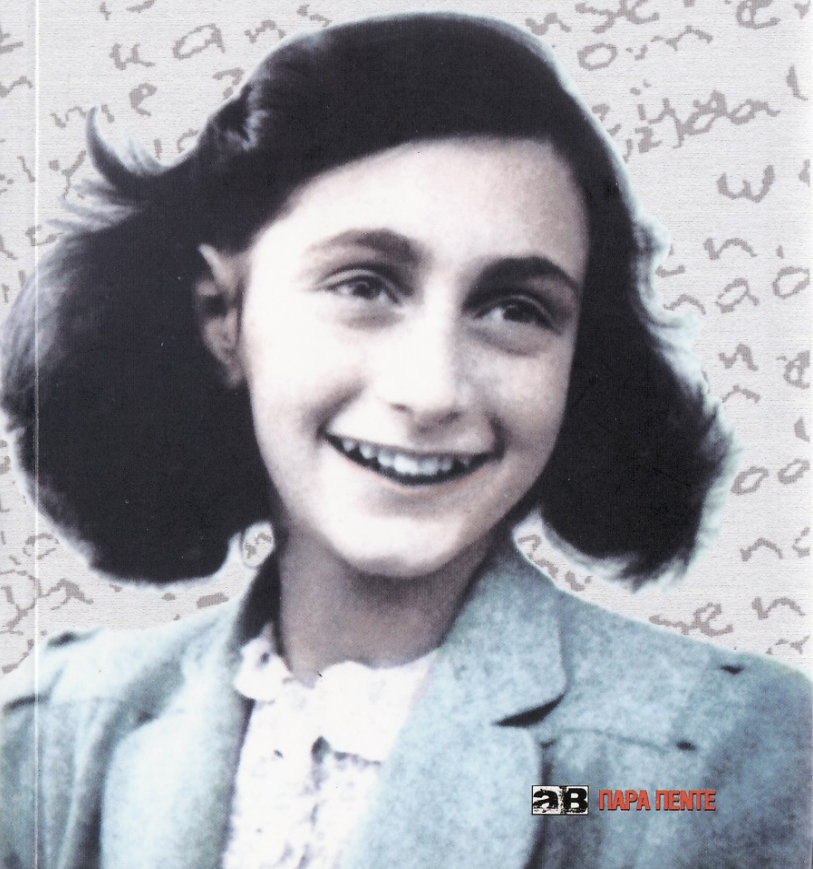

ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΤΗΣ ΑΝΝΑΣ ΦΡΑΝΚ

Anne Frank (1929-1945)

Η Άννα Φρανκ, Anneliese Marie (Anne) Frank, γεννήθηκε στις 12 Ιουνίου 1929 στην Φρανκφούρτη και πέθανε στο στρατόπεδο Μπέργκεν-Μπέλζεν τον Φεβρουάριο ή Μάρτιο του 1945.

Ήταν Γερμανίδα Εβραϊκής καταγωγής.

Η οικογένειά της μετακόμισε στο Άμστερνταμ όταν η ναζιστική εξουσία άρχισε να δείχνει το απάνθρωπο πρόσωπό της στη Γερμανία, αλλά βρέθηκε παγιδευμένη όταν οι ναζιστές κατέλαβαν και την Ολλανδία.

Καθώς οι διώξεις των Εβραίων εντάθηκαν, η οικογένεια τον Ιούλιο του 1942 εγκατέλειψε το σπίτι της και κρύφτηκε σε κάποια δωμάτια, στο πίσω μέρος της αποθήκης της επιχείρησης του πατέρα, Όπτο Φρανκ.

Εκεί έζησε κλεισμένη για δύο χρόνια, γράφοντας το ημερολόγιό της, έως ότου κάποιος τους κατέδωσε, η Γκεστάπο τους συνέλαβε και η οικογένεια στάλθηκε σε στρατόπεδα συγκέντρωσης. Το κρησφύγετο λεηλατήθηκε. Τα φύλλα του ημερολογίου της Άννας βρέθηκαν αργότερα διάσπαρτα στο χώρο.

Η Μίηττ και η Μπεττ, οι δυο γραμματείς του πατέρα της, που στήριξαν και στάθηκαν δίπλα στους παράνομους ολόψυχα, φύλαξαν το πολύτιμο υλικό και το παρέδωσαν αργότερα στον πατέρα της Άννας Φρανκ που ήταν και ο μόνος επιζήσας από τους οκτώ ένοικους του κρησφύγετου.

ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΤΗΣ ΑΝΝΑΣ ΦΡΑΝΚ ΠΡΩΤΟΕΚΔΟΘΗΚΕ ΜΕ ΤΙΤΛΟ:
HET ACHTERHUIS (ΤΟ ΠΙΣΩ ΣΠΙΤΙ), ΤΟΝ ΙΟΥΝΙΟ ΤΟΥ 1947

ΑΥΤΗ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΑΝΑΦΕΡΕΤΑΙ ΣΤΗΝ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ, ΤΕΛΙΚΗ
ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΥ

ΤΗΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ, ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΕΚΑΝΕ Ο **ΓΙΩΡΓΟΣ ΕΥΠΥΡΙΔΗΣ** ΓΙΑ ΤΙΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ARS BREVIS / ΠΑΡΑ ΠΕΝΤΕ

© **ΕΚΔΟΣΕΙΣ ARS BREVIS**

**ΤΟ
ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ
ΤΗΣ ΑΝΝΑΣ
ΦΡΑΝΚ**

Η ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΕΚΔΟΣΗ

**ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ:
ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ**

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ARS BREVIS / ΠΑΡΑ ΠΕΝΤΕ

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Στην ολοκληρωμένη έκδοση ή οριστική (definitive edition) συμπεριλαμβάνονται και οι καταχωρήσεις του ημερολογίου που είχαν παραλειφθεί από την αρχική έκδοση. Αυτά τα αποσπάσματα ενισχύουν το γεγονός ότι η Άννα ήταν πρώτα απ' όλα μια έφηβη, και όχι ένα απλώς ένα ηρωικό πρότυπο αλάνθαστο και άσπιλο. Ανακαλύπτει την σεξουαλικότητά της που αναδύεται όσο μεγαλώνει, όπως πολλά κορίτσια βρίσκεται συχνά σε ένταση και διαφωνίες με τη μητέρα της, και όπως κάθε έφηβος, που μετατρέπεται από την ανέμελη φάση του παιδιού στην καταθλιπτική επίγνωση ενός μεγάλου, η Άννα δείχνει ευάλωτη και ανασφαλής.

Το σύντομο ιστορικό της διαδρομής της οικογένειας: Η Άννα Φρανκ και η οικογένειά της, κάτω από την καταπίεση της ναζιστικής κατοχής, προσπαθώντας να γλιτώσουν τη φρίκη της σύλληψης από την Γκεστάπο, κρύφτηκαν στο πίσω μέρος μιας αποθήκης του Άμστερνταμ, για δυο χρόνια. Ήταν δεκατριών όταν η οικογένεια κατέφυγε στο κρησφύγετο αυτό. Στις σελίδες του ημερολογίου της βλέπουμε τη διαδρομή της σκέψης της, από παιδί σε νεαρή γυναίκα που παρατηρεί με οξύνοια την ανθρώπινη φύση και τις σχέσεις μεταξύ των οκτώ ανθρώπων που ζουν κάτω από δύσκολες συνθήκες, αντιμέτωποι με την πείνα, και την πανταχού παρούσα απειλή της ανακάλυψης και του θανάτου.

Η Άννα Φρανκ κράτησε το ημερολόγιό της από τις 12 Ιουνίου, 1942, έως την 1η Αυγούστου, 1944. Αρχικά το έγραφε αποκλειστικά για τον εαυτό της. Όταν, μια μέρα του 1944, ο υπουργός της εξόριστης Ολλανδικής κυβέρνησης Γκέριτ Μπολκενστάιν, ανακοίνωσε σε μια ραδιοφωνική εκπομπή ότι μετά τον πόλεμο έλπιζε να συλλέξει μαρτυρίες από τους ανθρώπους που υπέφεραν από τη ναζιστική κατοχή, που θα μπορούσαν να δημοσιοποιηθούν στο κοινό. Ως παράδειγμα ανέφερε επιστολές και ημερολόγια.

Εντυπωσιασμένη από αυτή τη δήλωση, η Άννα Φρανκ αποφάσισε ότι όταν τελειώσει ο πόλεμος θα μπορούσε να εκδώσει ένα βιβλίο με βάση το ημερολόγιό της. Άρχισε να ξαναγράφει και να διορθώνει το ημερολόγιό της, βελτιώνοντας ή παραλείποντας κομμάτια που πίστευε ότι δεν ενδιέφεραν κανέναν και προσθέτοντας άλλα. Παράλληλα κρατούσε και το αρχικό της ημερολόγιο.

Στην ειδική κριτική έκδοση (The diary of Anne Frank: The Critical Edition - 1959) η πρώτη, χωρίς επεμβάσεις εκδοχή ονομάζεται *Εκδοχή Α*, ενώ το εμπλουτισμένο κείμενο ονομάστηκε *Εκδοχή Β*.

Η τελευταία εγγραφή στο ημερολόγιο της Άννας Φρανκ έγινε την 1η Αυγούστου του 1944. Στις 4 Αυγούστου και οι οκτώ ένοικοι του Κρησφύγετου συνελήφθησαν.

Η Μιήπ Γκις και η Μπεπ Βόσκουγκελ, οι δυο γραμματείς που δούλευαν στο κτίριο, βρήκαν το ημερολόγιο της Άννας διασκορπισμένο στο πάτωμα. Η Μιήπ Γκις μάζεψε τα διασκορπισμένα φύλλα και τα φύλαξε. Μετά τον πόλεμο, όταν έγινε γνωστό ότι η Άννα ήταν νεκρή, έδωσε αυτά τα χειρόγραφα, αδιάβαστα, στον πατέρα της Άννας, Όττο Φρανκ. Μετά την απελευθέρωση ο Όττο Φρανκ αποφάσισε να εκπληρώσει το όνειρο της κόρης του και έδωσε για έκδοση αυτό το ημερολόγιο. Επέλεξε υλικό από την εκδοχή Α και Β, και τα προσάρμοσε σε μια συντομότερη εκδοχή, που ονομάστηκε *Εκδοχή C*, η οποία και κυκλοφόρησε το 1947. Γι' αυτή την εκδοχή λειτούργησαν ορισμένα κριτήρια, στις επιλογές που έκανε ο Όττο Φρανκ, αλλά έπαιξαν ρόλο και οι αναστολές του εκδότη της ολλανδικής έκδοσης. Το 1947 δεν συνηθίζοταν να μιλούν ανοιχτά για σεξουαλικά θέματα, και ειδικά σε βιβλία που απευθυνόταν σε νεανικό κοινό. Επίσης, ως σεβασμό στους νεκρούς, ο Όττο Φρανκ παρέλειψε κομμάτια που δεν ήταν κολακευτικά για τη γυναίκα του και άλλους ένοικους του Κρησφύγετου. Η Άννα Φρανκ, που ήταν δεκατριών χρονών όταν άρχισε να γράφει και δεκαπέντε όταν αναγκάστηκε να σταματήσει, έγραφε χωρίς ενδοιασμούς για όσα της άρεσαν και όσα τη δυσαρεστούσαν. Παράλληλα ανακάλυπτε, ότι βαθμιαία γινόταν γυναίκα και είχε πολλές απορίες γι' αυτό.

Όταν ο Όττο Φρανκ πέθανε το 1980, κληροδότησε τα χειρόγραφα της κόρης του στο Ολλανδικό Κρατικό Ινστιτούτο Τεκμηρίωσης του Πολέμου, στο Άμστερνταμ. Επειδή υπήρξαν ορισμένες αμφισβητήσεις για την αυθεντικότητα του ημερολογίου από τότε που πρωτοεκδόθηκε, το Ινστιτούτο προχώρησε σε μια ενδελεχή έρευνα. Από τη στιγμή που αποδείχτηκε, πέρα από κάθε αμφιβολία, ότι το ημερολόγιο ήταν αυθεντικό, εκδόθηκε ολόκληρο μαζί με τα αποτελέσματα της εξαντλητικής μελέτης. Η κριτική αυτή έκδοση περιέχει εκτός των εκδοχών Α, και Β, και άρθρα για το ιστορικό της οικογένειας Φρανκ, τις συνθήκες της σύλληψης και της διαδρομής τους, τη γραφολογική εξέταση των χειρογράφων της Άννας, τα κριτήρια και τον τρόπο της διερεύνησης.

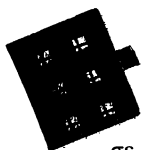
Το Ίδρυμα Άννα Φρανκ (Anne Frank Foundation) στη Βασιλεία της Ελβετίας, που είναι ο κληρονόμος και διαχειριστής των πνευματικών δικαιωμάτων της, αποφάσισε να εκδώσει το βιβλίο στη νέα του, ολοκληρωμένη εκδοχή, με τη συνδρομή της συγγραφέως και μεταφράστριας Mirjam Pressler. Στην αρχική επιλογή του Όττο Φρανκ προστέθηκαν επιπλέον κείμενα από την εκδοχή Α και Β, με σκοπό να δοθεί μια πιο πλήρης εικόνα του κόσμου της Άννας Φρανκ.

Η Άννα όταν έγραφε την εκδοχή Β επινόησε ψευδώνυμα για τα πρόσωπα που θα εμφανιζόταν στο βιβλίο. Για τον εαυτό της, αρχικά ήθελε να ονομαστεί Άννα Ωλίζ, και αργότερα Άννα Ρόμπινς. Ο Όττο Φρανκ επέλεξε να κρατήσει η οικογένεια τα ονόματά τους και ακολούθησε την επιθυμία της Άννας για τα άλλα πρόσωπα. Με τον καιρό η ταυτότητα των ανθρώπων που βοήθησαν την οικογένεια έγιναν γνωστά. Σ' αυτή την έκδοση, οι συμπαραστάτες αναφέρονται με τα πραγματικά τους ονόματα. Όλα τα άλλα πρόσωπα αναφέρονται με ψευδώνυμα, ή με αρχικά.

Τα πραγματικά ονόματα των ανθρώπων που βρίσκονταν στο Κρησφύγετο ήταν:

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΒΑΝ ΠΕΛΣ (Από το Osnabrick, Γερμανία): Αουγκούστα βαν Πελς (γεννημένη 9 Σεπτεμβρίου 1890), Χέρμαν βαν Πελς (γεννημένος 31 Μαρτίου 1889), Πέτερ βαν Πελς (γεννημένος 8 Νοεμβρίου 1926). Στο χειρόγραφο της Άννας αναφέρονται σαν Πετρονέλλα, Χανς και Άλφρεντ βαν Ντάαν· στο βιβλίο αναφέρονται σαν Πετρονέλλα, Χέρμαν και Πέτερ βαν Ντάαν.

ΦΡΙΤΖ ΠΦΕΦΦΕΡ (Γεννημένος 30 Απριλίου 1889 στο Giessen, Γερμανία). Αποκαλείται από την Άννα τόσο στο χειρόγραφο όσο και στο βιβλίο ως Άλφρεντ Ντούσσελ. Ο αναγνώστης θα πρέπει να έχει υπόψη ότι το μεγαλύτερο μέρος του βιβλίου βασίζεται στην Εκδοχή Β, όταν η Άννα ήταν 15 χρονών. Περιστασιακά η Άννα επανερχόταν και σχολίαζε ένα γεγονός που έχει γράψει παλιότερα. Αυτά τα σχόλια αναφέρονται με επισήμανση σ' αυτή την έκδοση. Δεν έχει υπάρξει καμιά απολύτως αλλαγή στα κείμενα της Άννας, παρά μόνο διόρθωση ορθογραφικών λαθών.

12 Ιουνίου 1942

ΕΛΠΙΖΩ να μπορέσω να εκμυστηρευτώ τα πάντα σε σένα, κάτι που δεν έχω μπορέσει να κάνω ακόμα με κανέναν, κι ελπίζω ότι σ' εσένα θα βρω το μεγάλο μου στήριγμα.

ΠΡΟΣΤΕΘΗΚΕ ΣΤΙΣ 28 Σεπτεμβρίου 1942: Μέχρι τώρα πραγματικά στάθηκες μεγάλο στήριγμα για μένα, όπως και η Κίττυ, στην οποία γράφω τακτικά. Αυτός ο τρόπος να γράφω στο ημερολόγιό μου είναι πολύ καλύτερος, και τώρα πραγματικά ανυπομονώ να έρθει η στιγμή που θα σ' ανοίξω για να γράψω. Αχ, πόσο χαίρομαι που σ' έφερα μαζί μου!

Κυριακή 14 Ιουνίου 1942

Θα ξεκινήσω από τη στιγμή που σε απόκτησα, όταν σε είδα πάνω στο τραπέζι μαζί με τα δώρα για τα γενέθλιά μου, (βέβαια, ήμουν κι εγώ μπροστά όταν σε αγόρασαν, αλλά αυτό δεν μετράει).

Την Παρασκευή στις 12 Ιουνίου είχα ξυπνήσει από τις έξι το πρωί, πράγμα διόλου περίεργο, αφού ήταν τα γενέθλιά μου. Αλλά επειδή δεν μ' αφήνουν να σηκωθώ από τις έξι, αναγκάστηκα να καταστείλω την περιέργειά μου ως τις επτά παρά τέταρτο. Δεν κρατιόμουν αλλοι, πήγα στην τραπεζαρία, όπου ο Μαυρούλης (ο γάτος) τρίφτηκε στα πόδια μου, καλωσορίζοντάς με.

Λίγο μετά τις επτά πήγα να δω τον Πατέρα και τη Μητέρα, έπειτα πήγα στο σαλόνι για ν' ανοίξω τα δώρα μου και μπροστά-μπροστά είδα εσένα, ίσως ένα από τα πιο όμορφα μου δώρα. Υπήρχαν ακόμη, ένα μπουκέτο τριαντάφυλλα, δυο κλαδιά από παιώνιες κι ένα μικρό φυτό σε γλάστρα. Ο Πατέρας κι η Μητέρα μου χάρισαν ένα μπλε πουκάμισο, ένα επιτραπέζιο παιχνίδι, ένα μπουκάλι σταφυλοχυμό, που έχω την εντύπωση ότι μυρίζει λίγο σαν κρασί (το κρασί από σταφύλια γίνεται) κι επίσης ένα παζλ κι ένα βαζάκι κρέμα δέρματος, ένα χαρτονόμισμα των δυόμισι φιορινιών κι ένα τσεκ δώρου για δυο βιβλία, ένα βιβλίο, το *Came-*

ra Obscura, το οποίο έχει κι η Μάργκοτ, γι' αυτό το άλλαξα, μια πιατέλα σπιτικά μπισκότα (που έφτιαξα μόνη μου φυσικά, γιατί το να φτιάχνω γλυκά είναι η μανία μου αυτόν τον καιρό), πολλές καραμέλες και μια τούρτα φράουλα που έφτιαξε η Μητέρα, ένα γράμμα από τη γιαγιά, ακριβώς πάνω στην ώρα, αλλά φυσικά ήταν απλώς σύμπτωση. Έπειτα ήρθε να με πάρει η Χαννελί και φύγαμε για το σχολείο. Στο διάλειμμα πρόσφερα γλυκάκια στους καθηγητές και τους συμμαθητές μου κι έπειτα έφτασε η ώρα να στρωθούμε πάλι στη δουλειά.

Επέστρεψα στις πέντε, γιατί είχα πάει για γυμναστική, (παρόλο που δεν επιτρέπεται, γιατί τα χέρια μου και τα πόδια μου παθαίνουν εξάρθρωση) και επειδή ήταν τα γενέθλιά μου διάλεξα εγώ να παίζουμε όλοι βόλεϊ. Στο τέλος του παιχνιδιού μαζεύτηκαν όλοι γύρω μου χορεύοντας και τραγουδώντας μου "Happy Birthday". Όταν γύρισα σπίτι, είχε έρθει κιόλας η Σάννε Λέντερμαν, ενώ μαζί μου είχαν έρθει η Ίλσε Βάχνερ, η Χαννελί Χόσλαρ και η Ζακλίν βαν Μάαρσεν, μιας και είναι στην τάξη μου. Παλιότερα η Χαννελί και η Σάννε ήταν οι δυο καλύτερές μου φίλες, κι όταν μας έβλεπαν μαζί, μας φώναζαν "Άννε, Χάννε, Σάννε". Τη Ζακλίν βαν Μάαρσεν τη γνώρισα στο Εβραϊκό Σχολείο και τώρα αυτή είναι η καλύτερή μου φίλη. Η Ίλσε είναι η καλύτερη φίλη της Χαννελί και η Σάννε πάει σε άλλο σχολείο, και έχει τις δικές της φιλενάδες.

Μου χάρισαν ένα θαυμάσιο βιβλίο, *Ολλανδικοί Μύθοι και Θρύλοι*, αλλά έκαναν λάθος και μου πήραν το δεύτερο τόμο, γι' αυτό χρειάστηκε να δώσω δυο βιβλία για να τ' ανταλλάξω με τον πρώτο τόμο. Επίσης η θεία Έλεν μου έφερε ένα παζλ, η θεία Στέφανι μια πολύ όμορφη καρφίτσα κι η θεία Λένι ένα υπέροχο βιβλίο, *Η Ντέιζι Ανεβαίνει το Βουνό*.

Σήμερα το πρωί, κάνοντας το μπάνιο μου, σκεφτόμουν ότι θα ήταν πραγματικά υπέροχο να είχα ένα σκύλο σαν τον Ριν Τιν Τιν. Θα τον φώναζα κι εγώ Ριν Τιν Τιν και στο σχολείο θα τον άφηνα στο δωμάτιο του επιστάτη, κι όταν θα είχε καλό καιρό, στο πάρκινγκ των ποδηλάτων.

Δευτέρα 15 Ιουνίου 1942

Κυριακή απόγευμα, έκανα το πάρτι γενεθλίων μου. Την ταινία με τον Ριν Τιν Τιν τη λάτρεψαν οι συμμαθήτριάς μου. Μου χάρισαν δύο καρφίτσες, ένα σελιδοδείκτη και δυο βιβλία.

Θα 'θελα να μιλήσω λίγο για την τάξη και το σχολείο, αρχίζοντας από τις συμμαθήτριάς μου. Η Μπέττυ Μπλουμεντάλ μοιάζει σαν φτωχή, αλλά νομίζω ότι είναι και φτωχή. Είναι πολύ καλή μαθήτρια, αλλά αυτό οφείλεται στο ότι μελετάει πολύ, γιατί έχει αρχίσει κιόλας να κουράζεται λίγο. Είναι μια αρκετά ήρεμη κοπέλα.

Η Ζακλίν βαν Μάαρσεν τη θεωρώ ως την καλύτερή μου φίλη μέχρι τώρα, όμως ποτέ δεν είχα μια πραγματική φίλη, στην αρχή πίστευα ότι θα ήταν η Ζακ, αλλά τελικά με απογοήτευσε.

Η Ντ.Κ. (τα αρχικά αναφέρονται τυχαία για άτομα που προτιμώ να μείνουν ανώνυμα) είναι ένα πολύ νευρικό κορίτσι, που συνέχεια κάτι ξεχνάει και αρπάζει τιμωρίες ασταμάτητα, αλλά είναι από καλή πάστα. Κάνει παρέα κυρίως με τη Χ.Ζ.

Η Ε.Σ. είναι τόσο γλωσσού, πράγμα που δεν βρίσκω καθόλου διασκεδαστικό. Όταν σε ρωτάει κάτι, έχει μανία να σου πασπατεύει τα μαλλιά ή τα κουμπιά στα ρούχα σου.

Λένε ότι η Ε. δεν με χωνεύει, αλλά αυτό είναι κάτι που δεν με πειράζει καθόλου, γιατί ούτε κι εγώ τη βρίσκω και πολύ συμπαθητική.

Η Χέννυ Μετς είναι ένα κορίτσι χαρούμενο και συμπαθητικό, μόνο που μιλάει μεγαλόφωνα, κι όταν παίζουμε στο δρόμο, κάνει χαζομάρες. Είναι κρίμα που έχει φίλη μια κάποια Μπέττυ, που την επηρεάζει πολύ άσχημα, γιατί λέει πραγματικά αηδιαστικά παλιόλογα.

Για την Τζ.Ρ. θα μπορούσα να γράψω κεφάλαια ολόκληρα.

Η Τζ. είναι φαντασμένη, κουτσομπόλα, απαίσια, καμώνεται τη μεγάλη, είναι ύπουλη και υποκρίτρια. Τύλιξε εντελώς τη Ζακ κι είναι πολύ κρίμα. Η Τζ. προσβάλλεται με το παραμικρό, ξεσπάει σε κλάματα, κάνει νάζια και δημιουργεί ιστορίες ολόκληρες. Η δεσποινίς Τζ. θέλει να περνάει το δικό της. Είναι πολύ

πλούσια κι έχει μια ντουλάπα γεμάτη φουστάνια πραγματικά χαριτωμένα, αλλά θα 'λεγα μεγαλίστικα. Η δεσποινίς νομίζει ότι είναι πολύ όμορφη, αλλά συμβαίνει ακριβώς το αντίθετο. Η Τζ. κι εγώ δεν αντέχουμε η μια την άλλη.

Η Ίλσε Βάγκνερ είναι αστεία και συμπαθητική, αλλά είναι πολύ λεπτολόγα και μπορεί να γκρινιάζει ώρες ολόκληρες για κάτι. Η Ίλσε με συμπαθεί, είναι κι αυτή πολύ έξυπνη αλλά τεμπέλα.

Η Χαννελί Χόσλαρ ή Λιζ, όπως τη φωνάζουν στο σχολείο, είναι μια κοπέλα κάπως παράξενη, γενικά είναι ντροπαλή και επιφυλεκτική με τους γύρω της και στο σπίτι της αλλόκοτα ειλικρινής. Ό,τι της πεις πάει πάντα και τα λέει όλα στη μητέρα της. Αλλά λέει πάντα αυτό που σκέφτεται και τώρα τελευταία κυρίως την εκτιμώ πολύ.

Η Νάννι βαν Πράαγχ-Σιγγάαρ είναι μια αστεία κοπελίτσα, ώριμη για την ηλικία της, εμένα μου φαίνεται μάλλον γλυκιά. Οι βαθμοί της είναι αρκετά καλοί, δεν έχω και πολλά να πω για τη Νάννι βαν Πράαγχ-Σιγγάαρ. Η Έεφιε ντε Γιογκ είναι θαυμάσια κοπέλα, πιστεύω. Είναι μόνο δώδεκα χρονών, αλλά είναι πραγματική κυρία. Μου φέρεται σαν να ήμουν μωρό. Είναι επίσης πολύ εξυπηρετική, γι' αυτό και τη συμπαθώ.

Η Τζ.Ζ. είναι η πιο όμορφη κοπέλα της τάξης, έχει ωραίο πρόσωπο, αλλά δεν είναι πολύ έξυπνη και νομίζω ότι θα μείνει στην ίδια τάξη, αλλά φυσικά δεν πρόκειται να της το πω.

ΣΧΟΛΙΟ ΠΟΥ ΠΡΟΣΤΕΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ANNA ΑΡΓΟΤΕΡΑ: Προς μεγάλη μου έκπληξη, η Τζ. τελικά δεν έμεινε.

Και τέλος εγώ, καθισμένη πλάι στη Τζ.Ζ. πίσω από τα δώδεκα κορίτσια.

Για τα αγόρια έχω πολλά να πω, αλλά ταυτόχρονα όχι και τίποτα σπουδαίο.

Ο Μόρις Κόστερ είναι ένας από τους πολυάριθμους θαυμαστές μου αλλά μάλλον ενοχλητικός.

Ο Σάλλι Σπρίνχερ λέει πραγματικά εμετικά πράγματα και

ισχυρίζεται ότι έχει κιόλας κοιμηθεί με κορίτσι. Αλλά, παρ' όλα αυτά, τον βρίσκω φοβερό, γιατί είναι πολύ διασκεδαστικός.

Ο Έμιελ Μπόνεβιτ είναι ο θαυμαστής της Τζ.Ζ., αλλά η Τζ. δεν του δίνει καμιά σημασία. Είναι μάλλον βαρετός.

Ο Ρόμπερτ Κοέν ήταν κι αυτός ερωτευμένος μαζί μου, αλλά δεν τον αντέχω πια, είναι υποκριτής, ψεύτης, κλαψιάρης, γελοίος, εκνευριστικός και έχει πολύ τουπέ.

Ο Μαξ βαν ντε Βέλντε είναι ένα χωριατόπαιδο από το Μέντεμπλικ, αλλά κατ' εξοχήν βολικός, όπως θα 'λεγε κι η Μάργκοτ.

Ο Χέρμαν Κόουπμαν είναι κι αυτός εμετικός, όπως κι ο Γιόπι ντε Μπέερ, που είναι τρελαμένος γυναικάς και κολλιτσιδάς.

Ο Λέο Μπλομ είναι κολλητός του Γιόπι ντε Μπέερ κι έχει επηρεαστεί από τις βρωμίες του.

Ο Αλμπερτ ντε Μεσκουίτα είναι ένα παιδί που έρχεται από την έκτη του Μοντεσσοριανού σχολείου κι έχει πηδήσει τάξη, είναι πολύ έξυπνος.

Ο Λέο Σλάχερ είναι από το ίδιο σχολείο, αλλά είναι λιγότερο έξυπνος.

Ο Ρόν Στόππελμον είναι ένας αστείος κοντούλης από το Αλμέλο, και ήρθε στη μέση της χρονιάς.

Ο Τζάκι Κοσερνόουτ κάθεται πίσω μας με τον Πιμ και μας κάνει να γελάμε σαν παλαβές (η Χ. κι εγώ).

Ο Χάρρυ Σάαπ είναι το πιο εμφανίσιμο αγόρι της τάξης, είναι μάλλον συμπαθητικός.

Ο Βέρνερ Γιόζεφ μια από τα ίδια, αλλά με όλες τις αλλαγές που γίνονται τώρα τελευταία έχει γίνει πολύ ήσυχος και δίνει την εντύπωση βαρετού τύπου.

Ο Σαμ Σάλομον είναι ένας αλητάκος από τις φτωχογειτονιές, ένα παλιόπαιδο (θαυμαστής!).

Ο Άπι Ριμ είναι μάλλον ορθόδοξος, αλλά παλιόπαιδο κι αυτός.

Τώρα είναι ώρα να σταματήσω, θα έχω κι άλλα πράγματα να γράψω την επόμενη φορά, θα τα ξαναπούμε λοιπόν, χαίρομαι που σ' έχω δικό μου.

Σάββατο 20 Ιουνίου 1942

Για κάποια σαν εμένα, είναι πραγματικά περίεργη η εμπειρία να γράφει ημερολόγιο. Όχι μόνο δεν έγραψα ποτέ τίποτα, αλλά μου φαίνεται και ότι αργότερα ούτε εγώ αλλά ούτε και κανένας άλλος δε θα δείξει ενδιαφέρον για τις εκμυστηρεύσεις μιας δεκατριάχρονης μαθήτριας. Καλά, δεν έχει και μεγάλη σημασία. Έχω διάθεση να γράψω κι ακόμη περισσότερο την ανάγκη να εκφράσω όλ' αυτά τα πράγματα που έχω μέσα μου.

«Το χαρτί έχει μεγαλύτερη υπομονή από τους ανθρώπους». Αυτό το απόφθεγμα μου ήρθε στο μυαλό μια από κείνες τις μέρες ελαφριάς μελαγχολίας, που βαριεστημένη, με το κεφάλι ανάμεσα στα χέρια μου, αναρωτιόμουν αν έπρεπε να βγω ή να μείνω στο σπίτι και που τελικά απλώς καθόμουν και τρωγόμουν με τα ρούχα μου. Ναι, είναι αλήθεια, το χαρτί έχει υπομονή και, καθώς δεν σκοπεύω να δώσω ποτέ σε οποιονδήποτε να διαβάσει αυτό το τετράδιο, που αναφέρεται με τον μεγαλοπρεπή τίτλο “Ημερολόγιο”, εκτός φυσικά κι αν συναντήσω μια φορά στη ζωή μου ένα φίλο ή μια φίλη που θα γίνει ο Φίλος ή η Φίλη με κεφαλαίο Φ, υποθέτω ότι κανένας δε θα έχει αντίρρηση.

Τώρα έφτασα στο σημείο από το οποίο ξεκίνησε αυτή η ιδέα να γράψω ημερολόγιο: δεν έχω καμιά φίλη.

Για να γίνω πιο σαφής, πρέπει να εξηγήσω, γιατί κανένας δε θα καταλάβαινε πώς ένα κορίτσι δεκατριών χρονών είναι τελείως μόνο στον κόσμο, πράγμα που εξάλλου δεν είναι αλήθεια. Έχω αγαπημένους γονείς και μια αδελφή δεκάξι χρόνων, έχω συνολικά τουλάχιστον τριάντα ανθρώπους από αποκαλώ φίλους, έχω ένα πλήθος από θαυμαστές, που ορισμένοι απ' αυτούς δεν μ' αφήνουν από τα μάτια τους και που στην τάξη, μην μπορώντας να κάνουν τίποτα καλύτερο, προσπαθούν να πιάσουν την εικόνα μου σ' ένα μικρό καθρεφτάκι τσέπης. Έχω την οικογένειά μου και το σπίτι μου. Όχι, από πρώτη ματιά δε μου λείπει τίποτα, εκτός από τη Φίλη με κεφαλαίο Φ.

Με τις συμμαθήτριάς μου περνάω όμορφα κι αυτό είναι όλο,

δεν καταφέρνω ποτέ να μιλήσω για οτιδήποτε άλλο πέρα από τα καθημερινά ή να έρθω πιο κοντά, κι αυτό είναι το πρόβλημα. Ίσως αυτή η έλλειψη οικειότητας να οφείλεται σ' εμένα, πάντως έτσι έχει το πράγμα και δυστυχώς δεν μπορώ να το αλλάξω. Γι' αυτό και γράφω αυτό το ημερολόγιο. Και για να ενισχύσω ακόμα περισσότερο στη φαντασία μου την ιδέα της φίλης που τόσο λαχταράω, δε θ' αρκεστώ στην καταγραφή των γεγονότων, όπως θα έκανε οποιαδήποτε άλλη κοπέλα, αλλά το ημερολόγιο αυτό θα γίνει για μένα αυτή ακριβώς η φίλη, και τη φίλη αυτή θα τη βαφτίσω Κίττυ.

Καθώς κανείς δεν πρόκειται να καταλάβει τίποτα απ' αυτά που θα διηγηθώ στην Κίττυ αν αρχίσω έτσι ξεκρέμαστα, πρέπει να κάνω μια σύντομη περιγραφή της ιστορίας της ζωής μου, όσο κι αν το βρίσκω βαρετό.

Ο πατέρας μου, ο πιο λατρευτός μπαμπάς που γνώρισα ποτέ, ήταν ήδη τριάντα έξι χρονών όταν παντρεύτηκε τη μητέρα μου, που ήταν τότε είκοσι πέντε χρονών. Η αδερφή μου, Μάργκοτ, γεννήθηκε στη Φρανκφούρτη, στη Γερμανία το 1926. Στις 12 Ιουνίου 1929 ήταν η σειρά μου.

Έζησα στη Φρανκφούρτη ως τα τέσσερά μου χρόνια. Επειδή είμασταν Εβραίοι, ο πατέρας μου μετανάστευσε στην Ολλανδία το 1933, όπου διορίστηκε διευθυντής της ολλανδικής εταιρείας Οπέκτα, που ειδικεύεται στην παρασκευή πρώτων υλών για μαρμελάδες. Η μητέρα μου, Εντίθ Χολλάντερ-Φρανκ, ήρθε στην Ολλανδία το Σεπτέμβρη. Η Μάργκοτ κι εγώ πήγαμε στο Άαχεν, να μείνουμε με τη γιαγιά μας. Η Μάργκοτ ήρθε στην Ολλανδία το Δεκέμβριο κι εγώ την ακολούθησα το Φεβρουάριο, και μ' έβαλαν πάνω στο τραπέζι σαν δώρο γενεθλίων της Μάργκοτ.

Ξεκίνησα αμέσως να πηγαίνω στο νηπιαγωγείο της Μοντεσσόρι. Έμεινα ως τα έξι, έπειτα πήγα στην πρώτη δημοτικού. Στην έκτη, καθηγήτριά μου ήταν η κυρία Κούπερους, η διευθύντρια. Στο τέλος της σχολικής χρονιάς αποχαιρετιστήκαμε με σπαραξικάρδιες εκδηλώσεις μες στα κλάματα κι οι δυο, γιατί είχα γίνει δεκτή στο Εβραϊκό Γυμνάσιο, στο οποίο πηγαίνει κι η Μάργκοτ.

Η ζωή μας δεν ήταν χωρίς προβλήματα καθώς τα μέλη της

οικογένειας που είχαν μείνει στη Γερμανία, υπέφεραν από τους αντι-εβραϊκούς νόμους του Χίτλερ. Το 1938, μετά τα πογκρόμ, οι δυο μου θείοι, οι αδερφοί της μαμάς, δραπέτευσαν και βρέθηκαν σώοι και αβλαβείς στη Βόρεια Αμερική κι η γιαγιά μου ήρθε να εγκατασταθεί στο σπίτι μας. Ήταν τότε εβδομήντα τριών χρόνων.

Από το Μάιο του 1940 κι έπειτα, οι καλές στιγμές ήταν ελάχιστες, πρώτα ο πόλεμος, η συνθηκολόγηση, και με τον ερχομό των Γερμανών, άρχισαν κι οι δυστυχίες μας για εμάς τους Εβραίους. Οι αντι-εβραϊκοί νόμοι διαδέχονταν αδιάκοπα ο ένας τον άλλον κι η ελευθερία των κινήσεων μας περιοριζόταν όλο και περισσότερο. Οι Εβραίοι πρέπει να φορούν το κίτρινο άστρο, οι Εβραίοι πρέπει να παραδώσουν τα ποδήλατά τους, στους Εβραίους απαγορεύεται να παίρνουν το τραμ, στους Εβραίους απαγορεύεται να επιβιβάζονται σε λεωφορείο ή ακόμα να κυκλοφορούν με ιδιωτικό αυτοκίνητο, οι Εβραίοι επιτρέπεται να ψωνίζουν μόνο από τις τρεις ως τις πέντε, οι Εβραίοι μπορούν να πηγαίνουν μόνο σε Εβραίους κουρείς, στους Εβραίους απαγορεύεται να κυκλοφορούν στο δρόμο από τις οχτώ το βράδυ ως τις έξι το πρωί, στους Εβραίους απαγορεύεται να πηγαίνουν στα θέατρα, τους κινηματογράφους και τ' άλλα μέρη ψυχαγωγίας, στους Εβραίους απαγορεύεται να πηγαίνουν στην πισίνα ή να παίζουν τένις, χόκεϊ ή άλλα σπορ, στους Εβραίους απαγορεύεται να κάνουν κωπηλασία, στους Εβραίους απαγορεύεται να επιδίδονται δημόσια σε οποιοδήποτε άθλημα, στους Εβραίους απαγορεύεται να στέκονται στον κήπο του σπιτιού τους ή των φίλων τους μετά τις οχτώ το βράδυ, στους Εβραίους απαγορεύεται να μπαίνουν σε σπίτια Χριστιανών, οι Εβραίοι πρέπει να πηγαίνουν σε εβραϊκά σχολεία, και ούτω καθεξής, να πώς ήταν η μίζερη ζωή μας και μας απαγόρευαν να κάνουμε το ένα ή το άλλο.

Η Ζακ μου 'λεγε πάντα: «Δεν τολμάω να κάνω τίποτα πια, φοβάμαι μήπως απαγορεύεται».

Το καλοκαίρι του 1941 η γιαγιά αρρώστησε σοβαρά, χρειάστηκε να κάνει εγχείρηση και έτσι τα γενέθλιά μου γιορτάστη-

καν χωρίς πολλά-πολλά. Όπως εξάλλου και το καλοκαίρι του 1940, γιατί μόλις είχε τελειώσει ο πόλεμος στην Ολλανδία. Η γιαγιά πέθανε τον Ιανουάριο του 1942. Κανένας δεν ξέρει πόσο πολύ τη σκέφτομαι εγώ και πόσο την αγαπώ ακόμα. Φέτος, το 1942, θέλησαν να κερδίσουν το χαμένο χρόνο γιορτάζοντας τα γενέθλιά μου και το κεράκι της γιαγιάς ήταν αναμμένο μαζί με τ' άλλα.

Για μας τους τέσσερις όλα πάνε καλά για την ώρα, έτσι φτάνω στη σημερινή μέρα, την ημερομηνία των επισήμων εγκαινίων του ημερολογίου μου, 20 Ιουνίου 1942.

Σάββατο 20 Ιουνίου 1942

Αγαπημένη μου Κίττυ!

Θα μου επιτρέψεις ν' αρχίσω χωρίς άλλη καθυστέρηση, έχει ησυχία αυτή τη στιγμή, ο Πατέρας κι η Μητέρα βγήκαν κι η Μάργκοτ πήγε να παίξει πιγκ-πογκ στο σπίτι μιας φίλης της μαζί με άλλους φίλους.

Κι εγώ παίζω πολύ πιγκ-πογκ τελευταία, σε σημείο που ιδρύσαμε μια λέσχη πέντε κοριτσιών. Η λέσχη μας λέγεται «Μικρή Άρκτος μείον δύο», είναι τραβηγμένο από τα μαλλιά, αλλά πρέπει να πω ότι οφείλεται σ' ένα λάθος. Θέλαμε να διαλέξουμε ένα πολύ πρωτότυπο όνομα και, καθώς ήμασταν πέντε, σκεφτήκαμε τ' αστέρια, τη Μικρή Άρκτο. Νομίζαμε ότι η Μικρή Άρκτος είχε πέντε αστέρια, αλλά κάναμε λάθος γιατί έχει εφτά, όπως και η Μεγάλη. Από κει προέρχεται και το “μείον δύο”. Η Ίλσε Βάγκνερ έχει πλήρες σετ πιγκ-πονγκ σπίτι της, και οι Βάγκνερ μας αφήνουν να παίζουμε στη μεγάλη τους τραπεζαρία, όποτε θέλουμε. Καθώς κι οι πέντε μας τρελαινόμαστε για παγωτά, κυρίως το καλοκαίρι, και το πιγκ-πογκ μας ανάβει, οι παρτίδες τελειώνουν συνήθως με μια βόλτα στα δυο κοντινότερα παγωτατζίδικα που επιτρέπεται να σερβίρουν Εβραίους, την “Οαση” ή τους “Δελφούς”. Δεν κάνουμε πια τον κόπο να πάρουμε μαζί μας πορτοφόλι ή λεφτά. Στην “Οαση” έχει συνήθως τόσο κόσμος, που πάντα βρίσκονται μέσα στο πλήθος κάποιοι γενναιόδωροι

κύριοι ή κάποιοι θαυμαστές, που μας προσφέρουν περισσότερο παγωτό απ' όσο θα μπορούσαμε να καταναλώσουμε σε μια βδομάδα.

Πιθανότατα θα ξαφνιαστείς λίγο που στην ηλικία μου μιλάω ήδη για θαυμαστές. Ατυχώς (ή σε ορισμένες περιπτώσεις καθόλου ατυχώς), μοιάζει αδύνατον ν' αποφύγει κανείς αυτό το κακό στο σχολείο μας. Μόλις ένα αγόρι με ρωτήσει αν μπορεί να με συνοδέψει με το ποδήλατο ως το σπίτι μου κι αρχίζει η συζήτηση, μπορώ να είμαι σίγουρη ότι, εννιά φορές στις δέκα, αυτός ο νεαρός θα έχει την ενοχλητική συνήθεια να φουντώνει αμέσως και να μη με αφήνει από τα μάτια του. Έπειτα από κάποιο διάστημα τα ερωτικά του αισθήματα ψυχραίνονται κάπως, κι ακόμα περισσότερο γιατί εμένα δε μου καίγεται καρφί για τα φλογερά του βλέμματα και συνεχίζω να κάνω πετάλι με όλη μου τη δύναμη. Αν το παρακάνει κι επιμείνει πάνω από ένα όριο, γέρνω λίγο το ποδήλατό μου, η σάκα μου πέφτει, ο νεαρός από ευγένεια αναγκάζεται να κατέβει και, μέχρι να μου δώσει τη σάκα, έχω κιόλας βρει ένα άλλο θέμα συζήτησης. Και μιλάω μόνο για τους πιο αφελείς τύπους. Υπάρχουν φυσικά κι άλλοι που σου στέλλουν φιλιά ή προσπαθούν να σου πιάσουν το μπράτσο, αλλά όσον αφορά εμένα έχουν χτυπήσει λάθος πόρτα, είτε κατεβαίνω και αρνιέμαι να δεχτώ άλλο τη συντροφιά τους είτε παριστάνω την προσβεβλημένη και τους λέω, δίχως περιστροφές, ότι είναι ώρα να πάνε σπίτι τους. Ορίστε, έβαλα τις βάσεις για τη φιλία μας. Τα ξαναλέμε αύριο.

Δική σου, Άννα

Κυριακή 21 Ιουνίου 1942

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Ολόκληρη η έκτη τρέμει, κι ο λόγος φυσικά είναι ότι ήρθε η ώρα για τη συνεδρίαση των καθηγητών, όπου αποφασίζουν για το ποιος θα προβιβαστεί και ποιος θα μείνει στην ίδια τάξη. Η μισή τάξη στοιχηματίζει για το ποιος θα περάσει και ποιος θα μείνει, τα δυο αγόρια που κάθονται πίσω μας, ο Σ.Ν. και ο Τζάκι

Κοσερνόουτ, μας κάνουν να ξεκαρδιζόμαστε, εμένα και τη διπλανή μου, τη Χ.Ζ., έχουν βάλει στοίχιμα ο ένας με τον άλλο όλο το χαρτζιλίκι τους για τις διακοπές. «Εσύ θα περάσεις», «Όχι, δεν θα περάσω», «Ναι», «Όχι», «Ναι», από το πρωί ως το βράδυ. Ούτε τα ικετευτικά βλέμματα της Χ. να σωπάσουν, ούτε τα δηκτικά μου σχόλια δεν καταφέρνουν να τους ηρεμήσουν. Κατά τη γνώμη μου, το ένα τέταρτο της τάξης θα 'πρεπε να μείνει, υπάρχουν τόσοι στούρνοι, αλλά οι καθηγητές είναι οι πιο ιδιότροποι άνθρωποι που υπάρχουν, ίσως αυτή τη φορά, εντελώς εξαιρετικά, να κάνουν κάποια ιδιοτροπία, με την καλή έννοια.

Για τις φίλες μου κι εμένα δεν πολυανησυχώ, θα τα καταφέρουμε. Μόνο τα μαθηματικά με ανησυχούν λίγο. Τέλος πάντων, θα δούμε.

Στο μεταξύ, δίνουμε κουράγιο η μια στην άλλη.

Με τους καθηγητές μου τα πηγαίνω αρκετά καλά, έχουμε εννέα συνολικά, επτά άντρες και δύο γυναίκες. Ο κύριος Κήσιγκ, ο ηλικιωμένος κύριος που διδάσκει μαθηματικά, ήταν πολύ θυμωμένος μαζί μου για ένα διάστημα, επειδή φλυαρούσα ασταμάτητα, κι έπειτα από μια σειρά προειδοποιήσεων κατέληξε να με τιμωρήσει. Μου έδωσε έξτρα δουλειά για το σπίτι, να γράψω μια έκθεση με θέμα: "Η γλωσσοκοπάνα". Η γλωσσοκοπάνα, τι μπορεί κανείς να γράψει πάνω σ' αυτό το θέμα; Θα το σκεφτόμουν αργότερα. Αφού σημείωσα την τιμωρία, ξανάβαλα το τετράδιο εκθέσεων στη σάκα μου και προσπάθησα να καθίσω ήσυχη. Το βράδυ, όταν τέλειωσα όλα μου τα μαθήματα, το βλέμμα μου έπεσε στον τίτλο της έκθεσης. Πιπιλίζοντας την άκρη του στυλογράφου μου, άρχισα να σκέφτομαι το θέμα. Το να γράψεις οτιδήποτε, με όσο το δυνατόν μεγαλύτερα και αραιά γράμματα, είναι κάτι που μπορεί να κάνει ο καθένας, αλλά το να βρεις μια πειστική απόδειξη για την αναγκαιότητα της φλυαρίας, τότε μάλιστα, ήταν άλλο πράγμα!

Έπειτα από πολλή σκέψη μου ήρθε ξαφνικά έμπνευση και γέμισα τις τρεις σελίδες που έπρεπε, μάλλον ευχαριστημένη με τον εαυτό μου. Ως επιχειρήματα πρότεινα ότι η φλυαρία είναι χαρακτηριστικό των γυναικών, ότι θα έκανα ό,τι μπορούσα για

να συγκρατηθώ λιγάκι, αλλά ότι δε θα κατάφερνα ποτέ ν' απαλλαγώ από τη συνήθεια αυτή, αφού και η μητέρα μου είναι εξίσου φλύαρη μ' εμένα, αν όχι περισσότερο, και δύσκολα μπορεί κανείς ν' αλλάξει τα κληρονομικά χαρακτηριστικά.

Τα επιχειρήματά μου διασκέδασαν πολύ τον κύριο Κήσινγκ, αλλά όταν άρχισα πάλι να φλυαρώ στο επόμενο μάθημα, έπεσε η δεύτερη τιμωρία. Αυτή τη φορά το θέμα ήταν "Μια αδιόρθωτη γλωσσοκοπάνα". Παρέδωσα και τη δεύτερη έκθεση και στα επόμενα δυο μαθήματα ο Κήσινγκ δεν είχε παράπονο. Αλλά την τρίτη φορά θεώρησε ότι είχα αρχίσει πάλι να ξεπερνάω τα όρια. «Άννα Φρανκ, σαν τιμωρία για τη φλυαρία σου, θα μου γράψεις μια έκθεση με τίτλο: "Πα, πα, πα, λέει η πάπια στα παπιά"». Όλη η τάξη ξέσπασε σε γέλια. Κι εγώ η ίδια εξάλλου, παρόλο που η έμπνευσή μου είχε εξαντληθεί πάνω στο θέμα της φλυαρίας. Έπρεπε να βρω κάτι άλλο, έξω από τα συνηθισμένα. Η φίλη μου η Σάννε, ποιήτρια με ταλέντο, μου πρότεινε να με βοηθήσει να κάνουμε την έκθεση σε στίχους από την πρώτη ως την τελευταία γραμμή. Πετούσα από τη χαρά μου! Δίνοντάς μου αυτό το ηλίθιο θέμα, ο Κήσινγκ ήθελε να με κοροϊδέψει, αλλά με το ποίημά μου θα γελούσε καλύτερα όποιος γελούσε τελευταίος.

Το ποίημα είχε μεγάλη επιτυχία!

Μιλούσε για μια μαμά χήνα κι ένα μπαμπά κύκνο και τα τρία παπάκια τους, που ο μπαμπάς τα σκότωσε δαγκώνοντάς τα, γιατί έκαναν συνέχεια πα πα πα. Ευτυχώς ο Κήσινγκ δέχτηκε το αστείο, διάβασε το ποίημα στην τάξη μας προσθέτοντας τα σχόλιά του και το διάβασε και σε άλλες τάξεις. Από τότε μου επιτρέπει να μιλάω και δε με τιμωρεί ποτέ, αντίθετα μάλιστα μου κάνει πάντα τις παρατηρήσεις του γελώντας.

Δική σου, Άννα

Τετάρτη 24 Ιουνίου 1942

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Κάνει φρικτική ζέστη, όλοι σκάνε και ψήνονται, και με τέτοιες θερμοκρασίες είμαι υποχρεωμένη να πηγαίνω παντού με τα πόδια. Τώρα καταλαβαίνω πόσο ωραία είναι μέσα στο τραμ, ιδιαίτερα αν είναι με πλατφόρμα, αλλά η απόλαυση αυτή είναι απαγορευμένη σ' εμάς τους Εβραίους, που πρέπει να περιοριστούμε στα πόδια μας. Χτες, ανάμεσα στις δώδεκα και τις δύο το μεσημέρι, έπρεπε να πάω στον οδοντογιατρό, στην οδό Γιαν Λουκενστράατ. Είναι πολύ μακριά από το Σταντσιμμερτόινεν όπου βρίσκεται το σχολείο μας, και το απόγευμα παρά λίγο να με πάρει ο ύπνος μέσα στην τάξη.

Ευτυχώς οι άνθρωποι σου προσφέρουν να πεις, δίχως να τους το ζητήσεις, η βοηθός του οδοντογιατρού είναι πραγματικά πολύ ευγενική. Το φέρι-μποτ είναι το μοναδικό μέσο μεταφοράς που μας επιτρέπεται ακόμα να χρησιμοποιούμε. Στην αποβάθρα Γιόζεφ Ίσραελς υπάρχει ένα φέρι που ο καπετάνιος του μας πήρε αμέσως, όταν του ζητήσαμε να μας πάει απέναντι. Σίγουρα δε φταίνε οι Ολλανδοί αν εμείς οι Εβραίοι έχουμε τόσες δυστυχίες.

Θα μου άρεσε τόσο πολύ να μην πηγαίνω σχολείο, το ποδήλατό μου το έκλεψαν στις διακοπές του Πάσχα και ο Πατέρας έδωσε το ποδήλατο της Μητέρας σε κάτι Χριστιανούς φίλους του για να το φυλάξουν. Ευτυχώς όμως οι διακοπές πλησιάζουν πολύ γρήγορα, μια βδομάδα ακόμα και θα ξεχάσουμε τις στενοχώριες μας.

Χτες το πρωί μου συνέβη κάτι ευχάριστο. Περνούσα μπροστά από το πάρκινγκ των ποδηλάτων, όταν άκουσα κάποιον να με φωνάζει. Γύρισα και είδα πίσω μου ένα νόστιμο αγόρι που είχα γνωρίσει την προηγούμενη μέρα στο σπίτι της Βίλμα. Είναι μακρινός ξάδερφος της Βίλμα κι η Βίλμα είναι μια συμμαθήτριά μου, που στην αρχή φαινόταν πολύ καλή κι εξάλλου είναι καλή, αλλά το μόνο που κάνει είναι να μιλάει όλη μέρα γι' αγόρια κι αυτό έχει αρχίσει να μ' εκνευρίζει.

Πλησίασε κάπως δειλά και συστήθηκε: «Χέλλο Σίλμπερμπεργκ». Ξαφνιάστηκα κάπως και αναρωτιόμουν τι να ήθελε, αλλά δεν άργησα να το μάθω. Ο Χέλλο ήθελε να με συνοδέψει ως το σχολείο. «Αφού, πηγαίνεις κι εσύ προς τα κει, έτσι κι αλλιώς, ας πάμε παρέα» απάντησα, και ξεκινήσαμε μαζί. Ο Χέλλο είναι κιόλας δεκάξι χρονών κι έχει πάντα ένα σωρό ενδιαφέροντα πράγματα να πει. Σήμερα το πρωί με περίμενε ξανά και δίχως άλλο θα συνεχίσει να το κάνει.

Άννα

Τετάρτη 1 Ιουλίου 1942

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Έως σήμερα, ειλικρινά, δε βρήκα ούτε μια στιγμή για να σου γράψω. Την Πέμπτη πέρασα ολόκληρο το απόγευμα στο σπίτι κάποιων φίλων. Την Παρασκευή είχαμε επισκέψεις και έτσι τράβηξε μέχρι σήμερα. Ο Χέλλο κι εγώ γνωριστήκαμε καλύτερα αυτή τη βδομάδα. Μου μίλησε πολύ για τον εαυτό του. Είναι από το Γκελζενκίρχεν και ήρθε στην Ολλανδία χωρίς τους γονείς του. Οι γονείς του είναι στο Βέλγιο και δεν έχει κανένα τρόπο να πάει να τους βρει εκεί. Ο Χέλλο είχε μια φιλεναδίτσα, την Ούρσουλ, τη γνωρίζω, τυπικό δείγμα γλυκανάλατης κοπελίτσας, κι από τότε που με γνώρισε ο Χέλλο ανακάλυψε ότι η Ούρσουλ του έφερνε νύστα.

Πρέπει να πιστέψω ότι είμαι κάτι σαν γιατρικό κατά του ύπνου, είναι αδύνατον να φανταστεί κανείς σε τι μπορεί να χρησιμεύσει!

Η Ζακ κοιμήθηκε στο σπίτι μου το Σάββατο το βράδυ. Το απόγευμα η Ζακ ήταν στις Χαννελί κι εγώ σκυλοβαρέθηκα.

Ο Χέλλο θα ερχόταν στο σπίτι μου απόψε, αλλά γύρω στις έξι τηλεφώνησε, σήκωσα εγώ το τηλέφωνο και είπε:

«Καλημέρα, λέγομαι Χέλμουτ Σίλμπερμπεργκ, θα μπορούσα, παρακαλώ, να μιλήσω στην Άννα;»

«Ναι, Χέλλο, η Άννα είμαι».

«Καλημέρα, Άννα, τι κάνεις;»

«Καλά, ευχαριστώ».

«Ήθελα να σου πω ότι δυστυχώς δε θα μπορέσω να έρθω απόψε, αλλά θα ήθελα να σου μιλήσω. Αν συμφωνείς, θα είμαι στο σπίτι σου σε δέκα λεπτά».

«Εντάξει, σύμφωνοι, τα λέμε!»

«Τα λέμε λοιπόν, έφτασα».

Κλείνω το τηλέφωνο, τρέχω ν' αλλάξω και να φτιάξω λίγο τα μαλλιά μου. Έπειτα, πολύ αναστατωμένη, σκύβω από το παράθυρο. Επιτέλους, φτάνει! Απίστευτο αλλά αληθινό, δεν κατρακύλησα στα σκαλιά, αλλά περίμενα ήρεμα να χτυπήσει το κουδούνι. Κατέβηκα και μου εξήγησε αμέσως γιατί ερχόταν.

«Ξέρεις, Άννα, η γιαγιά μου βρίσκει ότι είσαι πολύ μικρή για να κάνω παρέα μαζί σου. Μου είπε να πάω στους Λέβενμπαχ, αλλά, ίσως να το ξέρεις, δεν βγαίνω πια με την Ούρσουλ!»

«Όχι, πώς έγινε, τσακωθήκατε;»

«Όχι, αντίθετα, είπα στην Ούρσουλ ότι, έτσι κι αλλιώς, δεν τα πηγαίναμε και πολύ καλά κι ήταν προτιμότερο να μη βγαίνουμε μαζί, αλλά ότι ήταν πάντα ευπρόσδεκτη στο σπίτι μας και ήλπιζα ότι θα ήμουν κι εγώ ευπρόσδεκτος στο δικό της. Πίστευα ότι γυρόφερνε ένα άλλο αγόρι και της φέρθηκα ανάλογα. Αλλά δεν ήταν αλήθεια και ο θεός μου μου είπε να ζητήσω συγγνώμη από την Ούρσουλ, αλλά φυσικά δεν ήθελα και προτίμησα να το διαλύσω, μιας κι είχα πολλούς άλλους λόγους. Και τώρα η γιαγιά μου θέλει να πηγαίνω στο σπίτι της Ούρσουλ κι όχι στο δικό σου, αλλά εγώ δε συμφωνώ και δεν έχω τέτοια πρόθεση. Οι ηλικιωμένοι άνθρωποι έχουν καμιά φορά αναχρονιστικές ιδέες, αλλά εγώ δεν μπορώ να τις δεχτώ. Τους έχω ανάγκη τους παππούδες μου, αλλά από μια άποψη με έχουν το ίδιο κι εκείνοι ανάγκη. Την Τετάρτη το βράδυ είμαι πάντα ελεύθερος, γιατί οι παππούδες μου νομίζουν ότι πηγαίνω στο μάθημα χαρακτικής, αλλά στην πραγματικότητα πάω σε μια λέσχη του Σιωνιστικού Κόμματος, όπου δε μου επιτρέπουν να πηγαίνω, γιατί έχουν πολλές αντιρρήσεις για το Σιωνισμό, ούτε κι εγώ είμαι φανατικός οπαδός, αλλά είμαι μάλλον υπέρ και μ' ενδιαφέρει. Αλλά τώρα τελευταία τα μπερδεύουν τόσο πολύ, που αποφάσισα να τα παρατήσω και θα πάω για τελευταία φορά την Τετάρτη το απόγευμα.

»Έπειτα θα είμαι ελεύθερος την Τετάρτη το βράδυ, το Σάββατο το βράδυ, το Σάββατο το απόγευμα, την Κυριακή το απόγευμα και πιθανόν κι άλλες μέρες».

«Μα, αν οι παππούδες σου δε θέλουν, δεν θα πας να το κάνεις πίσω από την πλάτη τους!»

«Δεν ερωτεύεται κανείς κατά παραγγελία».

Φτάσαμε μπροστά στο βιβλιοπωλείο Μπλανκεβόουρτ κι εκεί είδα τον Πέτερ Σιφ με άλλα δυο αγόρια. Ήταν η πρώτη φορά έπειτα από πολύ καιρό που με χαιρετούσε κι αυτό μ' ευχαρίστησε πολύ.

Τη Δευτέρα το βράδυ ο Χέλλο ήρθε στο σπίτι μας, για να γνωρίσει τον Πατέρα και τη Μητέρα. Είχα αγοράσει γλυκά και ζαχαρωτά, υπήρχε τσάι, μπισκότα, απ' όλα, αλλά ούτε ο Χέλλο ούτε εγώ είχαμε όρεξη να μείνουμε ήσυχα καθισμένοι στις καρέκλες μας, πήγαμε να κάνουμε μια βόλτα και μ' έφερε πίσω στις οχτώ και δέκα. Ο Πατέρας θύμωσε πολύ, βρήκε ότι το παράκανα γυρίζοντας τόσο αργά, αναγκάστηκα λοιπόν να υποσχεθώ ότι στο μέλλον θα ήμουν πίσω στο σπίτι στις οχτώ παρά δέκα. Με κάλεσε στο σπίτι του για την επόμενη Δευτέρα.

Κι έπειτα η Βίλμα μου διηγήθηκε ότι ο Χέλλο είχε πάει στο σπίτι της ένα βράδυ και τον είχε ρωτήσει: «Ποια προτιμάς, την Ούρσουλ ή την Άννα;». Κι είχε απαντήσει: «Αυτό δεν είναι δική σου δουλειά». Αλλά φεύγοντας (δεν είχαν ξαναμιλήσει όλο το βράδυ) είπε: «Την Άννα σίγουρα, αντίο, και κυρίως μην το πεις σε κανένα». Και, χοπ, εξαφανίστηκε. Όλα δείχνουν ότι ο Χέλλο είναι ερωτευμένος μαζί μου και για πρώτη φορά αυτό μου αρέσει. Η Μάργκοτ θα έλεγε ότι είναι ένα αγόρι απόλυτα καθωσπρέπει, το ίδιο λέω και εγώ, για να μην πω παραπάνω. Η Μητέρα τον εκθειάζει κι αυτή: καλό παιδί κι ευγενικό και ήσυχο. Χαίρομαι που ο Χέλλο αρέσει τόσο σ' όλη μου την οικογένεια, μόνο που δεν αρέσει στις φίλες μου, τις οποίες εξάλλου βρίσκει κι αυτός χαζούλες και με το δίκιο του. Η Ζακ με πειράζει ασταμάτητα σχετικά με τον Χέλλο, δεν είμαι καθόλου ερωτευμένη, όχι, έχω όμως δικαίωμα να έχω φίλους, κανέναν δεν μπορεί να έχει αντίρρηση γι' αυτό.

Η Μητέρα πάντα ρωτάει ποιον θα ήθελα να παντρευτώ αργότερα, αλλά νομίζω ότι ποτέ δε θα μαντέψει ότι είναι ο Πέτερ, γιατί υποστηρίζω το αντίθετο χωρίς να χάνω την ψυχραιμία μου. Αγαπώ τον Πέτερ όπως δεν αγάπησα ποτέ κανέναν και προσπαθώ αδιάκοπα να πείσω τον εαυτό μου ότι, αν ο Πέτερ είναι πάντα μαζί με όλες αυτές τις άλλες κοπέλες, το κάνει αποκλειστικά και μόνο για να κρύψει τα αισθήματά του, νομίζει ίσως ότι ο Χέλλο κι εγώ είμαστε ερωτευμένοι, αλλά αυτό δεν είναι καθόλου αλήθεια, δεν είναι παρά ένας απλός φίλος ή, όπως θα έλεγε η Μητέρα, ο καβαλιέρος μου.

Δική σου, Άννα

Κυριακή 5 Ιουλίου 1942

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Την Παρασκευή η τελετή αποφοίτησης στο Εβραϊκό Θέατρο πήγε όπως ήταν αναμενόμενο, ο έλεγχός μου δεν είναι και τόσο κακός, μόνον ένα βαθμό έχω κάτω από το μέσο όρο, ένα πεντάρι στην άλγεβρα και στα υπόλοιπα εφτάρια, δυο οχτάρια και δυο δεκάρια. Στο σπίτι ήταν ευχαριστημένοι, αλλά στο θέμα των βαθμών οι γονείς μου είναι πολύ διαφορετικοί από τους άλλους, δεν τους ενδιαφέρει αν ο έλεγχος είναι καλός ή κακός, αυτό που μετράει γι' αυτούς είναι να είμαι καλά στην υγεία μου, να μην είμαι πολύ αυθάδης και να διασκεδάζω, αν τηρούνται αυτές οι τρεις προϋποθέσεις, τα υπόλοιπα θ' ακολουθήσουν.

Εμένα αντίθετα δε μου αρέσουν οι κακοί βαθμοί, με δέχτηκαν στο λύκειο με όρους, γιατί θεωρητικά θα έπρεπε να είχα κάνει μια έβδομη χρονιά στη σχολή Μοντεσσόρι, αλλά όταν χρειάστηκε να πάνε όλα τα Εβραϊάκια σε εβραϊκά σχολεία, ο κύριος Έλτε μας πήρε δοκιμαστικά, τη Λίζ Χόσλαρ κι εμένα, έπειτα από μερικές υπεκφυγές. Η Λίζ πέρασε κι αυτή στην παραπάνω τάξη, αλλά αφού έμεινε πρώτα μετεξεταστέα στη γεωμετρία.

Η καημένη η Λιζ δυσκολεύεται να μελετήσει σοβαρά στο σπίτι της: έχει την αδερφούλα της που παίζει όλη μέρα μέσα στο δωμάτιό της, ένα πολύ κακομαθημένο μωρό που κοντεύει να κλείσει

τα δύο. Αν δε γίνει το δικό της, η Χάμπι βάζει τα κλάματα, κι αν δεν ασχοληθεί μαζί της η Λιζ, η κυρία Χόσλαρ βάζει τις φωνές. Κάτω από τέτοιες συνθήκες είναι αδύνατο να μελετήσει η Λιζ και τ' αναρίθμητα ιδιαίτερα που της κάνουν ασταμάτητα δεν μπορούν ν' αλλάξουν και πολλά πράγματα στην κατάσταση. Οργάνωση που έχει αυτό το σπίτι! Οι γονείς της κυρίας μένουν στο διπλανό σπίτι, αλλά τρώνε πάντα μαζί τους, κι επιπλέον υπάρχει μια υπηρέτρια, το μωρό, ο Κύριος, πάντα αφηρημένος και σκεπτικός, κι η κυρία, πάντα νευρική κι εκνευρισμένη, που περιμένει ξανά μωρό. Σ' αυτό το τρελοκομείο η κακομοίρα η Λιζ είναι εντελώς χαμένη.

Η αδερφή μου η Μάργκοτ πήρε κι αυτή τον έλεγχο της με επαίνους, όπως συνήθως. Αν υπήρχε τρόπος, θα περνούσε σίγουρα στην επόμενη τάξη μόνο με τα συγχαρητήρια των καθηγητών, είναι πραγματική διάνοια!

Ο Πατέρας μένει συχνά στο σπίτι τώρα τελευταία, δεν έχει πια λόγο να πηγαίνει στο γραφείο, θα πρέπει να είναι πολύ θλιβερό να νιώθει άχρηστος. Ο κύριος Κλάιμαν ανέλαβε τη διεύθυνση της Οπέκτα κι ο κύριος Κούχλερ της Γκις και Σία, της εταιρείας που ασχολείται με μπαχαρικά και υποκατάστατα, η οποία ιδρύθηκε μόλις το 1941.

Εδώ και μερικές μέρες, καθώς κάναμε τη βόλτα μας γύρω από την πλατεία, ο Πατέρας άρχισε να μας λέει ότι θα περνούσαμε στην παρανομία κι ότι θα ήταν πολύ δύσκολο να ζήσουμε εντελώς αποκομμένοι από τον κόσμο.

Τον ρώτησα γιατί μιλούσε γι' αυτό.

«Άννα» απάντησε «ξέρεις ότι εδώ και περισσότερο από ένα χρόνο αφήνουμε σε άλλα σπίτια ρούχα, τρόφιμα κι έπιπλα, δε θέλουμε να μας πιάσουν. Θα φύγουμε λοιπόν μόνοι μας, αντί να περιμένουμε να έρθουν να μας πάρουν».

«Μα πότε, μπαμπά;»

Ο σοβαρός τόνος του Πατέρα με ανησυχούσε.

«Μην ανησυχείς, θ' ασχοληθούμε εμείς με όλα, εσύ κοίταξε να χαρείς την ανέμελη ζωή σου, όσο ακόμα είναι καιρός».

Αυτό ήταν όλο. Αχ, μακάρι ν' αργήσουν όσο το δυνατόν πε-

ρισσότερο να βγουν αληθινά τα σκοτεινά αυτά λόγια! Κάποιος χτυπάει, είναι ο Χέλλο, σταματάω.

Δική σου, Άννα

Τετάρτη 8 Ιουλίου 1942

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Μου φαίνεται σα να πέρασαν χρόνια από την Κυριακή το πρωί, συνέβησαν τόσα πράγματα, που θαρρείς κι ολόκληρος ο κόσμος ξαφνικά αναποδογύρισε, αλλά βλέπεις, Κίττυ, είμαι ακόμα ζωντανή κι αυτό είναι το κυριότερο, λέει ο Πατέρας. Ναι, είναι αλήθεια, είμαι ακόμα ζωντανή, αλλά μη με ρωτάς ούτε πού ούτε πώς. Έχω την εντύπωση ότι δεν καταλαβαίνεις τίποτα απ' όσα σου λέω σήμερα, γι' αυτό θ' αρχίσω εξιστορώντας σου τι συνέβη την Κυριακή το απόγευμα.

Στις τρεις (ο Χέλλο είχε φύγει και θα ξαναγύριζε λίγο αργότερα) κάποιος χτύπησε την πόρτα, αλλά εγώ δεν άκουσα τίποτα, γιατί ήμουν στη βεράντα και διάβαζα στον ήλιο, ξαπλωμένη τεμπέλικα σε μια σεζλόγκ. Η Μάργκοτ εμφανίστηκε αναστατωμένη στην πόρτα της κουζίνας.

«Ήρθε μια κλήση από τους Ες-Ες για τον Πατέρα» ψιθύρισε «η Μητέρα πήγε κιόλας στου κυρίου βαν Ντάαν» (ο βαν Ντάαν είναι φίλος και συνétairos του Πατέρα).

Έπαθα τρομερό σοκ, όλοι ξέρουν τι σημαίνει κλήση, έβλεπα κιόλας το φάσμα των στρατόπεδων συγκέντρωσης και των κελιών της απομόνωσης κι εκεί θα στέλναν τον Πατέρα.

«Δεν υπάρχει περίπτωση να φύγει» με διαβεβαίωσε η Μάργκοτ, ενώ περιμέναμε τη Μητέρα στο σαλόνι. «Η Μητέρα πήγε στους βαν Ντάαν, για να ρωτήσει αν μπορούμε να εγκατασταθούμε από αύριο κιόλας στον κρυψώνα μας. Οι βαν Ντάαν θα κρυφτούν μαζί μας. Θα είμαστε εφτά»

Σιωπή. Δεν μπορούσαμε να πούμε πια λέξη, σκεφτόμασταν τον Πατέρα, που εντελώς ανυποψίαστος είχε πάει να επισκεφθεί το εβραϊκό γηροκομείο, περιμέναμε τη Μητέρα να γυρίσει, και η ζέστη, η ένταση, όλα αυτά μας έκαναν να μένουμε σιωπηλές.

Ξαφνικά χτύπησε πάλι το κουδούνι.

«Είναι ο Χέλλο» είπα.

«Μην ανοίξεις» είπε η Μάργκοτ σταματώντας με.

Δεν υπήρχε λόγος, ωστόσο, ακούγαμε τη Μητέρα και τον κύριο βαν Ντάαν να μιλάνε κάτω με τον Χέλλο, έπειτα μπήκαν μέσα κι έκλεισαν την πόρτα πίσω τους. Όποτε χτυπούσε το κουδούνι, η Μάργκοτ κι εγώ αναγκαζόμαστε να κατέβουμε στις μύτες των ποδιών μας για να δούμε αν ήταν ο Πατέρας, γιατί δεν ανοίγαμε σε κανέναν άλλο.

Μας έδωξαν από το σαλόνι, τη Μάργκοτ κι εμένα, γιατί ο βαν Ντάαν ήθελε να μιλήσει ιδιαιτέρως με τη Μητέρα.

Όταν η Μάργκοτ κι εγώ γυρίσαμε στο δωμάτιό μας, μου είπε ότι η κλήση δεν ήταν για τον Πατέρα, αλλά για κείνη. Αυτό με τάραξε ξανά κι άρχισα να κλαίω. Η Μάργκοτ είναι δεκάξι χρόνων, κι αυτό σημαίνει ότι ακόμη και τόσο μικρά κορίτσια αναγκάζονται να φύγουν μόνα τους, αλλά ευτυχώς εκείνη δε θα πήγαινε, η ίδια η Μητέρα το διαβεβαίωσε, και δίχως άλλο αυτό εννοούσε ο Πατέρας όταν μου είχε πει ότι θα κρυβόμασταν.

Να κρυφτούμε, αλλά πού, στην πόλη, στην εξοχή, σ' ένα σπίτι, σε μια καλύβα, πού, πότε, πώς;... Ήταν ένα σωρό ερωτήσεις που δεν μπορούσα να κάνω, αλλά που στριφογύριζαν στο μυαλό μου.

Η Μάργκοτ κι εγώ αρχίσαμε να πακετάρουμε σε μια σχολική τσάντα τα πιο απαραίτητα. Το πρώτο πράγμα που έβαλα ήταν αυτό το ημερολόγιο, έπειτα μπιγκουτί, μαντίλια, βιβλία, μια χτένα, παλιά γράμματα. Με βασάνιζε η προοπτική του ότι θα κρυβόμασταν κι έχωνα μέσα στην τσάντα ό,τι έβρισκα μπροστά μου, αλλά δεν το μετανιώνω, μ' ενδιαφέρουν περισσότερο τα ενθύμια παρά τα φορέματα.

Ο Πατέρας γύρισε επιτέλους στις πέντε και τηλεφωνήσαμε στον κύριο Κλάιμαν, για να του ζητήσουμε να έρθει το ίδιο βράδυ. Ο βαν Ντάαν πήγε να φέρει τη Μιήπ, η Μιήπ ήρθε, πήρε μαζί της μέσα σε μια τσάντα παπούτσια, φουστάνια, σακάκια, εσώρουχα και κάλτσες, και υποσχέθηκε να γυρίσει το βράδυ. Έπειτα απ' αυτό, το σπίτι μας βυθίστηκε ξανά στη σιωπή, δεν πεινούσαμε, έκανε ακόμα ζέστη κι όλα ήταν πολύ παράξενα.

Είχαμε νοικιάσει το μεγάλο δωμάτιο στον πάνω όροφο σε κάποιον κύριο Γκόλντσμιν, έναν διαζευγμένο καμιά τριανταριά χρόνων, που προφανώς δεν είχε τίποτα να κάνει εκείνο το βράδυ και ήρθε και στρογγυλοκάθισε στο σπίτι μας ως τις δέκα, δεν μπορούσαμε να τον ξεφορτωθούμε με τίποτα.

Η Μιήπ κι ο Γιαν Γκισ ήρθαν στις έντεκα. Η Μιήπ εργάζεται στο γραφείο του Πατέρα από το 1933, έχει γίνει πολύ φίλη μας, όπως κι ο Γιαν, ο άντρας της. Είναι νιόπαντροι. Και πάλι παπούτσια, κάλτσες, βιβλία κι εσώρουχα εξαφανίστηκαν στην τσάντα της Μιήπ και τις μεγάλες τσέπες του Γιαν. Στις έντεκα και μισή εξαφανίστηκαν κι αυτοί με τη σειρά τους.

Ήμουν πεθαμένη από την κούραση και, παρόλο που ήξερα ότι αυτή ήταν η τελευταία μου νύχτα στο κρεβάτι μου, αποκοιμήθηκα αμέσως και η Μητέρα με ξύπνησε στις πέντε και μισή. Ευτυχώς η ζέστη ήταν λιγότερο αποπνικτική απ' ό,τι την Κυριακή, που όλη μέρα έβρεχε με μια ζεστή βροχή. Ντυθήκαμε κι οι τέσσερις με πολλά ρούχα, σαν να επρόκειτο να περάσουμε τη νύχτα σε κανένα ψυγείο, κι αυτό με μοναδικό σκοπό να πάρουμε μαζί μας όσο το δυνατόν περισσότερα ρούχα. Κανένας Εβραίος στη θέση μας δε θα ρισκινδύνευε να βγει από το σπίτι του με μια βαλίτσα γεμάτη ρούχα. Είχα φορέσει δυο πουκάμισα, τρεις κιλότες, ένα φουστάνι, κι από πάνω μια φούστα, ένα σακάκι, ένα καλοκαιρινό παλτό, δυο ζευγάρια κάλτσες, χειμωνιάτικα παπούτσια, σκούφο, κασπόλ και ένα σωρό άλλα πράγματα, κόντευα κιόλας να σκάσω πριν βγούμε, αλλά κανένας δεν ενδιαφέρθηκε γι' αυτό.

Η Μάργκοτ παραγέμισε την τσάντα της με σχολικά βιβλία, πήγε να φέρει το ποδήλάτο της από το υπόστεγο και ακολούθησε τη Μιήπ, που την οδηγούσε στο άγνωστο. Πραγματικά, αγνοούσα ποιος θα ήταν ο μυστηριώδης προορισμός μας.

Στις επτά και μισή κλείσαμε με τη σειρά μας την πόρτα πίσω μας, ο μόνος που έμενε ν' αποχαιρετίσω ήταν ο Μαυρούλης, ο γατούλης μου, που θα έβρισκε καταφύγιο στους γείτονες, όπως υποδείκνυε ένα σημείωμα που αφήσαμε για τον κύριο Γκόλντσμιν.

Τα ξέστρωτα κρεβάτια, τ' απομεινάρια από το πρόγευμα στο

τραπέζι, μισό κιλό περίπου κρέας για το γάτο στην κουζίνα, όλα έδιναν την εντύπωση ότι είχαμε φύγει βιαστικά. Αλλά δε μας ενδιέφερε καθόλου η εντύπωση που θα δίναμε. Το μόνο που θέλαμε ήταν να φύγουμε, να φύγουμε και να φτάσουμε σώοι στον προορισμό μας και τίποτα άλλο.

Η συνέχεια αύριο.

Δική σου, Άννα

Πέμπτη 9 Ιουλίου 1942

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Κοίτα να δεις, ο Πατέρας, η Μητέρα κι εγώ περπατούσαμε στη βροχή, κι ο καθένας μας κουβαλούσε από μια τσάντα κι ένα δίχτυ για τρόφιμα, παραγεμισμένο με τα πιο ετερόκλητα πράγματα. Οι εργάτες που πήγαιναν στη δουλειά τους εκείνη την ώρα μας έριχναν βλέμματα γεμάτα οίκτο, στα πρόσωπά τους έβλεπε κανείς πεντακάθαρα τη στενοχώρια τους που δεν μπορούσαν να μας προτείνουν κανενός είδους όχημα, το κίτρινο αστέρι μας εξηγούσε αρκετά καλά τι συνέβαινε.

Μόνο όταν βγήκαμε στο δρόμο ο Πατέρας κι η Μητέρα μού αποκάλυψαν λίγο-λίγο το σχέδιό τους να κρυφτούμε. Εδώ και μήνες βγάλαμε από το σπίτι όσα έπιπλα και ρούχα μπορούσαμε κι ήμασταν έτοιμοι να φύγουμε για να κρυφτούμε μόνοι μας στις 16 Ιουλίου. Η κλήση είχε επισπεύσει κατά δέκα μέρες την αναχώρησή μας κι έτσι έπρεπε ν' αρκεστούμε σ' ένα λιγότερο τακτοποιημένο διαμέρισμα.

Το μέρος που θα κρυβόμασταν βρισκόταν στα γραφεία του Πατέρα. Είναι λίγο δύσκολο να το καταλάβει κανείς όταν δεν ξέρει την κατάσταση, γι' αυτό θα δώσω μερικές συμπληρωματικές εξηγήσεις. Ο Πατέρας δεν είχε πολύ προσωπικό: τον κύριο Κούχλερ, τον κύριο Κλάιμαν και τη Μιήπ, κι επιπλέον την Μπεπ Βόγκουγκελ, την εικοσιτριάχρονη δακτυλογράφο. Όλοι γνώριζαν για την άφιξή μας. Ο κύριος Βόγκουγκελ, ο πατέρας της Μπεπ, εργάζεται στην αποθήκη μαζί με δυο βοηθούς, οι οποίοι δεν γνώριζαν τίποτα.

Το κτίριο είχε την εξής διαρρύθμιση: στο ισόγειο υπάρχει η μεγάλη αποθήκη ένας χώρος που χρησιμεύει για αποθήκευση και επεξεργασία, η οποία χωρίζεται σε διάφορα τμήματα, όπως το τμήμα αποθήκευσης πρώτων υλών, και το τμήμα επεξεργασίας, όπου αλέθουν την κανέλα, το γαρύφαλο και το υποκατάστατο του πιπεριού.

Δίπλα στις πόρτες της αποθήκης, υπάρχει μια άλλη εξωτερική που οδηγεί στο γραφείο. Ακριβώς μέσα, καθώς περνάμε την πόρτα του γραφείου, υπάρχει μια άλλη πόρτα που οδηγεί σε μια σκάλα. Στην κορυφή της κάλας υπάρχει μια άλλη πόρτα με θαμπό τζάμι, στο οποίο η λέξη ΓΡΑΦΕΙΟ είναι γραμμένη με μαύρα γράμματα. Είναι το μεγάλο μπροστινό γραφείο, πολύ ευρύχωρο, πολύ φωτεινό, πολύ γεμάτο. Στη διάρκεια της ημέρας εργάζονται εκεί η Μπεπ, η Μιήπ και ο κύριος Κλάιμαν. Όταν διασχίσεις ένα μικρό γραφειάκι που περιέχει ένα χρηματοκιβώτιο, μια γκαρνταρόμπα και μια μεγάλη ντουλάπα για αποθήκευση, φτάνεις στο πίσω γραφείο, μικρό, κλειστό και σκοτεινό. Παλιότερα εδώ εργάζονταν ο κύριος βαν Ντάαν κι ο κύριος Κούχλερ, που τώρα είναι μόνος του εκεί μέσα. Μπορείς να μπεις στο γραφείο του κυρίου Κούχλερ από το διάδρομο, αλλά μόνο από μια τζαμένια πόρτα που ανοίγει από μέσα, όχι όμως κι απ' έξω. Φεύγοντας από το γραφείο του κυρίου Κούχλερ, και ακολουθώντας το στενό διάδρομο, περνώντας μπροστά από την αποθήκη για το κάρβουνο και ανεβαίνοντας τέσσερα σκαλιά, φτάνεις στο κόσμημα του κτιρίου, το ιδιαίτερο γραφείο. Επιβλητικά έπιπλα από ακριβό ξύλο, λινόλεουμ και χαλιά, ραδιόφωνο, κομπό φωτιστικό, πολύ σικ γενικά, πλάι σε μια μεγάλη κι ευρύχωρη κουζίνα με θερμοσίφωνα και γκαζιέρα με δυο μάτια, και δίπλα υπάρχει κι ένα μπάνιο. Αυτό είναι το δεύτερο πάτωμα.

Μια απλή ξύλινη σκάλα ανεβαίνει από τον κάτω διάδρομο στο τρίτο πάτωμα. Στο πάνω μέρος της σκάλας υπάρχει ένα πλατύσκαλο, όπου στις δυο πλευρές του υπάρχουν δυο πόρτες, η αριστερή οδηγεί στο μέρος του κτιρίου που βλέπει στο δρόμο, με την αποθήκη των μπαχαρικών, το ενδιάμεσο δωμάτιο, το μπροστινό δωμάτιο, το μπροστινό πατάρι και τη σοφίτα. Από την άλλη

μεριά υπάρχει μια μεγάλη απότομη σκάλα, που οδηγεί στη δεύτερη εξώπορτα.

Η πόρτα δεξιά στο πλατύσκαλο οδηγεί στο “Κρησφύγετο” στο πίσω μέρος του οικήματος. Κανένας δε θα μπορούσε να υποπτευθεί ότι πίσω απ’ αυτή την απλή γκρίζα πόρτα κρύβονται τόσα δωμάτια. Υπάρχει ένα σκαλοπατάκι μπροστά στην πόρτα κι είσαι μέσα. Ακριβώς απέναντι από την είσοδο υπάρχει μια απότομη σκάλα, αριστερά ένας μικρός διάδρομος κι ένα δωμάτιο που προορίζεται για τραπεζαρία και κρεβατοκάμαρα της οικογένειας Φρανκ. Δίπλα ένα μικρότερο δωμάτιο, κρεβατοκάμαρα και σπουδαστήριο των δεσποινίδων Φρανκ. Δεξιά από τη σκάλα ένα δωμάτιο χωρίς παράθυρο, με νιπτήρα και τουαλέτες χωριστά, κι επίσης μια πόρτα που οδηγεί στην κρεβατοκάμαρά μας, το δικό μου και της Μάργκοτ. Όταν στο πάνω μέρος της σκάλας ανοίγεις την πόρτα, ξαφνιάζεσαι ανακαλύπτοντας ένα τόσο μεγάλο, φωτεινό κι ευρύχωρο δωμάτιο σ’ αυτό το παλιό κτίριο. Στο δωμάτιο αυτό υπάρχει μια κουζίνα (η παρουσία της οφείλεται στο γεγονός ότι ήταν άλλοτε το εργαστήριο του Κούχλερ) κι ένας νεροχύτης. Κουζίνα λοιπόν και ταυτόχρονα κρεβατοκάμαρα του ζεύγους βαν Ντάαν και κοινό σαλόνι, τραπεζαρία και χώρος μελέτης. Ένα τόσο δα δωματιάκι ενδιάμεσα θα είναι το διαμέρισμα του Πέτερ βαν Ντάαν. Κι έπειτα, όπως και στο μπροστινό μέρος, ένα πατάρι και μια σοφίτα. Ορίστε, σου περιέγραψα ολόκληρο το όμορφο Κρησφύγετό μας!

Δική σου, Άννα

Παρασκευή 10 Ιουλίου 1942

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Πιθανότατα σ’ έκανα να βαρεθείς με την εκτενή περιγραφή της κατοικίας μας, αλλά πιστεύω ότι πρέπει να ξέρεις πού κατέληξα. Το πώς κατέληξα εδώ θα το μάθεις σε όλα τα επόμενα γράμματά μου.

Κατ’ αρχάς, η συνέχεια της ιστορίας μου, γιατί δεν τελείωσε, όπως ξέρεις. Φτάνοντας στην οδό Πρίνσενχραχτ 263, η Μιήπ

μας οδήγησε βιαστικά στο μακρύ διάδρομο, ανεβήκαμε την ξύλινη σκάλα και πήγαμε κατευθείαν πάνω, στο Κρησφύγετο. Έκλεισε την πόρτα πίσω μας και βρεθήκαμε ολομόναχοι· η Μάργκοτ είχε φτάσει πριν από μας με το ποδήλατό της και μας περιμένε. Η τραπεζαρία μας και τα άλλα δωμάτια ήταν σε απερίγραπτη ακαταστασία, όλα τα κιβώτια που είχαμε στείλει στο γραφείο τους προηγούμενους μήνες ήταν στοιβαγμένα στο πάτωμα και πάνω στα κρεβάτια, το δωματιάκι ήταν γεμάτο στρωσίδια ως το ταβάνι. Αν θέλαμε να κοιμηθούμε το βράδυ σε κρεβάτια σχετικά καλοστρωμένα, έπρεπε να στρωθούμε αμέσως στη δουλειά και να τακτοποιήσουμε αυτό το χάος. Η Μητέρα κι η Μάργκοτ δεν μπορούσαν να κάνουν την παραμικρή προσπάθεια, είχαν ξαπλώσει στα κρεβάτια πάνω στα άστρωτα στρώματα, ήταν κουρασμένες, εξουθενωμένες και δεν ξέρω τι άλλο, αλλά ο Πατέρας κι εγώ, οι δυο νοικοκύρηδες της οικογένειας, θέλαμε ν' αρχίσουμε αμέσως.

Όλη τη μέρα την περάσαμε ανοίγοντας κιβώτια, γεμίζοντας τα ντουλάπια, βάζοντας καρφιά και τακτοποιώντας ως που βράδιασε, οπότε καταρρεύσαμε σε πεντακάθαρα κρεβάτια. Δεν είχαμε φάει καθόλου μαγειρευτό φαγητό όλη μέρα, αλλά αυτό δεν μας είχε σταματήσει, η Μητέρα κι η Μάργκοτ ήταν τόσο κουρασμένες κι εκνευρισμένες, που δεν ήθελαν να φάνε, ο Πατέρας κι εγώ είχαμε υπερβολικά πολλή δουλειά.

Την Τρίτη το πρωί συνεχίσαμε από το σημείο που είχαμε σταματήσει τη Δευτέρα. Η Μπεπ κι η Μιήπ πήγαν να κάνουν ψώνια με τα δελτία μας. Ο Πατέρας βελτίωσε το καμουφλάζ των παραθύρων, που δεν ήταν ικανοποιητικό, τρίψαμε το πάτωμα της κουζίνας κι άλλη μια φορά δουλέψαμε από το πρωί ως το βράδυ. Μέχρι την Τετάρτη δε μου έμεινε ούτε μια στιγμή να σταθώ να σκεφτώ τη μεγάλη αλλαγή που είχε γίνει στη ζωή μου. Τότε μόνο, για πρώτη φορά από τη στιγμή που εγκατασταθήκαμε, μου δόθηκε η ευκαιρία να σου περιγράψω τα γεγονότα και ταυτόχρονα να συνειδητοποιήσω πλήρως τι μου είχε συμβεί και τι επρόκειτο να μου συμβεί ακόμα.

Δική σου, Άννα

Σάββατο 11 Ιουλίου 1942

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Για τον Πατέρα, τη Μητέρα και τη Μάργκοτ είναι δύσκολο ακόμα να συνηθίσουν την καμπάνα του ρολογιού του Βεστερτόρεν, της γειτονικής εκκλησίας, που σημαίνει την ώρα κάθε ένα τέταρτο. Εγώ όχι, από την αρχή μου άρεσε να τ' ακούω, και κυρίως τη νύχτα, είναι ένας ήχος που με καθησυχάζει. Θα είχε ενδιαφέρον ίσως να μάθεις τι εντύπωση μου κάνει το γεγονός ότι κρύβομαι. Ε, λοιπόν, το μόνο που μπορώ να σου πω είναι ότι δεν είμαι ακόμα σίγουρη. Νομίζω ότι δε θα αισθανθώ ποτέ σαν στο σπίτι μου εδώ μέσα, πράγμα που δε σημαίνει με κανέναν τρόπο ότι αισθάνομαι άσχημα, αλλά μάλλον όπως σε μια κάπως παράξενη οικογενειακή πανσιόν, όπου θα είχα πάει για διακοπές. Αλλόκοτη αντίληψη της παρανομίας, δίχως αμφιβολία, αλλά έτσι το νιώθω. Το Κρησφύγετό μας είναι ιδεώδης κρυψώνας και, παρόλο που είναι υγρό και περίεργα διαρρυθμισμένο, πιθανότατα δεν υπάρχει άλλο καλύτερα τακτοποιημένο ούτε πιο άνετο σ' ολόκληρο το Άμστερνταμ, ούτε καν σ' ολόκληρη την Ολλανδία. Με τους άδειους τοίχους της η μικρή μας κάμαρα φαινόταν πολύ γυμνή. Χάρis στον Πατέρα, που είχε φροντίσει να φέρει προκαταβολικά ολόκληρη τη συλλογή μου από καρτποστάλ και φωτογραφίες κινηματογραφικών αστέρων, μπόρεσα μ' ένα πινέλο να πασαλείψω τον τοίχο με κόλλα και να κάνω το δωμάτιο μια πελώρια εικόνα. Είναι πολύ πιο χαρούμενο έτσι, κι όταν έρθουν οι βαν Ντάαν, θα μπορέσουμε να φτιάξουμε ράφια κι άλλα ψιλοπράγματα με τα ξύλα που υπάρχουν στην αποθήκη.

Η Μάργκοτ κι η Μητέρα κάπως έχουν συνέλθει. Χτες η Μητέρα άρχισε ξανά να μαγειρεύει για να φτιάξει μπιζελόσουπα, αλλά, ενώ φλυαρούσε κάτω, ξέχασε τη σούπα, που κάηκε τόσο πολύ, ώστε τα μπιζέλια έγιναν κάρβουνο και κόλλησαν στον πάτο της κατσαρόλας.

Χτες το βράδυ κατεβήκαμε κι οι τέσσερις στο ιδιαίτερο γραφείο και βάλαμε το ραδιόφωνο στο σταθμό του Λονδίνου, αλλά

είχα τρομοκρατηθεί τόσο με τη σκέψη ότι θα μπορούσαν να μας ακούσουν, που κυριολεκτικά ικέτευα τον Πατέρα ν' ανέβει ξανά πάνω μαζί μου. Η Μητέρα κατάλαβε την ανησυχία μου και με συνόδευσε. Και για άλλα πράγματα φοβόμαστε μήπως μας δουν ή μας ακούσουν οι γείτονες. Από την πρώτη μέρα ράψαμε τις κουρτίνες, δηλαδή δεν θα μπορούσαμε να τις πούμε ακριβώς κουρτίνες, γιατί δεν είναι παρά κομμάτια από μουντό ύφασμα, με σχήμα, ποιότητα και σχέδια εντελώς αλλοπρόσαλλα, που ράψαμε ο Πατέρας κι εγώ, εντελώς στραβά, σαν αληθινοί ερασιτέχνες. Αυτά τα αριστουργήματα τα στερεώσαμε μπροστά στα παράθυρα με πινέξες και δε θα τα κατεβάσουμε ως τέλος της παρανομίας μας.

Στο κτίριο, στα δεξιά μας, στεγάζεται ένα υποκατάστημα της Κεχ, μιας εταιρίας από το Ζάανταμ, και στ' αριστερά μας είναι ένα εργαστήριο επιπλοποιίας, επομένως οι υπάλληλοι δεν μένουν μετά τις ώρες εργασίας, αλλά, παρ' όλα αυτά, οι θόρυβοι θα μπορούσαν ν' ακουστούν. Έτσι, απαγορεύσαμε στη Μάργκοτ να βήχει τη νύχτα, παρόλο που έχει αρπάξει ένα άσχημο κρυολόγημα και της δίνουμε μεγάλη δόση κοδεΐνης. Χαίρομαι πολύ με την άφιξη των βαν Ντάαν, που έχει κανονιστεί για την Τρίτη. Θα υπάρξει περισσότερη ανθρώπινη ζεστασιά και λιγότερη σιωπή.

Αυτό που με κάνει τόσο νευρική το βράδυ και τη νύχτα είναι η σιωπή. Και τι δε θα 'δινε για να μείνει να κοιμηθεί μαζί μας ένας από τους προστάτες μας!

Δεν είμαστε και πολύ άσχημα εδώ, γιατί μπορούμε να μαγειρέψουμε και ν' ακούσουμε ραδιόφωνο κάτω, στο γραφείο του μπαμπά. Ο κύριος Κλάιμαν κι η Μιήπ, καθώς κι η Μπεπ Βόγκουγκελ, μας βοήθησαν τόσο πολύ, μας έφεραν ρεβέντι, φράουλες και κεράσια, και δε νομίζω ότι θα βαρεθούμε εύκολα. Έχουμε βιβλία για διάβασμα και θ' αγοράσουμε ένα σωρό επιτραπέζια παιχνίδια. Φυσικά, δεν επιτρέπεται να κοιτάζουμε από το παράθυρο ή να βγαίνουμε έξω. Στη διάρκεια της ημέρας είμαστε διαρκώς υποχρεωμένοι να περπατάμε στις μύτες των ποδιών μας και να μιλάμε χαμηλόφωνα, γιατί δεν πρέπει να μας ακούσουν από το μαγαζί. Χτες είχαμε πολλή δουλειά, χρειάστηκε να ξεκουκου-

τσιάσουμε δυο καλάθια κεράσια για την εταιρεία, ο κύριος Κούχλερ ήθελε να τα κάνει κονσέρβα. Θα μετατρέψουμε τα κιβώτια από τα κεράσια σε ράφια για βιβλία.

Με φωνάζουν.

Δική σου, Άννα

ΠΡΟΣΤΕΘΗΚΕ ΣΤΙΣ 21 Σεπτεμβρίου 1942: Είναι αδύνατον να σου περιγράψω πόσο με πνίγει η σκέψη ότι δεν μπορώ να βγω ποτέ έξω και φοβάμαι πολύ μήπως μας ανακαλύψουν και μας τουφεκίσουν, προοπτική φυσικά που δεν θα αποκαλούσα ευχάριστη.

Κυριακή 12 Ιουλίου 1942

Αυτόν τον τελευταίο μήνα ήταν όλοι πολύ καλοί μαζί μου, γιατί ήταν τα γενέθλιά μου, αλλά τώρα κάθε μέρα νιώθω ότι απομακρύνομαι όλο και περισσότερο από τη Μητέρα και τη Μάργκοτ. Σήμερα εργάστηκα σκληρά κι όλοι με παίνευαν, και πέντε λεπτά αργότερα ορίστε που ξαναρχίζουν να μου τα ψέλνουν.

Δεν αντιμετωπίζουν τη Μάργκοτ κι εμένα με τον ίδιο τρόπο, η διαφορά είναι ολοφάνερη. Για παράδειγμα, η Μάργκοτ χάλασε την ηλεκτρική σκούπα και δεν είχαμε ρεύμα όλη μέρα.

Η Μητέρα της είπε: «Λοιπόν, Μάργκοτ, είναι ολοφάνερο ότι δεν είσαι συνηθισμένη στις δουλειές, αλλιώς θα ήξερες ότι δε σβήνουμε την ηλεκτρική σκούπα τραβώντας το καλώδιο». Η Μάργκοτ κάτι απάντησε και δεν το ξανα συζητήσαν.

Αλλά σήμερα το απόγευμα εγώ ήθελα ν' αντιγράψω ένα μέρος από τον κατάλογο με τα ψώνια της Μητέρας, γιατί τα γράμματά της είναι πολύ δυσανάγνωστα, και δεν μ' άφησε, μου τα 'ψαλε για τα καλά κι ανακατεύτηκε όλη η οικογένεια.

Δεν ταιριάζω μ' αυτούς και το καταλαβαίνω πολύ καλά, ιδιαίτερα τώρα τελευταία. Είναι τόσο συναισθηματικοί ο ένας με τον άλλο, ενώ εγώ προτιμώ να είμαι συναισθηματική μόνη μου. Και μου λένε έπειτα συνέχεια τι ωραία που είμαστε οι τέσσερις μας και πόσο αρμονικά ξέρουμε να ζούμε, αλλά δεν τους περνάει ούτε

κατά διάνοια από το μυαλό ότι μπορεί εγώ να έχω αντίθετη γνώμη.

Ο μπαμπάς είναι ο μόνος που με καταλαβαίνει πού και πού, αλλά γενικά παίρνει το μέρος της Μητέρας και της Μάργκοτ. Κι ύστερα, δεν ανέχομαι να λένε μπροστά σε άλλους ότι έκλαιγα ή ότι είμαι πολύ λογική, εκνευρίζομαι όσο δεν παίρνει, κι όταν τυχαίνει να μιλάνε για τον Μαυρούλη, γίνομαι έξω φρενών, γιατί είναι το αδύνατο σημείο και το πιο ευαίσθητο σημείο μου. Ο Μαυρούλης μου λείπει συνεχώς και κανένας δεν ξέρει πόσο πολύ τον σκέφτομαι. Κάθε φορά μου έρχονται δάκρυα στα μάτια, ο Μαυρούλης είναι τόσο χαριτωμένος και τον αγαπώ τόσο πολύ, που κάθομαι και κάνω σχέδια πώς να τον ξαναφέρω.

Πάντα κάνω όμορφα όνειρα, αλλά η πραγματικότητα είναι ότι πρέπει να μείνουμε εδώ μέχρι να τελειώσει ο πόλεμος. Απαγορεύεται να βγούμε έξω κι οι μόνοι που μπορούν να μας επισκεφτούν είναι η Μιήπ, ο άντρας της ο Γιαν, η Μπεπ Βόγκουγκελ, ο κύριος Βόγκουγκελ, ο κύριος Κούχλερ, ο κύριος και η κυρία Κλάιμαν, αλλά αυτή δεν έρχεται, γιατί το θεωρεί πολύ επικίνδυνο.

ΠΡΟΣΤΕΘΗΚΕ τον Σεπτέμβριο 1942: Ο μπαμπάς είναι πάντα πολύ καλός, με καταλαβαίνει απόλυτα και θα 'θελα να μπορώ να του εκμυστηρεύομαι τα αισθήματά μου χωρίς να βάζω αμέσως τα κλάματα, αλλά φαίνεται ότι είναι ζήτημα ηλικίας. Θα ήθελα να μη σταματήσω ποτέ να γράφω, αλλά τότε θα γινόταν πολύ βαρετό.

Ως αυτή τη στιγμή δεν έκανα τίποτα πέρα από το να σημειώνω σκέψεις στο ημερολόγιό μου και δεν κατάφερα ακόμα να γράψω ενδιαφέρουσες ιστορίες, τις οποίες θα μπορούσα αργότερα να διαβάσω μπροστά σε όλους. Αλλά από δω και μπρος θα προσπαθήσω να μην είμαι συναισθηματική, ή να είμαι λιγότερο, και να είμαι πιο πιστή στην πραγματικότητα.

Παρασκευή 14 Αυγούστου 1942

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Ένα μήνα τώρα σ' εγκατέλειψα, αλλά πρέπει να παραδεχτώ ότι δεν έχω αρκετά νέα, ώστε να σου διηγούμαι κάθε μέρα ενδιαφέρουσες ιστορίες. Οι βαν Ντάαν έφτασαν στις 13 Ιουλίου. Νομίζαμε ότι θα έρχονταν στις 14, αλλά καθώς οι Γερμανοί άρχισαν να τρομοκρατούν όλο και περισσότερο τον κόσμο ανάμεσα στις 13 και τις 16 Ιουλίου, στέλνοντας κλήσεις δεξιά κι αριστερά, έκριναν ότι ήταν καλύτερα να φύγουν μια μέρα νωρίτερα παρά μια μέρα αργότερα. Στις εννιά και μισή (τρώγαμε ακόμα το πρωινό μας) έφτασε ο Πέτερ, ο γιος των βαν Ντάαν, ένα αγόρι κοντά στα δεκάξι, ένας ντροπαλός και μάλλον βαρετός κρεμανταλάς, που η συντροφιά του δεν υπόσχεται και πολλά, ενώ η κυρία κι ο Κύριος βαν Ντάαν έκαναν την εμφάνισή τους μισή ώρα αργότερα. Προς μεγάλη μας διασκέδαση, η κυρία βαν Ντάαν μετέφερε μέσα στην καπελιέρα της ένα μεγάλο δοχείο νυκτός. «Χωρίς δοχείο νυκτός, δεν αισθάνομαι στο σπίτι μου» δήλωσε, και το δοχείο ήταν εξάλλου το πρώτο που βρήκε τη θέση του κάτω από το ντιβάνι. Ο Κύριος βαν Ντάαν δεν έφερε το δοχείο του, αλλά κουβαλούσε παραμάσκαλα ένα πτυσσόμενο τραπεζάκι του τσαγιού. Την πρώτη μέρα φάγαμε μαζί, με πολύ καλή διάθεση, κι έπειτα από τρεις μέρες είχαμε κι οι εφτά την εντύπωση ότι είχαμε γίνει μια μεγάλη οικογένεια. Οι βαν Ντάαν, όπως φαντάζεσαι, είχαν να μας πουν ένα σωρό πράγματα για την επιπλέον βδομάδα που πέρασαν στον πολιτισμένο κόσμο. Μας ενδιέφερε πολύ, και κυρίως θέλαμε να μάθουμε τι είχε απογίνει το σπίτι μας κι ο κύριος Γκόλντσμιντ.

Ο κύριος βαν Ντάαν μας αφηγήθηκε: «Τη Δευτέρα το πρωί, στις εννιά, ο κύριος Γκόλντσμιντ τηλεφώνησε και μου ζήτησε να περάσω από κει. Πήγα αμέσως και τον βρήκα πολύ αναστατωμένο. Μου έδειξε ένα σημείωμα που είχε αφήσει η οικογένεια Φρανκ και που του ζητούσε να πάει το γάτο στους γείτονες, πράγμα που ήθελε να κάνει και που ενθάρρυνα κι εγώ. Φοβόταν

μήπως γίνει καμιά έρευνα, γι' αυτό επιθεωρήσαμε όλα τα δωμάτια, για να τα τακτοποιήσουμε λιγάκι, και αδειάσαμε το τραπέζι από τα υπολείμματα του πρωινού. Ξαφνικά είδα στο γραφειάκι της κυρίας Φρανκ ένα σημειωματάριο με μια διεύθυνση στο Μάαστριχτ. Ήξερα ότι η κυρία Φρανκ είχε αφήσει επίτηδες το μπλοκ ανοιχτό στη σελίδα εκείνη, αλλά έκανα ότι ξαφνιάστηκα κι ότι τρόμαξα και πίεσα τον κύριο Γκόλντσμιν να κάψει το ενοχοποιητικό εκείνο χαρτί. Ως τότε παρίσταναν ότι αγνοούσα τα πάντα για την εξαφάνισή σας, αλλά όταν είδα το χαρτί, μου ήρθε μια καλή ιδέα. “Κύριε Γκόλντσμιν” είπα “νομίζω ότι ξαφνικά κατάλαβα τι είναι αυτή η διεύθυνση. Θυμάμαι πολύ καλά ότι, εδώ και έξι μήνες περίπου, ένας ανώτερος αξιωματικός πέρασε από το γραφείο. Είχε γνωρίσει τον κύριο Φρανκ όταν ήταν νέοι, και του υποσχέθηκε να τον βοηθήσει σε περίπτωση ανάγκης κι ο αξιωματικός αυτός πραγματικά υπηρετούσε στο Μάαστριχτ. Θα πρέπει να κράτησε το λόγο του και να βοήθησε τον κύριο Φρανκ, δεν ξέρω πώς, να περάσει στο Βέλγιο κι από κει στην Ελβετία. Μπορείτε να το πείτε στους φίλους των Φρανκ, αν έρθουν να μάθουν νέα τους, αλλά φυσικά δε χρειάζεται να τους μιλήσετε για το Μάαστριχτ». Και λέγοντας αυτά, έφυγα. Οι περισσότεροι φίλοι το έμαθαν, γιατί η ιστορία ξανάφτασε ήδη στ' αυτιά μου από διάφορες πηγές».

Βρήκαμε πολύ διασκεδαστική τη διήγηση, αλλά γελάσαμε ακόμα περισσότερο με τη φαντασία των ανθρώπων, όταν ακούσαμε αυτά που μας είπε ο κύριος βαν Ντάαν σχετικά με άλλους φίλους. Έτσι, μια οικογένεια από τη Μερβεντεπλάιν μας είχε δει και τους τέσσερις να περνάμε καβάλα σε ποδήλατα νωρίς το πρωί και μια άλλη κυρία διαβεβαίωνε ότι είχε δει να μας φορτώνουν σ' ένα στρατιωτικό καμιόνι.

Δική σου, Άννα

Παρασκευή 21 Αυγούστου 1942

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Το κρησφύγετό μας έχει γίνει ένα κρησφύγετο αντάξιο του ονόματός του. Πραγματικά, ο κύριος Κούχλερ θεώρησε φρόνιμο να βάλει μια βιβλιοθήκη μπροστά στην είσοδό μας (γιατί κάνουν πολλές έρευνες για κρυμμένα ποδήλατα), αλλά φυσικά μια βιβλιοθήκη περιστρεφόμενη, που μπορεί ν' ανοίξει σαν πόρτα. Ανέλαβε να την κατασκευάσει ο κύριος Βόγκουγκελ, (μιλήσαμε στον κύριο Βόγκουγκελ για την παρουσία των επτά παρανόμων – είναι η προσωποποίηση της αφοσίωσης). Τώρα για να κατέβουμε, πρέπει πρώτα να σκύψουμε το κεφάλι κι έπειτα να πηδήσουμε. Έπειτα από τρεις μέρες ήμασταν γεμάτοι καρούμπαλα, γιατί όλοι χτυπούσαμε στην κάσα της χαμηλής πόρτας. Ο Πέτερ προσπάθησε να μαλακώσει λίγο το χτύπημα, καρφώνοντας στην κάσα ένα κομμάτι ύφασμα παραγεμισμένο με ροκανίδι. Ας ελπίσουμε ότι θα έχει επιτυχία!

Δε μαθαίνω πολλά πράγματα, αλλά αποφάσισα να κάνω διακοπές ως το Σεπτέμβρη. Έπειτα ο Πατέρας θέλει να μου κάνει μάθημα, αλλά θα πρέπει πρώτα ν' αγοράσουμε όλα τα απαραίτητα σχολικά βιβλία.

Η ζωή μας εδώ δεν έχει μεγάλες αλλαγές. Σήμερα λούσαμε τον Πέτερ, αλλά αυτό δεν είναι και τίποτα το εξαιρετικό. Ο κύριος βαν Ντάαν κι εγώ εξακολουθούμε να είμαστε σαν το σκύλο με τη γάτα. Η Μητέρα με θεωρεί ακόμα μωρό κι αυτό δεν το ανέχομαι. Ο Πέτερ δε μου φαίνεται ούτε τώρα συμπαθητικός, είναι βαρετός, τεμπελιάζει όλη μέρα στο κρεβάτι του, καρφώνει κάνα δυο πράγματα και ξαναγυρίζει να πάρει έναν υπνάκο. Τι ζώνον!

Σήμερα το πρωί η μαμά ξανάρχισε το κήρυγμα και δεν το ανέχομαι, βλέπουμε τα πάντα διαφορετικά. Ο μπαμπάς είναι γλύκας, ακόμα κι αν τυχαίνει να θυμώνει μαζί μου, αλλά δεν του κρατάει πάνω από πέντε λεπτά.

Έξω έχει λιακάδα και ζέστη κι εμείς, παρά τα όσα έχουν συμ-

βεί, το εκμεταλλευόμαστε όσο μπορούμε, ξαπλώνοντας στο σπαστό κρεβάτι στη σοφίτα.

Δική σου, Άννα

ΠΡΟΣΤΕΘΗΚΕ στις 21 Σεπτεμβρίου 1942: Τώρα τελευταία ο κύριος βαν Ντάαν είναι και πολύ μελιστάλαχτος μαζί μου, δε μου λείπει τίποτα αυτό, αλλά θα το απολαύσω όσο διαρκεί.

Τετάρτη 2 Σεπτεμβρίου 1942

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Ο κύριος και η κυρία βαν Ντάαν είχαν ένα φοβερό καυγά, δεν έχω ξαναδεί τέτοιο πράγμα, ποτέ δε θα περνούσε από το μυαλό του Πατέρα και της Μητέρας να ουρλιάζουν έτσι. Ο λόγος για τον καυγά ήταν τόσο ασήμαντος, που δε χρειαζόταν να ειπωθεί ούτε μια λέξη παραπάνω, αλλά τι να κάνουμε, ο καθένας με τα γούστα του.

Είναι πολύ δυσάρεστο φυσικά για τον Πέτερ, που είναι παγιδευμένος ανάμεσά τους, αλλά κανένας δεν τον παίρνει πια στα σοβαρά, γιατί είναι υπερευαίσθητος και τεμπέλης. Χτες ανησυχούσε που η γλώσσα του ήταν μπλε αντί για κόκκινη. Το αλλόκοτο αυτό σύμπτωμα εξαφανίστηκε αμέσως.

Έτσι σήμερα περιφέρεται μ' ένα χοντρό κασκόλ τυλιγμένο στο λαιμό του, γιατί έχει στραβολαιμιάσει, κι επιπλέον η υψηλότητά του παραπονιέται ότι έπαθε λουμπάγκο. Επίσης τον πιάνουν πόνοι ανάμεσα στην καρδιά, τα νεφρά και τους πνεύμονες. Για να μην πολυλογώ, είναι πραγματικός υποχόνδριος! (Σωστά το λέω;)

Οπωσδήποτε η Μητέρα κι η κυρία βαν Ντάαν δεν τρελαίνονται η μια για την άλλη κι οι αφορμές προστριβής δεν λείπουν. Θα σου αναφέρω μόνο ένα παράδειγμα: η κυρία βαν Ντ. πήρε από την κοινή ντουλάπα όλα της τα σεντόνια εκτός από τρία. Προφανώς αποφάσισε ότι τ' ασπρόρουχα της Μητέρας μπορούν να χρησιμοποιηθούν απ' όλη την οικογένεια. Θα απογοητευτεί όταν αντιληφθεί ότι η Μητέρα ακολούθησε το παράδειγμά της.

Επιπλέον η κυρία βαν Ντ. πειράχτηκε που χρησιμοποιούμε το δικό της σερβίτσιο κι όχι το δικό μας. Προσπαθεί συνέχεια να μάθει πού βάλαμε τα πιάτα μας. Δεν είναι τόσο μακριά όσο νομίζει, γιατί βρίσκονται στο πατάρι μέσα σε χαρτοκιβώτια πίσω από μια στοίβα διαφημιστικά για την Οπέκτα. Όσο θα μείνουμε κρυμμένοι εδώ, τα πιάτα θα είναι ασφαλή. Τόσο το καλύτερο, γιατί πάντα κάνω ατζαμοσύνες. Χτες μου ξέφυγε από τα χέρια ένα βαθύ πιάτο από το σερβίτσιο της κυρίας βαν Ντ. κι έσπασε. «Ω!» έκανε έξαλλη «δεν μπορείς να προσέχεις λιγάκι, είναι το μόνο που μου απέμεινε». (Σημείωσε, Κίττυ, ότι οι δυο κυρίες μιλάνε απαίσια ολλανδικά – δεν τολμώ να πω τίποτα για τους κυρίους, θα ένιωθαν τρομερά προσβεβλημένοι. Αν άκουγες τις ασυναρτησίες τους, θα πέθαινες από τα γέλια. Ούτε καν δίνουμε σημασία πια, έτσι κι αλλιώς δεν έχει νόημα να τους διορθώνουμε. Όταν θα αναφέρομαι στη Μητέρα ή την κυρία βαν Ντάαν, δε θα γράφω όπως μιλάνε αλλά σωστά ολλανδικά).

Την προηγούμενη βδομάδα ένα μικρό επεισόδιο έσπασε τη μονοτονία της ζωής μας, με αφορμή τον Πέτερ κι ένα βιβλίο για τις γυναίκες. Πρέπει να μάθεις ότι η Μάργκοτ κι ο Πέτερ έχουν την άδεια να διαβάζουν σχεδόν όλα τα βιβλία που μας δανείζει ο κύριος Κλάιμαν, αλλά αυτό το βιβλίο που μιλάει για γυναίκες, οι μεγάλοι προτιμούσαν να το κρατήσουν για τον εαυτό τους. Αυτό έκανε αμέσως τον Πέτερ να τρελαθεί από περιέργεια. Τι απαγορευμένο φρούτο κρυβόταν σ' αυτό το βιβλίο; Το βούτηξε από τη μητέρα του, ενώ εκείνη ήταν κάτω και φλυαρούσε, και πήρε τη λεία του στη σοφίτα.

Επί δυο μέρες όλα πήγαν καλά. Η κυρία βαν Ντάαν ήξερε πολύ καλά τι είχε συμβεί, αλλά δε μίλησε καθόλου, μέχρι που το πήρε μυρωδιά ο κύριος βαν Ντ. Εκείνος αντίθετα θύμωσε, κατάσχεσε το βιβλίο και θεώρησε ότι το θέμα είχε λήξει. Ωστόσο δεν είχε λογαριάσει την περιέργεια του γιου του, τον οποίο δεν είχε αποθαρρύνει καθόλου η δραστήρια παρέμβαση του μπαμπά. Ο Πέτερ κατέστρωνε σχέδια για να ολοκληρώσει, παρά κι ενάντια, την ανάγνωση του ιδιαίτερα ενδιαφέροντος αυτού βιβλίου. Στο μεταξύ, η κυρία βαν Ντ. είχε ζητήσει τη γνώμη της Μητέρας

πάνω σ' αυτό το θέμα. Η Μητέρα έκρινε ότι το βιβλίο αυτό δεν ήταν για τη Μάργκοτ, αλλά δεν είχε αντίρρηση για τα περισσότερα από τ' άλλα.

«Ξέρετε, κυρία βαν Ντάαν» είπε η Μητέρα «υπάρχει μεγάλη διαφορά ανάμεσα στη Μάργκοτ και τον Πέτερ: πρώτον, η Μάργκοτ είναι κορίτσι και τα κορίτσια είναι πάντα πιο ώριμα από τ' αγόρια, δεύτερον, η Μάργκοτ έχει διαβάσει πολλά σοβαρά βιβλία και δεν ψάχνει να βρει βιβλία που της έχουμε απαγορεύσει και, τρίτον, η Μάργκοτ είναι πολύ πιο προχωρημένη και πολύ πιο λογική, πράγμα που εξηγείται από τα τέσσερα χρόνια λυκείου».

Η κυρία βαν Ντάαν το παραδέχτηκε, αλλά συνέχισε να πιστεύει ότι θεωρητικά δεν έπρεπε ν' αφήνουν τα παιδιά να διαβάζουν βιβλία για μεγάλους.

Στο μεταξύ, ο Πέτερ είχε βρει την κατάλληλη στιγμή, που κανένας δεν ασχολιόταν ούτε με το βιβλίο ούτε μαζί του. Στις εφτάμισι το βράδυ, όταν όλη η οικογένεια συγκεντώθηκε ν' ακούσει ραδιόφωνο στο ιδιαίτερο γραφείο, ξαναπήρε το θησαυρό του και τον πήγε στη σοφίτα. Κανονικά θα έπρεπε να είχε κατεβεί ξανά στις οχτώ και μισή, αλλά το βιβλίο ήταν τόσο συναρπαστικό, που δεν κατάλαβε πώς πέρασε η ώρα και κατέβηκε από τη σκάλα του παταριού ακριβώς τη στιγμή που έμπαινε στο δωμάτιο ο πατέρας του. Φαντάζεσαι τη συνέχεια, ξύλο, χαστούκια, κατσάδα, κι ορίστε, το βιβλίο στο τραπέζι κι ο Πέτερ στη σοφίτα. Εκεί είχαν φτάσει τα πράγματα όταν η οικογένεια συγκεντρώθηκε για το δείπνο, ο Πέτερ έμεινε εκεί πάνω, κανένας δεν του έδωσε σημασία κι αναγκάστηκε να πάει για ύπνο νηστικός. Συνεχίζαμε το φαγητό μας φλυαρώντας χαρούμενα, όταν αντήχησε ένα διαπεραστικό σφύριγμα. Μείναμε όλοι με το πιρούνι στο χέρι και κοιταχτήκαμε, κατάσπροι από τον τρόμο.

Έπειτα ακούσαμε τη φωνή του Πέτερ να φωνάζει από το σωλήνα της σόμπας: «Εγώ δεν πρόκειται να κατέβω».

Ο κύριος βαν Ντάαν πετάχτηκε πάνω, αφήνοντας την πετσέτα του να πέσει και κατακόκκινος από το θυμό φώναξε: «Φτάνει πια!».

Ο Πατέρας τον άρπαξε από το μπράτσο, γιατί φοβόταν το χειρότερο, και οι δυο κύριοι ανέβηκαν στο πατάρι. Ο Πέτερ αρνιόταν να κατέβη, αλλά μετά από κλωτσοπατιναδα, τελικά προσγειώθηκε στο δωμάτιό του, η πόρτα έκλεισε και συνεχίσαμε το γεύμα μας. Η κυρία ήθελε να βάλει στην άκρη μια φετούλα ψωμί για το γιόκα της. Ο κύριος βαν Ντ. ήταν αμείλικτος: «Αν δε ζητήσει αμέσως συγγνώμη, θα κοιμηθεί στο πατάρι». Διαμαρτυρηθήκαμε όλοι λέγοντας ότι αρκετά είχε τιμωρηθεί πηγαίνοντας για ύπνο νηστικός, ότι κινδύνευε να συναχωθεί και δε θα μπορούσαμε να φέρουμε γιατρό.

Ο Πέτερ δεν ζήτησε συγγνώμη, κι είχε ανέβει ξανά στο πατάρι. Ο κύριος βαν Ντάαν δεν αναμείχτηκε άλλο, αλλά την άλλη μέρα το πρωί παρατήρησε ότι το κρεβάτι του Πέτερ ήταν ξέστρωτο. Ο Πέτερ ξαναγύρισε στη σοφίτα στις εφτά, αλλά τα φιλικά λόγια του Πατέρα κατάφεραν να τον πείσουν να κατέβει. Τρεις μέρες κατσούφικα πρόσωπα, πεισματωμένες σιωπές κι έπειτα όλα ξανάγιναν όπως πριν.

Δική σου, Άννα

Δευτέρα 21 Σεπτεμβρίου 1942

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Σήμερα θα σου πω τα πιο σημαντικά νέα από το Κρησφύγετο. Βάλαμε μια λάμπα πάνω από το ντιβάνι μου για να μπορώ, αν χρειαστεί, να τραβήξω ένα σπάγκο και να τη σβήσω σε περίπτωση πυροβολισμών. Ωστόσο για την ώρα δεν μπορώ να το κάνω αυτό, γιατί το παράθυρό μας μένει μισάνοιχτο μέρα νύχτα.

Τα άρρενα μέλη της οικογένειας βαν Ντάαν κατασκεύασαν ένα πολύ βολικό ντουλάπι για τα τρόφιμα, από βαμμένο ξύλο και αληθινή σίτα. Αυτό το αριστούργημα βρισκόταν ως τώρα στο δωμάτιο του Πέτερ, αλλά μεταφέρθηκε στο πατάρι για να έχει μεγαλύτερη δροσιά, και στη θέση του έβαλαν μια εταζέρα. Τον συμβούλεψα να βάλει το τραπέζι στο σημείο αυτό μ' ένα όμορφο τραπεζομάντιλο και να κρεμάσει στον τοίχο το μοναδικό του ράφι, εκεί όπου βρίσκεται τώρα το τραπέζι. Έτσι, θα φτιάξει

μια όμορφη φιλόξενη γωνίτσα, παρόλο που εμένα δε θα μου πολύαρεσε να κοιμάμαι εκεί.

Η κυρία βαν Ντάαν είναι ανυπόφορη. Όταν είμαι επάνω δε σταματάνε να με κατσαδιάζουν για την αδιάκοπη φλυαρία μου. Αλλά τους αφήνω να λένε. Η Μαντάμ βρήκε ένα καινούριο κόλπο: αποφάσισε ότι δε θέλει πια να πλένει κατσαρόλες, κι όταν μένει λίγο φαγητό, δεν το βάζει σ' ένα γυάλινο δοχείο, αλλά το αφήνει να χαλάσει μέσα στην κατσαρόλα. Κι όταν η Μάργκοτ έχει πολλές κατσαρόλες να καθαρίσει το απόγευμα, η Μαντάμ αναφωνεί: «Αχ, καημενούλα μου Μάργκοτ, έχεις πολλή δουλειά!».

Ο κύριος Κλάιμαν μου φέρνει κάθε βδομάδα μερικά βιβλία για κοπέλες. Η σειρά των *Γιόουπτερ Χέουλ* μου αρέσει υπερβολικά. Μου αρέσουν πολύ, γενικά, όλες οι *Σίσσυ βαν Μάρξβελτ*, έχω διαβάσει τέσσερις κιόλας φορές το *Πιο τρελό Καλοκαίρι* και οι κωμικές καταστάσεις ακόμα με κάνουν να γελάω.

Ο Πατέρας κι εγώ εργαζόμαστε πάνω στο γενεαλογικό δέντρο της οικογένειάς του κι αυτός μου διηγείται μια ιστορία για τον καθέναν από τους προγόνους του. Άρχισαν τα σχολικά μαθήματα, κάνω πολλά γαλλικά και στριμώχνω στο κεφάλι μου πέντε ανώμαλα ρήματα τη μέρα.

Ο Πέτερ άρχισε τ' αγγλικά του με μεγάλη απροθυμία. Μόλις ήρθαν μερικά σχολικά βιβλία. Είχα πάρει από το σπίτι μας πολλά τετράδια, μολύβια, γόμες κι ετικέτες. Ο Πιμ (έτσι αποκαλούμε χαϊδευτικά τον Πατέρα) ζητάει να του κάνω μαθήματα ολλανδικών, δε βλέπω γιατί όχι, σε αντάλλαγμα για τη βοήθειά του στα γαλλικά και σε άλλα θέματα. Αλλά κάνει απίθανα λάθη.

Ακούω συχνά την εκπομπή στα ολλανδικά του Αγγλικού ραδιόφωνου. Ο Πρίγκιπας Βερνάρδος ανακοίνωσε πρόσφατα ότι η Πριγκίπισσα Τζουλιάνα περιμέει μωρό τον Ιανουάριο, πράγμα που είναι υπέροχο. Εδώ κανείς δεν καταλαβαίνει γιατί ενδιαφερόμαστε τόσο πολύ για τη βασιλική οικογένεια.

Λίγα βράδια πριν ήμουν το αντικείμενο της συζήτησης και λέγαμε ότι είχα ακόμα πολλές ελλείψεις. Έτσι την άλλη μέρα στρώθηκα με μεγάλο ζήλο στη δουλειά. Δεν έχω καμιά όρεξη να είμαι ακόμα στην έκτη στα δεκατέσσερα ή τα δεκαπέντε μου.

Έπειτα, καθώς συζητούσαμε, μου είπαν ότι δεν επιτρεπόταν να διαβάσω σχεδόν τίποτα. Η Μητέρα έχει τώρα το *Ρηγάδες, Βαλέδες και Ντάμες*, και φυσικά απαγορεύεται να το διαβάσω (αντίθετα με τη Μάργκοτ), δεν είμαι ακόμα αρκετά ώριμη, όπως η πανέξυπνη αδερφή μου. Έπειτα μιλήσαμε για την άγνοιά μου σε θέματα φιλοσοφίας, ψυχολογίας και φυσιολογίας, πράγματα για τα οποία στ' αλήθεια δεν έχω ιδέα, ίσως να ξέρω κάτι παραπάνω του χρόνου, (έσπευσα να βρω τις δύσκολες αυτές λέξεις στο λεξικό).

Κατέληξα στο σοκαριστικό συμπέρασμα ότι δεν έχω παρά μόνο ένα φόρεμα με μακριά μανίκια και τρία ζακετάκια για το χειμώνα. Ο Πατέρας μού επέτρεψε να πλέξω ένα μάλλινο πουλόβερ – το άσπρο μαλλί δεν είναι και πολύ ωραίο, αλλά ελπίζω να είναι τουλάχιστον ζεστό. Μερικά από τα ρούχα μας βρίσκονται σε σπίτια άλλων ανθρώπων, αλλά δυστυχώς δε θα μπορέσουμε να τα πάρουμε παρά μόνο μετά τον πόλεμο, αν είναι ακόμα εκεί.

Μόλις σου είχα μιλήσει για την κυρία βαν Ντάαν στο γράμμα μου, όταν κατέφθασε και, πλατς, κλείνω το τετράδιο.

«Ε, Άννα, θα μου δείξεις τι γράφεις;»

«Όχι, κυρία βαν Ντάαν».

«Μόνο την τελευταία σελίδα;»

«Ούτε κι αυτή, κυρία βαν Ντάαν».

Φυσικά, τα χρειάστηκα, γιατί στη σελίδα αυτή δεν την περιέγραφα με τα καλύτερα λόγια.

Έτσι, κάθε μέρα συμβαίνει κάτι, αλλά είμαι πολύ τεμπέλα και πολύ κουρασμένη για να τα σημειώσω όλα.

Δική σου, Άννα

Παρασκευή 25 Σεπτεμβρίου 1942

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Ο Πατέρας έχει έναν ηλικιωμένο φίλο, τον κύριο Ντρέχερ, που είναι καμιά εβδομηνταριά χρονών, φτωχός, άρρωστος, και θεόκουφος, και στο πλευρό του, σαν εντελώς άχρηστο εξάρτημα, μια γυναίκα είκοσι επτά χρόνια νεότερή του, φτωχή κι εκείνη, με τα χέρια και τα πόδια φορτωμένα με βραχιόλια και δαχτυλίδια, αληθινά ή ψεύτικα, ενθύμια από καλύτερες μέρες. Αυτός ο κύριος Ντρέχερ έχει ήδη εκνευρίσει πολλές φορές τον Πατέρα και πάντα θαύμαζα την ιώβεια υπομονή με την οποία απαντούσε στο τηλέφωνο σ' αυτόν τον κακομοίρη. Όταν ήμασταν ακόμα στο σπίτι, η Μητέρα συμβούλευε τον Πατέρα να βάλει ένα γραμμόφωνο μπροστά στο τηλέφωνο, για να λέει κάθε τρία λεπτά: «Ναι, κύριε Ντρέχερ... όχι, κύριε Ντρέχερ», αφού, έτσι κι αλλιώς, ο γέρος δεν καταλάβαινε τις λεπτομερείς απαντήσεις του Πατέρα.

Σήμερα ο κύριος Ντρέχερ τηλεφώνησε στο γραφείο και παρακάλεσε τον κύριο Κούχλερ να περάσει από το σπίτι του. Ο κύριος Κούχλερ δεν είχε καμιά όρεξη να πάει και υποσχέθηκε να στείλει τη Μιήπ. Η Μιήπ ακύρωσε το ραντεβού. Τότε η κυρία Ντρέχερ τηλεφώνησε τρεις φορές, αλλά καθώς η Μιήπ παρίστανε ότι έλειπε όλο το απόγευμα, αναγκάστηκε να μιμηθεί τη φωνή της Μπεπ στο τηλέφωνο. Κάτω στο γραφείο, αλλά και πάνω, είχαμε πεθάνει όλοι από τα γέλια, και τώρα, κάθε φορά που χτυπάει το τηλέφωνο, η Μπεπ λέει: «Νάτην, η κυρία Ντρέχερ!», με αποτέλεσμα η Μιήπ να ξεκαρδίζεται πριν ακόμα σηκώσει το ακουστικό και ν' απαντάει με μεγάλη αγένεια στους ανθρώπους, σκασμένη στα γέλια. Βλέπεις, δεν υπάρχει στον κόσμο όλο εταιρεία πιο φευγάτη από τη δική μας, οι διευθυντές και υπάλληλοι το διασκεδάζουν τρελά.

Κάποια βράδια ανεβαίνω καμιά φορά στους βαν Ντάαν για να φλυαρήσω λίγο. Τρώμε “αντισκορικά” γλυκά με μελάσα (ήταν φυλαγμένα σ' ένα κουτί μέσα σε μια ντουλάπα γεμάτη ναφθαλί-

νη) και διασκεδάσουμε. Τις προάλλες μιλήσαμε για τον Πέτερ. Είπα ότι ο Πέτερ μου χαϊδεύει συχνά το μάγουλο κι ότι αυτό δε μου αρέσει. Με ρώτησαν με τον τυπικό μεγαλίστικο τρόπο, αν θα μπορούσα ν' αγαπήσω τον Πέτερ σαν αδελφό, γιατί εκείνος σίγουρα με αγαπούσε πολύ. Είπα: «Α, όχι!» ενώ σκεφτόμουν «ώχου, ώχου!». Φαντάζεσαι την κατάσταση! Έπειτα είπα ότι ο Πέτερ ήταν λίγο άγαρμπος κι ότι, κατά τη γνώμη μου, ήταν ντροπαλός, όπως όλα τα αγόρια που δεν έχουν συνηθίσει να κάνουν παρέα με κορίτσια.

Πρέπει να πω ότι η επιτροπή των Παρανόμων του Κρησφύγετου (τομέας ανδρών) έχει μεγάλη φαντασία. Άκου τι σκαρφίστηκαν για να δείξουν στον κύριο Μπροκς, εκπρόσωπο της εταιρείας Οπέκτα, φίλο και κρυφό φύλακα μέρους της περιουσίας μας, ένα γράμμα δικό μας! Στέλνουν ένα γράμμα δακτυλογραφημένο σ' έναν έμπορο της Νότιας Ζηλανδίας, που είναι πελάτης της Οπέκτα, ζητώντας του να συμπληρώσει ένα ερωτηματολόγιο και να το επιστρέψει με το συνημμένο φάκελο.

Τη διεύθυνση στο φάκελο αυτό, την έχει γράψει ο Πατέρας. Όταν η απάντηση αυτή γυρίσει από τη Ζηλανδία, θα βγάλουν το ερωτηματολόγιο και θα βάλουν στη θέση του ένα σημείωμα που έχει γράψει ιδιοχειρώς ο Πατέρας. Έτσι, ο Μπροκς θα μπορέσει να το διαβάσει δίχως να του δημιουργηθούν υποψίες. Διάλεξαν τη Ζηλανδία, γιατί είναι κοντά στο Βέλγιο κι έτσι το γράμμα θα μπορούσε εύκολα να περάσει κρυφά τα σύνορα, κι επειδή σε κανέναν δεν επιτρέπεται να πάει εκεί δίχως ειδική άδεια. Ένας απλός εκπρόσωπος σαν τον Μπροκς σίγουρα δε θα πάρει ποτέ τέτοια άδεια.

Χτες το βράδυ είχαμε ένα επεισόδιο που μας έκανε να γελάσουμε πολύ με τον Πατέρα. Νύσταζε πολύ και σωριάστηκε στο κρεβάτι του. Εκεί κρύωναν τα πόδια του, του φόρεσα λοιπόν τα νυχτερινά μου καλτσάκια. Πέντε λεπτά αργότερα τα είχε βάλει δίπλα στο κρεβάτι του. Έπειτα τον ενοχλούσε το φως κι έχωσε το κεφάλι του κάτω από την κουβέρτα. Όταν σβήσαμε το φως, έβγαλε σιγά-σιγά το κεφάλι του, ήταν πολύ αστείο. Έπειτα λέγαμε ότι ο Πέτερ φωνάζει τη Μάργκοτ “ανακατώστρα”, και ξαφ-

νικά η φωνή του Πατέρα, που νομίζαμε ότι είχε αποκοιμηθεί, ακούστηκε από το βάθος: «Θέλει να πει άνω-κάτω-στρώστα!».

Όσο περνάει ο καιρός, ο Μουσκί (ο γάτος) είναι όλο και πιο καλός και πιο δεκτικός μαζί μου, αλλά εξακολουθώ να τον φοβάμαι λίγο.

Δική σου, Άννα

Κυριακή 27 Σεπτεμβρίου 1942

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Σήμερα είχα μια «συζήτηση», όπως λέμε στην οικογένειά μας, με τη Μητέρα, αλλά το κακό είναι ότι καταλήγω να ξεσπάω σε αθέλητα δάκρυα, δεν μπορώ να συγκρατηθώ. Ο μπαμπάς είναι πάντα καλός μαζί μου και με καταλαβαίνει πολύ καλύτερα. Κάτι τέτοιες στιγμές πραγματικά δεν αντέχω τη Μητέρα κι είναι σαν να μη με γνωρίζει, γιατί, βλέπεις, δεν ξέρει καν τι σκέφτομαι, έστω και για τα πιο ανώδυνα πράγματα. Μιλούσαμε για τις υπηρέτριες και λέγαμε ότι σήμερα επιβάλλεται να αναφερόμαστε σ' αυτές ως "οικιακές βοηθούς" κι ότι μετά τον πόλεμο θα ήταν σίγουρα υποχρεωτικό, αλλά εγώ δεν ήμουν και τόσο σίγουρη, κι έπειτα είπε ότι μιλάω πάντα για "αργότερα" κι ότι παριστάνω τη μεγάλη, αλλά δεν είναι καθόλου έτσι και σίγουρα επιτρέπεται να χτίζω παλάτια στην άμμο, δεν πειράζει και τόσο και δεν αξίζει τον κόπο να γίνεται τέτοια ιστορία γι' αυτό. Ο μπαμπάς τουλάχιστον με υπερασπίζεται. Χωρίς αυτόν θα δυσκολευόμουν ν' αντέξω την κατάσταση εδώ.

Αλλά ούτε και με τη Μάργκοτ τα πάω καλύτερα. Παρόλο που στην οικογένειά μου δεν καταλήγουμε ποτέ σε φωνές όπως οι επάνω, για μένα δεν είναι καθόλου ευχάριστο είναι. Ο χαρακτήρας της Μάργκοτ, αλλά και της Μητέρας, μου είναι εντελώς ξένος, καλύτερα καταλαβαίνω τις φίλες μου παρά την ίδια μου τη μάνα. Ντροπή δεν είναι;

Για μια ακόμη φορά η κυρία βαν Ντάαν έχει τις κακές της, η διάθεσή της είναι απαίσια, κι όλο και περισσότερο κλειδώνει τα προσωπικά της αντικείμενα. Κρίμα που η μαμά δεν απαντάει σε

κάθε εξαφάνιση των αντικειμένων των βαν Ντάαν με μια εξαφάνιση των αντικειμένων των Φρανκ.

Μερικοί άνθρωποι, όπως οι βαν Ντάαν, φαίνεται να νιώθουν ιδιαίτερη ευχαρίστηση να νουθετήσουν όχι μόνο τα δικά τους παιδιά αλλά και των φίλων τους. Για τη Μάργκοτ δεν έχουν καμιά αντίρρηση, είναι από τη φύση της η προσωποποίηση της καλοσύνης, της ευγένειας και της εξυπνάδας, αλλά τον εξάψαλμο και για τις δυο μας τον ακούω εγώ. Πολλές φορές στο τραπέζι, οι παρατηρήσεις και οι αναιδείς απαντήσεις δίνουν και παίρνουν. Ο Πατέρας κι η Μητέρα πάντα με υπερασπίζονται, χωρίς αυτούς δε θα μπορούσα να συνεχίζω την αντίστασή με τόσο αυτοπεποίθηση. Αν και μου επαναλαμβάνουν συνέχεια να φλυαρώ λιγότερο, να μη φυτρώνω εκεί που δε με σπέρνουν και να κάθομαι πιο ήσυχα, οι αποτυχίες μου είναι συχνότερες από τις επιτυχίες μου, και αν ο Πατέρας δεν ήταν τόσο υπομονετικός, θα είχα εγκαταλείψει από καιρό κάθε ελπίδα να ικανοποιησω κάποια μέρα τις απαιτήσεις των γονιών μου, που ωστόσο δεν έχουν τίποτα το υπερβολικό.

Αν δεν πάρω λίγα λαχανικά που δε μου αρέσουν καθόλου, κι αν αντί γι' αυτά φάω περισσότερες πατάτες, οι βαν Ντάαν και ειδικά η κυρία βαν Ντάαν σοκάρονται και με βρίσκουν κακομαθημένη. Αμέσως ακούω να λένε:

«Έλα, Άννα, πάρε κι άλλα λαχανικά».

«Όχι, ευχαριστώ, κυρία» απαντάω «οι πατάτες μου φτάνουν».

«Τα λαχανικά κάνουν πολύ καλό στην υγεία, το λέει και η ίδια η μητέρα σου. Πάρε ακόμα λίγα» επιμένει μέχρι που ο Πατέρας επεμβαίνει και λέει ότι δεν είναι υποχρεωτικό αν δεν μ' αρέσουν.

Τότε η κυρία βαν Ντ. περνάει στην επίθεση.

«Θα 'πρεπε να δείτε πως ήταν τα πράγματα στο σπίτι μας, εκεί τουλάχιστον ξέραμε να μεγαλώσουμε παιδιά, δεν είναι διαπαιδαγώγηση αυτή, η Άννα είναι πολύ κακομαθημένη, εγώ δε θα το ανεχόμουν ποτέ, αν η Άννα ήταν κόρη μου...»

Έτσι αρχίζουν και τελειώνουν όλα τα λογίδια της: «Αν η Άννα ήταν κόρη μου». Ευτυχώς δεν είμαι. Αλλά, για να επανέλ-

θω στο θέμα μου, χτες τα “βαθυστόχαστα” λόγια της κυρίας τ’ ακολούθησε σιωπή. Έπειτα ο Πατέρας απάντησε:

«Βρίσκω ότι η Άννα έχει πολύ καλή ανατροφή, Τουλάχιστον έμαθε να μην απαντάει στ’ ατέλειωτα κηρύγματά σας. Κι όσο για τα λαχανικά, ένα μόνο θα σας πω: Κοίτα ποιος μιλάει!».

Η κυρία βαν Ντ. σιώπησε ηττημένη, αυτό το “κοίτα ποιος...” ήταν φυσικά υπαινιγμός για την ίδια, που το βράδυ δεν ανέχεται ούτε τα φασολάκια ούτε τα λάχανα, γιατί της προκαλούν “αέρια”.

Αλλά κι εγώ το ίδιο θα μπορούσα να πω. Τι χαζή που είναι! Τελικά, ας ελπίσουμε ότι θα σταματήσει να μιλάει για μένα.

Είναι τόσο αστείο να βλέπει κανείς πόσο εύκολα κοκκινίζει η κυρία βαν Ντάαν, ενώ εγώ καθόλου, και κατά βάθος αυτό είναι που την κάνει έξαλλη!

Δική σου, Άννα

Δευτέρα 28 Σεπτεμβρίου 1942

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Δεν είχα προλάβει να τελειώσω το γράμμα μου χτες όταν αναγκάστηκα να σταματήσω. Δεν μπορώ ν’ αντισταθώ στην επιθυμία να σου διηγηθώ μια άλλη σύγκρουση, αλλά, πριν αρχίσω, μια λέξη μόνο: μου φαίνεται απίστευτο ότι μεγάλοι άνθρωποι μπορούν να τσακώνονται τόσο γρήγορα, τόσο συχνά και για τόσο ασήμαντα πράγματα! Μέχρι τώρα ήμουν σίγουρη ότι μόνο τα παιδιά αρπάζονταν έτσι, για ψύλλου πήδημα, κι ότι μεγαλώνοντας σταματούσαν. Φυσικά, καμιά φορά οι διαπληκτισμοί είναι απόλυτα δικαιολογημένοι, αλλά εδώ πρόκειται απλώς για μικροκαυγάδες. Καθώς είναι κάτι που γίνεται καθημερινά, θα έπρεπε να το έχω συνηθίσει... Αλλά δεν το έχω συνηθίσει και, χωρίς αμφιβολία, δε θα το συνηθίσω όσο θα είμαι εγώ η αιτία όλων σχεδόν των συζητήσεων (αυτή τη λέξη χρησιμοποιούν εδώ αντί για “διαπληκτισμών”, εντελώς λαθεμένη φυσικά, αλλά τι να περιμένει κανείς από Γερμανούς!).

Τίποτα, αλλά τίποτα, δεν τους αρέσει σ’ εμένα: η συμπεριφο-

ρά μου, ο χαρακτήρας μου, οι τρόποι μου, είναι όλα στόχος των κουτσομπολιών τους, κι αν πρέπει να πιστέψω ορισμένα άτομα που γνωρίζουν απ' αυτά τα πράγματα, οφείλω να καταπίνω με το χαμόγελο τα σκληρά λόγια και τις φωνές που απευθύνονται σ' εμένα, πράγμα στο οποίο δεν είμαι καθόλου συνηθισμένη. Ξεπερνά τις δυνάμεις μου! Δεν έχω σκοπό να τους επιτρέψω ούτε στιγμή να με προσβάλουν, χωρίς να δώσω απάντηση. Θα τους δείξω εγώ ότι η Άννα Φρανκ δεν είναι μωρό παιδάκι, δε θα πιστεύουν στ' αυτιά τους και δε θ' αργήσουν να το βουλώσουν, όταν θα τους δώσω να καταλάβουν ότι αυτό που πρέπει να σχολιάζουν δεν είναι η δική μου ανατροφή αλλά η δική τους. Ορίστε μας! Τους αγροίκους! Ως τώρα μένω άφωνη μπροστά σ' όλη αυτή την αγένεια και κυρίως την ηλιθιότητα (κυρία βαν Ντάαν!), αλλά μόλις συνηθίσω, πράγμα που δεν πρόκειται ν' αργήσει, δε θα ντραπώ να τους τ' ανταποδώσω και τότε θ' αναγκαστούν ν' αλλάξουν τροπάριο! Είμαι στ' αλήθεια τόσο κακομαθημένη, φαντασμένη, πεισματάρα, αδιάκριτη, τεμπέλα κτλ. όσο λένε; Μα όχι, σίγουρα όχι! Γνωρίζω καλά ότι δεν έχω πάντα δίκιο κι ότι τα ελαττώματά μου είναι πάμπολλα, αλλά, όπως και να 'χει, το παρακάνουν. Αν ήξερες, Κίττυ, πώς μανιάζω όταν ακούω τέτοιες προσβολές και τέτοιους σαρκασμούς! Δεν θ' αργήσει η στιγμή που θα ξεσπάσει όλος ο θυμός που συγκρατώ.

Λοιπόν, φτάνει αυτό το ζήτημα, αρκετά σε μπούχτισα με τις ιστορίες μου για καυγάδες, αλλά δεν μπορώ να μη σου διηγηθώ άλλη μια πολύ ενδιαφέρουσα συζήτηση που έγινε στο τραπέζι.

Κουβεντιάζοντας το ένα και το άλλο, είχαμε φτάσει να συζητάμε για την υπερβολική υποχωρητικότητα του Πιμ. Η μετριοφροσύνη του είναι ένα γεγονός για το οποίο δε θα αμφέβαλλαν ούτε κι οι πιο χαζοί άνθρωποι. Ξαφνικά η Μαντάμ, που θέλει να είναι πάντα το κέντρο της προσοχής, αναφώνησε: «Κι εγώ είμαι πολύ μετριοφρων και πολύ υποχωρητική, πολύ πιο μετριοφρων από τον άντρα μου!».

Δεν έχω ξανακούσει τέτοια γελοιότητα! Η φράση αυτή και μόνο περιγράφει τέλεια τη “μετριοφροσύνη” της!

Ο κύριος βαν Ντάαν, νιώθοντας την υποχρέωση να εξηγήσει

το “από τον άντρα μου”, παρατήρησε σε πολύ ήρεμο τόνο:

«Δεν προσπαθώ καθόλου να είμαι μετριόφρων, είχα την ευκαιρία στη ζωή μου ν’ αντιληφθώ ότι οι άνθρωποι που δεν είναι μετριόφρονες τα πάνε πολύ καλύτερα από τους μετριόφρονες!».

Κι έπειτα γυρίζοντας προς το μέρος μου:

«Πρόσεξε να μη γίνεις υποχωρητική και μετριόφρων, Άννα, δε θα σε οδηγήσει πουθενά».

Η Μητέρα ενέκρινε απόλυτα αυτή την άποψη. Αλλά, όπως πάντα, δεν μπορούσε να μην προσθέσει κι η κυρία βαν Ντάαν το λογάκι της σ’ αυτή την εποικοδομητική συζήτηση. Ωστόσο, αυτή τη φορά, αντί να τα βάλει απευθείας μαζί μου, απευθύνθηκε στους γονείς μου: «Πάντως, θα πρέπει να έχετε περίεργη αντίληψη για τη ζωή για να λέτε κάτι τέτοιο στην Άννα, στη δική μου εποχή τα πράγματα ήταν πολύ διαφορετικά, αλλά βέβαια είμαι σίγουρη ότι πάντα είναι διαφορετικά, εκτός κι αν πρόκειται για κάτι μοντέρνες οικογένειες σαν τη δική σας!»

Η τελευταία αυτή παρατήρηση αναφερόταν ευθέως στη Μητέρα και στις σύγχρονες μεθόδους διαπαιδαγώγησης που συχνά υποστηρίζει. Η κυρία βαν Ντάαν ήταν κατακόκκινη από τη σύγχυση. Οι άνθρωποι που κοκκινίζουν ερεθίζονται ακόμα περισσότερο όταν εκνευρίζονται και βρίσκονται σε μειονεκτική θέση σε σχέση με τον αντίπαλο. Η Μητέρα, δίχως να κοκκινίσει και θέλοντας να τελειώνει όσο πιο γρήγορα γινόταν μ’ αυτή τη συζήτηση, δε χρειάστηκε να σκεφτεί παρά μόνο για μια στιγμή πριν απαντήσει: «Κυρία βαν Ντάαν, θα πρέπει να ξέρετε ότι κι εγώ θεωρώ προτιμότερο να είναι κανείς λιγότερο μετριόφρων στη ζωή του. Ο άντρας μου, η Μάργκοτ κι ο Πέτερ είναι και οι τρεις εξαιρετικά μετριόφρονες, ο άντρας σας, η Άννα, εγώ κι εσείς δεν είμαστε μετριόφρονες και δεν αφήνουμε τους άλλους να μας κάνουν συνέχεια ό,τι θέλουν».

Η κυρία βαν Ντάαν: «Μα, κυρία μου, δε σας καταλαβαίνω, είμαι στ’ αλήθεια πάρα πολύ μετριόφρων και υποχωρητική, πως σας ήρθε να πείτε ότι δεν είμαι;»

Η Μητέρα: «Δεν είπα τίποτα τέτοιο, αλλά κανένας δε θα σκεπτόταν να σας χαρακτηρίσει υποχωρητική».

Η κυρία βαν Ντ.: «Θα ήθελα να ξέρω σε τι δεν είμαι υποχωρητική! Αν δεν ασχολιόμουν με τον εαυτό μου, δε θα το έκανε κανένας άλλος και δε θα είχα παρά να πεθάνω από την πείνα, κι αυτό αποδεικνύει περίτρανα ότι είμαι τόσο μετριόφρων και υποχωρητική όσο κι ο σύζυγός σας!».

Η Μητέρα δεν μπόρεσε να μη γελάσει, μπροστά σ' αυτή τη γελοία αγόρευση η κυρία βαν Ντ. εκνευρίστηκε και συνέχισε το όμορφο λογίδριό της με μια μακριά σειρά από φοβερές γερμανολλανδικές ή ολλανδογερμανικές εκφράσεις, ως τη στιγμή που αυτή η γεννημένη ρήτορας τα μπέρδεψε τόσο πολύ, που θέλησε να σηκωθεί από την καρέκλα της και να βγει από το δωμάτιο και τότε ξαφνικά το βλέμμα της έπεσε πάνω μου. Θα ήθελα να ήσουν εκεί να την έβλεπες... Κατά κακή τύχη, ακριβώς τη στιγμή που η κυρία βαν Ντάαν μάς γύριζε την πλάτη, εγώ κουνούσα το κεφάλι με συντετριμμένο και ειρωνικό ύφος, άθελά μου, όχι σκόπιμα, τόσο με είχαν γοητεύσει τα λόγια της. Ακριβώς τότε λοιπόν η κυρία βαν Ντ. έκανε μεταβολή κι άρχισε να ουρλιάζει στα γερμανικά, με κακία και αγένεια, σαν πραγματικός λιμενεργάτης, χοντρή και κατακόκκινη, ένα χάρμα οφθαλμών! Αν είχα ταλέντο, σ' αυτή τη στάση θα διάλεγα να τη ζωγραφίσω, τόσο κωμική ήταν η δόλια! Αλλά έμαθα τουλάχιστον ένα πράγμα: δε γνωρίζεις πραγματικά τους ανθρώπους παρά μόνο όταν κάνεις ένα καλό καυγά μαζί τους, γιατί τότε μπορείς να κρίνεις το χαρακτήρα τους!

Δική σου, Άννα

Τρίτη 29 Σεπτεμβρίου 1942

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Τα πιο παράξενα πράγματα μπορούν να σου συμβούν όταν είσαι αναγκασμένος να κρύβεσαι. Φαντάσου ότι, αφού δεν έχουμε μπάνιο, πλενόμαστε σε μια σκάφη και, καθώς ζεστό νερό έχει μόνο στο γραφείο, (όταν λέω γραφείο, εννοώ πάντα το σύνολο του κάτω ορόφου), πρέπει να εκμεταλλευόμαστε το πλεονέκτημα αυτό και οι εφτά, ο καθένας με τη σειρά του. Αλλά επειδή είμα-

στε και οι εφτά πολύ διαφορετικοί ο ένας από τον άλλον, και ο καθένας έχει ανεπτυγμένο το αίσθημα της αιδημοσύνης σε διαφορετικό βαθμό, το κάθε μέλος της οικογένειας έχει διαλέξει την προσωπική του μεριά.

Ο Πέτερ κάνει το μπάνιο του στην κουζίνα, παρόλο που η κουζίνα έχει τζαμένια πόρτα. Όταν προγραμματίζει να κάνει μπάνιο, έρχεται να μας προειδοποιήσει έναν-έναν και να μας πληροφορήσει ότι επί μισή ώρα δεν πρέπει να περάσουμε μπροστά από την κουζίνα. Αυτή η προφύλαξη του αρκεί. Ο Κύριος βαν Ντ. κάνει το μπάνιο του επάνω, στο δωμάτιό του, προκειμένου να έχει την ησυχία του σ' έναν απομονωμένο χώρο – δεν τον πειράζει να κουβαλάει τρεις ορόφους το ζεστό νερό. Για την ώρα η κυρία βαν Ντ. δεν έχει κάνει μπάνιο, περιμένει να βρει την κατάλληλη μεριά. Ο Πατέρας παίρνει το μπάνιο του στο ιδιαίτερο γραφείο, η Μητέρα στην κουζίνα πίσω από ένα παραβάν, η Μάργκοτ κι εγώ διαλέξαμε να μπανιαριζόμαστε στο μπροστινό γραφείο. Το Σάββατο το απόγευμα κατεβάζουμε τις κουρτίνες, πλενόμαστε μέσα στο σκοτάδι, κι όποια από μας δεν έχει σειρά κοιτάζει το δρόμο ανάμεσα από τις κουρτίνες και διασκεδάζει με την παράξενη εμφάνιση των περαστικών.

Από την προηγούμενη βδομάδα αυτό το λουτρό δε με ικανοποιεί πια και πήγα να βρω μια πιο άνετη θέση. Ο Πέτερ ήταν εκείνος που μου έδωσε την ιδέα να στήσω τη σκάφη μου στις μεγάλες τουαλέτες του γραφείου. Εκεί μπορώ να καθίσω, ν' ανάψω το φως, να κλειδώσω την πόρτα, ν' αδειάσω μόνη μου το νερό, δίχως να με βοηθήσει κανένας και δίχως να φοβάμαι τ' αδιάκριτα βλέμματα. Την Κυριακή εγκαينίασα το όμορφο μπάνιο μου, κι αν απορείς, το προτιμώ από κάθε άλλο μέρος.

Την Τετάρτη είχε έρθει κάτω ο υδραυλικός για να μετατοπίσει προς το διάδρομο τους σωλήνες προς και από τις τουαλέτες του γραφείου. Η αλλαγή αυτή έγινε από φόβο πιθανού παγώματος των σωλήνων. Ο ερχομός του υδραυλικού, κάθε άλλο παρά μας ευχαρίστησε, αφού όχι μόνο δεν μπορούσαμε ν' ανοίξουμε τη βρύση όλη μέρα, αλλά έπρεπε επίσης και να μην πηγαίνουμε στην τουαλέτα.

Φυσικά, δεν είναι πολύ καθωσπρέπει να σου αφηγούμαι πώς αντιμετωπίσαμε αυτή την αναποδιά, αλλά δεν είμαι τόσο σεμνότυφη, ώστε ν' αποφεύγω να μιλάω γι' αυτά τα πράγματα. Από τότε που κρυβόμαστε, ο Πατέρας κι εγώ προμηθευτήκαμε ένα αυτοσχέδιο δοχείο... Με άλλα λόγια, αντί για δοχείο νυκτός, θυσιάσαμε για το σκοπό αυτό ένα γυάλινο μπουκάλι. Στη διάρκεια της επίσκεψης των υδραυλικών, βάλαμε τα μπουκάλια αυτά μέσα στο διαμέρισμα και διατηρήσαμε εκεί την ημερήσια παραγωγή μας. Αυτό μου φάνηκε λιγότερο ενοχλητικό από το να πρέπει να μένω ακίνητη και βουβή όλη μέρα. Δεν μπορείς να φανταστείς τι μαρτύριο ήταν αυτό για τη δεσποινίδα Πολυλογού. Κανονικά, είμαστε ήδη υποχρεωμένοι να ψιθυρίζουμε, όμως η πλήρης σιωπή και ακινησία είναι δέκα φορές χειρότερες.

Έπειτα από τρεις μέρες συνεχόμενου καθισιού, ο πισινός μου είχε πάθει αγκύλωση και με πονούσε. Λίγη γυμναστική το βράδυ με ανακούφισε.

Δική σου, Άννα

Πέμπτη 1 Οκτωβρίου 1942

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Χτες τα χρειάστηκα για τα καλά. Στις οχτώ ακούσαμε το κουδούνι να χτυπάει δυνατά. Αμέσως σκέφτηκα ότι είχαν έρθει να μας πιάσουν, μαντεύεις ποιοί. Ηρέμησα λίγο όταν όλοι με διαβεβαίωσαν ότι ήταν κάποιο σκανταλιάρικο χαμίνι ή ο ταχυδρόμος. Τώρα όλη μέρα επικρατεί απόλυτη ησυχία εδώ μέσα. Ο Λέβινσον, ένας Εβραίος φαρμακοποιός και χημικός εργάζεται στην κουζίνα για λογαριασμό του κυρίου Κούχλερ. Γνωρίζει το σπίτι απέξω κι ανακατωτά, γι' αυτό συνέχεια φοβόμαστε μήπως του έρθει η έμπνευση να πάει να ρίξει μια ματιά στο παλιό εργαστήριο. Περιφερόμαστε αθόρυβα, σαν ποντικάκια. Ποιος να το πίστευε, εδώ και τρεις μήνες, ότι η Άννα, η υπερκινητική, θα ήταν υποχρεωμένη να μένει ασάλευτη ώρες ολόκληρες και ότι, κυρίως, θα το κατόρθωνε;

Τα γενέθλια της κυρίας βαν Ντάαν ήταν ατις 29 του μήνα.

Δεν έγινε κανένα μεγάλο πάρτι, αλλά, παρ' όλα αυτά, της προσφέραμε λουλούδια, δωράκια και ωραία πραγματάκια. Προφανώς, ένα μπουκέτο κόκκινα γαρύφαλλα από τον σύζυγό της αποτελεί παράδοση στην οικογένεια.

Και αφού μιλάμε για την κυρία βαν Ντάαν, θα σου πω ότι μ' εκνευρίζει αδιάκοπα με τις απόπειρές της να φλερτάρει τον Πατέρα. Του χαϊδεύει το μάγουλο και τα μαλλιά, σηκώνει πολύ ψηλά τη φούστα της, κάνει, κατά την άποψή της, πνεύμα και προσπαθεί να τραβήξει την προσοχή του Πιμ. Ευτυχώς ο Πιμ δεν τη βρίσκει ούτε όμοοφη ούτε αστεία κι έτσι δεν παρασύρεται από τους χαριεντισμούς της. Εγώ είμαι μάλλον ζηλιάρα, όπως ξέρεις, και γι' αυτό ενοχλούμαι. Στο κάτω-κάτω η Μητέρα δεν κάνει τα ίδια με τον κύριο βαν Ντάαν, της το είπα κατάμουτρα.

Μερικές φορές ο Πέτερ γίνεται πολύ διασκεδαστικός. Έχουμε τουλάχιστον κάτι κοινό που προκαλεί γέλια και που είναι η μανία να μασκαρευόμαστε. Μια μέρα εμφανιστήκαμε οι δυο μας, εκείνος φορώντας ένα πολύ στενό φόρεμα της μητέρας του κι εγώ φορώντας το κοστούμι του, με όλα τα αξεσουάρ, μέχρι καπέλο και κασκέτο. Οι μεγάλοι κόντευαν να πεθάνουν από τα γέλια αλλά κι εμείς δεν μείναμε πίσω.

Η Μπεπ αγόρασε από ένα κατάστημα Μπάγιενκορφ δυο φούστες για τη Μάργκοτ και για μένα. Το ύφασμα είναι φτηνιάρικο και μοιάζει μ' εκείνη τη λινάτσα με την οποία φτιάχνουν σακιά για πατάτες. Τα πράγματα αυτά, που άλλοτε δε θα τολμούσαν να τα πουλήσουν μέσα σε μαγαζί, κοστίζουν σήμερα 24 και 7,75 φιορίνια αντίστοιχα το καθένα.

Άλλη μια ευχάριστη προοπτική: η Μπεπ παράγγειλε, δεν ξέρω σε ποια εταιρεία, μαθήματα στενογραφίας δια αλληλογραφίας για τη Μάργκοτ, τον Πέτερ κι εμένα. Θα δεις τι τέλειοι στενογράφοι θα είμαστε του χρόνου! Το θεωρώ, οπωσδήποτε, απόλυτα απαραίτητο να μάθω τη μυστική αυτή γλώσσα.

Με πονάει τρομερά ο δείκτης (του αριστερού χεριού ευτυχώς) κι έτσι δεν μπορώ να σιδερώσω, τόσο το καλύτερο!

Ο κύριος βαν Ντάαν προτιμάει να κάθεται δίπλα του στο τραπέζι γιατί, κατά τη γνώμη του, η Μάργκοτ δεν τρώει πια αρ-

κετά, κι εγώ χαίρομαι που θ' αλλάξω θέση. Αυτόν τον καιρό βρίσκειται διαρκώς στον κήπο και τριγυρνάει ένα μαύρο γατάκι – μου θυμίζει το μικρούλη, το γλυκούλη μου το Μαυρούλη. Η Μητέρα συνέχεια με μαλώνει, κυρίως στο τραπέζι, γι' αυτό μου αρέσει η νέα μου θέση. Τώρα είναι η σειρά της Μάργκοτ να την υποστεί, ή μάλλον να μην την υποστεί, γιατί η Μητέρα δεν απευθύνει πικρόχολες παρατηρήσεις σ' αυτό το πρότυπο αρετής! Αυτή την εποχή την πειράζω ασταμάτητα αποκαλώντας την πρότυπο αρετής, κι αυτό την εκνευρίζει αφάνταστα, αλλά ίσως αυτό να της μάθει να μην είναι τόσο καλή.

Για να τελειώσω από το ανακάτωμα από νέα, ένα ιδιαίτερα πνευματώδες αστείο του κυρίου βαν Ντάαν. Τι κάνει 39 φορές κλικ και μια φορά κλακ; Μια σαρανταποδαρούσα μ' ένα ξύλινο πόδι.

Γεια, Άννα

Σάββατο 3 Οκτωβρίου 1942

Αγαπητή Κίττυ,

Χτες όλοι με πείραζαν, γιατί είχα ξαπλώσει πλάι στον κύριο βαν Ντάαν στο κρεβάτι του. Τόσο μικρή, τι ντροπή κι άλλα παρόμοια. Λοιπόν, πολύ κακόγουστο το αστείο! Ποτέ δε θα ήθελα να κοιμηθώ με τον κύριο βαν Ντάαν, με τον τρόπο που το εννοούν φυσικά.

Χτες αρπαχτήκαμε πάλι κι η Μητέρα συγχύστηκε, διηγήθηκε όλες μου τις αμαρτίες στον Πατέρα και ξέσπασε σε λυγμούς. Κι εγώ το ίδιο φυσικά, και είχα κι ένα φοβερό πονοκέφαλο. Τελικά είπα στον Πατέρα ότι «Αυτόν» τον αγαπώ πολύ περισσότερο από τη Μητέρα, μου απάντησε ότι θα μου περνούσε, αλλά δεν το πιστεύω. Δεν την αντέχω τη Μητέρα και πρέπει να κάνω προσπάθεια για να κρατάω την ψυχραιμία μου και να μην την αποπαίρνω συνεχώς, έτσι μου 'ρχεται να τη χαστουκίσω, δεν καταλαβαίνω γιατί την απεχθάνομαι τόσο πολύ. Ο Πατέρας λέει ότι, όταν η Μητέρα δεν αισθάνεται καλά ή έχει πονοκέφαλο, θα 'πρεπε να της προτείνω μόνη μου να τη βοηθήσω, αλλά δε θα το

κάνω, γιατί δεν την αγαπάω και γιατί δε μου 'ρχεται αυθόρμητα. Μπορώ πολύ εύκολα να φανταστώ ότι μια μέρα η Μητέρα θα πεθάνει, αλλά το να πεθάνει ο Πατέρας, μου φαίνεται αδιανόητο. Είναι πραγματικά πολύ κακό από μέρους μου, αλλά έτσι νιώθω. Ελπίζω η Μητέρα να μην διαβάσει ποτέ το παραπάνω, αλλά ούτε και ό,τι άλλο γράψω.

Τελευταία μου επιτρέπουν να διαβάζω περισσότερα βιβλία που απευθύνονται μάλλον σε ενήλικες. Τώρα διαβάζω *Τα Παιδικά Χρόνια της Εύας* του Νίκο βαν Ζούχτελεν. Δε βρίσκω και καμιά μεγάλη διαφορά ανάμεσα στα βιβλία για νέους κι αυτό το βιβλίο. Η Εύα νόμιζε ότι τα παιδιά φυτρώνουν στα δέντρα σαν τα μήλα κι ότι, όταν ωριμάζουν, έρχεται και τα κόβει ο πέλαργός για να τα πάει στις μαμάδες. Αλλά η γάτα της φύλης της έκανε μωρά που βγήκαν από την κοιλιά της, σκέφτηκε λοιπόν ότι η γάτα, όπως οι κότες, κάνει αυγά και τα κλωσάει κι ότι οι μαμάδες που περιμένουν παιδιά ανεβαίνουν μερικές μέρες νωρίτερα στο δωμάτιό τους και κάνουν ένα αυγό, που μετά το κλωσάνε. Ύστερα, όταν το παιδί γεννιέται, οι μαμάδες είναι ακόμα κάπως αδύναμες, επειδή είχαν μείνει τόσο καιρό καθισμένες στις φτέρνες τους. Η Εύα ήθελε κι αυτή να κάνει ένα παιδί, πήρε λοιπόν μια μάλλινη εσάρπα και την άπλωσε στο πάτωμα για να πέσει πάνω της το αυγό, έπειτα κάθισε στις φτέρνες της κι άρχισε να σφίγγεται. Άρχισε να κακαρίζει, αλλά πουθενά αυγό. Τέλος, αφού περίμενε πολλή ώρα, κάτι βγήκε, όχι όμως αυγό αλλά λουκάνικο. Ω, πώς ντρεπόταν! Κι η καμαριέρα νόμιζε ότι ήταν άρρωστη. Αστείο, ε;

Στα *Παιδικά χρόνια της Εύας* λέει επίσης ότι οι γυναίκες πουλάνε το κορμί τους στα σοκάκια με αντάλλαγμα ένα σωρό χρήματα. Εγώ θα πέθαινα από την ντροπή μου προστά σ' έναν άντρα σε μια τέτοια περίπτωση. Κι έπειτα περιγράφει πώς η Εύα αδιαθέτησε για πρώτη φορά, κι εγώ πραγματικά ανυπομονώ να μου συμβεί κι εμένα, τουλάχιστον τότε θα είμαι μεγάλη. Ο Πατέρας αρχίζει πάλι να γκρινιάζει κι απειλεί ότι θα κατάρχει το ημερολόγιό μου, ω, συμφορά μου! Από δω και μπρος θα το κρύβω.

Άννα Φρανκ

Τετάρτη 7 Οκτωβρίου 1942

Φαντάζομαι ότι...

Πηγαίνω στην Ελβετία. Ο μπαμπάς κι εγώ κοιμόμαστε στο ίδιο δωμάτιο και το γραφείο των αγοριών γίνεται το καθιστικό μου, όπου μπορώ και δέχομαι επισκέψεις. Μου έκαναν έκπληξη τοποθετώντας ολοκαίνουρια επίπλωση με τραπεζάκι για τσάι, τουαλέτα, πολυθρόνες και ένα ντιβάνι, πανέμορφα όλα. Έπειτα από μερικές μέρες ο Πατέρας μου δίνει 150 φιορίνια, σε ελβετικά λεφτά βέβαια, αλλά θα τα λέω σε φιορίνια, και μου λέει ότι με το ποσό αυτό δεν έχω παρά ν' αγοράσω ό,τι κρίνω απαραίτητο, για μένα μόνο, μπορώ να τα ξοδέψω αμέσως (στη συνέχεια θα μου δίνει 1 φιορίνι τη βδομάδα και θα μπορώ ν' αγοράζω ό,τι θέλω). Ξεκινάω για τα ψώνια με τον Μπερντ κι αγοράζω:

3 βαμβακερά φανελάκια προς 0,50 φ. = 1,50 φιορίνια,

3 βαμβακερά εσώρουχα προς 0,50 φ. = 1,50 φιορίνια,

3 μάλλινα πουκάμισα προς 0,75 φ. = 2,25 φιορίνια,

3 μάλλινα εσώρουχα προς 0,75 φ. = 2,25 φιορίνια,

2 φούστες προς 0,50 φ. = 1 φιορίνι,

2 σουτιέν (το πιο μικρό μέγεθος) προς 0,50 φ. = 1 φιορίνι,

5 πιτζάμες προς 1 φ. = 5 φιορίνια,

1 καλοκαιρινή ρόμπα προς 2,50 φ. = 2,50 φιορίνια,

1 χειμωνιάτικη ρόμπα προς 3 φ. = 3 φιορίνια,

2 λιζέζ προς 0,75 φ. = 1,50 φιορίνια,

1 μικρό μαξιλάρι προς 1 φ. = 1 φιορίνι,

1 ζευγάρι καλοκαιρινά καλτσάκια προς 1 φ. = 1 φιορίνι,

1 ζευγάρι χειμωνιάτικα καλτσάκια προς 1,50 φ. = 1,50 φιορίνια,

1 ζευγάρι καλοκαιρινά παπούτσια (σχολικά) προς 1,50 φ. = 1,50 φιορίνια,

1 ζευγάρι καλοκαιρινά παπούτσια (καλά) προς 2 φ. = 2 φιορίνια,

1 ζευγάρι χειμωνιάτικα παπούτσια (σχολικά) προς 2,50 φ. = 2,50 φιορίνια,

1 ζευγάρι χειμωνιάτικα παπούτσια (καλά) προς 3 φ. = 3 φιορίνια,

2 ποδιές προς 0,50 φ. = 1 φιορίνι,

25 μαντίλια προς 0,05 φ. = 1,25 φιορίνια,

4 ζευγάρια μεταξωτές κάλτσες προς 0,75 φ. = 3 φιορίνια,

4 ζευγάρια μακριές κάλτσες προς 0,50 φ. = 2 φιορίνια,

4 ζευγάρια αθλητικά καλτσάκια προς 0,25 φ. = 1 φιορίνι,

2 ζευγάρια χοντρά καλ τσάκια προς 1 φ. = 2 φιορίνια,

3 κούκλες άσπρο μαλλί (για μεσοφόρι, σκουφί)= 1,50 φιορίνια,

3 κούκλες μπλε μαλλί (για πουλόβερ, φούστα)= 1,50 φιορίνια,

3 κούκλες μαλλί χρωματιστό (για σκουφί, εσάρπα)= 1,50 φιορίνια,

σάλια, ζώνες, γιακάδες, κουμπιά= 1,25 φιορίνια,

2 φορέματα για το σχολείο (καλοκαιρινά), 2 φορέματα για το σχολείο (χειμωνιάτικα), 2 καλά φορέματα (καλοκαιρινά), 2 καλά φορέματα (χειμωνιάτικα), 1 καλοκαιρινή φούστα, 1 καλή χειμωνιάτικη φούστα, 1 σχολική χειμωνιάτικη φούστα, 1 αδιάβροχο, 1 καλοκαιρινό μαντό, 1 χειμωνιάτικο παλτό, 2 καπέλα, 2 σκουφιά. Σύνολο 108 φιορίνια.

2 τσάντες, 1 στολή για πατινάζ, 1 ζευγάρι πατίνια για τον πάγο, συν παπούτσια, 1 κουτί (με πούδρα, κρέμα, ντεμακιγιάζ, αντηλιακό λάδι, μπαμπάκι, φαρμακείο, κοκκινάδι για τα μάγουλα, κοκκινάδι για τα χείλια, μολύβι για τα φρύδια, άλατα για το μπάνιο, ταλκ, κολόνια, σαπούνι, πομπόν).

4 πουλόβερ προς 1,50 φ., 4 μπλούζες προς 1 φ., διάφορα αντικείμενα προς 10 φ., και βιβλία, δωράκια 4,50 φιορίνια.

Παρασκευή 9 Οκτωβρίου 1942

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Σήμερα δεν έχω να σου πω παρά μόνο φρικτά και καταθλιπτικά. Συλλαμβάνουν ομαδικά πολλούς Εβραίους φίλους και γνωστούς μας. Η Γκεστάπο τους μεταχειρίζεται με μεγάλη σκληρότητα. Τους μεταφέρουν μέσα σε βαγόνια για τα ζώα στο Βέστε-

ρμπορκ, το μεγάλο στρατόπεδο για Εβραίους στο Ντρέντε, εκεί όπου στέλνουν όλους τους Εβραίους.

Η Μιήπ μας μίλησε χτες για κάποιον που δραπέτευσε από το Βέστερμπορκ. Το Βέστερμπορκ θα πρέπει να είναι τρομακτικό. Δε δίνουν στους ανθρώπους σχεδόν τίποτα να φάνε, ακόμα περισσότερο να πιούνε, γιατί δεν τους παρέχουν νερό παρά μια ώρα τη μέρα, μια τουαλέτα κι ένα νιπτήρα για πολλές χιλιάδες ανθρώπους. Κοιμούνται όλοι μαζί, άντρες, γυναίκες και παιδιά. Συχνά ξυρίζουν το κεφάλι στις γυναίκες και τα παιδιά. Είναι σχεδόν αδύνατον να δραπετεύσει κανείς, οι άνθρωποι των στρατοπέδων ξεχωρίζουν εξαιτίας της εβραϊκής φυσιognωμίας τους αλλά και τα ξυρισμένα τους κεφάλια.

Αν συμβαίνουν τόσο φρικτά πράγματα στην Ολλανδία, τι τους περιμένει στις μακρινές και βάρβαρες περιοχές όπου τους στέλνουν; Υποθέτουμε ότι τους περισσότερους τους δολοφονούν. Το αγγλικό ραδιόφωνο μιλάει για θάνατο με ασφυξία με αέρια. Ίσως αυτή να είναι η πιο γρήγορη μέθοδος εξόντωσης.

Είμαι φοβερά αναστατωμένη. Η Μιήπ διηγείται με πόνο καρδιάς όλες αυτές τις φρικωδίες, είναι κι η ίδια πολύ συγκλονισμένη. Τις προάλλες, για παράδειγμα, η Γκεστάπο έπιασε μια παράλυτη γριά Εβραία, καθόταν μπροστά στο κατώφλι της, περιμένοντας έρθει ένα αμάξι για να τη μεταφέρει. Ο θόρυβος από τις βολές ενάντια στα αγγλικά αεροπλάνα κι οι εκτυφλωτικές αστραπές από τους προβολείς είχαν τρομοκρατήσει την κακομοίρα τη γριούλα. Ωστόσο η Μιήπ δεν τόλμησε να της πει να μπει μέσα, κανένας δε θα το έκανε. Οι Γερμανοί δεν τσιγκουνεύονται καθόλου τις τιμωρίες.

Αλλά και η Μπεπ είναι καταβεβλημένη, ο αρραβωνιαστικός της πρέπει να φύγει για τη Γερμανία. Κάθε φορά που περνάνε αεροπλάνα πάνω από τα σπίτια μας, τρέμει μήπως ρίξουν στο κεφάλι του Μπέρτους το φορτίο τους από βόμβες, που συχνά φτάνει το ένα εκατομμύριο κιλά. Αστείακια του τύπου “Μα, μη στενοχωριέσαι δεν πρόκειται να του ρίξουν όλες αυτές τις βόμβες” ή «φτάνει μία» μου φαίνονται κάπως ανάρμοστα. Ο Μπέρτους δεν είναι φυσικά ο μόνος που πρέπει να φύγει, κάθε μέρα

φεύγουν τρένα γεμάτα νέους. Όταν σταματάνε σε κάποιο σταθμό στη διαδρομή, προσπαθούν καμιά φορά να ξεγλιστρήσουν έξω από το τρένο και να κρυφτούν, αλλά μόνο λίγοι καταφέρνουν να περάσουν απαρατήρητοι και να βρουν ένα μέρος να κρυφτούν.

Αλλά δεν τέλειωσα ακόμα το θλιβερό μου απολογισμό. Έχεις ακούσει να μιλάνε για ομήρους; Είναι το τελευταίο τους εύρημα για να τιμωρούν τους σαμποτέρ. Είναι το πιο φρικτό πράγμα που μπορεί κανείς να φανταστεί. Ευυπόληπτοι πολίτες –αθώοι άνθρωποι– φυλακίζονται και περιμένουν να εκτελεστούν. Αν γίνει κάποιο σαμποτάζ και δεν βρεθεί ο ένοχος, η Γκεστάπο αρπάζει απλώς πέντε απ' αυτούς και τους στήνει στον τοίχο. Ο θάνατος των ανθρώπων αυτών αναγγέλεται στις εφημερίδες ως «μοιραίο ατύχημα».

Εξαιρετικά ανθρωπιστές αυτοί οι Γερμανοί! Και να σκεφτεί κανείς ότι κι εγώ σ' αυτούς ανήκω. Αλλά ο Χίτλερ, προ πολλού μας έκανε απάτριδες, κι εξάλλου δεν υπάρχουν χειρότεροι εχθροί στον κόσμο από τους Γερμανούς και τους Εβραίους.

Δική σου, Άννα

Τετάρτη 14 Οκτωβρίου 1942

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Έχω πήξει! Χτες ξεκίνησα μεταφράζοντας ένα κεφάλαιο από το *La Belle Nivernaise* σημειώνοντας τις άγνωστες λέξεις. Έπειτα έλυσα ένα άθλιο μαθηματικό πρόβλημα και μετά μετέφρασα τρεις σελίδες γαλλική γραμματική. Σήμερα γαλλική γραμματική και ιστορία. Βαρέθηκα να λύνω κάθε μέρα αυτά τα αναθεματισμένα μαθηματικά προβλήματα. Ο μπαμπάς τα θεωρεί κι αυτός φοβερά δύσκολα. Τελικά τα καταφέρνω κάπως καλύτερα απ' αυτόν, αλλά για να λέμε την αλήθεια, ούτε ο ένας ούτε ο άλλος έχουμε ιδιαίτερο ταλέντο και πάντα αναγκάζομαστε να καταφύγουμε στα φώτα της Μάργκοτ.

Μελετάω με μανία στενογραφία, την οποία λατρεύω, είμαι η πιο προχωρημένη από τους τρεις.

Τέλειωσα το *Οικογένεια Στόρμ*, καλό είναι, αλλά όχι τόσο καλό όσο το *Joop ter Heul*. Εξάλλου τις ίδιες λέξεις μπορείς να βρεις πάνω κάτω, φυσικά καθόλου παράξενο αφού τα έχει γράψει και τα δυο η ίδια συγγραφέας. Εξάλλου η Σίσσυ βαν Μάρξβελντ είναι τρομερή συγγραφέας. Σίγουρα θα δώσω στα παιδιά μου να διαβάσουν τα βιβλία της. Κι έπειτα διάβασα ένα σωρό θεατρικά έργα του Κέρνερ, μου αρέσει ο τρόπος που γράφει. Για παράδειγμα, το *Χέντβιχ*, το *Εξάδελφος από τη Βρέμη*, το *Η γκουβερνάντα*, το *Πράσινο Ντόμινο* κι ένα σωρό άλλα.

Η Μητέρα, η Μάργκοτ κι εγώ γίναμε πάλι πολύ φίλες, είναι πολύ πιο ευχάριστα έτσι. Χτες το βράδυ η Μάργκοτ κι εγώ ξαπλώσαμε δίπλα-δίπλα κι οι δυο στο δικό μου κρεβάτι, στριμωγμένες στο έπακρον, αλλά αυτό ήταν φυσικά που είχε πλάκα, και με ρώτησε αν θα την άφηνα να διαβάζει κάπου-κάπου το ημερολόγιό μου. Είπα ναι για ορισμένα κομμάτια και της ζήτησα κι εγώ το ίδιο για το δικό της και συμφώνησε.

Μετά αρχίσαμε να μιλάμε για το μέλλον και τη ρώτησα τι ήθελε να γίνει όταν θα μεγαλώσει, αλλά δε λέει, το κρατάει μυστικό, αλλά μου φαίνεται ότι στοχεύει στη διδασκαλία. Βέβαια, μπορεί να κάνω και λάθος, αλλά, νομίζω, κάπου προς τα κει θα στραφεί. Πραγματικά, δε θα 'πρεπε να είμαι τόσο περιέργη.

Αυτό το πρωινό ξάπλωσα στο κρεβάτι του Πέτερ, αφού πρώτα τον είχα διώξει. Έγινε εξάλλος, αλλά δε με νοιάζει, θα μπορούσε να είναι πιο ευγενικός μαζί μου, γιατί μόλις χτες το βράδυ του έδωσα ένα μήλο. Ρώτησα κάποτε τη Μάργκοτ αν μ' έβρισκε πολύ άσχημη, είπε ότι είμαι χαριτωμένη κι έχω όμορφα μάτια, μάλλον αόριστη απάντηση, δεν βρίσκεις;

Λοιπόν, ως την επόμενη φορά!

Άννα Φρανκ

Υ.Γ. Σήμερα το πρωί ζυγιστήκαμε όλοι. Η Μάργκοτ είναι τώρα 59 κιλά, η Μητέρα 61, ο Πατέρας 70, η Άννα 43, ο Πέτερ 67, η κυρία βαν Ντ. 74, ο κύριος βαν Ντ. 53. Είμαι εδώ τρεις μήνες κι έχω πάρει 8,5 κιλά, φοβερό, έτσι;

Τρίτη 20 Οκτωβρίου 1942

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Το χέρι μου τρέμει ακόμα, παρόλο που πέρασαν δυο ώρες και θα 'πρεπε να έχουμε συνέλθει από την τρομάρα μας. Θα πρέπει να σου πω ότι στο σπίτι υπάρχουν πέντε πυροσβεστήρες για την περίπτωση πυρκαγιάς. Το προσωπικό του γραφείου ηλιθιωδώς, ξέχασε να μας προειδοποιήσει ότι ο μαραγκός, ή όπως αλλιώς τον λένε, θα ερχόταν να τις γεμίσει. Το αποτέλεσμα ήταν ότι δεν προσέχαμε καθόλου, ως τη στιγμή που έξω, στο μικρό πλατύσκαλο (απέναντι από την πόρτα-βιβλιοθήκη μας) άκουσα σφυριές. Ο νους μου πήγε αμέσως στο μαραγκό και έτρεξα να ειδοποιήσω την Μπεπ, που εκείνη την ώρα έτρωγε το γεύμα της, ότι δε θα μπορούσε να ξανακατέβει. Ο Πατέρας κι εγώ παραμονεύαμε στην πόρτα για να μάθουμε πότε θα έφευγε ο άνθρωπος. Μετά από ένα τέταρτο δουλειάς, τον ακούσαμε από την άλλη μεριά ν' αφήνει το σφυρί του και τα εργαλεία του στη βιβλιοθήκη μας (τουλάχιστον έτσι υποθέσαμε) και να χτυπάει στην πόρτα μας. Ασπρίσαμε από το φόβο μας, είχε άραγε ακούσει κάποιο θόρυβο και ήθελε να περιεργαστεί καλύτερα τη μυστηριώδη αυτή βιβλιοθήκη; Έτσι φαίνεται, γιατί συνέχιζε να χτυπάει, να τραβάει, να σπρώχνει και να τραντάζει. Παραλίγο να λιποθυμήσω, τόσο πολύ φοβόμουν μήπως ο άγνωστος αυτός καταφέρει να διαλύσει τον όμορφο κρυστάλλο μας. Και καθώς σκεφτόμουν ότι οι μέρες μου ήταν μετρημένες, ακούσαμε τη φωνή του κυρίου Κλάιμαν: «Ανοίξτε, εγώ είμαι».

Ανοίξαμε αμέσως. Τι είχε συμβεί; Ο σύρτης που κρατάει κλειστή την πόρτα-βιβλιοθήκη είχε μαγκώσει, γι' αυτό κανένας δεν είχε μπορέσει να μας ειδοποιήσει για την παρουσία του μαραγκού.

Ο άνθρωπος είχε κατέβει ξανά κάτω κι ο Κλάιμαν ήθελε να πάρει την Μπεπ, αλλά δεν κατάφερνε ν' ανοίξει την πόρτα. Σε διαβεβαιώνω ότι ένιωσα μεγάλη ανακούφιση.

Ο άνθρωπος που νόμιζα ότι ήθελε να μπει στο κρησφύγετό μας στη φαντασία μου μεγάλωνε, μεγάλωνε ώσπου γινόταν όχι

απλώς γίγαντας, αλλά ο αποκρουστικότερος φασίστας στον κόσμο όλο. Ευτυχώς όλα πήγαν καλά αυτή τη φορά.

Τη Δευτέρα το διασκεδάσαμε. Η Μιήπ κι ο Γιαν έμειναν το βράδυ στο σπίτι μας. Η Μάργκοτ κι εγώ πήγαμε να κοιμηθούμε για ένα βράδυ στο δωμάτιο του Πατέρα και της Μητέρας, για ν' αφήσουμε τη θέση μας στους Γκις. Το μενού της γιορτής διαμορφώθηκε προς τιμή τους και το γεύμα ήταν νοστιμότατο. Υπήρξε μια μικρή διακοπή, η λάμπα του Πατέρα προκάλεσε βραχυκύκλωμα και βρεθήκαμε ξαφνικά στο σκοτάδι. Τι να κάνουμε; Είχαμε ασφάλειες για ν' αλλάζουμε, αλλά οι ασφάλειες έπρεπε ν' αλλαχτούν στο βάθος της αποθήκης, που ήταν βυθισμένη στο σκοτάδι, και την ώρα εκείνη δεν ήταν καθόλου ευχάριστο. Ωστόσο οι κύριοι το διακινδύνευσαν και σε δέκα λεπτά μπορέσαμε να σβήσουμε ξανά όλα μας τα κεριά.

Σήμερα το πρωί ξύπνησα νωρίς. Ο Γιαν ήταν κιόλας ντυμένος, έπρεπε να φύγει στις οχτώ και μισή. Στις οχτώ έπαιρνε κιόλας το πρόγευμά του πάνω. Η Μιήπ δεν είχε προλάβει να ντυθεί. Όταν μπήκα μέσα, ήταν ακόμα με το νυχτικό της.

Η Μιήπ φοράει ακριβώς τα ίδια μάλλινα παντελόνια που φοράω κι εγώ για να κάνει ποδήλατο. Η Μάργκοτ κι εγώ πήγαμε να ντυθούμε με τη σειρά μας και ανεβήκαμε πάνω πολύ πιο νωρίς απ' ό,τι συνήθως. Έπειτα από ένα ευχάριστο πρόγευμα, η Μιήπ μας άφησε για να κατέβει στο γραφείο. Έξω έβρεχε καρεκλοπόδαρα και ήταν πολύ χαρούμενη που δε χρειαζόταν να πάει στη δουλειά με το ποδήλατο. Έστρωσα τα κρεβάτια μαζί με τον Πατέρα κι έπειτα έμαθα πέντε ανώμαλα ρήματα, καλή παραγωγή, ε; Η Μάργκοτ κι ο Πέτερ διάβαζαν στο δωμάτιό μας κι ο Μουσκί καθόταν στο ντιβάνι πλάι στη Μάργκοτ. Πήγα και τους βρήκα μετά τις γαλλικές μου “ανωμαλίες” και διάβασα το *Τα δάση υμνούν την Αιωνιότητα*, ένα πολύ όμορφο αλλά παράξενο βιβλίο, σχεδόν το τέλειωσα.

Την άλλη βδομάδα είναι η σειρά της Μπεπ για να περάσει το βράδυ μαζί μας.

Δική σου, Άννα

Πέμπτη 29 Οκτωβρίου 1942

Πολυαγαπημένη μου Κίττυ,

Είμαι φοβερά στενοχωρημένη. Ο Πατέρας είναι άρρωστος. Έχει υψηλό πυρετό και έχει γεμίσει εξανθήματα, όπως στην ερυθρά. Και φαντάσου ότι δεν μπορούμε καν να φωνάξουμε γιατρό! Η Μητέρα τον βάζει να ιδρώνει, ίσως έτσι να πέσει ο πυρετός.

Σήμερα το πρωί η Μιήπ μας διηγήθηκε ότι άδειασαν το σπίτι των βαν Ντάαν στο Ζόιντερ Αμστελαάν. Δεν πληροφορήσαμε ακόμα την κυρία βαν Ντ. για το γεγονός, είναι ήδη τόσο τσιτωμένη από τα νεύρα αυτή την εποχή, που δεν έχουμε όρεξη ν' ακούσουμε θρήνους και οδυρμούς για το όμορφο σερβίτσιο της και τις ωραίες καρέκλες της που άφησε στο σπίτι της. Κι εμείς υποχρεωθήκαμε να εγκαταλείψουμε σχεδόν όλα τα ωραία μας πράγματα, τι νόημα έχει να κλαιγόμαστε;

Ο Πατέρας θέλει να με βάλει να διαβάσω Χέμπελ και βιβλία άλλων γνωστών Γερμανών συγγραφέων. Τώρα πια καταφέρνω να διαβάζω αρκετά καλά στα γερμανικά. Μόνο που τις περισσότερες φορές ψιθυρίζω αντί να διαβάζω σιωπηλά. Αλλά θα περάσει. Ο Πατέρας έβγαλε από τη μεγάλη βιβλιοθήκη έργα του Γκαίτε και του Σίλερ, θέλει να μου διαβάσει αποσπάσματα κάθε βράδυ. Αρχίσαμε ήδη τον *Ντον Κάρλος*.

Ενθαρρυνμένη από το καλό το ωραίο παράδειγμα του Πατέρα, η Μητέρα μου έχωσε στα χέρια το προσευχητάρι της. Εντελώς τυπικά διάβασα μερικές προσευχές στα γερμανικά, ωραίες ακούγονται, αλλά αυτό δε μου λέει τίποτα. Γιατί θέλει να με υποχρεώσει ν' ασχοληθώ με θρησκοληψίες;

Αύριο θ' ανάψουμε για πρώτη φορά τη σόμπα. έχουν χρόνια να καθαρίσουν την καμινάδα, σίγουρα θα γεμίσουμε καπνούς εδώ μέσα, ας ελπίσουμε ότι αυτό το πράγμα θα δουλέψει!

Δική σου, Άννα

Δευτέρα 2 Νοεμβρίου 1942

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Η Μπεπ έμεινε μαζί μας Την Παρασκευή το βράδυ. Είχε πλάκα, αλλά δεν κοιμήθηκε καλά, γιατί είχε πει κάμποσο κρασάκι. Κατά τ' άλλα, τίποτα το ιδιαίτερο. Χτες είχα φοβερό πονοκέφαλο και κοιμήθηκα νωρίς. Η Μάργκοτ έχει αρχίσει πάλι να γίνεται εκνευριστική.

Σήμερα το πρωί άρχισα να τακτοποιώ ένα αρχείο από το γραφείο, που είχε αναποδογυρίσει και είχαν ανακατευτεί τα πάντα. Τα είχα παίξει και ζήτησα από τη Μάργκοτ και τον Πέτερ να με βοηθήσουν, αλλά είχαν κι οι δυο κρίση τεμπελιάς. Έτσι κι εγώ ξανάβαλα μέσα τα χαρτιά όπως-όπως. Δεν είμαι τόσο κουτή να το κάνω μόνη μου.

Άννα Φρανκ

Υ.Γ. Ξέχασα να σου πω το σπουδαίο νέο, κατά πάσα πιθανότητα, θα μου έρθει σύντομα περίοδος. Το κατάλαβα γιατί βλέπω κάτι γλοιώδη υγρά στην κιλότα μου και μου το εξήγησε η Μητέρα. Πεθαίνω από ανυπομονησία, είναι κάτι πολύ σημαντικό! Κρίμα μόνο που δε μπορώ να φορέσω σερβιέτες, γιατί δεν υπάρχουν πια, και τα ταμπόν της Μητέρας είναι μόνο για γυναίκες που έχουν ήδη κάνει παιδί.

ΠΡΟΣΤΕΘΗΚΕ στις 22 Ιανουαρίου 1944: Δε θα μπορούσα ποτέ να ξαναγράψω τέτοια πράγματα! Διαβάζοντας το ημερολόγιό μου έπειτα από ενάμισι χρόνο, ξαφνιάζομαι με την τόση παιδική μου αθωότητα. Βαθιά μέσα μου ξέρω ότι ακόμα κι αν το ήθελα με όλη μου τη δύναμη, δε θα μπορούσα ποτέ να ξαναγίνω όπως ήμουν τότε. Τις παραξενιές μου, τις κρίσεις μου για τη Μάργκοτ, τη Μητέρα και τον Πατέρα, τις καταλαβαίνω σαν να τις είχα γράψει χτες, αλλά το ότι μπορούσα να μιλάω για άλλα πράγματα με τέτοια ανεμελιά, μου φαίνεται απίστευτο! Ντρέπομαι πραγματικά ξαναδιαβάζοντας τις σελίδες όπου μιλάω για θέματα που

προτιμώ να τα σκέφτομαι πιο εξιδανικευμένα. Οι αφηγήσεις μου είναι τόσο ατελείς! Αλλά, τέλος πάντων, αρκετά πάνω σ' αυτό.

Αυτό που κατανοώ επίσης πολύ καλά, είναι η νοσταλγία και η λύπη μου για τον Μαυρούλη. Από τότε που ήρθα εδώ, συνειδητά, αλλά ακόμα συχνότερα ασυνειδήτα, είχα κι έχω ακόμα, μια δίψα για εμπιστοσύνη, αγάπη και τρυφερότητα. Αυτή η ανάγκη είναι άλλοτε πολύ δυνατή, άλλοτε όχι τόσο, αλλά υπάρχει πάντα.

Πέμπτη 5 Νοεμβρίου 1942

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Οι Βρετανοί σημείωσαν επιτέλους μερικές νίκες στην Αφρική. Το Στάλινγκραντ κρατάει ακόμα, έτσι οι κύριοι είναι πολύ χαρούμενοι και σήμερα μας επέτρεψαν να πιούμε καφέ και τσάι. Κατά τα άλλα, τίποτα το ιδιαίτερο.

Αυτή τη βδομάδα διάβασα πολύ και μελέτησα λίγο. Έτσι θα 'πρεπε να γίνονται τα πράγματα. Είναι ο σίγουρος δρόμος της επιτυχίας. Αύριο είναι τα γενέθλια του Πέτερ, αλλά θα σου ξαναμιλήσω γι' αυτό. Η Μητέρα κι εγώ συνεννοούμαστε καλύτερα τώρα τελευταία, αλλά όχι σε σημείο να πλησιάσουμε και πολύ κοντά. Τον Πατέρα τον απασχολεί κάτι για το οποίο δε θέλει να μιλήσει, αλλά είναι πάντα το ίδιο καλόκαρδος.

Ανάψαμε πάλι τη σόμπα εδώ και μερικές μέρες και όλο το δωμάτιο είναι γεμάτο καπνό, προτιμώ την κεντρική θέρμανση και σίγουρα δεν είμαι η μόνη. Η Μάργκοτ είναι απαίσια, η μόνη λέξη που βρίσκω να τη χαρακτηρίζει επαρκώς, μέρα-νύχτα είναι συνεχώς πηγή εκνευρισμού όσο δεν παίρνει.

Άννα Φρανκ

Σάββατο 7 Νοεμβρίου 1942

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Η Μητέρα είναι εξαιρετικά νευρική κι αυτό για μένα δεν προ-
 μηνύει τίποτα καλό. Αναρωτιέμαι αν είναι άραγε τυχαίο ότι η
 Μητέρα κι ο Πατέρας δεν μαλώνουν ποτέ τη Μάργκοτ κι ότι εγώ
 είμαι πάντα το ατικείμενο των παρατηρήσεων! Χτες το βράδυ,
 για παράδειγμα, η Μάργκοτ διάβαζε ένα βιβλίο με φοβερή εικο-
 νογράφηση και σηκώθηκε για λίγο, ανέβηκε πάνω κι άφησε το
 βιβλίο παράμερα, για να το ξαναπιάσει αργότερα. Δεν είχα τί-
 ποτα να κάνω εκείνη την ώρα κι έτσι το πήρα για να κοιτάξω τις
 εικόνες. Η Μάργκοτ γύρισε, είδε το βιβλίο στα χέρια μου, συνω-
 φρυώθηκε και μου το απαίτησε με θυμωμένο ύφος. Εγώ ήθελα
 μόνο να να κοιτάξω ακόμη λίγο. Η Μάργκοτ εκνευριζόταν όλο
 και περισσότερο, η Μητέρα ανακατεύτηκε στην ιστορία και είπε:
 «Η Μάργκοτ το διαβάζει αυτό το βιβλίο, δώσ' της το, λοιπόν!». Ο
 Πατέρας μπήκε στο δωμάτιο, δεν ήξερε καν τι συνέβαινε, είδε
 ότι αδικούσαμε τη Μάργκοτ και μου πέταξε: «Είμαι περίεργος
 να δω τι θα έκανες εσύ, αν η Μάργκοτ τολμούσε να ξεφυλλίσει
 το δικό σου βιβλίο!».

Υποχώρησα αμέσως, άφησα το βιβλίο και βγήκα από το δωμά-
 τιο με “προσβεβλημένο” ύφος, όπως είπαν. Δεν ήμουν ούτε προ-
 σβεβλημένη ούτε θυμωμένη, μόνο λυπημένη.

Δεν ήταν δίκαιο από μέρους του Πατέρα να κρίνει πριν μάθει
 το λόγο της φιλονικίας. Θα έδινα από μόνη μου το βιβλίο στη
 Μάργκοτ, και μάλιστα ακόμα πιο γρήγορα, αν δεν είχαν ανακα-
 τευτεί ο Πατέρας κι η Μητέρα και δεν είχαν πάρει αμέσως το
 μέρος της, λες και την αδικούσα με το χειρότερο τοόπο.

Το να πάρει η Μητέρα το μέρος της Μάργκοτ είναι αναμενό-
 μενο, πάντα αλληλο-υπερασπίζονται, το έχω συνηθίσει τόσο πολύ
 που έχω καταλήξει ν' αδιαφορώ εντελώς για τις επιπλήξεις της
 Μητέρας και τον ευερέθιστο χαρακτήρα της Μάργκοτ.

Τις αγαπώ μόνο γιατί είναι η Μητέρα κι η Μάργκοτ, ως άτομα
 μπορούν να πάνε στο διάτανο. Με τον Πατέρα είναι διαφορετι-

κά: όταν ευνοεί τη Μάργκοτ, όταν πλέκει το εγκώμιο της Μάργκοτ κι όταν χαϊδολογεί τη Μάργκοτ, νιώθω κάτι μέσα μου να με τρώει, γιατί κάνω σαν τρελή για τον Πατέρα, είναι το μεγάλο μου πρότυπο, και δεν αγαπάω κανέναν άλλο στον κόσμο πέρα από τον Πατέρα.

Δεν αντιλαμβάνεται ότι συμπεριφέρεται διαφορετικά στη Μάργκοτ απ' ό,τι σ' εμένα; Η Μάργκοτ δεν είναι η πιο έξυπνη, η πιο ευγενική, η πιο όμορφη κι η πιο καλή; Αλλά, παρ' όλ' αυτά, έχω το δικαίωμα να με παίρνουν και μένα λίγο στα σοβαρά. Ήμουν πάντα ο παλιάτσος κι ο απόκληρος της οικογένειας, πάντα διπλοπλήρωνα για όσα έκανα. Μια σε κατσάδες και μια σε απελπισία βαθιά μέσα μου. Σήμερα τα επιφανειακά αυτά χάρδια δε μου αρκούν πια, όπως δε μου αρκούν και οι δήθεν σοβαρές συζητήσεις, περιμένω από τον Πατέρα κάτι που δεν είναι σε θέση να μου δώσει.

Τη Μάργκοτ δεν τη ζηλεύω, ποτέ δεν τη ζήλεψα, δε ζηλεύω ούτε την εξυπνάδα της ούτε την ομορφιά της. Ήθελα μόνο να αισθάνομαι ότι ο Πατέρας μ' αγαπάει πραγματικά, όχι απλώς επειδή είμαι παιδί του, αλλά για μένα την ίδια, την Άννα. Αγκιστρώνομαι στον Πατέρα, επειδή κάθε μέρα βλέπω τη Μητέρα όλο και με μεγαλύτερη περιφρόνηση, κι επειδή αυτός είναι ο μόνος που συγκρατεί ό,τι έχει απομείνει από τα οικογενειακά μου συναισθήματα. Ο Πατέρας δεν καταλαβαίνει ότι κάπου-κάπου νιώθω την ανάγκη να ξαλαφρώσω την καρδιά μου σχετικά με τη Μητέρα, αρνείται να μιλήσει γι' αυτό, αποφεύγει οτιδήποτε έχει σχέση με αναφορά στη συμπεριφορά της Μητέρας. Κι ωστόσο η Μητέρα, με όλα της τα ελαττώματα, είναι εκείνη που με στενοχωρεί περισσότερο. Δεν ξέρω πια πώς να φερθώ, δεν μπορώ να της επιστήσω φανερά την προσοχή στην αμέλειά της, το σαρκαστικό της πνεύμα και τη σκληρότητά της, αλλά δεν μπορώ και να παίρνω συνεχώς πάνω μου όλα τα σφάλματα.

Είμαι ακριβώς το αντίθετο της Μητέρας σε όλα, και συνεπώς οι συγκρούσεις είναι αναπόφευκτες. Δεν κρίνω το χαρακτήρα της, γιατί δεν είναι δική μου δουλειά να κάνω κάτι τέτοιο, την εξετάζω μονάχα ως μητέρα. Για μένα η Μητέρα δεν είναι μητέ-

ρα. Αναγκάζομαι να παριστάνω τη μητέρα στον ίδιο μου τον εαυτό. Χώρισα απ' αυτούς, πορεύομαι μόνη μου και θα δούμε ποια θα είναι η κατάληξη. Αυτό οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι βλέπω τον ίδιο μου τον εαυτό ως ένα πολύ καλό παράδειγμα για το πώς πρέπει να είναι μια μητέρα και μια γυναίκα και δεν βρίσκω τίποτα απ' αυτά σ' εκείνη, την οποία οφείλω ν' αποκαλώ "μητέρα".

Το παίρνω συνέχεια απόφαση να μη δίνω σημασία στο κακό παράδειγμα της Μητέρας, θέλω να βλέπω μόνο τις καλές της πλευρές και να ψάξω μέσα μου αυτό που δε βρίσκω σ' αυτήν. Αλλά δεν τα καταφέρνω, και το χειρότερο είναι ότι ούτε ο Πατέρας ούτε η Μητέρα καταλαβαίνουν ότι δεν ανταποκρίνονται στις προσδοκίες μου και ότι τους κατακρίνω γι' αυτό. Υπάρχουν άραγε γονείς που ικανοποιούν απόλυτα τα παιδιά τους; Καμιά φορά πιστεύω ότι ο Θεός θέλει να με υποβάλει σε δοκιμασία και τώρα και στο μέλλον. Μήπως πρέπει να γίνω καλή από μόνη μου, δίχως πρότυπα και δίχως κηρύγματα, για να είμαι μια μέρα όσο πιο δυνατή γίνεται;

Ποιος άλλος εκτός από μένα θα διαβάσει μια μέρα αυτά τα γράμματα; Ποιος άλλος από μένα θα με παρηγορήσει; Γιατί συχνά έχω ανάγκη από παρηγοριά, μου λείπει διαρκώς η δύναμη κι έχω περισσότερους λόγους να είμαι δυσαρεστημένη παρά ευχαριστημένη με τον εαυτό μου. Το ξέρω και δεν παραιτούμαι, αλλά κάθε μέρα προσπαθώ να βελτιώνομαι.

Μου φέρονται με έναν τρόπο αλλοπρόσαλλο. Τη μια μέρα η Άννα είναι πολύ λογική και μπορεί να τ' ακούει όλα, την άλλη μέρα η Άννα δεν είναι παρά μια ανόητη που δεν έχει ιδέα από τίποτα και φαντάζεται ότι έμαθε τα πάντα από τα βιβλία! Δεν είμαι πια το μωρό κι η πιο μικρή, που συνάμα κάνει τους άλλους να γελάνε με την κάθε της πράξη. Έχω τα ιδανικά μου, τις απόψεις μου και τα σχέδιά μου, αλλά δεν καταφέρνω ακόμα να τα εκφράσω με σαφήνεια.

Όταν είμαι μόνη μου το βράδυ, αχ, πόσα πράγματα βγαίνουν στην επιφάνεια, αν και το ίδιο γίνεται και τη μέρα, όταν αναγκάζομαι ν' ανέχομαι ανθρώπους που μ' εκνευρίζουν ή που δε με καταλαβαίνουν. Γι' αυτό τελικά ξαναγυρίζω πάντα στο ημερο-

λόγιό μου, είναι το άλφα και το ωμέγα μου, γιατί η Κίττυ είναι πάντα υπομονετική, θα της υποσχεθώ να επιμείνω, παρά τις δυσκολίες, ν' ανοίξω το δικό μου δρόμο και να καταπιώ τα δάκρυά μου. Μόνο που θα ήθελα τόσο πολύ να δω τ' αποτελέσματα των προσπαθειών μου ή να μ' ενθαρρύνει, έστω και μια φορά, κάποιος που να μ' αγαπάει.

Μη με κρίνεις άσχημα, αλλά να με σκέφτεσαι περισσότερο σαν κάποιον που κάπου κάπου έχει ένα μεγάλο βάρος στην καρδιά του.

Δική σου, Άννα

Δευτέρα 9 Νοεμβρίου 1942

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Χθες είχε γενέθλια ο Πέτερ, έκλεισε τα δεκάξι. Στις οχτώ ήμουν κιόλας επάνω και χάξευα τα δώρα με τον Πέτερ. Του χάρισαν μια Μονόπολη, ένα ξυράφι κι έναν αναπτήρα. Δεν είναι ότι καπνίζει πολύ, το αντίθετο μάλιστα, αλλά ο αναπτήρας είναι πολύ κομψός. Τη μεγάλη έκπληξη μας την πρόσφερε ο κύριος βαν Ντάαν, αναγγέλλοντάς μας στη μία ότι οι Άγγλοι είχαν κάνει απόβαση στην Τύνιδα, το Αλγέρι, την Καζαμπλάνκα και το Οράν. «Είναι η αρχή του τέλους», έλεγαν όλοι, αλλά ο Τσώρτσιλ, ο Άγγλος πρωθυπουργός, που θα πρέπει να άκουσε την ίδια φράση να επαναλαμβάνεται στην Αγγλία, είπε: «Δεν είναι το τέλος. Δεν είναι ούτε καν η αρχή του τέλους. Αλλά είναι, ίσως, το τέλος μιας αρχής». Καταλαβαίνεις τη λεπτή διαφορά; Υπάρχουν ωστόσο λόγοι αισιοδοξίας. Το Στάλινγκραντ, η ρωσική πόλη που πολιορκείται εδώ και τρεις μήνες, ακόμα δεν έπεσε στα χέρια των Γερμανών.

Για να σεβαστούμε και λίγο το πνεύμα που βασιλεύει στο Κρησφύγετο, πρέπει να πούμε δυο λόγια για τις προμήθειές μας σε τρόφιμα (πρέπει να μάθεις ότι οι επάνω είναι πολύ καλοφάγαδες). Το ψωμί μας μας το προμηθεύει ένας πολύ καλός φούρναρης που γνωρίζει ο Κλάιμαν. Φυσικά, δεν έχουμε όσο είχαμε στο σπίτι, αλλά η ποσότητα είναι αρκετή. Τα δελτία τροφίμων

μας τα αγοράζουν κι αυτά κρυφά. Η τιμή τους ανεβαίνει συνέχεια: από τα 27 φιορίνια έφτασε κιόλας στα 32. Κι όλα αυτά για ένα απλό τυπωμένο χαρτί! Για να έχουμε αποθέματα τροφίμων που δε χαλάνε, πέρα από τα 100 κουτιά κονσέρβες αγοράσαμε και 100 κιλά όσπρια. Δεν είναι όλα για μας, φροντίσαμε και για το προσωπικό του γραφείου. Τα όσπρια ήταν μέσα σε σάκους κρεμασμένους από γάντζους στο μικρό μας διάδρομο, πίσω από την καμουφλαρισμένη πόρτα. Από το βάρος όμως οι ραφές των σάκων άνοιξαν σε μερικά σημεία.

Αποφασίσαμε λοιπόν να τοποθετήσουμε στο πατάρι τις προμήθειές μας για το χειμώνα και αναθέσαμε στον Πέτερ να τις ανεβάσει. Πέντε από τους έξι σάκους είχαν ήδη τοποθετηθεί σάοι και αβλαβείς εκεί πάνω κι ο Πέτερ ανέβαζε τον τελευταίο σάκο, όταν η κάτω ραφή του άνοιξε, και μια βροχή, για την ακρίβεια ένα χαλάζι από κόκκινα φασόλια πετάχτηκε στον αέρα και χύθηκε στη σκάλα μας. Ο σάκος περιείχε περίπου 15 κιλά φασόλια κι ο θόρυβος που έκαναν χάλαγε τον κόσμο. Κάτω ήταν σίγουροι ότι το γέρικο σπίτι μαζί με όλα του τα υπάρχοντα σωριαζόταν στο κεφάλι τους. Ο Πέτερ για μια στιγμή τρόμαξε, έπειτα ξέσπασε σε γέλια, βλέποντάς με στο κάτω μέρος της σκάλας σαν νησάκι χαμένο ανάμεσα σε μια θάλασσα από φασόλια, γιατί είχα βουλιάξει ως τους αστραγάλους μέσα σε μια κόκκινη μάζα. Αρχίσαμε γρήγορα να τα μαζεύουμε, αλλά τα φασόλια είναι τόσο γλιστερά και τόσο μικρά, που κυλάνε σε όλες τις γωνίτσες και τις τρυπούλες που μπορεί κανείς να φανταστεί. Κάθε φορά που κάποιος ανεβαίνει τη σκάλα, σκύβει για να πιάσει μια χούφτα φασόλια και να τη δώσει στην κυρία βαν Ντ.

Α, παραλίγο να ξεχάσω να σου πω ότι ο Πατέρας έγινε εντελώς καλά.

Δική σου, Άννα

Υ.Γ. Το ραδιόφωνο μόλις ανήγγειλε ότι το Αλγέρι έπεσε. Το Μαρόκο, η Καζαμπλάνκα και το Οράν βρίσκονται στα χέρια των Βρετανών εδώ και μερικές μέρες. Το μόνο που περιμένουμε είναι η Τύνιδα.

Τρίτη 10 Νοεμβρίου 1942

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Σπουδαία νέα! Σχεδιάζουμε να πάρουμε άλλο ένα άτομο στο Κρησφύγετό μας!

Ναι, πραγματικά, πάντα πιστεύαμε ότι εδώ είχαμε τη δυνατότητα να στεγάσουμε και να θρέψουμε ένα όγδοο άτομο. Απλώς φοβόμασταν πολύ μήπως φορτώσουμε ένα επιπλέον βάρος στον Κούχλερ και τον Κλάιμαν. Αλλά καθώς τα φρικτά νέα απέξω, όσον αφορά τους Εβραίους χειροτερεύουν συνεχώς, ο Πατέρας βολιδοσκόπησε τους δυο κυρίους κι αυτοί ενέκριναν απόλυτα το σχέδιο. «Ο κίνδυνος για εφτά άτομα δεν είναι μικρότερος απ' ό,τι για οχτώ», παρατήρησαν πολύ σωστά. Όταν το σημείο αυτό διευθετήθηκε, επιθεωρήσαμε όλους μας τους γνωστούς για να βρούμε ένα άτομο μόνο του, που θα μπορούσε να ενσωματωθεί στη ζωή της παράνομης οικογένειάς μας. Δεν στάθηκε δύσκολο να το ξετρυπώσουμε. Αφού ο Πατέρας παραμέρισε όλη την οικογένεια βαν Ντάαν, καταλήξαμε σ' έναν οδοντογιατρό που λέγεται Άλμπερτ Ντούσσελ. Ζει με μια Χριστιανή, μια όμορφη γυναίκα πολύ νεότερή του, με την οποία μάλλον δεν είναι παντρεμένος, αλλά αυτό είναι λεπτομέρεια. Έχει τη φήμη ήρεμου και ευγενικού ανθρώπου, και κάτω από μια πρώτη ματιά φάνηκε συμπαθητικός τόσο στους βαν Ντάαν όσο και σ' εμάς. Τον γνωρίζει και η Μιήπ, μπορούμε λοιπόν να της αναθέσουμε να εκτελέσει το σχέδιό μας. Αν έρθει ο Ντούσσελ, θα πρέπει να κοιμάται στο δωμάτιό μου στη θέση της Μάργκοτ, που θα κοιμάται στο ράντζο. Θα τον ρωτήσουμε αν μπορεί να φέρει υλικό για να σφραγίσει τα κούφια δόντια μας.

Δική σου, Άννα

Πέμπτη 12 Οκτωβρίου 1942

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Η Μιήπ ήρθε να μας πει ότι πήγε να δει τον γιατρό Ντούσσελ. Μόλις η Μιήπ μπήκε στο διαμέρισμά του, ο Ντούσσελ τη ρώτησε μήπως μπορούσε να του βρει κάπου να κρυφτεί. Ενθουσιάστηκε όταν η Μιήπ του είπε ότι ναι, μπορούσε, κι ότι έπρεπε να πάει όσο πιο γρήγορα γινόταν, κατά προτίμηση από το Σάββατο. Αυτό του φαινόταν αδύνατο, έπρεπε να ενημερωσει το αρχείο του, να φροντίσει δυο πελάτες και να κάνει ταμείο. Αυτό μας είπε το πρωί η Μιήπ. Δε συμφωνούσαμε σε μια τέτοια αργοπορία. Όλες αυτές οι προετοιμασίες σημαίνουν εξηγήσεις σ' ένα μεγάλο αριθμό ατόμων, που θα προτιμούσαμε να μην γνωρίζουν τίποτα γι' αυτό. Η Μιήπ θέλει να ρωτήσει μήπως ο Ντούσσελ μπορέσει να τα κανονίσει, ώστε, παρ' όλα αυτά, να 'ρθει τελικά το Σάββατο. Ο Ντούσσελ είπε ότι, όχι, και ότι θα 'ρθει τη Δευτέρα. Το βρίσκω περίεργο να μην αρπάζεται απ' οποιαδήποτε πρόταση του παρουσιάζεται, αν τον συλλάβουν στο δρόμο δε θα μπορέσει να τελειώσει το αρχείο του ούτε να φροντίσει τους πελάτες του, γιατί λοιπόν αυτή η καθυστέρηση; Εγώ πάντως το θεωρώ βλακώδες που ο Πατέρας υποχώρησε.

Κατά τ' άλλα, δεν υπάρχουν νέα.

Δική σου, Άννα

Τρίτη 17 Νοεμβρίου 1942

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Ήρθε ο Ντούσσελ. Όλα κύλησαν ομαλά. Η Μιήπ του είχε πει να βρίσκεται στις έντεκα το πρωί σ' ένα συγκεκριμένο σημείο μπροστά στο Ταχυδρομείο, απ' όπου θα ερχόταν να τον πάρει ένας κύριος. Ακριβώς στην ώρα του, ο Ντούσσελ στεκόταν στο σημείο που είχαν συμφωνήσει κι ο Κλάιμαν κατευθύνθηκε προς το μέρος του, τον ειδοποίησε ότι ο κύριος που περίμενε δεν μπορούσε να έρθει εκείνη την ώρα και του είπε να 'ρθει να δει τη

Μιήπ στο γραφείο της. Ο Κλάιμαν πήρε το τραμ για να πάει στο γραφείο κι ο Ντούσσελ ακολούθησε τον ίδιο δρόμο με τα πόδια.

Στις έντεκα και είκοσι ο Ντούσσελ χτύπησε την εξώπορτα. Η Μιήπ του είπε να βγάλει το πανωφόρι του για να μη φαίνεται το αστέρι και τον οδήγησαν στο ιδιαίτερο γραφείο, όπου ο Κλάιμαν τον απασχόλησε, μέχρι να φύγει η καθαρίστρια. Με το πρόσχημα ότι δεν μπορούσε να μείνει άλλο στο ιδιαίτερο γραφείο, η Μιήπ οδήγησε τον Ντούσσελ στον πρώτο όροφο, άνοιξε την περιστρεφόμενη βιβλιοθήκη και πέρασε μέσα, ενώ εκείνος την κοίταζε έκπληκτος.

Στο μεταξύ, εμείς καθόμασταν κι οι εφτά στον επάνω όροφο, πίνοντας κονιάκ και καφέ και περιμένοντας τον καινούριο ένοικο.

Η Μιήπ τον πήγε πρώτα στη δική μας σάλα. Αναγνώρισε αμέσως τα έπιπλά μας, αλλά πού να φανταστεί ότι βρισκόμασταν ακριβώς πάνω από το κεφάλι του! Όταν η Μιήπ του το ανήγγειλε, κόντεψε να λιποθυμήσει από την έκπληξη. Αλλά ευτυχώς η Μιήπ δεν περίμενε πολύ και τον έφερε πάνω. Ο Ντούσσελ σωριάστηκε σε μια καρέκλα και μας κοίταξε για μια στιγμή, δίχως να πει λέξη, λες και ήθελε πρώτα να διαβάσει την αλήθεια στα πρόσωπά μας.

Έπειτα ψέλλισε: «Δεν... πήγατε στο Βέλγιο; Ο αξιωματικός, το αυτοκίνητο, δεν πέτυχε η φυγή;». Του εξηγήσαμε όλη την υπόθεση, ότι δηλαδή είχαμε διαδώσει αυτή την ιστορία με τον αξιωματικό και το αυτοκίνητο επίτηδες, για να παραπλανήσουμε τους Γερμανούς, που θα έψαχναν ίσως να μας βρουν. Ο Ντούσσελ έμεινε πάλι άφωνος με όλα αυτά που είχαμε σκαρφιστεί κι όλη μέρα το μόνο που έκανε ήταν να ρίχνει ξαφνιασμένα βλέμματα γύρω του, επιθεωρώντας προσεκτικά το τόσο πρακτικό και βολικό Κρησφύγετό μας.

Φάγαμε μαζί, κοιμήθηκε λίγο κι έπειτα ήπие μαζί μας το τσάι του, τακτοποίησε τα λιγοστά του πράγματα, που είχε φέρει προκαταβολικά η Μιήπ, κι άρχισε να νιώθει σαν στο σπίτι του, ιδιαίτερα όταν του δώσαμε το δακτυλογραφημένο κανονισμό του Καταφυγίου (σύνταξη βαν Ντάαν):

ΟΔΗΓΙΕΣ ΧΡΗΣΗΣ ΤΟΥ ΚΡΗΣΦΥΓΕΤΟΥ

Ιδρύματος παραχωρημένου για την προσωρινή διαμονή Εβραίων και άλλων κατατρεγμένων.

Ανοιχτό όλο το χρόνο. Περιβάλλον ευχάριστο, ήρεμο και δεν-δρόφυτο, μέσα στην καρδιά του Άμστερνταμ. Δεν υπάρχουν γείτονες πλησίον. Εξυπηρετείται από τις γραμμές του τραμ 13 και 17, πρόσβαση επίσης με αυτοκίνητο ή ποδήλατο. Για όσους η χρήση αυτών των μέσων συγκοινωνίας έχει απαγορευτεί από τις γερμανικές αρχές, η προσέγγιση μπορεί να γίνει με τα πόδια. Διαμερίσματα και δωμάτια επιπλωμένα ή άδεια διατίθενται μόνιμα, με ή χωρίς διατροφή.

Κουζίνα: διαιτητική, με χαμηλά λιπαρά.

Τρεχούμενο νερό στο λουτρό (δυστυχώς δίχως μπανιέρα) και κατά μήκος διαφόρων τοίχων, εσωτερικών και εξωτερικών. Βολικές εστίες θέρμανσης με καυσόξυλα.

Άπλετοι χώροι για την αποθήκευση τροφίμων πάσης φύσεως. Δυο μεγάλα σύγχρονα χρηματοκιβώτια.

Ιδιωτικός ραδιοφωνικός σταθμός, απευθείας συνδεδεμένος με Λονδίνο, Νέα Υόρκη, Τελ Αβίβ και διάφορους άλλους σταθμούς. Ο εξοπλισμός αυτός βρίσκεται στη διάθεση όλων των ενοίκων από τις έξι το απόγευμα, η επιλογή σταθμών είναι ελεύθερη, με μοναδικό όρο ότι τα γερμανικά προγράμματα θ' ακούγονται μόνο κατ' εξαίρεση, για παράδειγμα αν μεταδίδουν κλασική μουσική. Απαγορεύεται ρητά η κρυφή ακρόαση και η διάδοση γερμανικών πληροφοριών (όποια κι αν είναι η πηγή τους).

Ώρες ανάπαυσης: από τις δέκα το βράδυ ως τις επτά και μισή το πρωί. Δέκα και τέταρτο την Κυριακή. Λόγω των συνθηκών προβλέπονται ώρες ανάπαυσης και στη διάρκεια της ημέρας, σύμφωνα με τις υποδείξεις της διαχείρισης. Για λόγους ασφάλειας αυτές οι ώρες ανάπαυσης πρέπει να τηρούνται αυστηρότατα!!!

Ελεύθερες Δραστηριότητες: Δεν επιτρέπονται έξω από το Κρησφύγετο, μέχρι νεωτέρας.

Προφορική έκφραση: Διαρκής υποχρέωση χαμηλόφωνης ομιλίας, επιτρέπονται όλες οι πολιτισμένες γλώσσες, κατά συνέπεια απαγορεύονται τα γερμανικά.

Ανάγνωση και χαλάρωση: Απαγορεύεται η ανάγνωση γερμανικών βιβλίων, με εξαίρεση τα επιστημονικά και κλασικά έργα. Όλα τα υπόλοιπα επιτρέπονται.

Φυσική εξάσκηση: καθημερινά.

Τραγούδι: αποκλειστικά χαμηλόφωνα και μετά τις 6 μ.μ.

Ταινίες: Απαιτείται προηγούμενη συνενόηση.

Μαθήματα: ένα μάθημα στενογραφίας δι' αλληλογραφίας τη βδομάδα. Μαθήματα αγγλικών, γαλλικών, μαθηματικών και ιστορίας συνεχώς. Πληρωμή μαθημάτων με μαθήματα που θα παραδίδουν οι μαθητές, για παράδειγμα ολλανδικών.

Ειδική υπηρεσία για μικρά κατοικίδια ζώα, με εξαιρετική φροντίδα (με εξαίρεση τις ψείρες, για τις οποίες απαιτείται ειδική άδεια).

Ωρες γευμάτων. πρόγευμα καθημερινά στις 9 π.μ., εκτός Κυριακών και εορτών. Κυριακές και εορτές γύρω στις 11.30 π.μ.

Γεύμα: Σχετικά πλήρες. Από τη 1.15 ως τις 1.45 μ.μ..

Δείπνο: Κρύο ή ζεστό, η ώρα καθορίζεται σύμφωνα με τα νέα του ραδιοφώνου.

Υποχρεώσεις προς τη Μονάδα Εφοδιασμού: Βοήθεια στις εργασίες του γραφείου οποιαδήποτε στιγμή.

Μπάνια: την Κυριακή η σκάφη είναι στη διάθεση όλων των ενοίκων από τις 9 π.μ. και μετά. Οι ένοικοι μπορούν να κάνουν το μπάνιο τους στις τουαλέτες, την κουζίνα, το ιδιαίτερο γραφείο ή το μπροστινό γραφείο, ανάλογα με τις ιδιαίτερές τους προτιμήσεις. Αλκοόλ αποκλειστικά και μόνο για ιατρική χρήση.

Τέλος.

Δική σου, Άννα

Πέμπτη 19 Νοεμβρίου 1942

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Όπως το φανταζόμασταν όλοι, ο Ντούσσελ είναι καλός άνθρωπος. Φυσικά, συμφωνούσε να μοιραστεί μαζί μου το δωματιάκι. Για να είμαι ειλικρινής, δεν μ' ενθουσιάζει το γεγονός ότι χρησιμοποιεί τα πράγματά μου ένας ξένος, αλλά για έναν καλό σκοπό πρέπει να δεχόμαστε ορισμένα πράγματα, κι έτσι κάνω με ευχαρίστηση αυτή τη μικρή θυσία. Αν μπορούμε να σώσουμε ένα φίλο μας, όλα τα υπόλοιπα έρχονται σε δεύτερη μοίρα, είτε ο Πατέρας, κι έχει απόλυτο δίκιο. Την πρώτη μέρα ο Ντούσσελ μου έκανε αμέσως ένα σωρό ερωτήσεις, για παράδειγμα σχετικά με τα ωράρια της καθαρίστριας, τις ώρες που μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε το λουτρό και τότε μπορούμε να πηγαίνουμε στην τουαλέτα. Θα γελάσεις, αλλά όλα αυτά δεν είναι τόσο απλά μέσα σ' ένα κρησφύγετο. Στη διάρκεια της ημέρας δεν πρέπει να κάνουμε θόρυβο, για να μην ακουγόμαστε κάτω, κι αν έρθει κάποιος απέξω, η καθαρίστρια για παράδειγμα, πρέπει να προσέχουμε διπλά. Όλα αυτά τα εξήγησα με λεπτομέρειες στον Ντούσσελ, αλλά ένα πράγμα με ξάφνιασε, ότι είναι τόσο αργόστροφος. Τα ρωτάει όλα δυο φορές και δε θυμάται πάντα τι του λένε.

Ίσως απλώς και μόνο είναι μπερδεμένος απ' όλη αυτή την αλλαγή. Φαντάζομαι ότι θατου περάσει. Κατά τ' άλλα, όλα πάνε καλά.

Ο Ντούσσελ μας έφερε πολλά νέα από τον έξω κόσμο, που μας λείπουν εδώ και τόσο καιρό. Είναι θλιβερά όλα αυτά που μας είπε, αμέτρητοι φίλοι και συγγενείς έφυγαν για έναν φρικτό προορισμό. Κάθε βράδυ γκρίζα ή πράσινα στρατιωτικά αυτοκίνητα περνάνε, χτυπάνε όλες τις πόρτες και ρωτάνε αν υπάρχουν Εβραίοι στο σπίτι. Αν ναι, πρέπει να τους ακολουθήσει όλη η οικογένεια, αν όχι, συνεχίζουν το δρόμο τους. Κανένας δεν μπορεί να γλιτώσει, εκτός κι αν κρυφτεί. Πολλές φορές έχουν καταλόγους και χτυπάνε μόνο εκεί που είναι σίγουροι ότι θα βρουν πλούσια λεία. Συχνά παίρνουν πριμ για τους ανθρώπους που

συλλαμβάνουν, αμοιβή με το κομμάτι. Λες και κυνηγάνε σκλάβους, όπως γινόταν παλιά. Αλλά δεν είναι για γέλια, η κατάσταση είναι υπερβολικά τραγική, πολλές φορές, όταν πέφτει η νύχτα, βλέπω λόχους ολόκληρους από τέτοιους αθώους ανθρώπους να περπατάνε, με τα παιδιά τους να κλαίνει, να περπατάνε ασταμάτητα, κάτω από τις διαταγές μερικών απ' αυτούς τους τύπους, που τους χτυπάνε και τους κακομεταχειρίζονται, μέχρι που σωριάζονται κάτω από την εξάντληση. Κανένας δε γλιτώνει, γέροι, παιδιά, μωρά, έγκυες γυναίκες, όλοι, όλα παρασύρονται σ' αυτό το ταξίδι προς το θάνατο.

Εμείς είμαστε τυχεροί εδώ, μακριά από αυτή τη βαβούρα. Η ζωή μας εδώ, εύκολη και ήσυχη. Δε θα χρειαζόταν ν' ανησυχούμε καν για όλη αυτή τη δυστυχία, αν δε φοβόμασταν για όλους αυτούς που είναι αγαπημένα μας πρόσωπα και που δεν μπορούμε πια να βοηθήσουμε. Νιώθω ενοχή που βρίσκομαι σ' ένα ζεστό κρεβάτι, ενώ οι πιο αγαπημένες μου φίλες εκτελέστηκαν ή βασανίστηκαν.

Με πιάνει τρόμος όταν σκέφτομαι όλους αυτούς με τους οποίους είχα πάντα τόσο στενούς δεσμούς, να έχουν παραδοθεί τώρα στα χέρια των πιο ανελέητων τεράτων που υπήρξαν ποτέ. Κι όλα αυτά, μόνο και μόνο επειδή είναι Εβραίοι.

Δική σου, Άννα

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 1942

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Πραγματικά δεν ξέρουμε τι στάση ακριβώς να κρατήσουμε. Ως τώρα πολύ λίγα νέα σχετικά με τους Εβραίους έφταναν στ' αυτιά μας και μας είχε φανεί προτιμότερο να διατηρήσουμε, όσο μπορούσαμε, την καλή μας διάθεση. Τις σπάνιες φορές που η Μιήπ άφηνε να της ξεφύγουν μερικές νύξεις για τη φριχτή τύχη κάποιου γνωστού μας, η Μητέρα ή η κυρία βαν Ντάαν ξεσπούσαν σε λυγμούς, κι έτσι η Μιήπ αποφάσισε να μη μας ξαναπεί τίποτα. Αλλά μόλις ήρθε ο Ντούσσελ, τον πολιορκήσαν αμέσως με ερωτήσεις κι οι ιστορίες που μας αφηγήθηκε ήταν τόσο φρι-

κτές και τόσο βάρβαρες, που δεν ήταν δυνατόν να φύγουν από το μυαλό μας. Φαντάζομαι όμως ότι, όταν τα νέα αυτά μπαγιατέψουν λιγάκι, σίγουρα θ' αρχίσουμε ξανά ν' αστειευόμαστε και να πειράζουμε ο ένας τον άλλο. Δε βοηθάμε ούτε τους εαυτούς μας ούτε τους άλλους έξω, αν μείνουμε κατσούφηδες όπως είμαστε όλοι την περίοδο αυτή. Και τι νόημα έχει να μετατρέψουμε το Κρησφύγετο σ' ένα μελαγχολικό Κρησφύγετο;

Ό,τι και να κάνω, δεν παύω να σκέπτομαι τους άλλους, εκείνους που έφυγαν, κι όταν γελάω με κάτι, σταματάω τρομαγμένη και σκέφτομαι ότι είναι ντροπή να είμαι έτσι χαρούμενη. Μα πρέπει λοιπόν να κλαίω όλη μέρα; Όχι, είναι αδύνατον, κι αυτή η κακοκεφιά σίγουρα κάποια στιγμή θα περάσει.

Σ' αυτή τη μίζερια προστέθηκε μια άλλη θλίψη, προσωπική, που φαίνεται ασήμαντη σε σχέση με την απελπισία για την οποία μίλησα. Ωστόσο δεν μπορώ να μη σου πω ότι τώρα τελευταία αρχίζω να νιώθω όλο και πιο πολύ μόνη, το κενό γύρω μου είναι υπερβολικά μεγάλο. Άλλοτε δεν το σκεφτόμουν τόσο και το μόνο που με απασχολούσε ήταν οι μικροδιασκεδάσεις μου και οι φίλες μου. Σήμερα σκέφτομαι είτε θλιβερά πράγματα είτε τον εαυτό μου. Και τελικά ανακάλυψα ότι ο Πατέρας, όσο καλός κι αν είναι, δεν μπορεί ν' αντικαταστήσει μόνος του όλο τον αλλοτινό μικρό μου κόσμο. Εδώ και καιρό η Μητέρα κι η Μάργκοτ δε μετράνε πια στα αισθήματά μου.

Αλλά γιατί να σε στενοχωρώ με αυτές τις ανοησίες! Είμαι τρομερά αχάριστη, Κίττυ, το ξέρω, μα συχνά γυρίζει το κεφάλι μου όταν με μαλώνουν πολύ, κι επιπλέον δε σταματάω να σκέφτομαι όλα αυτά τ' απαίσια πράγματα!

Δική σου, Άννα

Σάββατο 28 Νοεμβρίου 1942

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Καταναλώσαμε πολύ ηλεκτρικό, περισσότερο απ' όσο μας αναλογεί. Συνεπώς, προβλέπονται επιπλέον οικονομίες και διακοπές του ρεύματος. Δεκαπέντε μέρες δίχως φως, δεν είναι και

ευχάριστο, έτσι; Αλλά, ποιος ξέρει, ίσως να τακτοποιηθεί αλλιώς το θέμα! Από τις τέσσερις ή τεσσερισήμισι είναι πολύ σκοτεινά για διάβασμα και σκοτώνουμε την ώρα μας μ' ένα σωρό ανοησίες. Αινίγματα, γυμναστική μέσα στο σκοτάδι, συζήτηση στ' αγγλικά ή τα γαλλικά, κριτική βιβλίων, στο τέλος όλα αυτά γίνονται πολύ βαρετά. Από χτες το βράδυ βρήκα μια καινούρια διασκέδαση: να κοιτάζω τα φωτισμένα παράθυρα των γειτόνων με ισχυρά κιάλια. Το πρωί δεν επιτρέπεται να τραβάμε ούτε εκατοστό τις κουρτίνες, αλλά όταν είναι τόσο σκοτεινά, δεν έχει πια σημασία.

Ποτέ δεν είχα φανταστεί ότι οι γείτονες μπορούσαν να είναι τόσο ενδιαφέροντες άνθρωποι. Οι δικοί μας πάντως είναι. Είδα μερικούς να γευματίζουν, μια οικογένεια έβλεπε μια ταινία κι ο οδοντογιατρός απέναντι είχε μια τρομοκρατημένη γριά πελάτισσα.

Ο κύριος Ντούσσελ, για τον οποίο έλεγαν συνέχεια ότι συνεννοείται θαυμάσια με τα παιδιά και ότι τα λατρεύει, αποδεικνύεται ένας από τους κλασικούς εκείνους τύπους που δίνουν συνέχεια μαθήματα καλών τρόπων και κάνουν ατέλειωτα κηρύγματα. Καθώς έχω το σπάνιο προνόμιο(!) να καταδέχεται ο Εξοχώτατος να μοιράζεται μαζί μου ένα δωμάτιο δυστυχώς πολύ στενόχωρο, κι επειδή κατά γενική ομολογία είμαι το πιο κακοαναθρεμμένο από τα τρία παιδιά, δυσκολεύομαι πολύ να εισπράτω τις επανειλημμένες επιπλήξεις και παρατηρήσεις του και να κάνω την κουφή. Όλα αυτά δε θα είχαν τόση σημασία, αν ο κύριος Ντούσσελ δεν ήταν καρφί και δεν είχε διαλέξει τη Μητέρα για να κάνει τις αναφορές του. Αφού έχω αρπάξει τις κατσάδες του, προσθέτει κι η Μητέρα τις δικές της και τότε αρχίζει να φυσάει ο άνεμος από τη δική της πλευρά. Αν είναι δε η τυχερή μου μέρα, πέντε λεπτά αργότερα μ' επαναφέρει στην τάξη κι η κυρία βαν Ντ., κι αυτή τη φορά ο εξάψαλμος ακούγεται από ψηλά!

Μη νομίζεις ότι είναι εύκολο να είσαι το κέντρο της κριτικής μιας οικογένειας που ψυρίζουν το καθετί.

Το βράδυ στο κρεβάτι μου, όταν αναλογίζομαι τις πολλές μου

αμαρτίες και τα ελαττώματα που μου προσάπτουν, χάνομαι τόσο πολύ σ' αυτόν τον κυκεώνα που πρέπει να σκεφτώ, που βάζω τα γέλια ή τα κλάματα ανάλογα με τη διάθεση της στιγμής. Και αποκοιμιέμαι με την αλλόκοτη αίσθηση ότι θέλω να είμαι διαφορετική απ' αυτό που είμαι ή διαφορετική απ' αυτό που δεν θέλω ή δεν είμαι.

Ω, καλή μου, θα χάσεις κι εσύ τον μπούσουλα! Με συγχωρείς, αλλά σιχαίνομαι τις μουντζούρες, κι απαγορεύεται να πετάμε χαρτί σ' αυτή την περίοδο μεγάλης ανάγκης. Το μόνο που μπορώ να κάνω λοιπόν είναι να σε συμβουλευσω να μην ξαναδιαβάσεις την τελευταία αυτή φράση και κυρίως να μην προσπαθήσεις να εμβαθύνεις, γιατί δε θα βγάλεις άκρη!

Δική σου, Άννα

Δευτέρα 7 Δεκεμβρίου 1942

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Φέτος το Χανουκά και η γιορτή του Σιντ-Νίκολας έπεφταν σχεδόν ταυτόχρονα, με μόνο μία μέρα διαφορά. Γιορτάσαμε το Χανουκά δίχως πολλές επισημότητες, ανταλλάξαμε μερικά δωράκια κι έπειτα ανάψαμε το κερί. Καθώς υπάρχει έλλειψη κεριών, τ' ανάβουμε μόνο δέκα λεπτά, αλλά όσο υπάρχουν τραγούδια, υπάρχει και ατμόσφαιρα. Ο κύριος βαν Ντάαν έφτιαξε ένα ξύλινο κηροπήγιο κι έτσι τακτοποιήθηκε κι αυτό το πρόβλημα.

Η βραδιά του Σιντ-Νίκολας, το Σάββατο, είχε πολύ μεγαλύτερη επιτυχία. Η Μπεπ κι η Μιήπ είχαν κινήσει την περιέργειά μας, γιατί σ' όλη τη διάρκεια του γεύματος δεν έπαψαν να ψιθυρίζουν με τον Πατέρα, σε σημείο που αρχίσαμε να υποπτευόμαστε ότι κάτι σκάρωναν. Πραγματικά, στις οχτώ κατεβήκαμε όλοι την ξύλινη σκάλα και προχωρήσαμε στο διάδρομο, που ήταν βυθισμένος στο σκοτάδι—έτρεμα από το φόβο και ήθελα να βρεθώ ξανά πάνω, στη σιγουριά—για να μπούμε στο ενδιαμέσο δωμάτιο, όπου μπορούσαμε ν' ανάψουμε το φως, γιατί δεν έχει παράθυρο. Τη στιγμή εκείνη ο Πατέρας άνοιξε τη μεγάλη ντουλάπα. Όλοι φωνάξαμε: «Ω, τι όμορφο που είναι!», Σε μια γωνία ορθω-

νόταν ένα μεγάλο καλάθι στολισμένο με γιορταστικό χαρτί και μια μάσκα του Μαύρου Πέτρου(*). Ανεβάσαμε γρήγορα το καλάθι επάνω. Περιείχε από ένα διασκεδαστικό δωράκι για τον καθένα, μαζί μ' ένα στιχάκι κατάλληλο για την περίπτωση. Σίγουρα γνωρίζεις τα στιχάκια του Σιντ-Νίκολας, γι' αυτό δε θα τ' αντιγράψω. Εγώ πήρα έναν ανθρωπάκο από τσουρέκι, ο Πατέρας στηρίγματα για τα βιβλία κτλ. Οπωσδήποτε οι ιδέες ήταν καλές και, καθώς κανένας από μας δεν είχε ξαναγιορτάσει ποτέ τη γιορτή του Σιντ-Νίκολας, η πρεμιέρα αυτή ήταν ιδιαίτερα ευπρόσδεκτη.

Δική σου, Άννα

Υ.Γ. Φυσικά, είχαμε ετοιμάσει κι εμείς δωράκια για τους επάνω, πράγματα από τον παλιό καλό καιρό, κι όσον αφορά τη Μιήπ και την Μπεπ, μερικά χρήματα ποτέ δεν είναι άχρηστα.

Σήμερα μάθαμε ότι το τασάκι για τον βαν Ντάαν, το κάδρο για τον Ντούσσελ και τα στηρίγματα βιβλίων για τον Πατέρα, τα κατασκεύασε όλα ο Βόσκουγκελ μόνος του. Μου φαίνεται απίστευτο που τα καταφέρνει τόσο καλά!

Πέμπτη 10 Δεκεμβρίου 1942

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Ο κύριος βαν Ντάαν, παλιότερα, εμπορεύονταν λουκάνικα, κρεάτα και μπαχαρικά. Προσλήφθηκε στην εταιρεία για τις γνώσεις του στον τομέα των μπαχαρικών, αλλά τώρα μας αποκαλύφτηκε και ως επιδέξιος “λουκανικοκατασκευαστής”, γεγονός που δε μας δυσχεραίνει καθόλου.

Παραγγείλαμε (κρυφά φυσικά) μια μεγάλη ποσότητα κρέατος, για να το συντηρήσουμε και να το έχουμε αν τυχόν έρθουν δύσκολοι καιροί. Ο κύριος βαν Ντάαν αποφάσισε να ετοιμάσει διαφόρων ειδών αλαντικά. Το θέαμα με διασκέδαζε: πρώτα περ-

(*) Μαύρος Πέτρος (Zwarte Piet). Στην παράδοση των Κάτω Χωρών είναι ο μαύρος ακόλουθος του Σιντ-Νίκολας, ή Sinterklaas ή Αγίου Νικολάου για μας. Στην Ολλανδία η 6η Δεκεμβρίου είναι μέρα που οι άνθρωποι ανταλλάσσουν δώρα.

νούσε μια, δυο, τρεις φορές το κρέας από τη μηχανή του κιμά, έπειτα το ανακατεύε με τα υπόλοιπα υλικά και μέσα από ένα χωνί έπρωχνε το υλικό μέσα σ' ένα έντερο. Το μεσημέρι φάγαμε μερικά λουκάνικα μαζί με ξινολάχανο, αλλά μερικά άλλα που θα αποθηκεύονταν έπρεπε πρώτα να στεγνώσουν, γι' αυτό τα κρεμάσαμε σ' ένα κοντάρι, που στερεώσαμε με δυο σκοινιά στο ταβάνι. Όλοι όσοι έμπαιναν στο δωμάτιο κι έβλεπαν αυτή την κρεμαστή έκθεση λουκάνικων ξεσπούσαν σε γέλια – πρέπει να πούμε ότι ήταν ένα πολύ κωμικό θέαμα.

Μέσα στο δωμάτιο η ακαταστασία ήταν απερίγραπτη: ο κύριος βαν Ντάαν, με μια ποδιά της κυράς του, θρονιασμένος μ' όλη του τη μεγαλοπρέπεια, (φαινόταν πολύ πιο χοντρός απ' ό,τι στην πραγματικότητα) επεξεργαζόταν το κρέας. Με τα ματωμένα του χέρια, το κόκκινο κεφάλι του και τη λεκιασμένη του ποδιά έμοιαζε με αληθινό χασάπη.

Η κυρία βαν Ντ. προσπαθούσε να κάνει ταυτόχρονα ένα σωρό πράγματα, μάθαινε ολλανδικά από το βιβλίο της, ανακάτευε τη σούπα, πρόσεχε το κρέας, αναστέναζε και θρηνούσε για το σπασμένο πλευρό της. Αυτό συμβαίνει στις κυρίες κάποιας ηλικίας(!) που κάνουν τις πιο ηλίθιες ασκήσεις γυμναστικής για να πέσει ο χοντρός πισινός τους! Ο Ντούσσελ είχε μια μόλυνση στο μάτι κι έβαζε κομπρέσες με χαμομήλι κοντά στη σύμπα. Ο Πιμ, καθισμένος σε μια καρέκλα, πάνω στην οποία έπεφτε μια λεπτή ακτίνα ηλιοφωτός που περνούσε από το παράθυρο, κουνιόταν πέρα-δώθε. Επιπλέον υπέφερε σίγουρα από τους ρευματισμούς του, γιατί καθόταν μάλλον σκυφτός και παρακολουθούσε συνοφρυωμένος και τις παραμικρές χειρονομίες του κυρίου βαν Ντάαν. Έμοιαζε ακριβώς με γεροντάκο σαν αυτούς που βλέπεις στα γηροκομεία. Ο Πέτερ τρεχοβολούσε με το γάτο (που λέγεται Μουσκή) σ' όλο το δωμάτιο, η Μητέρα, η Μάργκοτ κι εγώ καθαρίζαμε πατάτες, και τελικά κανένας μας δε συγκεντρωνόταν στη δουλειά του, για να μη χάσει το θέαμα του βαν Ντάαν.

Ο Ντούσσελ εγκαινίασε το οδοντιατρείο του. Έτσι για πλάκα, θα σου διηγηθώ την πρώτη επίσκεψη. Η Μητέρα σιδέρωνε κι η κυρία βαν Ντ., που ήταν η πρώτη που θα εξέταζε ο Ντούσ-

σελ, κάθισε σε μια καρέκλα στη μέση του δωματίου. Ο Ντούσσελ άρχισε να ξετυλίγει τα εργαλεία του με περισπούδαστο ύφος, ζήτησε κολόνια που μπορούσε να χρησιμοποιηθεί σαν απολυμαντικό και βαζελίνη αντί για κερί. Κοίταξε το στόμα της κυρίας βαν Ντ. και ανακάλυψε δυο δόντια που την πονούσαν, και κάθε φορά που τα άγγιζε η κυρία βαν Ντ. σπαρταρούσε σαν να πέθαινε από τον πόνο, βγάζοντας ασυνάρτητους ήχους. Έπειτα από μια παρατεταμένη εξέταση (τουλάχιστον για την κυρία βαν Ντ., γιατί δεν κράτησε πάνω από δυο λεπτά), ο Ντούσσελ άρχισε να σκαλίζει μια κοιλότητα, αλλά, όπως καταλαβαίνεις, καμιά ελπίδα, η κυρία βαν Ντ. άρχισε να κουνάει χέρια και πόδια προς όλες τις κατευθύνσεις, με αποτέλεσμα σε κάποια στιγμή ο Ντούσσελ ν' αφήσει το εργαλείο του... που έμεινε φυτεμένο στο δόντι της κυρίας βαν Ντ. Εκεί να δεις πανηγύρι! Η κυρία βαν Ντ. χτυπιόταν, έκλαιγε, (όσο ήταν δυνατόν, μ' ένα τέτοιο εργαλείο μέσα στο στόμα), προσπαθούσε να το τραβήξει, αλλά δεν κατάφερε παρά να το βάζει ακόμα πάρα μέσα. Ο Ντούσσελ, με τα χέρια στους γοφούς, παρατηρούσε τη σκηνή με ολύμπια ηρεμία. Η υπόλοιπη ομήγυρη γελούσε με την καρδιά της. Ήταν κακό από μέρους μας φυσικά, γιατί είμαι σίγουρη ότι εγώ θα τσίριζα ακόμα πιο δυνατά. Έπειτα από πολλά κουνήματα, κλωτσιές, φωνές και ουρλιαχτά, η κυρία βαν Ντ. κατάφερε να βγάλει το εργαλείο κι ο Ντούσσελ συνέχισε τη δουλειά του σαν να μη συνέβαινε τίποτα. Τέλειωσε τόσο γρήγορα, που η κυρία βαν Ντ. δεν πρόλαβε να ξαναρχίσει, αλλά πρέπει να πω ότι είχε περισσότερη βοήθεια από ποτέ άλλοτε στη ζωή του, δυο βοηθοί δεν είναι καθόλου άσχημα. Ο κύριος βαν Ντ. κι εγώ σχηματίζαμε μια καλή ομάδα. Η σκηνή θύμιζε γκραβούρα του Μεσαίωνα, με λεζάντα του στιλ “Κομπογιαννίτης επί το έργον”. Ωστόσο η ασθενής δεν είχε καθόλου υπομονή, έπρεπε να προσέξει τη σούπα “της” και το δείπνο “της”. Ένα πράγμα είναι σίγουρο, η κυρία βαν Ντάαν δε θα ξανακαταφύγει τόσο γρήγορα στον οδοντογιατρό!

Δική σου, Άννα

Κυριακή 13 Δεκεμβρίου 1942

Κάθομαι πολύ άνετα στο μπροστινό γραφείο και κοιτάζω έξω από μια σχισμή που υπάρχει στις βαριές κουρτίνες. Είναι μισοσκότεινα, αλλά το φως είναι αρκετό για να σου γράψω.

Είναι πραγματικά περίεργο θέαμα να βλέπεις τους ανθρώπους να περνάνε, θα 'λεγε κανείς ότι είναι όλοι τόσο τρομερά βιαστικοί, έτσι που σχεδόν τρικλοποδιίζουν. Τους ποδηλάτες είναι αδύνατον να τους παρακολουθήσω, γιατί περνάνε πολύ γρήγορα, δεν βλέπω καν ποιος κάθεται στη σέλα. Οι άνθρωποι της γειτονιάς είναι μάλλον απωθητικοί, και κυρίως τα παιδιά, δε θα ήθελα να τα ακουμπήσω ούτε με το γάντι, είναι πραγματικά αλητάκια και μυξιάρικα, δεν καταλαβαίνω ούτε καν τι λένε. Χτες το απόγευμα κάναμε μπάνιο εδώ, η Μάργκοτ κι εγώ, και της είπα: «Αν ψαρεύαμε με καλάμι ένα-ένα όλα τα παιδιά που περνάνε από δω και τα βουτούσαμε στην μπανιέρα και τα πλέναμε και μπαλώναμε τα ρούχα τους πριν τα ξαναδιώξουμε, τότε...».

Κι η Μάργκοτ απάντησε: «Θα ήταν το ίδιο βρώμικα και κουρελιάρικα την επομένη». Αλλά τι λέω, υπάρχουν κι άλλα πράγματα να δει κανείς, αυτοκίνητα, караβάκια κι η βροχή. Ακούω το τραμ και τα παιδιά, και περνάει η ώρα μου.

Οι σκέψεις μας έχουν τόση λίγη ποικιλία όση κι η ζωή μας, γυρίζουν συνέχεια γύρω-γύρω σαν τ' αλογάκια στο λούνα παρκ, από τους Εβραίους στο φαγητό, από το φαγητό στην πολιτική. Να σου πω με την ευκαιρία κάτι σχετικά με τους Εβραίους. Χτες, κοιτάζα μέσα από την κουρτίνα και λες πως έβλεπα ένα από επτά τα θαύματα του κόσμου, είχα μια περίεργη αίσθηση, σαν να τους είχα παραδώσει στις αρχές και παρακολουθούσα κρυφά τη δυστυχία τους.

Ακριβώς απέναντι είναι αγκυροβολημένο ένα πλωτό σπίτι, όπου ζει ένας βαρκάρης με τη γυναίκα του και τα παιδιά του. Έχει ένα μικρό σκυλάκι. Το σκυλάκι αυτό το γνωρίζουμε μόνο από τα γαβγίσματά του κι από την άκρη της ουράς του, που τη βλέπουμε να περισσεύει όταν τρέχει κατά μήκος της κουπαστής του πλοίου.

Ατυχία! Άρχισε να βρέχει κι οι περισσότεροι άνθρωποι άνοιξαν τις ομπρέλες τους, βλέπω μόνο αδιάβροχα και πότε-πότε ένα σβέρκο μ' ένα σκούφο. Να σου πω, δε χρειάζεται να τους βλέπω πια, αρχίζω να τις μαθαίνω απέξω αυτές τις γυναίκες, πρησμένες από τις πατάτες, με το κόκκινο ή πράσινο παλτό τους και τα λιωμένα τακούνια τους, μ' ένα δίχτυ παραμάσχαλα, και το πρόσωπο συνοφρυωμένο ή γελαστό, ανάλογα με τα κέφια του συζύγου.

Δική σου, Άννα

Τρίτη 22 Δεκεμβρίου 1942

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Το Κρησφύγετο πληροφορήθηκε με ικανοποίηση ότι ο καθένας μας δικαιούται συμπληρωματικά 150 γραμμάρια βούτυρο για τα Χριστούγεννα. Η εφημερίδα αναγγέλλει 300 γραμμάρια, αλλά αυτό αφορά μόνο τους ευτυχείς θνητούς που παίρνουν το δελτίο τροφίμων από το Κράτος κι όχι τους Εβραίους που κρύβονται και που, για να κάνουν οικονομίες, αγοράζουν από τη μαύρη αγορά τέσσερα δελτία αντί για οχτώ.

Και οι οχτώ μας θα φτιάξουμε γλυκά με το βούτυρο αυτό. Σήμερα το πρωί ετοίμασα μπισκότα και δύο τάρτες. Έχει πολλή δουλειά πάνω κι η Μητέρα μού απαγόρευσε να πάω να διαβάσω η να μελετήσω τα μαθήματά μου πριν τελειώσουν όλες οι δουλειές του νοικοκυριού. Η κυρία βαν Ντάαν είναι κρεβατωμένη με το ραγισμένο πλευρό της, όλη μέρα βογκάει, βάζει συνέχεια κομπρέσες και τίποτα δεν την ικανοποιεί. Θα χαρώ να τη δω να σηκώνεται και πάλι και να τακτοποιεί μόνη της τα πράγματά της, γιατί πρέπει να πω, προς τιμήν της, ότι είναι εξαιρετικά δραστήρια και τακτική, κι επιπλέον, όταν είναι σε φόρμα σωματικά και ψυχικά, είναι εύθυμη.

Λες και δεν ακούω αρκετά “σουτ, σουτ” τη μέρα, γιατί κάνω πάντα “υπερβολικό” θόρυβο, ο αγαπητός μου συγκάτοικός σκέφτηκε να μου λέει “σουτ” με το παραμικρό και τη νύχτα. Ούτε καν να στριφογυρίζω στο κρεβάτι μου δεν μπορώ πια. Αρνούμαι

ν' αφήσω να περάσει το δικό του και την επόμενη φοοά θα του απαντήσω “σουτ” κι εγώ. Μέρα τη μέρα γίνεται όλο και πιο εκνευριστικός κι εγωιστής. Τα γλυκάκια, που τόσο γενναιόδωρα μου υποσχέθηκε, δεν τα είδα ούτε ζωγραφιστά μετά την πρώτη βδομάδα. Ιδίως την Κυριακή με κάνει έξαλλη όταν ανάβει το φως τόσο ωρίς το πρωί, για να κάνει δέκα λεπτά γυμναστική.

Για μένα αυτά τα λεπτά αυτά φαίνονται ώρες, γιατί οι καρέκλες που έχω για να επιμηκύνουν το κρεβάτι μου τρίζουν αδιάκοπα κάτω από κοιμισμένο κεφάλι μου. Αφού τελειώνει τις ασκήσεις ευλυγισίας, ο Κύριος αρχίζει την τουαλέτα του. Το σώβρακό του είναι κρεμασμένο στο πορτμαντό, το φοράει πρώτο, ξανάρχεται, παίρνει τη γραβάτα του από το τραπέζι, άντε πάλι πέρα δώθε σκουντώντας τις καρέκλες στο πέρασμά του. Αλλά δε θέλω να σε κουράζω με γκρίνιες για τους δυσάρεστους γερο-κυρίους. Δεν πρόκειται να διορθωθεί έτσι η κατάσταση κι όλα τα πιθανά αντίποινα που σκέφτηκα, όπως να ξεβιδώσω τη λάμπα, να κλειδώσω την πόρτα, να κρύψω τα ρούχα του, πρέπει δυστυχώς να τα ξεχάσω για να διατηρηθεί η ειρήνη.

Α, γίνομαι τόσο λογική! Πρέπει κανείς να είναι λογικός στα πάντα που κάνει εδώ: στο να μελετάει, ν' ακούει, να σωπαίνει, να βοηθάει, να είναι ευγενικός, να υποχωρεί, κι ούτε ξέρω τι άλλο. Φοβάμαι ότι δε θ' αργήσω να εξαντλήσω όλα τα αποθέματά μου λογικής, όχι πως είναι και πολύ μεγάλα, με αποτέλεσμα να μη μου μείνει καθόλου για μετά τον πόλεμο.

Δική σου, Άννα

Τετάρτη 13 Ιανουαρίου 1943

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Σήμερα το πρωί με διέκοπταν συνέχεια και ως συνέπεια δεν μπόρεσα να τελειώσω αυτό που είχα αρχίσει.

Τώρα μια νέα απασχόληση για να περνάμε τον καιρό μας, να γεμίζουμε συσκευασίες με ζωμό κρέατος (σε σκόνη). Ο ζωμός αυτός είναι ένα από τα προϊόντα της εταιρείας Γκις και Σία. Ο κύριος Κούχλερ δεν βρίσκει ανθρώπους να γεμίζουν τις συσκευα-

σίες, και εκτος των άλλων, θα του έρθει πολύ φτηνότερα. Είναι από κείνες τις δουλειές που κάνουν στις φυλακές. Φοβερά βαρετή, σου φέρνει ζαλάδα και προκαλεί νευρικό γέλιο.

Φρικτά πράγματα συμβαίνουν έξω. Μέρα-νύχτα ξεσπιτώνουν κακόμοιρους, αβοήθητους ανθρώπους με τη βία. Τους επιτρέπουν να πάρουν μερικά μόνο υπάρχοντα και λίγα λεφτά. Αλλά ακόμα κι αυτά τους τα αρπάζουν στη συνέχεια στο δρόμο. Οικογένειες διαλύονται, άντρες, γυναίκες και παιδιά χωρίζονται. Παιδιά γυρίζουν από το σχολείο και δε βρίσκουν τους γονείς τους. Γυναίκες που πήγαν για ψώνια γυρίζουν και βρίσκουν το σπίτι τους σφραγισμένο, την οικογένειά τους εξαφανισμένη. Οι Χριστιανοί Ολλανδοί ζουν κι αυτοί μέσα στην αγωνία, τους εξαναγκάζουν να στέλνουν τους γιους τους στη Γερμανία, όλοι ζουν μέσα στο φόβο. Και κάθε νύχτα εκατοντάδες αεροπλάνα πετάνε πάνω από την Ολλανδία, με προορισμό τις γερμανικές πόλεις, όπου οργώνουν το χώμα με τις βόμβες τους, και κάθε ώρα που περνάει, εκατοντάδες, ακόμα και χιλιάδες άνθρωποι πεθαίνουν στη Ρωσία και την Αφρική. Κανένας δεν μπορεί να αγνοήσει αυτή τη σύγκρουση, ολόκληρος ο πλανήτης βρίσκεται σε πόλεμο.

Τα πράγματα πάνε καλύτερα για τους Συμμάχους, αλλά το τέλος δεν φαίνεται να πλησιάζει ακόμα.

Όσο για μας, εμείς καλά τα καταφέρνουμε, και μάλιστα καλύτερα από χιλιάδες άλλους ανθρώπους. Είμαστε ήσυχοι και ασφαλείς εδώ, και έχουμε χρήματα να αγοράζουμε τρόφιμα. Είμαστε τόσο εγωιστές, που μιλάμε για “μετά τον πόλεμο”, που ονειρευόμαστε καινούρια ρούχα και καινούρια παπούτσια, ενώ θα ’πρεπε να βάζουμε στην άκρη ό,τι μπορούμε, για να βοηθήσουμε τους άλλους ανθρώπους μετά τον πόλεμο, για να σώσουμε ό,τι μπορεί να σωθεί.

Τα παιδιά σ’ αυτή τη γειτονιά περιφέρονται στο δρόμο φορώντας μόνο μια ελαφριά μπλούζα και ξυλοπάπουτσα, δίχως παλτό, δίχως σκούφο, δίχως κάλτσες, εντελώς εγκαταλειμμένα. Μασουλάνε κάνα καρότο για να ξεγελάσουν την πείνα τους. Φεύγουν από ένα κρύο σπίτι, για να διασχίσουν τους κρύους δρόμους και

να πάνε στο σχολείο, σε μια τάξη ακόμα πιο κρύα. Ναι, η Ολλανδία έπεσε τόσο χαμηλά, που ένα σωρό παιδιά σταματάνε τους περαστικούς στο δρόμο για να ζητιανέψουν ένα κομμάτι ψωμί.

Θα μπορούσα να σου μιλάω ώρες ολόκληρες για την αθλιότητα που έχει προκαλέσει αυτός ο πόλεμος, αλλά το μόνο που καταφέρνω είναι να νιώθω ακόμη πιο άθλια. Δε μας μένει παρά να περιμένουμε, όσο πιο ήρεμα γίνεται, να τελειώσει αυτό το πραγμα. Εβραίοι και Χριστιανοί μαζί περιμένουν, όλη η υφήλιος περιμένει και πολλοί δεν περιμένουν παρά το θάνατο.

Δική σου, Άννα

Σάββατο 30 Ιανουαρίου 1943

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Λυσομανάω από το θυμό μου αλλά δεν μπορώ να το δείξω! Θα 'θελα να χτυπήσω τα πόδια μου, να φωνάξω, να τραντάξω τη Μητέρα για τα καλά, να κλάψω, κι εγώ δεν ξέρω τι άλλο, για όλες τις άσχημες λέξεις, τα κοροϊδευτικά βλέμματα, τις κατηγορίες, που με πληγώνουν κάθε μέρα σαν τα βέλη ενός τόξου τεντωμένου ως το τέρμα, βέλη που είναι δύσκολο να βγάλω από το κορμί μου. Θα ήθελα να φωνάξω στη Μητέρα, τη Μάργκοτ, τον βαν Ντάαν, τον Ντούσσελ αλλά και στον Πατέρα: «Παρατάμε επιτέλους με ήσυχη, αφήστε με να κοιμηθώ μια νύχτα δίχως να μουσκέψω το μαξιλάρι μου με δάκρυα, δίχως να με καίνε τα μάτια μου και να μου σφυροκοπάει ο πόνος το κεφάλι. Αφήστε με να φύγω, να εξαφανιστώ, μακριά από τον κόσμο!». Αλλά είναι αδύνατον, δεν μπορώ να τους δείξω την απελπισία μου, να τους αφήσω να βυθίσουν το βλέμμα τους στις πληγές που μου έκαναν, δεν θ' άντεχα τον οίκτο τους και την κοροϊδευτική τους καλοσύνη, γιατί κι αυτό ακόμη θα μ' έκανε να ουρλιάξω. Όλοι με βρίσκουν φαντασμένη όταν μιλάω, γελοία όταν σωπαίνω, αναιδή όταν απαντάω, πονηρή όταν μου 'ρχεται μια καλή ιδέα, τεμπέλα όταν είμαι κουρασμένη, εγωίστρια όταν τρώω μια μπουκιά παραπάνω. Ακούω συνέχεια να μου λένε ότι είμαι ανυπόφο-

ρο παιδί, μα ακόμα κι όταν γελάω μ' αυτό και παριστάνω ότι δε με νοιάζει, αλλά με στενοχωρεί. Θα ήθελα να ζητήσω από το Θεό να μου δώσει έναν άλλο χαρακτήρα, που δε θα προκαλούσε την εχθρότητα κανενός. Αλλά δεν είναι δυνατόν. Ο χαρακτήρας μου είναι αυτός που είναι, έχω γεννηθεί μαζί του και τελικά σκέφτομαι ότι δεν είμαι κακός άνθρωπος, το ξέρω. Κάνω πολύ μεγαλύτερες προσπάθειες απ' ό,τι μπορούν να φανταστούν για να τους ικανοποιήσω όλους, προσπαθώ να είμαι πάντα γελαστή, γιατί δε θέλω να τους δείξω πόσο υποφέρω.

Μετά από αδικαιολόγητες επιπλήξεις, πολύ συχνά, φώναζα κατάμουτρα στη Μητέρα: «Δε μ' ενδιαφέρουν αυτά που μου λες, δεν έχεις παρά να πάψεις ν' ασχολείσαι μαζί μου, έτσι κι αλλιώς, η περίπτωσή μου είναι ανίατη». Φυσικά, μου απαντούσε ότι είμαι αναιδής, μου έκαναν μούτρα για δυο μέρες, έπειτα τα ξεχνούσαν όλα κι άρχιζαν να μου φέρονται όπως και στους άλλους. Μου είναι αδύνατον να είμαι όλο γλύκες τη μια μέρα και να τους ξεχνών το μίσος μου κατάμουτρα την άλλη. Διαλέγω μάλλον τη χρυσή τομή, που δεν έχει τίποτα το χρυσό: δε λέω αυτά που σκέφτομαι και προσπαθώ να τους περιφρονήσω όσο με περιφρονούν κι αυτοί. Ας είχα τη δύναμη να το κάνω!

Δική σου, Άννα

Παρασκευή 5 Φεβρουαρίου 1943

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Αν και μου φαίνεται ότι πάει πολύς καιρός που έχω να σου μιλήσω για τους τσακωμούς μας, η κατάσταση δεν άλλαξε. Στην αρχή ο κύριος Ντούσσελ έπαιρνε τραγικά αυτούς τους καυγάδες, που εμείς ξεχνούσαμε αμέσως, αλλά έπειτα άρχισε να τους συνηθίζει και δεν προσπαθεί πια να παρέμβει.

Η Μάργκοτ και ο Πέτερ με κανένα τρόπο δε θα μπορούσαν να ονομαστούν αυτό που λέμε “νέοι”, είναι κι οι δυο φοβερά βαρετοί και άβουλοι. Εγώ είμαι το αντίθετο και μόνιμα μου λένε: «Η Μάργκοτ κι ο Πέτερ δεν θα το έκαναν ποτέ αυτό, πάρε την αδερφή σου για παράδειγμα».

Δεν το αντέχω. Ομολογώ ότι δεν έχω καμιά όρεξη να γίνω σαν τη Μάργκοτ, τη βρίσκω υπερβολικά άβουλη και παθητική, πείθεται πολύ εύκολα και υποχωρεί σε όλα. Εγώ θέλω να έχω λίγο περισσότερο “τσαγανό”! Αλλά αυτού του είδους τις θεωρίες τις κρατάω για τον εαυτό μου, θα τους έκανα να ξεκαρδιστούν από τα γέλια αν χρησιμοποιούσα αυτό το επιχείρημα. Στο τραπέζι η ατμόσφαιρα είναι γενικά φορτισμένη, ευτυχώς όμως, χάρη στους “σουποφάγους”, αποφεύγουμε συχνά τα ξεσπάσματα. Οι σουποφάγοι είναι όλοι αυτοί που έρχονται από το γραφείο για να πάρουν μια κούπα σούπα για γεύμα.

Αυτό το απόγευμα ο κύριος βαν Ντάαν άρχισε να λέει πάλι ότι η Μάργκοτ τρώει πολύ λίγο. «Σίγουρα για να διατηρήσει τη σιλουέτα της» πρόσθεσε σε κοροϊδευτικό τόνο, Η Μαμά, που πάντα υποστηρίζει τη Μάργκοτ, απάντησε ζωηρά: «Βαρέθηκα τις ηλίθιες παρατηρήσεις σας».

Η κυρία βαν Ντ. κοκκίνισε, ο κύριος βαν Ντ. κοίταζε ευθεία εμπρός, και δεν είπε κουβέντα. Συχνά επίσης κάποιος μας κάνει να γελάμε, τώρα πρόσφατα η κυρία βαν Ντ. άφησε να της ξεφύγει μια υπέροχη βλακεία. Μιλούσε για το παρελθόν, μας διηγώταν πόσο καλά τα πήγαινε με τον πατέρα της και πώς της άρεσε να φλερτάρει. «Και ξέρετε» συνέχισε «αν ένας κύριος έχει μακριά χέρια, έλεγε ο πατέρας μου, δεν έχεις παρά να του πεις “Κύριε, είμαι κυρία” και θα καταλάβει». Ξεσπάσαμε όλοι σε γέλια, λες και είχε πει κάποιο καλό ανέκδοτο.

Ακόμα κι ο Πέτερ, που συνήθως είναι τόσο ήρεμος, μας κάνει καμιά φορά να γελάμε. Έχει την ατυχία να λατρεύει τις ξένες λέξεις, αλλά να μην ξέρει τι σημαίνουν. Ένα απόγευμα δεν μπορούσαμε να πάμε στην τουαλέτα, γιατί είχαν μια επίσκεψη στο γραφείο. Αυτός δεν μπορούσε να κρατηθεί και πήγε, αλλά δεν τράβηξε το καζανάκι. Για να μας ειδοποιήσει για την ύπαρξη μιας καθόλου ευχάριστης οσμής, κόλλησε στην πόρτα της τουαλέτας μια ταμπελίτσα που έγραφε: “RSVP–αέρια”. Φυσικά εννοούσε “Προσοχή, αέρια”, αλλά το RSVP του φαινόταν πιο κομψό. Δεν είχε την παραμικρή ιδέα ότι αυτό σημαίνει “Παρακαλώ, απαντήστε”.

Δική σου, Άννα

Σάββατο 27 Φεβρουαρίου 1943

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Ο Πιμ περιμένει την απόβαση από μέρα σε μέρα. Ο Τσώρτσιλ έπαθε πνευμονία, αλλά γενικά αναρρώνει. Ο Γκάντι, ο υπέρμαχος της ινδικής ανεξαρτησίας, κάνει για πολλοστή φορά απεργία πείνας.

Η κυρία βαν Ντ. Θεωρεί ότι ότι είναι μοιρολάτρης. Ποιος φοβάται περισσότερο όταν πυροβολούν; Η γνωστή μας Πετρονέλλα βαν Ντάαν. Ο Γιαν μας έφερε την ποιμαντική επιστολή των επισκόπων προς τους πιστούς. Ήταν πολύ όμορφη κι εμψυχωτική: «Ολλανδοί, μη μένετε άπραγοι, ας διαλέξει ο καθένας το όπλο του για να πολεμήσει για την ελευθερία της χώρας, του λαού και της πίστης μας! Δώστε τη βοήθειά σας και την υποστήριξή σας!». Αυτοί μπορούν να μιλάνε μ' αυτό τον τρόπο από τον άμβωνα τους. Άραγε θα χρησιμεύσει αυτό σε τίποτα; Για τους Εβραίους, πάντως, είναι πια αργά.

Μάντεψε τι άλλο μας συνέβη! Ο ιδιοκτήτης του κτιρίου το πούλησε, δίχως να ειδοποιήσει τον Κούχλερ και τον Κλάιμαν. Ένα πρωινό, ο νέος ιδιοκτήτης κατέφτασε μαζί μ' έναν αρχιτέκτονα για επιθεωρήσει το καινούριο του ακίνητο. Ευτυχώς ήταν εκεί ο κύριος Κλάιμαν και τους έδειξε όλο το σπίτι, εκτός από το Κρησφύγετο, με τη δικαιολογία ότι είχε ξεχάσει στο σπίτι του το κλειδί της πόρτας. Ο νέος ιδιοκτήτης δεν ρώτησε περισσότερα. Ας ελπίσουμε ότι δε θα θελήσει να ξανάρθει για να δει το Κρησφύγετο. Αυτό και αν θα 'ταν μπλέξιμο!

Ο Πατέρας άδειασε μια αρχειοθήκη για τη Μάργκοτ κι εμένα και το γέμισε με κάρτες που η μια τους πλευρά είναι ακόμα κενή. Θα είναι το αρχείο ανάγνωσης. Εκεί θα καταγράφουμε κι οι δυο τα βιβλία που διαβάζουμε, τους συγγραφείς και την ημερομηνία. Έμαθα μερικές καινούριες λέξεις, μπουρδέλο και κοκότα, και βρήκα ένα μικρό ειδικό σημειωματάριο για να τις σημειώσω.

Νέος τρόπος διανομής του βούτυρου και της μαργαρίνης: ο καθένας παίρνει τη μερίδα του στο πιάτο του. Η μοιρασιά είναι

πολύ άνιση. Οι βαν Ντάαν, που είναι αυτοί που ετοιμάζουν το πρωινό, παίρνουν μιάμιση φορά όσο εμείς. Οι γονείς μου φοβούνται τόσο πολύ τους τσακωμούς, που δε λένε τίποτα. Κρίμα, εγώ πιστεύω ότι τέτοιους ανθρώπους πρέπει να τους πληρώνεις πάντα με το ίδιο νόμισμα.

Δική σου, Άννα

Πέμπτη 4 Μαρτίου 1943

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Η κυρία βαν Ντ. απέκτησε νέο παρατσούκλι, τη φωνάζουμε *κυρία Μπίβερμπρουκ*. Φυσικά, αυτό δεν σημαίνει τίποτα σε σένα, αλλά θα σου εξηγήσω: στο αγγλικό ραδιόφωνο κάποιος κύριος Μπίβερμπρουκ μιλάει συχνά για τους βομβαρδισμούς στη Γερμανία και τους βρίσκει πολύ ανεπαρκείς. Η κυρία βαν Ντάαν πάντα διαφωνεί με όλα, ακόμα και με τον Τσώρτσιλ και το δελτίο ειδήσεων, αλλά συμφωνεί απόλυτα με τον κύριο Μπίβερμπρουκ. Αποφασίσαμε λοιπόν ότι θα ήταν καλή ιδέα να παντρευτεί τον κύριο Μπίβερμπρουκ, κι επειδή αυτό φάνηκε να την κολακεύει, από δω και μπρος αποφασίσαμε να την αποκαλούμε κυρία Μπίβερμπρουκ.

Προσλήφθηκε καινούριος αποθηκάριος, ο προηγούμενος στάλθηκε στη Γερμανία. Είναι θλιβερό αλλά μας βολεύει, γιατί ο καινούριος δε θα ξέρει το σπίτι. Πάντα φοβόμαστε τους υπάλληλους που δουλεύουν στην αποθήκη..

Ο Γκάντι άρχισε πάλι να τρώει.

Η μαύρη αγορά είναι στις δόξες της. Αν είχαμε αρκετά χρήματα για να πληρώνουμε αυτές τις εξωφρενικές τιμές θα θεωρούσαμε πως μας περνάνε για κορόιδα. Ο μανάβης μας αγοράζει τις πατάτες του από τη Βέρμαχτ και τις παραδίδει σε σάκους στο ιδιαίτερο γραφείο. Ξέρει ότι κρυβόμαστε, γι' αυτό φροντίζει πάντα να έρχεται την ώρα της μεσημεριανής διακοπής, όταν φεύγουν οι υπάλληλοι της αποθήκης.

Αλέθουμε τόσο πολύ πιπέρι αυτή την εποχή που δεν μπορούμε ν' αναπνεύσουμε δίχως να φτερνιστούμε ή να βήξουμε.

Όλοι όσοι ανεβαίνουν επάνω μάς χαιρετάνε μ' ένα “αψού”, Η κυρία βαν Ντ. δηλώνει ότι δε θέλει να ξανακατέβει κάτω, θα αρρώστει αν ανέπνεε κι άλλο πιπέρι.

Δεν νομίζω ότι η επιχείρηση του Πατέρα είναι πολύ καλή δουλειά. Τίποτα άλλο από πηκτίνη και πιπέρι. Αν πρόκειται να γίνει κανείς έμπορος τροφίμων, γιατί να μην εμπορεύεται λιχουδιές;

Σήμερα το πρωί με λούσαν στο βρισίδι! Χονδροειδείς εκφράσεις χτυπάγανε σαν αστραπές και τα αυτιά μου βούιζαν από τα “Άννα κακή, βαν Ντάαν καλοί!” Φωτιά και θειάφι!

Δική σου, Άννα

Τετάρτη 10 Μαρτίου 1943

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Χτες το βράδυ έγινε ένα βραχυκύκλωμα κι εκτός απ' αυτό είχαμε και τις βόμβες να πέφτουν βροχή μέχρι την αυγή. Δεν έχω ξεπεράσει το φοβο μου για τ' αεροπλάνα και τους βομβαρδισμούς και καταφεύγω σχεδόν κάθε βράδυ στο κρεβάτι του Πατέρα για να με παρηγορήσει. Ίσως αυτό να φαίνεται παιδιάστικο, αλλά θα 'θελα να δω τι θα 'κανες εσύ στη θέση μου – δεν ακούς ούτε τη φωνή σου όταν βροντάνε τα κανόνια. Η κυρία Μπίβερμπρουκ, η μοιρολάτρης, παραλίγο να βάλει τα κλάματα, και παραμίλαγε με τρεμουλιαστή φωνούλα: «Ω, είναι τόσο δυσάρεστο, ω, τα κανόνια ακούγονται τόσο δυνατά». Με άλλα λόγια: «Φοβάμαι!». Στο φως των κεριών δεν είναι τόσο τρομακτικό όσο στο σκοτάδι. Έτρεμα σαν να είχα πυρετό και ικέτευα τον Πατέρα ν' ανάψει πάλι το κερί. Δεν υποχώρησε και μείναμε στα σκοτεινά. Ξαφνικά άρχισαν τα πολυβόλα, που ακούγονται δέκα φορές χειρότερα από τα αντιαεροπορικά κανόνια. Η Μητέρα πετάχτηκε πάνω κι άναψε το κερί, εκνευρίζοντας τον Πιμ. Στις διαμαρτυρίες του απάντησε σταθερά: «Στο κάτω-κάτω, η Άννα δεν είναι κανένας βετεράνος». Αυτό έληξε την υπόθεση.

Σου έχω ξαναμιλήσει για τις άλλες αγωνίες της κυρίας βαν Ντ.; Δε νομίζω. Για να έχεις μια πλήρη εικόνα για όλες τις περι-

πέτειες του Κρησφύγετου, πρέπει να τις μάθεις κι αυτές. Μια νύχτα η κυρία βαν Ντ. Νόμισε ότι άκουσε κλέφτες στην αποθήκη, διέκρινε πεντακάθαρα θορύβους από βήματα και φοβήθηκε τόσο πολύ που ξύπνησε τον άντρα της. Ακριβώς τη στιγμή εκείνη οι κλέφτες εξαφανίστηκαν κι ο μόνος θόρυβος που άκουσε ο κύριος ήταν το τρελό καρδιοχτύπι της μοιρολάτρισσας. «Ω, Πούτι» φώναξε, (Πούτι είναι το τρυφερό παρατσούκλι της κυρίας βαν Ντ. για τον σύζυγό της) «σίγουρα έκλεψαν όλα μας τα λουκάνικα και τα φασόλια... και τι έγινε ο Πέτερ;»

«Είμαι σίγουρος ότι αυτόν δεν τον έκλεψαν, μην ανησυχείς κι άσε με να κοιμηθώ».

Αλλά δεν υπήρχε περίπτωση, η κυρία βαν Ντ. φοβόταν τόσο πολύ, που ήταν αδύνατον να ξανακοιμηθεί. Μερικές νύχτες αργότερα όλη η οικογένεια πάνω ξύπνησε από το θόρυβο αυτών των φαντασμάτων. Ο Πέτερ ανέβηκε στο πατάρι μ' ένα φως και –φρρρρτ, φρρρρτ– ποιους είδε να το σκάνε; Μερικούς τεράστιους αρουραίους!

Αφού μάθαμε ποιοι ήταν οι “κλέφτες”, βάλαμε τον Μουσκή να κοιμηθεί στην αποθήκη κι οι ανεπιθύμητοι επισκέπτες δεν ξαναγύρισαν, τουλάχιστον... όχι τη νύχτα.

Εδώ και μερικές μέρες ο Πέτερ ανέβηκε στη σοφίτα (η ώρα ήταν μόλις εφτάμισι κι έφεγγε ακόμα) για να κατεβάσει μερικές παλιές εφημερίδες. Για να ξανακατέβει τη σκάλα, ήταν αναγκασμένος να κρατιέται από την καταπακτή, έβαλε το χέρι του δίχως να κοιτάζει και... παραλίγο να πέσει, από το φόβο και τον πόνο. Δίχως να το καταλάβει, είχε αγγίξει έναν πελώριο αρουραίό, που του είχε δώσει μια γερή δαγκωνιά στο μπράτσο. Το αίμα είχε περάσει μέσα από την πιτζάμα του όταν ήρθε να μας βρει, άσπρος σαν σεντόνι και τρέμοντας ολόκληρος. Καθόλου παράξενο, το να χαϊδεύεις ένα χοντρό αρουραίό είναι από μόνο του αηδιαστικό, αλλά το να σε δαγκώσει κι από πάνω είναι πραγματικά τρομερό.

Δική σου, Άννα

Παρασκευή 12 Μαρτίου 1943

Αγαπημένη μου μου Κίττυ,

Θα μου επιτρέψεις να σου συστήσω τη Μητέρα Φρανκ, συγγήγορο των παιδιών! Συμπληρωματική μερίδα βούτυρο για τους νέους, διότι τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η σημερινής νεολαία είναι _____ (κατονομάστε). Σ' όλα τα θέματα η Μητέρα υπερασπίζεται τους νέους και σχεδόν πάντα πετυχαίνει το σκοπό της, έπειτα από ένα γερό καυγά.

Ένα βάζο παστεριωμένης γλώσσα χάλασε. Εορταστικό γεύμα για τον Μουσκί και τον Μόφν.

Δε γνωρίζεις ακόμα τον Μόφν, ωστόσο ήταν ήδη εδώ πριν έρθουμε εμείς. Ο τομέας του είναι η αποθήκη και το γραφείο κι η δουλειά του είναι να κρατάει τους αρουραίους μακριά από τα τρόφιμά μας. Η πολιτική επιλογή του ονόματός του εξηγείται επίσης εύκολα: κάποια στιγμή η εταιρεία Γκις και Σία είχε δυο γάτους, έναν για την αποθήκη κι έναν για το πατάρι. Τα δυο ζώα τύχαινε να συναντηθούν, κι αυτό κατέληγε σε ομηρικές μάχες. Ο γάτος της αποθήκης ήταν εκείνος που περνούσε πάντα πρώτος στην επίθεση, αλλά ο γάτος του παταριού ήταν εκείνος που πάντα κέρδιζε τη μάχη. Όπως και στην πολιτική: ο γάτος της αποθήκης ήταν ο Γερμανός και τον είχαν βγάλει Μόφν(*) ενώ ο γάτος του παταριού ήταν ο Εγγλέζος ή Τόμν. Αργότερα ξεφορτώθηκαν τον Τόμν κι ο Μόφν μας κάνει όλους να γελάμε.

Φάγαμε τόσα κόκκινα και τόσα άσπρα φασόλια, που δε θέλω πια ούτε να τα βλέπω. Και μόνοντα σκέφτομαι, με αρρωσταίνει.

Η διανομή ψωμιού το βράδυ καταργήθηκε τελείως.

Ο Πατέρας μόλις είπε ότι δεν είχε και πολύ διάθεση. Τα μάτια του φαίνονται πάλι τόσο λυπημένα, ο καημενούλης.

Δεν μπορώ ν' αφήσω από τα χέρια μου το *Κάποιος χτυπάει την πόρτα* της Ίνα Μπάκερ Μπουντιέ. Η ιστορία της οικογένειας είναι ιδιαίτερα καλογραμμένη, όμως όλα όσα λέει για τον

(*) Μόφν: κοροϊδευτικό παρατσούκλι, αναφορά σε Γερμανό στρατιώτη. Αντίστοιχα το Τόμν αναφέρεται σε Βρετανό στρατιώτη.

πόλεμο, τους συγγραφείς και τη γυναικεία χειραφέτηση δεν είναι και τόσο καλά, αλλά, για να είμαι ειλικρινής, αυτά δε μ' ενδιαφέρουν και πολύ.

Τρομερές επιδρομές με βομβαρδισμούς στη Γερμανία. Ο κύριος βαν Ντάαν είναι κακόκεφος. Λόγος: η έλλειψη τσιγάρων.

Η συζήτηση για το αν πρέπει ή όχι να φάμε τις κονσερβαρισμένες τροφές μας κατέληξε υπέρ των απόψεών μας.

Δε μου κάνει πια κανένα ζευγάρι παπούτσια, εκτός από τις μπότες του σκι, που δεν είναι καθόλου πρακτικά μέσα στο σπίτι. Ένα ζευγάρι σανδάλια από πλεκτή ψάθα προς 6,50 φιορίνια άντεξε μόλις μια βδομάδα πριν παραδώσει το πνεύμα. Ίσως η Μιήπ να μου ξετρυπώσει κάτι στη μαύρη αγορά.

Πρέπει να κόψω τα μαλλιά του Πατέρα. Ο Πιμ με διαβεβαιώνει ότι τα καταφέρνω τόσο καλά, που δεν πρόκειται να ξαναπάει σε κουρέα μετά τον πόλεμο. Μακάρι να μην του πετσόκοβα τόσο συχνά το αυτί!

Δική σου, Άννα

Πέμπτη, 18 Μαρτίου 1943

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Η Τουρκία μπαίνει στον πόλεμο. Μεγάλη αναστάτωση, Περιμένουμε λοιπόν με ανυπομονησία τα νέα στο ραδιόφωνο.

Παρασκευή 19 Μαρτίου 1943

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Μέσα σε μια ώρα η η χαρά εναλλάχτηκε με απογοήτευση. Η Τουρκία δεν μπήκε ακόμα στον πόλεμο. Ο Τούρκος υπουργός μίλησε μόνο για μελλοντική άρση της ουδετερότητας.

Στη λεωφόρο Νταμ ένας εφημεριδοπώλης φώναζε: «Η Τουρκία στο πλευρό των Άγγλων!». Οι εφημερίδες του έγιναν ανάρπαστες. Έτσι, έφτασε μέχρι εδώ η παρήγορη φήμη.

Αποσύρθηκαν από την κυκλοφορία τα χαρτονομίσματα των χιλίων φιορινιών. Αυτό είναι σκληρό πλήγμα για τους μαυραγο-

ρίτες, και σε ομοίους τους, αλλά ακόμη περισσότερο γι' αυτούς που κρύβονται ή όποιον έχει χρήματα που δεν μπορεί να δικαιολογήσει. Όταν θέλει κανείς ν' αλλάξει ένα χαρτονόμισμα των χιλίων φιορινιών, πρέπει να δηλώσει με ακρίβεια πού το βρήκε και να το αποδείξει. Μπορεί να τα χρησιμοποιήσει κανείς για να πληρώσει τους φόρους του, αλλά μόνο ως την άλλη βδομάδα. Ταυτόχρονα κηρύχθηκαν άκυρα και τα χαρτονομίσματα των 500 φιορινιών. Η Γκις και Σία είχε ακόμα μαύρο χρήμα σε χαρτονομίσματα των 1000 φιορινιών. Πλήρωσαν τους φόρους τους προκαταβολικά για τα επόμενα χρόνια κι έτσι μπόρεσαν να τα νομιμοποιήσουν όλα.

Ο Ντούσσελ, μόλις έλαβε ένα μικρό τροχό. Σίγουρα σε λίγο θα έρθει η σειρά μου να υποστώ μια λεπτομερή εξέταση.

Ο Ντούσσελ δεν συμμορφώνεται με κανέναν τρόπο με τους κανονισμούς του Κρησφύγετου. Όχι μόνο γράφει γράμματα στη γυναίκα του, αλλά διατηρεί και πληθώρα αλληλογραφίας με διάφορα άλλα πρόσωπα. Ζητάει από τη Μάργκοτ, λόγω της ιδιότητάς της ως καθηγήτριας ολλανδικών στο Κρησφύγετο, να διορθώσει τα γράμματα που έγραψε στα ολλανδικά. Ο Μπαμπάς του απαγόρευσε αυστηρά να συνεχίσει, η Μάργκοτ σταμάτησε τις διορθώσεις, αλλά εγώ πιστεύω ότι δε θ' αργήσει ν' αρχίσει ξανά την αλληλογραφία του.

Ο Φύρερ μίλησε στους τραυματίες στρατιώτες. Τον ακούγαμε στο ραδιόφωνο και ήταν πραγματικά θλιβερό. Οι ερωταποκρίσεις; ήταν περίπου ως εξής:

«Λέγομαι Χάινριχ Σέπελ».

«Σε ποια μάχη τραυματίστηκες;»

«Στο Στάλινγκραντ».

«Τι τραύματα;»

«Δυο πόδια με κρυοπαγήματα και κάταγμα στο αριστερό χέρι».

Έτσι ακριβώς μετέδωσε το ραδιόφωνο αυτό το ελεεινό κουκλοθέατρο. Λες κι οι στρατιώτες ήταν περήφανοι για τα τραύματά τους, όσο περισσότερα τόσο το καλύτερο. Ένας τους δεν κατάφερνε καλά-καλά να μιλήσει, τόσο συγκινημένος ήταν που έδινε το χέρι (αν τουλάχιστον του είχε μείνει ένα) στον Φύρερ.

Έτυχε να μου πέσει κάτω το σαπούνι του Ντούσσελ και το πάτησα. Τώρα του λείπει ένα μεγάλο κομμάτι. Παρακάλεσα ήδη τον Πατέρα να τον αποζημιώσει, κυρίως επειδή ο Ντούσσελ παίρνει μόνο μια πλάκα σαπούνι το μήνα.

Δική σου, Άννα

Πέμπτη, 25 Μαρτίου 1943

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Χθες βράδυ κι ενώ καθόμασταν ήσυχα όλοι μαζί, η Μητέρα, ο Πατέρας, η Μάργκοτ κι εγώ, μπήκε ξαφνικά ο Πέτερ και ψιθύρισε κάτι στο αυτί του Πατέρα. Άκουσα κάτι σαν “αναποδογύρισε ένα βαρέλι στην αποθήκη” και “κάποιος σκαλίζει την πόρτα”.

Η Μάργκοτ το άκουσε κι αυτή, αλλά προσπάθησε να με ηρεμήσει λίγο, γιατί εγώ φυσικά είχα γίνει κατάσπρη σν κιμωλία κι είχα αναστατωθεί. Περιμέναμε κι οι τρεις. Στο μεταξύ, ο Πατέρας είχε κατέβει με τον Πέτερ, και σε λιγότερο από δύο λεπτά η κυρία βαν Ντάαν, που άκουγε ραδιόφωνο, ήρθε να μας βρει λέγοντας ότι ο Πιμ της είχε ζητήσει να κλείσει το ραδιόφωνο και ν’ ανέβει πάνω αθόρυβα. Αλλά, ως συνήθως, όταν προσπαθεί κάποιος να περπατήσει αθόρυβα, τα σκαλιά μιας παλιάς σκάλας τρίζουν δυο φορές πιο δυνατά. Πέντε λεπτά αργότερα ο Πέτερ κι ο Πιμ γύρισαν, κατάχλωμοι από την τρομάρα τους, και μας διηγήθηκαν την περιπέτειά τους. Είχαν κατέβει τη σκάλα και περρίμεναν δίχως αποτέλεσμα, όταν ξαφνικά άκουσαν δυο ηχηρά χτυπήματα, λες και κάπου μέσα στο σπίτι είχαν βροντήσει δυο πόρτες. Μ’ ένα σάλτο ο Πιμ βρέθηκε πάνω, ενώ ο Πέτερ ειδοποιούσε τον Ντούσσελ, που ανέβαινε πάνω με πολύ θόρυβο. Τώρα έπρεπε να μεταφερθούμε, φορώντας μόνο τις κάλτσες μας, έναν όροφο παραπάνω, κοντά στην οικογένεια βαν Ντάαν. Ο κύριος βαν Ντ. ήταν άσχημα συναχωμένος κι είχε ήδη ξαπλώσει. Μαζευτήκαμε λοιπόν στο προσκέφαλό του, για ν’ ανταλλάξουμε χαμηλόφωνα τις υποψίες μας. Κάθε φορά που ο κύριος βαν Ντ. ήθελε να βήξει, η κυρία βαν Ντ. κι εγώ κοντεύαμε να λιποθυμήσουμε από το φόβο μας, μέχρι τη στιγμή που ένας από

μας είχε τη λαμπρή ιδέα να του δώσει κωδεϊνή κι ο βήχας σταμάτησε αμέσως.

Παρατεινάμε ακόμη την αναμονή, αλλά δεν ακούγαμε πια τίποτα και υποθέτασε όλοι ότι οι κλέφτες, έχοντας ακούσει βήματα μέσα στο σπίτι, που ως τότε ήταν μέσα στη σιωπή, το 'σκαν. Δυστυχώς, κάτω το ράδιο ήταν ακόμα συντονισμένο στην Αγγλία κι οι καρέκλες τακτοποιημένες κυκλικά γύρω του. Αν λοιπόν είχε παραβιαστεί η πόρτα και το αντιλαμβανόταν η πολιτοφυλακή κι ειδοποιούσε την αστυνομία, το θέμα θα μπορούσε να έχει εξαιρετικά δυσάρεστες επιπτώσεις. Έτσι, ο κύριος βαν Ντάαν σηκώθηκε, φόρεσε σακάκι, παντελόνι και καπέλο, και κατέβηκε πίσω από τον Πατέρα με χίλιες προφυλάξεις, με τον Πέτερ να τον ακολουθεί οπλισμένος για μεγαλύτερη ασφάλεια μ' ένα βαρύ σφυρί. Πάνω οι κυρίες, συμπεριλαμβανομένων της Μάργκοτ κι εμένα, περιμέναμε όλο αγωνία, αλλά πέντε λεπτά αργότερα οι κύριοι γύρισαν για να μας πουν ότι όλα ήταν ήρεμα μέσα στο σπίτι. Με κοινή συμφωνία αποφασίσαμε να μην ανοίξουμε καμιά βρύση ούτε να τραβήξουμε το καζανάκι. Καθώς όμως η ένταση μας είχε αναστατώσει σ' όλους το στομάχι, φαντάζεσαι τη δυσοσμία που βασίλεψε, όταν ο ένας μετά τον άλλο αρχίσαμε να πηγαίνουμε στην τουαλέτα.

Όπου προκύψει ένα πρόβλημα, φαίνεται πως φέρνει το ένα μετά το άλλο. Και πραγματικά, νούμερο ένα, η καμπάνα του ρολογιού του Βέστερτορεν, που πάντα ακούγεται τόσο καθησυχαστική, δε λειτουργούσε. Επιπλέον ο κύριος Βόσκουγκελ είχε φύγει νωρίτερα εκείνο το βράδυ και δεν ξέραμε αν η Μπεπ είχε μπορέσει να βρει το κλειδί ή αν είχε ξεχάσει να κλείσει την εξώπορτα. Αλλά για την ώρα αυτό δεν είχε καμιά σημασία, η νύχτα δεν ήταν πολύ προχωρημένη κι ήμασταν ακόμα μέσα στην αβεβαιότητα, παρόλο που, τελικά, κάπως είχαμε ησυχάσει, αφού από τις οχτώ και τέταρτο, τη στιγμή δηλαδή που είχε μπει ο κλέφτης μέσα στο κτίριο, ως τις δέκα και μισή δεν είχαμε ξανακούσει τίποτα το ύποπτο. Όταν το καλοσκεφτόμασταν, μας φαινόταν απίθανο να είχε παραβιάσει κάποιος κλέφτης την πόρτα τόσο νωρίς το απόγευμα, την ώρα που ίσως υπάρχουν ακόμα περαστι-

κοί στο δρόμο. Επιπλέον κάποιος από μας είχε σκεφτεί ότι πιθανόν ο αποθηκάρχιος των γειτόνων μας, της εταιρείας Κεχ, να ήταν ακόμα στο γραφείο, γιατί από την υπερένταση και με τόσο λεπτά τοιχώματα μπορούσε κανείς εύκολα να μπερδέψει τους θορύβους. Η φαντασία συχνά εξάπτεται σε τόσο κρίσιμες στιγμές.

Πήγαμε λοιπόν για ύπνο, αλλά μερικοί από μας δεν μπορούσαν να κοιμηθούν, ο Πατέρας, η Μητέρα κι ο κύριος Ντούσσελ ξυπνούσαν συχνά και, με κάποια δόση υπερβολής, μπορώ να πω ότι ούτε κι εγώ έκλεισα μάτι. Σήμερα το πρωί οι κύριοι κατέβηκαν πάλι κάτω και τράνταζαν την εξώπορτα, για να βεβαιωθούν ότι ήταν κλεισμένη καλά, αλλά όλα ήταν εντάξει!

Το επεισόδιο, που ωστόσο δεν ήταν καθόλου αστείο, έγινε φυσικά αντικείμενο μιας πολύ γραφικής αφήγησης σε όλο το προσωπικό, γιατί κατόπιν εορτής είναι εύκολο να γελάει κανείς με κάτι τέτοια πράγματα και μόνο η Μπεπ μας πήρε στα σοβαρά.

Δική σου, Άννα

Υ.Γ. Σήμερα το πρωί η τουαλέτα ήταν εντελώς βουλωμένη και μ' ένα μακρύ ξύλινο κοντάρι ο Πατέρας χρειάστηκε να πολτοποιήσει όλες τις συνταγές για γλυκό φράουλα (που εκτελούν χρέη χαρτιού τουαλέτας αυτή την περίοδο), και μερικά κιλά κακά για να ξεβουλώσει τη λεκάνη. Έπειτα κάψαμε το κοντάρι.

Σάββατο 27 Μαρτίου 1943

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Τα μαθήματα στενογραφίας ολοκληρώθηκαν, τώρα αρχίζουμε εξάσκηση στην ταχύτητα κι έχουμε γίνει σαΐνια! Θα σου πω ακόμα μερικά πράγματα για τις δραστηριότητές μου, “για να σκοτώνουμε την ώρα” (τις λέω έτσι, γιατί το μόνο που κάνουμε είναι να προπαθούμε να επιταχύνουμε το πέρασμα των ημερών, ώστε να φτάσει πιο γρήγορα το τέλος της παρανομίας μας). Λατρεύω τη μυθολογία και κυρίως τους θεούς της Ελλάδας και της Ρώμης. Εδώ το αντιμετωπίζουν απλά σαν παροδική λόξα,

δεν είχαν ξανακούσει για μια έφηβη να ενδιαφέρεται για τη μυθολογία. Φαντάζομαι ότι εγώ είμαι η πρώτη.

Ο κύριος βαν Ντάαν είναι συναχωμένος, ή μάλλον έχει πονόλαιμο. Το 'χει κάνει ολόκληρο ζήτημα. Γαργάρες με χαμομήλι, επάλειψη του ουρανίσκου με βάμμα μύρου, αλοιφή στο στήθος, τη μύτη, τα δόντια και τη γλώσσα, και πάνω απ' όλα αυτά φρικτή διάθεση!

Ο Ράουτερ, ένας από τους μεγάλοςχημους Γερμανούς, έκανε πρόσφατα μια ομιλία: «Όλοι οι Εβραίοι πρέπει να έχουν αποχωρήσει από τις γερμανικές χώρες πριν από την 1η Ιουλίου. Από την 1η Απριλίου ως την 1η Μαΐου η επαρχία της Ουτρέχτης θα απολυμανθεί (λες και μιλάμε για κατσαρίδες), από την 1η Μαΐου ως την 1η Ιουνίου οι επαρχίες της Βόρειας Ολλανδίας και της Νότιας Ολλανδίας». Όλοι αυτοί οι φτωχοί άνθρωποι, θα οδηγηθούν σαν ένα κοπάδι άρρωστα ζώα, στα βρωμερά σφαγεία. Αλλά καλύτερα να μη συνεχίσω, οι σκέψεις μου μου προκαλούν εφιάλτες!

Τουλάχιστον ένα καλό νέο είναι ότι ο γερμανικός τομέας του Γραφείου Εργασίας κάηκε από σαμποτάζ. Μερικές μέρες αργότερα ήρθε η σειρά του Ληξιαρχείου. Άντρες ντυμένοι με στολές της γερμανικής αστυνομίας έδεσαν χειροπόδαρα τους φρουρούς κι εξαφάνισαν σημαντικά έγγραφα.

Δική σου, Άννα

Πέμπτη 1 Απριλίου 1943

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Πραγματικά, δεν έχω καμιά διάθεση για φάρσες (βλέπε ημερομηνία).

Αντίθετα, σήμερα θα είχα κάθε λόγο ν' αναφέρω την παροιμία: «ενός κακού μύρια έπονται». Πρώτον, ο άνθρωπος που είναι η φωτεινή μας παρηγοριά, ο κύριος Κλάιμαν, έπαθε χτες μια σοβαρή γαστρορραγία και πρέπει να μείνει στο κρεβάτι τουλάχιστον τρεις βδομάδες. Πρέπει να σου πω ότι ο κύριος Κλάιμαν παθαίνει συχνά γαστρορραγίες, που δείχνουν να μη γιατρεύο-

νται με τίποτα. Δεύτερον, η Μπεπ έχει γρίπη. Τρίτον, ο κύριος Βόσκουγκελ μπαίνει την επόμενη βδομάδα στο νοσοκομείο. Πιθανότατα έχει έλκος στο στομάχι και θα πρέπει να εγχειριστεί. Και τέταρτον, οι διευθυντές της βιομηχανίας Πομοσνβέρκε ήρθαν από τη Φρανκφούρτη, για να συζητήσουν για νέες παραδόσεις της Οπέκτα. Ο Πατέρας είχε συζητήσει τα περισσότερα σημεία λεπτομερώς με τον Κλάιμαν (και ήταν αδύνατον να ενημερώσει εξίσου καλά τον κύριο Κούχλερ σε τόσο λίγο χρόνο).

Οι κύριοι από τη Φρανκφούρτη ήρθαν. Ο Πατέρας έτρεμε ήδη με το που σκεφτόταν το αποτέλεσμα της συζήτησης. «Μακάρι να ήμουν κάτω, γιατί να μην είμαι κάτω!» αναφωνούσε.

«Δεν έχεις παρά να κολλήσεις το αυτί σου στο πάτωμα, οι κύριοι θα έρθουν στο ιδιαίτερο γραφείο και θα τ' ακούσεις όλα».

Το πρόσωπο του Πατέρα φωτίστηκε, και χτες, στις δέκα και μισή το πρωί, η Μάργκοτ κι αυτός (δύο αυτιά είναι καλύτερα από ένα) πήραν θέση στο πάτωμα. Οι συζητήσεις δεν τέλειωσαν το πρωί αλλά το απόγευμα. Ο Πατέρας δεν ήταν σε θέση να συνεχίσει ν' ακούει, είχε εξαντληθεί έπειτα από τόσες ώρες σ' αυτή την ασυνήθιστη και άβολη στάση. Τον αντικατέστησα στις δύο και μισή, όταν ακούσαμε φωνές στο διάδρομο. Η Μάργκοτ μου έκανε παρέα. Σε κάποια στιγμή η συζήτηση παρατεινόταν τόσο πολύ κι ήταν τόσο βαρετή, που αποκοιμήθηκα ξαφνικά πάνω στο σκληρό και κρύο λινόλεουμ. Η Μάργκοτ δεν τολμούσε να με σκουντήσει, επειδή φοβόταν μήπως μας ακούσουν από κάτω, και φυσικά δεν υπήρχε περίπτωση να φωνάξει. Κοιμήθηκα μισή ώρα γεμάτη πριν ξυπνήσω απότομα, κι είχα ξεχάσει τα πάντα από τη σημαντική συζήτηση. Ευτυχώς η Μάργκοτ είχε δώσει μεγαλύτερη προσοχή.

Δική σου, Άννα

Παρασκευή 2 Απριλίου 1943

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Αχ, ένα ακόμα τρομερό αμάρτημα προστέθηκε στη λίστα μου. Χτες το βράδυ είχα ξαπλώσει και περίμενα τον Πατέρα να έρθει να προσευχηθεί μαζί μου και να μου πει καληνύχτα, όταν η Μητέρα μπήκε στο δωμάτιο, κάθισε στο κρεβάτι μου και ρώτησε δειλά-δειλά: «Άννα, ο μπαμπάς δεν είναι έτοιμος, θέλεις να προσευχηθούμε μαζί;».

«Όχι, μαμάκα» απάντησα.

Η Μητέρα σηκώθηκε, έμεινε για μια στιγμή δίπλα στο κρεβάτι μου, έπειτα περπάτησε αργά προς την πόρτα. Ξαφνικά γύρισε, το πρόσωπό της συσπασμένο από τον πόνο, και είπε: «Δεν θέλω να θυμώσω μαζί σου. Δεν είναι δυνατόν ν' αγαπάς κάποιον κατά παραγγελία!». Δάκρυα έτρεχαν από τα μάτια της όταν βγήκε έξω.

Έμεινα στο κρεβάτι μου ακίνητη και μ' έβρισκα φρικτή που την είχα αποπάρει τόσο σκληρά, αλλά ήξερα επίσης ότι ήταν αδύνατον να της είχα απαντήσει διαφορετικά. Δεν θα μπορούσα να υποκριθώ και να προσευχηθώ μαζί της, αφού δεν ήθελα. Ήταν απλά αδύνατον. Τη λυπόμουν πολύ τη Μητέρα, γιατί για πρώτη φορά στη ζωή μου αντιλήφθηκα ότι η ψυχρότητά μου δεν την αφήνει αδιάφορη. Είδα τη λύπη στο πρόσωπό της, όταν είπε ότι δεν μπορείς ν' αγαπάς κάποιον κατά παραγγελία. Η αλήθεια είναι σκληρή, κι ωστόσο η αλήθεια είναι ότι αυτή η ίδια με απώθησε, αυτή η ίδια μ' έκανε αναισθητη σε οποιαδήποτε αγάπη από μέρους της, με τις προσβλητικές παρατηρήσεις της και τις κοροϊδίες της για πράγματα που για μένα δεν είναι αστεία. Όπως κι εγώ μαζεύομαι κάθε φορά που μου απευθύνει τα σκληρά της λόγια, έτσι κι η δική της καρδιά μαζεύτηκε όταν αντιλήφθηκε ότι δεν υπήρχε πια καμιά αγάπη ανάμεσά μας.

Έκλαιγε τη μισή νύχτα και έμεινε άγρυπνη όλη νύχτα. Ο Πατέρας αποφεύγει να με κοιτάξει, κι όταν το κάνει, διαβάζω στα μάτια του αυτά τα λόγια: «Πώς μπορείς να γίνεσαι τόσο αγενής,

πώς τολμάς να στενοχωρείς τόσο πολύ τη μητέρα σου;».

Όλοι τους περίμεναν να ζητήσω συγγνώμη, αλλά δεν βρίσκω το λόγο να απολογηθώ, γιατί είπα την αλήθεια κι η Μητέρα θα πρέπει, έτσι κι αλλιώς, να τη μάθει κάποια μέρα. Τα δάκρυα της Μαρμάς και το βλέμμα του Πατέρα με αφήνουν αδιάφορη κι αυτό είναι ολοφάνερο, γιατί κι οι δυο αισθάνονται, για πρώτη φορά, ένα μέρος αυτού που εγώ νιώθω συνέχεια. Το μόνο που μπορώ να νιώσω είναι οίκτος για τη Μητέρα, που θα πρέπει να ψάξει μόνη της πώς να μου συμπεριφέρεται. Εγώ συνεχίζω να μένω σιωπηλή, να φέρομαι ψυχρά, κι εξάλλου δε θα οπισθοχωρήσω μπροστά στην αλήθεια, γιατί όσο περισσότερο την απωθεί κανείς, τόσο περισσότερο δυσκολεύεται να την ακούσει!

Δική σου, Άννα

Τρίτη 27 Απριλίου 1943

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Όλο το σπίτι αντηχεί από τους καυγάδες. Η Μητέρα μ' εμένει, ο βαν Ντάαν με τον Πατέρα, η Μητέρα με την κυρία βαν Ντ., όλοι τα 'χουν με όλους, ευχάριστη ατμόσφαιρα, ε; Η γνωστή λίστα των αμαρτημάτων της Άννας τέθηκε πάλι επί τάπητος σ' όλο του το μεγαλείο.

Οι κύριοι από το εξωτερικό ήρθαν ξανά για επίσκεψη το περασμένο Σάββατο. Έμειναν ως τις έξι. Είχαμε στριμωχτεί όλοι επάνω και δεν τολμούσαμε να κουνήσουμε ούτε το μικρό μας δαχτυλάκι. Όταν δεν εργάζεται μέσα στο κτίριο ή τριγύρω κανένας άλλος, οι άνθρωποι που είναι στο ιδιαίτερο γραφείο ακούνε ακόμα και το παραμικρό βήμα. Θέλω να κουνηθώ, δεν είναι εύκολο, πίστεψέ με, να μένει κανείς ακίνητος τόση ώρα.

Ο κύριος Βόσκουγκελ έχει εισαχθεί στο νοσοκομείο, ο κύριος Κλάιμαν ξαναγύρισε στη δουλειά, η γαστρορραγία του πέρασε πιο γρήγορα απ' ό,τι συνήθως. Μας διηγήθηκε ότι οι πυροσβέστες χειροτέρεψαν ακόμα περισσότερο τις ζημιές στο Ληξιαρχείο. Αντί να σβήσουν τη φωτιά, τα πλημμύρισαν όλα με τις μάνικές τους. Και καλά που τους έκαναν!

Το ξενοδοχείο Κάρλτον έχει καταστραφεί. Δυο αγγλικά αεροπλάνα φορτωμένα με εμπρηστικές βόμβες έπεσαν ακριβώς πάνω στην Λέσχη των Αξιωματικών. Ολόκληρη η γωνία της Βαϊζελστράατ και της Ζίνχελ κήκε.

Οι αεροπορικές επιδρομές στις γερμανικές πόλεις αυξάνονται μέρα με τη μέρα. Δεν μπορούμε πια να κλείσουμε μάτι. Από την έλλειψη ύπνου έχω μαύρους κύκλους γύρω από τα μάτια μου.

Το φαγητό μας είναι άθλιο. Πρόγευμα με σκέτο ψωμί και υποκατάστατο καφέ. Το δείπνο, εδώ και πέντε βδομάδες είναι ή σπανάκι ή βραστά χόρτα με πατάτες, είκοσι πόντους μακριές, με γλυκερή και σάπια γεύση. Όσοι θέλουν ν' αδυνατίσουν δεν έχουν παρά να έρθουν να ζήσουν στο Κρησφύγετο. Οι επάνω έχουν αρχίσει τη μουρμούρα, αλλά εμείς δεν παίρνουμε κατάκαρδα τα πράγματα.

Όλοι οι άντρες που πολέμησαν ή επιστρατεύτηκαν το 1940 κλήθηκαν να εργαστούν για τον Φύρερ στα στρατόπεδα των αιχμαλώτων πολέμου. Βάζω στοίχημα ότι είναι μέτρο που πάρθηκε ενόψει της απόβασης.

Δική σου, Άννα

Σάββατο 1 Μαΐου 1943

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Χτες ήταν τα γενέθλια του Ντούσσελ. Τις προηγούμενες μέρες παρίστανε ότι δεν ήθελε ούτε να το συζητήσει, αλλά όταν η Μιήπ εμφανίστηκε μ' ένα μεγάλο δίκτυ για ψώνια, που ξεχειλίζει από πακέτα, έκανε σαν μικρό παιδί. Η Λολότ του του έστειλε αυγά, βούτυρο, γλυκά, λεμονάδα, ψωμί, κονιάκ, κέικ, λουλούδια, πορτοκάλια, σοκολάτα, βιβλία κι επιστολόχαρτο.

Έστησε ένα "τραπέζι γενεθλίων", που έμεινε στολισμένο για τρεις μέρες, ο γερο-ξεκούτης! Και μη φανταστείς ότι υποφέρει από πείνα. Βρήκαμε στο ντουλάπι του ψωμί, τυρί, μαρμελάδα κι αυγά. Είναι ντροπή, για να μην πω τίποτα άλλο, ένας άνθρωπος που είχαμε την καλοσύνη να δεχτούμε εδώ με μοναδικό σκοπό να τον σώσουμε από το θάνατο, να γεμίζει έτσι το στομάχι του

πίσω απ' την πλάτη μας, δίχως να μας δίνει τίποτα. Εμείς τα μοιραστήκαμε όλα μαζί του! Αλλά σκανδαλιστήκαμε ακόμα περισσότερο με την τσιγκουνιά του απέναντι στον Κλάιμαν, τον Βόσκουγκελ και την Μπεπ. Δεν τους δίνει τίποτα απολύτως. Ας πούμε, τα πορτοκάλια, που θα 'καναν τόσο καλό στον Κλάιμαν για το στομάχι του, ο Ντούσσελ τα βρίσκει ακόμα πιο υγιεινά για το δικό του.

Απόψε θα πρέπει να μάζεψα τουλάχιστον τέσσερις φορές τα πράγματά μου, τόσο δυνατός ήταν ο βομβαρδισμός. Σήμερα πήρα ένα βαλιτσάκι κι έχωσα μέσα τ' αντικείμενα πρώτης ανάγκης σε περίπτωση που χρειαστεί να φύγουμε. Αλλά, όπως πολύ σωστά το έθεσε η Μητέρα:

«Να φύγουμε για να πάμε πού;».

Ολόκληρη η Ολλανδία πρέπει να πληρώσει για τη μεγάλη απεργία των εργατών. Γι' αυτό κηρύχτηκε κατάσταση πολιορκίας και κρατήθηκε ένα δελτίο βουτύρου από τη μερίδα του καθενός. Για να τιμωρήσουν τα άτακτα παιδιά!

Το βράδυ έλουσα τη Μητέρα, πράγμα που δεν είναι τόσο απλό αυτή την εποχή. Είμαστε αναγκασμένοι να χρησιμοποιούμε ένα πράσινο σαπούνι που κολλάει, γιατί δεν έχουμε σαμπουάν, κι επιπλέον η μανούλα δεν καταφέρνει να ξεμπλέξει καλά τα μαλλιά της, γιατί η οικογενειακή χτένα έχει τώρα πια μόνο δέκα δόντια.

Δική σου, Άννα

Κυριακή 2 Μαΐου 1943

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Κάθομαι και σκέφτομαι κάπου-κάπου τις συνθήκες της ζωής μας εδώ, και καταλήγω στο συμπέρασμα ότι, σε σχέση με τους άλλους Εβραίους που δεν έχουν κρυφτεί, εμείς βρισκόμαστε σε κάτι σαν παράδεισο. Αργότερα όμως, όταν όλα θα ξαναγίνουν φυσιολογικά, θα δυσκολεύομαι να φανταστώ ότι εμείς, που στο σπίτι ήμασταν πάντα τόσο καθαροί, είχαμε κατρακυλήσει τόσο χαμηλά. Δηλαδή με την έννοια που αναφέρεται στους καλούς

τρόπους. Για παράδειγμα, από τότε που ήρθαμε εδώ έχουμε στο τραπέζι μας ένα μουςαμά που από την πολλή χρήση δεν είναι γενικά από τους πιο καθαρούς. Συχνά προσπαθώ να τον κάνω να γυαλίσει ξανά λιγάκι, αλλά μ' ένα σφουγγάρι που είναι περισσότερο τρύπες παρά σφουγγάρι και που ήταν καινούριο πολύ καιρό πριν κρυφτούμε. Δεν κάνω λοιπόν και μεγάλες προόδους, ακόμα κι αν τρίβω με όλη μου τη δύναμη. Οι βαν Ντάαν κοιμούνται από την αρχή του χειμώνα σ' ένα φανελένιο σεντόνι που δεν μπορούμε να το πλύνουμε εδώ, γιατί η σκόνη σαπουνιού με το δελτίο είναι πολύ σπάνια κι επιπλέον πολύ κακής ποιότητας. Ο Πατέρας φοράει ένα λιωμένο παντελόνι κι η γραβάτα του έχει γίνει αξιοθρήνητη. Και σήμερα ο κορσές της Μамάς διαλύθηκε από την πολλή χρήση και δεν διορθώνεται, ενώ η Μάργκοτ περιφέρεται μ' ένα σουτιέν δυο νούμερα μικρότερο από το κανονικό!

Η Μητέρα κι η Μάργκοτ πέρασαν κι οι δυο τους όλο το χειμώνα με τρία εσώρουχα. Τα δικά μου είναι τόσο μικρά, που δε μου φτάνουν ούτε στον αφαλό! Φυσικά, όλα αυτά δεν είναι και τόσο σημαντικά, ωστόσο καμιά φορά αναρωτιέμαι με φρίκη πώς θα καταφέρουμε εμείς που ζούμε και τα βγάζουμε πέρα με μεταχειρισμένα πράγματα, από την κιλότα μου ως το πινέλο για ξύρισμα του Πατέρα, να ξαναβρούμε αργότερα την προπολεμική μας βολή.

Κυριακή 2 Μαΐου 1943

Η Στάση των Ενοίκων του Κρησφύγετου απέναντι στον Πόλεμο:

Κύριος βαν Ντάαν. Ο αξιότιμος αυτός κύριος, κατά γενική ομολογία, διαθέτει μεγάλη πολιτική οξυδέρκεια. Αλλά, παρ' όλα αυτά, μας προφητεύει ότι θα πρέπει να μείνουμε εδώ ως το τέλος του '43. Είναι πολύς ο καιρός, αλλά αντέχεται. Ποιος όμως μας εγγυάται ότι ο πόλεμος αυτός, που μόνο ζημιές και θλίψη προκαλεί, θα τελειώσει τότε; Και ποιος μπορεί να μας διαβεβαιώσει ότι στο μεταξύ δε θα συμβεί τίποτα σ' εμάς και τους συνενόχους μας

στην παρανομία; Κανένας φυσικά! Και γι' αυτό ζούμε κάθε μέρα μέσα σε τόση ένταση. Ένταση που οφείλεται στην προσμονή και την ελπίδα, αλλά και στο φόβο όταν ακούμε θόρυβο μέσα στο σπίτι ή έξω, όταν πέφτουν βόμβες ή όταν η εφημερίδα δημοσιεύει νέες “διακηρύξεις”, γιατί δεν αποκλείεται πολλοί από τους συνενόχους μας ν' αναγκαστούν να κρυφτούν κι οι ίδιοι μαζί μας. “Παρανομία” είναι μια λέξη που ακούγεται τώρα πια πολύ συχνά. Πόσοι άνθρωποι δεν περνάνε στην παρανομία; Φυσικά, αντιπροσωπεύουν μόνο ένα μικρό ποσοστό, κι ωστόσο αργότερα, σίγουρα θα ξαφνιαστούμε μαθαίνοντας τον αριθμό των καλών ανθρώπων στην Ολλανδία, των Εβραίων αλλά και των Χριστιανών που δραπέτευσαν, με ή χωρίς λεφτά. Κι είναι απίστευτος επίσης ο αριθμός των ανθρώπων για τους οποίους ακούμε να λένε ότι έχουν πλαστή ταυτότητα.

Κυρία βαν Ντ. Όταν η ωραία αυτή κυρία (όπως η ίδια αρέσκαται να πιστεύει) έμαθε ότι ήταν λιγότερο δύσκολο από άλλοτε να προμηθευτεί κανείς μια πλαστή ταυτότητα, αμέσως πρότεινε να μας φτιάξουν μία. Λες κι είναι παιχνιδάκι, και τα λεφτά ξεχειλίζουν στις τσέπες του Πατέρα και του κυρίου βαν Ντάαν.

Όταν η κυρία βαν Ντάαν λέει τις χειρότερες κουταμάρες, ο Πούτι χάνει το μυαλό του. Αλλά δεν είναι δύσκολο να το καταλάβει κανείς αυτό, γιατί μια μέρα η Κέρλι(*) ανακοίνωσε: «Όταν θα επιτραπεί, εγώ θα βαπτιστώ». Και την επόμενη: «Πάντα ήθελα να πάω στην Ιερουσαλήμ, γιατί δε νιώθω καλά παρά μόνο μαζί με άλλους Εβραίους».

Ο Πιμ είναι πολύ αισιόδοξος, αλλά πάντα έχει καλούς λόγους.

Όσο για τον κύριο Ντούσσελ, αυτός τα φαντάζεται όλα όπως του αρέσει, κι όταν κάποιος θέλει ν' αντιμιλήσει στην Υψηλότητα του, πρέπει να το σκεφτεί διπλά. Νομίζω ότι ο κύριος Άλμπερτ Ντούσσελ έχει συνηθίσει να τον ακούνε στο σπίτι του σαν προφήτη. Αλλά κάτι τέτοια την Άννα Φρανκ δεν την εντυπωσιάζουν.

(*) “Πούτι” και “Κέρλι”: τα χαϊδευτικά του κυρίου και της κυρίας βαν Ντάαν.

Οι γνώμες των άλλων κατοίκων του Κρησφύγετου δεν παρουσιάζουν ενδιαφέρον, μόνο αυτές οι τέσσερις μετράνε από πολιτική άποψη, ή μάλλον μόνο οι δύο, αλλά η κυρία βαν Ντάαν κι ο Ντούσσελ πιστεύουν ότι και αυτών ο λόγος έχει βαρύνουσα σημασία.

Τρίτη 18 Μαΐου 1943

Πρόσφατα παρακολούθησα μια άγρια αερομαχία ανάμεσα σε γερμανικά και αγγλικά αεροπλάνα. Δυστυχώς, μερικοί σύμμαχοι αναγκάστηκαν να πηδήσουν από το φλεγόμενο σκάφος τους. Ο γαλατάς μας, που μένει στο Χάλφβεγκ, είδε τέσσερις Καναδούς καθισμένους στην άκρη του δρόμου. Ένας απ' αυτούς μιλούσε με άνεση τα Ολλανδικά. Ζήτησε φωτιά για το τσιγάρο του από το γαλατά και του διηγήθηκε ότι το πλήρωμα του σκάφους τους αριθμούσε έξι άτομα. Ο πιλότος είχε καεί ζωντανός κι ο πέμπτος σύντροφός τους είχε κρυφτεί κάπου. Η γερμανική Υπηρεσία Ασφαλείας κατέφτασε και πήρε αυτούς τους τέσσερις ανθρώπους, που δεν είχαν πάθει ούτε γρατσουνιά. Πώς είναι δυνατόν να διατηρεί κανείς τέτοια ψυχραιμία έπειτα από μια τόσο φοβερή πτώση με αλεξίπτωτο!

Παρόλο που κατά τα φαινόμενα έχει αρχίσει η ζέστη, εμείς είμαστε αναγκασμένοι ν' ανάβουμε τις σόμπες μας μέρα παρά μέρα, για να καίμε τα φλούδια μας και τα σκουπίδια μας. Δεν μπορούμε να πετάξουμε τίποτα στους σκουπιδοτενεκέδες, γιατί οι υπάλληλοι της αποθήκης μπορεί να τα παρατηρήσουν. Αρκεί μια μικρή απροσεξία για να προδοθούμε!

Οι αρχές υποχρεώνουν όλους τους φοιτητές να υπογράψουν μια δήλωση ότι "συμπαθούν όλους τους Γερμανούς και αποδέχονται τη Νέα Τάξη". Ογδόντα τοις εκατό απ' αυτούς δεν δέχτηκαν ν' απαρνηθούν τη συνείδησή τους και τις πεποιθήσεις τους, αλλά τ' αποτελέσματα δεν άργησαν να φανούν. Όλοι οι φοιτητές που δεν υπέγραψαν πρέπει να πάνε σε στρατόπεδο εργασίας στη Γερμανία. Τι θ' απομείνει από τα νιάτα αυτής της χώρας, αν όλοι πρέπει να πάνε να σκοτωθούν στη δουλειά στη Γερμανία;

Χτες το βράδυ τα αντιαρεπορικά ηχούσαν τόσο δυνατά που η Μητέρα είχε κλείσει το παράθυρο. Εγώ ήμουν στο κρεβάτι του Πιμ. Ξαφνικά, πάνω απ' τα κεφάλια μας, ακούσαμε την κυρία βαν Ντ. να πετάγεται από το κρεβάτι της, λες και την είχε δαγκώσει ο Μουσκέ, κι αμέσως μετά ακούστηκε ένας δυνατός ξερός κρότος. Ήταν τέτοιος ο θόρυβος, που μου φάνηκε σαν να είχε πέσει μια εμπρηστική βόμβα δίπλα στο κρεβάτι μου. Ούρλιαξα: «Φως, φως!». Ο Πιμ άναψε τη λάμπα. Ήμουν σίγουρη ότι, από στιγμή σε στιγμή, το δωμάτιο θα 'πιανε φωτιά, αλλά δε συνέβη τίποτα τέτοιο. Ορμήσαμε στη σκάλα για να δούμε τι συνέβαινε πάνω. Ο κύριος κι η κυρία βαν Ντ. είχαν δει μια ρόδινη λάμψη από το παράθυρο. Ο κύριος πίστευε ότι είχε ξεσπάσει πυρκαγιά κάπου στη γειτονιά κι η κυρία βαν Ντ. πίστευε ότι είχε πιάσει φωτιά το δικό μας σπίτι. Μετά τον κρότο που είχε ακολουθήσει η κυρία βαν Ντ. είχε πεταχτεί όρθια. Τα πόδια της έτρεμαν. Ενώ ο Ντούσσελ έμεινε πάνω για να καπνίσει ένα τσιγάρο, εμείς γυρίσαμε να ξαπλώσουμε. Δεν είχε περάσει ούτε ένα τέταρτο της ώρας όταν ο βομβαρδισμός ξανάρχισε. Η κυρία βαν Ντ. σηκώθηκε αμέσως και κατέβηκε στο δωμάτιο του Ντούσσελ, για να βρει την ηρεμία που δε μπορούσε να βρει πλάι στο σύζυγό της. Ο Ντούσσελ την υποδέχτηκε μ' αυτά τα λόγια: «Έλα στο κρεβάτι μου, παιδί μου!», πράγμα που μας έκανε να δακρύνουμε από τα γέλια. Ξεχάσαμε το βομβαρδισμό και την ενόχληση από το θόρυβο των κανονιών, ήταν σαν να είχε σβήσει ο φόβος μας.

Δική σου, Άννα

Κυριακή 13 Ιουνίου 1943

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Ο Πατέρας έγραψε ένα ποίημα για τα γενέθλιά μου. Είναι τόσο πολύ όμορφο, που δεν μπορώ να το κρατήσω μόνο για μένα.

Επειδή ο Πιμ γράφει τους στίχους του στα γερμανικά, η Μάργκοτ ανέλαβε να το μεταφράσει στα ολλανδικά. Κρίνε μόνη σου αν φάνηκε αντάξια του έργου που εθελοντικά ανέλαβε. Μετά τη συνηθισμένη σύνοψη των γεγονότων της χρονιάς συνεχίζει ως εξής:

Μικρότερη απ' όλους, αλλ' όχι πια παιδί,
 Κι αν η ζωή σου είναι γκρίζα και όχι φωτεινή,
 Σε μας η αγγαρεία για κάθε διδαχή,
 Γιατί έχουμε την πείρα, ξέρουμε τη ζωή,
 Γνωρίζουμε πώς πρέπει να είσαι εσύ σωστή.
 Με τέτοια όλο το χρόνο σου παίρνουμε τ' αυτιά,
 Κι ας είμαστε εμείς στα λάθη επιρρεπείς,
 Παράδειγμα για σένα να γίνουμε οι δυστυχείς.
 Κι ενώ γονείς εμείς δεν είμαστε σε θέση
 να λύσουμε διαφορές που έχουν περισσέψει.
 Θεώρησε τις διδαχές σαν κάτι αναπόφευκτο,
 σαν φάρμακο να καταπιείς, κι ας είναι και υπόθετο.
 Ο χρόνος μας εδώ δεν είναι και χαμένος,
 Γιατί έχεις το χρόνο να χαρείς, βιβλία να διαβάσεις,
 Κι όσο μαθαίνεις σίγουρα η πλήξη θα περάσει.
 Μόνο το βάσανο αυτό είν' πάνω απ' όλα τ' άλλα,
 «Τι στο καλό να βάλω η καημένη;»
 Δεν έχω ρούχα πια να με χωρούν, το σώμα μεγαλώνει,
 Παπούτσια πια στενά με σφίγγουν σαν τανάλια,
 Φουστάνια που μίκρυναν πολύ, αλίμονο σε μένα,
 Δεν έχω πια να ελπίζω, σε ρούχο πια κανένα.

Στο τμήμα που αφορά το φαγητό, η Μάργκοτ δεν μπόρεσε να βρει σωστές ομοιοκαταληξίες και το αφήνω ολόκληρο κατά μέρος. Λοιπόν, ωραίο δεν είναι το ποίημά μου; Εξάλλου με παραχαϊδεψαν, μου χάρισαν πολύ όμορφα πράγματα. Ανάμεσα σε άλλα, ένα μεγάλο βιβλίο σχετικά με το αγαπημένο μου θέμα, την Ελληνική και τη Ρωμαϊκή Μυθολογία. Και δεν μπορώ πια να παραπενοθώ ότι μου λείπουν τα γλυκά, όλοι κάτι συνεισέφεραν από τα τελευταία τους αποθέματα. Μια και είμαι ο Βενιαμίν του παράνομου σπιτιού, με τίμησαν πραγματικά πολύ περισσότερο απ' ό,τι άξιζα.

Δική σου, Άννα

Τρίτη 15 Ιουνίου 1943

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Ενα σωρό πράγματα συνέβησαν, αλλά τις περισσότερες φορές σκέφτομαι ότι η φλυαρία μου θα πρέπει να σε κάνει να βαριέσαι πολύ και ότι θα χαίρεσαι να μην λαβαίνεις υπερβολικά πολλά γράμματα. Θα σου πω λοιπόν τα νέα περιληπτικά.

Ο κύριος Βόσκουγκελ δεν εγχειρίστηκε. Όταν τον έβαλαν στο χειρουργείο και του άνοιξαν το στομάχι, οι γιατροί διαπίστωσαν ότι είχε ανίαιο καρκίνο, ήδη πολύ προχωρημένο για να εγχειριστεί. Αρκέστηκαν να του κλείσουν πάλι το στομάχι, να τον κρατήσουν τρεις βδομάδες στο κρεβάτι και να τον ταΐσουν καλά, πριν τον στείλουν σπίτι του. Έκαναν όμως μια ασυγχώρητη ανοησία, είπαν δηλαδή στο δυστυχημένο αυτόν άνθρωπο τι ακριβώς τον περιμένει. Δεν είναι πια σε θέση να εργαστεί, μένει στο σπίτι του ανάμεσα στα οχτώ παιδιά του και σκέφτεται τον επικείμενο θάνατό του. Τον λυπάμαι πάρα πολύ και νιώθω μεγάλη θλίψη που δεν μπορούμε να βγούμε στο δρόμο, αλλιώς θα τον επισκεπτόμουν πολύ συχνά, για να τον διασκεδάσω. Για μας είναι καταστροφή που ο καλός μας Βόσκουγκελ δεν είναι πια εδώ για να μας ενημερώνει για το τι γίνεται στην αποθήκη και για τους θορύβους που ακούμε εδώ μέσα. Ήταν η καλύτερη βοήθειά μας και το καλύτερο στήριγμά μας σε θέματα ασφάλειας και μας λείπει πολύ.

Τον επόμενο μήνα θα μας επηρεάσει κι εμάς με τη σειρά μας η παράδοση των ραδιοφώνων στις Αρχές. Ο Κλάιμαν έχει κρατήσει κρυφά στο σπίτι του ένα μικρό ραδιόφωνο, το οποίο θα μας δώσει για ν' αντικαταστήσει το μεγάλο μας Φίλιπς. Είναι κρίμα που πρέπει να παραδώσουμε το όμορφο αυτό έπιπλο, αλλά σ' ένα σπίτι όπου κρύβονται άνθρωποι είναι προτιμότερο να μην προκαλούμε τις Αρχές. Φυσικά, το μικρό ραδιόφωνο θα το βάλουμε πάνω. Όπου υπάρχουν παράνομοι Εβραίοι και παράνομα λεφτά, ένα παράνομο ραδιόφωνο ταιριάζει απόλυτα.

Σ' όλη τη χώρα, ο κόσμος προσπαθεί να βρει να παραδώσει

κάποιο παλιό ραδιόφωνο αντί για τον “ενισχυτή ηθικού”. Είναι απόλυτα αλήθεια πως κάθε φορά που τα νέα απ’ έξω χειροτερεύουν, το ραδιόφωνο μας βοηθάει να μην αποκαρδιωθούμε επαναλαμβάνοντας με τη θαυματουργή φωνή του ότι δεν πρέπει να το βάλουμε κάτω. «Ψηλά το κεφάλι, κουράγιο, θα ’ρθουν καλύτερες μέρες!».

Δική σου, Άννα

Κυριακή 11 Ιουλίου 1943

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Για να επανέλθουμε στο ζήτημα της ανατροφής (για πολλοστή φορά), θα σου πω ότι κάνω μεγάλη προσπάθεια για να είμαι εξυπηρετική, αξιαγάπητη κι ευγενική και για να καταφέρω να μετατρέψω τη βροχή των παρατηρήσεων σε μια μικρή ψιχάλα. Είναι φοβερά δύσκολο να φέρεσαι υποδειγματικά σε ανθρώπους που δεν αντέχεις να βλέπεις ούτε ζωγραφιστούς, και μάλιστα όταν δεν το κάνεις με την καρδιά σου. Αλλά αντιλαμβάνομαι πραγματικά ότι τα καταφέρνω καλύτερα με λίγη υποκρισία αντί ν’ ακολουθώ την παλιά μου συνήθεια, που ήταν να λέω σε όλους ειλικρινά τη γνώμη μου (παρόλο που κανένας δεν τη ζητάει ποτέ και ούτε της δίνει σημασία). Φυσικά, συμβαίνει πολύ συχνά να ξεχνάω το ρόλο μου και να μην μπορώ να συγκρατήσω το θυμό μου μπροστά σε ορισμένες αδικίες, με αποτέλεσμα επί τέσσερις βδομάδες να τα ’χουν βάλει με το πιο αυθάδικο κορίτσι του κόσμου. Δε βρίσκεις ότι είμαι αξιολύπητη ώρες-ώρες; Ευτυχώς που δεν είμαι γκρινιάρια, γιατί στο τέλος θ’ αδυνάτιζα και δε θα μπορούσα να διατηρήσω την καλή μου διάθεση. Τις περισσότερες φορές αντιμετωπίζω τα κηρύγματα αυτά με χιουμοριστική διάθεση, αλλά το προτιμώ πολύ περισσότερο ν’ αρπάζει κάποιος άλλος την κατσάδα αντί για μένα.

Εξάλλου αποφάσισα (έπειτα από ώριμη σκέψη) να παρατήσω για λίγο τη στενογραφία. Πρώτον, για να μπορέσω ν’ αφιερώσω περισσότερο χρόνο στα άλλα μου μαθήματα και, δεύτερον, εξαιτίας των ματιών μου. Είναι μια λυπητερή ιστορία. Απέκτη-

σα μεγάλη μυωπία και θα 'πρεπε να φοράω γυαλιά εδώ και καιρό (ω, πώς θα 'μοιαζα με κουκουβάγια!), αλλά τι να γίνει, με την παρανομία, ξέρεις... Χτες, όλοι μιλούσαν για τα μάτια της Άννας, γιατί η Μητέρα είχε προτείνει να με στείλουν στον οφθαλμίατρο με την κυρία Κλάιμαν. Όταν το άκουσα παραλίγο να λιποθυμήσω, γιατί δεν είναι και τόσο απλό. Στο δρόμο! Το φαντάζεσαι; Στο δρόμο! Δε μπορώ ούτε να το φανταστώ. Στην αρχή πανικοβλήθηκα, έπειτα ένιωσα πολύ χαρούμενη. Αλλά τα πράγματα δεν ήταν τόσο απλά, γιατί οι διάφορες αρχές που πρέπει ν' αποφασίσουν για μια τέτοια πρωτοβουλία δεν κατάφεραν να συμφωνήσουν τόσο γρήγορα. Κατ' αρχάς, έπρεπε να ζυγίσουν όλες τις δυσκολίες κι όλους τους κινδύνους, ακόμα και αν η Μιήπ ήθελε να ξεκινήσουμε οι δυο μας δίχως άλλη καθυστέρηση. Είχα βγάλει το γκρίζο παλτό μου από την ντουλάπα, αλλά μου έπεφτε τόσο στενό, που έμοιαζε σαν να ήταν της μικρής μου αδελφής. Το στρίφωμα έχει ξηλωθεί και το παλτό δεν κουμπώνει πια. Είμαι πραγματικά περίεργη να δω πώς θα εξελιχθούν τα γεγονότα, αλλά πιστεύω ότι θα εγκαταλείψουμε το σχέδιο, γιατί στο μεταξύ οι Εγγλέζοι αποβιβάστηκαν στη Σικελία και ο Πατέρας περιμένει πάλι ένα "γρήγορο τέλος".

Η Μπεπ μας δίνει, στη Μάργκοτ και σ' εμένα, να κάνουμε πολλές δουλειές του γραφείου, νιώθουμε κι εμείς πολύ χρήσιμες κι αυτή τη βοηθάει πολύ. Η αρχειοθέτηση της αλληλογραφίας και η καταγραφή των πωλήσεων στο βιβλίο είναι κάτι που όλοι μπορούν να κάνουν, αλλά εμείς το κάνουμε με ευσυνειδησία και ακρίβεια. Η Μιήπ έχει τόσα πράγματα να μεταφέρει που μοιάζει σαν φορτωμένο μουλάρι. Σχεδόν καθημερινά καταφέρνει να ξετρυπώσει μερικά χορταρικά, που μας φέρνει με το ποδήλατο της μέσα σε μεγάλες τσάντες. Κι αυτή είναι πάλι που κάθε Σάββατο μας φέρνει πέντε βιβλία από τη βιβλιοθήκη. Περιμένουμε πάντα το Σάββατο, τη μέρα των βιβλίων, με ανυπομονησία, σαν τα μικρά παιδιά που πρόκειται να πάρουν δώρο. Οι άλλοι άνθρωποι δεν καταλαβαίνουν τι σημαίνουν τα βιβλία όταν είναι κανείς κλεισμένος μέσα. Η μοναδική μας διασκέδαση είναι η ανάγνωση, η μελέτη και το ραδιόφωνο.

Δικιά σου, Άννα

Τρίτη 13 Ιουλίου 1943

Το καλύτερο τραπεζάκι.

Χτες το απόγευμα πήρα την άδεια του Πατέρα να ρωτήσω τον Ντούσσελ, αν θα είχε την καλοσύνη να δεχτεί (βλέπει πόσο ευγενική είμαι, ε;) να χρησιμοποιώ το τραπεζάκι μας δυο απογεύματα τη βδομάδα από τις τέσσερις έως τις πέντε και μισή. Από τις δύο και μισή ως τις τέσσερις ήδη το χρησιμοποιώ καθημερινά, την ώρα που ο Ντούσσελ κοιμάται, αλλά τον υπόλοιπο καιρό το δωμάτιο και το τραπέζι είναι αποκλειστικό του βασιλίου. Δίπλα, στο κοινό δωμάτιο, έχει πολύ κόσμος το απόγευμα, δεν μπορεί κανείς να μελετήσει εκεί, κι εξάλλου την ώρα εκείνη του αρέσει και του Πατέρα να κάθεται στο γραφείο του.

Ήταν λοιπόν πολύ λογική η παράκλησή μου κι έκανα την ερώτηση από ευγένεια και μόνο. Αλλά τι νομίζεις ότι απάντησε ο αξιολάτρευτος δόκτωρ Ντούσσελ; «Όχι». Ένα ξερό και κατηγορηματικό όχι.

Είχα θυμώσει και δεν ήθλα να παραιτηθώ έτσι εύκολα, τον ρώτησα λοιπόν ποιοι ήταν οι λόγοι γι' αυτή την άρνηση. Αλλά την πάτησα. Γιατί ακολούθησε ένα κήρυγμα:

«Έχω κι εγώ δουλειά! Αν δεν μπορώ να την κάνω το απόγευμα, δε μου μένει πια καθόλου καιρός, πρέπει να τελειώσω την εργασία μου, αλλιώς άδικα την άρχισα. Η δική σου δουλειά δεν είναι καθόλου σοβαρή, η Μυθολογία τι πάει να πει αυτό, το πλέξιμο ή το διάβασμα δεν είναι δουλειές, σ' αυτό το τραπέζι είμαι και θα μείνω εγώ!».

Του απάντησα: «Κύριε Ντούσσελ, παίρνω τη δουλειά μου στα πολύ σοβαρά, δίπλα δεν μπορώ να μελετήσω το απόγευμα και σας ζητάω ευγενικά να ξανασκεφτείτε το αίτημά μου!».

Λέγοντας αυτά, η Άννα, προσβεβλημένη, έκανε μεταβολή κι άρχισε να φέρεται λες κι ο σοφός δόκτωρ δεν υπήρχε. Έβραζα από θυμό, έβρισκα τον Ντούσσελ τρομερά αγενή (πράγμα που ήταν) και τον εαυτό μου πολύ αξιαγάπητο.

Το βράδυ, όταν μπόρεσα να πάρω κατά μέρος τον Πατέρα, του είπα πώς είχε εξελιχτεί το θέμα και συζήτησα μαζί του τι μου έμενε να κάνω, γιατί δεν ήθελα να υποχωρήσω, αλλά προτιμούσα να το χειριστώ μόνη μου. Ο Πιμ μου έδωσε κάποιες οδηγίες, αλλά επέμενε να περιμένω την επόμενη μέρα, γιατί ήμουν υπερβολικά συγχυσμένη. Δεν ακολούθησα τη συμβουλή, και το βράδυ, αφού πλύναμε τα πιάτα, περίμενα τον Ντούσσελ. Ο Πατέρας καθόταν κοντά μας μέσα στο δωμάτιο, κι έτσι ένιωθα πολύ ήρεμη.

Άρχισα: «Κύριε Ντούσσελ, πιστεύω ότι σκέφτεστε πως δεν αξίζει τον κόπο να ξανασυζητήσετε το θέμα μαζί μου, αλλά σας ζητάω, παρ' όλα αυτά, να το κάνετε».

Με το πιο γοητευτικό του χαμόγελο, ο Ντούσσελ παρατήρησε: «Είμαι πάντα και κάθε στιγμή διατεθειμένος να ξανασυζητήσω για το θέμα, αλλά, στο μεταξύ, έχει κανονιστεί μια για πάντα!».

Συνέχισα να μιλάω, παρόλο που με διέκοπτε συνεχώς ο Ντούσσελ: «Όταν ήρθατε, είχαμε συμφωνήσει ότι θα χρησιμοποιούσαμε κι οι δυο αυτό το δωμάτιο, επομένως, αν η μοιρασιά ήταν δίκαια, εσείς θα έπρεπε να το χρησιμοποιείτε το πρωί κι εγώ όλο το απόγευμα! Αλλά ούτε καν αυτό δε ζητάω. Δυο απογεύματα τη βδομάδα είναι απλή δικαιοσύνη, μου φαίνεται».

Ο Ντούσσελ πετάχτηκε πάνω σαν να τον είχε τσιμπήσει μύγα: «Δεν είναι δική σου δουλειά να μιλάς για δικαιοσύνη, κι έπειτα μ' εμένα τι γίνεται; Θα παρακαλέσω τον κύριο βαν Ντάαν, αν θα έχει την καλοσύνη, να μου φτιάξει μια αποθηκούλα στο πατάρι όπου θα μπορώ να κάθομαι, δεν έχω μέρος να εργαστώ με την ησυχία μου, μ' εσένα όλη την ώρα τσακωνόμαστε. Αν η αδερφή σου, η Μάργκοτ, που έχει και καλύτερους λόγους να επικαλεστεί, μου απηύθυνε την ίδια παράκληση, δε θα σκεφτόμουν να αρνηθώ, αλλά εσύ...»

Και ξανά-μανά για τη Μυθολογία και το πλέξιμο, και πάλι η Άννα ένιωσε προσβεβλημένη. Ωστόσο δεν έδειξα τίποτα κι άφησα τον Ντούσσελ να ξεφορτώσει: «Τέλος πάντων, μ' εσένα δεν υπάρχει τρόπος να συνεννοηθεί κανείς. Είσαι μια ξεδιάντροπη εγωίστρια, ένα πράγμα σ' ενδιαφέρει μόνο, να πετυχαίνεις αυτό

που θέλεις, κι όλοι οι άλλοι πρέπει να κάνουν πίσω, πρώτη φορά βλέπω τέτοιο παιδί. Αλλά, στο κάτω-κάτω της γραφής, θ' αναγκαστώ τελικά να υποχωρήσω, αλλιώς αργότερα θ' ακούω να μου λένε: «Η Άννα Φρανκ δεν πέρασε τις εξετάσεις, γιατί ο κύριος Ντούσσελ δεν της παραχωρούσε το τραπέζι!».

Και συνέχιζε κι έλεγε κι έλεγε! Στο τέλος ήταν ένας τέτοιος χείμαρρος, που σχεδόν δεν μπορούσα πια να τον παρακολουθήσω. Τη μια στιγμή σκεφτόμουν: «Θα του δώσω μια στη μούρη και θα τον πετάξω στον τοίχο κι αυτόν και τα ψέματά του». Αλλά έπειτα: «Μην εκνευρίζεσαι, αυτός ο τύπος δεν αξίζει να κάνεις έτσι για χάρη του!».

Τέλος ο κύριος Ντούσσελ είπε ό,τι είχε να πει και με μια έκφραση ανάμεσα στο θυμό και το θρίαμβο βγήκε από το δωμάτιο, με τις τσέπες του παλτού του παραφουσκωμένες από τρόφιμα.

Έτρεξα να βρω τον Πατέρα και του διηγήθηκα ολόκληρη τη συζήτηση, όση δηλαδή δεν είχε παρακολουθήσει. Ο Πιμ αποφάσισε τότε να μιλήσει στον Ντούσσελ το ίδιο βράδυ. Έτσι έγινε, κι η συζήτησή τους κράτησε πάνω από μισή ώρα.

Στην αρχή αναρωτήθηκαν αν η Άννα χρειαζόταν πραγματικά το τραπέζι ή όχι. Ο Πατέρας τουθύμισε ότι είχαν ήδη θίξει το θέμα, αλλά ότι τότε είχε προσποιηθεί πως συμεριζόταν τη γνώμη του Ντούσσελ, για να μη δώσει άδικο στο μεγαλύτερο απ' τους δύο μπροστά στο νεότερο. Ωστόσο, ακόμα και τότε, ο Πατέρας έβρισκε ότι δεν ήταν δίκαιο. Ο Ντούσσελ παραπονέθηκε ότι τον παρουσίαζα σαν παρείσακτο που τα έπαιρνε όλα, αλλά ο Πατέρας τον αντέκρουσε κατηγορηματικά στο σημείο αυτό, γιατί με είχε ακούσει με τα ίδια του τ' αυτιά και ήξερε ότι δεν είχα πει τίποτα τέτοιο. Και η συζήτηση παρατεινόταν, με τον Πατέρα να παίρνει το μέρος μου στο θέμα του εγωισμού και του τρόπου που “κουτσομελετούσα”, ενώ ο Ντούσσελ γκρίνιαζε όλη την ώρα.

Τελικά ο Ντούσσελ αναγκάστηκε να υποχωρήσει και μου παραχωρήθηκαν δύο απογεύματα τη βδομάδα, για να μελετάω ανενόχλητη. Ο Ντούσσελ είχε πολύ πεισματωμένο ύφος, δυο μέρες ολόκληρες δε μου μιλούσε και κατάφερε ν' αποδείξει ότι χρειαζόταν το τραπέζι από τις πέντε ως τις πέντε και μισή φυσικά.

Όποιος άντρας πενήντα τεσσάρων ετών, έχει ακόμα τέτοιες σχολαστικές και μίζερες συνήθειες, είναι έτσι από γεννησιμιού του και δεν πρόκειται να διορθωθεί ποτέ.

Παρασκευή 16 Ιουλίου 1941

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Καινούρια διάρρηξη, αλλά αυτή τη φορά συνέβη πραγματικά! Σήμερα στις εφτά το πρωί, ο Πέτερ κατέβηκε, όπως συνήθως, στην αποθήκη κι αμέσως είδε ότι η πόρτα καθώς κι η εξώπορτα ήταν ανοιχτές. Αμέσως ειδοποίησε τον Πιμ, που στο ιδιαίτερο γραφείο ρύθμισε το ραδιόφωνο στο γερμανικό σταθμό και κλείδωσε την πόρτα. Έπειτα ανέβηκαν πάνω μαζί. Οι συνηθισμένες οδηγίες σε παρόμοια περίπτωση –να μην πλενόμαστε, να μένουμε ακίνητοι, να είμαστε έτοιμοι και ντυμένοι στις οχτώ και να μην πηγαίνουμε στις τουαλέτες– τηρήθηκαν, όπως συνήθως, κατά γράμμα. Όλοι μας ήμασταν πολύ χαρούμενοι που είχαμε κοιμηθεί τόσο βαθιά εκείνο το βράδυ και δεν είχαμε ακούσει τίποτα. Αλλά είχαμε θυμώσει λίγο που ολόκληρο το πρωί κανένας δεν είχε εμφανιστεί στον όροφό μας και που ο κύριος Κλάιμαν μας κράτησε σε αγωνία ως τις έντεκα και μισή. Μας διηγήθηκε ότι οι διαρρήκτες είχαν σπάσει την εξώπορτα με λοστό κι είχαν παραβιάσει την κλειδαριά της πόρτας της αποθήκης. Σ' αυτήν ωστόσο δεν υπήρχαν πολλά πράγματα για να κλέψουν, και γι' αυτό οι κακοποιοί δοκίμασαν την τύχη τους έναν όροφο πιο ψηλά. Πήραν δυο μικρά κιβώτια, που περιείχαν 40 φιορίνια, μερικά καρνέ τραπεζικών επιταγών και, το πιο σοβαρό απ' όλα, δελτία για 100 κιλά ζάχαρη, το σύνολο των εφοδίων μας. Δεν θα 'ναι καθόλου εύκολο να βρούμε καινούρια δελτία.

Ο κύριος Κούχλερ θεωρεί ότι ο διαρρήκτης αυτός ανήκε στην ίδια συμμορία μ' αυτόν που είχε έρθει εδώ και έξι βδομάδες και είχε προσπαθήσει ν' ανοίξει τις τρεις πόρτες (της αποθήκης και τις δύο εξώπορτες), δίχως όμως να τα καταφέρει.

Η υπόθεση προξένησε πάλι κάποια αναστάτωση στο κτίριό μας, αλλά φαίνεται ότι το Κρησφύγετο δεν μπορεί πια να ζήσει

διαφορετικά. Φυσικά χαρήκαμε που οι γραφομηχανές και το ταμείο ήτανε καλά κρυμμένα στη ντουλάπα μας με τα ρούχα.

Δική σου, Άννα

Υ.Γ. Απόβαση στη Σικελία. Άλλο ένα βήμα που μας φέρνει πιο κοντά...

Δευτέρα 19 Ιουλίου 1943

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Το βόρειο Άμστερνταμ την Κυριακή υπέστη ένα πολύ βαρύ βομβαρδισμό. Οι καταστροφές θα πρέπει να είναι τρομακτικές, ερειπώθηκαν δρόμοι ολόκληροι και θα χρειαστεί ακόμα πολύς καιρός για να ξεθάψουν τους ανθρώπους από τα χαλάσματα. Ως τώρα υπάρχουν διακόσιοι νεκροί και αμέτρητοι τραυματίες – τα νοσοκομεία είναι γεμάτα. Ακούει κανείς να μιλάνε για παιδιά που ψάχνουν τα πτώματα των γονιών τους μέσα στα ερείπια που καπνίζουν. Με πιάνουν ρίγη όταν ξανασκέφτομαι το πνιχτό εκείνο βουητό πέρα μακριά, που εμείς τον ακούγαμε σαν προάγγελο της καταστροφής.

Παρασκευή 21 Ιουλίου 1943

Αυτή την εποχή η Μπεπ μπορεί και προμηθεύεται πάλι τετράδια, κυρίως ημερολόγια και μεγάλα βιβλία, ακριβώς ό,τι χρειάζεται για το κράτημα των λογιστικών η αδερφή μου! Πουλάνε επίσης κι άλλα τετράδια, αλλά μη με ρωτάς τι είδους ούτε για πόσο καιρό. Τώρα πια τα τετράδια γράφουν επάνω “ΔΙΑΘΕΣΙΜΑ ΧΩΡΙΣ ΔΕΛΤΙΟ”! Όπως κι ό,τι άλλο διατίθεται ακόμα “χωρίς δελτίο”, δεν αξίζουν μία. Αυτά τα τετράδια αποτελούνται από δώδεκα φύλλα γκριζωπού χαρτιού, με στριμωγμένες και στραβοτυπωμένες γραμμές. Η Μάργκοτ αναρωτιέται αν θα μπορούσε ν’ απευθυνθεί για μαθήματα καλλιγραφίας στην ίδια εταιρεία που μας έστελνε και τα μαθήματα στενογραφίας. Τη συμβούλεψα θερμά να το κάνει. Η Μαμά δεν ήθελε με κανέναν τρόπο να το

κάνω κι εγώ, εξαιτίας των ματιών μου, αλλά εγώ βρίσκω ότι αυτά είναι κουταμάρες. Είτε αυτό κάνω είτε κάτι άλλο, το ίδιο είναι.

Καθώς δεν έχεις ακόμα γνωρίσει πόλεμο, Κίττυ, και καθώς, παρ' όλα τα γράμματά μου, δεν έχεις παρά μια αόριστη ιδέα για την παρανομία, θα σου πω για να σε διασκεδάσω, ποια είναι η πρώτη ευχή του καθενός από μας τη μέρα που θα βγούμε από δω μέσα.

Η Μάργκοτ κι ο κύριος βαν Ντάαν θα επιθυμούσαν να χωθούν σε μια μπανιέρα γεμάτη ζεστό νερό και να μουλιάσουν εκεί μέσα για πάνω από μισή ώρα. Η κυρία βαν Ντάαν θα προτιμούσε να πάει αμέσως να φάει γλυκά. Ο Ντούσσελ μόνο τη Σάρλοτ του σκέφτεται, η Μαμά ένα φλιτζάνι καφέ, ο Μπαμπάς θα πάει στους Βόσκουγκελ, ο Πέτερ θα κατέβει στο κέντρο και θα πάει σινεμά, κι εγώ από την ευτυχία δε θα ήξερα από πού ν' αρχίσω. Αυτό που μου λείπει περισσότερο είναι ένα δικό μου σπίτι, ελευθερία κινήσεων, και να με βοηθήσει επιτέλους και πάλι κάποιος στην μελέτη μου, επομένως επιστροφή στο σχολείο!

Η Μπεπ μας πρότεινε να μας φέρει φρούτα. Λοιπόν, οι τιμές είναι οι εξής: σταφύλια 5 φιορίνια το κιλό, φραγκοστάφυλα 1,50 φιορίνια το κιλό, ροδάκινα 0,50 φιορίνια το ένα, πεπόνι 1,50 φιορίνια το κιλό. Και να σκεφτεί κανείς ότι κάθε βράδυ γράφουν με πελώρια γράμματα στην εφημερίδα: «ΚΡΑΤΗΣΤΕ ΧΑΜΗΛΑ ΤΙΣ ΤΙΜΕΣ!».

Δευτέρα 26 Ιουλίου 1943

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Χτες ήταν μια μέρα μεγάλης ταραχής κι είμαστε ακόμα πολύ αναστατωμένοι. Θα μπορούσες βέβαια να μας ρωτήσεις αν περνάει εδώ μέσα και καμιά μέρα χωρίς να ταραχτούμε. Το πρωί, στο πρόγευμα, έγινε για πρώτη φορά ένας προειδοποιητικός συναγερμός, αλλά εμάς δε μας ένοιαζε και πολύ, γιατί αυτό σήμαινε απλώς ότι αεροπλάνα διέσχιζαν την ακτή. Μετά το πρόγευμα πήγα να ξαπλώσω για μια ώρα, γιατί είχα μια δυνατή ημικρα-

νία, έπειτα κατέβηκα στο γραφείο. Ήταν περίπου δύο η ώρα. Στις δυόμισι η Μάργκοτ είχε τελειώσει τη μελέτη της στο γραφείο. Πριν προλάβει να πάρει τα πράγματά της, οι σειρήνες άρχισαν να ουρλιάζουν κι έτσι ξανανέβηκα πάνω μαζί της. Μόλις που προλάβαμε, γιατί πριν περάσουν πέντε λεπτά, άρχισε ένας τόσο δυνατός βομβαρδισμός, που πήγαμε και σταθήκαμε στο διάδρομο. Το σπίτι έτρεμε κι οι βόμβες συνέχιζαν να πέφτουν. Έσφιγγα πάνω μου το “σακίδιο φυγής”, που έχω ετοιμάσει περισσότερο για να έχω κάτι να κρατάω παρά για να φύγω, αφού, όπως και να ’χει, δεν μπορούμε να βγούμε έξω ή, στη χειρότερη περίπτωση, στο δρόμο η ζωή μας κινδυνεύει όσο κι από ένα βομβαρδισμό. Έπειτα από μισή ώρα τ’ αεροπλάνα έπαψαν ν’ ακούγονται, αλλά η δραστηριότητα μέσα στο σπίτι αυξήθηκε. Ο Πέτερ κατέβηκε από το παρατηρητήριό του στο μπροστινό πατάρι, ο Ντούσσελ ήταν στο γραφείο που βλέπει στο δρόμο, η κυρία βαν Ντ. ένιωθε πιο ασφαλής στο ιδιαίτερο γραφείο, ο κύριος βαν Ντάαν είχε παρακολουθήσει τις επιχειρήσεις από τη σοφίτα, κι εμείς, στο πλατύσκαλο, σκορπίσαμε με τη σειρά μας, για να δούμε τις στήλες του καπνού να ανεβαίνουν πάνω από το λιμάνι. Σε λίγο απλώθηκε παντού μια μυρωδιά πυρκαγιάς κι έξω έμοιαζε λες κι είχε πέσει πυκνή ομίχλη.

Μια μεγάλη πυρκαγιά σίγουρα δεν είναι ωραίο θέαμα, αλλά για μας το θέμα είχε λήξει και γυρίσαμε στις διάφορες ασχολίες μας. Το βράδυ, μόλις παίρναμε το δείπνο μας πάλι συναγερμός. Είχαμε ωραία πράγματα να φάμε, αλλά ο θόρυβος της σειρήνας ήταν αρκετός για να μου κόψει την όρεξη. Μα δε συνέβη τίποτα και τρία τέταρτα της ώρας αργότερα ο συναγερμός είχε λήξει. Και λίγο μετά που πλύνουμε τα πιάτα πάλι συναγερμός, βομβαρδισμοί, αεροπλάνα. «Ω, Θεέ μου! Δυο φορές την ίδια μέρα παραινίαι!» σκεφτόμασταν όλοι, αλλά δε βαριέσαι, άντε πάλι μια βροχή από βόμβες, αυτή τη φορά από την άλλη πλευρά, στο Σίφολ, απ’ ό,τι λένε οι Άγγλοι. Τ’ αεροπλάνα βουτούσαν, υψωνονταν, ο αέρας σφύριζε, κι ήταν πολύ τρομακτικό, συνέχεια σκεφτόμουν: «Να ’το, θα πέσει, θα σκοτωθούμε όλοι».

Σε διαβεβαιώνω ότι, όταν ξάπλωσα να κοιμηθώ στις εννιά,

δυσκολευόμουν να σταθώ στα πόδια μου. Ακριβώς τα μεσάνυχτα ξυπνάω. Αεροπλάνα. Ο Ντούσσελ εκείνη την ώρα γδυνόταν, αυτό δεν τον σταμάτησε. Εγώ, με την πρώτη βόμβα, πετάχτηκα έξω από το κρεβάτι μου, με το μάτι γαρίδα. Ως τη μία η ώρα δίπλα, στη μιάμιση στο κρεβάτι, στις δύο επιστροφή κοντά στον Πατέρα, κι ο χαλασμός συνεχιζόταν πάνω από τα κεφάλια μας. Οι πυροβολισμοί σταμάτησαν και γύρισα στο κρεβάτι μου. Αποκοιμήθηκα στις δύο και μισή. Εφτά η ώρα. Τινάζομαι απότομα στο κρεβάτι μου. Ο βαν Ντάαν ήταν με τον Πατέρα. Το πρώτο που σκέφτηκα ήταν διαρρήκτες.

Άκουσα τον βαν Ντάαν να λέει “όλα” και σκέφτηκα ότι τα είχαν κλέψει όλα. Αλλά όχι, αυτή τη φορά ήταν ένα θαυμάσιο νέο, το καλύτερο που έχουμε ακούσει εδώ και μήνες, ίσως μάλιστα κι από την αρχή του πολέμου: ο Μουσολίνι παραιτήθηκε κι ο Βασιλιάς της Ιταλίας ανέλαβε τη διακυβέρνηση της χώρας! Είχαμε τρελαθεί από τη χαρά μας. Έπειτα απ’ όλη τη χτεσινή φρίκη, επιτέλους λίγη ευτυχία... κι ελπίδα. Ελπίδα να δούμε τον πόλεμο να τελειώνει, ελπίδα για ειρήνη.

Ο Κούχλερ πέρασε να μας δει και μας είπε οτι το Φόκκερ υπέστη σοβαρές ζημιές. Στο μεταξύ, σήμερα το πρωί, καινούριος συναγερμός με αεροπλάνα που περνούσαν και στη συνέχεια προειδοποιητικός συναγερμός. Έχω πνιγεί στους συναγερμούς, μου λείπει ύπνος και δεν έχω όρεξη για δουλειά, αλλά για την ώρα η αναμονή νέων από την Ιταλία μας κρατάει ξύπνιους, καθώς κι η ελπίδα για το τέλος του πολέμου ως το τέλος του χρόνου...

Δική σου, Άννα

29 Ιουλίου 1943

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Η κυρία βαν Ντάαν, ο Ντούσσελ κι εγώ πλέναμε τα πιάτα και συνέβαινε κάτι τόσο σπάνιο, που σίγουρα θα τους έκανε εντύπωση: ήμουν ιδιαίτερα σιωπηλή. Για να προλάβω τις ερωτήσεις, έσπευσα λοιπόν να βρω ένα θέμα συζήτησης μάλλον ουδέτερο

και σκέφτηκα ότι το βιβλίο Χένρι βαν ντε Όβερκαντ ήταν ακριβώς ό.τι έπρεπε. Αλλά είχα κάνει λάθος. Όταν δεν έχω στην πλάτη μου την κυρία βαν Ντ., θα έχω τον κύριο Ντούσσελ. Να λοιπόν τι συνέβη. Ο κύριος Ντούσσελ μας είχε συστήσει θερμά αυτό το βιβλίο, χαρακτηρίζοντάς το μάλιστα “εξαιρετικό”. Μόνο που η Μάργκοτ κι εγώ κάθε άλλο παρά εξαιρετικό το βρήκαμε. Η περιγραφή του μικρού αγοριού είχε μεγάλη δόση αληθοφάνειας, αλλά τα υπόλοιπα... προτιμώ να μην τα σχολιάσω καθόλου. Αυτή ήταν περίπου κι η παρατήρηση που έκανα την ώρα που πλέναμε τα πιάτα, και το αποτέλεσμα ήταν μια βροχή από επιπλήξεις.

«Και τι καταλαβαίνεις εσύ από τον ψυχολογία ενός μεγάλου ανθρώπου; Ενός παιδιού, εντάξει, δεν είναι δα και τόσο δύσκολο(!). Είσαι πολύ μικρή για τέτοιου είδους βιβλία, ούτε ένας ειδικός της δε θα το καταλάβαινε». (Τότε λοιπόν γιατί μας σύστησε το βιβλίο αυτό, στη Μάργκοτ και σ’ εμένα;)

Ο Ντούσσελ κι η κυρία βαν Ντ. συνέχιζαν εν χορώ: «Ξέρεις πάρα πολλά πράγματα που δεν είναι για την ηλικία σου, δεν σου έχουν δώσει σωστή ανατροφή. Αργότερα, όταν θα μεγαλώσεις, δεν θα σ’ ευχαριστεί τίποτα πια, θα λες: “Όλα αυτά εγώ τα ξέρω ήδη, εδώ και είκοσι χρόνια, από τα βιβλία”. Πρέπει να βιαστείς, αν θέλεις να βρεις σύζυγο ή να ερωτευτείς, αλλιώς σίγουρα όλα θα σε απογοητεύσουν. Στη θεωρία τα ξέρεις ήδη όλα, αλλά αυτό που σου λείπει είναι η πρακτική!». Φαντάζεσαι τη θέση μου; Ξαφνιάστηκα με τον ίδιο μου τον εαυτό, που μπόρεσα να απαντήσω πολύ ήρεμα: «Μπορεί εσείς να νομίζετε ότι είμαι κακοαναθρεμμένη, αλλά δε συμερίζονται όλοι τη γνώμη σας, κάθε άλλο μάλιστα!».

Νομίζουν ότι είναι δείγμα καλής ανατροφής να με ξεσηκώνουν συνέχεια ενάντια στους γονείς μου, γιατί ακριβώς αυτό κάνουν συχνότατα, και το να μη λένε τίποτα από τα πράγματα αυτά σ’ ένα κορίτσι της ηλικίας μου αναμφίβολα είναι εντάξει. Τα αποτελέσματα μιας τέτοιας ανατροφής τα βλέπουμε πολύ καλά.

Ευχαρίστως εκείνη τη στιγμή θα τους χαστούκιζα αυτούς τους

δυο που με κορόιδευαν. Ήμουν εκτός εαυτού και αν ήξερα πότε θα σταματούσα θ' άρχιζα πραγματικά να μετράω τις μέρες που με χωρίζουν από τη στιγμή που θα γλιτώσω απ' τους "άνθρώπους" αυτούς. Αυτή η κυρία βαν Ντάαν θεωρεί ότι μπορεί να δίνει το παράδειγμα! Αυτή να μου χρησιμεύει ως παράδειγμα, ν' ακολουθώ παραδείγματα... αλλά μόνο τα κακά. Η κυρία βαν Ντάαν είναι γνωστή ως αδιάκριτη, εγωίστρια, κουτοπόνηση, υπολογίστρια και μόνιμα ανικανοποίητη. Να προσθέσουμε σ' αυτά τα χαρίσματα τη ματαιοδοξία και τη φιλαρέσκεια. Είναι αναμφισβήτητα μια εντελώς δυσάρεστη γυναικούλα. Για την κυρία βαν Ντάαν θα μπορούσα να γεμίσω τόμους ολόκληρους και, ποιος ξέρει, ίσως μια μέρα να το κάνω. Ένα εξωτερικό λούστρο είναι κάτι που όλοι μπορούν να έχουν. Η κυρία βαν Ντ. είναι ευγενική με τους αγνώστους και κυρίως με τους άντρες, και γι' αυτό τους ξεγελάει όταν δεν τη γνωρίζουν ακόμα καλά.

Η Μητέρα τη βρίσκει υπερβολικά χαζή για να σπαταλήσει έστω κι ένα λεπτό να μιλήσει γι' αυτήν, η Μάργκοτ τη βρίσκει υπερβολικά ασήμαντη, ο Πατέρας υπερβολικά άσχημη (και κυριολεκτικά και μεταφορικά!), κι εγώ έπειτα από πολλή σκέψη – γιατί δεν κρίνω ποτέ με προκατάληψη– κατέληξα στο συμπέρασμα ότι αξίζει και τα τρία επίθετα και πολλά, πολλά ακόμα. Έχει τόσα ελαττώματα που γιατί να αναφέρω κάποιο ειδικότερα;

Δική σου, Άννα

Υ.Γ. Ο αναγνώστης ας έχει την καλοσύνη να λάβει υπόψη του ότι, όταν γράφτηκε αυτό το κείμενο, η συγγραφέας βρισκόταν ακόμη σε εξέλιξη κατάσταση.

Τρίτη 3 Αυγούστου 1943

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Φαίνεται πως στην πολιτική όλα πάνε πολύ καλά. Στην Ιταλία το Φασιστικό Κόμμα κηρύχτηκε παράνομο. Παντού, λιγότερο ή περισσότερο, ο λαός πολεμάει ενάντια στους φασίστες, ακόμα και μερικοί στρατιωτικοί έχουν στραφεί εναντίά τους. Πως

μπορεί αυτή η χώρα να συνεχίσει να πολεμάει ενάντια στην Αγγλία; Την περασμένη βδομάδα μας πήραν το όμορφο ραδιόφωνό μας, ο Ντούσσελ είχε θυμώσει πολύ που ο Κούχλερ το παρέδωσε την προκαθορισμένη μέρα. Ο Ντούσσελ πέφτει όλο και περισσότερο στην εκτίμησή μου, κοντεύει σχεδόν να πέσει κάτω από το μηδέν.

Όσα λέει αναφορικά με την πολιτική, την ιστορία, τη γεωγραφία κι άλλα θέματα είναι τόσο γελοία, που ούτε καν τολμά να τα επαναλάβω: Ο Χίτλερ θα εξαφανιστεί στην ιστορία. Το λιμάνι του Ρότερνταμ είναι μεγαλύτερο από το λιμάνι του Αμβούργου. Οι Εγγλέζοι είναι ηλίθιοι που δεν θάβουν αυτή τη στιγμή την Ιταλία κάτω από τις βόμβες κλπ.

Έγινε ένας τρίτος βομβαρδισμός, έσφιξα τα δόντια και προσπάθησα να φανώ γενναία. Η κυρία βαν Ντάαν, που πάντα έλεγε “ας έρθουν, καλύτερα ένα τρομακτικό τέλος παρά καθόλου τέλος”, τώρα φοβάται περισσότερο απ’ όλους μας. Σήμερα το πρωί σπαρταρούσε από φόβο σαν ψάρι και ξέσπασε μάλιστα και σε λυγμούς. Ο άντρας της, με τον οποίο μόλις συμφιλιώθηκε έπειτα από μια βδομάδα καυγάδων, την παρηγόρησε. Το θέαμα παραλίγο να με συγκινήσει.

Το να έχεις γιατί δεν είναι κάτι που παρουσιάζει μόνο πλεονεκτήματα, κι ο Μουσκί μόλις το απόδειξε πέρα από κάθε αμφιβολία. Ολόκληρο το σπίτι έχει γεμίσει ψείρες και μέρα με τη μέρα η μάστιγα απλώνεται όλο και περισσότερο.

Ο κύριος Κλάιμαν έριξε κίτρινη σκόνη σε όλες τις γωνίες, αλλά οι ψείρες αδιαφορούν. Αυτό μας κάνει όλους νευρικούς, έχουμε συνέχεια την εντύπωση ότι κάτι μας γαργαλάει το μπράτσο, το πόδι ή άλλα σημεία του σώματος. Έτσι, πολλά από τα μέλη του σπιτιού κάνουν ακροβασίες για να μπορέσουν να κοιτάξουν πίσω από το λαιμό τους ή το πόδι τους χωρίς να καθίσουν. Τώρα φαίνονται οι συνέπειες από την έλλειψη άσκησης. Έχουμε τέτοια δυσκαμψία που δεν μπορούμε ούτε το κεφάλι μας να γυρίσουμε. Εδώ και πολύ καιρό η αληθινή γυμναστική έχει εξαφανιστεί από τις ασχολίες μας.

Δική σου, Άννα

Τετάρτη 4 Αυγούστου 1943

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Στο Κρησφύγετο ζούμε τώρα πάνω από ένα χρόνο. Γνωρίζεις αρκετά καλά τη ζωή μας, αλλά δεν μπορώ να σου έχω πληροφόρηση για τα πάντα – υπάρχει πολύ μεγάλη διαφορά μ' αυτά που συμβαίνουν στις φυσιολογικές εποχές και στους φυσιολογικούς ανθρώπους. Ωστόσο, για να σου επιτρέψω να ρίξεις μια καλύτερη ματιά στη ζωή μας, από δω και μπρος θα σου περιγράψω κάπου-κάπου ένα κομμάτι μιας συνηθισμένης μέρας. Σήμερα αρχίζω με το βραδάκι και τη νύχτα:

Όταν φτάσει εννέα το βράδυ, οι ένοικοι του Κρησφύγετου αρχίζουν να ετοιμάζονται για ύπνο και, πραγματικά, δημιουργείται πάντα μια απερίγραπτη αναστάτωση. Μετακινούμε τις καρέκλες, βγάζουμε τα στρωσίδια, διπλώνουμε τις κουβέρτες, τίποτα δε μένει στη θέση που βρισκόταν στη διάρκεια της ημέρας. Εγώ κοιμάμαι στο μικρό ντιβάνι, που το μήκος του δε φτάνει το ενάμισι μέτρο. Πρέπει λοιπόν να το μακρύνουμε με καρέκλες. Ένα πάπλωμα, μαξιλάρια, σκεπάσματα, βγαίνουν όλα από το κρεβάτι του Ντούσσελ, όπου κατοικοεδρεύουν στη διάρκεια της μέρας.

Όταν δίπλα ακούγονται φρικτά τριξίματα, είναι το πτυσσόμενο κρεβάτι της Μάργκοτ. Κι άλλα σκεπάσματα για το ντιβάνι και μαξιλάρια – όλα αυτά για να γίνουν λίγο πιο άνετες οι σανίδες. Πάνω θα 'λεγε κανείς ότι πέφτουν κεραυνοί, αλλά είναι απλώς το κρεβάτι της κυρίας βαν Ντ. Πρέπει να ξέρεις ότι το σπρώχνουν προς το παράθυρο, ώστε να μπορέσει η υψηλότητά της με τη ροζ λιζέζ να νιώσει ευχάριστες μυρωδιές να γαργαλάνε τα ρουθουνάκια της.

Εννιά η ώρα, όταν ο Πέτερ τελειώνει μπαίνω στο λουτρό, όπου κάνω μια σχολαστική τουαλέτα, και δεν είναι σπάνιο (μόνο τους μήνες, τις βδομάδες ή τις μέρες μεγάλης ζέστης) να βρω μια μικρή ψείρα μέσα στο νερό του μπάνιου. Στη συνέχεια πλένω τα δόντια μου, κατασαρώνω τα μαλλιά μου, περιποιούμαι τα νύχια μου,

ξανθαίνω το μαύρο χνούδι πάνω από τα χείλια μου περνώντας το μ' ένα βαμβάκι βουτηγμένο στο οξιζενέ, όλα αυτά σε μισή ωρίτσα.

Εννιά και μισή, και έχοντας φορέσει βιαστικά τη ρόμπα μου, με το σαπούνι στο ένα χέρι, δοχείο νυκτός, φουρκέτες, κιλότα, μπικουτί και βαμβάκι στο άλλο, βγαίνω βιαστικά από το λουτρό πριν με ξαναφωνάξουν (τις περισσότερες φορές επειδή μερικές τρίχες με χάρη λυγισμένες αλλά όχι πολύ ελκυστικές για το διάδοχό μου στολίζουν το νιπτήρα).

Ωρα δέκα. Φράζουμε τα παράθυρα, καληνύχτα. Μέσα στο σπίτι, για ένα τέταρτο, τρίζουν τα κρεβάτια κι αναστενάζουν οι κουρασμένες σουστές, έπειτα γίνεται σιωπή, αν δηλαδή οι γείτονές μας στο επάνω πάτωμα δεν έχουν κρεβατομουρμούρα.

Έντεκα και μισή. Η πόρτα του λουτρού τρίζει. Μια λεπτή ακτίνα φωτός πέφτει στο δωμάτιο. Παπούτσια που τρίζουν, ένα μεγάλο παλτό, μεγαλύτερο κι από τον άνθρωπο που το φοράει... Ο Ντούσσελ γυρίζει από τη νυχτερινή του εργασία στο γραφείο του Κούχλερ. Επί δέκα λεπτά ακούω πόδια να σέρνονται στο πάτωμα, χαρτιά να τσαλακώνονται: είναι τα τρόφιμα που κρύβει στην ντουλάπα και το κρεβάτι που στρώνει. Έπειτα η σιλουέτα εξαφανίζεται πάλι και το μόνο που ακούγεται κάπου-κάπου είναι ένας μικρός ύποπτος θόρυβος που έρχεται από την τουαλέτα.

Γύρω στις τρεις. Αναγκάζομαι να σηκωθώ για μια μικρή δουλίτσα μέσα στο τσίγκινο κουτί που είναι τοποθετημένο κάτω από το κρεβάτι μου, κάτω από το οποίο, για καλό και για κακό, έχουμε στρώσει ένα χαλάκι από πλαστικό για το ενδεχόμενο πιθανών διαρροών. Στις περιπτώσεις αυτές κρατάω πάντα την ανάσα μου, γιατί ο χειμαρρος αντηχεί μέσα στο κουτί σαν καταρράκτης στο βουνό. Έπειτα το κουτί γυρίζει στη θέση του και μια σιλουέτα με άσπρο νυχτικό, που κάθε βράδυ κάνει τη Μάργκοτ να φωνάζει: «Ω, αυτό το νυχτικό, τι ντροπή», γυρίζει στο κρεβάτι της. Για ένα τεταρτάκι κάποιο άτομο συνεχίζει ν' αφουγκράζεται τους θορύβους της νύχτας. Στην αρχή, μήπως υπάρχει κάποιος κλέφτης κάτω, έπειτα τους θορύβους που έρχονται από διάφορα κρεβάτια πάνω, δίπλα και μέσα στο δωμάτιο, θορύβους από τους

οποίους μπορεί γενικά να συμπεράνει κανείς αν οι διάφοροι κάτοικοι του σπιτιού κοιμούνται ή περνάνε τη νύχτα μισοξύπνιοι. Η τελευταία αυτή περίπτωση δεν είναι καθόλου ευχάριστη, κυρίως αν αφορά ένα μέλος του σπιτιού που απαντάει στο όνομα δόκτωρ Ντούσσελ.

Αρχικά ακούω ένα μικρό θόρυβο, που θυμίζει ψάρι που προσπαθεί να αναπνεύσει και που επαναλαμβάνεται καμιά δεκαριά φορές. Έπειτα κάποιος γλείφει προσεκτικά τα χείλια του ή πλαταγίζει τη γλώσσα του. Ακολουθούν παρατεταμένα στριφογυρίσματα μέσα στο κρεβάτι, μια από τη μια μεριά και μια από την άλλη, και μετακινήσεις μαξιλαριών. Πέντε λεπτά απόλυτης ηρεμίας, έπειτα οι κινήσεις που περιέγραψα επαναλαμβάνονται τουλάχιστον τρεις φορές, κι ύστερα απ' αυτό ο γιατρός, κατά πάσα πιθανότητα, καταφέρνει ν' αποκοιμηθεί για μια στιγμή. Τυχαίνει επίσης το βράδυ, κάποιες στιγμές ανάμεσα στη μία και στις τέσσερις το πρωί, να πέσουν πυροβολισμοί. Ποτέ δεν το συνειδητοποιώ πλήρως πριν σηκωθώ μηχανικά. Καμιά φορά είμαι βυθισμένη τόσο πολύ στα όνειρά μου, που σκέφτομαι τα γαλλικά ανώμαλα ρήματα ή έναν από τους καυγάδες πάνω. Μόνο όταν τελειώσουν όλα, αντιλαμβάνομαι ότι πυροβολούσαν κι ότι εγώ είχα μείνει ήσυχα-ήσυχα στο δωμάτιό μου. Αλλά τις περισσότερες φορές τα πράγματα γίνονται όπως περιέγραψα παραπάνω. Γρήγορα, μ' ένα μαξιλάρι κι ένα μαντίλι στο χέρι, φοράω ρόμπα και παντόφλες και τρέχω στο κρεβάτι του μπαμπά, ακριβώς όπως το περιέγραψε η Μάργκοτ στο ποίημα για τα γενέθλιά μου:

Τη νύχτα, σαν ο πρώτος πυροβολισμός
αντηχήσει στ' αυτιά μας, μια πόρτα θα τρίζει,
και μες στο σκοτάδι θα προβάλλει
Ένα μαντίλι, ένα μαξιλάρι κι ένα φοβισμένο κοριτσάκι...

Μόλις φτάνω κοντά στο μεγάλο κρεβάτι, ο φόβος μου έχει σχεδόν περάσει, εκτός κι αν γίνεται χαλασμός Κυρίου.

Εφτά παρά τέταρτο. Ντριν... Το μικρό ξυπνητήρι, διαλαλεί

την έγερση σε οποιαδήποτε ώρα της μέρας (όταν του το ζητάμε, και καμιά φορά μάλιστα χωρίς να του το ζητήσουμε). Κρακ... Μπαγκ... Η κυρία βαν Ντ. το σταμάτησε. Κνακ... Ο κύριος σηκώθηκε. Βράζουμε νερό και... γρήγορα στο λουτρό.

Εφτά και τέταρτο. Η πόρτα τρίζει άλλη μια φορά. Ο Ντούσελ μπορεί να πάει στο λουτρό. Μόλις μένω μόνη, ανοίγω το παράθυρο να μπει το φως... κι η καινούρια μέρα άρχισε στο Κρησφύγετο.

Δική σου, Άννα

Πέμπτη 5 Αυγούστου 1943

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Σήμερα ας μιλήσουμε για την ώρα της μεσημεριανής διακοπής στα γραφεία.

Είναι δώδεκα και μισή. Όλη η ομάδα ανασαίνει. Τουλάχιστον ο βαν Μάαρεν, ο άνθρωπος με το σκοτεινό παρελθόν, κι ένας κύριος ντε Κοκ πάνε στα σπίτια τους για το μεσημεριανό φαγητό. Πάνω, ακούμε τον πνιχτό θόρυβο από την ηλεκτρική σκούπα, που περνάει πάνω στο όμορφο κι εξάλλου “μονάκριβο” χαλί της κυρίας βαν Ντ. Η Μάργκοτ παίρνει μερικά βιβλία παραμάσκαλα και πάει να κάνει μάθημα “στ’ αργόστροφα παιδιά”, γιατί αυτό μου φέρνει στο νου ο Ντούσελ.

Ο Πιμ βολεύεται σε μια γωνιά με συντροφιά τον Ντίκενς που δεν αποχωρίζεται ποτέ, για να βρει λίγη ηρεμία. Η Μητέρα σπεύδει ν’ ανέβει έναν όροφο παραπάνω, για να βοηθήσει την εργατική νοικοκυρά, κι εγώ πηγαίνω στο λουτρό, για να το συγυρίσω λιγάκι και να συγυριστώ κι εγώ η ίδια.

Μία παρά τέταρτο. Σιγά-σιγά το Κρησφύγετο γεμίζει. Στην αρχή ο κύριος Γκις, έπειτα ο Κλάιμαν ή ο Κούχλερ, η Μπεπ και καμιά φορά, σαν αστραπή, η Μιήπ.

Μία η ώρα. Όλοι ακούνε με θρησκευτική ευλάβεια το BBC. Είναι μαζεμένοι γύρω από το ραδιοφωνάκι κι είναι τα μοναδικά λεπτά που τα μέλη του Κρησφύγετου δεν διακόπτουν το ένα το άλλο, γιατί σ’ αυτόν που μιλάει ακόμα κι ο κύριος βαν Ντάαν

δεν μπορεί να φέρει αντίρρηση.

Μία και τέταρτο. Συσσίτιο. Ο καθένας από τους κάτω δικαιούται μια κούπα σούπα και μια μερίδα επιδόρπιο, αν βέβαια υπάρχει. Ο κύριος Γκις βολεύεται στο ντιβάνι ή στηρίζεται στο γραφείο. Με την εφημερίδα, την κούπα του και τις περισσότερες φορές το γάτο πλάι του. Αν ένα από τα τρία αυτά πράγματα λείπει, σίγουρα θα διαμαρτυρηθεί.

Ο Κλάιμαν διηγείται τα τελευταία νέα από την πόλη. Στον τομέα αυτό, είναι πραγματικά μια εξαιρετική πηγή πληροφοριών. Ο Κούχλερ ανεβαίνει τη σκάλα σαν σίφουννας, ένα σύντομο και ξερό χτύπημα στην πόρτα, και μπαίνει τρίβοντας τα χέρια του, καλοδιάθετος και διαχυτικός, ή κατσούφης και σιωπηλός, ανάλογα με την ατμόσφαιρα της ημέρας.

Δύο παρά τέταρτο. Ο καθένας μας σηκώνεται από το τραπέζι και ξαναγυρίζει στις ασχολίες του. Η Μάργκοτ κι η Μητέρα στο νεροχύτη, ο κύριος κι η κυρία βαν Ντ. στο ντιβάνι, ο Πέτερ στο πατάρι, ο Πατέρας στο ντιβάνι, ο Ντούσσελ στο δικό του κι η Άννα στη δουλειά. Τώρα αρχίζει η πιο ήρεμη ώρα της μέρας. Όταν όλοι κοιμούνται, κανένας δεν ενοχλείται. Ο Ντούσσελ ονειρεύεται ωραία φαγητά, αυτό τουλάχιστον προδίδει το πρόσωπό του, που δεν το κοιτάζω για πολλή ώρα, γιατί η ώρα τρέχει και στις τέσσερις ο λόγιος γιατρός είναι ήδη όρθιος με το ρολόι στο χέρι, γιατί του αφήνω το τραπέζι μ' ένα λεπτό καθυστέρηση.

Δική σου, Άννα

Σάββατο 7 Αυγούστου 1943

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Εδώ και μερικές βδομάδες άρχισα να γράφω μια ιστορία, μια ιστορία από το μυαλό μου και χάρηκα τόσο πολύ που οι καρποί της πέννας μου έχουν αρχίσει να συσσωρεύονται!

Δευτέρα 9 Αυγούστου 1943

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Συνεχίζουμε την περιγραφή μιας συνηθισμένης μέρας στο Κρησφύγετο. Αφού μιλήσαμε για το μεσημεριανό, ώρα να μιλήσουμε για το δείπνο.

Αρχίζουμε με τον κύριο βαν Ντάαν.

Τον σερβίρουν πρώτο και παίρνει γενναίες μερίδες από τα πάντα, όταν του αρέσει το μενού. Συμμετέχει γενικά στη συζήτηση, πάντα λέει τη γνώμη του, κι όταν την πει, αυτό ήταν, πάει, τελειώσε, γιατί έτσι και τολμήσει κανείς να φέρει αντίρρηση, άντε μετά να τον ακούς... Μπορεί να γρυλίζει σαν αγριεμένος γάτος. Εγώ προτιμώ να μην ανακατεύομαι. Όταν τον έχεις υποστεί μια φορά, δεν το ξανακάνεις. Έχει την πιο σωστή γνώμη, είναι ο καλύτερα πληροφορημένος για τα πάντα. Εντάξει, σύμφωνοι, χαζός δεν είναι, αλλά η αυταρέσκεια του εν λόγω κυρίου έχει σπάσει το ρεκόρ.

Η κυρία βαν Ντ. Θα ήταν μάλλον καλύτερα να μη μιλήσω καθόλου. Υπάρχουν μέρες, κυρίως όταν προμηνύεται έκρηξη, που είναι προτιμότερο να μην την κοιτάζει κανείς κατάματα. Σε τελευταία ανάλυση, υπεύθυνη για όλους τους καυγάδες είναι εκείνη. Όχι για το αντικείμενο των καυγάδων! Όχι, κανένας δε θα τολμούσε να ισχυριστεί κάτι τέτοιο, αλλά θα μπορούσαμε ίσως να πούμε ότι αυτή τους προκαλεί. Αυτό είναι διασκεδαστικό. Αλλά το να ερεθίζει τους άλλους ενάντια στην κυρία Φρανκ και την Άννα, ενάντια στη Μάργκοτ και τον κύριο Φρανκ είναι λιγότερο εύκολο.

Αλλά ας περάσουμε στο τραπέζι. Της κυρίας βαν Ντ. δεν της λείπει τίποτα κι ας λέει ό,τι θέλει. Το να διαλέγει τις πιο λεπτές πατάτες, το καλύτερο κομμάτι, τα πιο τρυφερά μέρη, αυτό είναι το μότο της. Θα 'ρθει κι η σειρά των άλλων, φτάνει να έχω πάρει εγώ πρώτη το καλύτερο (το ίδιο ακριβώς σκέφτεται για την Άννα Φρανκ). Το δεύτερό της μότο είναι να μιλάει, αρκεί κάποιος να την ακούει. Είτε τον ενδιαφέρει είτε όχι —αυτό προφανώς δεν

έχει μεγάλη σημασία— σίγουρα πιστεύει ότι “η κυρία βαν Ντάαν ενδιαφέρει όλο τον κόσμο”.

Το να χαμογελάει φιλάρεσκα, να παριστάνει ότι ξέρει λίγο απ’ όλα, να δίνει μητρικές συμβουλές στον καθένα, ορίστε κάτι που μόνο καλή εντύπωση μπορεί να κάνει. Αν όμως το καλοσκεφτείς, ό,τι καλό υπάρχει εξατμίζεται πολύ γρήγορα. Πρώτον δραστήρια, δεύτερον τσαχπίνια, τρίτον φιλάρεσκη, και καμιά φορά μια χαριτωμένη φατσούλα. Αυτή είναι η Πετρονέλλα βαν Ντάαν.

Ο τρίτος συνδαιτημόνας. Δεν ακούγεται καθόλου. Ο νεαρός κύριος βαν Ντάαν είναι γενικά σιωπηλός και δεν τραβάει την προσοχή. Όσο για την όρεξή του; Πραγματικό βαρέλι δίχως πάτο. Ποτέ δε γεμίζει. Ακόμη και μετά από το πιο χορταστικό γεύμα, διαβεβαιώνει με ολύμπια ηρεμία ότι θα μπορούσε να φάει άλλο τόσο.

Νούμερο 4. Η Μάργκοτ. Τρώει σαν πουλάκι, δε μιλάει καθόλου. Τα μόνα πράγματα που τρώει είναι φρέσκα λαχανικά και φρούτα. Υπερβολικά κακομαθημένη, κρίνει η κυρία βαν Ντάαν. Έλλειψη καθαρού αέρα και σπορ, είναι η δική μας άποψη.

Δίπλα της, η Μαμά. Καλή όρεξη, ζωηρή συζήτηση. Βλέποντάς την κανείς, ποτέ δε θα σκεφτεί, όπως για την κυρία βαν Ντάαν, ότι αυτή είναι η νοικοκυρά. Πού βρίσκεται η διαφορά; Η κυρία βαν Ντ. μαγειρεύει κι η Μητέρα πλένει τα πιάτα και ξεσκονίζει.

Νούμερο 6 και 7. Δεν θα πω πολλά πράγματα για τον Πατέρα και για μένα. Ο πρώτος είναι ο πιο συνεσταλμένος απ’ όλους στο τραπέζι. Πρώτα, βεβαιώνεται ότι οι άλλοι έχουν σερβιριστεί. Ο ίδιος δε χρειάζεται τίποτα, τα καλύτερα πράγματα τ’ αφήνει για τα παιδιά. Ορίστε το καλό παράδειγμα. Πλάι του το νευρόσπαστο της βίλας Κρησφύγετο.

Ντούσσελ. Παίρνει, δεν κοιτάζει, τρώει, δε μιλάει. Κι αν πρέπει να μιλήσουμε, για τ’ όνομα του Θεού, ας μιλήσουμε για μάσα. Αυτό δεν προκαλεί καυγάδες, μόνο κοκορέματα. Καταβροχθίζουμε πελώριες μερίδες και ποτέ δε λέμε όχι, ούτε για τα καλά ούτε για τα κακά. Με το παντελόνι ανεβασμένο στο στήθος, κόκκινο γιλέκο, μαύρες παντόφλες και γυαλιά με σκελετό από

ταρταρούγα. Έτσι μπορεί να τον δει κανείς στο τραπεζάκι να εργάζεται ακατάπαυστα, δίχως ποτέ να κάνει καμία πρόοδο, με μοναδική διακοπή το μεσημεριανό ύπνο, τα γεύματα και... το αγαπημένο του μέρος... την τουαλέτα. Τρεις, τέσσερις, πέντε φορές τη μέρα, κάποιος στέκεται μπροστά στην πόρτα της τουαλέτας και σφίγγεται απεγνωσμένα. Χοροπηδάει επιτόπου και σχεδόν δεν κρατιέται. Νομίζεις ότι τον νοιάζει; Λάθος κάνεις. Εφτά και τέταρτο με εφτά και μισή, δωδεκάμισι με μία, δύο με δύο και τέταρτο, τέσσερις με τέσσερις και τέταρτο, έξι με έξι και τέταρτο και έντεκα και μισή με δώδεκα τα μεσάνυχτα. Δε χρειάζεται ρολόι, έχει τακτικές ώρες, καμιά περίπτωση ν' αλλάξει το πρόγραμμά του. Η ικευτική φωνή που υψώνεται από την άλλη μεριά της πόρτας και τον προειδοποιεί για μια επικείμενη καταστροφή τον αφήνει εντελώς αδιάφορο.

Το νούμερο 9. Δεν είναι μέλος της οικογένειας του Κρησφύγετου, αλλά έχει συνδεθεί με τη ζωή μας και το τραπέζι μας. Η Μπεπ είναι γερό πιρούνι. Δεν αφήνει τίποτα στο πιάτο της, δεν είναι δύσκολη. Μπορείς να την ευχαριστήσεις με τα πάντα κι ακριβώς αυτό μας ευχαριστεί. Χαριτωμένη και καλοδιάθετη, διαλλακτική κι ευγενική, αυτά είναι τα προσόντα της.

Τρίτη 10 Αυγούστου 1943

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Καινούρια ιδέα! Στο τραπέζι μιλάω κυρίως στο εαυτό μου και λιγότερο στους άλλους. Τα πλεονεκτήματα είναι δύο. Πρώτον, είναι όλοι πολύ ευχαριστημένοι που δε μ' ακούνε να φλυαρώ ακατάπαυστα και, δεύτερον, δε χρειάζεται πια να εκνευρίζομαι με τις κρίσεις των άλλων. Εγώ δεν βρίσκω τη γνώμη μου καθόλου χαζή, οι άλλοι όμως ναι – άλλος ένας λόγος να την κρατήσω για τον εαυτό μου. Την ίδια μέθοδο ακολουθώ όταν αναγκάζομαι να φάω κάτι που δε μου αρέσει καθόλου. Παίρνω το πιάτο, φαντάζομαι ότι είναι πολύ νόστιμο, κοιτάζω όσο λιγότερο γίνεται και, πριν καλά-καλά το καταλάβω, το 'χω τελειώσει. Το πρωί, όταν σηκώνομαι –πράγμα που είναι πολύ δυσάρεστο– πετάγο-

μαι από το κρεβάτι μου και σκέφτομαι «θα γυρίσεις αμέσως να κουλουριαστείς κάτω από τις κουβέρτες σου». Ύστερα πηγαίνω στο παράθυρο, ανασηκώνω το καμουφλάζ και παίρνω βαθιές ανάσες από τη χαραμάδα, μέχρι να μυρίσω λίγο δροσερό αέρα και να ξυπνήσω. Μαζεύω όσο πιο γρήγορα γίνεται το κρεβάτι μου, για να παραμερίσω οποιοδήποτε πειρασμό. Ξέρεις πως με αποκαλεί η Μαμά σ' αυτές τις περιπτώσεις; Επικούρεια. Δεν είναι παράξενος χαρακτηρισμός;

Εδώ και μια βδομάδα έχουμε χάσει όλοι λίγο την αίσθηση του χρόνου, γιατί φαίνεται ότι πήραν για να τις λιώσουν, για τις ανάγκες του πολέμου, τις αγαπημένες καμπάνες του Βεστερτόρεν και δεν ξέρουμε πια τι ώρα είναι ακριβώς, ούτε τη μέρα ούτε τη νύχτα. Εξακολουθώ να ελπίζω ότι θα βρουν κάτι που να υποκαταστήσει λίγο τις καμπάνες στους ανθρώπους της γειτονιάς, για παράδειγμα κάτι από τσίγκο ή χαλκό ή κι εγώ δε ξέρω τι άλλο.

Όπου και να πάω, είτε πάνω, είτε κάτω, είτε οπουδήποτε, όλοι θαυμάζουν τα πόδια μου, που πάνω τους αστράφτει ένα ζευγάρι παπούτσια σπάνιας ομορφιάς (για την εποχή που ζούμε), Τα ξετρύπωσε η Μιήπ με 27,50 φιορίνια. Χρώμα μπορντό, καστόρινα, με αρκετά ψηλό τακούνι. Περπατάω σαν σε ξυλοπόδαρα και φαίνομαι πολύ ψηλότερη.

Χτες ήταν μια πολύ γρουσουζικη μέρα. Τρύπησα με τη μύτη μιας βελόνας το δεξί μου αντίχειρα. Αποτέλεσμα, αναγκάστηκε η Μάργκοτ να καθαρίσει τις πατάτες αντί για μένα (ουδέν κακόν αμιγές καλού) κι εγώ έγραφα με θεόστραβα γράμματα. Έπειτα χτύπησα το κεφάλι μου πάνω στην πόρτα της ντουλάπας, παραλίγο να πέσω ανάσκελα, άκουσα κατσάδα για τη φασαρία που δημιουργούσα άλλη μια φορά, δε μου επέτρεψαν ν' ανοίξω τη βρύση για να βρέξω το μέτωπό μου και τώρα περιφέρομαι μ' ένα πελώριο καρούμπαλο πάνω από το δεξί μάτι. Και για να ολοκληρωθεί η δυστυχία μου, το μικρό δαχτυλάκι του δεξιού μου ποδιού σφηνώθηκε στη σκούπα. Αιμορραγούσε και με πονούσε, αλλά είχα απορροφηθεί τόσο πολύ στις άλλες μου ατυχίες, που αυτό πέρασε απαρατήρητο. Σοβαρό λάθος, γιατί τώρα το δαχτυλάκι

μου μολύνθηκε, δεν έχουμε αλοιφή, δεν έχουμε γάζες, δεν έχουμε τσιρότο και δεν μπορώ πια να φορέσω τα όμορφα παπούτσια μου.

Ο Ντούσσελ έβαλε για πολλοστή φορά σε κίνδυνο τη ζωή μας. Είχε ζητήσει και η Μιήπ του έφερνε ένα απαγορευμένο βιβλίο, ένα λιβέλλο εναντίον του Μουσολίνι. Στο δρόμο την έριξε κάτω μια μοτοσυκλέτα των Ες-Ες. Έχασε την ψυχραιμία της, φώναξε «Κτήνη!» κι ανέβηκε πάλι στο ποδήλατό της. Προτιμώ να μη σκέφτομαι τι θα γινόταν, αν την ανάγκαζαν να τους ακολουθήσει στο αρχηγείο τους.

Δική σου, Άννα

Η αγγαρεία της ημέρας στο μικρό μας σπιτικό:

Καθάρισμα πατάτας.

Ένας πάει να φέρει τις εφημερίδες, ο δεύτερος τα μαχαίρια (κρατάει φυσικά το καλύτερο για τον εαυτό του), ο τρίτος τις πατάτες, ο τέταρτος το νερό.

Ο κύριος Ντούσσελ αρχίζει, ξύνει, όχι πάντα καλά, αλλά ξύνει, δίχως να σταματάει, κοιτάζει λίγο αριστερά, λίγο δεξιά, τα καταφέρνουν όλοι τόσο καλά όσο εκείνος; Όχι. «Άννα, κοίτα, μπαίρνω το μαχαίρι έτσι στο χέρι μου, κύνω από πάνω προς τα κάτω! Nein, όχι έτσι... αλλά έτσι».

«Μου φαίνεται πιο εύκολο να το κάνω αλλιώς, κύριε Ντούσσελ» λέω διστακτικά.

«Είναι όμως ο γκαλύτερος τρόπος, μπίστεψέ με. Βέβαια εμένα δεν με μπειράζει, aber εσύ διαλέγεις ό,τι θέλεις».

Ξύνω ακόμα πιο δυνατά. Ρίχνω μια ματιά από την άλλη μεριά, όπου βρίσκεται ο Πατέρας. Γι' αυτόν το να ξύνει πατάτες δεν είναι αγγαρεία, αλλά μια εργασία ακριβείας. Όταν διαβάξει, κάνει μια βαθιά ρυτίδα στο μέτωπο, αλλά όταν βοηθάει να καθαρίσουμε πατάτες, φασολάκια, ή άλλα λαχανικά, θα 'λεγε κανείς ότι δεν τον αγγίζει πια τίποτα. Τότε παίρνει την πατάτα του και ποτέ δε θα δώσει μια πατάτα λιγότερο καλά καθαρισμένη, είναι απλώς αδιανόητο όταν έχει αυτή την έκφραση.

Συνεχίζω τη δουλειά μου, σηκώνω μια στιγμή τα μάτια και

ξέρω ήδη αρκετά πράγματα: η κυρία βαν Ντ. προσπαθεί να τραβήξει την προσοχή του Ντούσσελ. Πρώτα, του ρίχνει ένα φευγαλέο βλέμμα κι ο Ντούσσελ παριστάνει ότι δεν κατάλαβε, έπειτα του κλείνει το μάτι, ο Ντούσσελ συνεχίζει τη δουλειά του, τότε εκείνη γελάει, ο Ντούσσελ δε σηκώνει τα μάτια, η Μητέρα αρχίζει να γελάει με τη σειρά της, ο Ντούσσελ μένει ατάραχος. Η κυρία βαν Ντ. δεν κατάφερε τίποτα, αλλάζει λοιπόν τακτική. Σιωπή κι έπειτα:

«Πούτι, φόρεσε μια ποδιά, αλλιώς αύριο θα πρέπει πάλι να βγάλω τους λεκέδες από το κοστούμι σου».

«Δεν λερώνομαι».

Καινούρια σιωπή.

«Πούτι, γιατί δεν κάθεςαι;»

«Μια χαρά είμαι όρθιος, προτιμώ να μείνω όρθιος!»

Μια παύση.

«Πούτι, κοίτα, πιτσιλάς!»

«Ναι, μαμάκα, προσέχω!»

Η κυρία βαν Ντ. ψάχνει για άλλο θέμα.

«Για πες μου, Πούτι, γιατί δε βομβαρδίζουν οι Εγγλέζοι σήμερα;»

«Γιατί έχει κακοκαιρία, Κέρλι!»

«Ναι, αλλά χτες, που είχε ωραίο καιρό, δεν είχε αεροπλάνα».

«Ας αλλάξουμε θέμα, σε παρακαλώ».

«Γιατί, δεν επιτρέπεται να το συζητάμε ή να λέμε τη γνώμη μας;»

«Όχι».

«Και γιατί όχι;»

«Έλα, ησύχασε, mammichen».

«Ο κύριος Φρανκ πάντα απαντάει στη γυναίκα του».

Ο κύριος βαν Ντ προσπαθεί να ελέγξει τα νεύρα του, αυτό είναι το ευαίσθητο σημείο του, τον εκνευρίζει, κι η κυρία βαν Ντ. ξαναγυρνάει πάντα στην επίθεση.

«Δε θ' αποβιβαστούν ποτέ!»

Ο κύριος χλωμιάζει. Όταν η κυρία βαν Ντ. το αντιλαμβάνεται, κοκκινίζει, αλλά αυτό δεν την εμποδίζει να συνεχίσει:

«Άχρηστοι είναι αυτοί οι Εγγλέζοι!»

Η βόμβα σκάει.

«Τώρα βούλωσέ το πια το βρωμόστομά σου!»

Η Μητέρα δαγκώνει τα χείλια της για να μην ξεσπάσει σε γέλια, εγώ κοιτάζω ίσια μπροστά μου.

Αυτού του είδους οι σκηνές επαναλαμβάνονται σχεδόν καθημερινά, εκτός κι αν δεν έχουν τσακωθεί πιο πριν, οπότε σ' αυτή την περίπτωση ούτε ο κύριος ούτε η κυρία βαν Ντ. ανοίγουν το στόμα.

Πρέπει να πάω να φέρω κι άλλες πατάτες. Ανεβαίνω στην αποθήκη, όπου ο Πέτερ ξεψειρίζει το γάτο. Σηκώνει τα μάτια, το βλέπει ο γάτος, χοπ... ηδάει από το λούκι, το σκάει από το ανοιχτό παράθυρο.

Ο Πέτερ βλαστημάει, γελάω κι εξαφανίζομαι.

Η ελευθερία στο Κρησφύγετο.

Πέντε και μισή: Ερχεται η Μπεπ. Είναι το σινιάλο για τη βραδινή μας ελευθερία. Αμέσως το σπίτι παίρνει μπροστά. Αρχίζω συνοδεύοντας τη Μπεπ πάνω, όπου τις περισσότερες φορές παίρνει ένα μέρος από το βραδινό μας επιδόρπιο.

Πριν καλά καλά καθίσει η Μπεπ, η κυρία βαν Ντ. αρχίζει ν' απαριθμεί όλες της τις επιθυμίες... και δεν αργούμε ν' ακούσουμε: «Α, Μπεπ, έχω ακόμη μια επιθυμία...».

Η Μπεπ μου κλείνει το μάτι, η κυρία βαν Ντ. ποτέ δε χάνει την ευκαιρία να γνωστοποιήσει τις επιθυμίες της σε οποιονδήποτε ανέβει πάνω. Σίγουρα γι' αυτό ποτέ κανένας δεν θέλει ν' ανεβαίνει.

Έξι παρά τέταρτο. Η Μπεπ φεύγει. Κατεβαίνω δύο πατώματα. Κοιτάζω πρώτα στην κουζίνα, έπειτα στο ιδιαίτερο γραφείο και στη συνέχεια στην αποθήκη με τα κάρβουνα, για ν' ανοίξω την ποντικοπαγίδα για τον Μουσκί.

Αφού τελειώσω την παρατεταμένη επιθεώρησή μου, καταλήγω στα διαμερίσματα του Κούχλερ. Ο βαν Ντάαν ψάχνει όλα τα συρτάρια και τα κλασέρ, για να βρει την αλληλογραφία της ημέρας. Ο Πέτερ πηγαίνει να βρει το κλειδί για την αποθήκη, και

τον Μόφυ. Ο Πιμ μεταφέρει πάνω τις γραφομηχανές, η Μάργκοτ βρίσκει μια ήσυχη γωνιά για να μελετήσει, η κυρία βαν Ντ. βάζει το βραστήρα στη φωτιά, η Μητέρα κατεβαίνει τη σκάλα, κρατώντας μια κατσαρόλα με πατάτες στα χέρια. Όλοι ξέρουν τι πρέπει να κάνουν.

Ο Πέτερ γυρίζει από την αποθήκη. Πρώτα-πρώτα, τον ρωτάνε αν σκέφτηκε το ψωμί... το ξέχασε. Κουλουριάζεται πριν μπει στο μπροστινό γραφείο και κατευθύνεται με τα τέσσερα προς τη μεταλλική ντουλάπα, αρπάζει το ψωμί κι εξαφανίζεται, ή τουλάχιστον ετοιμάζεται να εξαφανιστεί όταν, πριν προλάβει ν' αντιληφθεί οτιδήποτε, ο Μουσكى πηδάει από πάνω του, για να πάει να χωθεί κάτω από το γραφείο. Ο Πέτερ ψάχνει παντού, α, να ο γάτος, γυρίζει στο γραφείο με τα τέσσερα και τραβάει το ζώο από την ουρά. Ο Μουσكى νιαουρίζει, ο Πέτερ αναστενάζει. Δεν έχει κάνει καμία πρόοδο.

Ο γάτος έχει τώρα εγκατασταθεί κοντά στο παράθυρο και γλείφεται, ενθουσιασμένος που ξέφυγε από τον Πέτερ. Τελυταία προσπάθεια, ο Πέτερ προσπαθεί να ξεγελάσει το γάτο με το ψωμί και πραγματικά ο Μουσكى τον ακολουθεί κι η πόρτα κλείνει πίσω τους.

Έμεινα και παρακολούθησα όλη τη σκηνή, όρθια στην άκρη της πόρτας.

Ο κύριος βαν Ντάαν είναι θυμωμένος, βροντάει την πόρτα. Κοιταζόμαστε, η Μάργκοτ κι εγώ, και σκεφτόμαστε: «Σίγουρα κάποια βλακεία έκανε πάλι ο Κούχλερ κι έχει εκνευριστεί, και για την ώρα δεν σκέφτεται την Κεχ».

Ξαφνικά ακούμε κι άλλα βήματα στη σκάλα. Μπαίνει μέσα ο Ντούσσελ, κατευθύνεται προς το παράθυρο με ύφος ιδιοκτήτη, μυρίζει, καθαρίζει το λαιμό του, φτερνίζεται και ξεροβήχει, πιπέρι ήταν, ατυχία. Τώρα συνεχίζει το δρόμο του προς το μπροστινό γραφείο. Οι κουρτίνες είναι ανοιχτές, πράγμα που σημαίνει ότι δεν υπάρχει χαρτί αλληλογραφίας. Εξαφανίζεται συνοφρυωμένος. Κοιταζόμαστε πάλι, η Μάργκοτ κι εγώ:

«Αύριο μια σελίδα λιγότερη για την αγαπημένη του» μου λέει. Κάνω νόημα ότι συμφωνώ.

Ένα βήμα ελέφαντα απομακρύνεται στη σκάλα. Είναι ο Ντούσσελ, που προσπαθεί να παρηγορηθεί στο μέρος το οποίο δε μπορεί ν' αποχωριστεί.

Συνεχίζουμε τη δουλειά. Τικ, τικ, τικ... Χτυπάνε τρεις φορές, είναι ώρα για δείπνο!

Δευτέρα 23 Αυγούστου 1943

Όταν η ώρα πάει οχτώ και μισή...

Η Μάργκοτ κι η Μητέρα ανησυχούν. «Ησυχία, μπαμπά, προσοχή, Όττο, ησυχία... Πιμ». Είναι οχτώ και μισή. «Έλα, δεν πρέπει να ξαναοιξείς τη βρύση, μην κάνεις θόρυβο όταν περπατάς!» Τα διάφορα αυτά επιφωνήματα απευθύνονται στον Πατέρα μέσα στο λουτοό. Ακριβώς στις οχτώ και μισή πρέπει να βρίσκεται στο σαλόνι μας. Ούτε μια σταγόνα νερό παραπάνω, αποκλείεται να πάμε στην τουαλέτα, ούτε ένα βήμα, απόλυτη σιωπή. Όταν το προσωπικό του γραφείου δεν είναι κάτω, ακούγονται όλα στην αποθήκη.

Πάνω ανοίγουμε την πόρτα στις οχτώ και είκοσι και λίγο αργότερα χτυπάμε συνθηματικά τρεις φορές στο πάτωμα... εστά δημοκρατικά για την Άννα. Σκαρφαλώνω τη σκάλα για να πάρω τις νιφάδες βρόμης μου ή, όπως εγώ τα λέω, “τη γαβάθα του σκύλου”. Ξανά πάλι κάτω, μεγάλη βιασύνη. Βούρτσισμα μαλλιών, άδειασμα του δοχείου, τοποθέτηση του κρεβατιού ξανά στη θέση του. Σιωπή! Σημαίνει η ώρα! Η κυρία βαν Ντ. αλλάζει παπούτσια και σέρνει τα πόδια της με τις παντόφλες στο σαλόνι. Ο κύριος Τσάρλι Τσάπλιν φοράει κι αυτός παντόφλες. Απόλυτη ηρεμία. Τώρα η εικόνα της ιδανικής οικογένειας φτάνει σε σημείο τελειότητας. Έχω όρεξη για διάβασμα ή για μελέτη, το ίδιο κι η Μάργκοτ, όπως εξάλλου κι ο Πατέρας κι η Μητέρα. Ο Πατέρας κάθεται (με τον Ντίκενς του κι ένα λεξικό φυσικά) στην άκρη του ξεχαρβαλωμένου κρεβατιού που τρίζει, όπου δεν υπάρχει καν κανονικό στρώμα – δύο μαξιλάρια, το ένα πάνω στο άλλο, θα έλυναν το πρόβλημα. «Δε χρειάζεται, μια χαρά είναι κι έτσι!»

Μόλις βυθιστεί στην ανάγνωση, δεν ξανασηκώνει το κεφάλι,

γελάει κάπου-κάπου, προσπαθεί επίμονα να διηγηθεί μια ιστορία στη Μητέρα, ακόμα κι αν εκείνη δεν θέλει. «Δεν προλαβαίνω!» Στο πρόσωπό του ζωγραφίζεται μια σύντομη απογοήτευση, έπειτα ξαναρχίζει την ανάγνωση. Όταν λίγο αργότερα φτάνει πάλι σε κάποιο άλλο διασκεδαστικό ή παράξενο κομμάτι, δοκιμάζει ξανά την τύχη του: «Πρέπει οπωσδήποτε να το διαβάσεις αυτό, Μητέρα!».

Η Μητέρα κάθεται στο πτυσσόμενο κρεβάτι, διαβάζει, ράβει, πλέκει ή μελετάει, ανάλογα με τις ανάγκες της στιγμής. Ξαφνικά κάτι θυμάται. Γρήγορα το λέει: «Άννα, θυμήσου, Μάργκοτ, σε παρακαλώ, σημείωσε...».

Σιγά-σιγά βασιλεύει ξανά η ηρεμία. Με μια απότομη κίνηση η Μάργκοτ κλείνει το βιβλίο της, ο Πατέρας σμίγει τα φούδια σ' ένα αστείο τόξο, σχηματίζεται ξανά η ρυτίδα που κάνει όταν διαβάσει, και βυθίζεται άλλη μια φορά στο βιβλίο του. Η Μητέρα αρχίζει να φλυαρεί με τη Μάργκοτ. Είμαι περίεργη να μάθω τι λένε κι αρχίζω ν' ακούω. Ζητάνε τη γνώμη του Πιμ...

Εννέα η ώρα! Πρόγευμα!

Παρασκευή 10 Σεπτεμβρίου 1943

Αγαπημένη Κίτυ,

Κάτι ξεχωριστό θα έχει συμβεί όταν σου γράφω, αλλά συνήθως πρόκειται μάλλον για δυσάρεστα παρά για ευχάριστα γεγονότα. Αυτή τη φορά ωστόσο τα νέα είναι καλά.

Την Τετάρτη το βράδυ (8 Σεπτεμβρίου) είχαμε καθίσει μπροστά στο ραδιόφωνο για τις ειδήσεις των επτά, και να τα πρώτα λόγια που ακούσαμε: «*Here follows the best new of the the war so far: Italie has capitulated*»(*). Η Ιταλία συνθηκολόγησε άνευ όρων! Στις οχτώ και τέταρτο το Ολλανδικό Πρόγραμμα από το Λονδίνο άρχισε να μεταδίδεται: «Αγαπητοί ακροατές, λίγο πριν από τη μία και τέταρτο, μόλις είχε τελειώσει το χρονικό της ημέρας, μας ήρθε το θαυμάσιο νέο της συνθηκολόγησης της

(*) «Ακολουθεί η καλύτερη είδηση όλου του πολέμου: η Ιταλία συνθηκολόγησε».

Ιταλίας. Μπορώ να σας διαβεβαιώσω ότι ποτέ δεν πέταξα τα χαρτιά μου στο καλάθι με τόση ικανοποίηση όση σήμερα!»,

Έπαιξαν το *God Save the King*, τον αμερικανικό εθνικό ύμνο και το ρωσικό, τη Διεθνή. Όπως πάντα, το Ολλανδικό Πρόγραμμα ήταν ενθαρρυντικό, ωστόσο όχι υπερβολικά αισιόδοξο.

Οι Βρετανοί αποβιβάστηκαν στη Νάπολη. Η βόρεια Ιταλία βρίσκεται υπό γερμανική κατοχή. Από την Παρασκευή 3 Σεπτεμβρίου υπογράφηκε ανακωχή, την ίδια μέρα που αποβιβάστηκαν οι Βρετανοί στην Ιταλία. Οι Γερμανοί βρίζουν και ωρύονται σε όλες τις εφημερίδες ενάντια στην προδοσία του Μπαντόλιο και του Ιταλού Βασιλιά.

Ωστόσο δεν λείψαν και θλιβερά νέα σχετικά με τον κύριο Κλάιμαν. Ξέρεις πόσο πολύ τον αγαπάμε όλοι. Παρόλο που είναι συνέχεια άρρωστος, υποφέρει αδιάκοπα και δεν επιτρέπεται να φάει ή να περπατήσει πολύ, είναι πάντα καλοδιάθετος και το θάρρος του είναι αξιοθαύμαστο. «Όταν έρχεται ο κύριος Κλάιμαν, λάμπει ο ήλιος!» είπε πρόσφατα η Μητέρα κι έχει απόλυτο δίκιο. Πρέπει να πάει στο νοσοκομείο για μια πολύ δυσάρεστη εγχείριση στο έντερο και να μείνει εκεί τουλάχιστον τέσσερις βδομάδες. Αν τον έβλεπες να μας αποχαιρετά, θα φανταζόσουν ότι έφευγε απλώς για ένα μικρό περίπατο.

Δική σου, Άννα

Πέμπτη 16 Σεπτεμβρίου 1943

Αγαπημένη Κίττυ,

Οι σχέσεις ανάμεσά μας εδώ στο Κρησφύγετο πάνε από το κακό στο χειρότερο. Στο τραπέζι κανένας δεν τολμάει ν' ανοίξει το στόμα του (παρά μόνο για να καταβροχθίσει κάνα κομμάτι), γιατί είτε σου θυμώνουν γι' αυτά που λες είτε σε παρεξηγούν τελείως. Ο κύριος Βόσκουγκελ έρχεται κάπου-κάπου να μας κάνει επίσκεψη. Δυστυχώς έχει χάσει το ηθικό του. Δεν διευκολύνει τα πράγματα για την οικογένειά του, γιατί τον βασανίζει μία μόνο σκέψη: «Τι με νοιάζει εμένα, αφού, έτσι κι αλλιώς, εγώ σε λίγο θα πεθάνω!». Μπορώ να φανταστώ την ατμόσφαιρα στο

σπίτι των Βόσκουγκελ, όταν σκέφτομαι πόσο μουντρωμένοι είναι κι εδώ όλοι. Κάθε μέρα παίρνω βαλεριάνα για το άγχος και την κατάθλιψη, αλλά αυτό δε μ' εμποδίζει να έχω ακόμα πιο πένθιμη διάθεση την επομένη. Ένα καλό ξέσπασμα γέλιου θα ήταν πιο αποτελεσματικό από δέκα απ' αυτά τα χάπια, αλλά έχουμε σχεδόν ξεχάσει τι θα πει να γελάς. Καμιά φορά φοβάμαι ότι το πρόσωπό μου παραμορφώνεται κι ότι το στόμα μου καμπυλώνει κατσούφικα. Για τους άλλους δεν είναι καλύτερα τα πράγματα, βλέπουν να έρχεται αυτό το φρικτό πράγμα που ονομάζεται χειμώνας, με κακά προαισθήματα.

Άλλο ένα γεγονός που μας αποθαρρύνει είναι ότι ο βαν Μάαρεν, ο αποθηκάριος, τρέφει υποψίες σχετικά με το Κρησφύγετο. Οποιοσδήποτε έχει έστω και λίγο μυαλό σίγουρα κάτι θα πρέπει ν' αντιλαμβάνεται όταν η Μιήπ λέει ότι πάει στο εργαστήριο, η Μπεπ στο αρχείο, ο Κλάιμαν στην αποθήκη των προϊόντων. Οπέκτα, κι ο Κούχλερ διαβεβαιώνει ότι το Κρησφύγετο δεν ανήκει στο δικό μας κτίριο αλλά στο διπλανό.

Θ' αδιαφορούσαμε εντελώς για τη γνώμη του βαν Μάαρεν σχετικά με το θέμα, αν δεν είχε τη φήμη ενός ατόμου που δεν μπορείς να εμπιστευθείς κι αν δεν ήταν τόσο περίεργος, που να είναι αδύνατον να του πουλήσεις παραμύθια.

Μια μέρα ο Κούχλερ θέλησε να διπλασιάσει τις προφυλάξεις του. Φόρεσε το παλτό του στη μία παρά δέκα και πήγε στο φαρμακείο στην άκρη του δρόμου. Πέντε λεπτά αργότερα είχε γυρίσει, τρύπωσε στη σκάλα σαν κλέφτης και ήρθε να μας βρει. Στη μία και τέταρτο θέλησε να φύγει, αλλά συνάντησε την Μπεπ στο πλατύσκαλο, που τον προειδοποίησε για την παρουσία του βαν Μάαρεν στο γραφείο. Ο Κούχλερ έκανε μεταβολή κι έμεινε μαζί μας ως τη μία και μισή. Στη συνέχεια, με τα παπούτσια στο χέρι, πήγε με τις κάλτσες (παρά το συνάχι του) προς την πόρτα του μπροστινού παταριού, κατέβηκε ξανά σκαλί-σκαλί, κι αφού έκανε τον ακροβάτη στην σκάλα για ένα ολόκληρο τέταρτο για ν' αποφύγει και το παραμικρό τρίξιμο, προσγειώθηκε στα γραφεία από τη μεριά του δρόμου. Στο μεταξύ, η Μπεπ, που είχε ξεφορτωθεί τον βαν Μάαρεν, ήρθε να βρει τον Κούχλερ σ' εμάς,

αλλά αυτός είχε φύγει από ώρα, τη στιγμή εκείνη ήταν ακόμα με τις κάλτσες στη σκάλα. Τι θα σκέφτηκαν οι άνθρωποι στο δρόμο όταν ο διευθυντής φόρεσε ξανά τα παπούτσια του έξω; Για φαντάσου, ο διευθυντής με τις κάλτσες!

Δική σου, Άννα

Τετάρτη 29 Σεπτεμβρίου 1943

Αγαπημένη Κίττυ,

Σήμερα είναι τα γενέθλια της κυρίας βαν Ντάαν. Πέρα από ένα δελτίο για τυρί, κρέας και ψωμί, δεν της προσφέραμε παρά μόνο ένα μικρό βάζο μαρμελάδα. Από τον άντρα της, τον Ντούσσελ και το προσωπικό πήρε μόνο λουλούδια ή τρόφιμα. Σε τέτοια εποχή ζούμε!

Αυτή τη βδομάδα η Μπεπ παρά λίγο να πάθει νευρική κρίση από τις οδηγίες που τις έδιναν, δέκα φορές τη μέρα της ζητούσαν να πάει για ψώνια, κάθε φορά της έδιναν να καταλάβει καθαρά ότι έπρεπε να κάνει γρήγορα, ότι έπρεπε να ξαναγυρίσει ή ότι είχε κάνει λάθος! Όταν ξέρει κανείς ότι πρέπει επιπλέον να τελειώσει τη δουλειά της στο γραφείο, ότι ο Κλάιμαν είναι άρρωστος, ότι η Μιήπ είναι συναχωμένη και μένει σπίτι της, ότι η ίδια στραμπούληξε τον αστράγαλό της, ότι έχει μια ερωτική απογοήτευση κι έναν γκρινιάρη πατέρα στο σπίτι, καταλαβαίνει ότι τραβάει τα μαλλιά της. Την παρηγορήσαμε και της είπαμε ότι, αν δήλωνε κατηγορηματικά κι επανειλημμένα ότι δεν προλάβαινε, ο κατάλογος με τα ψώνια θα μειωνόταν από μόνος του.

Το Σάββατο διαδραματίστηκε εδώ ένα πρωτοφανές επεισόδιο. Ξεκίνησε από μια κουβέντα για τον βαν Μάαρεν και κατέληξε σε γενικό καυγά και λυγμούς. Ο Ντούσσελ παραπονέθηκε στη Μητέρα ότι του φερόταν σαν να ήταν παρείσακτος, ότι κανένας από μας δεν ήταν ευγενικός μαζί του, ότι ωστόσο δε μας είχε κάνει τίποτα κι ένα σωρό άλλες γλυκερές κολακείες. Ευτυχώς αυτή τη φορά η Μητέρα δεν παρασύρθηκε, αλλά του είπε ότι, πραγματικά, είχε απογοητεύσει όλο τον κόσμο κι ότι πολλές φορές ήταν πηγή εκνευρισμού. Ο Ντούσσελ υποσχέθηκε λαγούς

με πετραχήλια, αλλά ως συνήθως τίποτα δεν άλλαξε μέχρι τώρα.

Τα πράγματα με τους βαν Ντάαν θα έχουν άσχημες εξελίξεις, το βλέπω από τώρα! Ο Πατέρας είναι έξαλλος γιατί μας κλέβουν, μάζουν στην άκρη κρέας κι άλλα πράγματα.

Αχ, τι βόμβα ετοιμάζεται πάλι να σκάσει; Μακάρι να μην ήμουν τόσο πολύ ανακατεμένη σε όλους αυτούς τους τσακωμούς, μακάρι να μπορούσα να φύγω. Θα μας τρελάνουν!

Δική σου, Άννα

Κυριακή 17 Οκτωβρίου 1943

Αγαπημένη Κίττυ,

Ο Κλάιμαν γύρισε, δόξα τω Θεώ! Δείχνει ακόμα κουρασμένος, αλλά αυτό δεν τον εμποδίζει να ξεκινάει, όλο κέφι, για να βρει αγοραστές για τα ρούχα των βαν Ντάαν. Είναι θλιβερό, αλλά ο βαν Ντάαν εξάντλησε εντελώς τα λεφτά του. Τα τελευταία 100 φιορίνια του τα έχασε μέσα στην αποθήκη, πράγμα που μας έβαλε πάλι σε φασαρίες. Πώς είναι δυνατόν 100 φιορίνια να προσγειωθούν τη Δευτέρα το πρωί μέσα στην αποθήκη; Βροχή οι υποψίες. Πάντως, τα 100 φιορίνια τα έκλεψαν. Ποιος είναι κλέφτης;

Αλλά μιλούσα για την έλλειψη χρήματος. Η κυρία βαν Ντ. δε θέλει ν' αποχωριστεί κανένα από τα ρούχα της, ανάμεσα στις στοίβες από παλτό, φουστάνια και παπούτσια. Το κοστούμι του κυρίου βαν Ντ. δεν πουλιέται εύκολα, το ποδήλατο του Πέτερ γύρισε ξανά πίσω έπειτα από επιθεώρηση. Κανένας δεν το θέλει. Αυτή η ιστορία θ' αργήσει να τελειώσει. Η κυρία βαν Ντ. θ' αναγκαστεί ν' αποχωριστεί τη γούνα της. Το επιχείρημά της, ότι είναι υποχρέωση της κοινωνίας να μας συντηρεί, δεν πρόκειται να πιάσει. Πάνω, μόλις τσακώθηκαν σαν χαμάληδες γι' αυτό το θέμα και τώρα βρίσκονται στο στάδιο της συμφιλίωσης, με "ω, αγαπημένε μου Πούτι" και "α, γλυκιά μου Κέρλι". Με πιάνει ζαλάδα όταν σκέφτομαι όλες τις προσβολές που ακούστηκαν στο τίμιο αυτό σπίτι τον τελευταίο μήνα. Ο Πατέρας κρατάει τα χείλια του σφιγμένα. Αν κάποιος του μιλήσει, σηκώνει αγριεμένος

τα μάτια, λες και φοβάται μήπως αναγκαστεί να επέμβει άλλη μια φορά για να σταθεροποιήσει μια αβέβαιη κατάσταση. Η Μητέρα έχει κοκκινίσει από τον εκνευρισμό, η Μάργκοτ παραπονιέται για πονοκεφάλους, ο Ντούσελ έχει αϋπνίες, η κυρία βαν Ντ. όλη μέρα οδύρεται, κι όσο για μένα, έχω χάσει τον μπουσούλα. Για να πω την αλήθεια, καμιά φορά ξεχνάω με ποιον έχουμε θυμώσει και με ποιον έχουμε ήδη συμφιλιωθεί.

Η μόνη διασκέδαση είναι να μελετάω και περνάω πολλές ώρες μελετώντας.

Δική σου, Άννα

Παρασκευή 29 Οκτωβρίου 1943

Αγαπημένη Κίττυ,

Ο κύριος Κλάιμαν πάλι απουσιάζει, το στομάχι του δεν φαίνεται να ησυχάζει καθόλου. Δεν ξέρει ούτε ο ίδιος αν μπόρεσαν να σταματήσουν όλο το αίμα. Για πρώτη φορά ήταν πραγματικά απογοητευμένος όταν μας είπε ότι δεν ένιωθε καλά και θα γύριζε σπίτι του.

Ο κύριος κι η κυρία βαν Ντ. είχαν πάλι θορυβώδεις καυγάδες. Να γιατί: οι βαν Ντάαν δεν έχουν άλλα λεφτά. Ήθελαν να πουλήσουν ένα χειμωνιάτικο παλτό κι ένα κοστούμι του κυρίου, αλλά δε βρήκαν αγοραστές. Τα λεφτά που ζητούσαν ήταν υπερβολικά. Μια μέρα, εδώ και αρκετό καιρό ήδη, ο Κλάιμαν είχε μιλήσει για ένα φίλο γουναρά, έτσι ο κύριος σκέφτηκε να πουλήσει τη γούνα της κυρίας βαν Ντ. Το παλτό είναι από γούνα λαγού και ηλικίας δεκαεφτά ετών. Η κυρία βαν Ντ. πήρε 325 φιορίνια. Πελώριο ποσό. Ήθελε να κρατήσει τα λεφτά για ν' αγοράσει καινούρια ρούχα μετά τον πόλεμο, κι έτσι ο κύριος αναγκάστηκε να χρησιμοποιήσει όλη του την πειθώ για να της αποδείξει ότι είχαν απόλυτη ανάγκη από χρήματα για τη διαχείριση του νοικοκυριού.

Δεν μπορείς να φανταστείς τα ουρλιαχτά, τις φωνές, τα ποδοπατήματα και τις βρισιές. Ήταν τρομακτικό. Η οικογένειά μου στεκόταν στην άκρη της σκάλας με κομμένη την ανάσα, έτοιμη

να τους χωρίσει σε περίπτωση ανάγκης.

Όλες αυτές οι φωνές, τα κλαψουρίσματα κι η νευρικότητα προκαλούν τέτοια ένταση και κούραση, που το βράδυ σωριάζομαι στο κρεβάτι μου κλαίγοντας κι ευχαριστώ το Θεό που έχω μισή ώρα αποκλειστικά για τον εαυτό μου.

Κατά τ' άλλα, καλά είμαι, μόνο που δεν έχω καθόλου όρεξη. Συνέχεια ακούω να μου λένε: «Πολύ κομμένη σε βλέπω!». Πρέπει να παραδεχτώ πως κάνουν ό,τι μπορούν για να κρατήσω τη φόρμα μου. Ζάχαρη από σταφύλια, μουρουνόλαδο, χαπάκια με μαγιά και ασβέστιο, είναι πράγματα που παίρνω κάθε μέρα. Κι όμως δεν κατορθώνω συγκρατήσω τα νεύρα μου. Ιδίως τις Κυριακές νιώθω πολύ δυστυχημένη. Η Κυριακή είναι η μέρα που η ατμόσφαιρα στο σπίτι είναι ασφυκτική, νυσταλέα και βαριά. Έξω δεν ακούγεται ούτε ένα κελάηδημα, μια θανατερή σιωπή πέφτει πάνω σε όλα, που το βάρος της αγκιστρώνεται πάνω μου σαν να θέλει να με παρασύρει στα βάθη ενός υπόγειου κόσμου. Ο Πατέρας, η Μητέρα κι η Μάργκοτ με αφήνουν εντελώς αδιάφορη, περιφέρομαι από δωμάτιο σε δωμάτιο, ανεβοκατεβαίνω τη σκάλα και νιώθω σαν πουλί με κομμένα τα φτερά του, που μέσα στο βαθύ σκοτάδι πέφτει πάνω στα κάγκελα του πολύ μικρού κλουβιού του. «Να βγω, ν' αναπνεύσω και να γελάσω!» ακούω μια φωνή μέσα μου, αλλά ούτε καν απαντάω πια, πάω να ξαπλώσω σ' ένα ντιβάνι και να κοιμηθώ, για να συντομεύσω το χρόνο, τη σιωπή και την τρομερή αγωνία, μια και δεν μπορώ να τα σκοτώσω.

Τετάρτη 3 Νοεμβρίου 1943

Αγαπημένη Κίττυ,

Για να ξεσκάσουμε αλλά και να μορφωθούμε λιγάκι, ο Πατέρας παράγγειλε να του στείλουν έναν κατάλογο από το Ινστιτούτο Διδασκαλίας του Λέιντε. Η Μάργκοτ ξεφύλλισε τουλάχιστον τρεις φορές τον πολυσέλιδο αυτό κατάλογο, δίχως να βρει τίποτα που να της αρέσει ή που να μπορεί να πληρώσει με το χαρτζιλίκι της. Ο Πατέρας φάνηκε πιο γρήγορος, θέλησε να γρά-

ψει στο Ινστιτούτο για να του στείλουν ένα δοκιμαστικό μάθημα λατινικών “για αρχάριους”. Δίχως αργοπορία, το μάθημα ήρθε, η Μάργκοτ στρώθηκε στη δουλειά γεμάτη ενθουσιασμό και, παρά την υψηλή τιμή του, τελικά παραγγείλαμε την πλήρη σειρά των μαθημάτων. Είναι πολύ δύσκολο για μένα, ακόμα κι αν ήθελα πολύ να μάθω λατινικά.

Για να ασχοληθώ κι εγώ μ’ ένα καινούριο θέμα, ο Πατέρας ζήτησε από τον Κλάιμαν αν μπορούσε να προμηθευτεί μια Βίβλο για παιδιά, για να μάθω επιτέλους κάτι για την Καινή Διαθήκη.

«Για το Χανουκά θέλεις να κάνεις δώρο στην Άννα μια Βίβλο;» ρώτησε η Μάργκοτ κάπως ξαφνιασμένη.

«Ναι... ε, νομίζω ότι ίσως θα ’ταν καλύτερα να της το κάνω στη γιορτή του Σιντ-Νίκολας» της απάντησε ο Πατέρας.

Ο Ιησούς δεν πολυταιριάζει στη γιορτή του Χανουκά.

Επειδή η ηλεκτρική σκούπα έσπασε, πρέπει κάθε βράδυ να τρίβω το χαλί με μια παλιά βούρτσα. Να κλείνω το παράθυρο, ν’ ανάβω το φως, τη σόμπα επίσης, έπειτα να ξεσκονίζω το πάτωμα με τη μικρή σκούπα. «Δε θα κρατήσει αυτό» σκέφτηκα από την πρώτη κιόλας φορά. Δε θ’ αργήσουν να παραπονεθούν και, πράγματι, η Μητέρα υπέφερε από πονοκεφάλους εξαιτίας των πυκνών σύννεφων σκόνης που έμεναν να αιωρούνται μέσα στο δωμάτιο, η Μάργκοτ βρήκε το καινούριο λατινικό λεξικό της μέσα στις βρωμιές κι ο Πιμ γκρίνιαζε ότι, στο κάτω-κάτω, το πάτωμα δεν είχε αλλάξει καθόλου μα καθόλου όψη. Ορίστε το ευχαριστώ για τον κόπο μου.

Η τελευταία απόφαση του Κρησφύγετου είναι ν’ ανάβουμε τη σόμπα στις εφτά και μισή τις Κυριακές, αντί για τις πέντε και μισή το πρωί. Βρίσκω ότι αυτό είναι επικίνδυνο.

Τι θα σκεφτούν οι γείτονες βλέποντας τον καπνό να βγαίνει από την καπνοδόχο μας; Το ίδιο και για τις κουρτίνες. Από τότε που ήρθαμε έμεναν στερεωμένες ακριβώς στο ίδιο μέρος, μα κάπου-κάπου κάποιος από τους κυρίους ή τις κυρίες, από καπρίτσιο, θέλει οπωσδήποτε να κοιτάξει έξω. Ως συνέπεια μια βροχή από επιπλήξεις. Απάντηση: «Έτσι κι αλλιώς, κανένας δεν το

προσέχει». Να πώς αρχίζουν και πώς τελειώνουν όλες οι αμέλειες. «Κανένας δεν το προσέχει, κανένας δεν μπορεί να το ακούσει, κανένας δεν δίνει σημασία». Εύκολο να λέγεται, αλλά είναι αλήθεια;

Αυτόν τον καιρό οι θυελλώδεις συζητήσεις έχουν ηρεμήσει, μόνο ο Ντούσσελ είναι τσακωμένος με τους βαν Ντάαν. Όταν αναφέρεται στην κυρία βαν Ντ., ένα μόνο πράγμα ακούει κανείς: “αυτή η φτωχή χαζούλα” ή “αυτή η γριά στρίγγλα” και, αντίστροφα, η κυρία βαν Ντ. περιγράφει τον αλάνθαστο αυτό σοφό ως “μεγαλοκοπέλα”, “νευρωτική γεροντοκόρη” και άλλα. Είναι πιο εύκολο να βλέπεις την καμπούρα του άλλου!

Δική σου, Άννα

Δευτέρα βράδυ 8 Νομβρίου 1943

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Αν βάλεις όλα μου τα γράμματα στη σειρά, σίγουρα θα διαπιστώσεις ότι, κάθε φορά που έγραφα, η διάθεσή μου ήταν διαφορετική. Εκνευρίζομαι με τον ίδιο μου τον εαυτό όταν βλέπω πόσο πολύ με επηρεάζει η ατμόσφαιρα που βασιλεύει στο Κρησφύγετο – όχι ότι είμαι η μόνη, όλοι στο ίδιο καζάνι βράζουμε. Όταν διαβάζω ένα βιβλίο που μ’ εντυπωσιάζει, πρέπει πρώτα να ξαναβρώ την ηρεμία μου πριν παρουσιάσω μπροστά στους άλλους, αλλιώς θα μ’ έβρισκαν κάπως αλλόκοτη. Αυτή την εποχή, όπως θα πρέπει ήδη να κατάλαβες, περνάω μια περίοδο κατάθλιψης. Δε θα μπορούσα στ’ αλήθεια να σου πω γιατί, αλλά νομίζω ότι φταίει το γεγονός ότι είμαι τόσο φοβιτισiάρα, κι αυτό είναι κάτι που βρίσκω διαρκώς στο δρόμο μου. Σήμερα το βράδυ, ενώ η Μπεπ ήταν ακόμα εδώ, χτύπησαν πολλές φορές δυνατά και μ’ επιμονή την πόρτα, κι εγώ έγινα κάτωχωρη, είχα πόνους στην κοιλιά και ταχυπαλμία, κι όλα αυτά γιατί φοβόμουν!

Το βράδυ στο κρεβάτι μου με φαντάζομαι μόνη μου σ’ ένα κελί, δίχως τον Πατέρα και τη Μητέρα. Καμιά φορά περιφέρομαι στο δρόμο ή το Κρησφύγετό μας παίρνει φωτιά ή έρχονται τη νύχτα να μας πάρουν και γεμάτη απελπισία κρύβομαι κάτω

απ' το κρεβάτι. Τα βλέπω όλα σαν να συνέβαιναν στ' αλήθεια, κι επιπλέον με την αίσθηση ότι αυτό θα μπορούσε να μου συμβεί από τη μια στιγμή στην άλλη.

Η Μιήπ λέει συχνά ότι μας ζηλεύει, γιατί εδώ έχουμε την ησυχία μας. Ίσως να είναι αλήθεια, αλλά την αγωνία μας σίγουρα δεν τη σκέφτεται. Δεν μπορώ ούτε καν να φανταστώ ότι για μας ο κόσμος θα ξαναγίνει κάποτε φυσιολογικός. Τυχαίνει να μιλάω για “μετά τον πόλεμο”, αλλά μοιάζει σαν να μιλάω για παλάτια στην άμμο, για κάτι που δε θα πραγματοποιηθεί ποτέ.

Μας βλέπω και τους οχτώ μέσα στο Κρησφύγετο, σαν να ήμασταν ένα κομμάτι γαλάζιου ουρανού περιστοιχισμένο από απειλητικά μαύρα σύννεφα. Σ' αυτήν την αυστηρά οριοθετημένη περιοχή όπου στεκόμαστε, είμαστε ακόμα ασφαλείς, αλλά τα σύννεφα πλησιάζουν όλο και περισσότερο και το νοητό δαχτυλίδι που μας χωρίζει από τον επικείμενο κίνδυνο δεν παύει να στενεύει. Τώρα ο κίνδυνος και το σκοτάδι βρίσκονται τόσο κοντά, που μην ξέροντας πού να καταφύγουμε, χτυπιόμαστε ο ένας πάνω στον άλλο. Κοιτάζουμε κάτω, όπου οι άνθρωποι τσακώνονται, κοιτάζουμε ψηλά, όπου είναι ήρεμα και όμορφα και, στο μεταξύ ο κύκλος μας απομονώνεται από τη σκοτεινή μάζα, που δε μας σπρώχνει ούτε κάτω ούτε πάνω, αλλά στέκεται μπροστά μας, αδιαπέραστος τοίχος, κι ετοιμάζεται να μας καταστρέψει, αλλά δεν μπορεί να το κάνει ακόμα. Δε μου μένει παρά να φωνάξω και να ικετεύσω: «Ω, δαχτυλίδι, δαχτυλίδι, μεγάλωσε κι άνοιξε για μας!».

Δικιά σου, Άννα

Πέμπτη 11 Νοεμβρίου 1943

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Έχω έναν καλό τίτλο για το κεφάλαιο αυτό:

“Ωδή στο στυλογράφο μου”, *in memoriam*.

Ο στυλογράφος μου μου ήταν πάντα για μένα ένα πολύτιμο αντικείμενο. Το αντιμετώπιζα με τον πιο βαθύ σεβασμό, κυρίως λόγω της χοντρής του μύτες, γιατί μόνο με χοντρές μύτες μπορώ να γράψω καλά. Ο στυλογράφος μου έζησε μια μακρόχρονη και

συγκλονιστική ζωή, την οποία θα σου διηγηθώ εν συντομία παρακάτω.

Όταν ήμουν εννέα χρονών, ο στυλογράφος μου έφτασε σ' ένα μικρό πακέτο (τυλιγμένο με μπαμπάκι), ως "δείγμα άνευ αξίας", που είχε έρθει από πολύ μακριά, από το Άαχεν, όπου ζούσε η γενναιόδωρη δωρήτρια, η γιαγιά μου. Ήμουν στο κρεβάτι με γρίπη κι ο χειμωνιάτικος άνεμος σφύριζε γύρω από το σπίτι. Ο θαυμάσιος στυλογράφος ήταν μέσα σε μια θήκη από κόκκινο δέρμα και τον έδειξα, από την πρώτη κιόλας μέρα, σ' όλες μου τις φίλες. Εγώ, η Άννα Φρανκ, υπερήφανη κάτοχος ενός στυλογράφου.

Όταν έγινα δέκα χρονών, με άφησαν να πάρω το στυλογράφο μου στο σχολείο κι η δασκάλα μού επέτρεψε να το χρησιμοποιήσω. Στα έντεκά μου ωστόσο αναγκάστηκα να βάλω στην άκρη το θησαυρό μου, γιατί η δασκάλα της τελευταίας τάξης του δημοτικού επέτρεπε μόνο τις πένες και τα μελανοδοχεία ως όργανα γραφής. Όταν έγινα δώδεκα χρονών και μπήκα στο εβραϊκό λύκειο, προς ακόμα μεγαλύτερη τιμή του, ο στυλογράφος μου απέκτησε καινούρια θήκη, που μπορούσε επίσης να στεγάσει ένα μολύβι και που ήταν ακόμα ωραιότερη, γιατί έκλεινε με φερμουάρ. Στα δεκατρία το πήρα μαζί μου στο Κρησφύγετο, όπου διέσχισε αμέτρητα σημειωματάρια και τετράδια. Στα δεκατέσσερά μου ο στυλογράφος μου μόλις είχε περάσει την τελευταία του χρονιά μαζί μου, και σήμερα...

Μια Παρασκευή απόγευμα, μετά τις πέντε, έβγαινα από το δωματιάκι μου κι ετοιμαζόμουν να καθίσω στο τραπέζι για να γράψω, όταν με σκούνησαν απότομα για να κάνω θέση στη Μάργκοτ και τον Πατέρα, που έπρεπε να μελετήσουν τα λατινικά τους. Ο στυλογράφος έμεινε στο τραπέζι αχρησιμοποίητος κι η κάτοχός του, αναστενάζοντας γιατί θα έπρεπε ν' αρκεστεί σε μια πολύ μικρή γωνίτσα του τραπέζιού, άρχισε να τρίβει φασόλια. Εδώ το να τρίβει κανείς φασόλια σημαίνει να κάνει τα μουχλιασμένα κόκκινα φασόλια να αποκτήσουν ξανά αξιοπρεπή όψη. Στις έξι παρά τέταρτο σκούπισα το πάτωμα και πέταξα τα σκουπίδια και τα σάπια φασόλια μέσα σε μια εφημερίδα και στη συνέχεια μέσα στη σόμπα. Μια πελώρια φλόγα πετάχτηκε από

μέσα και χάρηκα βλέποντας τη φωτιά ν' αναζωογονείται, ενώ ήταν στα τελευταία της. Είχε επανέλθει η ηρεμία, οι λατινιστές είχαν αδειάσει τη γωνιά και κάθισα μπροστά στο τραπέζι, για να κάνω τη δουλειά που είχα προγραμματίσει, αλλά όσο κι αν έψαχνα, ήταν αδύνατο να βρω το στυλογράφο μου. Κοίταξα άλλη μια φορά, με βοήθησε κι η Μάργκοτ κι η Μητέρα κι ο Πατέρας κι ο Ντούσελ, αλλά είχε εξαφανιστεί, δίχως να αφήσει ίχνη. «Ίσως να έπεσε στη σόμπα μαζί με τα φασόλια!» είπε η Μάργκοτ. «Μα και βέβαια όχι!» απάντησα εγώ. Το βράδυ ωστόσο, μια και ο στυλογράφος μου εξακολουθούσε να μένει άφαντο, υποθέσαμε όλοι ότι είχε καεί, αφού μάλιστα το πλαστικό καίγεται πολύ εύκολα. Και πραγματικά, το θλιβερό προαίσθημα επιβεβαιώθηκε όταν την άλλη μέρα το πρωί ο Πατέρας, αδειάζοντας τη σόμπα, βρήκε μέσα στις στάχτες το πιαστράκι του στυλογράφου. Από τη χρυσή πένα δεν έμενε πια τίποτα. «Θα πρέπει να έλιωσε πάνω σε μια από τις πυρίμαχες πέτρες» είπε ο Πατέρας. Μου μένει μια παρηγοριά, ακόμα κι αν δεν είναι ιδιαίτερα σοβαρή: ο στυλογράφος μου κάηκε, όπως θέλω να με κάψουν κι εμένα αργότερα.

Δική σου, Άννα

Τετάρτη 17 Νοεμβρίου 1943

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Πρόσφατα γεγονότα ταρακουνούν το Κρησφύγετο. Εξαιτίας της διφθερίτιδας που έπαθε η Μπεπ, απαγορεύεται να μας πλησιάσει επί έξι εβδομάδες. Αυτό δημιουργεί τεράστια προβλήματα σχετικά με το θέμα του φαγητού αλλά και με τα ψώνια, χωρίς να λογαριάσουμε ότι θα στερηθούμε και τη συντροφιά της. Ο Κλάιμαν είναι ακόμα στο κρεβάτι κι εδώ και τρεις βδομάδες δεν τρώει τίποτα άλλο παρά γάλα και αραιωμένη σούπα. Ο Κούχλερ έχει πνιγεί στη δουλειά.

Τα μαθήματα λατινικών δι' αλληλογραφίας της Μάργκοτ έρχονται πίσω διορθωμένα από έναν καθηγητή. Η Μάργκοτ χρησιμοποιεί το όνομα της Μπεπ, ο καθηγητής είναι πολύ ευγενικός κι επιπλέον πνευματώδης. Σίγουρα θα χαίρεται που του έτυχε

μια τόσο έξυπνη μαθήτρια.

Ο Ντούσσελ είναι σε μια κατάσταση μεγάλης έξαψης, κανένας μας δεν καταλαβαίνει γιατί. Άρχισε με το να μην ανοίγει πια το στόμα του επάνω και να μην απευθύνει το λόγο στον κύριο ή την κυρία βαν Ντάαν. Όλοι το πρόσεξαν και, καθώς αυτό διαρκούσε πολλές μέρες, η Μητέρα βρήκε την ευκαιρία να του πει να προσέξει την κυρία βαν Ντ., η οποία, αν εξακολουθούσε να φέρεται έτσι, θα μπορούσε πολύ εύκολα να του δυσκολέψει τη ζωή. Ο Ντούσσελ διαβεβαίωσε ότι πρώτος ο βαν Ντάαν του είχε κόψει την κουβέντα και ότι συνεπώς δεν είχε την πρόθεση να σπάσει αυτός τη σιωπή. Πρέπει να ξέρεις ότι χτες, 16 Νοεμβρίου, έκλεινε χορό στο Κρησφύγετο. Με την ευκαιρία αυτή πρόσφερε στη Μητέρα μια μικρή γλαστρούλα με λουλούδια, αλλά η κυρία βαν Ντάαν, που εδώ και μερικές βδομάδες αναφερόταν συχνά στην ημερομηνία αυτή και είχε βάλει τα δυνατά της να του δώσει να καταλάβει ότι, κατά τη γνώμη της, έπρεπε να κάνει δώρα, δεν πήρε τίποτα. Αντί να μας ευχαριστήσει για πρώτη φορά για την ανιδιοτελή χειρονομία μας, δεν είπε απολύτως τίποτα, κι όταν στις 16 του μήνα το πρωί τον ρώτησα αν έπρεπε να του δώσω συγχαρητήρια ή συλλυπητήρια, απάντησε ότι δεχόταν και τα μεν και τα δε. Η Μητέρα, που ήθελε να παραστήσει το συμφιλιωτή, δεν κατάφερε τίποτα περισσότερο και τελικά η κατάσταση παρέμεινε όπως ήταν.

Δεν νομίζω ότι υπερβάλλω λέγοντας για τον Ντούσσελ ότι του 'χει στρίψει μια βίδα. Διασκεδάζουμε όλοι διακριτικά με το γεγονός ότι δεν έχει καλή μνήμη, δεν έχει γνώμη και δεν έχει κρίση και γελάμε πολύ συχνά, όταν διηγείται εντελώς στραβά ένα νέο, που μόλις άκουσε, κι αρχίζει να τα μπερδεύει όλα. Εξάλλου, σε κάθε επίπληξη ή κατηγορία, απαντάει μ' ένα σωρό ωραίες υποσχέσεις, που όμως δεν κρατάει ούτε μία.

«Ο άνθρωπος αυτός έχει μεγάλο πνεύμα, αλλά είναι τόσο μικρός στις πράξεις του!»

Δική σου, Άννα

Σάββατο 27 Νοεμβρίου 1943

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Χτες το βράδυ, πριν αποκοιμηθώ, εμφανίστηκε ξαφνικά μπροστά μου η Χαννελί. Την έβλεπα ντυμένη με κουρέλια, με το πρόσωπο τραβηγμένο κι αδυνατισμένο. Τα μάτια της ήταν τόσο μεγάλα και με κοίταζε με τέτοια θλίψη και παράπονο, που μου φαινόταν ότι μου έλεγε: «Ω, Άννα, γιατί με εγκατέλειψες; Βοήθησέ με, βοήθησε με, σώσε με απ' αυτή την κόλαση!».

Και δεν μπορώ να τη βοηθήσω, είμαι υποχρεωμένη να μένω με σταυρωμένα τα χέρια, μπορώ μόνο να παρακολουθώ τον πόνο και το θάνατο των άλλων και να προσεύχομαι στο Θεό να μας τη φέρει πίσω. Μόνο τη Χαννελί είδα, κανέναν άλλο, και κατάλαβα γιατί. Την έκρινα άσχημα, σκεφτόμουν υπερβολικά παιδίστικα για να κατανοήσω τα προβλήματά της. Ήταν πολύ δεμένη με τη φίλη της κι έμοιαζε σαν να ήθελα εγώ να της την πάρω. Η καημένη, πόσο δυστυχισμένη θα πρέπει να ένιωσε, το ξέρω, γνωρίζω πολύ καλά αυτό το συναίσθημα! Καμιά φορά μου φαινόταν σαν να 'βλεπα ξαφνικά πώς ήταν η ζωή της, αλλά ξαναγύριζα αμέσως, σαν εγώίστρια, στις δικές μου χαρές και τα δικά μου προβλήματα. Της είχα φερθεί άσχημα και τώρα με κοίταζε με πρόσωπο κάτωχρο και ικετευτικό βλέμμα, με τόση απόγνωση. Μακάρι να μπορούσα να τη βοηθήσω! Ω, Θεέ μου, εγώ έχω εδώ ό,τι θα μπορούσα να ευχηθώ, ενώ εκείνη την έπληξε τόσο άσχημα μια σκληρή μοίρα. Ήταν τουλάχιστον το ίδιο θρήσκα μ' εμένα, ήθελε κι εκείνη να κάνει το καλό, γιατί λοιπόν διάλεξαν εμένα για να ζήσω κι εκείνη ίσως για να πεθάνει; Ποια ήταν η διαφορά ανάμεσά μας; Γιατί είμαστε τόσο μακριά η μια από την άλλη;

Για να είμαι ειλικρινής, είχα να τη σκεφτώ μήνες – όχι, ένα χρόνο ίσως. Δεν την είχα ξεχάσει εντελώς, αλλά τέλος πάντων τόσο, ώστε να μην τη φαντάζομαι ολομόναχη στην απελπισία της.

Αχ, Χαννελί, ελπίζω ότι θα επιζήσεις ως το τέλος του πολέμου και ότι θα γυρίσεις κοντά μας, για να μπορέσω ν' ασχοληθώ μαζί σου και να σε αποζημιώσω για το κακό που σου έκανα.

Αλλά όταν θα μπορέσω πάλι να τη βοηθήσω, δε θα το χρειάζεται όσο τώρα. Τυχαίνει άραγε να με σκέφτεται κι εκείνη, και τι νιώθει τότε;

Πανάγαθε κι Ελεήμονα Θεέ, βοήθησε την Εσύ τουλάχιστον, να μην είναι μόνη. Ω, θα ήθελα να της πεις ότι τη σκέφτομαι με αγάπη και οίκτο, ίσως αυτό να τη βοηθούσε ν' αντέξει καλύτερα.

Δεν πρέπει να την ξανασκεφτώ ποτέ πια, γιατί δεν καταλήγω πουθενά. Βλέπω συνέχεια τα μεγάλα της μάτια στυλωμένα πάνω μου. Η Χαννελί πιστεύει άραγε στ' αλήθεια ή μήπως τήν πίστη της την επέβαλαν αποκλειστικά οι άλλοι; Δεν μπορώ καν ν' απαντήσω, ποτέ δεν έκανα τον κόπο να τη ρωτήσω. Χαννελί, Χαννελί, μακάρι να μπορούσα να μοιραστώ μαζί σου όλα όσα χαίρομαι εγώ. Είναι πολύ αργά, δεν μπορώ ν' αλλάξω πια τίποτα ούτε να διορθώσω κανένα από τα λάθη που έχω κάνει. Αλλά δε θα την ξεχάσω πια ποτέ και θα προσεύχομαι πάντα γι' αυτήν!

Δική σου, Άννα

Δευτέρα 6 Δεκεμβρίου 1943

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Όσο πλησίαζε η γιορτή του Σιντ-Νίκολας, άθελά μας σκεπτήκαμε όλοι το τόσο όμορφα διακοσμημένο καλάθι της περσινής χρονιάς, κι εμένα κυρίως μου φαινόταν πολύ κρίμα που δε θα κάναμε τίποτα φέτος. Σκέφτηκα πολλή ώρα μέχρι να μου έρθει μια ιδέα, κάτι αστείο. Συμβουλευτήκα τον Πιμ, κι εδώ και μια βδομάδα στρωθήκαμε στη δουλειά για να συντάξουμε ένα ποίημα για τον καθένα από μας.

Την Κυριακή το βράδυ, στις οχτώ και τέταρτο, εμφανιστήκαμε στον πάνω όροφο, κρατώντας ανάμεσά μας το μεγάλο πανέρι με τ' άπλυτα, διακοσμημένο με μικρά ανθρωπάκια και φιόγκους από χνουδωτή ροζ και μπλε κορδέλα. Ένα μεγάλο κομμάτι καφετί χαρτί περιτυλίγματος, πάνω στο οποίο ήταν στερεωμένο ένα γράμμα, σκέπαζε το καλάθι. Όλοι ξαφνιαστήκαν μ' αυτήν την έκπληξη. Έβγαλα το γράμμα από το καλάθι και το διάβασα:

Πρόλογος

Να 'την ξανά, η μέρα του Σιντ-Νίκολας προβάλλει,
Ακόμα και στο κρυφό μας σπίτι θα εισβάλλει,
Μόνο τα κάλαντα κανείς δεν θα μας τα ψάλει.
Αλλά αν πέρσι τέτοια εποχή ελπίδα είχαμε καλή
Πως σπίτια μας θα ήμασταν να κάνουμε γιορτή,
Κι αν τίποτα δεν έμεινε να δώσουμε σαν χάρισμα,
Κοιτάξτε τα παπούτσια σας, υπάρχει κάτι στ' άνοιγμα!

Ακούστηκε ένα δυνατό ξέσπασμα γέλιου κι ο καθένας τράβηξε με τη σειρά του το παπούτσι του από το καλάθι. Στο κάθε παπούτσι υπήρχε ένα μικρό πακέτο σε χαρτί περιτυλίγματος, με το όνομα του κατόχου.

Τετάρτη 22 Δεκεμβρίου 1943

Αγαπημένη Κίττυ,

Μια βαριά γρίπη μ' έριξε στο κρεβάτι και μ' εμπόδισε να σου γράψω νωρίτερα. Είναι απαίσιο να είναι κανείς άρρωστος εδώ. Όταν ήθελα να βήξω, κουλουριαζόμουν κάτω από την κουβέρτα και προσπαθούσα να καλμάρω το λαιμό μου όσο πιο αθόρυβα γινόταν, αλλά τις περισσότερες φορές ο ερεθισμός δεν έλεγε να φύγει, κι αναγκαζόμουν να καταφύγω στο γάλα με μέλι, τη ζάχαρη και τις παστίλιες. Όταν σκέφτομαι τις θεραπείες που μου επέβαλαν, με πιάνει ζαλάδα. Τι εφιδρώσεις, τι καταπλάσματα, κομπρέσες στο στήθος, ζεστά, γαργάρες, επαλείψεις, ακινησία, θερμοφόρα, μπουγιότες, λεμονάδες, κι επιπλέον κάθε δυο ώρες το θερμόμετρο. Είναι στ' αλήθεια δυνατόν να θεραπευτεί κάποιος με τέτοιο τρόπο; Το χειρότερο είναι ότι ο κύριος Ντούσσελ ήθελε να το παίξει γιατρός κι ακούμπησε το πασαλειμμένο με πομάδες κεφάλι του πάνω στο γυμνό μου στήθος για να με ακροαστεί. Όχι μόνο τα μαλλιά του με γρατζουνούσαν φριχτά, αλλά ένιωθα και φοβερή αμηχανία, ακόμα κι αν έχει κάνει σπουδές εδώ και τριάντα χρόνια κι έχει τον τίτλο του γιατρού. Τι του ήρθε πάλι να σκύψει πάνω στην καρδιά μου; Στο κάτω-κάτω, δεν είναι

εραστής μου! Οπωσδήποτε, αυτό που είναι ή δεν είναι άρρωστο μέσα μου, αποκλείεται να το ακούσει, πρέπει πρώτα να ξεβουλώσει τα αυτιά του, γιατί αρχίζει να μοιάζει επικίνδυνα με κουφό. Αλλά αρκετά μιλήσαμε για την αρρώστια. Συνήλθα, ψήλωσα ένα πόντο, πήρα ένα κιλό, είμαι χλωμή κι ανυπομονώ να βυθιστώ στη μελέτη.

Ausnahmesweise(*)... (η μόνη λέξη που ταιριάζει εδώ) τα πάμε καλά μεταξύ μας, κανείς δεν τσακώνεται, αλλά αυτό δεν πρόκειται να διαρκέσει πολύ, τέτοια ειρηνική ατμόσφαιρα έξι μήνες είχαμε να δούμε μέσα στο σπίτι.

Η Μπεπ είναι ακόμα στην καραντίνα, αλλά η φίλη μας δε θ' αργήσει ν' απαλλαγεί από τους βάκιλους.

Για τα Χριστούγεννα δικαιούμαστε συμπληρωματικό λάδι, καραμέλες και μελάσα. Ο κύριος Ντούσσελ πρόσφερε στην κυρία βαν Ντάαν και στη Μητέρα μια ωραία τάρτα – την είχε παραγγείλει η Μιήπ κατά παράκλησή του. Πέρα απ' όλη την άλλη δουλειά της η Μιήπ αναγκάστηκε ν' ασχοληθεί και μ' αυτό. Η Μάργκοτ κι εγώ πήραμε δώρο από μια καρφίτσουλα φτιαγμένη από ένα κέρμα των δυόμισι σεντ, που γυάλιζε όμορφα. Είναι πανέμορφες.

Για τα Χριστούγεννα έχω ήδη σκεφτεί δώρα για τη Μιήπ και την Μπεπ. Και μάλιστα, εδώ κι ένα μήνα βάζω στην άκρη τη ζάχαρη από τα κορν-φλέικς μου, και ο Κλάιμαν τα χρησιμοποίησε για να φτιάξει φοντάν για τα Χριστούγεννα.

Ο καιρός είναι βαρύς, η σόμπα βρωμάει, το φαγητό μας είναι δύσπεπτο, πράγμα που προκαλεί βροντερούς θορύβους σ' όλο το σπίτι, ο πόλεμος έχει φτάσει σε νεκρό σημείο, η διάθεση είναι φριχτή.

Δική σου, Άννα

Παρασκευή 24 Δεκεμβρίου 1943

(*) Όπως εξαιρετικώς.

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Όπως σου έχω γράψει πολλές φορές, η διάθεση μας επηρεάζει πολύ εδώ μέσα, και κυρίως τώρα τελευταία νιώθω ότι αυτό ισχύει ακόμα περισσότερο για μένα. “Στην κορυφή του κόσμου ή στα έγκατα της απελπισίας”(*) είναι η έκφραση που ταιριάζουν απόλυτα στην περίπτωση. Τρελή από αγαλλίαση όταν σκέφτομαι την άνετη ζωή μας εδώ και συγκρίνω τον εαυτό μου με τ’ άλλα Εβραϊάκια, και θλιμμένη μέχρι θανάτου, να πώς νιώθω όταν ακούω, όπως σήμερα το απόγευμα, την κυρία Κλάιμαν, που είχε έρθει να μας κάνει επίσκεψη, να μιλάει για τη λésσχη του χόκεϊ της Γιόπι, για τις βαρκάδες της, για τις θεατρικές της παραστάσεις και για τις συγκεντρώσεις στους φίλους. Δε νομίζω ότι ζηλεύω τη Γιόπι, αλλά πρέπει να πω ότι μου ’ρχεται τότε μια τρομερή επιθυμία να διασκεδάσω σαν τρελή και να γελάσω μέχρι δακρύων. Κυρίως τώρα το χειμώνα, την εποχή των διακοπών των Χριστουγέννων και της Πρωτοχρονιάς, εμείς είμαστε εδώ σαν παρίες. Ωστόσο δεν είναι σωστό να γράφω αυτά τα λόγια, γιατί δίνω την εντύπωση ότι είμαι αχάριστη, αλλά δε μ’ ενδιαφέρει η γνώμη τους, δεν μπορώ να τα κρατάω όλα μέσα μου και θα επαναλάβω άλλη μια φορά τις λέξεις της εισαγωγής μου, “το χαρτί έχει μεγαλύτερη υπομονή από τους ανθρώπους”.

Όταν έρχεται κάποιος απέξω, με τον άνεμο στα ρούχα του και το κρύο στα μάγουλά του, μου ’ρχεται να χλώσω το κεφάλι μου κάτω από τις κουβέρτες για να μη σκεφτώ: «Πότε θα μπορέσουμε κι εμείς ν’ αναπνεύσουμε ελεύθερα καθαρό αέρα;» Και καθώς δεν μπορώ να χώνω το κεφάλι μου κάτω από τις κουβέρτες, αλλά πρέπει αντίθετα να το κρατάω ψηλά και να φέρομαι με αξιοπρέπεια, οι σκέψεις αυτές τριγυρίζουν στο μυαλό μου όχι μόνο μία αλλά πάμπολλες φορές. Πίστεψέ με, όταν είσαι κλεισμένος μέσα επί ενάμισι χρόνο, έρχονται φορές που δεν αντέχεις άλλο. Σε πείσμα οποιασδήποτε δικαιοσύνης ή οποιασδήποτε αχαριστίας, είναι αδύνατον να διώξω αυτό το συναισθημα. Να

(*) Φημισμένη φράση του Γκαίτε.

κάνω ποδήλατο, να χορεύω, να σφυρίζω, ν' ανακαλύψω τον κόσμο, να νιώθω νέα, να ξέρω ότι είμαι ελεύθερη, αυτά είναι τα πράγματα που θέλω, κι ωστόσο δεν πρέπει να δείξω τίποτα, γιατί —σκέψου το λιγάκι— αν αρχίσουμε κι οι οχτώ να παραπονιόμαστε ή να κυκλοφορούμε με κατεβασμένα μούτρα, πού θα καταλήγαμε;

Αναρωτιέμαι καμιά φορά αν θα μπορέσει κανείς να καταλάβει αυτά που αισθάνομαι, αν θα μπορέσει κανείς να δει πέρα από την αχαριστία μου, πέρα από το γεγονός ότι είμαι ή δεν είμαι Εβραία, το κοριτσάκι που έχει τόση ανάγκη να διασκεδάσει σαν τρελό. Δεν ξέρω, και δε θα ήθελα να το συζητήσω με κανέναν, γιατί είναι σίγουρο ότι θ' άρχιζα τα κλάματα. Και το κλάμα μπορεί να είναι μια τόσο μεγάλη ανακούφιση, αρκεί μόνο να υπάρχει κάποιος για να γείρεις πάνω του εκείνη την ώρα. Παρά τις θεωρίες μου και τις προσπάθειές μου μου λείπει κάθε μέρα και κάθε στιγμή η μητέρα που θα με καταλάβαινε. Και γι' αυτό σκέφτομαι, με την κάθε χειρονομία και με την κάθε λέξη που γράφω, ότι αργότερα θα ήθελα να γίνω για τα παιδιά μου η μαμά που εγώ ονειρεύομαι. Η μαμά που δεν παίρνει στα σοβαρά όλα αυτά που λένε οι άλλοι και που αντίθετα παίρνει πολύ στα σοβαρά αυτό που είμαι. Αντιλαμβάνομαι ότι δεν καταφέρνω να το περιγράψω, αλλά λέγοντας μαμά τα έχω ήδη πει όλα, Ξέρεις τι σκέφτηκα για να φωνάζω, παρ' όλα αυτά, κι εγώ τη Μητέρα με μια μικρή λεξούλα που να μοιάζει με το μαμά; Τη φωνάζω συχνά Μάνα. Είναι, ας πούμε, μια μαμά όχι σωστή, που θα ήθελα πολύ να της το αντικαταστήσω το ν με το μ, αλλά είναι κάτι που δεν το καταλαβαίνει, γιατί αλλιώς θα ήταν δυστυχισμένη. Αρκετά μιλήσαμε γι' αυτά. Με το γράψιμο κάπως κατάφερα να βγω από τα “έγκατα της απελπισίας”!

Δική σου, Άννα

Είναι η δεύτερη μέρα μέρα των Χριστουγέννων, και δεν παύω να σκέφτομαι τον Πιμ και την ιστορία που μου είπε πέρσι. Τότε δεν καταλάβαινα την έννοια των λόγων του όπως την καταλαβαίνω σήμερα. Μακάρι να ερχόταν να μου μιλήσει ξανά, ίσως θα

μπορούσα να του δείξω ότι τον καταλαβαίνω! Πιστεύω ότι ο Πιμ μίλησε, γιατί αυτός που ξέρει τόσα πράγματα για τα μυστικά της καρδιάς των άλλων, αυτή τη φορά, άθελά του μ' εμπιστεύτηκε. Γιατί συνήθως ο Πιμ δε μιλάει για τον εαυτό του και δεν πιστεύω ότι η Μάργκοτ φαντάζεται τι πέρασε. Καημένε Πιμ, δε θα μπορέσει να με πείσει ότι το ξέχασε. Ποτέ δε θα το ξεχάσει. Έχει γίνει ανεκτικός, γιατί βλέπει κι αυτός τα σφάλματα της Μαμάς; Ελπίζω ότι θα του μοιάσω λίγο, δίχως να χρειαστεί να υποστώ τα ίδια πράγματα!

Άννα

Δευτέρα 27 Δεκεμβρίου 1943

Την Παρασκευή το βράδυ, για πρώτη φορά στη ζωή μου, πήρα χριστουγεννιάτικο δώρο. Τα κορίτσια, ο Κλάιμαν κι ο Κούχλερ μας είχαν ετοιμάσει μια εξαιρετική έκπληξη. Η Μιήπ μας έφτιαξε ένα χριστουγεννιάτικο γλυκό, πάνω στο οποίο είχε γράψει: “Ειρήνη το 1944”. Η Μπεπ μας χάρισε γλυκάκια, με βούτυρο προπολεμικής ποιότητας. Για τον Πέτερ, τη Μάργκοτ κι εμένα υπήρχε από ένα μικρό βαζάκι γιαούρτι και για τους μεγάλους από μια μπίρα για τον καθένα. Ήταν όλα τόσο όμορφα τυλιγμένα, με ωραίες εικόνες κολλημένες πάνω στα διάφορα πακέτα. Πέρα απ' αυτό, ούτε καταλάβαμε πως πέρασαν τα Χριστούγεννα.

Τετάρτη 29 Δεκεμβρίου 1943

Χτες το βράδυ ήμουν ξανά βαθιά λυπημένη. Είδα ξανά στον ύπνο μου τη γιαγιά και τη Χαννελί. Η γιαγιά, η αγαπημένη μας αυτή γιαγιά, που ελάχιστα καταλάβαμε πόσο υπέφερε, πόσο καλή ήταν για μας, πόσο ενδιαφερόταν για οτιδήποτε μας αφορούσε, εκείνη που φρόντιζε να μη μιλήσει για το τρομερό μυστικό(*)

Η γιαγιά ήταν πάντα τόσο αφοσιωμένη και καλή, ποτέ δε θα εγκατέλειπε κανένα μας. Σε οποιαδήποτε περίπτωση, ακόμα κι αν

(*) η γιαγιά της Άννας έπασχε από θανατηφόρα ανίατη αρρώστεια.

είχα κάνει μια μεγάλη χαζομάρα, η γιαγιά πάντα με δικαιολογούσε. Γιαγιά, με αγάπησες; Ή μήπως ούτε κι εσύ δε με κατάλαβες ποτέ; Δεν ξέρω. Πόσο μόνη θα πρέπει να ένιωθε, τόσο μόνη παρά την παρουσία μας! Ένα πλάσμα μπορεί να νιώσει μόνο παρά την αγάπη των άλλων, αν δεν είναι το “αγαπημένο πρόσωπο” κανενός.

Κι η Χαννελί ζει ακόμα άραγε; Τι κάνει; Ω, Θεέ μου, προστάτεψέ την και φέρ' την πάλι κοντά μας. Χαννελί, κάθε φορά μου θυμίζεις ποια θα μπορούσε να ήταν η μοίρα μου, κάθε φορά φαντάζομαι τον εαυτό μου στη θέση σου. Γιατί να είμαι συχνά θλιμμένη γι' αυτά που συμβαίνουν εδώ, ενώ θα έπρεπε να είμαι πάντα ευχαριστημένη, ικανοποιημένη κι ευτυχισμένη, εκτός από τις στιγμές που σκέφτομαι εκείνη και τους συντρόφους της στη δυστυχία; Είμαι εγωίστρια και δειλή. Γιατί πρέπει πάντα να σκέφτομαι τα πιο φριχτά πράγματα και να μου 'ρχεται να ουρλιάζω από τον τρόμο; Επειδή ακόμα και σήμερα και παρά τα όσα έχουν συμβεί δεν έχω αρκετή εμπιστοσύνη στο Θεό. Μου έδωσε τόσα πολλά, ενώ στην πραγματικότητα δεν τ' αξίζω, κι ωστόσο κάθε μέρα εξακολουθώ να κάνω τόσα σφάλματα!

Μόνο να κλάψει μπορεί κανείς όταν σκέφτεται τον πλησίον του, και μάλιστα μπορεί να κλαίει όλη μέρα. Μπορεί μόνο να προσεύχεται να κάνει ο Θεός ένα θαύμα και να σώσει μερικές ζωές ακόμα. Κι ελπίζω ότι εγώ προσεύχομαι αρκετά συχνά!

Πέμπτη 30 Δεκεμβρίου 1943

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Από τότε που έλαβαν χώρα οι τελευταίοι μεγάλοι καυγάδες, όλα πάνε καλά εδώ, τόσο ανάμεσά μας, τον Ντούσσελ και τους επάνω, όσο κι ανάμεσα στον Κύριο και την κυρία βαν Ντ. Τώρα όμως πυκνά σύννεφα αναγγέλλουν την καταιγίδα, εξαιτίας του... φαγητού. Η κυρία βαν Ντ. είχε την κακή ιδέα να φτιάξει και λιγότερες πατάτες σωτέ το πρωί και προτίμησε να τις φυλάξει. Η Μητέρα, ο Ντούσσελ κι εμείς δε συμφωνούσαμε μαζί της. Έτσι, από δω και στο εξής, φτιάχνουμε πατάτες χωριστά. Αλλά τώρα η

μοιρασιά του λίπους και του λαδιού δεν γίνεται με δίκαιο τρόπο κι η Μητέρα πρέπει και πάλι να δώσει ένα τέλος σ' αυτή την κατάσταση. Αν η λύση παρουσιάσει οποιοδήποτε ενδιαφέρον, θα σου το διηγηθώ. Τώρα τελευταία μαγειρεύουμε χωριστά. Κρέας (εκείνοι με λίπος, εμείς χωρίς λίπος), εκείνοι σούπα, εμείς όχι σούπα. Πατάτες (εκείνοι τις ξεφλουδίζουν, εμείς όχι), συμπληρωματικές αγορές, και τώρα ορίστε η ιστορία με τις πατάτες σωτέ.

Μακάρι να μπορούσαμε κι εμείς να χωρίζαμε μια για πάντα!

Δική σου, Άννα

Υ.Γ. Η Μπεπ μου έφερε ένα αντίγραφο από μια καρτ-ποστάλ με όλη την βασιλική οικογένεια. Η Τζουλιάννα φαίνεται πολύ νέα, όπως κι η βασίλισσα. Τα τρία κορίτσια είναι αξιολάτρευτα. Είναι εξαιρετικά ευγενικό από μέρους της Μπεπ, δεν βρίσκεις;

Κυριακή 2 Ιανουαρίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Αυτό το πρωινό, καθώς δεν είχα τίποτα να κάνω, ξεφύλλιζα το ημερολόγιό μου κι έπεσα επανειλημμένα πάνω στα γράμματά μου που αναφέρονταν στο θέμα “Μητέρα” με λόγια τόσο βίαια, που έπαθα σοκ κι αναρωτήθηκα: «Άννα, ήσουν στ’ αλήθεια εσύ εκείνη που μιλούσε για μίσος, αχ, Άννα, πώς μπόρεσες;». Έμεινα κοκαλωμένη, με τη σελίδα στο χέρι, και προσπάθησα να εξηγήσω τον υπερβολικό μου θυμό κι ακόμα και το μίσος εκείνο που μ’ έσπρωξε να σου τα εμπιστευτώ όλα. Προσπάθησα να καταλάβω και να δικαιολογήσω την Άννα, όπως ήταν πριν από ένα χρόνο, γιατί δε θα ησυχάσω αν σε αφήσω με την εντύπωση των κατηγοριών αυτών δίχως να σου εξηγήσω –τώρα που έχει περάσει λίγος καιρός– τι μ’ έκανε να μιλήσω έτσι.

Είμαι και ήμουν θύμα διαθέσεων που μου βύθιζαν (μεταφορικά φυσικά) το κεφάλι κάτω από το νερό και δε με άφηναν να δω παρά μόνο την υποκειμενική όψη των πραγμάτων, εμποδίζοντάς με να σκεφτώ ήρεμα τα επιχειρήματα της αντίπαλης πλευράς και να μπω στη θέση αυτού που πλήγωσα ή στενοχώρησα με τη

θυελλώδη ιδιοσυγκρασία μου. Κατέφυγα μέσα στον ίδιο μου τον εαυτό, δεν κοίταξα παρά μόνο εμένα, κι όλη μου τη χαρά, την ειρωνεία και τη θλίψη, τις περιέγραψα στο ημερολόγιό μου εντελώς ελεύθερα. Το ημερολόγιο αυτό έχει για μένα αξία, γιατί συχνά είναι ένα ρεπερτόριο αναμνήσεων. Όμως σε πολλές σελίδες θα μπορούσα να γράψω “παρωχημένο”. Ήμουν έξαλλη με τη Μητέρα (όπως εξακολουθώ να γίνομαι πολύ συχνά), δεν με καταλάβαινε, αυτό είναι σίγουρο, αλλά ούτε κι εγώ την καταλάβαινα. Μου φερόταν με τρυφερότητα επειδή με αγαπούσε, αλλά και με μάλωνε συχνά επειδή την έφερνα σε δυσάρεστη θέση, πράγμα που μαζί με άλλες περιστάσεις εξίσου στενάχωρες την έκανε φυσικά νευρική κι ευέξαπτη.

Έπαιρνα την αντίδρασή της υπερβολικά τραγικά, ένιωθα θιγμένη, γινόμεουν αναιδής και δύσκολη μαζί της, κι αυτό την έκανε να στενοχωριέται ακόμα περισσότερο. Κατά συνέπεια, λοιπόν, άλλοτε την πλήγωνα κι άλλοτε τη στενοχωρούσα. Οπωσδήποτε δεν ήταν ευχάριστο, ούτε για τη μία ούτε για την άλλη, αλλά αυτά περνάνε. Αλλά δεν ήθελα να το δω και λυπόμεουν πολύ τον ίδιο μου τον εαυτό, πράγμα επίσης ευνόητο.

Οι υπερβολικά βίαιες φράσεις δεν είναι παρά η έκφραση ενός θυμού, που, σε φυσιολογικές περιστάσεις, θα είχα εκφράσει χτυπώντας δυο τρεις φορές το πόδι σ’ ένα κλειστό δωμάτιο ή βλαστημώντας πίσω από την πλάτη της. Πέρασε πια ο καιρός που με δάκρυα στα μάτια καταδίκαια τη Μητέρα, έχω γίνει πιο λογική. Τις περισσότερες φορές σωπαίνω όταν είμαι εκνευρισμένη, το ίδιο κι εκείνη, κι έτσι οι σχέσεις μας είναι, φαινομενικά τουλάχιστον, πολύ καλύτερες. Γιατί το ν’ αγαπήσω τη Μητέρα με την αθώα αγάπη ενός παιδιού μου είναι αδύνατον.

Καθησυχάζω τη συνείδησή μου με τη σκέψη ότι είναι προτιμότερο ν’ αφήνω τις βρισιές πάνω στο χαρτί, παρά να υποχρεώνω τη Μητέρα να τις κουβαλάει μέσα στην καρδιά της.

Δική σου, Άννα

Πέμπτη 6 Ιανουαρίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Πρέπει να σου ομολογήσω δυο πράγματα που θα χρειαστώ κάποιο χρόνο για να γράψω, αλλά που πρέπει να διηγηθώ σε κάποιον και, στο κάτω-κάτω, εσύ είσαι η πιο κατάλληλη για να τ' ακούσει, γιατί είμαι σίγουρη ότι θα τα κρατήσεις για τον εαυτό σου, πάντα και κάτω από οποιεσδήποτε συνθήκες. Το πρώτο αφορά στη Μητέρα. Ξέρεις ότι συχνά παραπονιέμαι γι' αυτήν, αλλά, παρ' όλα αυτά, πάντα κάνω μεγάλες προσπάθειες για να της φέρομαι καλά. Ξαφνικά κατάλαβα ακριβώς τι δεν πάει καλά μαζί της. Η Μητέρα μάς είπε η ίδια ότι μας θεωρούσε περισσότερο σαν φίλες παρά σαν κόρες της. Αυτό είναι ωραίο, αλλά μια φίλη δεν μπορεί ν' αντικαταστήσει μια μητέρα. Έχω ανάγκη να παίρνω τη μητέρα μου για πρότυπο και να τη σέβομαι, κι η Μητέρα πραγματικά μου χρησιμεύει σαν παράδειγμα στα περισσότερα πράγματα, αλλά σαν παράδειγμα αυτών που δεν πρέπει να κάνω. Έχω την εντύπωση ότι η Μάργκοτ έχει εντελώς διαφορετικές απόψεις πάνω σε όλα αυτά τα θέματα και δε θα καταλάβαινε ποτέ αυτό που σου είπα. Όσο για τον Πατέρα, αποφεύγει όλες τις συζητήσεις που ίσως να αφορούσαν στη Μητέρα. Εγώ μια μητέρα τη σκέφτομαι, πρώτα απ' όλα, σαν μια γυναίκα που δείχνει πάντα μεγάλη διακριτικότητα, ιδιαίτερα απέναντι σε παιδιά της ηλικίας μας, σε αντίθεση με τη "μάννα", που μου γελάει κατάμουτρα όταν κλαίω (όχι επειδή έχω χτυπήσει, αλλά για άλλα πράγματα).

Μπορεί ίσως αυτό να σου φανεί γελοίο, αλλά υπάρχει ένα πράγμα που δεν της συγχώρεσα ποτέ. Μια μέρα έπρεπε να πάω στον οδοντογιατρό, η Μητέρα κι η Μάργκοτ με συνόδευαν και μου είχαν επιτρέψει να πάρω το ποδήλατό μου. Βγαίνοντας από τον οδοντογιατρό, η Μάργκοτ κι η Μητέρα μού είπαν με πρόσχαρο ύφος ότι θα πήγαιναν στο κέντρο για να δουν ή ν' αγοράσουν κάτι, δε θυμάμαι τι ακριβώς. Φυσικά, ήθελα να πάω κι εγώ μαζί τους, αλλά εκείνες αρνήθηκαν να με πάρουν, γιατί είχα το

ποδήλατό μου. Από το θυμό βούρκωσα κι εκείνες ξέσπασαν σε γέλια. Ήμουν τόσο έξαλλη, που τους έβγαλα τη γλώσσα μέσα στο δρόμο ακριβώς τη στιγμή που περνούσε μια κυριούλα, η οποία μου έριξε ένα βλέμμα γεμάτο φρίκη. Γύρισα με το ποδήλατο στο σπίτι και δίχως αμφιβολία έκλαψα πολύ ακόμα. Είναι παράξενο ότι, ανάμεσα στις αμέτρητες πληγές που μου έχει προξενήσει η Μητέρα, ακριβώς αυτή με πονάει όταν ξανασκέφτομαι το θυμό που είχα νιώσει τότε.

Θα δυσκολευτώ πολύ για το δεύτερο να το διηγηθώ, γιατί με αφορά προσωπικά. Δεν είμαι σεμνότυφη, Κίττυ, αλλά όταν αρχίζουν να μιλάνε με λεπτομέρειες γι' αυτά που κάνουν στην τουαλέτα, έχω την αίσθηση ότι ολόκληρο το κορμί μου επαναστατεί.

Διάβασα χτες ένα άρθρο της Σις Χέιστερ που μιλούσε για την τάση για κοκκίνισμα. Στο άρθρο αυτό θα 'λεγε κανείς ότι η Σις Χέιστερ απευθύνεται αποκλειστικά σ' εμένα: ακόμα κι αν δεν κοκκινίζω εύκολα, οι άλλες της παρατηρήσεις μου ταιριάζουν απόλυτα. Λέει πάνω κάτω ότι μια κοπέλα στην εφηβεία κλείνεται στον εαυτό της κι αρχίζει να σκέφτεται τα θάματα που συμβαίνουν μέσα στο κορμί της, αυτή είναι κι η δική μου περίπτωση, και τώρα τελευταία έχω την εντύπωση ότι αισθάνομαι μια αμηχανία μπροστά στη Μάργκοτ, τη Μητέρα και τον Πατέρα. Η Μάργκοτ αντίθετα είναι πολύ πιο ντροπαλή από μένα, αλλά δεν νιώθει καμιά αμηχανία. Βρίσκω πολύ εκπληκτικό αυτό που μου συμβαίνει, κι όχι μόνο αυτό που φαίνεται στην επιφάνεια του κορμιού μου, αλλά κι αυτό που γίνεται στο εσωτερικό. Ακριβώς επειδή δε μιλάω ποτέ για μένα ή γι' αυτά τα πράγματα σε κάποιον άλλο, τα συζητάω με τον εαυτό μου. Κάθε φορά που αδιαθετώ (κι αυτό έχει συμβεί μόνο τρεις φορές) έχω την αίσθηση, παρά τον πόνο, τον μελά και τη βρωμιά, ότι κουβαλάω μέσα μου ένα γλυκό μυστικό και γι' αυτό, ακόμα κι αν το αποτέλεσμα είναι μόνο μια ταλαιπωρία, πάντα δέχομαι με χαρά, από μια άποψη, τη στιγμή που θα νιώσω πάλι μέσα μου το μυστικό αυτό.

Κι ακόμη περισσότερο, η Σις Χέιστερ γράφει ότι οι νεαρές κοπέλες, στη διάρκεια αυτών των χρόνων, δεν είναι ποτέ απόλυτα σίγουρες για τον εαυτό τους κι ανακαλύπτουν ότι είναι κι

εκείνες άτομα με τις ιδέες τους, τις σκέψεις τους και τις συνήθειές τους. Καθώς ήμουν μόλις δεκατριών ετών όταν ήρθα εδώ, άρχισα νωρίτερα να κάνω σκέψεις σχετικά με τον εαυτό μου και ν' αντιλαμβάνομαι ότι είμαι κι εγώ ένα άτομο. Καμιά φορά το βράδυ στο κρεβάτι μου μου 'ρχεται μια τρομερή επιθυμία να ψηλαφίσω τα στήθη μου και ν' ακούσω τους ήρεμους και κανονικούς χτύπους της καρδιάς μου.

Αυτά τα πράγματα, ασυνείδητα είχα ήδη νιώσει πριν έρθω εδώ, γιατί ξέρω ότι, μια φορά που είχα μείνει να κοιμηθώ στις Ζακ, ένιωσα τόσο μεγάλη περιέργεια για το σώμα της, το οποίο έκρυβε πάντα από το βλέμμα μου και που δεν είχα δει ποτέ, που δεν μπόρεσα να κρατηθώ. Τη ρώτησα αν, σαν απόδειξη της φιλίας μας, θα ήθελε να ψηλαφίσουμε η μία τα στήθη της άλλης. Η Ζακ αρνήθηκε. Επίσης ένιωθα μια τρομερή επιθυμία να φιλήσω τη Ζακ και το έκανα. Μένω εκστατική κάθε φορά που βλέπω ένα γυμνό γυναικείο κορμί, όπως μια Αφροδίτη στην *Ιστορία της Τέχνης* του Σπρίνγκερ. Καμιά φορά μου φαίνεται τόσο θαυμάσιο και τόσο όμορφο, που πρέπει να κρατηθώ για να μην ξεσπάσω σε δάκρυα.

Μακάρι να είχα μια φίλη!

Πέμπτη 6 Ιανουαρίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Η λαχτάρα μου να μιλήσω γιγάντωσε τόσο πολύ, που τελικά ένιωσα την επιθυμία να μιλήσω στον Πέτερ. Όταν τύχαινε να πάω στο δωμάτιό του, εκεί πάνω, στο φως του πορτατίφ, πάντα ένιωθα καλά, αλλά επειδή ο Πέτερ είναι τόσο ντροπαλός, που ποτέ δε θα 'δωχνε κανένα, δεν τολμούσα να μείνω πολλή ώρα, γιατί φοβόμουν μήπως με βρει φρικτά εκνευριστική. Συνέχιζα να ψάχνω μια ευκαιρία για να μιλήσω ένα λεπτό μαζί του, κι αυτή παρουσιάστηκε χτες. Ο Πέτερ "κόλλησε" τη μανία των σταυρόλεξων και δεν κάνει τίποτα άλλο όλη μέρα. Τον βοήθησα και δεν αργήσαμε να βρεθούμε καθισμένοι αντικριστά στο μικρό του τραπέζι, εκείνος στην καρέκλα, εγώ στο ντιβάνι. Ένιωθα πολύ

περίεργα όταν κοίταζα τα σκούρα γαλάζια μάτια του κι αντιλαμβάνόμουν πόσο αμήχανα τον έκανε να αισθάνεται η ασυνήθιστη αυτή επίσκεψη. Μπορούσα να διαβάσω τόσο εύκολα τις σκέψεις του, το πρόσωπό του είχε ακόμα τα ίχνη της αδεξιότητας και της έλλειψης αυτοπεποίθησης που τον διακρίνουν, αλλά ταυτόχρονα αντανakλούσε αόριστα το γεγονός ότι συνειδητοποιούσε πως ήταν άντρας. Καταλάβαινα απόλυτα την ντροπαλή συμπεριφορά του και με συγκινούσε πολύ. Θα ήθελα να του πω: «Μίλησέ μου για σένα, κοίταξε πέρα από την τραγική μου ανάγκη να φλυαρώ». Αντιλήφθηκα ότι πραγματικά τέτοιες ερωτήσεις πιο εύκολο είναι να τις σκέφτεται κανείς παρά να τις κάνει. Αλλά η βραδιά πέρασε δίχως να συμβεί τίποτα, με εξαίρεση το γεγονός ότι του μίλησα γι' αυτή την ιστορία του κοκκινίσματος, όχι γι' αυτά που έγραψα φυσικά. Του είπα όμως ότι θ' αποκτούσε αυτοπεποίθηση μεγαλώνοντας.

Έκλαιγα ασταμάτητα στο κρεβάτι μου το βράδυ, πρόσεχα όμως να μη μ' ακούσει κανείς, κι έβρισκα πραγματικά απωθητική τη σκέψη ότι πρέπει να παρακαλέσω τον Πέτερ για τη φιλία του. Μπορεί να φτάσει κανείς πολύ μακριά για να πραγματοποιήσει τις επιθυμίες του, όπως βλέπεις, γιατί αποφάσισα να επισκέπτομαι συχνότερα τον Πέτερ, για να καταφέρω να τον κάνω να μιλήσει, με τον έναν ή τον άλλον τρόπο. Πάντως μη φανταστείς ότι είμαι ερωτευμένη με τον Πέτερ, με κανέναν τρόπο. Αν αντί γι' αγόρι οι βαν Ντάαν είχαν κορίτσι και πάλι θα προσπαθούσα να πιάσω φιλία μαζί της.

Σήμερα το πρωί σηκώθηκα γύρω στις εφτά παρά πέντε κι αμέσως θυμήθηκα με μεγάλη ακρίβεια το όνειρό μου. Καθόμουν σε μια καρέκλα κι απέναντί μου βρισκόταν ο Πέτερ... Σιφ, ξεφυλλίζαμε ένα βιβλίο με σκίτσα της Μαρί Μόφι. Το όνειρό μου ήταν τόσο ζωντανό, που θυμάμαι ακόμα και μερικές από τις εικόνες. Αλλά το όνειρο δε σταματούσε εδώ, συνεχιζόταν. Ξαφνικά το βλέμμα του Πέτερ συναντούσε το δικό μου και κοίταζα για πολλή ώρα τα όμορφα βελούδινα καστανά μάτια του, κι ο Πέτερ μου έλεγε πολύ σιγανά: «Αν το ήξερα, θα είχα έρθει να σε βρω εδώ και πολύ καιρό!». Απότομα, γύρισα αλλού το κεφάλι, γιατί η

συγκίνησή μου γινόταν αφόρητη. Έπειτα ένιωσα ένα μάγουλο τόσο απαλό και τόσο δροσερό πάνω στο δικό μου, κι όλα ήταν τόσο όμορφα, μα τόσο όμορφα! Εκείνη τη στιγμή ξύπνησα, νιώθοντας ακόμα το μάγουλο του πάνω στο δικό μου και το βλέμμα των καστανών του ματιών βαθιά μέσα στην καρδιά μου, τόσο βαθιά, που διάβαζε εκεί πόσο τον είχα αγαπήσει και πόσο τον αγαπούσα ακόμα. Τα μάτια μου βούρκωσαν κι ήμουν πολύ λυπημένη, γιατί τον έχανα άλλη μια φορά, αλλά κι ευτυχισμένη, γιατί ήμουν και πάλι σίγουρη ότι ο Πέτερ εξακολουθεί να είναι ο εκλεκτός της καρδιάς μου.

Παράξενο είναι πώς μου συμβαίνει συχνά να βλέπω πράγματα με τέτοια ακρίβεια στα όνειρά μου. Πρώτα, ένα βράδυ είδα τη μια μου γιαγιά τόσο καθαρά, που το δέρμα της έμοιαζε από τσαλακωμένο βελούδο, πολύ παχύ και πολύ καθαρό. Μετά είδα και την άλλη μου γιαγιά σαν φύλακα άγγελο, και στη συνέχεια τη Χαννελί, που είναι για μένα το σύμβολο της δυστυχίας όλων μου των φίλων κι όλων των Εβραίων. Έτσι, όταν προσεύχομαι γι' αυτήν, προσεύχομαι ταυτόχρονα για όλους τους Εβραίους και για όλους τους φτωχούς. Και τώρα ο Πέτερ, ο αγαπημένος μου Πέτερ! Ποτέ η εικόνα του δεν μου είχε εμφανιστεί τόσο καθαρά, δε χρειάζομαι καμιά φωτογραφία, τον βλέπω τόσο καλά.

Παρασκευή 7 Ιανουαρίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Μα τι χαζή που είμαι! Δεν σκέφτηκα ποτέ να σου διηγηθώ την ιστορία του μεγάλου μου έρωτα. Όταν ήμουν ακόμα πολύ μικρή, στο νηπιαγωγείο, είχα συμπαθήσει τον Σάλλι Κίμμελ. Ήταν ορφανός από πατέρα και ζούσε με τη μητέρα του στο σπίτι μιας θείας. Ένας ξάδερφός του, ο Άππι, ήταν ένα όμορφο λιγνό αγόρι με καστανά μαλλιά, που μεγαλώνοντας έγινε ακριβώς σαν σταρ του σινεμά και προκαλούσε πολύ μεγαλύτερο θαυμασμό από τον Σάλλι, αυτόν τον αστείο χοντρούλη. Για ένα διάστημα ήμασταν συχνά μαζί, αλλά γενικά δεν ανταποκρινόταν στον έρωτά μου,

ως τη στιγμή που βρέθηκε στο δρόμο μου ο Πέτερ και που ένιωσα τον πρώτο παιδικό, παθιασμένο έρωτά μου. Του άρεσα κι εγώ πολύ, ένα ολόκληρο καλοκαίρι ήμασταν αχώριστοι. Μας θυμάμαι ακόμα να περπατάμε χέρι-χέρι κατά μήκος της Ζόιντερ Αμστελαάν, εκείνος με άσπρο βαμβακερό κοστούμι, εγώ μ' ένα κοντό καλοκαιρινό φόρεμα. Όταν τέλειωσαν οι διακοπές, εκείνος πήγε στην έκτη κι εγώ στην τελευταία τάξη του δημοτικού. Άλλοτε ερχόταν αυτός να με πάρει από το σχολείο κι άλλοτε πήγαινα εγώ στο δικό του. Ο Πέτερ ήταν όμορφος σαν αστέρι, ψηλός, γοητευτικός, λεπτός, με πρόσωπο σοβαρό, ήρεμο κι έξυπνο. Τα μαλλιά του ήταν καστανά, το ίδιο και τα μάτια του, είχε κοκκινωπά μάγουλα και σουβλερή μύτη. Κυρίως μου άρεσε το γέλιο του, γιατί τότε έπαιρνε πολύ πονηρό και παιχνιδιάρικο ύφος.

Έφυγα για διακοπές στη εξοχή, κι όταν γύρισα, ο Πέτερ δε ζούσε πια στο παλιό του σπίτι. Στο μεταξύ, είχε μετακομίσει κι έμενε μ' ένα αγόρι πολύ μεγαλύτερο. Προφανώς αυτός σχολίασε ότι δεν ήμουν παρά ένα κοριτσάκι κι ο Πέτερ με παράτησε. Τον αγαπούσα τόσο, που δεν ήθελα να δω την αλήθεια, και γαντζώθηκα πάνω του ως τη μέρα που τελικά κατάλαβα ότι, αν συνέχιζα ακόμα για πολύ καιρό να τον κυνηγώ, θα με χαρακτήριζαν σαν κορίτσι που κυνηγάει τ' αγόρια.

Πέρασαν τα χρόνια, ο Πέτερ έκανε παρέα με κορίτσια της ηλικίας του και δε μου έλεγε πια ούτε καλημέρα. Μπήκα στο Εβραϊκό Λύκειο, πολλά αγόρια της τάξης μου μ' ερωτεύτηκαν, το έβρισκα διασκεδαστικό, ένιωθα κολακευμένη, αλλά δε με συγκινούσαν. Αργότερα ήταν η σειρά του Χέλλο να με βρει συμπαιγνική αλλά, όπως σου εξήγησα ήδη, ποτέ δεν τον ερωτεύτηκα. Υπάρχει μια παροιμία που λέει: ο χρόνος γιατρεύει όλες τις πληγές. Αυτό συνέβη και μ' εμένα. Φαντάστηκα ότι είχα ξεχάσει τον Πέτερ κι ότι είχε σταματήσει οριστικά να μου αρέσει. Η ανάμνησή του ήταν όμως τόσο ζωντανή, που τύχαινε καμιά φορά ν' αναγνωρίζω ότι ζήλευα τα άλλα κορίτσια και ότι γι' αυτό το λόγο δε μου άρεσε πια. Σήμερα το πρωί παρατήρησα ότι τίποτα δεν είχε αλλάξει, αντίθετα, όσο μεγάλωνα κι ωριμάζα, τόσο μεγάλωνε μέσα μου κι ο έρωτάς μου. Τώρα καταλαβαίνω πολύ καλά

γιατί ο Πέτερ μ' έβρισκε πολύ μικρή. Ωστόσο το γεγονός ότι με ξέχασε μ' έκανε κάθε φορά να υποφέρω. Το πρόσωπό του γύρισε τόσο καθαρά στη μνήμη μου, που ξέρω τώρα ότι κανένας άλλος δε θα μπορέσει να μείνει τόσο ζωντανός μέσα μου. Κι έτσι, σήμερα είμαι πολύ αναστατωμένη. Όταν ο Πατέρας με φίλησε το πρωί, μου 'ρχόταν να ουρλιάξω: «Μακάρι να ήσουν ο Πέτερ!». Όλα μου τον θυμίζουν, όλη μέρα επαναλαμβάνω συνέχεια σιωπηλά: «Ω Πέτελ(*), αγαπημένε μου, αγαπημένε μου Πέτελ...».

Πώς να βγω απ' αυτό το αδιέξοδο; Πρέπει να συνεχίσω να ζω και να παρακαλώ το Θεό να βάλει τον Πέτερ στο δρόμο μου, αν βγω από δω μέσα, και να τον κάνει να διαβάσει τα αισθήματά μου μέσα στα μάτια μου και να μου πει: «Ω, Άννα, αν το ήξερα, θα είχα έρθει να σε βρω εδώ και καιρό».

Κάποτε που μιλούσαμε για το θέμα του σεξ, ο Πατέρας μού είπε ότι δεν μπορούσα να καταλάβω τον πόθο. Εγώ ήμουν σίγουρη ότι τον καταλάβαινα, και τώρα τον καταλαβαίνω απόλυτα. Τίποτα δεν μου είναι σήμερα πιο αγαπητό απ' αυτόν, τον Πέτελ μου!

Κοίταξα το πρόσωπό μου στον καθρέφτη κι είναι τόσο διαφορετικό απ' ό,τι συνήθως. Τα μάτια μου έχουν ένα βλέμμα τόσο καθαρό και τόσο βαθύ, τα μάγουλά μου είναι ρόδινα, πράγμα που έχει βδομάδες να συμβεί, το στόμα μου είναι πολύ πιο τρυφερό, φαίνομαι τόσο ευτυχισμένη, κι ωστόσο η έκφρασή μου έχει κάτι το λυπημένο, το χαμόγελο σβήνει αμέσως από τα χείλια μου. Δεν είμαι ευτυχισμένη, γιατί—οφείλω να το γνωρίζω—ο Πέτερ δε με σκέφτεται, κι ωστόσο, ωστόσο νιώθω συνεχώς τα όμορφα μάτια του καρφωμένα πάνω μου και την απαλότητα του δροσερού μου μάγουλου πάνω στο δικό μου...

Ω, Πέτελ, Πέτελ, πώς θα μπορούσα ποτέ να γλιτώσω από την εικόνα σου; Οποιοσδήποτε άλλος από σένα είναι απλώς ένα φτωχό υποκατάστατο. Σ' αγαπώ μ' έναν έρωτα τόσο δυνατό, που δεν μπορούσε να μεγαλώσει άλλο μέσα στην καρδιά μου, αλλά χρειάστηκε να βγει στο φως και να μου αποκαλυφθεί ξαφνικά σ'

(*) Πέτελ αποκαλεί η Άννα τον Πέτερ Σιφ, για να τον ξεχωρίζει από τον άλλο Πέτερ, τον Πέτερ βαν Ντάαν.

όλη του την έκταση. Εδώ και μια βδομάδα, εδώ και μια μέρα, αν με είχες ρωτήσει: «Ποιον απ' όλους σου του φίλους θα ήθελες να παντρευτείς;» θ' απαντούσα «τον Σάλλι, γιατί κοντά του νιώθει κανείς ηρεμία, ησυχία και ασφάλεια!». Σήμερα θα φώναζα: «Τον Πέτερ, γιατί αυτόν αγαπώ με όλη μου την καρδιά, με όλη μου την ψυχή, χωρίς ενδοιασμούς!». Με μια προϋπόθεση όμως. Δεν θα του επέτρεπα ν' αγγίξει τίποτα άλλο πέρα από το πρόσωπό μου.

Σήμερα το πρωί με φανταζόμουν να κάθομαι με τον Πέτελ πάνω στα ξύλα που είναι στοιβαγμένα κάτω από τα παράθυρα του μπροστινού παταριού. Ύστερα από μια σύντομη συζήτηση αρχίζαμε κι οι δυο να κλαίμε, κι έπειτα ένιωθα το στόμα του πάνω στο δικό μου και το τόσο απαλό του μάγουλο! Ω, Πέτελ, έλα να με βρεις, θυμήσου με, αγαπημένε, λατρευτέ μου Πέτελ!

Τετάρτη 12 Ιανουαρίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Εδώ και δεκαπέντε μέρες η Μπεπ ξαναγύρισε κοντά μας, παρόλο που η αδελφούλα της δεν μπορεί να επιστρέψει στο σχολείο ως την άλλη βδομάδα. Εξάλλου έμεινε κι η ίδια δυο μέρες στο κρεβάτι, γιατί είχε ένα άσχημο κρύωμα.

Κι η Μιήπ κι ο Γιαν επίσης έμειναν δυο μέρες σπίτι τους, κι οι δυο με στομαχόπονο.

Αυτή την εποχή μ' έχει πιάσει μια μανία για κλασικό χορό και κάθε βράδυ κάνω εξάσκηση με μεγάλη επιμονή. Μ' ένα δαντελένιο μωβ κομπινεζόν της Μητέρας έφτιαξα μια σούπερ μοντέρνα φόρμα χορού. Στο πάνω μέρος πέρασα ένα κορδόνι που κλείνει πάνω από το στήθος – μια σκούρα ροζ κορδέλα συμπληρώνει το σύνολο. Μάταια προσπαθώ να μετατρέψω τα αθλητικά μου παπούτσια σε παπούτσια χορού.

Τα μουδιασμένα μέλη μου ξαναβρίσκουν σιγά-σιγά την παλιά τους ευλυγισία. Μια άσκηση που βρίσκω εξαιρετική είναι να κάθομαι στο πάτωμα, να κρατάω μια πατούσα στο κάθε χέρι κι έπειτα να σηκώνω και τα δυο μου πόδια.

Ωστόσο πρέπει να χρησιμοποιώ ένα μαξιλάρι για στήριγμα,

αλλιώς ο φτωχός μου κόκκυγας ζορίζεται υπερβολικά.

Εδώ διαβάζουν ένα βιβλίο που λέγεται *Ασυννέφιαστο πρωινό*, η Μητέρα το βρήκε ιδιαίτερα ενδιαφέρον, γιατί περιγράφει πολλά προβλήματα των νέων. Με κάποια ειρωνεία σκέφτηκα:

«Δεν ασχολείσαι καλύτερα με τις δικές σου κόρες!».

Νομίζω ότι η Μητέρα πιστεύει πως η Μάργκοτ κι εγώ έχουμε τις καλύτερες δυνατές σχέσεις με τους γονιούς μας κι ότι κανένας δεν ασχολείται όσο εκείνη με τη ζωή των παιδιών της. Στην περίπτωση αυτή, σίγουρα εξετάζει μόνο τη Μάργκοτ, γιατί προβλήματα και σκέψεις σαν τα δικά μου νομίζω ότι δεν την απασχολούν ποτέ. Κυρίως δε θέλω να περάσει από το μυαλό της Μητέρας ότι ένα από τα παιδιά της αποδεικνύεται εντελώς διαφορετικό απ' αυτό που φαντάζεται. Κάτι τέτοιο θα την άφηνε πραγματικά έκπληκτη και τελικά δεν θα ήξερε πώς να το αντιμετωπίσει. Θα στενοχωριόταν, κι αυτό δε θα το ήθελα, αφού, στο κάτω-κάτω, ξέρω ότι για μένα δε θ' άλλαζε τίποτα. Η Μητέρα καταλαβαίνει ότι η Μάργκοτ την αγαπάει πολύ περισσότερο απ' ό,τι εγώ, αλλά πιστεύει ότι αυτό είναι προσωρινό! Η Μάργκοτ είναι τώρα τόσο καλή, μου φαίνεται πολύ αλλαγμένη, δεν είναι καθόλου στρίγγλα, όπως παλιότερα, και γίνεται μια πραγματική φίλη. Δε με θεωρεί καθόλου πια σαν πιτσιρίκι που δε χρειάζεται να λαμβάνει κανείς υπόψη του.

Καμιά φορά συμβαίνει ένα περίεργο φαινόμενο: με βλέπω σαν μέσα από τα μάτια κάποιου άλλου. Σκύβω με όλη μου την ησυχία πάνω στις ιστορίες μιας κάποιας Άννας Φρανκ κι αρχίζω να ξεφυλλίζω το βιβλίο της ίδιας μου της ζωής, σαν να επρόκειτο για τη ζωή μιας άγνωστης.

Πριν, στο σπίτι, όταν δε σκεφτόμουν ακόμα τόσο πολύ, ορισμένες στιγμές ένιωθα ότι δεν ταίριαζα με τη Μητέρα, τον Πιμ και τη Μάργκοτ και ότι θα έμενα πάντα κάτι το ξεχωριστό. Τύχαινε να παριστάνω την ορφανή επί έξι μήνες, μέχρι να τιμωρήσω τον ίδιο μου τον εαυτό και να καταλάβω ότι για όλα αυτά έφταιγα εγώ η ίδια κι ότι παρίστανα την οσιομάρτυρα, ενώ δε μου έλειπε τίποτα για να είμαι ευτυχισμένη. Ακολουθούσε μια περίοδος που προσπαθούσα να γίνω ευχάριστη. Κάθε πρωί, όταν

κάποιος κατέβαινε τη σκάλα από το πατάρι, ήλπιζα ότι θα ήταν η Μητέρα, που ερχόταν να μου πει καλημέρα. Την καλωσόριζα με όλη μου την καρδιά, γιατί το καλοσυνάτο βλέμμα της μ' έκανε πραγματικά να χαίρομαι. Ύστερα μου έκανε κάποια παρατήρηση και με απόπαιρνε και ξεκινούσα για το σχολείο εντελώς αποθαρρημένη. Στο δρόμο του γυρισμού προσπαθούσα να τη δικαιολογήσω, σκεφτόμουν ότι είχε έγνοιες, έφτανα στο σπίτι γεμάτη ενθουσιασμό, φλυαρούσα ξένοιαστα, μέχρι που επαναλαμβανόταν ένα σενάριο απαράλλακτο με το πρωινό και γεμάτη απορία έπαιρνα τη σάκα κι έφευγα ξανά για το σχολείο. Καμιά φορά αποφάσιζα να μείνω θυμωμένη, αλλά όταν γύριζα, είχα τόσα καινούρια πράγματα να διηγηθώ, που είχα ξεχάσει από ώρα την απόφασή μου. Εξάλλου η Μητέρα, σε οποιαδήποτε περίπτωση, πάντα άκουγε προσεκτικά την αφήγηση όλων μου των περιπετειών. Μέχρι που ερχόταν μια νέα περίοδος, όπου δεν περίμενα πια ν' ακούσω τα βήματα στη σκάλα το πρωί, όπου ένιωθα μόνη και το βράδυ μούσκευα το μαξιλάρι μου με τα δάκρυά μου.

Εδώ η κατάσταση έχει το μαύρο της το χάλι. Τέλος πάντων, το ξέρεις το πρόβλημα, Αλλά ο Θεός μου έστειλε ένα στήριγμα, τον Πέτερ. Σφίγγω για μια στιγμή το μενταγιόν μου, του δίνω ένα φιλί και σκέφτομαι: «Δεν έκανα καμιά απ' όλες αυτές τις χαζομάρες! Ο Πέτελ είναι κοντά μου και κανένας δεν ξέρει τίποτα!». Μ' αυτό τον τρόπο, μπορώ να ξεπεράσω όλες τις επιπλήξεις.

Εδώ ποιος θα μπορούσε να φανταστεί όλα αυτά που συμβαίνουν στην ψυχή ενός μικρού κοριτσιού;

Σάββατο 15 Ιανουαρίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Δεν έχει νόημα να σου περιγράψω κάθε φορά λεπτομερώς τους καυγάδες μας και τους διαφωνίες μας. Αρκεί να σου πω ότι έχουμε χωρίσει πολλά από τα πράγματά μας, όπως το λίπος και το κρέας, κι ότι τα συνοδεύουμε με δικές μας πατάτες σωτέ. Εδώ και λίγο καιρό τρώμε λίγο ψωμί σίκαλης παραπάνω, γιατί αλλιώς

περιμέναμε από τις τέσσερις με ανυπομονησία το βραδινό γεύμα και δεν μπορούσαμε να συγκρατήσουμε τα γουργουρητά των στομαχιών μας.

Τα γενέθλια της Μητέρας πλησιάζουν γρήγορα. Ο Κούχλερ της έκανε δώρο λίγη ζάχαρη, πράγμα που προκάλεσε τη ζήλια των βαν Ντάαν, γιατί όταν ήταν τα γενέθλια της κυρίας βαν Ντ., εκείνης δεν της είχε χαρίσει τίποτα. Αλλά τι νόημα έχει να σε στενοχωρώ μ' αυτά τα σκληρά λόγια, αυτές τις κρίσεις δακρύων κι αυτές τις μοχθηρές παρατηρήσεις, από τη στιγμή που ξέρεις ότι εμάς μας στεναχωρούν ακόμα περισσότερο.

Η Μητέρα εξέφρασε την επιθυμία, που για την ώρα δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί, να περάσει δεκαπέντε μέρες δίχως να βλέπει τα μούτρα του κυρίου βαν Ντάαν.

Αναρωτιέμαι αν καταλήγει κανείς πάντα να τσακώνεται μ' αυτούς με τους οποίους μοιράζεται το ίδιο σπίτι για πολύ καιρό. Ή μήπως πραγματικά σταθήκαμε άτυχοι; Όταν στο τραπέζι ο Ντούσσελ παίρνει το ένα τέταρτο της κρεατόσουπας από μια μισογεμάτη σουπιέρα, αδιαφορώντας αν θα μείνει για τους άλλους, η συμπεριφορά του μου κόβει την όρεξη και μου 'ρχεται να του ορμήξω και να τον πετάξω έξω.

Οι περισσότεροι άνθρωποι θα ήταν εξίσου εγωιστές κι αρπακτικοί; Είμαι πολύ ευχαριστημένη που εδώ εμβάθυνα λίγο τις γνώσεις μου πάνω στο ανθρώπινο είδος, αλλά βρίσκω ότι για την ώρα αρκεί – το ίδιο έλεγε κι ο Πέτερ.

Οι καυγάδες μας κι οι επιθυμίες μας για ελευθερία και καθαρό αέρα δε βοηθούν τον πόλεμο, θα πρέπει λοιπόν να προσπαθήσουμε να ζήσουμε όσο μπορούμε καλύτερα όλοι μαζί. Ορίστε τώρα, κάνω κήρυγμα, αλλά πιστεύω ότι, αν μείνω πολύ καιρό ακόμα εδώ, θα γίνω μια γριά στρίγγλα. Και θέλω τόσο πολύ να μείνω ακόμα πραγματικά ένα παιδί!

Τετάρτη βράδυ, 19 Ιανουαρίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Αναρωτιέμαι γιατί, αλλά παρατηρώ αδιάκοπα ότι μετά το όνειρό μου άλλαξα. Ονειρεύτηπα πάλι τον Πέτερ απόψε κι είδα ακόμα μια φορά τα διαπεραστικά του μάτια να με κοιτάζουν, αλλά το όνειρο αυτό δεν ήταν τόσο όμορφο και τόσο καθαρό όσο το προηγούμενο.

Θα πρέπει να σου πω ότι παλιότερα πάντα ζήλευα τη Μάργκοτ σε σχέση με τον Πατέρα. Σήμερα δεν υπάρχει ούτε σκιά απ' αυτή τη ζήλια. Συμβαίνει ακόμα να στενοχωριέμαι όταν ο Πατέρας είναι άδικος μαζί μου επειδή είναι εκνευρισμένος, αλλά σκέφτομαι: «Δεν μπορώ να σας κρατάω κακία επειδή είστε όπως είστε. Μιλάτε πολύ για τις σκέψεις των παιδιών και των νέων, αλλά δεν καταλαβαίνετε τίποτα!». Θέλω κάτι περισσότερο από τα φιλά του Πατέρα κι από τα χάδια του.

Μα, δεν είμαι απαίσια που ασχολούμαι συνέχεια με τον εαυτό μου; Εγώ, που θέλω να είμαι καλή και ευγενική, δεν πρέπει πρώτα απ' όλα να συγχωρώ; Όμως, συγχωρώ τη Μητέρα, αλλά δυσκολεύομαι να συγκρατηθώ όταν έχει σαρκαστική διάθεση και με κοροϊδεύει ασταμάτητα.

Το ξέρω, δεν είμαι καθόλου όπως θα 'πρεπε να είμαι. Θα γίνω άραγε ποτέ όπως πρέπει;

Άννα Φρανκ

Υ.Γ. Ο Πατέρας με ρώτησε αν σου μίλησα για το γλυκό. Για τα γενέθλιά της η Μητέρα πήρε από μέρους του προσωπικού του γραφείου ένα γνήσιο κέικ μόκα, όπως πριν από τον πόλεμο. Ήταν πραγματικά νοστιμότατο! Όμως αυτή την εποχή δεν υπάρχει καθόλου χώρος στις σκέψεις μου για τέτοια πράγματα.

Σάββατο 22 Ιανουαρίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Γιατί οι άνθρωποι κρύβουν τόσο ζηλότυπα την πραγματική τους προσωπικότητα, μπορείς να μου πεις; Πώς συμβαίνει να κάνω πάντα κάτι άλλο από αυτό που θα 'πρεπε να κάνω;

Γιατί οι άνθρωποι έχουν τόσο λίγη εμπιστοσύνη ο ένας στον άλλον; Ξέρω, σίγουρα υπάρχει κάποια εξήγηση, αλλά καμιά φορά μου φαίνεται πολύ θλιβερό να μην μπορεί κανείς να βρει πουθενά, ακόμα κι ανάμεσα στους πιο κοντινούς του, κάποιον με τον οποίο να συνεννοείται, έστω κι ελάχιστα.

Έχω την εντύπωση ότι, από τότε που είδα το όνειρό μου, ωρίμασα περισσότερο κι έγινα ένα πολύ ολοκληρωμένο άτομο. Σίγουρα θα μείνεις άναυδη αν σου πω ότι ακόμα και τους βαν Ντάαν τους βλέπω διαφορετικά.

Ξαφνικά δεν σκέφτομαι πια τις συζητήσεις κι όλα τα υπόλοιπα από τη δική μας μόνο άποψη. Πώς μπόρεσα ν' αλλάξω σε τέτοιο σημείο; Βλέπεις, σκέφτηκα ότι, αν η Μητέρα ήταν διαφορετική, μια πραγματική μαμά, τότε θα ήταν εντελώς διαφορετικές κι οι σχέσεις μας εδώ. Φυσικά είναι αλήθεια ότι κι η κυρία βαν Ντάαν κάθε άλλο παρά ευχάριστη είναι, ωστόσο σκέφτομαι ότι, αν η Μητέρα δεν ήταν πάντα τόσο αδιάλλακτη σε οποιαδήποτε κάπως ζωηρή συζήτηση, θα μπορούσαμε να είχαμε αποφύγει τους μισούς καυγάδες μας. Και μάλιστα, η κυρία βαν Ντάαν έχει μια καλή πλευρά: μπορεί κανείς να μιλήσει μαζί της. Παρά τον εγωισμό της, την απληστία της και την πονηριά της, εύκολα μπορεί να την κάνει κανείς ν' αναγνωρίσει τα λάθη της, αρκεί να μη θίξει τον εγωισμό της και να μην προκαλέσει το δύστροπο χαρακτήρα της. Τ' αποτελέσματα της μεθόδου αυτής δεν διαρκούν ως την επόμενη φορά, αλλά αν έχει κανείς υπομονή, μπορεί να την επαναλάβει για να δει μέχρι πού θα φτάσει.

Όλα τα θέματα ανατροφής, οι ιστορίες με τα κακομαθημένα παιδιά, το φαγητό, όλα, απολύτως όλα, θα είχαν πάρει άλλη τροπή, αν ήμασταν ανοιχτοί και σε καλές σχέσεις, αντί να βλέπουμε

μόνο τις κακές πλευρές. Ξέρω ακριβώς τι θα πεις, Κίττυ: «Μα, Άννα, εσύ τα λες αυτά; Εσύ, που αναγκάστηκες να υποστείς τόσο αυστηρές επιπλήξεις από τους επάνω, εσύ, που συνειδητοποιείς όλες τις αδικίες που έγιναν!». Κι όμως, ναι, εγώ τα λέω αυτά.

Θα τα επανεξετάσω όλα, δίχως να σταματήσω στην παροιμία “κατά μάνα, κατά κύρη”. Θ’ αναλύσω μόνη μου τους βαν Ντάαν και θα ξεχωρίσω μόνη μου την αλήθεια από τις υπερβολές. Αν διακρίνω εγώ η ίδια ότι μας κοροϊδεύουν, θα μπορέσω τότε ν’ ακολουθήσω την ίδια γραμμή με τον Πατέρα και τη Μητέρα, αλλιώς θα προσπαθήσω πρώτα να τους μιλήσω, κι αν δεν τα καταφέρω, θα υπερασπίζομαι δυνατά κι επίμονα τη γνώμη μου και την κρίση μου. Θ’ αρπάξω κάθε ευκαιρία για να συζητήσω ανοιχτά με την κυρία τις πολυάριθμες διαφορές μας, και δε θα φοβηθώ να δώσω μια ουδέτερη γνώμη, ακόμα και αν με φωνάζουν κυρία Ξερόλα.

Τα παράπονά μου ενάντια στην οικογένειά μου είμαι υποχρεωμένη να τα αποσιωπήσω, αλλά για μένα, αρχίζοντας από σήμερα, οι κατηγορίες ανήκουν στο παρελθόν, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι θα πάψω ποτέ να τους υπερασπίζομαι ενάντια σε οποιονδήποτε.

Ως τώρα πάντα πίστευα ακράδαντα ότι στους καυγάδες όλο το άδικο το είχαν οι άλλοι, αλλά σίγουρα ήμασταν κι εμείς υπεύθυνοι κατά ένα μεγάλο μέρος. Είχαμε δίκιο κατά βάθος, αλλά, παρ’ όλα αυτά, θα περίμενε κανείς ότι τα λογικά άτομα (ανάμεσα στα οποία συγκαταλεγόμαστε κι εμείς!) θα ήξεραν καλύτερα πώς να συμπεριφέρονται στους άλλους ανθρώπους.

Ελπίζω ν’ απέκτησα λίγη απ’ αυτή τη γνώση κι ότι θα βρω κάποτε την ευκαιρία να την εφαρμόσω σωστά.

Δική σου, Άννα

Δευτέρα 24 Ιανουαρίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Ένα πολύ παράξενο πράγμα μου συνέβη (δηλαδή δεν μπορούμε να πούμε ακριβώς “συνέβη”) που ακόμα κι εγώ βρίσκω εκπληκτικό.

Πιο παλιά, στο σπίτι και στο σχολείο, μιλούσαμε για σεξουαλικά θέματα με μυστηριώδες ύφος ή σαν να ήταν κάτι το απωθητικό. Τις λέξεις που αναφέρονταν σ’ αυτά τις προφέραμε χαμηλόφωνα, κι όταν κάποιος δεν ήταν ενημερωμένος, τον κοροϊδεύαμε. Αυτό το έβρισκα πάντα γελοίο και σκεφτόμουν: «Γιατί πρέπει οι άνθρωποι να μιλάνε πάντα γι’ αυτά τα πράγματα με τόσο μυστηριώδη κι εκνευριστικό τρόπο;». Αλλά καθώς ήταν αδύνατον ν’ αλλάξει οτιδήποτε, κρατούσα το στόμα μου κλειστό όσο μπορούσα, και ζητούσα πληροφορίες από τις φίλες μου. Όταν είχα ήδη μάθει πολλά πράγματα, η Μητέρα μού είπε μια μέρα: «Άννα, θα σου δώσω μια καλή συμβουλή, μη μιλάς ποτέ για τα πράγματα αυτά με τ’ αγόρια και μην τους απαντάς αν θίξουν το θέμα!». Θυμάμαι ακριβώς την απάντησή μου: «Φυσικά όχι, πώς σου ήρθε!», Και το θέμα έμεινε εκεί.

Όταν πρωτοπήκαμε στην παρανομία, ο Πατέρας μού έλεγε συχνά πράγματα που θα προτιμούσα να είχα ακούσει από τη Μητέρα και τελικά έμαθα τα υπόλοιπα από τα βιβλία ή τις συζητήσεις. Ο Πέτερ βαν Ντάαν ποτέ δεν ήταν στον τομέα αυτό τόσο εκνευριστικός όσο οι συμμαθητές μου στο σχολείο, στην αρχή ίσως, σε σπάνιες περιπτώσεις, αλλά ποτέ δεν προσπάθησε να με κάνει να μιλήσω γι’ αυτά. Η κυρία βαν Ντ. μας είχε πει μια φορά ότι ποτέ δεν είχε συζητήσει τα πράγματα αυτά με τον Πέτερ και, απ’ ό,τι ήξερε, ούτε κι ο άντρας της. Προφανώς δεν ήξερε καν πώς έπαιρνε ο Πέτερ τις πληροφορίες του ούτε και τι ήξερε.

Χτες, ενώ η Μάργκοτ, ο Πέτερ κι εγώ καθαρίζαμε τις πατάτες, η συζήτηση ήρθε στον Μόφν.

«Ακόμα δε μάθαμε τι φύλο είναι ο Μόφν;» ρώτησα.

«Βεβαίως, είναι αρσενικό» απάντησε. Αρχισα να γελάω.

«Ακριβώς, ένα αρσενικό που εγκυμονεί!» Ο Πέτερ κι η Μάργκοτ γέλασαν κι εκείνοι μ' αυτή τη διασκεδαστική παρεξήγηση. Πραγματικά, πριν από δυο περίπου μήνες, ο Πέτερ είχε διαπιστώσει ότι ο Μόφυ δε θ' αργούσε ν' αποκτήσει γατάκια, η κοιλιά του είχε μεγαλώσει οφθαλμοφανώς. Ωστόσο αποδείχτηκε ότι το πρήξιμο προερχόταν απ' όλους τους μεξέδες που είχε κλέψει, τα γατάκια δε μεγάλωσαν ούτε καν γεννήθηκαν. Ο Πέτερ δεν μπόρεσε να μην υπερασπιστεί τον εαυτό του. «Όχι» είπε «μπορείς να έρθεις να δεις μαζί μου, μια φορά που έπαιζα μαζί του, είδα πολύ καθαρά ότι ήταν αρσενικό».

Δεν μπόρεσα να κρατήσω την περιέργειά μου και τον ακολούθησα στην αποθήκη. Ο Μόφυ όμως δεν είχε ώρες υποδοχής του κοινού και στάθηκε αδύνατον να τον βρούμε. Περιμέναμε για λίγο, αρχίσαμε να κρυώνουμε και γυρίσαμε ξανά επάνω.

Αργότερα το απόγευμα τον άκουσα να κατεβαίνει για δεύτερη φορά. Συγκέντρωσα όλο μου το θάρρος για να διασχίσω μόνη το σιωπηλό σπίτι, και προσγειώθηκα στην αποθήκη. Πάνω στο τραπέζι που κάνουν τα πακέτα βρισκόταν ο Μόφυ κι έπαιζε με τον Πέτερ, που τον είχε βάλει πάνω στη ζυγαριά για να τον ζυγίσει. «Γεια σου, θέλεις να δεις;» Και δίχως να περιμένει, ανασήκωσε το γάτο, τον γύρισε ανάσκελα, του κράτησε επιδέξια το κεφάλι και τα πόδια, και το μάθημα άρχισε: «Να τ' αρσενικά σεξουαλικά όργανα, αυτά είναι μερικές τρίχες, κι αυτό είναι ο πισινός του».

Ο γάτος στριφογύρισε και βρέθηκε όρθιος στα μικρά άσπρα πόδια του.

Αν οποιοδήποτε άλλο αγόρι μου είχε δείξει “τα αρσενικά γεννητικά όργανα”, δε θα είχα ρίξει ούτε μια ματιά. Αλλά ο Πέτερ συνέχισε να μιλάει με φυσικότητα γι' αυτό το τόσο οδυνηρό κατά τα άλλα θέμα, απέφυγε το παραμικρό δυσάρεστο υπονοούμενο και στο τέλος με καθυσέχασε τόσο πολύ, που κατέληξα να το βρω κι εγώ φυσικό. Παίξαμε με τον Μόφυ, διασκεδάσαμε, φλυαρήσαμε μαζί και τελικά διασχίσαμε την αποθήκη και κατευθυνθήκαμε χωρίς βιασύνη προς την πόρτα.

«Ήσουν μπροστά όταν ευνούχισαν τον Μουσκι;»

«Ναι. Γίνεται πολύ γρήγορα. Φυσικά, ναρκώνουν το ζώο» .

«Και του βγάζουν κάτι από κείνο το σημείο;»

«Όχι. Ο γιατρός απλώς στρίβει το όσχεο. Εξωτερικά δε φαίνεται τίποτα».

Συγκέντρωσα το θάρρος μου, γιατί για μένα δεν ήταν τόσο “φυσικό” να το συζητάω,

«Πέτερ, αν *geschlechtsteil* σημαίνει γεννητικά όργανα, για τα αρσενικά και τα θηλυκά πρέπει να υπάρχει διαφορετική ονομασία».

«Το ξέρω».

«Στα θηλυκά λέγεται “κόλπος”, απ’ ό,τι ξέρω, στ’ αρσενικά δεν ξέρω».

«Ωραία».

«Αλλά, στο κάτω-κάτω» πρόσθεσα «πώς μπορεί κανείς να ξέρει τις λέξεις αυτές, τις περισσότερες φορές τις συναντάει τυχαία».

«Γιατί; Εγώ ρωτάω. Οι γονείς μου ξέρουν περισσότερα από μένα, έχουν μεγαλύτερη πείρα».

Ήμασταν στη σκάλα και δεν ξανάνοιξα το στόμα.

Είναι αλήθεια, μ’ ένα κορίτσι ποτέ δε θα το είχα συζητήσει με τέτοια φυσικότητα. Εξάλλου είμαι σίγουρη ότι η Μητέρα είχε υπόψη της κάτι εντελώς διαφορετικό όταν μου είπε να φυλάγομαι από τ’ αγόρια.

Παρ’ όλα αυτά, δεν αισθανόμουν εντελώς φυσιολογικά όλη μέρα. Όταν ξαναθυμήθηκα τη συζήτησή μας, μου φάνηκε τελικά αλλόκοτη. Αλλά σ’ ένα σημείο τουλάχιστον ξέρω τώρα περισσότερα πράγματα: υπάρχουν άλλοι νέοι, και μάλιστα του αντίθετου φύλου, που μπορούν να θίξουν το θέμα αυτό ελεύθερα, δίχως να κάνουν καλαμπούρια.

Ο Πέτερ κάνει άραγε πολλές ερωτήσεις στους γονείς του; Χτες το βράδυ εμφανίστηκε με το πραγματικό του πρόσωπο;

Α, πώς να το μάθω!!!

Δική σου, Άννα

Παρασκευή 28 Ιανουαρίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Πρόσφατα έχω παθιαστεί με τους γενεαλογικούς πίνακες και τα γενεαλογικά δέντρα των βασιλικών οικογενειών κι έχω καταλήξει στο συμπέρασμα ότι, όταν αρχίσει κανείς τέτοιου είδους έρευνες, αναγκάζεται ν' ανατρέχει διαρκώς στο παρελθόν και ανακαλύπτει όλο και πιο ενδιαφέροντα πράγματα.

Παρόλο που μελετάω εξαιρετικά εντατικά και μπορώ να παρακολουθώ το *Home Service* στο αγγλικό ραδιόφωνο, εξακολουθώ να περνάω πολλές Κυριακές ξεδιαλέγοντας τους αστέρες του σινεμά στη μεγάλη συλλογή μου, που έχει αποκτήσει σεβαστές διαστάσεις. Ο κύριος Κούχλερ μου δίνει μεγάλη χαρά κάθε Δευτέρα, φέρνοντάς μου το *Κινηματογράφος και Θέατρο*. Παρόλο που οι κάτοικοι του σπιτιού, που δεν είναι καθόλου κοσμικοί, το θεωρούν σπατάλη, ξαφνιάζονται κάθε φορά με την ακρίβεια με την οποία μπορώ να πληροφορήσω τα ονόματα των ηθοποιών σ' ένα έργο που παίχτηκε πριν από ένα χρόνο. Η Μπεπ, που συχνά περνάει τις ελεύθερες ώρες της στον κινηματογράφο με το φίλο της, μου αναγγέλλει το Σάββατο τον τίτλο του φιλμ που σκοπεύουν να δουν και της ξεφουρνίζω αμέσως τόσο τους ερμηνευτές των κύριων ρόλων όσο και τις κριτικές. Πριν από λίγο καιρό η Μητέρα είπε ότι αργότερα δε θα χρειαστεί να πηγαίνω στον κινηματογράφο, γιατί παίζω στα δάχτυλα την πλοκή, τους αστέρες και τις κριτικές όλων των έργων.

Αν τύχει να εμφανιστώ με καινούριο χτένισμα, όλοι με κοιτάζουν με αποδοκιμαστικό ύφος και μπορώ να είμαι σίγουρη ότι ένας απ' αυτούς θα με ρωτήσει ποια σταρ του κινηματογράφου αντιγράφω. Όταν τους απαντώ ότι πρόκειται για δική μου επινόηση, δε με πιστεύουν απόλυτα. Όσο για το χτένισμα, δεν κρατάει πάνω από μισή ώρα. Έπειτα, έχοντας βαρεθεί τις αρνητικές τους κρίσεις, ορμάω στο λουτρό και σπεύδω να ξαναφτιάξω το συνηθισμένο μου χτένισμα με τις μπούκλες.

Δική σου. Άννα

Παρασκευή 28 Ιανουαρίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Σήμερα το πρωί αναρωτήθηκα μήπως νιώθεις σαν αγελάδα, έτσι που σε υποχρεώνω συνεχώς ν' ανασπάζεις ξανά και ξανά παλιές ιστορίες, μήπως αυτή η μονότονη πληροφόρηση σε κάνει να χασμουριέσαι με θόρυβο και να εύχεσαι σιωπηλά να σου πει κάτι καινούριο η Άννα. Αλίμονο, ξέρω ότι αυτές οι παλιές ιστορίες σε κάνουν να βαριέσαι, αλλά φαντάσου πόσο πολύ μ' εκνευρίζει εμένα να τις βλέπω να επανέρχονται διαρκώς στην επιφάνεια. Στο τραπέζι, όταν οι συζητήσεις δεν αναφέρονται στην πολιτική ή το νόστιμο φαγητό, η Μητέρα ή η κυρία βαν Ντ. ξετρυπώνουν από το ντουλάπι ιστορίες των νεανικών τους χρόνων κι ο Ντούσσελ φλυαρεί για την πλούσια γκαρνταρόμπα της γυναίκας του, τα όμορφα άλογα κούρσας, τις βάρκες που μπάζουν νερό, τ' αγόρια που ξέρουν κολύμπι από τα τέσσερα χρόνια τους, τις μυαλγίες και τους νευρικούς ασθενείς. Με άλλα λόγια, όποιο κι αν είναι το θέμα, όταν ο ένας από τους οχτώ μας ανοίγει το στόμα, οι άλλοι εφτά μπορούν να τελειώσουν την ιστορία που άρχισε. Το τέλος του κάθε αστείου το ξέρουν προκαταβολικά, κι εκείνος που διηγείται ένα ανέκδοτο είναι ο μόνος που γελάει μ' αυτό. Στις συζητήσεις στο τραπέζι ακούμε να εκθειάζουν ή να κατηγορούν τους διάφορους γαλατάδες, μπακάληδες και χασάπηδες των παλιών νοικοκυρών τόσον καιρό τώρα, που μου φαίνεται ότι, στο μεταξύ θα πρέπει να έχουν ασπρίσει τα μαλλιά τους! Αδύνατον ένα πράγμα να μένει νέο ή φρέσκο όταν το συζητάνε στο Κρησφύγετο.

Αλλά και πάλι, όλα αυτά θα ήταν υποφερτά, αν οι μεγάλοι δεν είχαν το χάρισμα να επαναλαμβάνουν δέκα φορές τις ιστορίες που μας λένε ο Κλάιμαν, ο Γιαν ή η Μιήπ και να τις διανθίζουν κάθε φορά με δικά τους ευρήματα, σε σημείο που συχνά να πρέπει να τσιμπηθώ κάτω από το τραπέζι, για να μην ξαναβάλω στον ίδιο δρόμο τον ενθουσιώδη αφηγητή. Τα μικρά παιδιά σαν την Άννα δεν επιτρέπεται να διορθώνουν τους μεγάλους με καμένα πρόσχημα, όποιες κι αν είναι οι γκάφες τους ή τα ψέματά ή

οι επινοήσεις που σκάρωσαν από την αρχή ως το τέλος. Υπάρχει ένα θέμα που ο Κλάιμαν ή ο Γιαν θίγουν αρκετά συχνά. Το να κρύβεται κανείς ή να περνάει στην παρανομία. Ξέρουν πολύ καλά ότι οτιδήποτε αφορά στους άλλους παράνομους ή τα άτομα που κρύβονται, μας ενδιαφέρει πάρα πολύ κι ότι συμμετέχουμε στις δυστυχίες των θυμάτων των συλλήψεων, όπως και στη χαρά των απελευθερωμένων φυλακισμένων. Η παρανομία, οι κρυψώνες έχουν γίνει τόσο οικεία θέματα, όσο κι η συνήθεια παλιότερα να βάζουμε τις παντόφλες του Πατέρα μπροστά στη σόμπα. Οργανώσεις, όπως η Ελεύθερη Ολλανδία, που φτιάχνουν ψεύτικες ταυτότητες, δανείζουν χρήματα στους παρανόμους, ελευθερώνουν διάφορα μέρη για να τα μετατρέψουν σε κρυψώνες, και προσφέρουν δουλειά στους νεαρούς Χριστιανούς που κρύβονται, υπάρχουν πάρα πολλές, κι είναι εκπληκτικό να διαπιστώνει κανείς την ικανότητα για δουλειά, την ψυχική ευγένεια και την ανιδιοτέλεια των ατόμων αυτών, που είναι έτοιμα να χάσουν τη ζωή τους για να βοηθήσουν και να σώσουν τους άλλους. Οι δικοί μας προστάτες είναι το καλύτερο παράδειγμα, αυτοί που μας βοήθησαν ως τώρα να περάσουμε τους δύσκολους αυτούς καιρούς και θα καταλήξουν, το ελπίζω, να μας οδηγήσουν σώους και αβλαβείς στην άλλη όχθη, αλλιώς θ' αναγκαστούν κι αυτοί να υποστούν τη μοίρα όλων των καταζητούμενων. Ποτέ δεν ακούσαμε ούτε μια λέξη που να αναφέρεται στο βάρος που σίγουρα αντιπροσωπεύουμε γι' αυτούς, ποτέ κανένας τους δεν παραπονιέται ότι είμαστε υπερβολικά μεγάλη ευθύνη. Κάθε μέρα έρχονται όλοι πάνω, μιλάνε για δουλειές και για πολιτική με τους κυρίους, για τα τρόφιμα και τα βάσανα του πολέμου με τις κυρίες, για βιβλία κι εφημερίδες με τα παιδιά. Κάνουν ό,τι μπορούν για να έχουν ευχάριστο ύφος, φέρνουν λουλούδια και δώρα στα γενέθλια και τις γιορτές κι είναι πάντα και παντού διαθέσιμοι για μας. Να τι δεν πρέπει ποτέ να ξεχάσουμε: ότι ακόμα κι αν οι άλλοι φέρονται σαν ήρωες στον πόλεμο ή είναι αντιμέτωποι με τους Γερμανούς, οι προστάτες μας δείχνουν το ίδιο κουράγιο όταν τους φέρονται με τόσο κέφι και τόσο αγάπη.

Οι πιο τρομακτικές ιστορίες κυκλοφορούν, κι ωστόσο τις πε-

ρισσότερες φορές είναι αληθινές. Αυτή τη βδομάδα, για παράδειγμα, ο Κλάιμαν μας είπε ότι στο Γκέλντρε συναντήθηκαν δύο ποδοσφαιρικές ομάδες, την πρώτη την αποτελούσαν αποκλειστικά παράνομοι και τη δεύτερη έντεκα χωροφύλακες. Στο Χίλβερσουμ μοιράζουν καινούρια δελτία και για να μπορέσουν να έχουν κι οι πολυάριθμοι παράνομοι το μερίδιό τους (δεν μπορεί κανείς να πάρει δελτία τροφίμων παρά μόνο αν παρουσιάσει την προσωπική του κάρτα ή αν πληρώσει 60 φιορίνια το ένα) οι υπάλληλοι που είχαν αναλάβει την διανομή κάλεσαν όλους τους παρანόμους των περιχώρων μια συγκεκριμένη ώρα, για να μπορέσουν να πάρουν την κάρτα τους από ένα ειδικό τραπέζι. Πρέπει βέβαια να προσέξει κανείς, ώστε αυτές οι ιστορίες να μη φτάσουν στ' αυτιά των Γερμαναράδων.

Κυριακή 30 Ιανουαρίου 1944

Πολυαγαπημένη μου Κίττυ,

Κυριακή και πάλι. Είναι αλήθεια ότι οι Κυριακές δε μου φαίνονται τόσο τρομερές όσο στην αρχή, εξακολουθούν όμως να είναι πολύ βαρετές.

Δεν κατέβηκα ακόμα στην αποθήκη, ίσως να προλάβω σε λίγο. Χτες το βράδυ κατέβηκα μόνη μέσα στο σκοτάδι, είχα κατέβει και δυο μέρες νωρίτερα με τον Πατέρα. Αυτή τη φορά στεκόμουν στο πάνω μέρος της σκάλας, περνούσαν και ξαναπερνούσαν πολλά γερμανικά αεροπλάνα κι ένιωσα ότι ήμουν ένα απομονωμένο άτομο που δεν μπορούσε να βασιστεί σε κανέναν. Δε φοβόμουν πια, σήκωσα τα μάτια στον ουρανό και αφέθηκα στο Θεό.

Νιώθω μια τρομερή ανάγκη να μείνω μόνη. Ο Πατέρας αντιλήφθηκε ότι δεν είμαι όπως συνήθως, αλλά δεν μπορώ να του πω τίποτα. «Αφήστε με ήσυχη, αφήστε με μόνη!!!», να τι θα ήθελα να φωνάζω αδιάκοπα. Ποιος ξέρει; Ίσως να με αφήσουν περισσότερο μόνη απ' όσο θέλω!

Δική σου, Άννα Φρανκ

Πέμπτη 3 Φεβρουαρίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Κάθε μέρα η ελπίδα της απόβασης μεγαλώνει σ' όλη τη χώρα, κι αν ήσουν εδώ σίγουρα θα εντυπωσιαζόσουν, όπως εγώ, απ' όλες τις προετοιμασίες, κι από την άλλη μεριά θα μας κορόιδευες βλέποντάς μας να κάνουμε έτσι, ίσως χωρίς λόγο! Όλες οι εφημερίδες μόνο για την απόβαση μιλάνε και τρελαίνουν τους ανθρώπους, γιατί διαβάζει κανείς σ' αυτές: «Στην περίπτωση που οι Εγγλέζοι αποβιβαστούν εδώ, οι γερμανικές αρχές θ' αναγκαστούν να ενεργοποιήσουν όλα τα μέσα για να υπερασπιστούν τη χώρα κι ακόμα και να την πλημμυρίσουν αν χρειαστεί». Παράλληλα έχουν εκδοθεί χάρτες όπου είναι σημειωμένες οι περιοχές της Ολλανδίας τις οποίες μπορούν να πλημμυρίσουν. Καθώς μεγάλες περιοχές του Άμστερνταμ ανήκουν κι αυτές στις σημειωμένες περιοχές, το πρώτο πράγμα ήταν να μάθουμε τι πρέπει να κάνουμε, αν το νερό φτάσει στο ένα μέτρο στους δρόμους.

Για να λύσουμε το δύσκολο αυτό πρόβλημα, έφτασαν από παντού οι πιο διαφορετικές λύσεις:

«Καθώς αποκλείεται να κυκλοφορήσει κανείς με ποδήλατο ή με τα πόδια, θα πρέπει ν' ανοίξει δρόμο στα στάσιμα νερά».

«Μα όχι, πρέπει να προσπαθήσουμε να κολυμπήσουμε. Θα βάλουμε όλοι μια σκούφια μπάνιου κι ένα μαγιό και θα κολυμπάμε όσο μπορούμε κάτω από το νερό, για να μη δει κανείς ότι είμαστε Εβραίοι».

«Ό,τι θέλεις λες! Μου φαίνεται σαν να βλέπω κιόλας τις κυρίες να κολυμπάνε, με τους αρουραίους να τους δαγκώνουν τα πόδια». (Αντρική σκέψη φυσικά. Θα δούμε βέβαια ποιος θα φωνάζει πιο δυνατά!)

«Δε θα μπορούμε πια να βγούμε από το σπίτι, η αποθήκη είναι τόσο ετοιμόρροπη που, αν πλημμυρίσει, σίγουρα θα καταρρεύσει».

«Μα όχι, ακούστε, ας αφήσουμε τ' αστεία κατά μέρος, θα κοιτάξουμε να βρούμε μια βάρκα».

«Για να την κάνουμε τι; Έχω μια πολύ καλύτερη ιδέα: θα πάμε

να βρούμε ο καθένας από ένα κιβώτιο λακτόζης από το μπροστινό πατάρι και θα κωπηλατήσουμε μ' ένα κουτάλι του γλυκού».

«Εγώ θα περπατάω σε ξυλοπόδαρα, όταν ήμουν μικρός τα κατάφερνα πολύ καλά».

«Ο Γιαν Γκις δε θα χρειαστεί τέτοιο πράγμα, θα πάρει την γυναίκα του στην πλάτη του κι αυτά θα είναι τα ξυλοπόδαρα της Μιήπ».

Τώρα τα ξέρεις σχεδόν όλα, έτσι δεν είναι, Κιτ; Οι φλυαρίες αυτές είναι διασκεδαστικές, αλλά η πραγματικότητα κινδυνεύει ν' αποδειχτεί πολύ λιγότερο αστεία. Το δεύτερο θέμα που σχετίζεται με την απόβαση δεν θ' αργήσει να τεθεί. Τι θα κάνουμε αν οι Γερμανοί αποφασίσουν να εκκενώσουν το Άμστερνταμ;

«Να φύγουμε μαζί με όλους τους άλλους, να μεταμφιεστούμε όσο καλύτερα γίνεται».

«Να μη βγούμε με κανένα τρόπο στο δρόμο. Η μοναδική λύση είναι να μείνουμε εδώ! Οι Γερμανοί είναι ικανοί να μεταφέρουν τον πληθυσμό όλο και παραπέρα, μέχρι να καταλήξουν να πεθάνουν όλοι τους στη Γερμανία!»

«Ναι, βέβαια, θα μείνουμε εδώ, όπου είμαστε περισσότερο ασφαλείς. Θα προσπαθήσουμε να πείσουμε τον Κλάιμαν να έρθει να μείνει εδώ με την οικογένειά του. Θα καταφέρουμε να βρούμε ένα σάκο πριονίδι και θα μπορούμε να κοιμόμαστε στο πάτωμα. Ας πούμε από τώρα στη Μιήπ και τον Κλάιμαν ν' αρχίσουν να φέρνουν κουβέρτες εδώ. Θα παραγγείλουμε κι άλλο στάρι, εκτός από τα τριάντα κιλά που έχουμε ήδη. Θα παρακαλέσουμε τον Γιαν να φέρει κι άλλα φασόλια, για την ώρα έχουμε τριάντα κιλά και πέντε κιλά καθαρισμένα μπιζέλια. Και μην ξεχνάμε τις πενήντα κονσέρβες λαχανικών».

Η Μητέρα επιθεωρεί τα υπόλοιπα αποθέματά μας σε τρόφιμα.

«10 κονσέρβες ψάρι, 40 κουτιά γάλα, 10 κιλά γάλα σε σκόνη, 3 μπουκάλια λάδι, 4 δοχεία βούτυρο, 4 κονσέρβες κρέας, 2 μεγάλα βάζα φράουλες, 2 βάζα σμέουρα και φραγκοστάφυλα, 20 βάζα ντομάτες, 5 κιλά δημητριακά, 4,5 κιλά ρύζι, κι αυτό είναι όλο. Δεν είναι άσχημα, αλλά όταν σκεφτεί κανείς ότι πρέπει να ταΐσουμε και τους καλεσμένους κι ότι κάθε βδομάδα αντλούμε από

τ' αποθέματα, καταλαβαίνει ότι φαίνονται πολύ περισσότερα απ' ό,τι πραγματικά είναι. Έχουμε αρκετό κάρβουνο και ξύλα, καθώς επίσης και κεριά. Ας αρχίσουμε να ράβουμε τσέπες κάτω από τα ρούχα μας για την περίπτωση που θα 'πρεπε να πάρουμε μαζί μας όλα μας τα λεφτά. Θα κάνουμε λίστες με όλα όσα πρέπει να πάρουμε κατά προτεραιότητα, σε περίπτωση φυγής. Ας αρχίσουμε να ετοιμάζουμε σακίδια».

«Την κατάλληλη στιγμή θα εγκαταστήσουμε δυο σκοπιές, τη μία στην μπροστινή σοφίτα και την άλλη στην πίσω. Αλλά σε τι θα μας χρησιμεύσουν όλα μας τα αποθέματα, αν δεν έχουμε νερό, γκάζι και ηλεκτρικό;»

«Θα πρέπει τότε να μαγειρεύουμε πάνω στη σόμπα. Να φιλτράρουμε νερό και να το βράζουμε. Θα καθαρίσουμε τις μεγάλες νταμιζάνες, για να το αποθηκεύσουμε εκεί. Αλλιώς, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε τους τρεις αποστειρωτές και μια λεκάνη σαν ντεπόζιτα για το νερό».

«Επίσης μας μένει σε στοκ εκατόν πενήντα κιλά χειμωνιάτικες πατάτες, μέσα στο δωμάτιο με τα μπαχαρικά».

Ακούω αυτές τις φλυαρίες όλη μέρα, απόβαση εδώ, απόβαση εκεί, καυγάδες για την πείνα, το θάνατο, τις βόμβες, τους πυροσβεστήρες, τους υπνόσακους, τις εβραϊκές ταυτότητες, τα ασφυξιογόνα αέρια κλπ. Τίποτα πολύ ενθαρρυντικό. Η ακόλουθη συζήτηση με τον Γιαν αποτελεί ένα τέλειο παράδειγμα για τις διφορούμενες προειδοποιήσεις εκ μέρους των κυρίων αυτών.

Το Κρησφύγετο: «Φοβόμαστε μήπως οπισθοχωρώντας οι Γερμανοί πάρουν μαζί τους όλο τον πληθυσμό».

Γιαν: «Είναι αδύνατον, δεν έχουν αρκετά τρένα».

Το Κρησφύγετο: «Τρένα; Γιατί, φαντάζεσαι ότι είναι υποχρεωμένοι να βάλουν τους πολίτες μέσα σε τρένα; Δεν υπάρχει περίπτωση, θα τους αναγκάσουν να μετακινηθούν με τα πόδια». (*Per pedes apostolorum*, όπως λέει πάντα ο Ντούσσελ).

Γιαν: «Δεν το πιστεύω, πάντοτε βλέπετε τα πράγματα κατάνευρα. Τι συμφέρον θα είχαν να πάρουν μαζί τους όλο τον πληθυσμό;»

Το Κρησφύγετο: «Δεν άκουσες τι είπε ο Γκέμπελς; “Αν χρειαστεί να οπισθοχωρήσουμε, θα κλείσουμε πίσω μας την πόρτα

όλων των κατειλημμένων εδαφών”:)»

Γιαν: «Έχουν πει κι ένα σωρό άλλα πράγματα».

Το Κρησφύγετο: «Πιστεύεις ότι οι Γερμανοί είναι υπερβολικά ευγενικοί ή υπερβολικά άνθρωποι για να φερθούν έτσι; Σκέφτονται: “Αν πρέπει να πεθάνουμε όλοι, να πεθάνουν κι όλοι αυτοί που έχουμε κάτω από την κυριαρχία μας”».

Γιαν: «Μπορείτε να μου λέτε ό,τι θέλετε, αλλά είμαι σίγουρος ότι κάνετε λάθος».

Το Κρησφύγετο: «Συνέχεια το ίδιο τροπάριο, κανένας δε θέλει να δει τον κίνδυνο που παραμονεύει πριν τον χτυπήσει άμεσα».

Γιαν: «Δεν έχετε καμιά απόδειξη. Πάτε και βάζετε ιδέες με το μυαλό σας».

Το Κρησφύγετο: «Ωστόσο το γευτήκαμε κι εμείς οι ίδιοι, πρώτα στη Γερμανία κι έπειτα εδώ. Και τι συμβαίνει τώρα στη Ρωσία;»

Γιαν: «Δεν μπορεί κανείς να βασιστεί στην περίπτωση των Εβραίων, πιστεύω ότι κανείς δεν ξέρει τι συμβαίνει στη Ρωσία. Οι Εγγλέζοι κι οι Ρώσοι σίγουρα υπερβάλλουν, όπως κάνουν κι οι Γερμανοί, για λόγους προπαγάνδας».

Το Κρησφύγετο: «Καθόλου. Το αγγλικό ραδιόφωνο πάντα έλεγε την αλήθεια. Κι ας πούμε ότι οι πληροφορίες παραποιούνται κατά ένα δέκα τοις εκατό, Τα γεγονότα είναι από μόνα τους αρκετά συντριπτικά, γιατί δεν μπορείτε να αρνηθείτε ότι στην Πολωνία και τη Ρωσία δε διστάζουν να σκοτώνουν και να οδηγούν στους θαλάμους αερίων εκατομμύρια αθώων πολιτών».

Δεν θα σε επιβαρύνω με την εξιστόρηση των υπόλοιπων συζητήσεών μας. Είμαι πολύ ήρεμη και δεν μ’ ενδιαφέρει καθόλου όλη αυτή η αναστάτωση. Έχω φτάσει στο σημείο που μου είναι περίπου το ίδιο αδιάφορο αν θα πεθάνω ή αν θα ζήσω. Ο κόσμος θα συνεχίσει να γυρίζει χωρίς εμένα. Έτσι κι αλλιώς, δεν μπορώ να κάνω τίποτα ενάντια στα γεγονότα. Αφήνω τα πράγματα να συμβούν και περνάω τον καιρό μου μελετώντας κι ελπίζοντας ότι όλα θα τελειώσουν καλά.

Δική σου, Άννα

Τρίτη 8 Φεβρουαρίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Αδυνατώ να σου μιλήσω για τα αισθήματά μου. Ορισμένες στιγμές έχω όρεξη για ηρεμία, άλλες για λίγη διασκέδαση. Εδώ χάσαμε τη συνήθεια να γελάμε, να γελάμε τόσο πολύ, που να μην μπορούμε άλλο. Σήμερα το πρωί ωστόσο ξέσπασα σε τρελά γέλια, ξέρεις, όπως αυτά που μας πιάνουν καμιά φορά στο σχολείο. Η Μάργκοτ κι εγώ διασκεδάσαμε σαν πραγματικά παιδιά.

Χτες έγινε πάλι μια ιστορία με τη Μητέρα. Η Μάργκοτ, που είχε τυλιχτεί με τη μάλλινη κουβέρτα της, πετάχτηκε ξαφνικά από το κρεβάτι της κι άρχισε να ψάχνει προσεκτικά την κουβέρτα. Μέσα υπήρχε μια βελόνα. Η Μητέρα είχε μπαλώσει την κουβέρτα. Ο Πατέρας κούνησε το κεφάλι μ' ένα ύφος που έλεγε πολλά και μίλησε για την αμέλεια της Μητέρας. Σε λίγο η Μητέρα βγήκε από το λουτρό και της είπα έτσι, για να γελάσουμε: «Τελικά, είσαι πραγματική μητριά». Φυσικά ρώτησε γιατί και της είπαμε για τη βελόνα,

Πήρε αμέσως την πιο εκνευρισμένη της έκφραση και μου είπε: «Μη μιλάς εσύ για αμέλεια! Όταν ράβεις, το πάτωμα είναι γεμάτο βελόνες. Και κοίτα, άφηρες πάλι τη θήκη με τα ψαλιδάκια, ούτε κι αυτό το βάζεις ποτέ στη θέση του!».

Της απάντησα ότι δεν είχα χρησιμοποιήσει τη θήκη με τα ψαλιδάκια κι επενέβη η Μάργκοτ, γιατί εκείνη ήταν η ένοχη. Η Μητέρα συνέχισε να μιλάει για την αμέλειά μου, μέχρι που βαρέθηκα και της είπα μάλλον ξερά:

«Εγώ ποτέ δε μίλησα για αμέλεια, πάντα εγώ τ' ακούω για τους άλλους!».

Η Μητέρα σιώπησε και σε λιγότερο από ένα λεπτό αναγκάστηκα να της δώσω ένα φιλί πριν κοιμηθώ. Ίσως το επεισόδιο να μην είχε σημασία, αλλά όλα μου δίνουν στα νεύρα.

Άννα Μαίρη Φρανκ

Σάββατο 12 Φεβρουαρίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Ο ήλιος λάμπει, ο ουρανός έχει ένα βαθυγάλαζο χρώμα, φυσάει ένα ωραίο αεράκι κι έχω τόση όρεξη, τόση όρεξη για τα πάντα... Για συζήτηση, για ελευθερία, για φίλους, για μοναξιά. Έχω τόση όρεξη... να κλάψω! Μέσα μου έχω την εντύπωση ότι θα εκραγώ και ξέρω ότι θα ένιωθα ανακούφιση αν έκλαιγα, μα δεν μπορώ. Είμαι ανήσυχη, πηγαίνω από το ένα δωμάτιο στο άλλο, ανασαίνω λίγο αέρα στη χαραμάδα ενός κλειστού παραθύρου, νιώθω την καρδιά μου να χτυπάει, σαν να μου έλεγε: «Ικανοποίησε επιτέλους την επιθυμία μου».

Νομίζω ότι νιώθω μέσα μου την άνοιξη, το ξύπνημα της άνοιξης, το αισθάνομαι σε ολόκληρο το κορμί μου και μέσα στην ψυχή μου. Πρέπει να κρατηθώ για να φερθώ φυσιολογικά, είμαι εξαιρετικά μπερδεμένη, δεν ξέρω τι να διαβάσω, τι να γράψω, τι να κάνω. Ξέρω μόνο ότι επιθυμώ κάτι...

Δική σου, Άννα

Δευτέρα 14 Φεβρουαρίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Έχουν αλλάξει πολλά πράγματα σε μένα. Αυτό που συνέβη είναι το εξής: Όσον αφορά αυτό που επιθυμούσα (κι ακόμα επιθυμώ) ...ένα μικρό, πολύ μικρό μέρος των επιθυμιών μου πραγματοποιήθηκε ήδη.

Από την Κυριακή το πρωί παρατήρησα (θα είμαι ειλικρινής απέναντί σου) με μεγάλη μου χαρά ότι ο Πιέτερ δεν σταματούσε να με κοιτάζει μ' έναν ορισμένο τρόπο. Έναν τρόπο εντελώς διαφορετικό από το συνηθισμένο, δεν ξέρω, δεν μπορώ να εξηγήσω πώς, αλλά ξαφνικά είχα την εντύπωση ότι δεν ήταν τόσο ερωτευμένος με τη Μάργκοτ όσο πίστευα στην αρχή. Όλη τη μέρα επίτηδες δεν τον πολυκοίταζα, γιατί όταν το έκανα, πάντα μου ανταπέδιδε το βλέμμα μου και τότε, ναι, τότε ένιωθα μέσα μου

μια γλυκιά αίσθηση, που ωστόσο απαγόρευα στον εαυτό μου να νιώσει πολύ συχνά.

Την Κυριακή το βράδυ ήταν όλοι μαζεμένοι γύρω από το ραδιόφωνο, εκτός από τον Πιμ κι εμένα, για ν' ακούσουν την "αθάνατη μουσική των Γερμανών δασκάλων". Ο Ντούσσελ γύριζε συνέχεια τα κουμπιά, πράγμα που εκνεύριζε τον Πέτερ και τους άλλους. Έπειτα από μισή ώρα συγκρατημένου εκνευρισμού ο Πέτερ μάλλον θυμωμένος του ζήτησε να σταματήσει να πασπατεύει το ραδιόφωνο. Ο Ντούσσελ του απάντησε με το πιο ψηλομύτικο ύφος του: «Ξέρω τι κάνω!».

Ο Πέτερ θύμωσε, απάντησε με αναίδεια, ο κύριος βαν Ντάαν πήρε το μέρος του κι ο Ντούσσελ αναγκάστηκε να υποχωρήσει. Το θέμα σταμάτησε εκεί. Αυτή καθαυτή η αφορμή του επεισοδίου δεν ήταν εξαιρετικά σημαντική, αλλά φαίνεται ότι ο Πέτερ πήρε κατάκαρδα την υπόθεση.

Πάντως σήμερα το πρωί, ενώ έψαχνα στη σοφίτα μέσα στο κιβώτιο με τα βιβλία, ήρθε να με δει κι άρχισε να μου μιλάει για το θέμα. Ο Πέτερ κατάλαβε ότι σ' εμένα είχε βρει μια προσεκτική ακροάτρια και πήρε θάρρος.

«Κοίτα» είπε «το πράγμα έχει ως εξής, συνήθως δεν μιλάω πολύ, γιατί ξέρω εκ των προτέρων ότι θα τα κάνω θάλασσα. Αρχίζω να τραυλίζω, κοκκινίζω και μπερδεύω αυτά που ήθελα να πω, μέχρι τη στιγμή που αναγκάζομαι να σταματήσω, γιατί χάνω πια τα λόγια μου. Όπως χτες, για παράδειγμα, άλλα ήθελα να πω, όταν όμως άρχισα έχασα τον ειρμό κι είναι φριχτό. Είχα άλλοτε μια κακή συνήθεια, που θα μ' άρεσε να εφάρμοζα και σήμερα. Όταν θύμωνα με κάποιον, αντί ν' ανταλλάξω επιχειρήματα μαζί του, κατέφευγα τις γροθιές μου. Ξέρω καλά ότι αυτή η μέθοδος δε με βοηθάει σε τίποτα και γι' αυτό σε θαυμάζω, εσύ τουλάχιστον δεν μπερδεύεις τα λόγια σου, λες στους ανθρώπους αυτά που έχεις να τους πεις και δεν τους αφήνεις να σου πάρουν καθόλου τον αέρα» .

«Κάνεις μεγάλο λάθος» απάντησα «στις περισσότερες περιπτώσεις λέω τα πράγματα εντελώς διαφορετικά απ' ό,τι είχα αποφασίσει αρχικά. Κι άλλωστε μιλάω υπερβολικά πολύ και για

πολλή ώρα, κι αυτό είναι ένα ελάττωμα, τουλάχιστον το ίδιο σοβαρό».

«Μπορεί, αλλά έχεις τουλάχιστον το πλεονέκτημα ότι δεν τους αφήνεις ν' αντιληφθούν ότι έχεις φοβηθεί. Δε χάνεις ούτε το χρώμα σου ούτε τη φόρμα σου».

Άθελά μου γελούσα μέσα μου με την τελευταία αυτή φράση, αλλά ήθελα να τον κάνω να συνεχίσει να μιλάει για τον εαυτό του ελεύθερα, δεν έδειξα πόσο διασκεδάζα, κάθισα στο πάτωμα πάνω σε ένα μαξιλάρι, σταύρωσα τα χέρια μου γύρω από τα λυγισμένα πόδια μου και τον κοίταξα με προσεκτικό ύφος.

Είμαι ευτυχής που βρήκα κάποιον άλλον μέσα σ' αυτό το σπίτι που έχει ακριβώς τις ίδιες κρίσεις οργής μ' εμένα. Ο Πέτερ ένιωθε ολοφάνερα ανακούφιση που μπορούσε να κριτικάρει τον Ντούσσελ με τα πιο αυστηρά λόγια, δίχως να φοβάται ότι θα πηγαινα να του τα πω χαρτί και καλαμάρι. Κι εγώ ήμουν επίσης ευχαριστημένη, γιατί παρατήρησα μέσα μου μια δυνατή αίσθηση συνενοχής, που δεν είχα άλλοτε παρά μόνο με τις φίλες μου.

Δική σου, Άννα

Τρίτη 15 Φεβρουαρίου 1944

Αυτό το μικροεπίσodio με τον Ντούσσελ είχε αρκετές συνέπειες, κι αυτό εξαιτίας του ίδιου του ενδιαφερόμενου.

Ο Ντούσσελ ήρθε να βρει τη Μητέρα τη Δευτέρα το βράδυ και με θριαμβευτικό ύφος της διηγήθηκε ότι ο Πέτερ τον είχε ρωτήσει το ίδιο πρωί αν είχε κοιμηθεί καλά κι είχε προσθέσει ότι λυπόταν γι' αυτά που είχαν συμβεί την Κυριακή το βράδυ κι ότι η επίθεσή του δεν απηχούσε στ' αλήθεια τη σκέψη του. Ο Ντούσσελ τον είχε καθησυχάσει διαβεβαιώνοντάς τον ότι ούτε κι εκείνος το είχε πάρει πολύ άσχημα. Έτσι, όλοι είχαν συμφιλιωθεί. Η Μητέρα μού διηγήθηκε αυτό το επεισόδιο και κατά βάθος ξαφνιαστήκα που ο Πέτερ, που ήταν τόσο θυμωμένος με τον Ντούσσελ, ταπεινώθηκε σε τέτοιο σημείο παρά τις διαβεβαιώσεις του.

Δεν παρέλειψα, φυσικά, να βολιδοσκοπήσω τον Πέτερ πάνω σ' αυτό το θέμα κι αμέσως μου είπε ότι ο Ντούσσελ είχε πει

ψέματα. Θα 'θελα να 'βλεπες το πρόσωπο του Πέτερ, η φωτογραφία του θα ήταν ανεκτίμητη. Θυμός γι' αυτό το ψέμα, οργή, δισταγμός για την τακτική που έπρεπε να ακολουθήσει, αναστάτωση και πολλά άλλα συναισθήματα διαδέχονταν γρήγορα το ένα το άλλο πάνω στο πρόσωπό του και μπορούσε κανείς να τα διαβάσει καθαρά.

Το βράδυ ο κύριος βαν Ντάαν κι ο Πέτερ τα έψαλαν από την καλή στον Ντούσσελ. Δε θα πρέπει όμως να ήταν και πολύ σοβαρό, γιατί σήμερα ο Πέτερ έκανε οδοντιατρική θεραπεία.

Στην πραγματικότητα θα προτιμούσαν να μη μιλιούνται.

Τετάρτη 16 Φεβρουαρίου 1944

Ο Πέτερ κι εγώ δεν καταφέραμε να μιλήσουμε όλη μέρα, παρά μόνο για ν' ανταλλάξουμε μερικές λέξεις χωρίς σημασία. Έκανε πολύ κρύο για να πάμε στη σοφίτα, κι άλλωστε ήταν τα γενέθλια της Μάργκοτ. Στις δώδεκα και μισή ήρθε να δει τα δώρα κι έμεινε να φλυαρήσει πολύ περισσότερο απ' ό,τι χρειαζόταν ή απ' ό,τι θα έκανε άλλοτε. Αλλά το απόγευμα είχε την ευκαιρία. Επειδή ήθελα να περιποιηθώ τη Μάργκοτ για μια φορά μέσα στη χρονιά, πήγα να πάρω τον καφέ κι έπειτα τις πατάτες. Μπήκα στο δωμάτιο του Πέτερ, αμέσως εκείνος πήρε τα χαρτιά από τη σκάλα και τον ρώτησα αν έπρεπε να ξανακλείσω την καταπακτή. «Ναι» απάντησε «κλείσ' την και γυρίζοντας δεν έχεις παρά να χτυπήσεις και θα σου την ανοίξω ξανά».

Τον ευχαρίστησα, ανέβηκα στη σοφίτα και πέρασα δέκα ολόκληρα λεπτά ψάχνοντας τις πιο μικρές πατάτες στο μεγάλο βαρέλι. Στο τέλος με είχε πονέσει η πλάτη μου και κρύωνα. Βέβαια δε χτύπησα, άνοιξα μόνη μου την καταπακτή, αλλά, παρ' όλα αυτά, ήρθε να με προϋπαντήσει και μου πήρε την κατσαρόλα από τα χέρια.

«Έψαξα καλά, αλλά δεν βρήκα μικρότερες».

«Έψαξες μέσα στο μεγάλο βαρέλι;»

«Ναι, ναι, τις ανακάτεψα όλες πολύ καλά με τα χέρια μου».

Ενώ μιλούσα, είχα φτάσει στην άκρη της σκάλας κι αυτός

επιθεωρούσε το περιεχόμενο της κατσαρόλας, που εξακολουθούσε να κρατάει στα χέρια του. «Ω, μα είναι πολύ καλές» είπε, κι όταν πήρα πίσω την κατσαρόλα, πρόσθεσε: «Τα συγχαρητήρια μου!». Ταυτόχρονα με τύλιγε μ' ένα ζεστό και γλυκό βλέμμα, πράγμα που μ' έκανε να αισθάνομαι μια γλύκα και μια ζεστασιά μέσα μου. Έτσι, παρατήρησα στ' αλήθεια ότι ήθελε να μ' ευχαριστήσει και, καθώς δεν μπορούσε να ψάλει το εγκώμιό μου, έβαζε τις σκέψεις του στο βλέμμα του. Το καταλάβαινα καλά, ω, τόσο καλά, αισθανόμουν μεγάλη ευγνωμοσύνη! Ακόμα και τώρα αρκεί να ξαναθυμηθώ αυτά τα λόγια κι αυτό το βλέμμα για να νιώσω ευτυχισμένη! Όταν κατέβηκα ξανά κάτω, η Μητέρα μου είπε ότι χρειαζόμασταν κι άλλες πατάτες, αυτή τη φορά για το βραδινό γεύμα. Προθυμοποιήθηκα ν' ανέβω ξανά στη σοφίτα. Περνώντας πάλι από το δωμάτιο του Πέτερ, ζήτησα συγγνώμη που τον ξαναενοχλούσα. Σηκώθηκε, στάθηκε ανάμεσα στη σκάλα και τον τοίχο και μου άρπαξε το χέρι, ενώ είχα ήδη ανέβει μερικά σκαλιά, θέλοντας να με κρατήσει οπωσδήποτε: «Θα πάω εγώ, έτσι κι αλλιώς πρέπει ν' ανέβω!». Αλλά του απάντησα ότι πραγματικά δεν ήταν ανάγκη κι ότι αυτή τη φορά δε χρειαζόταν να διαλέξω μικρές πατάτες. Πείστηκε και μου άφησε το χέρι. Όταν γύρισα, ήρθε να μου ανοίξει την καταπακτή και μου πήρε πάλι την κατσαρόλα από τα χέρια. Φτάνοντας στην πόρτα τον ρώτησα: «Τι κάνεις;». «Γαλλικά» απάντησε. Τον ρώτησα αν μπορούσα να ρίξω μια ματιά στα μαθήματά του, έπλυνε τα χέρια μου και κάθισα απέναντί του στο ντιβάνι.

Του εξήγησα ορισμένες δυσκολίες των γαλλικών αρχικά και σύντομα πιάσαμε τη φλυαρία. Μου διηγήθηκε ότι αργότερα ήθελε να πάει στις Ολλανδικές Ινδίες και να ζήσει στις φυτείες. Μου μίλησε και για τη ζωή του στο σπίτι του, για τη μαύρη αγορά, και με διαβεβαίωσε ότι ήταν ένας άχρηστος. Του απάντησα ότι είχε ένα μάλλον ανεπτυγμένο σύμπλεγμα κατωτερότητας. Μίλησε για τον πόλεμο, μου είπε ότι οι Ρώσοι κι οι Εγγλέζοι σίγουρα θ' άρχιζαν τον πόλεμο μεταξύ τους κι έπειτα μίλησε για τους Εβραίους. Θα το έβρισκε πολύ ευκολότερο να είναι Χριστιανός ή να μπορούσε να γίνει Χριστιανός μετά τον πόλεμο. Τον ρώτησα αν ήθελε

να βαφτιστεί, αλλά ούτε κι αυτό το σκεφτόταν. Κατά βάθος δεν ήταν ικανός να έχει τα ίδια συναισθήματα με τους Χριστιανούς, είπε, αλλά μετά τον πόλεμο κανένας δε θα ήξερε αν ήταν Χριστιανός ή Εβραίος ούτε τι είδους όνομα είχε. Τη στιγμή εκείνη ένιωσα ένα τσίμπημα στην καρδιά, βρίσκω ότι είναι κρίμα που υπάρχει μέσα του ένα κατάλοιπο υποκρισίας.

Ο Πέτερ επίσης είπε: «Οι Εβραίοι ήταν πάντα ο περιούσιος λαός και πάντα θα είναι!!!».

Απάντησα: «Ελπίζω τουλάχιστον ότι για μια φορά θα είναι για το καλό τους!».

Αλλά, κατά τα άλλα, φλυαρήσαμε σαν αληθινοί φίλοι, μιλώντας για τον Πατέρα, για τη γνώση των άλλων και για ένα σωρό άλλα πράγματα, ούτε κι εγώ θυμάμαι πια τι. Τον άφησα στις πέντε και τέταρτο, γιατί ήρθε η Μπεπ.

Το βράδυ είπε ακόμα κάτι που βρήκα όμορφο. Μιλούσαμε για μία σταρ του κινηματογράφου, της οποίας του είχα δώσει τη φωτογραφία που είναι κρεμασμένη στο δωμάτιό του τουλάχιστον εδώ κι ενάμισι χρόνο. Του άρεσε πολύ και του πρότεινα να του δώσω κι άλλες φωτογραφίες κινηματογραφικών αστέρων. «Όχι» απάντησε «όχι, προτιμώ να σταματήσω εδώ, αυτή μου φτάνει, την κοιτάζω κάθε μέρα κι έχει γίνει φίλη μου!».

Τώρα καταλαβαίνω πολύ καλύτερα γιατί σφίγγει πάντα πάνω του τον Μουσκί. Έχει κι αυτός ανάγκη από τρυφερότητα.

Άλλο ένα πράγμα που είπε και που ξέχασα να σημειώσω. Είπε: «Όχι, δεν ξέρω τι θα πει φόβος, παρά μόνο όταν δεν αισθάνομαι καλά, αλλά κι αυτό έχω ήδη αρχίσει να το αποβάλλω».

Αυτό το συναισθήμα κατωτερότητας του Πέτερ πάει πραγματικά πολύ μακριά. Για παράδειγμα, πιστεύει πάντα ότι είναι πολύ χαζός, ενώ εμείς είμαστε πολύ έξυπνοι. Όταν τον βοηθάω στα γαλλικά, μ' ευχαριστεί πολλές φορές. Όμως μια μέρα θα του πω ορθά-κοφτά: «Σταμάτα τις βλακειές, εσύ ξέρεις αγγλικά και γεωγραφία πολύ καλύτερα!».

Δική σου, Άννα

Πέμπτη 17 Φεβρουαρίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Σήμερα το πρωί ήμουν πάνω κι είχα υποσχεθεί στην κυρία να της διαβάσω μερικές ιστοριούλες. Άρχισα με το *Όνειρο της Εύας*, που τη διασκέδασε πολύ, έπειτα διάβασα μερικά κομμάτια του *Κρησφύγετου*, που την έκαναν να ξεσπάσει σε γέλια. Ο Πέτερ άκουγε κι εκείνος για λίγο (δηλαδή μόνο τα κομμάτια του *Κρησφύγετου*) και μου ζήτησε να πάω μια μέρα να τον βρω για να του διαβάσω κι άλλα. Σκέφτηκα ότι θα μπορούσα να δοκιμάσω την τύχη μου, πήγα να φέρω το ημερολόγιό μου και του διάβασα το κομμάτι εκείνο του *Κάντυ και Χανς* σχετικά με το Θεό. Δεν μπορώ να πω τι είδους εντύπωση του έκανε αυτό, είπε κάτι που δε θυμάμαι πια, όχι σχετικά με την ποιότητα αλλά με την ίδια τη σκέψη. Του είπα ότι ήθελα μόνο να δείξω ότι δε μου αρκούσε να γράφω αστεία πράγματα. Κούνησε το κεφάλι του κι έπειτα βγήκε από το δωμάτιο. Αναρωτιέμαι αν θα ξαναμιλήσει σχετικά μ' αυτό το θέμα.

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Παρασκευή 18 Φεβρουαρίου 1944

Πολυαγαπημένη μου Κίττυ,

Κάθε φορά που ανεβαίνω πάνω, όποια στιγμή κι αν είναι, το κάνω πάντα με σκοπό να δω εκείνον. Έτσι, η ζωή μου εδώ βελτιώθηκε πραγματικά πολύ γιατί ξαναβρήκε ένα σκοπό και υπάρχει κάτι που μου δίνει χαρά.

Τουλάχιστον, το αντικείμενο της φιλίας μου βρίσκεται πάντα κάτω από την ίδια στέγη και δεν έχω να φοβάμαι αντίζηλες (εκτός από τη Μάργκοτ). Μη φανταστείς με κανέναν τρόπο ότι είμαι ερωτευμένη, γιατί δεν είναι αλήθεια, αλλά έχω διαρκώς την αίσθηση ότι ανάμεσα στον Πέτερ και σ' εμένα μπορεί ν' αναπτυχθεί κάτι όμορφο, κάτι που είναι φιλία και που εμπνέει εμπιστοσύνη. Όποτε μπορώ, πάω να τον βρω, και δεν είναι πια όπως

πριν, που δεν ήξερε πώς ακριβώς να μου φερθεί, αντίθετα, ακόμα κι όταν έχω βγει από το δωμάτιο, εξακολουθεί να μου μιλάει. Της Μητέρας δεν της αρέσει ν' ανεβαίνω εκεί πάνω, λέει πάντα ότι ενοχλώ τον Πέτερ κι ότι θα 'πρεπε να τον αφήσω ήσυχο. Μα δεν καταλαβαίνει ότι διαθέτω κάποια διαίσθηση; Πάντα, όταν μπαίνω στο μικρό δωμάτιο, η Μητέρα μου ρίχνει ένα περιέργο βλέμμα. Όταν ξανακατεβαίνω, με ρωτάει πού ήμουν. Λυπάμαι που το λέω, αλλά στο τέλος θα καταλήξω να τη μισήσω.

Σάββατο 19 Φεβρουαρίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Έφτασε και πάλι Σάββατο κι αυτό τα λέει όλα. Αυτό το πρωινό όλα ήταν ήρεμα, ανέβηκα πάνω και τα κεφτεδάκια με απασχόλησαν για καμιά ώρα, πράγμα που μου επέτρεψε να μείνω εκεί, αλλά σ' "εκείνον" δε μίλησα παρά μόνο για μια στιγμή.

Στις δύο και μισή, όταν ανέβηκαν όλοι είτε για να διαβάσουν είτε για να κοιμηθούν, πήρα την κουβέρτα, αποσύρθηκα κάτω κι εγκαταστάθηκα στο γραφείο για να διαβάσω ή να γράψω. Δεν άντεξα για πολλή ώρα, κατέρρευσα, άφησα το κεφάλι μου να πέσει στο χέρι μου και ξέσπασα σε λυγμούς. Τα δάκρυα έτρεχαν κι ένιωθα βαθιά δυστυχισμένη. Μακάρι να είχε έρθει "εκείνος" να με παρηγορήσει .

Έφτασε ήδη τέσσερις όταν ανέβηκα ξανά πάνω, στις πέντε πήγα να φέρω πατάτες, με την καρδιά γεμάτη ελπίδα για μια καινούρια συνάντηση, αλλά ήμουν ακόμα μέσα στο λουτρό και χτενίζομαι όταν κατέβηκε να δει τον Μόφυ.

Ήθελα να βοηθήσω την κυρία και πήγα να εγκατασταθώ πάνω με το βιβλίο μου, αλλά ξαφνικά ένιωσα τα δάκρυα ν' ανεβαίνουν ξανά στα μάτια μου και βιάστηκα να ξανακατέβω στην τουαλέτα, σπάζοντας στο πέρασμά μου ένα καθρεφτάκι. Κι ενώ είχα τελειώσει από ώρα, βρέθηκα να κάθομαι ντυμένη στην τουαλέτα, ενώ τα δάκρυά μου άφηναν σκούρα σημάδια πάνω στην κόκκινη ποδιά μου κι ένιωθα μια βαθιά θλίψη.

Σκεφτόμουν περίπου: «Αχ, μ' αυτό τον τρόπο δεν θα συγκινή-

σω ποτέ τον Πέτερ, ίσως να μη με βρίσκει καθόλου συμπαθητική και να μη νιώθει καμιά απολύτως ανάγκη για εκμυστηρεύσεις! Ίσως να μη με σκέφτεται πια ποτέ, παρά μόνο επιπόλαιο. Αχ, θα πρέπει να συνεχίσω μόνη μου, δίχως έμπιστο φίλο και δίχως τον Πέτερ! Και σε λίγο, ίσως δίχως ελπίδα, δίχως παρηγοριά και δίχως κανενός είδους προσδοκία. Αχ, μακάρι να μπορούσα να κρύψω το κεφάλι μου στον ώμο του και να μη νιώθω τόσο απελπιστικά μόνη κι εγκαταλειμμένη! Ποιος ξέρει, ίσως να μην ενδιαφέρεται καθόλου για μένα και να κοιτάζει τις άλλες με την ίδια γλύκα, κατά πάσα πιθανότητα το φαντάστηκα ότι ήταν για μένα. Ω, Πέτερ, μακάρι να μπορούσες να με ακούσεις ή να με δεις, αλλά εγώ δε θα μπορούσα ν' αντέξω την αλήθεια, που ίσως να είναι τόσο απογοητευτική».

Μια στιγμή αργότερα είχα ξαναβρεί την ελπίδα και ήμουν γεμάτη προσμονή, ενώ τα δάκρυα εξακολουθούσαν να κυλάνε – αλλά από μέσα μου.

Δική σου, Άννα

Κυριακή 20 Φεβρουαρίου 1944

Αυτό που συμβαίνει στα σπίτια των άλλων ανθρώπων τις καθημερινές, στο Κρησφύγετο συμβαίνει την Κυριακή. Όταν οι άλλοι άνθρωποι βάζουν τα καλά τους ρούχα και κάνουν βόλτες στον ήλιο, εμείς εδώ ασχολούμαστε με το καθάρισμα, το σκούπισμα και το πλύσιμο.

Ωρα οχτώ: Παρόλο που οι άλλοι χουζουρεύουν, ο Ντούσσελ σηκώνεται στις οχτώ. Πηγαίνει στο λουτρό, έπειτα κατεβαίνει, ανεβαίνει ξανά και κάνει την τουαλέτα του, που διαρκεί μια ολόκληρη ώρα.

Εννέα και μισή: Ανάβουμε τις σόμπες, βγάζουμε το καμουφλάζ κι ο βαν Ντάαν πάει στο λουτρό. Μια από τις δοκιμασίες των κυριακάτικων πρωινών είναι ότι από το κρεβάτι μου έχω θέα την πλάτη του Ντούσσελ, όταν κάνει την προσευχή του. Όλοι θα ξαφνιαστούν αν πω ότι ένας Ντούσσελ που προσεύχεται είναι ένα φριχτό θέαμα. Όχι ότι αρχίζει τα κλάματα ή ότι συγκι-

νείται, όχι, αλλά έχει τη συνήθεια να τραμπαλίζεται επί ένα τέταρτο της ώρας, σωστά διάβασες, ένα τέταρτο της ώρας, σκύβοντας μια στις πατούσες και μια στις μύτες των ποδιών του. Προς τα πίσω, προς τα μπρος, προς τα πίσω, προς τα μπρος, τελειωμό δεν έχει, κι αν δεν κλείσω τα μάτια, σχεδόν με πιάνει ίλιγγος.

Δέκα και τέταρτο: Ο βαν Ντάαν αρχίζει να σφυρίζει. Το λουτρό είναι ελεύθερο! Κάτω, σ' εμάς, τα πρώτα νυσταγμένα πρόσωπα αναδύονται από τα μαξιλάρια. Έπειτα όλα συμβαίνουν γρήγορα, γρήγορα, γρήγορα. Η καθεμιά με τη σειρά της, η Μάργκοτ κι εγώ, πηγαίνουμε να βοηθήσουμε στη μπουγάδα. Επειδή κάνει μάλλον κρύο κάτω, ένα παντελόνι κι ένα μαντίλι δεν είναι υπερβολικά. Στο μεταξύ, ο Πατέρας είναι στο λουτρό. Στις έντεκα πηγαίνει η Μάργκοτ με τη σειρά της (ή εγώ), κι όλοι είναι καθαροί.

Έντεκα και μισή: Πρόγευμα, Δε θα καθυστερήσω μιλώντας για το θέμα αυτό, γιατί, έτσι κι αλλιώς, αρκετά συζητάμε για φαγητά.

Δώδεκα και τέταρτο: Ο καθένας φεύγει από τη μεριά του. Ο Πατέρας με ποδιά δεν αργεί να γονατίσει στο πάτωμα και να βουρτσίσει το χαλί τόσο δυνατά, που ολόκληρο το δωμάτιο τυλίγεται σ' ένα πυκνό σύννεφο σκόνης. Ο κύριος Ντούσσελ στρώνει τα κρεβάτια (κάνοντας φυσικά λάθος), σφυρίζοντας πάντα το ίδιο κονσέρτο για βιολί του Μπετόβεν. Ακούμε τη Μητέρα να σέρνει τα πόδια της στη σοφίτα, όπου απλώνει τα ρούχα. Ο κύριος βαν Ντάαν βάζει το καπέλο του κι εξαφανίζεται προς τις κάτω περιοχές, παρέα με τον Πέτερ και τον Μουσκή, η κυρία φοράει μια μεγάλη ποδιά, ένα μάλλινο μαύρο γιλέκο, γαλότσες, δένει μια μεγάλη μάλλινη κόκκινη σάρπα στο κεφάλι της, παίρνει μια στοίβα βρώμικα ασπρόρουχα παραμάσχαλα, κι ύστερα από ένα βαθιά μελετημένο χαιρετισμό πλύστρας κατεβαίνει για την μπουγάδα. Στο μεταξύ, η Μάργκοτ κι εγώ πλένουμε τα πιάτα και τακτοποιούμε το δωμάτιο.

Τετάρτη 23 Φεβρουαρίου 1944

Πολυαγαπημένη μου Κίττυ,

Ο καιρός είναι υπέροχος, από χτες κι αισθάνομαι μια καινούρια ζωντάνια. Το γράψιμό μου, που είναι ό,τι πιο πολύτιμο έχω, προχωρεί καλά. Πηγαίνω σχεδόν κάθε πρωί στη σοφίτα, για να εκπνεύσω από τα πνευμόνια μου τον μπαγιάτικο αέρα της κάμαράς μου.

Σήμερα το πρωί, όταν ανέβηκα στο πατάρι, ο Πέτερ συγύριζε. Τελείωσε γρήγορα και, μόλις κάθισα κατάχαμα στην αγαπημένη μου θέση, ήρθε και κάθισε μαζί μου. Κοιτάξαμε κι οι δυο το υπέροχο γαλάζιο τ' ουρανού, τη γυμνή καστανιά, που στα κλαδιά της έλαμπαν μικρές σταγόνες, τους γλάρους και τ' άλλα πουλιά, που έμοιαζαν ασημένια στον ήλιο, και όλα αυτά μας συγκινούσαν τόσο πολύ που δεν μπορούσαμε να μιλήσουμε. Όρθιος εκείνος, στηριζόταν με το κεφάλι σ' ένα μεγάλο δοκάρι, κι εγώ καθιστή, οσφραινόμασταν τον αέρα, κοιτάζαμε έξω και νιώθαμε ότι ήταν κάτι που δεν έπρεπε να διακόψουμε με λόγια. Κοιτάξαμε για πολλή ώρα έξω, κι όταν αυτός έφυγε για να κόψει ξύλα, είχα καταλάβει ότι είναι ένας πολύ ωραίος τύπος. Ανέβηκε τη σκάλα που οδηγεί στη σοφίτα. Τον ακολούθησα, κι όσο έκοβε ξύλα, δηλαδή για ένα τέταρτο, δεν ανταλλάξαμε ούτε μια λέξη. Από κει που καθόμουν τον κοίταζα, έκανε φανερές προσπάθειες για να κάνει καλά τη δουλειά του και να μου δείξει πόσο δυνατός ήταν. Αλλά κοίταζα κι από το ανοικτό παράθυρο, ανακάλυπτα ένα μεγάλο μέρος του Άμστερνταμ, τις στέγες που άγγιζαν τον ορίζοντα, ο οποίος ήταν τόσο καθαrios και τόσο γαλανός, που δεν μπορούσες να διακρίνεις καλά την γραμμή του.

«Όσο κρατάει αυτό» σκεφτόμουν «κι όσο μπορώ να το χαρώ, αυτές τις ηλιαχτίδες, αυτόν τον ασυννέφιαστο ουρανό, μου είναι αδύνατον να είμαι λυπημένη»,

Για όλους αυτούς που φοβούνται, που νιώθουν μοναχικοί ή δυστυχισμένοι, σίγουρα η καλύτερη γιатρεία είναι να βγουν, να πάνε κάπου που θα είναι εντελώς μόνοι, μόνοι με τον ουρανό, τη

φύση και το Θεό. Γιατί τότε και μόνο τότε νιώθει κανείς ότι όλα είναι όπως πρέπει να είναι κι ότι ο Θεός θέλει να βλέπει τους ανθρώπους ευτυχισμένους στην απλή μα όμορφη φύση.

Όσο κρατήσει αυτό, και σίγουρα θα κρατήσει για πάντα, ξέρω ότι σε οποιαδήποτε περίσταση θα υπάρχει μια παρηγοριά για κάθε λύπη. Και πιστεύω ακράδαντα ότι μέσα σ' όλη τη δυστυχία η φύση μπορεί να σβήσει πολλά βάσανα. Ποιος ξέρει, ίσως να μη χρειαστεί να περιμένω πια πολύ καιρό για να μοιραστώ την αίσθηση ότι είμαι πλημμυρισμένη από ευτυχία με κάποιον που νιώθει τα ίδια πράγματα μ' εμένα.

Δική σου, Άννα

Υ.Γ. Σκέψη (για τον Πέτερ). Εδώ στερούμαστε ακόμα πολλά, πολλά πράγματα και για πολύ καιρό, και μου λείπουν κι εμένα όπως κι εσένα. Μη νομίζεις ότι μιλάω για υλικά αγαθά, γιατί απ' αυτά έχουμε άφθονα. Όχι, μιλάω για συναισθήματα. Λαχταράω όσο κι εσύ την ελευθερία και τον καθαρό αέρα, αλλά νομίζω ότι αποζημιωθήκαμε αρκετά γι' αυτές τις στερήσεις. Μιλάω για εσωτερική αποζημίωση. Σήμερα το πρωί, όταν στεκόμουν μπροστά στο παράθυρο κοιτάζοντας έξω, δηλαδή κοιτάζοντας το Θεό και τη φύση κατάματα, ήμουν ευτυχισμένη, γνήσια και απλά ευτυχισμένη. Και, Πέτερ, όσο υπάρχει αυτή η εσωτερική ευτυχία, αυτή η ευτυχία που οφείλεται στη φύση, την υγεία και τόσα άλλα πράγματα, όσο την έχεις μέσα σου, πάντα θα αισθάνεσαι ευτυχισμένος. Τα πλούτη, τις τιμές, μπορεί κανείς να τα χάσει όλα, αλλά αυτή η ευτυχία στο βάθος της καρδιάς μόνο να κρυφτεί για λίγο μπορεί, και σίγουρα θα μας κάνει κάποτε ευτυχισμένους, όσο είμαστε ακόμα ζωντανοί.

Όταν είσαι μόνος και δυστυχισμένος ή όταν είσαι θλιμμένος, προσπάθησε κι εσύ να ανέβεις στη σοφίτα με τέτοιο ωραίο καιρό και να κοιτάξεις έξω. Όχι τις στέγες και τα σπίτια, αλλά τον ουρανό. Όσο θα μπορείς να κοιτάξεις τον ουρανό χωρίς φόβο, θα ξέρεις ότι μέσα σου είσαι αγνός κι ότι, παρά τις στενοχώριες, θα ξαναβρείς την ευτυχία.

Κυριακή 27 Φεβρουαρίου 1944

Πολυαγαπημένη μου Κίττυ,

Από το πρωί ως το βράδυ δεν κάνω τίποτα άλλο (για να λέμε την αλήθεια) από τὸ να σκέφτομαι τον Πέτερ. Κοιμάμαι με την εικόνα του μπροστά στα μάτια του, τον ονειρεύομαι, κι όταν ξυπνάω, με κοιτάζει ακόμα.

Έχω τη σαφή εντύπωση ότι οι διαφορές ανάμεσα στον Πέτερ και σ' εμένα είναι πολύ λιγότερες απ' ό,τι δείχνουν εξωτερικά και θα σου εξηγήσω γιατί. Και στους δυο μας, στον Πέτερ κι εμένα, μας λείπει μια μητέρα. Η δική του είναι πολύ επιπόλαιη, της αρέσει να φλερτάρει και δεν ενδιαφέρεται καθόλου για τις σκέψεις του Πέτερ. Η δική μου ασχολείται πολύ μαζί μου, αλλά δεν έχει καθόλου τακτ, καμιά λεπτότητα στα αισθήματα, καμιά μητρική κατανόηση.

Ο Πέτερ και εγώ αντιμετωπίζουμε κι οι δυο δυσκολίες με την εσωτερική μας ζωή, δεν είμαστε καθόλου σίγουροι για τον εαυτό μας και κατά βάθος είμαστε υπερβολικά τρυφεροί και υπερβολικά μαλακοί για να μας μεταχειρίζονται έτσι σκληρά. Έτσι, όταν συμβαίνει να θέλω να δραπετεύσω ή να θέλω να κρύψω τα αισθήματά μου, τότε χύνω νερά παντού, χτυπάω τις κατσαρόλες και κάνω θόρυβο, με αποτέλεσμα να εύχονται όλοι να εξαφανιστώ.

Εκείνος κλείνεται στον εαυτό του, δε μιλάει σχεδόν καθόλου, μένει σιωπηλός, ονειροπολεί και κάνει προσπάθειες να κρυφτεί.

Αλλά τότε και πώς θα καταφέρουμε να βρούμε ο ένας τον άλλον;

Δεν ξέρω για πόσο καιρό ακόμα θα μπορώ να ελέγχω, με τη λογική, αυτή την επιθυμία.

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Δευτέρα 28 Φεβρουαρίου 1944

Πολυαγαπημένη μου Κίττυ,

Για μένα μου έχει γίνει εφιάλτης νύχτα-μέρα αυτό. Τον βλέπω συνέχεια, ή σχεδόν συνέχεια, και δεν μπορώ να τον πλησιάσω, δεν επιτρέπεται να δείξω τίποτα σε κανέναν, πρέπει να είμαι εύθυμη όταν τα πάντα μέσα μου είναι απελπισία.

Ο Πέτερ Σιφ κι ο Πέτερ βαν Ντάαν ενώθηκαν σ' έναν και μοναδικό Πέτερ, που είναι καλός κι ευγενικός και τον οποίον έχω τρομερή ανάγκη. Η Μητέρα είναι φρικτή, ο Πατέρας είναι καλός κι επομένως ακόμα πιο ανυπόφορος, η Μάργκοτ είναι η πιο ανυπόφορη από όλους, γιατί θέλει να της φέρονται καλά, κι εγώ θέλω να μ' αφήσουν ήσυχη.

Ο Πέτερ δεν ήρθε να με βρει στο πατάρι, πήγε στη σοφίτα για να μαστορέψει λίγο με τα ξύλα. Με κάθε τρίξιμο και κάθε σφυριά, χανόταν ένα κομμάτι από το κουράγιο μου και γινόμουν ακόμα πιο θλιμμένη. Και πέρα μακριά κάποιο ρολόι αντηχούσε τη μελωδία: "Καθάρια καρδιά, καθάριο μυαλό!". Είμαι συναισθηματική, το ξέρω. Είμαι απελπισμένη και παράλογη, το ξέρω κι αυτό. Αχ, βοήθησε με.

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Τετάρτη 1 Μαρτίου

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Τα προσωπικά μου ζητήματα πέρασαν σε δεύτερο πλάνο κι αυτό εξαιτίας... μιας διάρρηξης. Έχω γίνει μονότονη μ' αυτές τις διαρρήξεις, αλλά φταίω εγώ αν οι διαρρήκτες χαίρονται τόσο πολύ να τιμούν την Γκις και Σία με την επίσκεψή τους; Η διάρρηξη αυτή είναι πολύ πιο πολύπλοκη από την προηγούμενη, του Ιουλίου του 1943.

Όταν ο κύριος βαν Ντάαν κατέβηκε, χτες το βράδυ, όπως συνήθιζε, στις εφτά και μισή στο γραφείο του Κούχλερ, είδε ότι η ενδιαμέση τζαμένια πόρτα κι η πόρτα του γραφείου ήταν ανοι-

κτές. Αυτό τον ξάφνιασε, αλλά συνέχισε το δρόμο του κι η έκπληξή του μεγάλωσε όταν βρήκε ανοικτές τις πόρτες της ντουλάπας και μια απερίγραπτη ακαταστασία στο μπροστινό γραφείο. «Από δω πέρασε κλέφτης» σκέφτηκε αμέσως και, για να ξεκαθαρίσει το ζήτημα, κατέβηκε τη σκάλα, άρπαξε την εξώπορτα και ψηλάφισε την κλειδαριά ασφαλείας. Όλα ήταν κλειστά. «Α, θα πρέπει να πιστέψω ότι η Μπεπ κι ο Πέτερ έδειξαν μεγάλη αμέλεια απόψε» υπέθεσε τότε. Έμεινε για μια στιγμή στο γραφείο του Κούχλερ, έπειτα έσβησε τη λάμπα, ανέβηκε ξανά πάνω και δεν ξανασκέφτηκε τις μπροστινές πόρτες ούτε την ακαταστασία στο μπροστινό γραφείο.

Σήμερα το πρωί ο Πέτερ χτύπησε την πόρτα μας νωρίς και μας ανήγγειλε ένα νέο, όχι εξαιρετικά ευχάριστο: η εξώπορτα ήταν ορθάνοιχτη. Μας ανέφερε επίσης ότι η μηχανή προβολής κι ο καινούριος χαρτοφύλακας του Κούχλερ είχαν εξαφανιστεί από το ντουλάπι. Ο Πέτερ ανέλαβε να πάει να κλείσει την πόρτα, ο βαν Ντάαν μας μίλησε για τις διαπιστώσεις που είχε κάνει το περασμένο βράδυ κι ήμασταν όλοι πολύ ανήσυχοι.

Όλη αυτή η υπόθεση μία μόνο εξήγηση μπορεί να έχει: ο κλέφτης έχει αντικλειδί της εξώπορτας, γιατί δε φαινόταν να έχει παραβιαστεί. Θα πρέπει να ήρθε πολύ νωρίς το απόγευμα, να έκλεισε την πόρτα πίσω του και να τον αιφνidiάσε ο βαν Ντάαν. Κρύφτηκε μέχρι που εκείνος έφυγε, κι έπειτα το 'σκασε με τη λεία του, αφήνοντας την πόρτα ανοιχτή πάνω στη βιασύνη του.

Αλλά ποιος μπορεί να έχει το κλειδί μας; Γιατί ο κλέφτης δεν πήγε στην αποθήκη; Ο ένοχος να είναι ένας από τους ίδιους μας τους υπαλλήλους και μήπως μας προδώσει τώρα που άκουσε κι ίσως μάλιστα είδε τον βαν Ντάαν;

Πραγματικά είναι πολύ ανησυχητικό, γιατί δεν ξέρουμε αν ο διαρρήκτης θα ξαναπροσπαθήσει ν' ανοίξει την πόρτα μας κάποια άλλη φορά, εκτός κι αν φοβήθηκε τον άνθρωπο που τριγύριζε εδώ μέσα.

Δική σου, Άννα

Υ.Γ. Αν μπορούσες να μας βρεις έναν καλό ντέτεκτιβ, θα χαιρόμασταν πολύ. Απαραίτητη προϋπόθεση είναι φυσικά να μπορούμε να του έχουμε εμπιστοσύνη στο θέμα της παρανομίας.

Πέμπτη 2 Μαρτίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Η Μάργκοτ κι εγώ ήμασταν μαζί στο πατάρι, ωστόσο δε μ' ευχαριστεί καθόλου να είμαι μαζί της, όπως μ' ευχαριστεί να είμαι με τον Πέτερ (ή κάποιον άλλο). Ξέρω καλά, παρ' όλα αυτά, ότι για τα περισσότερα θέματα έχουμε τις ίδιες απόψεις.

Η Μπεπ, ενώ έπλενε τα πιάτα, άρχισε να μιλάει με τη Μητέρα και την κυρία βαν Ντάαν σχετικά με το πόσο καταπτοημένη νιώθει. Τι βοήθεια μπορεί να περιμένει απ' αυτές τις δυο; Η μητέρα μας ειδικά, με την έλλειψη τακτ που τη διακρίνει, μάλλον κατάθλιψη θα σου 'φερνε. Ξέρεις τι συμβουλή της έδωσε; Δεν είχε παρά να σκεφτεί όλους αυτούς τους ανθρώπους που πεθαίνουν στον κόσμο! Μα ποιος μπορεί να παρηγορηθεί με τη σκέψη της δυστυχίας όταν είναι κι ο ίδιος δυστυχισμένος; Δεν παρέλειψα να το πω κι η απάντηση ήταν φυσικά ότι είμαι ακόμα πολύ μικρή για να μιλάω για τέτοια πράγματα!

Τι ηλίθιοι και χαζοί που είναι καμιά φορά οι μεγάλοι! Λες κι ο Πέτερ, η Μάργκοτ, η Μπεπ κι εγώ δεν νιώθαμε όλοι το ίδιο πράγμα, ενάντια στο οποίο μόνο ένα γιατρικό υπάρχει, η μητρική αγάπη ή η αγάπη πολύ-πολύ καλών φίλων. Αλλά αυτές οι δυο μανάδες δε μας καταλαβαίνουν καθόλου! Η κυρία βαν Ντάαν ίσως λίγο καλύτερα από τη Μητέρα. Ω, θα ήθελα τόσο πολύ να έλεγα κάτι σ' αυτή την καημένη την Μπεπ, κάτι που ξέρω από την πείρα μου ότι παρηγορεί. Όμως ανακατεύτηκε ο Πατέρας στη συζήτηση και μ' έκανε πέρα με μεγάλη αγένεια. Τι κουτοί που είναι όλοι τους!

Μίλησα με τη Μάργκοτ για τον Πατέρα και τη Μητέρα, είπαμε πόσο πολύ θα μπορούσαμε να διασκεδάσουμε εδώ, αν αυτοί οι δυο δεν ήταν τόσο εκνευριστικοί. Θα μπορούσαμε να οργανώ-

νουμε βραδιές όπου ο καθένας θα μιλούσε με τη σειρά του για ένα θέμα. Αλλά εννοείται ότι εγώ δεν μπορώ να μιλήσω εδώ! Ο κύριος βαν Ντάαν επιτίθεται, η Μητέρα γίνεται δηκτική και δεν μπορεί να μιλήσει για τίποτα σε ήρεμο τόνο, ο Πατέρας δεν έχει καμιά όρεξη για τέτοιου είδους συζητήσεις, ούτε κι ο κύριος Ντούσσελ. Η κυρία πάντα ακούει κριτικές, σε σημείο που να γίνεται κατακόκκινη και να μην μπορεί να υπερασπιστεί τον εαυτό της! Κι εμείς; Δεν έχουμε δικαίωμα να έχουμε μια γνώμη; Μα, δεν είναι φοβερά μοντέρνοι; Να μην έχουμε γνώμη! Μπορείς να πεις σε κάποιον “μη μιλάς”, αλλά το να του στερήσεις το δικαίωμα να έχει γνώμη είναι κάτι που δεν γίνεται! Κανείς δεν μπορεί να απαγορεύσει σε κάποιον να έχει τη γνώμη του, όσο νέος κι αν είναι αυτός! Η Μπεπ, η Μάργκοτ, ο Πέτερ κι εγώ δεν μπορούμε να βρούμε βοήθεια παρά μόνο σε μια δυνατή και ανιδιοτελή αγάπη, μια αγάπη που κανένας μας δε βρίσκει εδώ μέσα. Και κανένας δεν μπορεί να μας καταλάβει, ιδίως αυτοί οι ηλίθιοι που παριστάνουν τους σοφούς γιατί είμαστε πολύ πιο ευαίσθητοι και πολύ πιο προχωρημένοι στις σκέψεις μας απ’ ό,τι θα περνούσε ποτέ από το μυαλό των ανθρώπων εδώ!

Η αγάπη, τι είναι η αγάπη; Νομίζω ότι η αγάπη είναι κάτι που στο βάθος δεν μπορεί να περιγράψει κανείς με λόγια. Η αγάπη είναι να καταλαβαίνεις κάποιον, να τον συμπαθείς, να μοιράζεσαι την ευτυχία και τη δυστυχία μαζί του. Κι η σωματική αγάπη αποτελεί μέρος της αργά ή γρήγορα, έχεις μοιραστεί κάτι, έχει δώσει κι έχεις πάρει, κι αυτό είτε είσαι παντρεμένος είτε όχι, είτε έχεις παιδί είτε όχι. Το να έχεις χάσει την τιμή σου δεν έχει μεγάλη σημασία, αν είσαι σίγουρος ότι θα έχεις πλάι σου για την υπόλοιπη ζωή σου κάποιον που σε καταλαβαίνει και που δεν είσαι αναγκασμένος να μοιράζεσαι με κανέναν άλλο!

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Αυτό τον καιρό, η Μητέρα γκρινιάζει με το παραμικρό. Είναι ολοφάνερο ότι ζηλεύει που συζητάω περισσότερο με την κυρία βαν Ντάαν παρά μαζί της, αλλά απ’ ό,τι καταλαβαίνεις εμένα δε μου καίγεται καρφάκι!

Σήμερα το απόγευμα σταμάτησα τον Πέτερ καθώς περνούσε δίπλα μου και μείναμε να συζητάμε τουλάχιστον για τρία τέταρτα της ώρας. Ο Πέτερ δυσκολευόταν πολύ να μου εκμυστηρευτεί τις σκέψεις του, αλλά οι λέξεις τελικά πολύ αργά ήρθαν. Δεν ήξερα στ' αλήθεια τι έπρεπε να κάνω, να κατέβω ή να μείνω εκεί πάνω μαζί του. Αλλά θα ήθελα τόσο πολύ να τον βοηθήσω!

Του διηγήθηκα την ιστορία της Μπεπ επιμένοντας στην έλ-λειψη τακτ των δύο μητέρων. Μου διηγήθηκε ότι οι γονείς του συνέχεια τσακώνονταν, για τα πολιτικά, για τα τσιγάρα και για ένα σωρό άλλα πράγματα. Όπως έχω ήδη πει, ο Πέτερ είναι πολύ δειλός, αλλά όμως άφησε να του ξεφύγει ότι πολύ θα ήθελε να μην ξαναδεί τους γονείς του για δυο χρόνια. «Ο πατέρας μου δεν είναι τόσο συμπαθητικός όσο φαίνεται» είπε «μα στο θέμα των τσιγάρων η Μητέρα έχει απόλυτο δικίο!»

Του μίλησα κι εγώ για τη μητέρα μου. Εκείνος όμως υπερα-σπίστηκε τον πατέρα μου, λέγοντας ότι είναι “τρομερός τύπος”.

Σήμερα το βράδυ, τη στιγμή που κρεμούσα την ποδιά μου μετά το πλύσιμο των πιάτων, με φώναζε για να μου ζητήσει να μην πω κάτω ότι είχαν τσακωθεί ξανά και δε μιλούνταν. Του το υποσχέθηκα, αν και είχα ήδη μιλήσει για το θέμα αυτό στη Μάργκοτ. Αλλά είμαι σίγουρη ότι η Μάργκοτ θα κρατήσει το στόμα της κλειστό.

«Μα όχι, Πέτερ» είπα «δεν έχεις να φοβηθείς τίποτα, έχω χάσει τη συνήθεια να τα λέω όλα, δεν επαναλαμβάνω τίποτα απ' αυτά που μου λες» .

Αυτό τον ευχαρίστησε. Του μίλησα επίσης και για τα συνεχή κουτσομπολιά στο σπίτι μας και του είπα: «Φυσικά, η Μάργκοτ έχει απόλυτο δικαίο να λέει ότι δεν κρατάω το λόγο μου γιατί βέβαια θέλω να σταματήσω να κακολογώ τους ανθρώπους, αλλά είναι τέτοια απόλαυση να το κάνω όταν πρόκειται για τον κύριο Ντούσσελ».

«Αυτό είναι πολύ ευγενικό από μέρους σου» είπε. Είχε κοκκινίσει και με τη σειρά μου ένιωθα να τα 'χω σχεδόν χάσει μπροστά σ' αυτή την φιλοφρόνηση, που έβγαινε μέσα από την καρδιά του. Μιλήσαμε κι άλλο για τους ανθρώπους, τους “επάνω”

και τους “κάτω”. Ο Πέτερ πραγματικά ξαφνιασθηκε μαθαίνοντας ότι δεν εκτιμούσαμε πάντα τους γονείς του.

“Πέτερ” είπα “ξέρεις ότι είμαι ειλικρινής, γιατί να μη σου το έλεγα, όλοι ξέρουμε τα ελαττώματά τους”.

Πρόσθεσα: «Πέτερ, θα ήθελα τόσο να σε βοηθήσω, είναι δυνατόν; Έχεις μπλέξει μ’ αυτές τις άσχημες καταστάσεις και, ακόμα κι αν δε λες τίποτα, εγώ ξέρω καλά ότι στενοχωριέσαι».

«Ω, θα χαρώ να με βοηθήσεις».

«Ίσως θα ήταν καλύτερα να μιλήσεις στον Πατέρα, ούτε κι εκείνος επαναλαμβάνει τίποτα, μπορείς να του τα διηγηθείς όλα χωρίς προβλήματα, ξέρεις!»

«Ναι, είναι αληθινός φίλος».

«Τον αγαπάς πολύ, έτσι δεν είναι;»

Ο Πέτερ κούνησε το κεφάλι καταφατικά κι εγώ συνέχισα: «Κι εκείνος σ’ αγαπάει πολύ, ξέρεις!».

Μου έριξε ένα γρήγορο βλέμμα κοκκινίζοντας, ήταν πραγματικά συγκινητικό να βλέπει κανείς πόσο πολύ τον ευχαριστούσαν αυτές οι λίγες λέξεις.

«Νομίζεις;» ρώτησε.

«Ναι» είπα «μπορεί να το συμπεράνει κανείς από τα λόγια που αφήνει να του ξεφύγουν πότε-πότε!»

Τη στιγμή εκείνη ήρθε ο κύριος βαν Ντάαν. Ο Πέτερ σίγουρα είναι κι αυτός “τρομερός τύπος”, ακριβώς όπως ο Πατέρας!

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Παρασκευή 3 Μαρτίου 1944

Πολυαγαπημένη μου Κίττυ,

Όταν κοιτάζα τη φλόγα του κεριού, σήμερα το βράδυ, ένιωσα ευτυχισμένη και ήρεμη. Φαίνεται σαν να είναι η γιαγιά μέσα σ’ αυτό το κερί, κι η γιαγιά επίσης είναι εκείνη που με φυλάει και με προστατεύει και που με ξανακάνει χαρούμενη. Αλλά υπάρχει και κάποιος άλλος που κυριαρχεί στη διάθεσή μου κι αυτός είναι... ο Πέτερ. Σήμερα, όταν πήγα να φέρω πατάτες κι ήμουν ακόμη στη σκάλα με τη γεμάτη κατσαρόλα μου, με ρώτησε: «Τι

έκανες το μεσημέρι;». Κάθισα στη σκάλα κι αρχίσαμε να μιλάμε. Στις πέντε και τέταρτο —μια ώρα από τη στιγμή που είχα πάει να τις φέρω— οι πατάτες (που στο μεταξύ είχα αφήσει στο πάτωμα) έφταναν στον προορισμό τους. Ο Πέτερ δεν ξαναείπε λέξη για τους γονείς του, μιλήσαμε μόνο για βιβλία και για τον παλιό καιρό. Ω, τι ζεστό βλέμμα έχει αυτό το αγόρι. Δε θέλω και πολύ νομίζω, για να τον ερωτευτώ.

Μίλησε απόψε γι' αυτό το θέμα. Μπήκα στο δωμάτιό του, αφού είχα καθαρίσει τις πατάτες, και παραπονέθηκα ότι ζεσταίνονται.

«Μπορεί κανείς να καταλάβει τη θερμοκρασία απλώς κοιτάζοντάς μας, τη Μάργκοτ κι εμένα. Όταν κάνει κρύο, είμαστε κάτασπρες, κι όταν κάνει ζέστη, είμαστε κατακόκκινες» είπα.

«Ερωτευμένη;» ρώτησε.

«Γιατί να είμαι ερωτευμένη;»

Η απάντησή μου ή μάλλον, για να μιλήσω πιο σωστά, η ερώτησή μου ήταν λίγο κουτή.

«Γιατί όχι!» είπε, και τη στιγμή εκείνη μας φώναξαν για το δείπνο.

Άραγε υπονοούσε κάτι μ' αυτή την ερώτηση; Σήμερα αποφάσισα επιτέλους να τον ρωτήσω μήπως η φλυαρία μου τον έκανε να βαριέται, εκείνος απάντησε μόνο: «Δεν μ' ενοχλεί, το ξέρεις!». Κατά πόσο αυτή η απάντηση οφείλεται στη δειλία του, δεν μπορώ να κρίνω.

Κίττυ, μοιάζω μ' ερωτευμένη, που μόνο για τον αγαπημένο της μπορεί να μιλάει. Εξάλλου ο Πέτερ είναι πραγματικά αγαπάητος, είναι αλήθεια. Αλλά πότε να του το πω; Μόνο αν με αποκαλέσει κι εκείνος αγαπημένη του φυσικά. Όμως είμαι μια γατούλα, στην οποία πρέπει κανείς να φέρεται πολύ προσεκτικά, το ξέρω καλά. Κι εκείνος θέλει την ησυχία του, επομένως πόσο πολύ του αρέσω, δεν έχω ιδέα. Οπωσδήποτε αρχίζουμε να γνωριζόμαστε λίγο καλύτερα, περιμένω με ανυπομονησία πότε θα μπορέσουμε να πούμε περισσότερα πράγματα. Αλλά, ποιος ξέρει, ίσως η στιγμή αυτή να έρθει πιο γρήγορα από ό,τι φαντάζομαι! Πολλές φορές τη μέρα μου ρίχνει ένα βλέμμα συννενοχής,

του απαντάω κλείνοντας το μάτι κι είμαστε κι οι δυο ευτυχισμένοι. Πρέπει να είμαι τρελή που μιλάω για την ευτυχία του, αλλά έχω την ακατανίκητη αίσθηση ότι σκέφτεται ακριβώς σαν κι εμένα!

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Σάββατο 4 Μαρτίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Αυτό το Σάββατο είναι το πρώτο εδώ και μήνες ολόκληρους που ήταν λιγότερο βαρετό, λιγότερο μελαγχολικό και λιγότερο μονότονο απ' όλα τα προηγούμενα. Αυτό οφείλεται αποκλειστικά και μόνο στον Πέτερ. Σήμερα το πρωί, μόλις είχα κρεμάσει την ποδιά μου, ο Πατέρας με ρώτησε αν ήθελα να μείνω για να μιλήσουμε λίγο γαλλικά κι εγώ συμφώνησα. Στην αρχή μιλήσαμε γαλλικά, του εξήγησα ορισμένα πράγματα, έπειτα κάναμε αγγλικά, ο Πατέρας μού διάβασε Ντίκενς κι ήμουν πανευτυχής, γιατί καθόμουν στο κάθισμα του Πατέρα, πλάι στον Πέτερ.

Στις έντεκα παρά τέταρτο κατέβηκα κάτω. Και στις έντεκα και μισή, όταν ξανανέβηκα, εκείνος ήταν ήδη στη σκάλα και μου είπε ν' αφήσω ανοικτή την καταπακτή. Μιλήσαμε ως τη μία παρά τέταρτο. Μόλις βρίσκει ευκαιρία, αν βγω από ένα δωμάτιο, για παράδειγμα μετά το γεύμα, και δεν ακούει κανείς, λέει: «Γεια σου, Άννα, θα τα ξαναπούμε σε λίγο!». Ω, είμαι τόσο ευτυχισμένη! Δες τελικά να έχει αρχίσει να μ' αγαπάει; Πάντως, είναι ένα συμπαθητικό αγόρι και πραγματικά τρελαίνομαι να του μιλάω.

Η κυρία δεν έχει αντίρρηση για τις συζητήσεις μας, αλλά σήμερα ρώτησε για να μας πειράξει:

«Μπορώ να έχω εμπιστοσύνη σ' εσάς τους δυο εκεί πάνω;»,
«Φυσικά» διαμαρτυρήθηκα «με προσβάλλετε!»

Χαίρομαι από το πρωί ως το βράδυ βλέποντας τον Πέτερ.

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Υ.Γ. Θα το ξεχνούσα! Σήμερα το βράδυ χιόνισε πολύ, αλλά τώρα το χιόνι σχεδόν δε φαίνεται πια, έλιωσε όλο.

Δευτέρα 6 Μαρτίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Δεν σε παραξενεύει ότι, από τότε που ο Πέτερ μου μίλησε για τις ιστορίες των γονιών του, νιώθω λίγο υπεύθυνη γι' αυτόν; Μου φαίνεται ότι οι καυγάδες αυτοί με αφορούν όσο κι εκείνον, κι ωστόσο δεν τολμώ να τους αναφέρω γιατί φοβάμαι μήπως τον δυσανεστήσω. Για τίποτα στον κόσμο δε θα ήθελα να δείξω έλλειψη λεπτότητας.

Το πρόσωπο του Πέτερ είναι αποκαλυπτικό για ό,τι σκέφτεται, όπως συμβαίνει και μ' εμένα, και χτες το βράδυ εκνευρίστηκα ακούγοντας την κυρία βαν Ντ. να τον ειρωνεύεται με τον πιο κοροϊδευτικό τόνο της: «Ο στοχαστής!». Ο Πέτερ είχε γίνει κατ'όλοκληρον κι εγώ κόντευα να εκραγώ.

Αυτοί οι άνθρωποι δεν μπορούν τέλος πάντων να κρατήσουν το στόμα τους κλειστό; Δεν μπορείς να φανταστείς πόσο θλιβερό είναι να βλέπεις τη μοναξιά του, δίχως να μπορείς να κάνεις τίποτα. Φαντάζομαι, σαν να την είχα νιώσει η ίδια, την απόγνωσή που θα πρέπει να νιώθει μερικές φορές με τους καυγάδες ή με την έλλειψη αγάπης. Τον καημένο τον Πέτερ, πόσο πολύ έχει ανάγκη από αγάπη!

Πόσο σκληρό ήταν να τον ακούει κανείς όταν με διαβεβαίωνε ότι δεν είχε ανάγκη από φίλους! Πόσο λάθος κάνει! Νομίζω επίσης ότι δεν πιστεύει λέξη απ' όσα λέει. Αρπάζεται από τον ανδρισμό του, τη μοναξιά του και το προσωπίδιο της αδιαφορίας, για να μη βγει από το ρόλο του και κυρίως, κυρίως να μη δείξει ποτέ αυτό που αισθάνεται. Καημένη Πέτερ, πόσο καιρό ακόμα θα μπορέσεις να κρατήσεις το ρόλο αυτό, τις υπεράνθρωπες αυτές προσπάθειες δε θα τις ακολουθήσει μια τρομερή έκρηξη; Αχ, Πέτερ, μακάρι να μπορούσα να σε βοηθήσω αν μου το επέτρεπες! Μαζί οι δυο μας θα μπορούσαμε να διώξουμε τη μοναξιά μας!

Σκέφτομαι πολύ, αλλά δε λέω πολλά πράγματα. Είμαι ευτυχισμένη όταν τον βλέπω, κι όταν ταυτόχρονα έχει και λιακάδα.

Χτες, ενώ με έλουζαν, έκανα τρέλες, κι ωστόσο ήξερα πολύ καλά ότι ήταν στο διπλανό δωμάτιο. Δεν μπορούσα να κάνω αλλιώς. Όσο πιο ήρεμη και σοβαρή είμαι μέσα μου, τόσο πιο θορυβώδης γίνομαι! Ποιος θα εκδηλωθεί πρώτος και θα τρυπήσει αυτόν το θώρακα; Ευτυχώς πάντως που οι βαν Ντάαν δεν έχουν κορίτσι, γιατί η κατάκτησή μου δε θα ήταν τόσο δύσκολη, τόσο όμορφη και τόσο ευχάριστη, εφόσον δε θα υπήρχε αυτή ακριβώς η έλξη του άλλου φύλου!

Άννα Μ. Φρανκ

Υ.Γ. Ξέρεις ότι σου γράφω με κάθε ειλικρίνεια, γι' αυτό πρέπει να σου ομολογήσω ότι η ζωή μου περνάει με την προσμονή κάθε καινούριας συνάντησης. Ελπίζω συνεχώς ν' ανακαλύψω ότι κι αυτός με περιμένει με τον ίδιο τρόπο και πετάω από τη χαρά μου όταν παρατηρώ τις δειλές του προσπάθειες να με πλησιάσει. Κατά τη γνώμη μου, θα τα έδινε όλα για να μπορεί να εκφράζεται με την ευκολία που εκφράζομαι εγώ, δεν υποψιάζεται ότι η αδεξιότητά του ακριβώς είναι εκείνο που με συγκινεί τόσο πολύ.

Τρίτη 7 Μαρτίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Όταν σήμερα σκέφτομαι την παλιά μου ζωή, το 1942, μου φαίνεται τόσο εξωπραγματική. Η Άννα Φρανκ που ζούσε εκείνη την παραδεισένια ζωή ήταν ήταν εντελώς διαφορετική από την Άννας Φρανκ που μεγάλωσε μέσα σ' αυτούς τους τοίχους. Ναι, ήταν μια παραδεισένια ζωή. Σε κάθε γωνιά πέντε θαυμαστές, καμιά εικοσαριά φιλενάδες, το χαϊδεμένο παιδί των περισσότερων καθηγητών, κακομαθημένη από τον Πατέρα και τη Μητέρα, πλήθος καραμέλες, αρκετά λεφτά, τι περισσότερο να επιθυμήσει κανείς; Σίγουρα θα με ρωτήσεις πώς τα κατάφερνα να τυλίγω όλους αυτούς τους ανθρώπους. Η απάντηση του Πέτερ "φυσική γοητεία" δεν είναι απολύτως σωστή. Όλοι οι καθηγητές έβρισκαν κάτι αστείο, διασκεδαστικό και πνευματώδες στις πονηρές μου απαντήσεις, τις χιουμοριστικές μου παρατηρήσεις, το γελα-

στό μου πρόσωπο και το κριτικό μου βλέμμα. Να τι ήμουν: μια λυσσασμένη κοκέτα, φιλάρεσκη και διασκεδαστική. Είχα μερικές καλές πλευρές, που μου εξασφάλιζαν κάποια δημοτικότητα, δηλαδή ευσυνειδησία, ειλικρίνεια και μεγαλοψυχία. Ποτέ δε θ' αρνιόμουν σε οποιονδήποτε ν' αντιγράψει από μένα, μοίραζα χωρίς μέτρο τις καραμέλες μου και δεν ήμουν ψηλομύτα.

Αλλά, μήπως τόσος θαυμασμός θα μ' έκανε τελικά υπεροπτική; Είμαι τυχερή που στη μέση, στο αποκορύφωμα του γλεντιού, ξαναγύρισα ξαφνικά στην πραγματικότητα, και χρειάστηκα περισσότερο από ένα χρόνο για να συνηθίσω στην έλλειψη εκδηλώσεων θαυμασμού.

Πώς μ' έβλεπαν στο σχολείο; Ήμουν αυτή που ήταν πρώτη στις φάρσες και τ' αστεία, πάντα έτοιμη για όλα, ποτέ κακοδιάθετη ή κλαψιάρα. Τι το παράξενο αν όλοι ήθελαν να με συνοδεύουν με το ποδήλατο ή να με περιποιούνται; Σήμερα, βλέπω αυτή την Άννα Φρανκ σαν ένα συμπαθητικό, διασκεδαστικό αλλά επιπόλαιο κορίτσι, που δεν έχει καμιά σχέση μαζί μου. Τι έλεγε ο Πέτερ σχετικά μ' εμένα; «Όποτε σ' έβλεπα, ήσουν πάντα περιτοιχισμένη από δυο ή περισσότερα αγόρια κι από ένα τσούρμο κορίτσια, πάντα γελούσες και πάντα ήσουν το κέντρο της προσοχής!»

Είχε δίκιο.

Τι μένει σήμερα από κείνη την Άννα Φρανκ; Ω, φυσικά, δεν έχω χάσει ακόμα το γέλιο μου, ούτε το χιούμορ μου, αλλά ξέρω να κριτικάρω εξίσου καλά, ή και καλύτερα, τους ανθρώπους, ξέρω να φλερτάρω όπως πριν, κι επιπλέον να το κάνω με πνεύμα αν θέλω... Αυτό είναι το σημείο που με πληγώνει. Θα ήθελα για ένα βράδυ, για μερικές μέρες, για μια βδομάδα, να παίξω ξανά αυτή την κωμωδία, γιατί η επιπόλαια εκείνη ζωή μόνο κωμωδία μπορούσε να είναι. Στο τέλος μιας τέτοιας βδομάδας θα είχα εξαντληθεί και θα ένιωθα βαθιά ευγνωμοσύνη για τον πρώτο τυχόντα που θα μου μιλούσε για κάποιο αξιόλογο θέμα. Δε θέλω θαυμαστές αλλά φίλους, δε θέλω να θαυμάζουν το ναζιάρικο χαμόγελό μου αλλά τη συμπεριφορά μου και το χαρακτήρα μου. Ξέρω πολύ καλά ότι, σ' αυτή την περίπτωση, ο κύκλος μου θα

ήταν πολύ μικρότερος. Αλλά τι σημασία έχει, αν κρατήσω μόνο μερικούς ειλικρινείς ανθρώπους;

Παρ' όλα αυτά, το 1942 δεν ήμουν απόλυτα ευτυχισμένη, ήταν αδύνατον, ένιωθα συχνά εγκαταλειμμένη, αλλά καθώς ήμουν απασχολημένη από το πρωί ως το βράδυ, δεν το σκεφτόμουν και διασκεδάζα όσο μπορούσα.

Κοιτάζοντας σήμερα την ίδια μου τη ζωή παρατηρώ ότι αυτή η περίοδος έκλεισε οριστικά. Η εποχή του σχολείου, χωρίς έννοιες και χωρίς βάσανα, δε θα ξανάρθει πια ποτέ. Στην πραγματικότητα δεν μου λείπει, ξεπέρασα αυτό το στάδιο, δεν μπορώ ν' αρκεστώ σε σαχλαμαρίσματα, ένα μικρό μέρος του εαυτού μου εξακολουθεί να διατηρεί τη σοβαρότητά του.

Βλέπω τη ζωή μου έως την Πρωτοχρονιά του 1944, σαν μέσα από ένα μεγεθυντικό φακό. Όταν ήμουν ακόμη σπίτι μας, η ζωή μας ήταν ηλιόλουστη μέρα. Μετά το 1942, όλα άλλαξαν ξαφνικά. Η άφιξη εδώ, η απότομη αλλαγή, οι καυγάδες, οι κατηγορίες. Δεν μπορούσα να καταλάβω, τα γεγονότα με ξεπερνούσαν και το μόνο όπλο για να κρατήσω την ψυχραιμία μου ήταν η αυθάδεια. Έπειτα βλέπω το πρώτο μισό του 1943, τις κρίσεις δακρύων, τη μοναξιά, την αργή συνειδητοποίηση των ελαττωμάτων μου, που είναι τόσο μεγάλα και που μου φαίνονταν δυο φορές μεγαλύτερα. Τη μέρα ξεχνούσα τα προβλήματά μου μιλώντας, προσπαθούσα να φέρω τον Πιμ πιο κοντά μου, δεν τα κατάφερνα, ξαναβρισκόμουν μόνη, αντιμέτωπη μ' ένα δύσκολο στόχο. Να μεταμορφωθεί έτσι, που να μην ξανακούσω ποτέ πια επιπλήξεις, γιατί μου έφερναν κατάθλιψη και με βύθιζαν σε μια φρικτή απόγνωση.

Το δεύτερο μισό της χρονιάς ήταν κάπως καλύτερο, μπήκα στην άχαρη ηλικία, με αντιμετώπιζαν περισσότερο σαν μεγάλο άνθρωπο. Αρχισα να σκέφτομαι, να γράφω παραμύθια και κατέληξα στο συμπέρασμα ότι δε χρειαζόταν ν' ασχολούνται πια οι άλλοι μαζί μου, δεν είχαν δικαίωμα να με τραβολογάνε δεξιά κι αριστερά σαν εκκρεμές, σκόπευα να διορθωθώ μόνη μου, σύμφωνα με τη δική μου θέληση. Κατάλαβα ότι μπορώ να κάνω χωρίς τη Μητέρα ολοκληρωτικά και απόλυτα —οδυνηρή διαπίστωση—

αλλά κάτι που με πλήγωσε ακόμα περισσότερο είναι πως καταλάβαινα ότι ο Πατέρας δεν θα ήταν ποτέ ο έμπιστός μου. Δεν εμπιστευόμουν πια τίποτα σε κανέναν άλλο παρά μόνο στον ίδιο μου τον εαυτό.

Μετά την Πρωτοχρονιά, υπήρξε μια δεύτερη μεγάλη αλλαγή. Το όνειρό μου, μέσω του οποίου ανακάλυψα ότι έχω ανάγκη από ένα αγόρι, όχι μια φίλη αλλά ένα φίλο. Ανακάλυψα επίσης την ευτυχία που υπάρχει μέσα μου αλλά και το προσωπείο επιπολαιότητας και ευθυμίας. Μα κάπου-κάπου βυθίζομουν ξανά στη σιωπή. Τώρα ζω μόνο για τον Πέτερ, γιατί απ' αυτόν θα εξαρτηθεί, κατά ένα μεγάλο μέρος, το τι θ' απογίνω από δω και στο εξής!

Και το βράδυ, όταν ξαπλώνω και τελειώνω την προσευχή μου με τις λέξεις "σ' ευχαριστώ για ό,τι είναι καλό, αξιαγάπητο και όμορφο", τότε νιώθω να με πλημμυρίζει μια εσωτερική χαρά, σκέφτομαι "ό,τι είναι καλό" για την παρανομία, την υγεία μου, για όλο μου το είναι, "ό,τι είναι αξιαγάπητο" για τον Πέτερ και γι' αυτό που είναι ακόμη μικρό και εύθραυστο και που κι οι δυο μας δεν τολμάμε ακόμα να το ονομάσουμε έρωτα, για το μέλλον, για την ευτυχία, "ό,τι είναι όμορφο" και που σημαίνει τον κόσμο. Τον κόσμο, τη φύση και τη μεγάλη ομορφιά των πάντων, όλων των ωραίων πραγμάτων μαζί. Τότε δεν σκέφτομαι τη δυστυχία, αλλά την ομορφιά που υπάρχει ακόμα. Εκεί βρίσκεται κατά ένα μεγάλο μέρος η διαφορά ανάμεσα στη Μητέρα και σ' εμένα. Η συμβουλή που δίνει ενάντια στη μελαγχολία είναι: «Σκέψου όλη τη δυστυχία στον κόσμο και θεώρησε ότι είσαι ευτυχισμένη που δεν τη γνωρίζεις». Η δική μου συμβουλή είναι: «Βγες έξω, πήγαινε στα λιβάδια, στη φύση και στον ήλιο, βγες και προσπάθησε να ξαναβρείς την ευτυχία μέσα σου. Σκέψου όλη την ομορφιά που μεγαλώνει μέσα σου και γύρω σου και γίνε ευτυχισμένη».

Κατά την άποψή μου, η φράση της Μητέρας δεν στέκει, γιατί τι πρέπει να κάνει κανείς όταν γνωρίζει κι ο ίδιος τη δυστυχία; Είναι χαμένος. Αντίθετα, βρίσκω ότι σε οποιαδήποτε λύπη υπάρχει κάτι όμορφο, αν το κοιτάξεις ξαφνιάζεσαι με την παρουσία μιας χαράς όλο και πιο μεγάλης και ξαναβρίσκεις μόνοι σου την

ισορροπία σου. Κι αυτός που είναι ευτυχισμένος θα κάνει και τους άλλους ευτυχισμένους, αυτός που έχει θάρρος κι εμπιστοσύνη ποτέ δεν θ' αφήσει τον εαυτό του να πεθάνει από μιζέρια.

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Τετάρτη 8 Μαρτίου 1944

Η Μάργκοτ κι εγώ ανταλάξαμε σημειωματάκια η μια με άλλη, έτσι γι' αστείο φυσικά.

Άννα: «Αλλόκοτο, ε, αυτά που συμβαίνουν τη νύχτα δεν τα ξαναθυμάμαι παρά μόνο πολύ αργότερα. Ορίστε, ξαφνικά θυμάμαι ότι ο κύριος Ντούσσελ ροχάλιζε πολύ απόψε (τώρα είναι τρεις παρά τέταρτο, Τετάρτη απόγευμα, κι ο κύριος Ντούσσελ πάλι ροχάλιζει και γι αυτό το θυμήθηκα) κι ότι, όταν χρειάστηκε να πάω για τσίσα, έκανα επίτηδες λίγο περισσότερο θόρυβο, για να τον κάνω να σταματήσει τα ροχαλητά του».

Μάργκοτ: «Τι είναι καλύτερα ν' ακούς, τα λαχανιάσματα ή το ροχαλητό;»

Άννα: «Καλύτερα το ροχαλητό, γιατί σταματάει όταν κάνω θόρυβο, δίχως το εν λόγω άτομο να ξυπνάει».

Αυτό που δεν έγραψα στη Μάργκοτ, αλλά που θα ομολογήσω σ' εσένα, αγαπημένη μου Κίττυ, είναι ότι ονειρεύομαι πραγματικά πολύ τον Πέτερ. Προχτές το βράδυ ήμουν, λέει, εδώ, στην τραπεζαρία μας, πάνω σε πάγο, μαζί με το αγοράκι του παγοδρομίου *Απόλλων*, που έκανε πατινάζ με την αδερφή του με-το-μονίμως-γαλάζιο-φορεματάκι-και-τα-αδύνατα-ποδαράκια. Του συστήθηκα με πολλές τσιριμόνιες και το ρώτησα το όνομά του. Λεγόταν Πέτερ. Στ' όνειρό μου αναρωτήθηκα πόσους Πέτερ γνώριζα τώρα! Έπειτα ονειρεύτηκα ότι βρισκόμασταν στο μικρο δωμάτιο του Πέτερ αντικριστά, πλάι στη σκάλα. Κάτι του είπα, μου έδωσε ένα φιλί, αλλά απάντησε ότι δε μ' αγαπούσε τόσο και ότι δε θα 'πρεπε να φλερτάρω. Με ικετευτική και απελπισμένη φωνή είπα: «Δεν φλερτάρω, Πέτερ!».

Ξυπνώντας ένιωσα ανακούφιση που ο Πέτερ δεν το είπε αυτό στην πραγματικότητα. Απόψε και πάλι φιλιόμαστε, αλλά τα

μάγουλα του Πέτερ ήταν πολύ απογοητευτικά, όχι τόσο απαλά όσο φαίνονται, αλλά σαν τα μάγουλα του Πατέρα, δηλαδή μάγουλα ενός άντρα που ήδη ξυρίζεται.

Παρασκευή 10 Μαρτίου 1944

Πολυαγαπημένη μου Κίττυ,

Η παροιμία «ενός κακού μύρια έπονται» ταιριάζει απόλυτα για το σημερινό πρωινό. Μόλις την ανέφερε ο Πέτερ. Θα σου διηγηθώ όλα μας τα βάσανα που συνέβησαν κι αυτά που ίσως κρέμονται ακόμα πάνω από τα κεφάλια μας.

Πρώτα-πρώτα, ως συνέπεια του χθεσινού γάμου του Χενκ και της Άαγχε. Η Μιήπ πρέπει να κρύωσε στη Βέστερκερκ, όπου έγινε η τελετή.

Δεύτερον, ο κύριος Κλάιμαν εξακολουθεί να μην έχει γυρίσει στη δουλειά μετά την τελευταία γαστρορραγία του κι η Μπεπ είναι μόνη στο γραφείο.

Τρίτον, ένας κύριος, που δεν θα πω το όνομά του, συνελήφθη από την αστυνομία. Είναι πολύ σοβαρό, όχι μόνο γι' αυτόν άνθρωπο αλλά και για μας, γιατί μας προμήθευε με πατάτες, βούτυρο και μαρμελάδα. Ο κύριος Μ., ας τον ονομάσουμε έτσι, έχει πέντε παιδιά μικρότερα από δεκατριών χρονών κι ένα έκτο σε αναμονή.

Χτες το βράδυ συνέβη και πάλι μια στιγμή τρόμου, όταν ξαφνικά κάποιος χτύπησε τον τοίχο δίπλα μας. Εκείνη την ώρα τρώγαμε. Η υπόλοιπη βραδιά πέρασε σε μια ατμόσφαιρα βαριά, γεμάτη νευρικότητα.

Τώρα τελευταία δεν έχω πια καθόλου όρεξη να σημειώνω τα γεγονότα εδώ. Με απασχολούν πολύ περισσότερο τα δικά μου ενδιαφέροντα. Μη με παρεξηγήσεις, γιατί βρίσκω φρικτή τη μοίρα του καημένου και γενναίου εκείνου κυρίου Μ., αλλά, όπως και να 'χει, δεν υπάρχει πολύς χώρος γι' αυτόν στο ημερολόγιό μου.

Την Τρίτη, την Τετάρτη και την Πέμπτη, έμεινα μαζί με τον Πέτερ από τις τέσσερις και μισή ως τις πέντε και τέταρτο. Κάναμε γαλλικά και φλυαρήσαμε για διάφορα πράγματα. Περιμέ-

νω πραγματικά με χαρά αυτή την ώρα το απόγευμα, και το ωραιότερο απ' όλα είναι ότι πιστεύω ότι και του Πέτερ του αρέσει να πηγαίνω πάνω.

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Σάββατο 11 Μαρτίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Δεν μπορώ να σταθώ πια σε μια θέση, πηγαиноέρχομαι συνέχεια. Είμαι ευτυχισμένη που μιλάω στον Πέτερ, αλλά πάντα φοβάμαι ότι θα τον κάνω να βαρεθεί. Μου διηγήθηκε ορισμένα πράγματα για το παρελθόν, για τους γονείς του και για τον ίδιο. Μου φαίνονται πολύ λίγα κι αναρωτιέμαι κάθε πέντε λεπτά πώς γίνεται να θέλω να μάθω κι άλλα. Πριν μ' έβρισκε ανυπόφορη, ήταν αμοιβαίο, τώρα άλλαξα γνώμη, μήπως λοιπόν άλλαξε κι εκείνος; Πιστεύω ότι ναι, αλλά αυτό δε σημαίνει αναγκαστικά ότι θα 'πρεπε να γίνουμε πολύ φίλοι, παρόλο που αυτό εμένα θα με βοηθούσε ν' αντέξω πιο εύκολα την παράνομη ζωή. Αλλά καλύτερα είναι να μην τρελαίνομαι, αρκετά απασχολεί τη σκέψη μου και δε χρειάζεται να σε μιζεριάζω και σένα, απλώς και μόνο επειδή εγώ βρίσκομαι πραγματικά σε πλήρη απάθεια.

Κυριακή 12 Μαρτίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Όσο περούν οι μέρες η κατάσταση γίνεται όλο και πιο τρελή εδώ. Από χτες ο Πέτερ δε με κοιτάζει πια, θα 'λεγε κανείς ότι τα 'χει βάλει μαζί μου, γι' αυτό τώρα κάνω ό,τι μπορώ για να μην τον κυνηγάω από πίσω και για να του μιλάω όσο το δυνατόν λιγότερο, αλλά είναι πολύ δύσκολο! Τι είναι λοιπόν αυτό που τον κάνει ν' απομακρύνεται από μένα και που τον φέρνει πάλι συχνά κοντά μου; Ίσως να βλέπω τα πράγματα πιο σκοτεινά από ό,τι είναι στην πραγματικότητα, ίσως να 'χει κι αυτός τα σκαμπανεβάσματά του, ίσως αύριο να πάνε όλα και πάλι καλά!

Είναι πολύ δύσκολο, όταν νιώθω άσχημα κι είμαι λυπημένη,

να παριστάνω ότι δεν συμβαίνει τίποτα. Πρέπει να μιλάω, να είμαι εξυπηρετική, να μένω με τους άλλους και κυρίως να έχω εύθυμο ύφος! Αυτό που μου λείπει περισσότερο είναι η φύση κι ένα μέρος όπου θα μπορούσα να μείνω μόνη όσο θέλω. Πιστεύω ότι τα μπερδεύω όλα, Κίττυ, αλλά πρέπει να σου πω ότι βρίσκομαι σε πλήρη σύγχυση. Από τη μια μεριά, η επιθυμία να είμαι μαζί του με τρελαίνει, δεν μπορώ καν να μπω στο δωμάτιο δίχως να τον κοιτάξω, κι από την άλλη, αναρωτιέμαι γιατί έχει τόση σημασία για μένα, γιατί δεν αρκώ εγώ η ίδια στον εαυτό μου, γιατί δεν μπορώ να ξαναβρώ την ηρεμία μου!

Μέρα και νύχτα, όσο είμαι ξύπνια, σπαταλάω το χρόνο μου με το ν' αναρωτιέμαι συνεχώς: «Μήπως τον ενοχλώ; Μήπως ανεβαίνω πολύ συχνά εκεί πάνω; Μήπως μιλώ πολύ συχνά για πράγματα σοβαρά, που εκείνος δεν μπορεί ακόμα να πλησιάσει; Ίσως να μη με βρίσκει καθόλου συμπαθητική. Ίσως όλη αυτή η υπόθεση να μην ήταν παρά καρπός της φαντασίας μου. Τότε γιατί μου μίλησε τόσο πολύ για τον εαυτό του; Το μετανιώνει άραγε τώρα;». Κι ένα σωρό άλλες ερωτήσεις.

Χτες το απόγευμα, έπειτα από μια σειρά θλιβερών ειδήσεων από τον έξω κόσμο, ήμουν τόσο τσακισμένη, που ξάπλωσα στο ντιβάνι μου για να κοιμηθώ. Το μόνο που ήθελα ήταν να κοιμηθώ και να μη σκέφτομαι. Κοιμήθηκα ως τις τέσσερις, έπειτα αναγκάστηκα να πάω στο δωμάτιό μας. Μου ήταν πολύ δύσκολο ν' απαντήσω σ' όλες τις ερωτήσεις της Μητέρας και να σκαρφιστώ ένα παραμύθι για να δικαιολογήσω τον ύπνο μου στα μάτια του Πατέρα. Σαν πρόσχημα είπα ότι είχα πονοκέφαλο, πράγμα που δεν ήταν ψέμα, αφού είχα έναν... εσωτερικό πονοκέφαλο.

Οι φυσιολογικοί άνθρωποι, οι φυσιολογικές κοπέλες, τα κορίτσια σαν κι εμένα, σίγουρα θα με θεωρούσαν τρελούτσικη με την ατέλειωτη γκρίνια μου, αλλά έτσι είμαι, σ' εσένα λέω ό,τι έχω στην καρδιά μου, και την υπόλοιπη μέρα είμαι αυθάδης, εύθυμη και γενναία, όσο μπορεί κανείς να είναι, για ν' αποφύγω όλες τις ερωτήσεις; και να μην εκνευριστώ με τον ίδιο μου τον εαυτό.

Η Μάργκοτ είναι πολύ καλή και θα ήθελε να είναι η κολλητή μου, ωστόσο δεν μπορώ να της τα πω όλα. Με παίρνει στα σοβα-

ρά, υπερβολικά σοβαρά, και σκέφτεται πολλή ώρα την τρελή αδελφή της, με κοιτάζει μ' ερωτηματικό ύφος σε κάθε μου λέξη κι αναρωτιέται διαρκώς: «Παίζει θέατρο ή εννοεί στ' αλήθεια αυτά που λέει;». Όλα αυτά, γιατί είμαστε διαρκώς μαζί και δε θα μπορούσα να έχω την κολλητή μου συνεχώς κοντά μου.

Πότε θα μπορέσω να βάλω σε τάξη τις σκέψεις μου, πότε θα ξαναγυρίσουν μέσα μου η ηρεμία κι η γαλήνη;

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Τρίτη 14 Μαρτίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Μπορεί και να το βρεις διασκεδαστικό –εγώ πάντως καθόλου– αν μάθεις τι θα φάμε σήμερα. Για την ώρα, επειδή η καθαρίστρια εργάζεται κάτω, βρίσκομαι στους βαν Ντάαν, καθισμένη στο τραπέζι, που είναι σκεπασμένο με μουσαμά, κρατάω σφιχτά πάνω στο στόμα μου και τη μύτη μου ένα μαντίλι ραντισμένο με δυνατό άρωμα, ένα άρωμα από κείνα που είχαμε πριν βγούμε στην παρανομία. Αλλά δε θα πρέπει να καταλαβαίνεις και πολλά πράγματα απ' αυτά που σου λέω, επομένως ας τα πάρουμε από την αρχή.

Επειδή αυτοί που μας προμήθευαν δελτία συνελήφθησαν, πέρα από τις πέντε μαυραγορίτικες κάρτες τροφίμων δεν έχουμε ούτε δελτία, ούτε λίπος. Καθώς η Μιήπ κι ο Κλάιμαν είναι πάλι άρρωστοι, η Μπεπ δεν μπορεί να βγει για ψώνια, κι επειδή η ατμόσφαιρα γενικά είναι σκυθρωπή, επηρεάζεται κι ο ανεφοδιασμός μας σε τρόφιμα. Από αύριο δε θα έχουμε πια ούτε γραμμαμόριο λίπους, βούτυρου ή μαργαρίνης. Στο πρόγευμα δεν τρώμε πια πατάτες σωτέ (που τρώγαμε για να κάνουμε οικονομία στο ψωμί), αλλά νιφάδες βρόμης. Το σημερινό γεύμα αποτελείται από πουρέ πατάτες και λάχανο τουρσί από το βαρέλι. Σ' αυτό οφείλονται και τα προληπτικά μέτρα με το μαντίλι. Είναι απίστευτο το πόσο βρωμάει το λάχανο, που πιθανόν να είναι μερικών ετών! Η μυρωδιά που αιωρείται στο δωμάτιο είναι ένα μείγμα από χαλασμένα δαμάσκηνα, πικάντικη κονσέρβα και δέκα

σάπια αυγά. Αηδία! Η σκέψη και μόνο ότι θα πρέπει να φάω αυτή τη βρωμιά, μου φέρνει αναγούλα.

Και για να συμπληρωθεί η ευτυχία μας, οι πατάτες “κόλλησαν” κάτι “αρρώστιες” τόσο αλλόκοτες που ο ένας στους δύο κουβάδες καταλήγει μέσα στη σόμπα. Διασκεδάζουμε βαφτίζοντας τις διάφορες αρρώστιες και φτάσαμε στο συμπέρασμα ότι ο καρκίνος, η ευλογία κι η ερυθρά εμφανίζονται το καθένα με τη σειρά του. Α, δεν είναι αστείο να πρέπει να ζει κανείς κρυμμένος αυτόν τον τέταρτο χρόνο του πολέμου. Άντε, να τελειώνουν όλες αυτές οι κουταμάρες!

Για να μιλήσουμε ειλικρινά, δε θα με πολυένοιαζε για το φαγητό, αν κατά τα άλλα η ατμόσφαιρα ήταν λίγο πιο χαρούμενη. Αλλά αυτό ακριβώς είναι το πρόβλημα, η μονότονη αυτή ζωή έχει αρχίσει να μας κάνει όλους κακόκεφους. Ορίστε η γνώμη των πέντε ενήλικων παρανόμων πάνω στην τωρινή κατάσταση (τα παιδιά δεν επιτρέπεται να έχουν γνώμη και, τουλάχιστον αυτή τη φορά, εγώ συμμορφώθηκα με τις διαταγές).

Κυρία βαν Ντάαν: Εδώ και καιρό η δουλειά της βασίλισσας της κουζίνας έπαψε να μου αρέσει. Βαριέμαι να μένω καθιστή, δίχως να κάνω τίποτα. Επομένως ξαναγυρίζω στη μαγειρική, αλλά δεν μπορώ να μην γκρινιάζω: «Δεν υπάρχει τρόπος να μαγειρέψει κανείς χωρίς λίπος, όλες αυτές οι άσχημες μυρωδιές μου φέρνουν αναγούλα. Και για τον κόπο μου, το μόνο που εισπράττω είναι αχαριστία και γκρίνιες, είμαι πάντα το θύμα όλου του κόσμου, όλα σ' εμένα τα ρίχνουν. Όσο για τα υπόλοιπα, είμαι της γνώμης ότι ο πόλεμος δεν κάνει μεγάλες προόδους, στο τέλος θα νικήσουν οι Γερμανοί. Φοβάμαι πάρα πολύ μήπως πεθάνω από την πείνα και βρίζω όλο τον κόσμο όταν είμαι κακοδιάθετη.

Κύριος βαν Ντάαν: Θέλω να καπνίσω, να καπνίσω, να καπνίσω! Το φαγητό, τα πολιτικά, η διάθεση της Κέρλι, όλα γίνονται ανυπόφορα. Η Κέρλι είναι καλός άνθρωπος. Αν δεν έχω τίποτα να καπνίσω, αρρωσταίνω και τότε μου χρειάζεται κρέας, κι έτσι η ζωή μας είναι πολύ δύσκολη, τίποτα δε μας ικανοποιεί και το αποτέλεσμα είναι σίγουρα ένας φοβερός καυγάς. Η ηλιθιότητα της καμένης της Κέρλι είναι πραγματικά θλιβερή.

Κυρία Φρανκ: Δε δίνω και μεγάλη σημασία στην τροφή, αλλά θα μου άρεσε πολύ μια μικρή φέτα ψωμί σίκαλης, γιατί πεθαίνω από την πείνα. Αν ήμουν η κυρία βαν Ντάαν, θα είχα δώσει εδώ και καιρό ένα τέλος στην αδιάκοπη μανία του κυρίου για κάπνισμα. Αλλά αυτή τη στιγμή χρειάζομαι οπωσδήποτε ένα τσιγάρο, γιατί έχω εκνευριστεί. Οι βαν Ντάαν είναι ανυπόφοροι άνθρωποι. Οι Εγγλέζοι κάνουν το ένα σφάλμα πίσω από το άλλο, αλλά ο πόλεμος προχωρεί, νιώθω την ανάγκη να μιλήσω και πρέπει να θεωρώ ότι είμαι τυχερή που δεν βρίσκομαι στην Πολωνία.

Κύριος Φρανκ: Όλα πάνε καλά, δε χρειαζόμαστε τίποτα. Ηρεμία, έχουμε χρόνο, φτάνει να μου δίνουν τις πατάτες μου και δε λέω λέξη. Γρήγορα, ας βάλουμε λίγο από τη μερίδα μου στην άκρη για την Μπεπ. Η πολιτική προχωρεί θαυμάσια, είμαι απόλυτα αισιόδοξος!

Κύριος Ντούσσελ: Πρέπει να γκάνω την εργασία μου, να τα τελειώσω όλα στην ώρα τους. Η πολιτική μπροχωρεί ντέλεια, είναι αδύνατον να μας μπιάσουν. Εγώ, εγώ, εγώ...!

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Πέμπτη 16 Μαρτίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Ουφ, ορίστε, γλίτωσα από τις μαύρες και καταστροφικές προφητείες, για μια στιγμή! Σήμερα το μόνο που ακούω είναι: αν γίνει αυτό ή το άλλο, τότε θα έχουμε αυτό ή εκείνο το πρόβλημα, κι αν ο τάδε αρρωστήσει κι αυτός, θα είμαστε μόνοι στον κόσμο, κι αν... τότε... τέλος πάντων, ξέρεις τη συνέχεια. Τουλάχιστον, υποθέτω ότι τόσο καιρό τώρα εξοικειώθηκες αρκετά με τους κατόικους του Κρησφύγετου, ώστε να μπορείς να μαντεύεις τις συζητήσεις τους.

Η αιτία αυτών των αν, αν, είναι ότι ο κύριος Κούχλερ πήρε πρόσκληση να παρουσιαστεί για εργασία έξι ημερών, ότι η Μπεπ άρπαξε ένα άγριο κρυολόγημα και θα πρέπει, κατά πάσα πιθανότητα, να μείνει αύριο στο σπίτι της, ότι η Μιήπ δεν έχει συνέλθει ακόμα από τη γρίπη της, κι ότι Κλάιμαν έπαθε μια γα-

στρογγαγία, που συνοδεύτηκε κι από απώλεια των αισθήσεων. Δηλαδή, ένα πραγματικό σερί ατυχιών για μας!

Το πρώτο πράγμα που πρέπει να κάνει ο Κούχλερ, κατά τη γνώμη μας, είναι να πάει να δει έναν έμπιστο γιατρό, να βγάλει ένα καλό πιστοποιητικό ασθενείας και να το παρουσιάσει στο δημαρχείο του Χίλβερσουμ. Το προσωπικό πήρε μια μέρα άδεια για αύριο. Επομένως η Μπεπ θα είναι μόνη της στο γραφείο. Αν ποτέ (ακόμα ένα “αν”) η Μπεπ μείνει στο σπίτι της, η πόρτα θα παραμείνει κλειδωμένη και θα πρέπει να τηρήσουμε απόλυτη σιωπή για να μη μας ακούσουν από την Κεχ, κι ο Γιαν θα έρθει κάπως αργούτσικα να κάνει μια μικρή επίσκεψη μισής ώρας στους παρατημένους, θα παίξει δηλαδή κατά κάποιον τρόπο το ρόλο του φύλακα του ζωολογικού κήπου.

Σήμερα το απόγευμα, για πρώτη φορά έπειτα από καιρό, ο Γιαν μας έφερε νέα από τον έξω κόσμο. Θα ήθελα να μας έβλεπες μαζεμένους και τους οχτώ γύρω του, θα ορκιζόσουν ότι έβλεπες ένα πίνακα με θέμα “Όταν διηγείται η γιαγιά”. Μπροστά σ’ αυτό το γεμάτο ενδιαφέρον κοινό, ήταν αστείρευτος και φυσικά μίλησε πρώτα για το φαγητό. Του μαγειρεύει η κυρία Πφ., μια φίλη της Μιήπ. Προχτές ο Γιαν έφαγε καρότα με αρακά, χτες αναγκάστηκε να φάει ό,τι είχε απομείνει, σήμερα θα του φτιάξει αρακά από τον κήπο και αύριο θα του φτιάξει και τα υπόλοιπα καρότα.

Ρωτήσαμε ποιος ήταν ο γιατρός της Μιήπ. «Ο γιατρός;» ρώτησε ο Γιαν «τι να τον κάνουμε το γιατρό; Του τηλεφώνησα στο σπίτι του σήμερα το πρωί, στο τηλέφωνο βγήκε κάποιος σαν βοηθός, ζήτησα μια συνταγή για τη γρίπη και άκουσα να μου απαντάνε ότι μπορούσα να πάω να πάρω συνταγές το πρωί, ανάμεσα στις οχτώ και τις εννιά.

»Όταν κανείς έχει βαριά γρίπη, ο γιατρός έρχεται προσωπικά στο τηλέφωνο και λέει: “Βγάλτε τη γλώσσα, κάντε αααα. Ω, ακούω, έχετε ερεθισμένο λαιμό. Θα σας γράψω μια συνταγή, μπορείτε να την πάτε στο φαρμακείο. Αντίο, κύριε”. Κι αυτό είναι όλο. Είναι μάλλον εύκολο να παρακολουθείς τους πελάτες σου αποκλειστικά από το τηλέφωνο. Αλλά δε θα έπρεπε να κρι-

τικάρω τους γιατρούς, στο κάτω-κάτω όλοι μας δυο χέρια έχουμε μόνο, και την εποχή αυτή οι άρρωστοι είναι πολλοί κι οι γιατροί ελάχιστοι».

Ωστόσο γελάσαμε όλοι πολύ σκούγοντας τον Γιαν να μας διηγείται αυτή την τηλεφωνική συζήτηση. Φαντάζομαι πολύ καλά πως θα είναι μια αίθουσα αναμονής σε ιατρείο αυτή την εποχή. Δεν θα κοιτάζουν πια αφ' υψηλού τους αρρώστους που είναι ασφαλισμένοι σε κάποιο ταμείο υγείας, αλλά εκείνους που δεν έχουν τίποτα σοβαρό, και θα σκέφτονται: «Τι δουλειά έχει αυτός εδώ, μπρος, στην ουρά, προτεραιότητα έχει ο πραγματικά άρρωστος».

Δική σου, Άννα

Πέμπτη 16 Μαρτίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Έχει έναν υπέροχο καιρό, απερίγραπτα όμορφο, σίγουρα δεν θ' αργήσω να ξαναγυρίσω στη σοφίτα.

Τώρα κατάλαβα γιατί είμαι τόσο πολύ πιο ανήσυχη από τον Πέτερ. Εκείνος έχει ένα δικό του δωμάτιο, όπου εργάζεται, ονειροπολεί, σκέπτεται και κοιμάται. Εμένα με πετάνε μια εδώ και μια εκεί. Δεν είμαι ποτέ μόνη στο δικό μου μισό του δωματίου, κι ωστόσο το θέλω τόσο πολύ. Κι αυτός είναι επίσης ο λόγος για τον οποίο καταφεύγω στη σοφίτα. Εκεί πάνω, κοντά του, μπορώ να είμαι για μια στιγμή, μια μικρή στιγμή, ο εαυτός μου. Ωστόσο δε θέλω να γκρινιάξω γι' αυτό που μου λείπει, αντίθετα θέλω να φανώ γενναία!

Κάτω δεν μπορούν ευτυχώς να υποπτευτούν τίποτα για τα προσωπικά μου συναισθήματα, πέρα από το ότι φέρομαι κάθε μέρα με ολοένα μεγαλύτερη ψυχρότητα και περιφρόνηση στη Μητέρα, ότι κάνω λιγότερα χάδια στον Πατέρα κι ότι ακόμα και στη Μάργκοτ δεν ξανοίγομαι πια για τίποτα, κρατάω το στόμα μου κλειστό. Πρώτα απ' όλα, πρέπει να διατηρήσω την εξωτερική μου σιγουριά, κανένας δεν πρέπει να μάθει ότι μέσα μου μαίνεται ακόμα ο πόλεμος, ένας πόλεμος ανάμεσα στην επιθυμία

μου και τη λογική μου. Μέχρι τώρα κερδίζει η δεύτερη, μήπως όμως η πρώτη αποδειχτεί πιο δυνατή; Καμιά φορά το φοβάμαι, συχνά όμως το εύχομαι!

Α, είναι τόσο, τόσο δύσκολο να μην αφήνω ποτέ τον Πέτερ να καταλάβει τίποτα, αλλά ξέρω ότι αυτός πρέπει να κάνει το πρώτο βήμα. Είναι δύσκολο να θεωρήσω κάθε πρωί ότι όλες οι συζητήσεις κι όλες οι χειρονομίες που έζησα στα όνειρά μου δεν υπήρξαν ποτέ! Ναι, Κίττυ, η Άννα είναι περίεργο κορίτσι, αλλά ζει και σε περίεργη εποχή και σε ακόμα πιο περίεργες συνθήκες.

Είμαι τυχερή ωστόσο, νομίζω, γιατί μπορώ τουλάχιστον να σημειώνω αυτά που νιώθω κι αυτά που σκέφτομαι, αλλιώς θα πάθαινα ασφυξία.

Τι να σκέφτεται άραγε ο Πέτερ για όλα αυτά τα πράγματα; Φαντάζομαι αδιάκοπα ότι μια μέρα θα μπορέσω να το συζητήσω μαζί του. Θα πρέπει ωστόσο να έχει μαντέψει κάτι, γιατί είναι αδύνατον ν' αγαπάει την εξωτερική Άννα, αυτή που γνωρίζει ως τώρα! Πώς θα μπορούσε να νιώσει συμπάθεια για ένα τόσο φασαριόζικο και νευρικό κορίτσι, αυτός που αγαπάει τόσο την ηρεμία και τη γαλήνη; Θα είναι άραγε ο πρώτος κι ο μόνος στον κόσμο που θα έχει κοιτάξει πέρα από το τσιμεντένιο προσωπείο μου; Θα καταφέρει σε λίγο να το διαπεράσει; Δεν υπάρχει μια παλιά παροιμία που διαβεβαιώνει ότι ο έρωτας διαδέχεται συχνά τον οίκτο ή ότι ο ένας κι ο άλλος πηγαίνουν χέρι-χέρι; Μήπως κάτι τέτοιο συμβαίνει και στη δική μου περίπτωση; Γιατί νιώθω τόσο οίκτο για κείνον όσο νιώθω συχνά και για μένα την ίδια! Πραγματικά, δεν ξέρω πώς να βρω τα πρώτα λόγια και πώς θα τα βρει εκείνος, που δυσκολεύεται ακόμη περισσότερο να μιλήσει. Μακάρι να μπορούσα να του γράψω, θα ήξερα τουλάχιστον ότι ξέρει τι εννοούσα, γιατί προφορικά είναι τρομακτικά δύσκολο!

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Παρασκευή 17 Μαρτίου 1944

Πολυαγαπημένη μου,

Τελικά όλα τακτοποιήθηκαν. Το κρύωμα της Μπεπ δεν εξελίχτηκε σε γρίπη, μόνο σε βραχνάδα, κι ο κύριος Κούχλερ πήρε απαλλαγή από την εργασία, χάρη σε μια ιατρική βεβαίωση.

Όλοι στο Κρησφύγετο βγάλαμε ένα βαθύ αναστεναγμό. Εδώ όλα πάνε καλά! Μόνο τη Μάργκοτ κι εμένα μας έχουν κουράσει λίγο οι γονείς μας. Μη με παρεξηγήσεις, εξακολουθώ ν' αγαπώ τον Πατέρα, κι η Μάργκοτ εξακολουθεί ν' αγαπάει τον Πατέρα και τη Μητέρα, αλλά όταν είναι κανείς στην ηλικία μας, θέλει να πάρει μερικές αποφάσεις μόνος του και νιώθει επίσης καμιά φορά την ανάγκη ν' απαλλαγεί από την κηδεμονία των γονιών του. Όταν ανεβαίνω πάνω, με ρωτάνε τι πάω να κάνω, δεν μου επιτρέπεται να αλατίσω το φαγητό μου. Κάθε βράδυ, στις οχτώ και τέταρτο, η Μητέρα πάντα ρωτάει μήπως είναι ώρα να γδυθώ, δεν μπορώ να διαβάσω ένα βιβλίο αν δεν έχει ελεγχθεί. Εδώ που τα λέμε, ο έλεγχος αυτός δεν είναι καθόλου αυστηρός, αλλά όλες αυτές οι παρατηρήσεις κι οι σκέψεις που συνοδεύουν τις αδιάκοπες αυτές ερωτήσεις, από το πρωί μέχρι το βράδυ, μας χτυπάνε στα νεύρα.

Υπάρχει και κάτι άλλο που τους δυσαρεστεί. Δεν νιώθω πια την ανάγκη να τους δίνω φιλάκια, πρωί, μεσημέρι, βράδυ. Όλα αυτά τα γλυκανάλατα ονόματα που σκαρφίζονται εγώ τα βρίσκω χαζά, μου φαίνεται αηδιαστική η αδυναμία του Πατέρα στις ιστορίες με πορδές και τουαλέτες, κοντολογίς θα μου άρεσε να τους ξεφορτωθώ για λίγο κι αυτό είναι που δεν καταλαβαίνουν. Όχι ότι τους το είπα, φυσικά όχι, τι νόημα θα είχε, δε θα καταλάβαιναν.

Μόλις χτες το βράδυ η Μάργκοτ μου έλεγε: «Αυτό που πραγματικά μ' ενοχλεί είναι ότι αν πιάσεις το κεφάλι σου με το χέρι σου και αναστενάζεις δυο φορές, θα σε ρωτήσουν μήπως πονάει το κεφάλι σου ή μήπως δεν νιώθεις καλά!». Για μας τις δυο είναι μεγάλο σοκ να βλέπουμε ξαφνικά πόση λίγη μένει από κείνη την

ατμόσφαιρα εμπιστοσύνης και αρμονίας στην οικογένειά μας! Κι όμως, αυτό οφείλεται κατά ένα μεγάλο μέρος στην υποκρισία που βασιλεύει εδώ μέσα. Μ' αυτό εννοώ ότι για τα εξωτερικά πράγματα μας φέρονται σαν να είμαστε μικρά παιδιά, ενώ είμαστε πολύ πιο ώριμες από τις κοπέλες της ηλικίας μας για τα εσωτερικά πράγματα. Εγώ είμαι μόλις δεκατεσσάρων χρονών, αλλά ξέρω πολύ καλά τι θέλω, ξέρω ποιος έχει δίκιο και ποιος έχει άδικο, έχω τη γνώμη μου, τις αρχές μου και, ακόμα κι αν αυτό φανεί παράξενο από μέρους ενός μικρού κοριτσιού, νιώθω πολύ περισσότερο ενήλικη παρά παιδί, νιώθω ότι δε χρειάζεται να στηριχτώ σε κανέναν. Ξέρω ότι είμαι ικανή να συζητήσω καλύτερα από τη Μητέρα, ξέρω ότι βλέπω πιο αντικειμενικά τα πράγματα, ξέρω ότι δεν υπερβάλλω τόσο πολύ, ότι είμαι πιο περιποιημένη και πιο επιδέξια, κι επομένως –μπορείς να γελάσεις– νιώθω ότι σε πολλά πράγματα είμαι ανωτερή της. Αν αγαπώ κάποιον, πρέπει πρώτα απ' όλα να νιώθω γι' αυτόν σεβασμό και θαυμασμό, αλλά αυτές οι δυο προϋποθέσεις απουσιάζουν εντελώς από τα αισθήματά μου για τη Μητέρα!

Όλα θα πήγαιναν καλά αν είχα τον Πέτερ, γιατί τον θαυμάζω σε πολλούς τομείς. Πρέπει να πω ότι είναι ένα αγόρι πολύ ευγενικό και πολύ όμορφο!

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Σάββατο 18 Μαρτίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Σε σένα έχω εκμυστηρευθεί για τον εαυτό μου και τα συναισθήματά μου περισσότερα πράγματα απ' ό,τι σε οποιονδήποτε άλλον, γιατί λοιπόν να μη σου μιλήσω λίγο και για σεξουαλικά θέματα;

Οι γονείς, οι άνθρωποι γενικά, αντιμετωπίζουν περίεργα αυτό το σημείο. Αντί να τα πουν όλα στις κόρες τους, όπως τα λένε στους γιους τους, από την ηλικία των δώδεκα ετών, βγάζουν τα παιδιά από το δωμάτιο όταν οι συζητήσεις στρέφονται γύρω απ' αυτά τα θέματα, και τα παιδιά δεν έχουν παρά να φροντίσουν να

πάρουν τις πληροφορίες τους απ' όπου μπορούν. Στη συνέχεια, όταν οι γονείς αντιλαμβάνονται ότι, παρ' όλα αυτά, τα παιδιά έμαθαν μερικά πράγματα, νομίζουν ότι τα παιδιά ξέρουν περισσότερα ή λιγότερα απ' ό,τι στην πραγματικότητα. Γιατί δεν προσπαθούν τότε να επανορθώσουν ρωτώντας τι ακριβώς ξέρουν;

Ένα σημαντικό εμπόδιο που υπάρχει για τους μεγάλους, αν και κατά τη δική μου γνώμη είναι εντελώς ασήμαντο: το γεγονός ότι νομίζουν πως τα παιδιά δεν θα θεωρούν πια το γάμο, κατά τα φαινόμενα, σαν κάτι ιερό και απαραβίαστο αν ξέρουν ότι αυτό το απαραβίαστο στις περισσότερες περιπτώσεις είναι αέρας κοπανιστός. Όσο για μένα, δεν θεωρώ καθόλου κακό να έχει ένας άντρας λίγη πείρα όταν παντρεύεται, κι ο ίδιος ο γάμος δεν έχει καμιά σχέση με αυτό το πράγμα, σωστά;

Θα ήμουν έντεκα χρονών όταν με πληροφόρησαν για την ύπαρξη της περιόδου, αλλά ακόμα δεν ήξερα καθόλου από πού ερχόταν το υγρό αυτό ή τι σήμαινε. Όταν έγινα δωδεκάμισι χρονών, έμαθα περισσότερα πράγματα χάρη στη Ζακ, που ήταν λιγότερο αφελής από μένα. Αυτό που ένας άντρας και μια γυναίκα κάνουν μαζί, μου το υπέδειξε το ένστικτό μου. Στην αρχή η σκέψη μου φαινόταν αλλόκοτη, αλλά όταν μου την επιβεβαίωσε η Ζακ, ήμουν περήφανη για τη διαίσθησή μου! Το ότι τα παιδιά δε βγαίνουν από την κοιλιά, πάλι από τη Ζακ το έμαθα. Μου είπε: «Από κει που μπαίνει η πρώτη ύλη, βγαίνει το έτοιμο προϊόν!». Ένα μικρό εγχειρίδιο σεξουαλικής αγωγής μας ενημέρωσε, τη Ζακ κι εμένα, σχετικά με τον υμένα και με άλλες λεπτομέρειες. Ήξερα ήδη ότι μπορούσε κανείς ν' αποφύγει να κάνει παιδιά, αλλά η μέθοδος ήταν ακόμη μυστήριο για μένα. Όταν ήρθα εδώ, ο Πατέρας μου μίλησε για την ύπαρξη πορνών κτλ., αλλά σε τελική ανάλυση μου μένουν ακόμα ερωτήσεις, για τις οποίες δεν έχω πάρει απάντηση. Όταν μια μητέρα δεν τα λέει όλα στα παιδιά της, πληροφορούνται διάφορα πράγματα εδώ κι εκεί, και σίγουρα αυτό είναι κακό!

Σήμερα είναι Σάββατο, αλλά για πρώτη φορά δεν είμαι ενοχλητική. Αυτό συμβαίνει γιατί ήμουν στη σοφίτα με τον Πέτερ, έκλεισα τα μάτια κι άρχισα να ονειροπολώ. Ήταν υπέροχο!

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Κυριακή 19 Μαρτίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Χθες ήταν μια πολύ σημαντική μέρα για μένα. Μετά το γεύμα όλα κύλησαν φυσιολογικά, στις πέντε πήγα να βράσω πατάτες κι η Μητέρα μου έδωσε λίγο λουκάνικο για να το πάω στον Πέτερ. Στην αρχή δεν ήθελα, αλλά τελικά πήγα. Όμως εκείνος το αρνήθηκε κι ο λόγος ήταν ο καυγάς μας σχετικά με τη δυσπιστία. Ξαφνικά δεν κρατήθηκα, βούρκωσα και, δίχως να επιμείνω άλλο, άφησα το πιατάκι κοντά στη Μητέρα και πήγα στην τουαλέτα, για ν' αφήσω τη θλίψη μου να ξεσπάσει ελεύθερα. Στο σημείο που είχα φτάσει είχα αποφασίσει να διευκρινίσω το θέμα με τον Πέτερ. Πριν από το δείπνο ήμασταν στο δωμάτιό του κι οι τέσσερις, για να τον βοηθήσουμε να λύσει σταυρόλεξα, δεν μπορούσα λοιπόν να πω τίποτα, αλλά ακριβώς πριν καθίσουμε στο τραπέζι, του ψιθύρισα: «Θα κάνεις στενογραφία απόψε, Πέτερ;».

«Όχι» απάντησε.

«Τότε θα ήθελα να σου μιλήσω μετά» και δέχτηκε.

Όταν τέλειωσε το πλύσιμο των πιάτων, πήγα λοιπόν στο δωμάτιό του και τον ρώτησα αν δεν είχε δεχτεί το λουκάνικο εξαιτίας του τελευταίου μας καυγά. Αλλά ευτυχώς δεν ήταν αυτός ο λόγος, μόνο που δεν το έβρισκε σωστό να υποχωρήσει υπερβολικά γρήγορα. Ζεσταινόμεουν πολύ στο μεγάλο δωμάτιο κι ήμουν κόκκινη σαν αστακός, έτσι, αφού πήγα στη Μάργκοτ το νερό της, ανέβηκα ξανά πάνω για να πάρω λίγο αέρα. Από ευγένεια έμεινα στην αρχή στο παράθυρο των βαν Ντάαν, αλλά δεν άργησα να πάω στο δωμάτιο του Πέτερ. Στεκόταν αριστερά από το ανοιχτό παράθυρο. Εγώ στάθηκα δεξιά και μιλήσαμε. Μου φαινόταν πολύ πιο εύκολο να μιλάμε κοντά στο ανοιχτό παράθυρο, στο μισοσκόταδο παρά στο φως, και νομίζω ότι κι ο Πέτερ συμφωνούσε.

Συζητήσαμε τόσα πράγματα, ένα σωρό πράγματα, δε θα μπορούσα να τ' αναφέρω όλα, αλλά ήταν υπέροχα, ήταν το πιο ωραίο

βράδυ που πέρασα ποτέ στο Κρησφύγετο, Θα σου απαριθμήσω ωστόσο τα διάφορα θέματα που συζητήσαμε. Πρώτα-πρώτα, μιλήσαμε για τους καυγάδες και για τη ριζική αλλαγή της άποψής μου. Έπειτα, για την ολοένα μεγαλύτερη απομάκρυνσή μας από τους γονείς μας. Μίλησα στον Πέτερ για τη Μητέρα και τον Πατέρα, για τη Μάργκοτ και για μένα. Σε κάποια στιγμή με ωήτησε:

«Εσείς καληνυχτίζετε μ' ένα φιλή;»

«Ένα φιλή; Ένα σωρό εννοείς, εσύ όχι, νομίζω».

«Όχι, δεν έχω φιλήσει σχεδόν ποτέ κανέναν!»

«Ούτε καν για τα γενέθλιά σου;»

«Τότε, ναι, πράγματι».

Κι οι δυο μας συμφωνήσαμε ότι δεν εμπιστευόμαστε πια τους γονείς μας. Ότι οι γονείς του αγαπιούνταν πολύ και θα ήθελαν να τους εμπιστευεται, αλλά ότι εκείνος δεν ήθελε. Ότι εγώ αφήνω να ξεσπάσει ελεύθερα η θλίψη μου όταν ξαπλώνω, κι ότι εκείνος καταφεύγει στη σοφίτα για να βλαστημήσει. Ότι η Μάργκοτ κι εγώ δε γνωρίζομαστε στ' αλήθεια, παρά μόνο εδώ και λίγο καιρό, κι ότι σε τελική ανάλυση δε λέμε η μια στην άλλη πολλά πράγματα, γιατί είμαστε πάντα μαζί. Τέλος μιλήσαμε για τα πάντα, για την εμπιστοσύνη, για το συναίσθημα και για μας τους ίδιους. Ω, ήταν ακριβώς όπως φανταζόμουν ότι θα ήταν!

Έπειτα αρχίσαμε να μιλάμε για το 1942, είπαμε πόσο διαφορετικοί ήμασταν τότε. Δεν αναγνωρίζαμε ούτε ο ένας ούτε ο άλλος τους εαυτούς μας της περιόδου εκείνης. Πόσο δυσκολευόμασταν ν' ανεχτούμε ο ένας τον άλλο στην αρχή! Εκείνος μ' έβρισκε φασαριόζα κι ενοχλητική, κι εγώ από τη μεριά μου δεν είχα αργήσει ν' αποφασίσω ότι εκείνος δεν παρουσίαζε κανένα ενδιαφέρον. Δεν μπορούσα να καταλάβω γιατί δεν φλερτάρizε, αλλά τώρα είμαι ευτυχισμένη γι' αυτό. Μίλησε επίσης για την ανάγκη που ένιωθε ν' απομονωθεί. Κι εγώ του είπα ότι ανάμεσα στο δικό μου θορυβώδη και πληθωρικό χαρακτήρα και τη δική του σιωπή δεν υπήρχε και τόσο μεγάλη διαφορά. Ότι κι εμένα μου αρέσει η ησυχία κι ότι δεν έχω τίποτα δικό μου εκτός από το ημερολόγιό μου, ότι όλοι έχουν όρεξη να με ξεφορτωθούν, με πρώτο πρώτο

τον κύριο Ντούσσελ, κι ότι δε θέλω να περνάω τον καιρό μου δίπλα. Ότι εκείνος είναι τόσο ευτυχισμένος που οι γονείς μου έχουν παιδιά κι ότι εγώ είμαι ευτυχισμένη που εκείνος είναι εδώ, ότι τώρα τον καταλαβαίνω, καταλαβαίνω την επιφυλακτικότητά του και τη σχέση του με τους γονείς του κι ότι θα ήθελα πολύ να τον βοηθήσω όταν τσακώνεται.

«Μα ήδη με βοηθάς συνεχώς!» απάντησε.

«Κάνοντας τι;» τον ρώτησα έκπληκτη.

«Με το αδιάκοπο κέφι σου!»

Σίγουρα αυτό είναι το πιο όμορφο πράγμα που μου έχει πει.

Πρόσθεσε ότι δεν τον ενοχλούσε καθόλου, όπως παλιότερα, να έρχομαι να τον βρίσκω, αντίθετα του άρεσε πολύ. Του διηγήθηκα ότι όλα τα τρυφερά παρατσούκλια του Πατέρα και της Μητέρας δεν είχαν κανένα περιεχόμενο. Κι ότι δεν αρκεί ένα φιλάκι, εδώ κι εκεί, για να δημιουργηθεί κλίμα εμπιστοσύνης. Μιλήσαμε επίσης για την ανεξαρτησία μας, για το ημερολόγιό μου, για τη μοναξιά, για τη διαφορά ανάμεσα στο εσωτερικό και το επιφανειακό άτομο, που συναντιέται παντού στον κόσμο, για το προσωπείο μου και λοιπά.

Ήταν υπέροχο, σίγουρα άρχισε να μ' αγαπάει σαν σύντροφο και για την ώρα αυτό μου αρκεί. Δε βρίσκω λόγια για να εκφράσω την ευγνωμοσύνη και την ευτυχία μου, και σε παρακαλώ να με συγχωρέσεις, Κίττυ, γιατί το στυλ μου είναι πολύ χαμηλού επιπέδου σήμερα. Το μόνο που έκανα ήταν να σημειώνω ό,τι μου 'ρχόταν στο μυαλό! Τώρα έχω την αίσθηση ότι ο Πέτερ κι εγώ μοιραζόμαστε ένα μυστικό. Όταν μου ρίχνει εκείνο το βλέμμα, χαμογελώντας και κλείνοντας το μάτι, ένα μικρό φως ανάβει μέσα μου. Ελπίζω ότι αυτό θα διαρκέσει, ότι θα μπορέσουμε να περάσουμε μαζί πολλές, πολλές όμορφες ώρες.

Δική σου, Η Άννα,

γεμάτη ευγνωμοσύνη και ευτυχία

Δευτέρα 20 Μαρτίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Σήμερα το πρωί ο Πέτερ με ρώτησε αν θα ξαναρχόμουν το βράδυ, προσθέτοντας ότι δεν τον ενοχλούσα καθόλου κι ότι, αν στο δωμάτιό του υπήρχε χώρος για έναν, υπήρχε και για δύο. Απάντησα ότι δεν μπορούσα να έρχομαι κάθε βράδυ, ότι κάτω δε συμφωνούσαν, αλλά εκείνος έκρινε ότι δεν θα 'πρεπε να το λαμβάνω υπόψη μου. Του είπα τότε ότι θα ήθελα πολύ να έρθω το Σάββατο το βράδυ και του ζήτησα να με ειδοποιεί ιδίως τις νύχτες με φεγγάρι.

«Τότε, θα πάμε κάτω» είπε «να δούμε το φεγγάρι». Συμφωνούσα απόλυτα, κατά βάθος δε φοβάμαι τόσο πολύ τους κλέφτες.

Στο μεταξύ, μια σκιά έπεσε στην ευτυχία μου, ήταν κάτι που υποψιαζόμουν εδώ και καιρό: ο Πέτερ δεν αφήνει αδιάφορη τη Μάργκοτ, για να μην πω κάτι παραπάνω. Πόσο τον αγαπάει, το αγνοώ, αλλά βρίσκω την κατάσταση πολύ οδυνηρή. Κάθε φορά που συναντάω τον Πέτερ θα πρέπει να στενοχωριέται, και το πιο ωραίο είναι ότι δε δείχνει τίποτα. Ξέρω ότι εγώ στη θέση της θα είχα βυθιστεί στην απελπισία από τη ζήλια μου, αλλά η Μάργκοτ λέει μόνο ότι δεν πρέπει να τη λυπάμαι. «Είναι τόσο άσχημο για σένα να παίζεις την παρατημένη» πρόσθεσα. Απάντησε, όχι χωρίς πίκρα: «Έχω συνηθίσει».

Δεν τολμώ να το συζητήσω με τον Πέτερ, αργότερα ίσως, για την ώρα έχουμε ακόμα τόσα θέματα να εξαντλήσουμε.

Χτες το βράδυ η Μητέρα μου έδωσε ένα μικρό χαστούκι, το οποίο άξιζα, οφείλω να ομολογήσω. Δεν πρέπει να το παρακάνω με την αδιαφορία και την περιφρόνηση που νιώθω γι' αυτήν. Επομένως, ας προσπαθήσουμε ξανά, παρά τα όσα συμβαίνουν, να είμαστε αξιαγάπητες και να κρατήσουμε τις κριτικές μας για τον εαυτό μας!

Ο Πιμ δεν είναι πια ούτε κι αυτός τόσο τρυφερός. Προσπαθεί άλλη μια φορά να πάψει να μου φέρεται τόσο παιδιάστικα και

ξαφνικά έχει γίνει πολύ ψυχρός. Θα δούμε τι αποτέλεσμα θα έχει αυτό! Αν δεν κάνω Άλγεβρα, με φοβέρισε ότι αργότερα δεν θα μου πληρώνει ιδιαίτερα μαθήματα. Θα μπορούσα να περιμένω και να δω τι θα γίνει, αλλά δέχομαι να κάνω μια νέα προσπάθεια, με την προϋπόθεση να μου δώσουν ένα άλλο βιβλίο.

Αυτά είναι όλα για την ώρα, το μόνο που ξέρω πια να κάνω είναι να κοιτάζω τον Πέτερ, η καρδιά μου ξεχειλίζει απ' αυτόν!

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Απόδειξη της καλοσύνης της Μάργκοτ αυτό το γράμμα που πήρα σήμερα, 20 Μαρτίου 1944:

«Άννα, όταν σου είπα χτες ότι δεν σε ζήλευα, ήμουν ειλικρινής μόνο κατά πενήντα τοις εκατό, Στην πραγματικότητα, δεν ζηλεύω ούτε σένα, ούτε τον Πέτερ. Βρίσκω μόνο ότι είναι λίγο κρίμα για μένα να μην έχω βρει ακόμα κανέναν με τον οποίο θα μπορούσα να μιλήσω για τις σκέψεις μου και τα αισθήματά μου, και να μην έχω καμιά πιθανότητα να βρω κάποιον για την ώρα. Παρ' όλα αυτά, θα ευχόμουν με όλη μου την καρδιά και στους δυο σας να μπορέσετε να έχετε λίγη περισσότερη εμπιστοσύνη ο ένας στον άλλον – σου λείπουν άλλωστε αρκετά πράγματα που για άλλους θεωρούνται δεδομένα.

Από μια άλλη πλευρά, είμαι σίγουρη ότι εγώ δεν θα είχα προχωρήσει ποτέ τόσο μακριά με τον Πέτερ, γιατί έχω την αίσθηση ότι θα 'πρεπε να έχω φτάσει σε κάποιο σημείο οικειότητας με το άτομο με το οποίο θα ήθελα να μιλήσω για πολλά πράγματα. Θα 'πρεπε να αισθανόμουν ότι με καταλαβαίνει απόλυτα, δίχως να χρειάζεται να μιλήσω πολύ, αλλά, για να γίνει αυτό, θα ήταν απαραίτητο να νιώθω ότι είναι πνευματικά ανωτερός μου, πράγμα που δε συμβαίνει ποτέ με τον Πέτερ. Μ' εσένα δε μου φαίνεται αδιανόητο να τηρεί αυτή την προϋπόθεση ο Πέτερ.

Επομένως, δεν υπάρχει καμιά ανάγκη να κατηγορείς τον εαυτό σου ότι με αδικήσες κι ότι εκμεταλλεύεσαι κάτι που ανήκε σ' εμένα, τίποτα δεν είναι λιγότερο αλήθεια. Ο Πέτερ κι εσύ έχετε τα πάντα να κερδίσετε αν συναναστρέφεστε ο ένας τον άλλον».

Η απάντησή μου:

«Αγαπημένη μου Μάργκοτ,

Θεωρώ εξαιρετικά ευγενικό το γράμμα σου, αλλά δεν με κα-
θησύχασε τελειώς και θα συνεχίσω ν' ανησυχώ. Μια εμπιστοσύ-
νη τόσο βαθιά όσο αυτή για την οποία μιλάς δεν υπάρχει για
την ώρα ανάμεσα στον Πέτερ και σ' εμένα, αλλά σ' ένα ανοιχτό
παράθυρο και μέσα στο σκοτάδι λέει κανείς περισσότερα πρά-
γματα από ότι στο φως του ήλιου. Επίσης, εκφράζει κανείς πιο
εύκολα τα αισθήματά του όταν τα ψιθυρίζει παρά όταν τα βρο-
ντοφωνάζει. Πιστεύω ότι τελικά άρχισες να νιώθεις για τον Πέ-
τερ τη στοργή μιας αδελφής κι ότι επιθυμείς να τον βοηθήσεις,
τουλάχιστον όσο κι εμένα. Ίσως να μπορέσεις να το κάνεις μια
μέρα, αν κι αυτή δεν είναι η εμπιστοσύνη με την έννοια που
εμείς την καταλαβαίνουμε. Γιατί πιστεύω ότι η εμπιστοσύνη
πρέπει να προέρχεται κι από τις δυο πλευρές. Πιστεύω επίσης
ότι αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο δεν μπόρεσε ποτέ να εδραιω-
θεί στ' αλήθεια ανάμεσα στον Πατέρα και σ' εμένα. Ας αφή-
σουμε λοιπόν αυτό το θέμα κι ούτε κι εσύ να μη μου το αναφέρεις
ξανά. Αν θέλεις ακόμη να με ρωτήσεις κάτι, κάν' το γραπτά, σε
παρακαλώ, γιατί έτσι ξέρω να εκφράζω πολύ καλύτερα αυτό που
θέλω. Δεν ξέρεις πόσο πολύ σε θαυμάζω, ελπίζω μόνο ότι μια
μέρα θα έχω λίγη από την καλοσύνη του Πατέρα και τη δική
σου, γιατί δε βλέπω μεγάλη διαφορά ανάμεσα στις δυο».

Δική σου, Άννα

Τετάρτη 22 Μαρτίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Να τι πήρα από τη Μάργκοτ χτες το βράδυ:

«Αγαπημένη μου Άννα, μετά το χτεσινό σου γραμματάκι είχα
τη δυσάρεστη εντύπωση ότι νιώθεις τύψεις κάθε φορά που πη-
γαίνεις στο δωμάτιο του Πέτερ για να μελετήσεις ή για να κου-
βεντιάσεις. Πραγματικά, δεν υπάρχει λόγος για κάτι τέτοιο. Βαθιά
μέσα μου πιστεύω ότι πρέπει κανείς ν' ανταποδίδει την εμπιστο-
σύνη που του δείχνουν, κι εγώ δε θα ήμουν ικανή να το κάνω

αυτό με τον Πέτερ. Ωστόσο είναι αλήθεια, όπως έγραψες: ότι βλέπω τον Πέτερ κάπως σαν αδελφό, αλλά... ένα μικρότερο αδελφό, κι ότι τα αισθήματά μας απλώνουν κεραίες το ένα στο άλλο για να φτάσουν, ίσως αργότερα ή ίσως ποτέ, σε μια στοργή από κείνες που υπάρχουν ανάμεσα σε αδερφό και αδερφή, αλλά απέχουμε ακόμα πολύ από κάτι τέτοιο. Επομένως, δε χρειάζεται να με λυπάσαι, σε διαβεβαιώνω. Εκμεταλλεύσου όσο μπορείς τη συντροφιά που βρήκες».

Στο μεταξύ, η ιστορία γίνεται όλο και πιο όμορφη. Πιστεύω, Κίττυ, ότι θα έχουμε ίσως εδώ, στο Κρησφύγετο, έναν αληθινό μεγάλο έρωτα. Όλα αυτά τα καλαμπούρια για ένα γάμο με τον Πέτερ, αν μείνουμε ακόμα πολύ εδώ, δεν ήταν τόσο κουτά τελικά, αλλά δεν σκέφτομαι να τον παντρευτώ, ξέρεις, δεν ξέρω πώς θα είναι όταν μεγαλώσει, ούτε ξέρω αν κάποτε θ' αγαπηθούμε τόσο, ώστε να θέλουμε να παντρευτούμε.

Ο Πέτερ μ' αγαπάει κι εκείνος, τώρα είμαι σίγουρη, αλλά με ποιον τρόπο μ' αγαπάει, δεν έχω ιδέα. Ψάχνει απλώς μια καλή φίλη, τον τραβάω σαν κοπέλα ή σαν αδελφή, δεν το έχω ακόμα διευκρινίσει.

Όταν μου είπε ότι τον βοηθάω πάντα στους καυγάδες ανάμεσα στους γονείς του, τρελάθηκα από τη χαρά μου και είχα ήδη αρχίσει να πιστεύω στη φιλία του. Κι έπειτα, χτες τον ρώτησα τι θα έκανε αν υπήρχαν εδώ μια ντουζίνα Άννες, που θα έρχονταν συνέχεια να τον δουν, και απάντησε: «Αν ήταν όλες σαν εσένα, δε θα πείραζε καθόλου, πίστεψε με!». Με υποδέχεται πάντα με πολλή χαρά και πιστεύω ότι πραγματικά του αρέσει που τον πλησιάζω. Στο μεταξύ, μελετάει γαλλικά με μεγάλο ζήλο, ακόμα και το βράδυ στο κρεβάτι του, ως τις δέκα και τέταρτο.

Αχ, όταν ξανασκέφτομαι το Σάββατο το βράδυ, τα λόγια μας, τις φωνές μας, τότε για πρώτη φορά είμαι ευχαριστημένη με τον εαυτό μου. Εννοώ ότι τώρα θα ξανάλεγα τα ίδια πράγματα αντί να τ' αλλάξω όλα, όπως συμβαίνει συνήθως. Είναι τόσο όμορφος όταν χαμογελάει ή όταν κοιτάζει σιωπηλός ίσια μπροστά, είναι τόσο ευγενικός και καλός και όμορφος. Κατά τη γνώμη

μου, η μεγαλύτερή του έκπληξη σε σχέση μ' εμένα ήταν η στιγμή που αντιλήφθηκε πως δεν είμαι καθόλου η επιπόλαιη, κοσμική Άννα, αλλά ένας άνθρωπος ονειροπόλος, όπως εκείνος, και με τόσα προβλήματα όσα κι αυτός!

Χτες το βράδυ, μετά το πλύσιμο των πιάτων, περίμενα ότι οπωσδήποτε θα μου ζητούσε να μείνω πάνω. Αλλά δε συνέβη τίποτα. Έφυγα, εκείνος κατέβηκε να φωνάξει τον Ντούσσελ για ν' ακούσουν ραδιόφωνο, χασομέρησε πολύ στο λουτρό, αλλά επειδή ο Ντούσσελ αργούσε να έρθει, ανέβηκε ξανά πάνω. Τριγύριζε σαν λιοντάρι στο κλουβί του μέσα στο δωμάτιό του και ξάπλωσε πολύ νωρίς. Όλο το βράδυ ήμουν τόσο αναστατωμένη, που πήγαινα συνέχεια στο λουτρό, έριχνα κρύο νερό στο πρόσωπό μου, διάβαζα λίγο, άρχιζα πάλι να ονειροπολώ, κοίταζα το ρολόι και περίμενα, περίμενα ακούγοντάς τον. Έπεσα νωρίς στο κρεβάτι μου, αλλά πεθαμένη από την κούραση. Απόψε θα κάνω ένα μπάνιο και... αύριο;

Είναι ακόμα τόσο μακριά!

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Η απάντησή μου:

Αγαπημένη μου Μάργκοτ,

Νομίζω ότι το καλύτερο είναι να περιμένουμε την εξέλιξη των γεγονότων. Ανάμεσα στον Πέτερ και σ' εμένα η απόφαση δεν θ' αργήσει να παρθεί: ή θα ξαναγίνουμε όπως πριν ή θα προκύψει κάτι άλλο. Το τι θα γίνει τότε, δεν έχω ιδέα, στο θέμα αυτό δεν βλέπω ακόμα πιο μακριά από την άκρη της μύτης μου.

Αλλά ένα πράγμα είναι σίγουρο: αν ο Πέτερ κι εγώ δεθούμε με φιλία, θα του πω ότι κι εσύ τον αγαπάς πολύ κι ότι θα ήσουν έτοιμη να τον βοηθήσεις, αν χρειαζόταν. Σίγουρα δε θα συμφωνείς να του μιλήσω σχετικά, αλλά αυτή τη φορά δεν μ' ενδιαφέρει. Τι σκέφτεται ο Πέτερ για σένα, το αγνωώ, αλλά είμαι αποφασισμένη να τον ρωτήσω. Αυτό δε θα κάνει κακό, κάθε άλλο! Μπορείς να έρχεσαι στη σοφίτα ή αλλού, όπου κι αν είμαστε, δε μας ενοχλείς, γιατί υπάρχει ανάμεσα μας μια σιωπηλή συμφωνία, νομίζω. Αν μιλάμε, το κάνουμε το βράδυ μέσα στο σκοτάδι.

Μην το βάζεις κάτω. Το ίδιο κάνω κι εγώ, ακόμα κι αν δεν είναι πάντα εύκολο, η ώρα σου θα έρθει ίσως πιο γρήγορα απ' ό,τι φαντάζεσαι!

Δική σου, Άννα

Πέμπτη 23 Μαρτίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Εδώ τα πράγματα λίγο-πολύ επανέρχονται στην κανονικότητα. Οι άνθρωποι που μας τροφοδοτούν με δελτία βγήκαν από τη φυλακή... ευτυχώς!

Η Μιήπ ξαναγύρισε από χτες. Σήμερα ήταν η σειρά του άντρα της να κρεβατωθεί. Ρίγη και πυρετός, συμπτώματα γρίπης πολύ γνωστά. Η Μπεπ πάει καλύτερα, παρά έναν επίμονο βήχα, ο Κλάιμαν θα πρέπει να μείνει στο σπίτι του πολύ καιρό ακόμα.

Χτες έριξαν ένα αεροπλάνο, το πλήρωμα πρόλαβε να πηδήξει με αλεξίπτωτο. Το σκάφος έπεσε πάνω σ' ένα σχολείο όπου δεν υπήρχαν παιδιά. Το αποτέλεσμα ήταν μια μικρή πυρκαγιά και μερικοί νεκροί. Οι Γερμανοί πυροβολούσαν σαν τρελοί τους αεροπόρους που έπεφταν με το αλεξίπτωτο, οι κάτοικοι του Άμστερνταμ που παρακολουθούσαν το θέαμα άφριζαν από τη λύσσα τους μπροστά σε μια τόσο ανανδρη πράξη. Εμείς, εννοώ οι κυρίες, τρομάξαμε πολύ, μπρρρ, δεν υπάρχει τίποτα πιο φριχτό απ' αυτούς τους πυροβολισμούς. Τώρα ας μιλήσουμε για μένα.

Όταν πήγα να βρω τον Πέτερ χτες, καταλήξαμε —δε θυμάμαι καν πώς— να θίξουμε το σεξουαλικό τομέα. Εδώ και καιρό είχα υποσχεθεί στον εαυτό μου να του κάνω μερικές ερωτήσεις. Ξέρει τα πάντα. Όταν του είπα ότι η Μάργκοτ κι εγώ δεν ήμασταν σχεδόν καθόλου ενημερωμένες, ξαφνιάστηκε. Του διηγήθηκα πολλά πράγματα για τη Μάργκοτ κι εμένα, για τον Πατέρα και τη Μητέρα, πράγματα που τώρα τελευταία δεν τολμώ ούτε να ρωτήσω. Πράττεινε να με πληροφορήσει και το εκμεταλλεύτηκα αρκετά. Μου έμαθε τη λειτουργία των αντισυλληπτικών μέσων και τον ρώτησα, πολύ τολμηρά, πώς τα αγόρια αντιλαμβάνονται ότι έχουν μεγαλώσει. Το θέμα απαιτούσε σκέψη κι έτσι μου υπο-

σχέθηκε να μου το πει το βράδυ. Ανάμεσα σε άλλα, του διηγήθηκα την ιστορία της Ζακ, προσθέτοντας ότι οι κοπέλες είναι ανυπεράσπιστες μπροστά σε τόσο δυνατά αγόρια. «Από μένα πάντως δεν έχεις να φοβηθείς τίποτα» είπε.

Όταν γύρισα το βράδυ, μιλήσαμε πάλι για διάφορα πράγματα και μου απάντησε σχετικά με τ' αγόρια. Ένωσα κάποια αμηχανία, αλλά, παρ' όλα αυτά, ήταν ευχάριστο να το συζητάω μαζί του. Κι αυτός κι εγώ δεν πιστεύαμε ότι είμαστε ικανοί να μιλήσουμε για τόσο προσωπικά θέματα μ' ένα άλλο αγόρι ή ένα άλλο κορίτσι. Τώρα τα ξέρω όλα, νομίζω. Μου μίλησε πολύ για αυτά τα πράγματα που ονομάζονται "προφυλακτικά".

Το βράδυ στο λουτρό, η Μάργκοτ κι εγώ μιλήσαμε για τον Μπραμ και τον Ντρέες!

Σήμερα το πρωί με περίμενε μια πολύ άσχημη έκπληξη. Μετά το πρόγευμα ο Πέτερ μου έκανε νόημα να τον ακολουθήσω επάνω: «Μου την έσκασες!» είπε «Άκουσα τι λέγατε χτες στο λουτρό η Μάργκοτ κι εσύ, νομίζω ότι ήθελες πρώτα να μάθεις τι ήξερε ο Πέτερ για να διασκεδάσεις μ' αυτό».

Έμεινα άφωνη. Έκανα ό,τι μπορούσα για να του βγάλω από το μυαλό αυτή τη σκανδαλώδη ιδέα. Καταλαβαίνω τόσο καλά σε ποια κατάσταση θα πρέπει να βρισκόταν, μα δεν υπάρχει καμιά αλήθεια σ' όλα αυτά! «Α, όχι, Πέτερ» είπα «πως θα μπορούσα να είμαι τόσο κακιά, υποσχέθηκα να κρατήσω το στόμα μου κλειστό και θα το κάνω. Το να παίζω θέατρο κι ύστερα να φέρομαι τόσο άσχημα, όχι, Πέτερ, πού θα ήταν το αστείο, δεν είναι σωστό. Δεν επανέλαβα τίποτα, όλα όσα σου είπα είναι αλήθεια, με πιστεύεις;»

Με διαβεβαίωσε ότι με πίστευε, αλλά πρέπει να του ξαναμιλήσω γι' αυτό, η ιστορία αυτή στριφογυρίζει στο μυαλό μου όλη μέρα. Ευτυχώς, μου είπε αμέσως τι σκεφτόταν, το φαντάζεσαι να είχε κρατήσει μέσα του μια τόσο άσχημη ιδέα για μένα. Ο γλυκός μου, ο Πέτερ!

Από εδώ και μπρος πρέπει να του τα λέω όλα, και θα το κάνω!

Δική σου, Άννα

Παρασκευή 24 Μαρτίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Αυτό τον καιρό πηγαίνω συχνά πάνω το βράδυ να αναπνεύσω λίγο καθαρό αέρα στο δωμάτιο του Πέτερ. Καταλήγεις πολύ πιο γρήγορα σε αληθινές συζητήσεις σ' ένα σκοτεινό δωμάτιο, παρά όταν σου γαργαλάει ο ήλιος το πρόσωπο. Είναι πολύ ευχάριστο να κάθομαι εκεί πάνω, σε μια καρέκλα δίπλα του, και να κοιτάζω έξω. Οι βαν Ντάαν κι ο Ντούσσελ κάνουν ηλίθια καλαμπούρια κάθε φορά που εξαφανίζομαι στο δωμάτιό του. «Η Άννα έχει και δεύτερο σπίτι» λένε, ή «Είναι σωστό οι κύριοι να δέχονται τόσο αργά, μέσα στο σκοτάδι, την επίσκεψη πολύ νέων κοριτσιών;». Ο Πέτερ φανερώνει μια εκπληκτική ετοιμότητα μπροστά στις παρατηρήσεις αυτές, που θεωρούνται πνευματώδεις. Αλλά κι η Μητέρα σκάει από περιέργεια για τα τι συζητάμε, αλλά δεν τολμάει να ρωτήσει μήπως και αρνηθώ ν' απαντήσω. Ο Πέτερ λέει ότι οι μεγάλοι απλώς μας ζηλεύουν, γιατί είμαστε νέοι και δε μας ενδιαφέρουν οι σπόντες. Καμιά φορά έρχεται να με βρει κάτω, αλλά είναι μάλλον οδυνηρό, γιατί παρά τις προσπάθειές του γίνεται κόκκινος σαν παπαρούνα και χάνει τα λόγια του. Χαίρομαι που εγώ δεν κοκκινίζω ποτέ, μου φαίνεται ότι θα πρέπει να είναι ένα από τα πιο δυσάρεστα συναισθήματα.

Η μοναδική μου έννοια είναι η Μάργκοτ, τόσο μόνη, όση ώρα εγώ είμαι πάνω με τον Πέτερ, αλλά δε θέλει ούτε να το ακούσει.

Ακούω ένα σωρό πράγματα για την ξαφνική μας φιλία κι ούτε ξέρω πόσες φορές η συζήτηση στο τραπέζι στράφηκε ήδη στο θέμα ενός γάμου στο Κρησφύγετο, αν ο πόλεμος συνεχιστεί ακόμα πέντε χρόνια. Αλλά τι μας ενδιαφέρουν όλες αυτές οι ανοησίες των γονιών; Όχι και πολύ πάντως, είναι όλοι τόσο κουτοί. Μήπως οι γονείς μου ξέχασαν τα δικά τους νιάτα; Πιθανόν, αφού μας παίρνουν πάντα στα σοβαρά όταν αστειευόμαστε, και γελάνε μαζί μας όταν μιλάμε σοβαρά.

Δεν ξέρω καθόλου πώς θα εξελιχθεί η κατάσταση κι ακόμα περισσότερο αν θα έχουμε πάντα κάτι να λέμε ο ένας στον άλλο.

Αλλά αν συνεχίσουμε να βλέπομαστε, θα μπορούμε να μένουμε ο ένας με τον άλλο δίχως να μιλάμε. Αν βέβαια οι γέροι εκεί πάνω φέρονταν πιο φυσιολογικά. Σίγουρα αντιδρούν επειδή δεν τους αρέσει και πολύ να με βλέπουν. Οπωσδήποτε ο Πέτερ κι εγώ δε σκοπεύουμε να τους διηγηθούμε τις συζητήσεις μας. Το φαντάζεσαι να ήξεραν ότι θίγουμε θέματα τόσο προσωπικά;

Θα ήθελα να τον ρωτήσω αν ξέρει πώς είναι μια κοπέλα εκεί κάτω.

Ένα αγόρι δεν είναι τόσο πολύπλοκο κάτω όσο μια κοπέλα, νομίζω. Στις φωτογραφίες γυμνών αντρών βλέπει κανείς καλά πώς είναι φτιαγμένοι, όχι όμως κι οι γυναίκες. Σ' αυτές τα γεννητικά όργανα, ή όπως αλλιώς τα λένε, βρίσκονται πολύ περισσότερο ανάμεσα στα πόδια. Σίγουρα, ο Πέτερ δεν πρέπει να 'χει δει ποτέ μια κοπέλα από τόσο κοντά και, για να πούμε την αλήθεια, ούτε κι εγώ. Φυσικά, είναι πολύ πιο εύκολο με τα αγόρια. Μα πώς θα μπορούσα να του περιγράψω τα όργανα, γιατί έμαθα, απ' ό,τι μου είπε, ότι δεν έχει μια ακριβή εικόνα του θέματος. Μιλούσε για τη "μήτρα", αλλά αυτή βρίσκεται στο εσωτερικό, δεν φαίνεται. Τα πράγματα είναι, παρ' όλα αυτά, πολύ καλά οργανωμένα σ' εμάς. Πριν γίνω έντεκα ή δώδεκα χρόνων, δεν ήξερα ότι υπήρχαν και τα μικρά χείλη, δεν φαινόταν καθόλου. Και το πιο ωραίο είναι ότι νόμιζα ότι τα ούρα έβγαιναν από την κλειτορίδα.

Όταν ρώτησα μια φορά τη Μητέρα σε τι χρησίμευε αυτό το εξόγκωμα, μου είπε ότι δεν ήξερε. Καθόλου παράξενο, οι αντιδράσεις της ήταν πάντα ηλίθιες!

Αλλά για να επανέλθουμε στο θέμα μας, πώς να περιγράψω τη διάταξη των οργάνων χωρίς να μπορώ να φέρω ένα παράδειγμα; Κι αν δοκίμαζα να δω; Ορίστε λοιπόν.

Όταν στέκεσαι όρθια, μπροστά το μόνο που βλέπεις είναι τρίχες. Ανάμεσα στα πόδια υπάρχουν κάτι σαν μαξιλαράκια, μαλακά, σκεπασμένα κι αυτά με τρίχες, που ακουμπάνε το ένα το άλλο όταν στέκεσαι όρθια, και τότε κανείς δεν μπορεί να δει τι υπάρχει στο εσωτερικό. Όταν κάθεται χωρίζουν, και μέσα φαίνεται κάτι πολύ κόκκινο και σαρκώδες. Στο πάνω μέρος, ανάμεσα στα

μεγάλα χείλη, ψηλά, το δέρμα κάνει μια πτυχή που, αν παρατηρήσεις καλύτερα, είναι σαν μικρή τσεπούλα, αυτή είναι η κλειτορίδα. Έπειτα υπάρχουν τα μικρά χείλη, αγγίζουν κι αυτά το ένα το άλλο και σχηματίζουν κάτι σαν πτυχή. Όταν ανοίγουν, βρίσκει κανείς στο εσωτερικό ένα μικρό σαρκώδες εξόγκωμα, όχι μεγαλύτερο από την άκρη του αντίχειρά μου. Το πάνω μέρος του κομματιού αυτού έχει δυο τρυπούλες κι από εκεί βγαίνουν τα ούρα. Το κάτω μέρος φαίνεται να είναι μόνο δέρμα, κι ωστόσο εκεί βρίσκεται ο κόλπος. Το δέρμα σχηματίζει πτυχές που τον κρύβουν τελείως, δυσκολεύεται πολύ κανείς για να τον ξετρυπώσει. Η τρύπα από κάτω είναι τόσο μικρή, που σχεδόν δεν καταφέρνω να φανταστώ πώς μπορεί να μπει εκεί ένας άντρας κι ακόμα περισσότερο πώς μπορεί να βγει από κει ένα ολόκληρο παιδί. Μετά βίας χωράει να βάλεις το δάκτυλό σου στην τρύπα αυτή, και πάλι όχι χωρίς να πονέσεις. Αυτό είναι όλο, κι ωστόσο παίζει τόσο μεγάλο ρόλο!

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Σάββατο 25 Μαρτίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Δεν το αντιλαμβάνεσαι πόσο αλλάζεις όταν είσαι συ ο ίδιος που αλλάζεις. Εγώ άλλαξα, και μάλιστα σε βάθος, απόλυτα και σε όλα. Οι γνώμες μου, οι ιδέες μου, το κριτικό μου βλέμμα, η εξωτερική μου εμφάνιση, οι εσωτερικές μου ενασχολήσεις, όλα άλλαξαν, και μάλιστα προς το καλύτερο, αυτό μπορώ να το διαβεβαιώσω άφοβα, γιατί είναι αλήθεια.

Σου περιέγραψα ήδη μια φορά πόσο δύσκολο ήταν για μένα να περάσω, όταν έφτασα εδώ, από την εύκολη ζωή ενός χαϊδεμένου παιδιού στη σκληρή πραγματικότητα των επιπλήξεων και των μεγάλων. Αλλά ο Πατέρας κι η Μητέρα ευθύνονται κατά ένα μεγάλο μέρος για όλα αυτά που αναγκάστηκα ν' ανεχτώ. Στο σπίτι άφηναν σ' εμένα αυτή την ευχαρίστηση κι ήταν πολύ καλά, αλλά εδώ δε θα 'πρεπε να μου μπαίνουν από πάνω και να μου δείχνουν μόνο τη δική τους άποψη για τα πράγματα σε όλους

τους καυγάδες τους και σε όλα τους τα κουτσομπολιά. Πέρασε καιρός μέχρι ν' αντιληφθώ ότι στους καυγάδες τους είχαν ο καθένας δίκιο κατά πενήντα τοις εκατό. Αλλά τώρα ξέρω πόσα λάθη έγιναν εδώ, τόσο από τους μεγάλους όσο κι από τους νέους.

Το μεγαλύτερο σφάλμα του Πατέρα και της Μητέρας απέναντι στους βαν Ντάαν είναι ότι δεν τους μιλάνε ποτέ με ειλικρινή και φιλικό τρόπο (ακόμα κι αν η φιλία αυτή είναι ίσως λίγο προσποιητή). Θέλω, πρώτα απ' όλα, να διατηρήσω την ηρεμία εδώ μέσα και ν' αποφεύγω τους καυγάδες ή τα κουτσομπολιά. Με τον Πατέρα και τη Μάργκοτ δεν είναι δύσκολο, με τη Μητέρα όμως είναι, γι' αυτό είναι καλό αν με μαλώνει κι αυτή καμιά φορά. Είναι εύκολο να τυλίξει κανείς τον κύριο βαν Ντάαν δίνοντάς του δίκιο, ακούγοντάς τον σιωπηλά και χωρίς να μιλάει πολύ, και κυρίως απαντώντας μ' ένα αστείο στο κάθε δικό του αστείο ή στα πειράγματά του.

Όσο για την κυρία, τη γοητεύει κανείς μιλώντας ειλικρινά και υποχωρώντας στα πάντα. Πρέπει να πούμε ότι παραδέχεται ανοιχτά τα ελαττώματά της, που είναι εξαιρετικά πολυάριθμα. Ξέρω πολύ καλά ότι έχει λιγότερο κακή γνώμη για μένα απ' ό,τι στην αρχή κι αυτό οφείλεται μόνο στην ειλικρίνειά μου και τη συνήθειά μου να λέω κατάμουτρα ακόμα και τα λιγότερο κολακευτικά πράγματα. Θέλω να είμαι ειλικρινής και βρίσκω ότι έτσι κερδίζει κανείς πολύ περισσότερα πράγματα – επιπλέον, νιώθει πολύ καλύτερα.

Χτες η κυρία μου μιλούσε για το ρύζι που δώσαμε στους Κλάιμαν: «Δώσαμε, δώσαμε, δώσαμε και ξαναδώσαμε, κι έπειτα έφτασε μια στιγμή που είπα: “Φτάνει πια”». Ο Κλάιμαν μπορεί να βρει μόνος του ρύζι αν κάνει τον κόπο, γιατί πρέπει να χαλάσουμε εμείς όλα μας τα αποθέματα; Όλοι εμείς εδώ τα έχουμε τόσο ανάγκη όση κι εκείνου» είπε η κυρία.

«Όχι, κυρία» απάντησα «δε συμφωνώ μαζί σας. Ο κύριος Κλάιμαν σίγουρα μπορεί να βρει ρύζι, αλλά του είναι δυσάρεστο ν' ασχολείται μ' αυτό. Δεν είναι δική μας δουλειά να κριτικάρουμε τους ανθρώπους που μας βοηθάνε, πρέπει να τους δίνουμε ό,τι δεν μας είναι απαραίτητο, ενώ εκείνοι το έχουν ανάγκη. Δεν

κερδίζουμε τίποτα μ' ένα πιατάκι ρύζι παραπάνω τη βδομάδα, αντί γι' αυτό μπορούμε να φάμε φασόλια!»

Η κυρία δεν συμεριζόταν αυτή τη γνώμη, αλλά είπε ότι, ακόμα κι αν δε συμφωνούσε, ήταν πρόθυμη να υποχωρήσει, αυτό ήταν κάτι εντελώς διαφορετικό. Ωραιο, προτιμώ να σταματήσω, άλλοτε ξέρω ποια είναι η θέση μου, άλλοτε αμφιβάλλω ακόμα, αλλά θα τα καταφέρω! Είναι σίγουρο! Κυρίως γιατί τώρα έχω ένα στήριγμα, γιατί ο Πέτερ με βοηθάει να ξεχνάω πολλές κακές στιγμές. Δεν ξέρω καθόλου πόσο μ' αγαπάει κι αν θα καταλήξουμε ποτέ να φιληθούμε, Οπωσδήποτε, δε θέλω να εξωθήσω την κατάσταση. Στον Πατέρα είπα ότι επισκεπτόμουν συχνά τον Πέτερ και τον ρώτησα αν συμφωνούσε, φυσικά συμφωνούσε!

Στον Πέτερ μιλάω πολύ πιο εύκολα για πράγματα που αλλιώς δεν εκμυστηρεύομαι ποτέ. Έτσι, του είπα ότι αργότερα θέλω πολύ να γράψω κι ότι, ακόμα κι αν δεν γίνω ποτέ συγγραφέας, δε θα παραμελήσω ποτέ το γράψιμο, παράλληλα με τη δουλειά μου ή τις δραστηριότητές μου.

Δεν είμαι πλούσια όσον αφορά τα λεφτά ή τα υλικά αγαθά, δεν είμαι όμορφη, ούτε έξυπνη ούτε εκλεπτυσμένη, αλλά είμαι ευτυχισμένη και θα παραμείνω ευτυχισμένη! Έχω χαρούμενο χαρακτήρα, αγαπάω τους ανθρώπους, τους εμπιστεύομαι, και θα 'θελα να είναι όλοι ευτυχισμένοι.

Η αγαπημένη σου, Άννα Μ. Φρανκ

Μια άδεια μέρα, διαυγής και λαμπερή

Κι είναι εξίσου σαν κάθε νύχτα σκοτεινή

(Οι στίχοι αυτοί είναι πολλών βδομάδων παλιοί, δεν μετράνε πια, αλλά τους σημειώνω γιατί γράφω στίχους τόσο σπάνια).

Δευτέρα 27 Μαρτίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Τουλάχιστον ένα πολύ μεγάλο κεφάλαιο της γραπτής ιστορίας της παρανομίας μας θα 'πρεπε να 'ναι αφιερωμένο στην πολιτική, αλλά επειδή εμένα προσωπικά το θέμα δε με απασχο-

λεί ιδιαίτερα, αποφεύγω τη συχνή αναφορά. Γι' αυτό σήμερα, κατ' εξαίρεση, θ' αφιερώσω ένα ολόκληρο γράμμα στην πολιτική.

Είναι ολοφάνερο γεγονός ότι υπάρχουν ένα σωρό διαφορετικές απόψεις πάνω στο θέμα, το ότι τη δύσκολη αυτή εποχή μιλάμε πολύ για τον πόλεμο είναι ακόμα πιο λογικό, το να καυγαδίζουμε τόσο πολύ γι' αυτό το θέμα είναι απλώς ηλίθιο! Μπορούν να βάζουν στοιχήματα, να γελάνε, να βρίζουν, να γκρινιάζουν, να κάνουν ό,τι θέλουν, φτάνει να βράζουν στο ζουμί τους και κυρίως να μην τσακώνονται, γιατί τότε, τις περισσότερες φορές, οι συνέπειες είναι λιγότερο ευτυχείς. Οι άνθρωποι που έρχονται απ' έξω φέρνουν συχνά νέα που αργότερα αποκαλύπτονται ψευδή. Το ραδιόφωνό μας, αντίθετα, ποτέ δεν είπε ψέματα μέχρι τώρα. Ο Γιαν, η Μίηπ, ο Κλάιμαν, η Μπεπ κι ο Κούχλερ άλλοτε ελπίζουν κι άλλοτε όχι, ο Γιαν ίσως λιγότερο από τους άλλους.

Εδώ, στο Κρησφύγετο, οι ελπίδες σε ό,τι αφορά στα πολιτικά είναι πάντα οι ίδιες. Όταν γίνονται οι αναρίθμητες συζητήσεις σχετικά με την απόβαση, τους βομβαρδισμούς, τους λόγους κτλ., ακούγονται εξίσου αναρίθμητα επιφωνήματα, όπως: «Είναι αμπίστευτο, *Urn Gottes Willen*(*), αν αρκίσουν τώρα τι θ' απογκίνουμε! Όλα μπάνε πολύ γκαλά, ντέλειο, υπέροχο!»,

Οι αισιόδοξοι κι οι απαισιόδοξοι, και κυρίως να μην ξεχνάμε και τους ρεαλιστές, δίνουν τη γνώμη τους με ανεξάντλητη όρεξη και, όπως και για όλα τ' άλλα, ο καθένας νομίζει ότι είναι ο μόνος που έχει δίκιο. Μια ορισμένη κυρία εκνευρίζεται με την απεριόριστη εμπιστοσύνη του άντρα της προς τους Εγγλέζους, ένας κάποιος κύριος τα βάζει με την κυρία του εξαιτίας των περιφρονητικών της σκέψεων για το αγαπημένο του έθνος.

Ξεκινούν νωρίς το πρωί έως αργά το βράδυ, και το πιο ωραίο είναι ότι ποτέ δεν βαριούνται! Ανακάλυψα κάτι που λειτουργεί σαν πυροκροτητής, είναι σαν να τσιμπάς κάποιον με μια βελόνα για να τον κάνεις να πεταχτεί.

Η τεχνική μου λειτουργεί ακριβώς με τον ίδιο τρόπο. Γυρίζεις τη συζήτηση στην πολιτική, μια ερώτηση, μια λέξη, μια φράση

(*) Για όνομα του Θεού!

αρκεί, κι όλη η οικογένεια αμέσως περνάει στη δράση!

Σαν να μην έφταναν τα δελτία της Βέρμαχτ και του Β.Β.С., εδώ και πολύ καιρό υπάρχουν κι οι ειδικές ανακοινώσεις των αεροπορικών επιδρομών. Με μια λέξη υπέροχο, αλλά επίσης (η άλλη όψη του νομίσματος) συχνά απογοητευτικό. Οι Εγγλέζοι χρησιμοποιούν το εναέριο όπλο τους συνέχεια, η επιμονή αυτή μόνο με τα γερμανικά ψέματα μπορεί να συγκριθεί, που κι αυτά μας τα ξεφουρνίζουν όλο το εικοσιτετράωρο! Έτσι, το ραδιόφωνο είναι ήδη αναμμένο από τις οχτώ το πρωί (αλλιώς στις εννιά) κι ακούμε όλες τις ώρες, ως τις εννιά, δέκα ή ακόμα κι έντεκα το βράδυ. Αυτή είναι η πιο ωραία απόδειξη ότι οι μεγάλοι έχουν υπομονή κι ένα μυαλό στο οποίο δύσκολα μπορεί να φτάσει κανείς (ορισμένοι φυσικά, δε θέλω να προσβάλω κανέναν). Θα 'πρεπε να μας αρκεί μια εκπομπή ή δύο το πολύ για όλη τη μέρα. Αλλά αυτοί οι ηλίθιοι, τέλος πάντων, το είπα ήδη.

“Μουσική στη διάρκεια της εργασίας σας”, η ολλανδική εκπομπή από την Αγγλία, ο Φρανκ Φίλιπς, εναλλάξ με την Μεγαλειοτάτη Βιλελμίνη, βρίσκουν πρόθυμους ακροατές, και ακούνε πειθήνια και δίχως διάκριση. Αν δεν τρώνε ή δεν κοιμούνται, τότε είναι καθισμένοι μπροστά στο ραδιόφωνο και μιλάνε για το φαγητό, τον ύπνο και την πολιτική. Ω, τι εκνευριστικό που είναι και τι κόλπα πρέπει να χρησιμοποιήσει κανείς για να μη μεταμορφωθεί σε μια βαρετή γριούλα! Οι γέροι μας πάντως δε διατρέχουν πια μεγάλο κίνδυνο απ' αυτή την άποψη.

Για να σου δώσω ένα παράδειγμα, η ομιλία του πολυαγαπημένου μας Ουίνστον Τσώρτσιλ είναι ιδανική.

Κυριακή βράδυ, ώρα εννιά. Διατηρούμε ζεστό το τσάι πάνω στο τραπέζι, οι καλεσμένοι μπαίνουν στο δωμάτιο. Ο Ντούσσελ βολεύεται αριστερά από το ραδιόφωνο, ο κύριος βαν Ντ. μπροστά, ο Πέτερ δίπλα. Η Μητέρα κοντά στον κύριο, η κυρία βαν Ντ. από πίσω. Η Μάργκοτ κι εγώ στο βάθος κι ο Πιμ στο τραπέζι. Διαπιστώνω ότι δεν περιγράφω πολύ καθαρά τις θέσεις μας, αλλά σε τελική ανάλυση δεν έχουν και τόσο μεγάλη σημασία. Οι κύριοι καπνίζουν σαν φουγάρα, ο Πέτερ συγκεντρώνεται τόσο πολύ για ν' ακούσει καλύτερα, που κλείνουν τα μάτια του, η

Μητέρα φοράει ένα μακρύ σκούρο νεγκλιζέ κι η κυρία τρέμει εξαιτίας των αεροπλάνων που, δίχως να νοιάζονται καθόλου για την ομιλία, κατευθύνονται αποφασιστικά προς το Έσσεν. Ο Πατέρας πίνει με θόρυβο το τσάι του, η Μάργκοτ κι εγώ είμαστε αδελφικά ενωμένες από τον κοιμισμένο Μουσκί, που έχει ξαπλωθεί σε δύο διαφορετικά γόνατα.

Η Μάργκοτ φοράει μπιγκουτί στα μαλλιά της, εγώ έχω ντυθεί για ύπνο μ' ένα νυχτικό υπερβολικά μικρό, υπερβολικά κοντό και υπερβολικά στενό.

Η ατμόσφαιρα φαίνεται, κι εξάλλου είναι αυτή τη φορά, ξεστή, ευχάριστη και ειρηνική, ωστόσο περιμένω με αγωνία τις αντιδράσεις στην ομιλία. Δυσκολεύονται να συγκρατηθούν, ανυπομονούν περιμένοντας τον επόμενο καυγά. Φοστ, φοστ, σαν γάτος που προσπαθεί να παρασύρει ένα ποντίκι έξω από την τρύπα του, τσιγκλάνε ο ένας τον άλλον, μέχρι να φτάσουν στον τσακωμό.

Δική σου, Άννα

Τρίτη 28 Μαρτίου 1944

Πολυαγαπημένη μου Κίττυ,

Πολλά ακόμα θα μπορούσα να γράψω σχετικά με τα πολιτικά, αλλά σήμερα έχω πρώτα να σου πω ένα σωρό άλλα νέα. Πρώτον, η Μητέρα μου απαγόρευσε ν' ανεβαίνω εκεί πάνω, γιατί, κατά τη γνώμη της, η κυρία βαν Ντάαν ζηλεύει. Δεύτερον, ο Πέτερ κάλεσε τη Μάργκοτ ν' ανεβαίνει πάνω μαζί μου, δεν ξέρω αν το έκανε από ευγένεια ή αν είναι σοβαρό. Τρίτον, πήγα να ρωτήσω τον Πατέρα αν θεωρούσε ότι έπρεπε να με νοιάζει για τη ζήλια αυτή της κυρίας βαν Ντ. και είπε ότι όχι. Και τώρα; Η Μητέρα θύμωσε, μου απαγορεύει ν' ανέβω επάνω, θέλει ν' αρχίσω να μελετάω πάλι εδώ, με τον Ντούσσελ – μπορεί να ζηλεύει κι εκείνη. Ο Πατέρας συμφωνεί να μας παραχωρήσει στον Πέτερ κι εμένα τις λίγες αυτές ώρες και δε βλέπει τίποτα το κακό, αφού τα πάμε τόσο καλά. Η Μάργκοτ αγαπάει κι εκείνη τον Πέτερ, αλλά έχει την εντύπωση ότι τρεις δε συζητάνε τόσο καλά όσο δυο.

Αλλά το θέμα είναι ότι η Μητέρα πιστεύει ότι ο Πέτερ είναι ερωτευμένος μαζί μου. Για να είμαι ειλικρινής, θα ήθελα να ήταν αλήθεια, έτσι θα ήμασταν πάτσι και τα πράγματα θα ήταν πολύ πιο εύκολα. Επιπλέον εκείνη λέει ότι ο Πέτερ με κοιτάζει ασταμάτητα. Είναι αλήθεια ότι κλείνουμε συχνά το μάτι ο ένας στον άλλο μέσα στο δωμάτιο κι ότι κοιτάζει τα λακκάκια στα μάγουλά μου, αλλά αυτό εγώ δεν μπορώ να το αλλάξω. Έτσι δεν είναι;

Βρίσκομαι σε πολύ δύσκολη θέση. Έρχομαι σε σύγκρουση με τη Μητέρα κι εκείνη μ' εμένα, ο Πατέρας κλείνει τα μάτια του μπροστά σ' αυτή τη σιωπηλή πάλη. Η Μητέρα στενοχωριέται γιατί με αγαπάει ακόμα, εγώ δε στενοχωριέμαι καθόλου γιατί δεν της έχω πια καμία εμπιστοσύνη. Κι ο Πέτερ... δε θέλω να χάσω τον Πέτερ, είναι τόσο γλυκός και τον θαυμάζω τόσο. Όλα θα μπορούσαν να γίνουν τόσο όμορφα ανάμεσά μας, γιατί πρέπει οι γέροι να χώνουν τη μύτη τους στις υποθέσεις μας;

Ευτυχώς, μπορώ να κρύβω τα αισθήματά μου, κι εξάλλου καταφέρνω πολύ καλά να μην αφήνω να φανεί πόσο πολύ τον λατρεύω. Θα εκδηλωθεί άραγε ποτέ; Θα νιώσω ποτέ το μάγουλό του όπως το μάγουλο του Πέτελ στο όνειρό μου; Αχ, Πέτερ και Πέτελ, είσαι ένα και το αυτό πρόσωπο! Αυτοί δεν καταλαβαίνουν τι μας τραβάει τόσο πολύ τον έναν προς τον άλλο. Αχ, πότε θα καταφέρουμε επιτέλους να νικήσουμε τις δυσκολίες και πόσο ωραίο είναι να τις νικάει κανείς, γιατί το τέλος γίνεται έτσι ακόμη πιο όμορφο.

Όταν είναι ξαπλωμένος, με το κεφάλι του στα χέρια του και τα μάτια κλειστά, είναι ακόμα παιδί, όταν παίζει με τον Μουσκί ή μιλάει γι' αυτόν είναι τρυφερός, όταν κουβαλάει πατάτες ή άλλα βαριά πράγματα, τότε είναι δυνατός. Όταν πάει να κοιτάξει τη στιγμή των βομβαρδισμών ή να εξακριβώσει μέσα στο σκοτάδι αν έχουν μπει κλέφτες, είναι γενναίος, κι όταν είναι αδέξιος, ακριβώς τότε, είναι συγκινητικός. Προτιμώ να μου εξηγήει εκείνος από το να πρέπει εγώ να του μάθω κάτι, θα ήθελα πολύ να είναι καλύτερος από μένα σχεδόν σε όλους τους τομείς!

Δεν μου καίγεται καρφί για όλες αυτές τις Μαμάδες, αχ, μακάρι να μπορούσε να εκδηλωθεί.

Ο Πατέρας λέει πάντα ότι κάνω νάζια, αλλά δεν είναι αλήθεια, είμαι απλώς φιλάρεσκη. Δεν έχω ακόμη ακούσει πολλούς ανθρώπους να μου λένε ότι με βρίσκουν χαριτωμένη. Πέρα από τον Σ.Ν., που είπε ότι ήμουν πολύ χαριτωμένη όταν χαμογελούσα. Χτες ωστόσο ο Πέτερ μου έκανε μια ειλικρινή φιλοφρόνηση και θα σου πω περίπου τη συζήτησή μας, έτσι, από ευχαρίστηση. Ο Πέτερ μου έλεγε πολύ συχνά: «Χαμογέλα να σε δω!». Αυτό μου έκανε εντύπωση και χτες το βράδυ τον ρώτησα:

«Μα γιατί πρέπει να χαμογελάω συνέχεια;»

«Γιατί είναι χαριτωμένο. Έτσι, κάνουν λακκάκια τα μάγουλά σου. Αλήθεια, πώς γίνεται;»

«Έτσι γεννήθηκα. Έχω ένα λακκάκι και στο σαγόνι. Είναι το μόνο ωραίο πράγμα που έχω.»

«Όχι, όχι, αυτό δεν είναι αλήθεια!»

«Ναι, ξέρω πολύ καλά ότι δεν είμαι όμορφη, ποτέ δεν ήμουν και ποτέ δε θα είμαι!»

«Δε συμφωνώ καθόλου μαζί σου, εγώ νομίζω ότι είσαι όμορφη».

«Δεν είναι αλήθεια».

«Αφού σου το λέω. Μπορείς να με πιστέψεις!»

Τότε, φυσικά, είπα κι εγώ το ίδιο πράγμα γι' αυτόν.

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Τετάρτη 29 Μαρτίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Ο υπουργός Μπολκεστάιν χτες το βράδυ είπε στην ολλανδική εκπομπή από το Λονδίνο ότι μετά τον πόλεμο θα συγκέντρωσαν μια συλλογή από ημερολόγια και γράμματα σχετικά με τον πόλεμο. Φυσικά, όλοι την έπεσαν στο ημερολόγιό μου.

Σκέψου πόσο ενδιαφέρον θα ήταν αν δημοσίευα ένα μυθιστόρημα σχετικά με το Κρησφύγετο. Από τον τίτλο και μόνο οι άνθρωποι θα φαντάζονταν ότι πρόκειται για αστυνομικό μυθιστόρημα. Όχι, σοβαρά, καμιά δεκαριά χρόνια μετά τον πόλεμο οι άνθρωποι σίγουρα θα παραξενευτούν αν ακούσουν πώς ζούσαμε

εμείς οι Εβραίοι, πώς τρεφόμασταν και συζητούσαμε εδώ. Ακόμα κι αν σου μιλάω πολύ για μας, δεν ξέρεις παρά ελάχιστα πράγματα για τη ζωή μας. Δε σου έχω μιλήσει για την αγωνία που νιώθουν οι κυρίες όταν γίνονται βομβαρδισμοί.

Για παράδειγμα, όταν την Κυριακή 350 αγγλικά αεροσκάφη έριξαν πεντακόσιες χιλιάδες κιλά βόμβες πάνω από το Αϊμόιντεν, πώς άρχισαν τότε τα σπίτια να τρέμουν σαν στάχια στον άνεμο, ή για τον αριθμό των επιδημιών που κάνουν θραύση εδώ. Για όλα αυτά τα πράγματα δεν ξέρεις τίποτα κι αν έπρεπε να σου τα διηγηθώ όλα με τις πιο μικρές λεπτομέρειες, όλη μέρα δε θα έκανα τίποτα άλλο από το να σου τα περιγράφω. Οι άνθρωποι κάνουν ουρά για να προμηθευτούν ζαρζαβατικά κι ό,τι άλλο μπορείς να φανταστείς, οι γιατροί δεν μπορούν να επισκεφθούν τους ασθενείς τους γιατί τους κλέβουν τα οχήματά τους όπου και να βρεθούν, οι διαρρήξεις κι οι κλοπές είναι αμέτρητες, σε τέτοιο σημείο, που καταλήγει κανείς να αναρωτιέται τι έχει τσιμπήσει τους Ολλανδούς κι έγιναν κλέφτες έτσι ξαφνικά. Μικρά παιδιά, οχτώ κι έντεκα χρονών, σπάνε τα παράθυρα των διαμερισμάτων για να κλέψουν ό,τι βρουν μπροστά τους. Κανένας δεν τολμάει ν' αφήσει το σπίτι του για πέντε λεπτά, γιατί όταν φεύγει, μαζί μ' αυτόν φεύγει και το περιεχόμενο του διαμερισμάτός του. Κάθε μέρα στην εφημερίδα δημοσιεύονται αγγελίες που υπόσχονται αμοιβές για την επιστροφή γραφομηχανών, περσικών χαλιών, ηλεκτρικών ρολογιών, υφασμάτων κτλ. Διαλύουν τα ηλεκτρικά ρολόγια, ξεβιδώνουν τα τηλέφωνα από τους θαλάμους ως και το τελευταίο καλώδιο.

Το ηθικό του πληθυσμού δεν μπορεί να είναι καλό, όλοι πεινάνε, οι βδομαδιατίκες μερίδες αρκούν ίσα-ίσα για δυο μέρες, εκτός από κείνη του υποκατάστατου του καφέ. Η αποβίβαση καθυστερεί, οι άντρες εξαναγκάζονται να φύγουν για τη Γερμανία, τα παιδιά αρρωσταίνουν ή δεν τρέφονται καλά, όλοι κυκλοφορούν με λιωμένα ρούχα και παπούτσια. Μια σόλα στοιχίζει 7,5 φιορίνια στη μαύρη αγορά, κι επιπλέον οι περισσότεροι τσαγκάρηδες δε δέχονται πια πελάτες ή, κι αν δεχτούν, πρέπει να περιμένει κανείς τέσσερις μήνες μέχρι να ετοιμαστούν τα παπού-

τσια, αν δεν εξαφανιστούν στο μεταξύ. Σε όλα αυτά ένα είναι το καλό: τα σαμποτάζ ενάντια στις αρχές δεν παύουν να πολλαπλασιάζονται, ως αντίδραση στη στην έλλειψη ειδών διατροφής που γίνεται όλο και χειρότερη, και σε μέτρα που πλήττουν όλο και πιο σκληρά τον πληθυσμό. Όλη η υπηρεσία τροφодοσίας, η αστυνομία, οι υπάλληλοι, ή βοηθάνε τους συμπατριώτες τους ή αλλιώς τους καταγγέλλουν, προκαλώντας έτσι τη φυλάκισή τους. Ευτυχώς, δεν υπάρχει παρά ένα μικρό ποσοστό Ολλανδών πολιτών από την κακή πλευρά.

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Παρασκευή 31 Μαρτίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Σκέψου το λίγο, κάνει ακόμα αρκετό κρύο, αλλά οι περισσότεροι άνθρωποι δεν έχουν πια κάρβουνο εδώ κι ένα μήνα. Χάλια δεν ακούγεται; Γενικά το ηθικό ανέβηκε σχετικά με το ρωσικό μέτωπο, γιατί τα νέα είναι φανταστικά. Δε μιλάω συχνά για πολιτικά, θα πρέπει ωστόσο να σε πληροφορήσω για την τωρινή τους θέση: βρίσκονται στα σύνορα της Πολωνίας και, από την πλευρά της Ρουμανίας, στην όχθη του Προυθ.

Βρίσκονται πολύ κοντά στην Οδησό, έχουν περικυκλώσει το Ταρνοπόλ. Εδώ, κάθε βράδυ περιμένουν ένα ανακοινωθέν από τον Στάλιν.

Στη Μόσχα ρίχνουν τόσους τιμητικούς κανονιοβολισμούς, που κάθε μέρα θα πρέπει να σείεται ολόκληρη η πόλη. Δεν ξέρω αν το κάνουν επειδή το βρίσκουν διασκεδαστικό να παριστάνουν ότι ο πόλεμος είναι προ των πυλών τους ή γιατί δεν έχουν άλλους τρόπους να εκφράσουν τη χαρά τους!

Η Ουγγαρία έχει καταληφθεί από τα γερμανικά στρατεύματα, ένα εκατομμύριο Εβραίοι είναι ακόμα εκεί, τώρα σίγουρα είναι καταδικασμένοι κι αυτοί!

Εδώ τίποτα το ιδιαίτερο. Σήμερα είναι τα γενέθλια του κυρίου βαν Ντάαν. Πήρε δώρο δύο πακέτα καπνό, μια δόση καφέ —η γυναίκα του τον είχε βάλει κατά μέρος— ένα παντς με λεμόνι από

τον Κούχλερ, σαρδέλες από μέρους της Μήπ, κολόνια από μας, δύο κλαδιά κρίνα και τουλίπες. Να μην ξεχάσω και μια τάρτα με γέμιση βατόμουρο, λίγο σκληρή εξαιτίας της κακής ποιότητας του αλευριού και της απουσίας βούτυρου, αλλά, παρ' όλα αυτά, νόστιμης.

Τα κουτσομπολιά σχετικά με τον Πέτερ κι εμένα ηρέμησαν λίγο. Θα έρθει να με πάρει απόψε, ευγενικό από μέρους του, έτσι; Γιατί στην πραγματικότητα δεν του αρέσει να το κάνει. Είμαστε εξαιρετικοί φίλοι, είμαστε πολύ συχνά μαζί και συζητάμε για όλα τα θέματα που μπορείς να φανταστείς. Το βρίσκω αληθινά ευχάριστο που δε χρειάζεται να φυλάγομαι, όπως θα συνέβαινε με άλλα αγόρια, όταν θίγουμε λεπτά θέματα. Μιλούσαμε, για παράδειγμα, για το αίμα, έτσι καταλήξαμε φυσικά στην περίοδο. Μας βρίσκει γενναίες, εμάς τις γυναίκες, που μπορούμε κι αντέχουμε μια τέτοια απώλεια αίματος. Ακόμα κι εμένα με βρίσκει γενναία. Γιατί; Αναρωτιέμαι.

Η ζωή μου εδώ βελτιώθηκε θεαματικά. Ο Θεός δε μ' εγκατέλειψε και δε θα μ' εγκαταλείψει.

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Σάββατο 1 Απριλίου 1944

Πολυαγαπημένη μου Κίττυ,

Αλλά όλα είναι ακόμα τόσο δύσκολα, καταλαβαίνεις σίγουρα τι εννοώ, έτσι; Βιάζομαι τόσο πολύ να μου δώσει ένα φιλί, το φιλί αυτό που τόσο αργεί να 'ρθει. Με θεωρεί άραγε ακόμα φίλη, δεν είμαι κάτι παραπάνω;

Το ξέρεις, και το ξέρω, ότι είμαι δυνατή, ότι είμαι ικανή ν' αντιμετωπίσω μόνη μου τις περισσότερες στενοχώριες μου, ποτέ δεν συνήθιζα να τις μοιράζομαι με κάποιον άλλο, ποτέ δεν γαντζώθηκα σε μια μητέρα, αλλά τώρα θα ήθελα τόσο ν' ακουμπήσω το κεφάλι μου στον ώμο του και απλά να νιώσω ήρεμη.

Δεν μπορώ, και ποτέ δε θα μπορέσω, να ξεχάσω το όνειρό μου για το μάγουλο του Πέτερ, όταν όλα ήταν μόνο ευτυχία! Δεν το θέλει άραγε κι εκείνος; Μήπως είναι, απλά, υπερβολικά δειλός

για να ομολογήσει τον έρωτά του; Γιατί θέλει τόσο συχνά να βρίσκομαι κοντά του; Αχ, γιατί δεν μιλάει; Πρέπει να σταματήσω, πρέπει να διατηρήσω την ηρεμία μου, θα ξαναβρώ το κουράγιο μου και με λίγη υπομονή θα συμβούν τελικά αυτά που περιμένω, αλλά –κι αυτό είναι το χειρότερο– μοιάζει σαν να τον κυνηγάω εγώ, εγώ ανεβαίνω πάντα επάνω, ποτέ δεν κατεβαίνει εκείνος να με δει. Όμως αυτή η κατάσταση οφείλεται στα δωμάτια και καταλαβαίνει το πρόβλημα. Ναι, σίγουρα θα πρέπει να καταλαβαίνει περισσότερα πράγματα.

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Δευτέρα 3 Απριλίου 1944

Πολυαγαπημένη μου Κίττυ,

Σε αντίθεση με τη συνηθισμένη μου πρακτική, θα σου μιλήσω λεπτομερώς για το φαγητό, γιατί όχι μόνο στο Κρησφύγετο αλλά και σε ολόκληρη την Ολλανδία, σε ολόκληρη την Ευρώπη κι ακόμα πάρα πέρα, ο παράγοντας αυτός έχει γίνει πρωταρχικός και πολύ πολύπλοκος. Τους είκοσι επτά μήνες που περάσαμε εδώ, διασχίσαμε ένα πολύ μεγάλο αριθμό “περιόδων τροφής” και θα σου εξηγήσω αμέσως τι σημαίνει αυτό. Λέγοντας “περιόδους τροφής”, εννοώ περιόδους όπου δεν μπορείς να φας παρά ένα μόνο πιάτο ή ένα μόνο λαχανικό. Για ένα διάστημα δεν είχαμε τίποτα άλλο να φάμε εκτός από αντίδια με ή χωρίς άμμο, αντίδια με πουρέ πατάτας, αντίδια και πατάτες στην κατσαρόλα, έπειτα βρήκαμε σπανάκι, έπειτα μπρόκολο, λαχανίδες, αγγούρια, ντομάτες, ξυνολάχανα κτλ.

Δεν είναι στ’ αλήθεια καθόλου ευχάριστο να τρως μόνο ξυνολάχανο, μεσημέρι βράδυ για παράδειγμα, αλλά είσαι έτοιμος να κάνεις πολλά πράγματα όταν πεινάς. Την εποχή αυτή βρισκόμαστε σε ιδανική περίοδο, γιατί δεν έχουμε πια κανένα πράσινο χορταρικό. Για το γεύμα, το μενού της εβδομάδας αποτελείται από κόκκινα φασόλια, μπιζελόσουπα, πατάτες με αλευροκεφτέδες, κι αν θέλει ο Θεός γογγύλια ή σάπια καρότα, κι έπειτα πάλι κόκκινα φασόλια άλλη μια φορά. Τρώμε πατάτες σε όλα τα

γεύματα, ξεκινώντας από το πρόγευμα, εξαιτίας της έλλειψης ψωμιού, αλλά στο γεύμα είναι κάπως λιγότερο σοταρισμένες. Για σούπα χρησιμοποιούμε φασόλια κόκκινα και άσπρα, πατάτες, φακελάκια αποξηραμένων λαχανικών, φακελάκια ζωμό κοτόπουλου. Βρίσκουμε φασόλια κόκκινα μέσα σε όλα τα φαγητά, ακόμα και μέσα στο ψωμί. Το βράδυ τρώμε πάντα πατάτες με υποκατάστατο ζωμού κρέατος, και ευτυχώς που μας έχουν περισσέψει παντζάρια σαλάτα. Πρέπει επίσης να σου μιλήσω για τους αλευροκεφτέδες. Τους φτιάχνουμε με κυβερνητικό απαίσιο αλεύρι, νερό και μαγιά. Είναι τόσο σκληροί, που μένει κανείς με την εντύπωση ότι έχει πέτρες στο στομάχι, αλλά τέλος πάντων!

Η μεγάλη μας ατραξιόν είναι μια μικρή φέτα πατέ συκωτιού κάθε βδομάδα, και μαρμελάδα πάνω σε αβουτύρωτο ψωμί. Αλλά είμαστε ακόμα ζωντανοί και συχνά όλα αυτά είναι ακόμα και νόστιμα.

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Τετάρτη 5 Απριλίου 1944

Πολυαγαπημένη μου Κίττυ,

Εδώ και καιρό τώρα δεν ήξερα πια γιατί συνέχιζα να μελετάω. Το τέλος του πολέμου φαίνεται τόσο μακρινό, σαν ψεύτικο, σαν ένα πολύ όμορφο παραμύθι. Αν ο πόλεμος δεν έχει τελειώσει ως το Σεπτέμβριο, δεν πρόκειται να ξαναπάω σχολείο, γιατί δε θέλω να είμαι δύο τάξεις πίσω.

Οι μέρες μου γέμιζαν από Πέτερ, από Πέτερ αποκλειστικά, όνειρα και σκέψεις, ως το Σάββατο το βράδυ που αφέθηκα εντελώς, ήταν φριχτό. Μέσα στο δωμάτιο του Πέτερ το μόνο που έκανα ήταν να συγκρατώ τα δάκρυστά μου, αργότερα άρχισα να γελάω σαν τρελή με τους βαν Ντάαν. Τη στιγμή του παντς με λεμόνι ήμουν χαρούμενη κι εύθυμη, αλλά μόλις έμεινα μόνη, ένιωσα ότι έπρεπε ν' ανακουφιστώ κλαίγοντας. Με το νυχτικό μου, αφέθηκα να γλιστρήσω καταγής και στην αρχή συγκεντρώθηκα σε μια μεγάλη προσευχή, έπειτα, με το κεφάλι στα χέρια και τα γόνατα μαζεμένα, έκλαψα κουλουριασμένη στο γυμνό πάτωμα.

Ένας δυνατός λυγμός με ξανάφερε στην πραγματικότητα του δωματίου μου και συγκράτησα τα δάκρυά μου, γιατί δεν έπρεπε να με ακούσουν δίπλα.

Ύστερα προσπάθησα να ξαναπάρω θάρρος, το μόνο που έλεγα ήταν: «Πρέπει, πρέπει, πρέπει...». Σκυμμένη σ' αυτή την ασυνήθιστη θέση, έπεσα στην άκρη του κρεβατιού και συνέχισα να χτυπιέμαι, και λίγο μετά τις έντεκα ξάπλωσα στο κρεβάτι. Είχαν τελειώσει όλα! Και τώρα τέλειωσε οριστικά, πρέπει να μελετήσω για να μη μείνω ηλίθια, για να προοδεύσω, για να γίνω δημοσιογράφος, γιατί αυτό είναι που θέλω! Ξέρω ότι μπορώ να γράψω, μερικά από τα παραμύθια μου είναι καλά, οι περιγραφές του Κρησφύγετου χιουμοριστικές, πολλά πράγματα στο ημερολόγιό μου είναι ζωντανά, αλλά... αν έχω πραγματικά ταλέντο, θα φανεί αργότερα.

Το *Όνειρο της Εύας* είναι το καλύτερο παραμύθι μου, και το πιο απίστευτο είναι πως πραγματικά δεν ξέρω πού τα βρίσκω. Στη *Ζωή της Κάντυ* υπάρχουν πολλά καλά πράγματα, αλλά το σύνολο δεν λέει τίποτα. Ο καλύτερος και ο πιο αυστηρός από τους κριτές μου εδώ είμαι εγώ η ίδια, εγώ ξέρω τι είναι καλά ή άσχημα γραμμένο. Όταν δε γράφει κανείς, δεν μπορεί να καταλάβει πόσο ευχάριστο είναι. Παλιότερα, πάντα λυπόμουν που ήμουν εντελώς ανίκανη να ζωγραφίσω, αλλά τώρα είμαι πολύ ευχαριστημένη που ξέρω τουλάχιστον να γράφω. Κι αν δεν έχω ταλέντο για να γράψω σε εφημερίδες ή για να γράψω βιβλία, τότε θα μπορώ τουλάχιστον να γράφω για τον εαυτό μου. Αλλά, θέλω να προχωρήσω κι άλλο, δεν μπορώ να με φανταστώ να ζω μια ζωή σαν της Μητέρας, της κυρίας βαν Ντάαν κι όλων των γυναικών που κάνουν τη δουλειά τους κι έπειτα τις ξεχνάνε όλοι, θα πρέπει να έχω κάτι στο οποίο να μπορώ ν' αφοσιωθώ πέρα από τον άντρα μου και τα παιδιά μου! Ναι, δεν θέλω, σαν τους περισσότερους ανθρώπους, να έχω ζήσει για το τίποτα. Θέλω να είμαι χρήσιμη ή ευχάριστη στους ανθρώπους που ζουν γύρω μου και που ωστόσο δεν με γνωρίζουν, θέλω να συνεχίσω να ζω ακόμα και μετά το θάνατό μου. Και γι' αυτό ευγνωμονώ τόσο το Θεό που μου έδωσε μια δυνατότητα ν' αναπτυχθώ και να γράψω κι

επομένως να εκφράσω όλα όσα υπάρχουν μέσα μου!

Όταν γράφω, η στενοχώρια μου εξαφανίζεται, εξαφανίζονται όλα, το κουράγιο μου ξαναγεννιέται! Αλλά, να η κύρια ερώτηση, θα μπορέσω άραγε ποτέ να γράψω κάτι μεγάλο, θα γίνω ποτέ δημοσιογράφος ή συγγραφέας; Το ελπίζω πολύ, γιατί γράφοντας μπορώ να τα εκφράσω όλα, τις σκέψεις μου, τα ιδανικά μου και τους καρπούς της φαντασίας μου.

Είναι καιρός τώρα που δεν δούλεψα τη *Ζωή της Κάντυ*, μέσα στο μυαλό μου ξέρω ακριβώς τη συνέχεια της ιστορίας, αλλά δεν κυλάει σωστά. Ίσως να μην τελειώσω ποτέ και τα πάντα να καταλήξουν στο καλάθι των αχρήστων ή στη σόμπα. Είναι μια πολύ δυσάρεστη σκέψη, αλλά σκέφτομαι ότι στα δεκατέσσερα και με τόσο μικρή πείρα δεν μπορεί κανείς βέβαια να γράψει φιλοσοφία. Πρέπει λοιπόν να επιμείνω, να ξαναβρώ το θάρρος μου, τελικά θα τα καταφέρω, γιατί το να γράψω είναι αυτό που θέλω!

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Πέμπτη 6 Απριλίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Με ρώτησες τι χόμπυ και ενδιαφέροντα έχω και θα σου απαντήσω, αλλά σε προειδοποιώ, μην εκπλήσσεσαι, έχω ένα σωρό.

Πρώτα-πρώτα: το γράψιμο, αλλά στην πραγματικότητα αυτό δεν το λαγαριάζω σαν χόμπυ. Νούμερο δύο: Τα γενεαλογικά δέντρα. Ψάχνω τα γενεαλογικά δέντρα των βασιλικών οικογενειών της Γαλλίας, της Γερμανίας, της Ισπανίας, της Αγγλίας, της Αυστρίας, της Ρωσίας, των Σκανδιναβικών χωρών και της Ολλανδίας, σε όλες τις εφημερίδες, τα βιβλία και τα έγγραφα. Ξέρω ήδη πολλά πράγματα για πολλές από τις βασιλικές οικογένειες, και μάλιστα επειδή εδώ και πολύ καιρό κρατάω σημειώσεις απ' όλες τις βιογραφίες ή τα ιστορικά βιβλία που διαβάζω. Κι επιπλέον αντιγράφω πολλά κομμάτια ιστορίας.

Έτσι, το τρίτο μου χόμπυ είναι η ιστορία. Ο Πατέρας μού έχει ήδη αγοράσει πολλά βιβλία σχετικά, πραγματικά βιάζομαι να έρθει η μέρα που θα μπορώ να ξεκοκαλίζω όλα τα βιβλία της δημοτικής βιβλιοθήκης.

Στην τέταρτη θέση, έρχεται η μυθολογία της Ελλάδας και της Ρώμης. Κι εδώ, έχω διάφορα βιβλία σχετικά με το θέμα αυτό. Τις εννέα Μούσες ή τους εφτά Έρωτες του Δία μπορώ να σου τ' απариθμήσω χωρίς πρόβλημα. Τις γυναίκες του Ηρακλή και τα λοιπά, τις παίζω στα δάχτυλα.

Οι άλλες μου μανίες είναι οι σταρ του κινηματογράφου κι οι οικογενειακές φωτογραφίες.

Τρελαίνομαι να διαβάζω και τρελαίνομαι για βιβλία. Μ' ενδιαφέρει πολύ η ιστορία της τέχνης, ιδιαίτερα οι συγγραφείς, οι ποιητές ή οι ζωγράφοι. Όσο για τους μουσικούς, ίσως αυτό να έρθει αργότερα. Νιώθω σίγουρα αντιπάθεια για την Άλγεβρα, τη Γεωμετρία και τα Μαθηματικά. Γενικά μαθαίνω όλη τη σχολική ύλη με ευχαρίστηση, αλλά κυρίως την Ιστορία!

Δική σου, Άννα Φρανκ

Τρίτη 11 Απριλίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Το κεφάλι μου γυρίζει, πραγματικά δεν ξέρω από πού ν' αρχίσω. Την Πέμπτη (τελευταία φορά που σου έγραψα) όλα ήταν φυσιολογικά. Την Παρασκευή –ήταν Μεγάλη Παρασκευή– το απόγευμα παίξαμε *Μονόπολη*, όπως εξάλλου και το Σάββατο το απόγευμα. Οι μέρες αυτές πέρασαν πολύ γρήγορα. Το Σάββατο, γύρω στις δύο, άρχισαν να πέφτουν πυροβολισμοί αδιάκοπα. Πολυβόλα κατά τους κυρίους, έπειτα ξαφνικά απόλυτη ηρεμία.

Την Κυριακή το απόγευμα, έπειτα από πρόσκλησή μου, ο Πέτερ ήρθε να με δει στις τέσσερις και μισή. Στις πέντε και τέταρτο ανεβήκαμε στο μπροστινό πατάρι, όπου μείναμε ως τις έξι. Από τις έξι ως τις εφτά και τέταρτο, το ραδιόφωνο είχε μια όμορφη συναυλία με έργα Μότσαρτ, η Μικρή Νυχτερινή Μουσική μου άρεσε περισσότερο απ' όλα. Δεν αντέχω να την ακούω μέσα στην κουζίνα, γιατί η ωραία μουσική μ' αγγίζει ως τα βάθη της καρδιάς μου.

Την Κυριακή το βράδυ ο Πέτερ δεν μπόρεσε να κάνει μπάνιο,

γιατί η σκάφη, γεμάτη με ασπρόρουχα, ήταν στην κάτω κουζίνα. Έτσι, γύρω στις οχτώ, ανεβήκαμε κι οι δυο στο μπροστινό πατάρι και, για να μπορέσουμε να καθίσουμε άνετα, πήρα το μοναδικό μαξιλάρι που υπήρχε στο δωμάτιό μας. Καθίσαμε πάνω σ' ένα κιβώτιο. Το κιβώτιο και το μαξιλάρι ήταν πολύ στενά, είμαστε στριμωγμένοι πλάι πλάι, χρησιμοποιούσαμε τ' άλλα κιβώτια για να ακουμπάμε. Επιπλέον, μας έκανε συντροφιά ο Μουσκί, επομένως δεν ήμασταν κρυμμένοι από τα βλέμματα. Ξαφνικά, στις εννέα παρά τέταρτο, ο κύριος βαν Ντάαν σφύριξε και ρώτησε αν είχαμε ένα μαξιλάρι του κυρίου Ντούσσελ. Πεταχτήκαμε πάνω για να κατέβουμε με το μαξιλάρι, το γάτο και τον βαν Ντάαν. Απ' αυτό το μαξιλάρι ξεκίνησαν όλες μας οι στενοχώριες. Ο Ντούσσελ είχε θυμώσει, γιατί είχαμε πάρει το μαξιλάρι του και φοβόταν μη βρει ψείρες, έκανε ολόκληρη ιστορία για το βρωμομαξιλάρι του. Για να εκδικηθούμε τον απαίσιο χαρακτήρα του, ο Πέτερ κι εγώ, κρύψαμε δύο σκληρές βούρτσες στο κρεβάτι του, τις οποίες αναγκαστήκαμε να ξαναπάρουμε, γιατί ξαναγύρισε στο δωμάτιο. Διασκεδάσαμε αρκετά με τη διακοπή αυτή.

Αλλά η χαρά μας δεν επρόκειτο να κρατήσει πολύ. Στις εννέα και μισή ο Πέτερ χτύπησε απαλά την πόρτα και ρώτησε τον Πατέρα αν μπορούσε μια στιγμή να έρθει να τον βοηθήσει με μια περίπλοκη φράση στ' αγγλικά.

«Μου φαίνεται ύποπτο» είπα στη Μάργκοτ «αυτό ήταν πρόσχημα, είναι ολοφάνερο από τον τόνο τους, εμένα σαν διάρρηξη μου φαίνεται!»

Η υπόθεσή μου αποδείχτηκε σωστή, είχαν κάνει διάρρηξη στην αποθήκη. Σε χρόνο μηδέν ο Πατέρας, ο κύριος βαν Ντάαν κι ο Πέτερ ήταν κάτω, η Μάργκοτ, η Μητέρα, η κυρία βαν Ντ. κι εγώ περιμέναμε.

Τέσσερις γυναίκες που αγωνιούν νιώθουν την ανάγκη να μιλήσουν, αυτό συνέβαινε και μ' εμάς, όταν ξαφνικά ακούσαμε ένα χτύπημα κάτω κι έπειτα απόλυτη ησυχία, το ρολόι χτύπησε δέκα παρά τέταρτο. Το χρώμα είχε φύγει από τα πρόσωπά μας, αλλά ήμασταν ακόμα ήρεμες παρ' όλο το φόβο μας. Μα τι έκαναν λοιπόν οι κύριοι; Τι ήταν αυτό το χτύπημα; Μήπως πάλευαν με τους

διαρρήκτες; Καμιά μας δεν έκανε πια ερωτήσεις, περιμέναμε.

Δέκα η ώρα, βήματα στις σκάλες, ο Πατέρας μπήκε στο δωμάτιο, κατάχλωμος και νευρικός, μαζί με τον κύριο βαν Ντάαν. «Σβήστε τα φώτα, ανεβείτε αθόρυβα επάνω, πιστεύουμε ότι θα έρθει η αστυνομία!»

Δεν προλαβαίναμε ν' ανησυχήσουμε, σβήσαμε τα φώτα, άρπαξα βιαστικά ένα σακάκι κι ήμασταν ήδη επάνω.

«Λοιπόν, πείτε μας τι συνέβη, γρήγορα».

Αλλά δεν υπήρχε κανείς για να μας πει, οι κύριοι πρόλαβαν να ξανακατέβουν κάτω. Δεν ξαναγύρισαν και οι τέσσερις παρά μόνο στις δέκα και δέκα, οι δυο από αυτούς στήθηκαν μπροστά στο παράθυρο του Πέτερ, η πόρτα που βλέπει στο πλατύσκαλο ήταν κλειστή κι η πόρτα-βιβλιοθήκη κλειστή κι αυτή. Σκεπάσαμε το πορτατίφ μ' ένα πουλόβερ, έπειτα μας διηγήθηκαν τα εξής:

Ο Πέτερ στεκόταν στο πλατύσκαλο όταν άκουσε δύο δυνατά χτυπήματα, κατέβηκε κι είδε ότι έλειπε μια μεγάλη σανίδα στο αριστερό φύλλο της πόρτας της αποθήκης. Ανέβηκε τρέχοντας πάνω, ειδοποίησε τα μέλη της οικογένειας που ήταν ικανά ν' αμυνθούν, έπειτα κατέβηκαν κάτω κι οι τέσσερις. Οι διαρρήκτες ήταν εκεί όταν μπήκαν στην αποθήκη, αυθόρμητα ο βαν Ντάαν φώναξε: «Αστυνομία!», βιαστικά βήματα έξω, οι διαρρήκτες το είχαν βάλει στα πόδια. Για να μην παρατηρήσει η αστυνομία την τρύπα, έβαλαν ξανά τη σανίδα στη θέση της, αλλά μια κλωτσιά απέξω την έριξε πάλι κάτω. Οι κύριοι είχαν σαστίσει με την τόση τόλμη, ο βαν Ντάαν κι ο Πέτερ ένιωθαν ότι τους ερχόταν να κάνουν φόνο, ο βαν Ντάαν χτύπησε δυνατά το πάτωμα με το τσεκούρι και ξανάγινε σιωπή. Ξανάβαλαν τη σανίδα μπροστά στην τρύπα, αλλά και πάλι συναγερμός, ένα ζευγάρι έξω φώτισε ξανά την αποθήκη μ' έναν πολύ ισχυρό φακό χειριού. «Που να πάρει!» ψιθύρισε ένας από τους κυρίους... Τώρα άλλαξε από το ρόλο του αστυνομικού στο ρόλο του διαρρήκτη. Ανέβηκαν κι οι τρεις τρέχοντας πάνω, ο βαν Ντάαν κι ο Ντούσσελ πήραν τα βιβλία του τελευταίου, ο Πέτερ άνοιξε τις πόρτες και τα παράθυρα της κουζίνας και του ιδιαίτερου γραφείου, έριξε το

τηλέφωνο κάτω και παίρνοντας τη σκάφη βρέθηκαν κι οι τέσσερις πίσω από τις πόρτες του Κρησφύγετου.

(Τέλος πρώτου μέρους).

Ήταν προφανές ότι το ζευγάρι με το φακό είχε ειδοποιήσει την αστυνομία. Ήταν Κυριακή βράδυ, το βράδυ της ημέρας του Πάσχα, την άλλη ημέρα δε θα ερχόταν κανένας στο γραφείο, επομένως κανένας δεν μπορούσε να κάνει τίποτα πριν από την Τρίτη το πρωί. Σκέψου ότι για δυο νύχτες και μια μέρα να ζούσαμε μέσα στην αγωνία! Δε σκεφτόμασταν τίποτα, μέναμε καθισμένοι εκεί, στο απόλυτο σκοτάδι, γιατί η κυρία βαν Ντ. από το φόβο της είχε ξεβιδώσει εντελώς το γλόμπο, μιλούσαμε ψιθυριστά, σε κάθε τρίξιμο άκουγε κανείς “σουτ, σουτ”. Δέκα και μισή, έντεκα, ούτε ένας ήχος, ο καθένας με τη σειρά του, ο Πατέρας κι ο βαν Ντάαν ήρθαν να μας δουν. Έπειτα, στις έντεκα και τέταρτο, θόρυβοι κάτω. Σ’ εμάς, άκουγε κανείς καθαρά όλη την οικογένεια ν’ αναπνέει, κατά τ’ άλλα μέναμε ακίνητοι. Βήματα στο σπίτι, στο ιδιαίτερο γραφείο, στην κουζίνα, έπειτα... στη σκάλα μας! Όλοι κρατούσαν την αναπνοή τους, οχτώ καρδιές χτυπούσαν σαν τρελές, βήματα στη σκάλα μας, έπειτα τραντάγματα στην πόρτα-βιβλιοθήκη. Απερίγραπτη στιγμή. «Χαθήκαμε!» είπα εγώ και μας έβλεπα να μας παίρνει και τους οχτώ την ίδια εκείνη νύχτα η Γκεστάπο.

Δυο φορές τράνταξαν γερά την πόρτα-βιβλιοθήκη, έπειτα ένα κουτί έπεσε, τα βήματα απομακρύνθηκαν, για την ώρα είχαμε σωθεί! Ανατριχιάσαμε όλοι, ακούγονταν δόντια να χτυπάνε χωρίς να μπορεί να προσδιορίσει ποιανού, κανένας δε μιλούσε πια, μέيناμε καθισμένοι έτσι ως τις έντεκα και μισή.

Δεν ακουγόταν τίποτα απολύτως μέσα στο σπίτι, αλλά το φως ήταν αναμμένο στο πλατύσκαλό μας, ακριβώς μπροστά στη βιβλιοθήκη. Η βιβλιοθήκη μας τους είχε φανεί μυστηριώδης; Ή η αστυνομία είχε ξεχάσει να σβήσει το φως; Οι γλώσσες λύθηκαν, όλοι είχαν φύγει, εκτός ίσως από ένα φύλακα μπροστά στην πόρτα.

Τότε κάναμε τρία πράγματα, φοβηθήκαμε, αρχίσαμε να

τρέμουμε και, τρίτον, πήγαμε στην τουαλέτα. Οι κουβάδες ήταν στο πατάρι, μόνο το μεταλλικό καλάθι των αχρήστων του Πέτερ μπορούσαμε να χρησιμοποιήσουμε. Ο βαν Ντάαν πήγε πρώτος, έπειτα ο Πατέρας, η Μητέρα αισθανόταν πολύ άβολα. Ο Πατέρας πήρε το καλάθι στο δωμάτιο, όπου η Μάργκοτ, η κυρία βαν Ντ. κι εγώ το χρησιμοποιήσαμε με μεγάλη μας χαρά, τελικά το αποφάσισε κι η Μητέρα. Κάθε φορά το άτομο ζητούσε χαρτί, ευτυχώς εγώ είχα αρκετό στην τσέπη μου. Το καλάθι βρωμούσε, όλοι μιλούσαν ψιθυριστά κι ήμασταν κουρασμένοι, ήταν μεσάνυχτα. «Ξαπλώστε κάτω και κοιμηθείτε!» Μας έδωσαν στην καθεμιά, τη Μάργκοτ κι εμένα, από ένα μαξιλάρι και μια κουβέρτα. Η Μάργκοτ ξάπλωσε κοντά στην ντουλάπα με τις προμήθειες, εγώ ανάμεσα στα πόδια του τραπεζιού. Κοντά στο πάτωμα η βρώμα δεν ήταν και τόσο έντονη, αλλά, παρ' όλα αυτά, η κυρία βαν Ντ. πήγε νυχοπατώντας να φέρει λίγη σκόνη χλωρίου, ένα κουρέλι πάνω στο καλάθι λιγότευε κάπως τη βρώμα.

Ψιθυρίσματα, φόβος, βρώμα, πορδές και κάποιος μόνιμα στο καλάθι, άντε να κοιμηθείς. Στις δύο και μισή ήμουν πολύ εξαντλημένη κι ως τις τρεις και μισή δεν άκουσα πια τίποτα. Ξύπνησα όταν η κυρία βαν Ντ. ξαπλώθηκε με το κεφάλι της στα πόδια μου.

«Δώστε μου κάτι σας παρακαλώ να φορέσω» ζήτησα, μου έδωσαν, αλλά μη με ρωτάς τι, ένα μάλλινο παντελόνι για να βάλω πάνω από την πιτζάμα μου, το κόκκινο πουλόβερ και τη μαύρη φούστα, άσπρα καλτσάκια και μακριές τρύπιες κάλτσες από πάνω. Έπειτα η κυρία βαν Ντ. ξαναπήρε τη θέση της στην καρέκλα κι ο κύριος βαν Ντ. ήρθε να ξαπλώσει στα πόδια μου.

Από τις τρεις και μισή άρχισα να σκέπτομαι, έτρεμα ακόμα τόσο πολύ, που ο βαν Ντάαν δεν μπορούσε να κοιμηθεί, ετοιμαζόμουν για την επιστροφή της αστυνομίας. «Λοιπόν, θα πρέπει να τους πούμε γιατί κρυβόμαστε. Αν είναι απ' τους καλούς Ολλανδούς όλα θα πάνε καλά. Αν είναι Ασφαλίτες, θα πρέπει να εξαγοράσουμε τη σιωπή τους!»

«Εξαφάνισε τουλάχιστον το ραδιόφωνο!» αναστέναζε η κυρία βαν Ντ.

«Ναι, μέσα στο φούρνο» ειρωνεύτηκε ο κύριος βαν Ντ. «Αν βρουν εμάς, ας βρουν και το ραδιόφωνο!»

«Τότε, θα βρουν επίσης και το ημερολόγιο της Άννας» ανακατεύτηκε ο Πατέρας.

«Δεν έχουμε παρά να το κάψουμε!» πρότεινε η πιο τρομοκρατημένη από μας.

Αυτή η στιγμή κι η στιγμή που η αστυνομία τράνταξε τη βιβλιοθήκη μου προκάλεσαν τη μεγαλύτερη αγωνία. Όχι το ημερολόγιό μου, αν κάψουν το ημερολόγιό μου, ας κάψουν κι εμένα! Ο Πατέρας δεν απάντησε ευτυχώς!

Δεν είναι καθόλου ενδιαφέρον να μεταφέρω όλες τις συζητήσεις που θυμάμαι, μιλήσαμε τόσο πολύ, ενθάρρυνα την κυρία βαν Ντ. που φοβόταν. Μιλούσαμε για φυγή και για ανακρίσεις της Γκεστάπο, λέγαμε να τηλεφωνήσουμε και να διατηρήσουμε το κουράγιο μας.

«Τώρα θα πρέπει να φερθούμε σαν στρατιώτες, κυρία βαν Ντ., αν χρειαστεί να θυσιαστούμε, σύμφωνα, αλλά για τη βασιλίσσα και την πατρίδα, για την ελευθερία, την αλήθεια και δικαιοσύνη, όπως μας επαναλαμβάνουν συνέχεια στην ολλανδική εκπομπή. Το μόνο τραγικό είναι ότι θα τους παρασύρουμε όλους στη δυστυχία μας!»

Έπειτα από μια ώρα ο κύριος βαν Ντάαν άλλαξε πάλι θέση με τη γυναίκα του, ο Πατέρας ήρθε κοντά μου. Οι κύριοι κάπνιζαν αδιάκοπα, κάπου κάπου ένας βαθύς αναστεναγμός, έπειτα πιπί στα γρήγορα κι όλα ξανάρχιζαν από την αρχή. Τέσσερις η ώρα, πέντε η ώρα, πεντέμισι. Σηκώθηκα για ν' αφουγκραστώ τους θορύβους μαζί με τον Πέτερ, καθόμασταν τόσο κοντά, που νιώθαμε τα κορμιά μας να τρέμουν, κάπου κάπου ανταλλάζαμε μια λέξη κι αφουγκραζόμασταν με το αυτί τεντωμένο.

Σρο δωμάτιο έβγαλαν το καμουφλάζ κι έκαναν ένα γραπτό κατάλογο των σημείων που έπρεπε να συζητήσουν στο τηλέφωνο με τον Κλάιμαν. Πραγματικά, σκόπευαν να τηλεφωνήσουν στον Κλάιμαν στις εφτά για να έρθει κάποιος εδώ. Ο κίνδυνος να τους ακούσει ο φύλακας που στεκόταν μπροστά στην πόρτα ή στην αποθήκη ήταν μεγάλος, αλλά ο κίνδυνος μιας επιστροφής

της αστυνομίας ακόμα μεγαλύτερος. Παρόλο που εσωκλείω και την ίδια τη λίστα, θα την αντιγράψω για μεγαλύτερη σαφήνεια:

Διάρρηξη: Ήρθε η αστυνομία ως την περιστρεφόμενη βιβλιοθήκη, όχι παραπέρα. Κάποιος διέκοψε προφανώς τους διαρρήκτες, παραβίασαν την πόρτα της αποθήκης κι έφυγαν από τον κήπο. Η εξώπορτα είναι αμπαρωμένη, ο Κούχλερ σίγουρα έφυγε από τη δεύτερη πόρτα.

Οι γραφομηχανές κι οι αριθμομηχανές είναι ασφαλείς στο μαύρο ντουλάπι του ιδιαίτερου γραφείου.

Επιπλέον, εσώρουχα της Μιήπ ή της Μπεπ βρίσκονται στη σκάφη μέσα στην κουζίνα.

Μόνο η Μπεπ κι ο Κούχλερ έχουν κλειδί της δεύτερης πόρτας, ίσως να έχει σπάσει η κλειδαριά.

Να προσπαθήσουν να ειδοποιήσουν τον Γιαν, να βρουν το κλειδί και να ρίξουν μια ματιά στο γραφείο, και πρέπει επίσης να ταΐσουν το γάτο.

Όλα έγιναν χωρίς πρόβλημα, τηλεφωνήσαμε στον Κλάιμαν, βγάλαμε τις μπάρες, κρύψαμε τη γραφομηχανή στο χρηματοκιβώτιο. Ύστερα καθίσαμε στο τραπέζι και περιμέναμε τον Γιαν ή την αστυνομία. Ο Πέτερ είχε αποκοιμηθεί, ο κύριος βαν Ντάαν κι εγώ ήμασταν ξαπλωμένοι στο πάτωμα, όταν αντήχησαν ηχηρά βήματα κάτω. Σηκώθηκα σιγά. «Είναι ο Γιαν!»

«Όχι, όχι, είναι η αστυνομία!» έλεγαν όλοι οι άλλοι. Χτύπησαν από τη μεριά μας, η Μιήπ σφύριξε. Για την κυρία βαν Ντάαν αυτό παραήταν, χλωμή σαν πεθαμένη κι εξουθενωμένη, είχε σωριαστεί στην καρέκλα της, κι αν η ένταση κρατούσε άλλο ένα λεπτό, σίγουρα θα είχε λιποθυμήσει. Όταν ο Γιαν κι η Μιήπ μπήκαν μέσα, το δωμάτιό μας παρουσίαζε ένα υπέροχο θέαμα, το τραπέζι και μόνο άξιζε τον κόπο να φωτογραφηθεί. Υπήρχε εκεί ένα περιοδικό *Κινηματογράφος και Θέατρο*, ανοιχτό σε μια σελίδα που έδειχνε χορεύτριες και είχε λερωθεί από πηκτίνη και μαρμελάδα που παίρναμε για να καταπολεμήσουμε τη διάρροια, δύο βάζα μαρμελάδα, μισό κι ένα τέταρτο από σάντουιτς, πηκτίνη, ένας καθρέφτης, μια χτένα, σπίρτα, στάχτη, τσιγάρα, καπνός, ένα τασάκι, βιβλία, μια κιλότα, ένας φακός, η χτένα της κυρίας

βαν Ντ., χαρτί τουαλέτας κτλ. Φυσικά, υποδεχτήκαμε τον Γιαν και τη Μιήπ με ένα ξέσπασμα χαράς και δάκρυα, ο Γιαν έκλεισε την τρύπα καρφώνοντας μια σανίδα και δεν άργησε να φύγει μαζί με τη Μιήπ, για να δηλώσει τη διάρρηξη στην αστυνομία. Εξάλλου η Μιήπ είχε βρει κάτω από την πόρτα του μαγαζιού ένα σημείωμα του Σλέεχερς, του νυχτοφύλακα, που είχε εντοπίσει την ανοιχτή τρύπα κι είχε ειδοποιήσει την αστυνομία, ο Γιαν θα πήγαινε να τον δει κι αυτόν.

Έτσι, δεν είχαμε παρά μόνο μισή ώρα για να συγυριστούμε, ποτέ δεν είδα να γίνονται τόσες μεταμορφώσεις σε τόσο λίγο χρόνο, όσες εκείνη τη μισή ώρα. Η Μάργκοτ κι εγώ τακτοποιήσαμε τα κρεβάτια κάτω, πήγαμε στην τουαλέτα, βουρτσίσαμε τα δόντια μας, πλύναμε τα χέρια μας και χτενιστήκαμε. Έπειτα τακτοποίησα λίγο ακόμα στο δωμάτιο κι ανέβηκα ξανά πάνω, είχαν ήδη αδειάσει το τραπέζι, τραβήξαμε νερό, βάλαμε να φτιάξουμε καφέ και τσάι, βράσαμε γάλα, στήσαμε το τραπέζι για τον καφέ, ο Πατέρας κι ο Πέτερ άδειασαν τα καθίκια από τα τσίσα και τα κακά ξεπλένοντάς τα με ζεστό νερό και σκόνη χλωρίου. Το μεγαλύτερο ξεχείλιζε κι ήταν τόσο βαρύ, που δυσκολεύτηκαν να το σηκώσουν, εξάλλου είχε τέτοια διαρροή, που χρειάστηκε να το μεταφέρουν με έναν κουβά.

Στις έντεκα ξαναβρεθήκαμε με τον Γιαν γύρω από το τραπέζι και λίγο-λίγο το σπίτι ξαναπήρε τη φιλόξενη όψη του.

Η εκδοχή του Γιαν ήταν η ακόλουθη:

«Στο σπίτι των Σλέεχερς η γυναίκα του μου είπε – ο κύριος κοιμόταν– ότι κάνοντας ένα γύρο κατά μήκος των καναλιών, ο κύριος είχε ανακαλύψει την τρύπα και, μαζί μ' έναν αστυνόμο που είχε πάει να φέρει, είχε επιθεωρήσει το ακίνητο».

Ο κύριος Σλέεχερς είναι ιδιωτικός νυχτοφύλακας και περνάει κάθε βράδυ με το ποδήλατο κατά μήκος των καναλιών, με τους δυο του σκύλους. Ο κύριος θα ερχόταν την Τρίτη να δει τον Κούχλερ και να του διηγηθεί τα υπόλοιπα.

Στο τμήμα δεν είχαν μάθει ακόμα για την διάρρηξη, αλλά αμέσως το σημείωσαν για να έρθουν κι εκείνοι την Τρίτη και να κάνουν μια διαπίστωση. Γυρίζοντας ο Γιαν πέρασε κατά τύχη

μπροστά από του κυρίου βαν Χούβεν, που μας προμηθεύει πατάτες, και του είπε ότι είχε γίνει διάρρηξη.

«Το ξέρω» είπε ο βαν Χούβεν με αδιάφορο ύφος «πέρασα χτες το βράδυ μπροστά από το ακίνητό σας με τη γυναίκα μου και είδα μια τρύπα στην πόρτα, η γυναίκα μου ήθελε να απομακρυνθεί, αλλά εγώ έριξα μια ματιά (με το φακό) και τη στιγμή εκείνη θα πρέπει να το 'βαλαν στα πόδια οι διαρρηκτές. Για μεγαλύτερη ασφάλεια δεν φώναξα την αστυνομία, στην περίπτωση σας προτιμώ να μην ανακατεύομαι, δεν ξέρω τίποτα, αλλά νομίζω ότι μαντεύω». Ο Γιαν τον ευχαρίστησε και συνέχισε το δρόμο του. Ο βαν Χούβεν σίγουρα θα πρέπει να υποπτεύεται ότι είμαστε εδώ, γιατί πάντα φέρνει τις πατάτες μετά τις δώδεκα και μισή κι όχι μετά τη μία και μισή. Τι ωραίος τύπος!

Όταν ο Γιαν έφυγε και τελειώσαμε το πλύσιμο των πιάτων ήταν μία η ώρα. Πήγαμε όλοι να κοιμηθούμε. Στις τρεις παρά τέταρτο ξύπνησα και είδα ότι ο κύριος Ντούσσελ είχε ήδη εξαφανιστεί. Εντελώς κατά τύχη, με νυσταγμένο ύφος, συνάντησα στο λουτρό τον Πέτερ, που μόλις είχε κατέβει. Δώσαμε ραντεβού κάτω. Φρεσκάρισα το πρόσωπό μου και κατέβηκα κάτω.

«Έχεις ακόμα το κουράγιο να έρθεις στη σοφίτα;» με ρώτησε. Είπα ότι είχα το κουράγιο, πήρα το μαξιλάρι μου τυλιγμένο σε ένα κομμάτι ύφασμα και πήγαμε στη μπροστινή μεριά της σοφίτας. Ο καιρός ήταν υπέροχος και σε λίγο οι σειρήνες άρχισαν να ουρλιάζουν – εμείς μείναμε εκεί που βρισκόμασταν. Ο Πέτερ πέρασε το μπράτσο του γύρω από τον ώμο μου, πέρασα κι εγώ το μπράτσο μου γύρω από τον ώμο του, περιμέναμε υπομονετικά, αγκαλιασμένοι, μέχρι που ήρθε η Μάργκοτ να μας φωνάζει στις τέσσερις για τον καφέ.

Φάγαμε το ψωμί μας, ήπιαμε τη λεμονάδα μας και είπαμε αστεία, επομένως είχαμε ξαναβρεί το ηθικό μας, κατά τ' άλλα, όλα έγιναν όπως συνήθως, ευχαρίστησα τον Πέτερ το βράδυ, γιατί ήταν ο πιο γενναίος απ' όλους.

Κανένας από μας δεν είχε ξαναπεράσει ποτέ τόσο μεγάλο κίνδυνο όσο εκείνη τη νύχτα, ο Θεός πραγματικά μας προστάτεψε, για φαντάσου λίγο, η αστυνομία τράνταξε τη βιβλιοθήκη μας,

ακριβώς μπροστά ήταν αναμμένο το φως κι εμάς δεν μας αντιλήφθηκαν. «Χαθήκαμε!» είπα σιγανά τη στιγμή εκείνη, αλλά να 'μαστε και πάλι σώοι και αβλαβείς.

Όταν γίνει η απόβαση κι αρχίσουν να πέφτουν βροχή οι βόμβες, ο καθένας θα πρέπει να προφυλαχτεί μόνος του, αλλά αυτή τη στιγμή ανησυχούσαμε γι' αυτούς τους καλούς, αθώους Χριστιανούς που μας βοηθάνε. «Σωθήκαμε, συνεχίστε να μας σώξετε!», είναι το μόνο που μπορούμε να πούμε.

Το επεισόδιο αυτό προκάλεσε πολλές αλλαγές. Από δω και στο εξής ο Ντούσσελ θα κάνει τη δουλειά του στο λουτρό, ο Πέτερ θα αναλάβει την επιθεώρηση του σπιτιού από τις οχτώμισι ως τις εννιάμισι. Δεν επιτρέπεται πια ν' ανοίξουμε το παράθυρο του Πέτερ, γιατί ο τύπος από την Κεχ είδε το παράθυρο ανοιχτό, δεν μπορούμε πια να τραβήξουμε το νερό μετά τις εννιάμισι το βράδυ. Ο κύριος Σλέεχερς προσλήφθηκε σαν νυχτοφύλακας. Σήμερα το βράδυ θα έρθει ένας ξυλουργός που είναι στην παρανομία, και από τις λευκές σανίδες των κρεβατιών μας της Φρανκφούρτης, θα φτιάξει κάτι για να μας οχυρώσει. Τώρα συζητάμε στο Κρησφύγετο επιχειρήματα υπέρ κι επιχειρήματα κατά. Ο Κούχλερ μας επέπληξε για την απροσεξία μας, ο Γιαν είπε κι εκείνος ότι δεν έπρεπε να κατεβαίνουμε ποτέ. Τώρα πρέπει να μάθουμε αν ο Σλέεχερς είναι άνθρωπος εμπιστοσύνης, αν τα σκυλιά θ' αρχίσουν να γαυγίζουν αν ακούσουν κάποιον πίσω από την πόρτα, πώς να οχυρωνόμαστε, κι ένα σωρό άλλα πράγματα.

Όλα αυτά τα γεγονότα μας προσγείωσαν απότομα στην πραγματικότητα, στο ότι είμαστε αλυσοδεμένοι Εβραίοι, αλυσοδεμένοι σ' ένα μόνο μέρος, δίχως δικαιώματα και με χιλιάδες υποχρεώσεις. Εμείς οι Εβραίοι δεν πρέπει ποτέ ν' ακούμε την καρδιά μας, πρέπει να είμαστε θαρραλέοι και δυνατοί, πρέπει να υπομένουμε όλες τις δυσάρεστες καταστάσεις δίχως να διαμαρτυρόμαστε, πρέπει να κάνουμε ό,τι μπορούμε και να συνεχίσουμε να έχουμε εμπιστοσύνη στο Θεό. Μια μέρα ο φριχτός αυτός πόλεμος θα τελειώσει επιτέλους, μια μέρα θα μπορούμε να είμαστε ανθρώπινα όντα κι όχι μόνο Εβραίοι!

Ποιος το επέβαλε αυτό; Ποιος μας έκανε εμάς, τους Εβραίους μια εξαίρεση ανάμεσα σε όλους τους λαούς; Ποιος μας έκανε να υποφέρουμε τόσο μέχρι τώρα; Ο Θεός μας έπλασε έτσι, αλλά ο Θεός επίσης θα μας ανυψώσει. Αν αντέξουμε όλη αυτή την αθλιότητα κι αν εξακολουθούν να υπάρχουν Εβραίοι, τότε οι Εβραίοι θα πάψουν να είναι καταραμένοι και θα γίνουν υποδείγματα. Και ποιος ξέρει, ίσως η πίστη μας θα διδάξει στον κόσμο και σ' όλους τους λαούς ποιο είναι το καλό. Άραγε για το λόγο αυτό και μόνο πρέπει να υποφέρουμε; Δε θα μπορούσαμε ποτέ να γίνουμε αποκλειστικά Ολλανδοί ή αποκλειστικά Άγγλοι, σ' όποια χώρα κι αν ζούμε θα παραμείνουμε πάντα Εβραίοι, κι επιπλέον πρέπει να παραμείνουμε πάντα Εβραίοι, αλλά θέλουμε και να παραμείνουμε.

Κουράγιο! Ας συνεχίσουμε να συνειδητοποιούμε το καθήκον μας και ας μην παραπονιόμαστε, θα έρθει το τέλος, ο Θεός ποτέ δεν εγκατέλειψε το λαό μας. Μέσα από τους αιώνες οι Εβραίοι επιβίωσαν, μέσα από κάθε αιώνα οι Εβραίοι αναγκάστηκαν να υποφέρουν, αλλά μέσα από τους αιώνες έγιναν δυνατοί, οι αδύνατοι εντοπίζονται κι οι δυνατοί θα επιζήσουν και δε θα πεθάνουν ποτέ!

Εκείνη τη νύχτα αλήθεια σκέφτηκα ότι θα πέθαινα, περίμενα την αστυνομία, ήμουν έτοιμη, έτοιμη όπως οι στρατιώτες στο πεδίο της μάχης. Ήθελα να πεθάνω για την πατρίδα, αλλά τώρα, τώρα που είμαι πάλι σώα και αβλαβής, τώρα η πρώτη μου επιθυμία για όταν τελειώσει ο πόλεμος είναι να πολιτογραφηθώ Ολλανδή!

Αγαπώ τους Ολλανδούς, αγαπώ τη χώρα μας, αγαπώ τη γλώσσα και θέλω να εργαστώ εδώ. Κι ακόμα κι αν χρειαστεί να γράψω στη Βασίλισσα, δεν θα λυγίσω πριν πετύχω το σκοπό μου!

Ανεξαρτητοποιούμαι όλο και περισσότερο από τους γονείς μου, παρόλο που είμαι μικρή ακόμα, έχω μεγαλύτερη όρεξη για τη ζωή και μια πιο σίγουρη και πιο αγνή αίσθηση για τη δικαιοσύνη από τη Μητέρα. Ξέρω τι θέλω, έχω ένα σκοπό, έχω μια γνώμη, έχω μια πίστη κι έναν έρωτα. Αφήστε με να είμαι ο εαυτός μου, τότε είμαι ευτυχισμένη. Ξέρω ότι είμαι γυναίκα, μια γυναίκα με

εσωτερική δύναμη και θάρρος! Αν ο Θεός μ' αφήσει να ζήσω, θα προχωρήσω πολύ περισσότερο απ' όσο προχώρησε ποτέ η Μητέρα, δεν θα μείνω ασήμαντη, θα εργαστώ στον κόσμο και για τους ανθρώπους!

Και σήμερα ξέρω ότι το θάρρος κι η ευτυχία έρχονται πρώτα στη σειρά των αναγκαίων!

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Παρασκευή 14 Απριλίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Όλοι εδώ βρίσκονται σε αναβρασμό. Ο Πιμ έφτασε σχεδόν στο όριο του· η κυρία βαν Ντ. είναι στο κρεβάτι με συνάχι και γκρινιάζει· ο κύριος βαν Ντ. έχει γίνει κατάχλωμος από την έλλειψη τσιγάρων· ο Ντούσσελ, που θυσίασε πολλές από τις ανέσεις του, μας το θυμίζει συνεχώς κάνοντας παρατηρήσεις κτλ. Εξάλλου φαίνεται πως ξεμείναμε από τύχη αυτό τον καιρό. Οι τουαλέτες έχουν διαρροή κι η βρύση έχει χαλάσει. Χάρη στις πολυάριθμες επαφές μας, θα επισκευαστούν και τα δυο γρήγορα.

Καμιά φορά γίνομαι συναισθηματική, το ξέρεις, αλλά υπάρχει μερικές φορές υπάρχει λόγος γι' αυτό. Όταν ο Πέτερ κι εγώ, μέσα σε μια φοβερή ακαταστασία και σκόνη, καθόμαστε αγκαλιασμένοι σ' ένα σκληρό ξύλινο κιβώτιο κι εκείνος παίζει με μια μπούκλα μου, όταν έξω τα πουλιά κελαηδάνε, όταν βλέπουμε τα δέντρα να βγάζουν φύλλα, όταν ο ήλιος σε τραβάει προς τα έξω, όταν ο ουρανός είναι τόσο γαλάζιος, αχ, τότε θέλω τόσα πολλά πράγματα!

Εδώ μέσα δεν βλέπω παρά μόνο συνοφρυωμένα και κατσούφικα πρόσωπα, και δεν ακούω παρά μόνο συγκρατημένους αναστεναγμούς και παράπονα, θα 'λεγες ότι ξαφνικά η ζωή μας άλλαξε προς το χειρότερο. Αν είναι σε τέτοιο σημείο αφόρητη, φταίμε εμείς. Εδώ, στο Κρησφύγετο, κανένας δε δίνει το καλό παράδειγμα. Ο καθένας πρέπει να τα βγάλει πέρα μόνος του με τα σκαμπανεβάσματα της διάθεσής του.

Η φράση που ακούγεται κάθε μέρα: «Άντε να τελειώνει!»

Δουλειά, αγάπη, θάρρος, φροντίδα,

Μου δίνουν χαρά και φέρνουν ελπίδα.

Αλήθεια πιστεύω, Κιτ, ότι μου 'χει σαλέψει λιγάκι σήμερα, κι ωστόσο δεν ξέρω γιατί. Είναι όλα μπερδεμένα, δίχως κανέναν ειρμό, και καμιά φορά αμφιβάλλω σοβαρά ότι θα ενδιαφερθεί κανείς ποτέ για τις φλυαρίες μου. Οι ονειροπολήσεις ενός ασχημόπαπου θα είναι ο τίτλος όλων αυτών των ανοησιών. Οι κύριοι Μπολκεστάιν ή Χερμπράντ(*) σίγουρα δεν θα βρουν πολύ ενδιαφέρον το δικό μου ημερολόγιο.

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Σάββατο 15 Απριλίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

«Ο ένας τρόμος ακολουθεί τον άλλο. Πότε επιτέλους θα τελειώσουν όλα αυτά;»

Γεγονός αξιοσημείωτο. Άκου τι μας συνέβη πάλι. Ο Πέτερ ξέχασε να βγάλει το σύρτη από την πόρτα. Το αποτέλεσμα είναι ότι ο Κούχλερ κι οι άνθρωποι της αποθήκης δεν μπορούσαν να μπουν μέσα. Ο Κούχλερ πήγε δίπλα στην Κεχ κι έσπασε το τζάμι της κουζίνας. Τα παράθυρά μας ήταν ανοιχτά και το είδαν κι αυτό από την Κεχ. Άραγε τι να λένε εκεί για όλα αυτά; Κι ο βαν Μάαρεν; Ο Κούχλερ είναι έξαλλος. Από τη μια του γκρινιάζουμε γιατί δεν επισκευάζει τις πόρτες, κι από την άλλη κάνουμε μια πελώρια απρονοησία! Μπορώ να σου πω ότι ο Πέτερ είναι σε άσχημη κατάσταση. Όταν η Μητέρα είπε στο τραπέζι ότι τον Πέτερ λυπόταν περισσότερο απ' όλους, παραλίγο να βάλει τα κλάματα. Αλλά το ίδιο φταίμε και όλοι, γιατί σχεδόν κάθε μέρα αναρωτιόμαστε αν βγάλαμε το σύρτη κι ο κύριος βαν Ντάαν το ρωτάει κι αυτός σχεδόν πάντα. Ίσως να μπορέσω να τον παρηγορήσω σε λίγη ώρα, θα ήθελα τόσο πολύ να τον βοηθήσω λίγο!

Ορίστε μερικές ακόμα εκμυστηρεύσεις σχετικά με τη ζωή στο

(*) Χερμπράντ: ο πρωθυπουργός της εξόριστης ολλανδικής κυβέρνησης. Ο Μπολκεστάιν ήταν ο υπουργός Παιδείας.

κρησφύγετο αυτές τις τελευταίες βδομάδες:

Το περασμένο Σάββατο ο Μόφου αρρώστησε ξαφνικά, δεν κουνιόταν καθόλου και του έτρεχαν τα σάλια. Αμέσως η Μίηπ τον άρπαξε, τον τύλιξε μ' ένα κουρέλι, τον έχωσε στο δίχτυ και τον πήγε στο κτηνιατρείο. Ο κτηνίατρος του έγραψε μια συνταγή, γιατί ο Μόφου είχε πρόβλημα στα έντερα. Ο Πέτερ του έδωσε το φάρμακο πολλές φορές, αλλά σε λίγο ο Μόφου δεν ξαναεμφανίστηκε, γύριζε έξω μέρα νύχτα (πήγε να βρει την αρραβωνιαστικιά του, χωρίς αμφιβολία). Αλλά τώρα η μουσούδα του είναι πρησμένη, κι όταν τον πιάνουμε, σκούζει. Μάλλον θα 'φαγε καμιά κλωτσιά κάπου που θα πήγε κάτι να σουφρώσει. Ο Μουσκί ήταν βραχνιασμένος για μερικές μέρες. Ακριβώς τη στιγμή που ετοιμαζόμασταν να τον στείλουμε κι αυτόν στον κτηνίατρο, να που μισογιατρεύτηκε.

Αυτόν τον καιρό αφήνουμε το παράθυρο της σοφίτας μας μισάνοιχτο ακόμα και τη νύχτα. Ο Πέτερ κι εγώ μένουμε συχνά εκεί πάνω το βράδυ.

Χάρη σ' ένα διάλυμα και λίγη λαδομπογιά, η τουαλέτα μας θα μπορέσει να επισκευαστεί γρήγορα. Αντικαταστάθηκε επίσης κι η σπασμένη βρύση.

Η υγεία του κυρίου Κλάιμαν ευτυχώς βελτιώνεται. Σε λίγο θα πάει να δει έναν ειδικό. Μακάρι να μη χρειαστεί να του κάνουν εγχείριση στο στομάχι. Αυτό το μήνα είχαμε οχτώ δελτία τροφίμων. Δυστυχώς το πρώτο δεκαπενθήμερο τα φασόλια αντικατέστησαν το χυλό και το πλιγούρι.

Η λιχουδιά μας αυτή την εποχή: *picalilly* – τουρσί. Αν είσαι άτυχος, βρίσκεις μόνο ένα βάζο γεμάτο αγγουράκια και λίγη σάλτσα μουστάρδας. Τα πράσινα λαχανικά έχουν εξαφανιστεί. Μόνο μαρούλι, μαρούλι και τίποτα άλλο. Τα γεύματά μας τώρα πια αποτελούνται μόνο από πατάτες και υποκατάστατα σάλτσας.

Οι Ρώσοι ελέγχουν περισσότερη από τη μισή Κριμαία. Οι Άγγλοι σταμάτησαν στο Κασίνο. Τώρα πια μόνο στο Δυτικό Μέτωπο μπορούμε να βασιζόμαστε. Πολυάριθμοι βομβαρδισμοί και απίστευτα μαζικοί. Στη Χάγη το Γενικό Πολιτικό Ολλανδικό Επιτελείο υπέστη επίθεση από ένα βομβαρδιστικό.

Όλοι οι Ολλανδοί θα εφοδιαστούν με καινούρια δελτία τροφίμων.

Αρκετά για σήμερα.

Δική σου, Άννα Μ Φρανκ

Κυριακή 16 Απριλίου 1944

Πολυαγαπημένη μου Κίττυ,

Τη χθεσινή μέρα να τη θυμάσαι, γιατί είναι μια πολύ σημαντική ημερομηνία στη ζωή μου. Δεν είναι σημαντικό για οποιαδήποτε κοπέλα να πάρει το πρώτο της φιλί; Ε, λοιπόν, και για μένα είναι το ίδιο σημαντικό. Το φιλί του Μπραμ στο δεξί μου μάγουλο δεν μετράει, ούτε εξάλλου και το φιλί του Βάουντστρα στο δεξί μου χέρι. Πώς πήρα τόσο ξαφνικά αυτό το φιλί, θα σου το διηγηθώ.

Χτες το βράδυ, κατά τις οχτώ, καθόμουν με τον Πέτερ στο ντιβάνι του και δεν άργησε να περάσει το μπράτσο του γύρω από τον ώμο μου (καθώς ήταν Σάββατο δε φορούσε τη γαλάζια του φόρμα). «Ας μετακινηθούμε λίγο» είπα εγώ «για να μη χτυπάω το κεφάλι μου στη μικρή βιβλιοθήκη».

Μετακινήθηκε όσο μπορούσε ως τη γωνία, κι εγώ πέρασα το μπράτσο μου κάτω από το δικό του, πίσω από την πλάτη του και πάνω στο πλευρό του και παραλίγο να με πνίξει, έτσι όπως αγκάλιαζε τους ώμους μου με το μπράτσο του. Δεν ήταν η πρώτη φορά που καθόμασταν έτσι, αλλά ποτέ δεν ήμασταν τόσο κοντά ο ένας στον άλλο όσο χτες το βράδυ. Μ' έσφιγγε δυνατά πάνω του, το αριστερό μου στήθος άγγιζε το θώρακά του, η καρδιά μου χτυπούσε ήδη, αλλά δεν είχαμε τελειώσει. Δεν ησύχασε παρά μόνο όταν ακούμπησα το κεφάλι μου στον ώμο του, με το δικό του από πάνω. Όταν ανασηκώθηκα, έπειτα από πέντε λεπτά περίπου, πήρε γρήγορα το κεφάλι μου στα χέρια του και το ξανάβαλε πάνω στον ώμο του. Αχ, ήταν τόσο όμορφο, δεν μπορούσα να μιλήσω, το απολάμβανα τόσο πολύ. Χάιδευε κάπως αδέξια το μάγουλό μου και το μπράτσο μου, έπαιζε με τις μπούκλες μου και την περισσότερη ώρα τα κεφάλια μας ήταν σφιγμένα το ένα

πάνω στο άλλο. Αυτό που ένιωθα εκείνη την στιγμή, δεν μπορώ να σου το περιγράψω, Κίττυ, ήμουν υπερβολικά ευτυχισμένη, και το ίδιο κι εκείνος, νομίζω.

Στις οχτώ και μισή σηκωθήκαμε. Ο Πέτερ φόρεσε τ' αθλητικά του παπούτσια για να κάνει λιγότερο θόρυβο στη δεύτερη επιθεωρησή του μέσα στο κτίριο, κι εγώ στεκόμουν δίπλα του. Πώς βρήκα τη σωστή κίνηση, δεν ξέρω, αλλά, πριν κατέβω, μου έδωσε ένα φιλί μέσα από τα μαλλιά μου, μισό στο αριστερό μάγουλο, μισό στο αυτί. Κατέβηκα τρέχοντας, δίχως να γυρίσω, και περιμένω με μεγάλη ανυπομονησία τη σημερινή ημέρα. Κυριακή πρωί, λίγο πριν από τις έντεκα.

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Δευτέρα 17 Απριλίου 17

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Νομίζεις ότι ο Πατέρας κι η Μητέρα θα έδιναν τη έγκρισή τους να φιλάω ένα αγόρι σ' ένα ντιβάνι, ένα αγόρι δεκαεφτάμισι χρονών με μια κοπέλα σχεδόν δεκαπέντε χρονών; Για να πούμε την αλήθεια, πιστεύω πως όχι, αλλά στο θέμα αυτό μόνο στον εαυτό μου μπορώ να έχω εμπιστοσύνη. Αισθάνομαι τόσο ήρεμη, τόσο ασφαλής, εκεί στην αγκαλιά του να ονειροπολώ, είναι τόσο ερεθιστικό να νιώθω το μάγουλό του πάνω στο δικό μου, είναι τόσο υπέροχο να ξέρω ότι κάποιος με περιμένει. Αλλά –γιατί υπάρχει ένα “αλλά”– ο Πέτερ θα θελήσει άραγε να σταματήσει εκεί; Φυσικά, δεν ξέχασα την υπόσχεσή του, αλλά είναι αγόρι!

Γνωρίζω καλά ότι είμαι πολύ νέα γι' αυτά, δεν έχω καν κλείσει τα δεκαπέντε και μια τέτοια ανεξαρτησία δεν είναι εύκολο να την καταλάβουν οι άλλοι άνθρωποι. Είμαι σχεδόν σίγουρη ότι η Μάργκοτ δεν θα έδινε ποτέ ένα φιλί σ' ένα αγόρι, αν δεν υπήρχε προοπτική αρραβώνα ή γάμου, αλλά ούτε ο Πέτερ ούτε κι εγώ έχουμε τέτοια σχέδια. Κι η Μητέρα σίγουρα δεν άγγιξε κανέναν άλλο άντρα πριν γνωρίσει τον Πατέρα. Τι θα 'λεγαν οι φίλες μου ή η Ζακ, αν ήξεραν ότι ο Πέτερ με κράτησε στην αγκαλιά του, με την καρδιά μου πάνω στο στήθος του, με το κεφάλι μου

πάνω στον ώμο του, το κεφάλι του και το πρόσωπό του πάνω στο δικό μου!

Ω, Άννα, τι ντροπή! Αλλά σοβαρά τώρα, δεν βλέπω τίποτα το ντροπιαστικό. Είμαστε κλεισμένοι εδώ, αποκομμένοι από τον κόσμο, ζούμε μέσα στην αγωνία και την ανησυχία, ιδιαίτερα τώρα τελευταία, γιατί να μείνουμε χωρισμένοι ο ένας από τον άλλο εμείς που αγαπιόμαστε! Γιατί να μη φιληθούμε σε τέτοιους καιρούς; Γιατί να περιμένουμε να φτάσουμε στη σωστή ηλικία; Γιατί πρέπει να ζητήσουμε την άδεια οποιουδήποτε;

Αποφάσισα ν' αναλάβω εγώ η ίδια να προσέχω τον εαυτό μου, εκείνος δεν θα ήθελε ποτέ να μου προξενήσει καμιά λύπη ή στενοχώρια. Γιατί, κάτω από τέτοιες συνθήκες, να μη φερθώ όπως μου υπαγορεύει η καρδιά μου και να μας κάνω και τους δύο ευτυχισμένους; Ωστόσο πιστεύω, Κίττυ, ότι καταλαβαίνεις λίγο τις αμφιβολίες μου, νομίζω ότι η ειλικρίνειά μου ξεσηκώνεται ενάντια στις υποκρισίες. Νομίζεις ότι έχω καθήκον να πω στον Πατέρα αυτό που κάνω; Νομίζεις ότι το μυστικό μας πρέπει να φτάσει στ' αυτιά ενός τρίτου; Ένα μεγάλο μέρος της απόλαυσης θα χανόταν, αλλά θα ένιωθα άραγε μεγαλύτερη ηρεμία μέσα μου; Θα το συζητήσω μαζί του. Ναι, θέλω να του μιλήσω πάλι για ένα σωρό πράγματα, γιατί δε βλέπω τι νόημα έχει ν' αρκούμαι στα χάδια του. Το να πούμε ο ένας στον άλλο τις σκέψεις μας προϋποθέτει μεγάλη εμπιστοσύνη, αλλά θα είμαστε κι οι δυο πιο δυνατοί όταν θα συνειδητοποιήσουμε αυτή την εμπιστοσύνη!

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Υ.Γ. Χτες το πρωί ξεσηκωθήκαμε στις έξι η ώρα, γιατί όλη η οικογένεια πάλι νόμιζε ότι είχε ακούσει θορύβους διάρρηξης. Αλλά το θύμα πρέπει να ήταν, αυτή τη φορά, κάποιος από τους γείτονές μας. Όταν τις ελέγξαμε στις επτά, οι πόρτες μας ήταν διπλοκλειδωμένες, ευτυχώς!

Τρίτη 18 Απριλίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Εδώ όλα πάνε καλά. Χτες το βράδυ ήρθε ξανά ο ξυλουργός, άρχισε να βιδώνει σιδερένιες πλάκες για ν' ασφαλίζουν οι πόρτες. Ο Πατέρας μόλις είπε ότι είναι σχεδόν σίγουρος ότι θα γίνουν εκτεταμένες επιχειρήσεις πριν από τις 20 Μαΐου, τόσο στη Ρωσία και την Ιταλία, όσο και στη Δύση. Εγώ δυσκολεύομαι όλο και περισσότερο να μας φανταστώ απελευθερωμένους από την τωρινή μας κατάσταση.

Χτες ο Πέτερ κι εγώ μπορέσαμε επιτέλους να συζητήσουμε, πράγμα που αναβάλαμε τουλάχιστον δέκα μέρες τώρα. Του εξήγησα τα πάντα σχετικά με τις κοπέλες και δεν φοβήθηκα να μπω σε πολύ προσωπικές λεπτομέρειες. Μου φάνηκε μάλλον διασκεδαστικό όταν ανακάλυψα ότι πίστευε πως, στις εικόνες, άφηναν απλώς κενή την "είσοδο" των γυναικών. Δεν κατάφερνε λοιπόν να φανταστεί ό,τι βρισκόταν στ' αλήθεια ανάμεσα στα πόδια. Η βραδιά τέλειωσε μ' ένα αμοιβαίο φιλί, λίγο στην άκρη του στόματος, ήταν πραγματικά μια υπέροχη αίσθηση!

Ίσως, μια μέρα, ν' ανέβω εκεί πάνω παίρνοντας μαζί μου το βιβλίο με τις *Βαθυστόχαστες ρήσεις*, για να εμβαθύνω επιτέλους λίγο τα πράγματα, δεν μου αρκεί το ότι κάθε μέρα βρισκόμαστε ο ένας στην αγκαλιά του άλλου και θα μου άρεσε πολύ να συμβαίνει το ίδιο και μ' εκείνον.

Μετά από έναν ήπιο χειμώνα, η άνοιξη είναι υπέροχη, ο Απρίλιος είναι πραγματικά θαυμάσιος, δεν κάνει ούτε πολλή ζέστη ούτε πολύ κρύο, με μια μικρή μπόρα κάπου-κάπου. Η καστανιά μας είναι ήδη αρκετά πράσινη και βλέπει μάλιστα κανείς εδώ κι εκεί να ξεμυτίζουν ήδη μικρά τσαμπιά από μπουμπούκια.

Το Σάββατο η Μπεπ μας έφερε τέσσερα μπουκέτα λουλούδια, τρία με νάρκισσους κι ένα με υάκινθους, αυτό το τελευταίο για μένα. Ο κύριος Κούχλερ μας φέρνει όλο και περισσότερες εφημερίδες. Πρέπει να κάνω άλγεβρα, αντίο.

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Τετάρτη 19 Απριλίου 1944

Λατρεμένη μου Αγάπη,

(Είναι ο τίτλος ενός φιλμ, με την Ντόριτ Κρέισλερ, την Ίντα Βιστ και τον Χάραλντ Πάουλσεν!)

Υπάρχει τίποτα πιο όμορφο στον κόσμο από το να στέκεσαι μπροστά σ' ένα ανοιχτό παράθυρο, να βυθίζεις το βλέμμα σου στη φύση, ν' ακούς τα πουλιά να κελαηδάνε, να νιώθεις τον ήλιο στο μάγουλό σου και να κρατάς ένα γλυκό αγόρι στην αγκαλιά σου;

Νιώθω τόση γαλήνη, τόση ασφάλεια, όταν με κρατάει στην αγκαλιά του, όταν ξέρω ότι είναι δίπλα μου, δίχως ωστόσο να μιλάω καθόλου. Δεν μπορεί να είναι κακό αυτό, γιατί μου κάνει τόσο καλό αυτή η γαλήνη. Ω, μακάρι να μη μας ενοχλούσαν ποτέ αυτές τις στιγμές, ούτε καν ο Μουσκί!

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Παρασκευή 21 Απριλίου 1944

Πολυαγαπημένη μου Κίττυ,

Κρεβατώθηκα χτες γιατί είχα πονόλαιμο, αλλά επειδή βαρέθηκα από το πρώτο κιόλας απόγευμα και δεν είχα πυρετό, σηκώθηκα σήμερα. Σήμερα εξάλλου ο πονόλαιμος έχει σχεδόν εξαφανιστεί.

Όπως ήδη θ' ανακάλυψες μόνη σου, ο Φύρερ μας έκλεισε χτες τα πενήντα πέντε. Σήμερα η Βασιλική της Υψηλότητας, η διάδοχος Ελισάβετ της Υόρκης, έκλεισε τα δεκαοχτώ. Το BBC πληροφορήθηκε ότι δεν θεωρείται ακόμα ενήλικη, όπως συμβαίνει συνήθως με τις πριγκίπισσες. Αναρωτηθήκαμε ήδη με ποιον πρίγκιπα θα παντρεύσουν αυτή την καλλονή, αλλά δεν μπορέσαμε να βρούμε κανέναν που να της ταιριάζει. Ίσως η αδερφή της, η πριγκίπισσα Μάργκαρετ Ρόουζ, θα μπορέσει να πάρει τον διάδοχο Μποντουέν του Βελγίου!

Εδώ περνάμε από τη μια στενοχώρια στην άλλη. Λίγο μετά

που ενισχύσαμε τις εξώπορτες, ο βαν Μάαρεν άρχισε πάλι να μας ανακατεύει. Κατά πάσα πιθανότητα, έκλεψε πατατάλευρο και τώρα θέλει να ρίξει το φταιξιμο στην Μπεπ. Το Κρησφύγετο βρίσκεται άλλη μια φορά σε αναβρασμό. Όπως καταλαβαίνεις, η Μπεπ είναι έξαλλη. Ίσως ο Κούχλερ να θέσει αυτό το σκοτεινό άτομο υπό επιτήρηση.

Σήμερα το πρωί ήταν εδώ ο κύριος από την Μπετοβενστράατ που θα έκανε την εκτίμηση. Συμφωνεί να δώσει 400 φιορίνια για την κασέλα μας, οι άλλες προσφορές μάς φαίνονται πολύ χαμηλές. Σκοπεύω να ρωτήσω στο περιοδικό *Ντε Πρινς* αν θέλουν να δημοσιεύσουν ένα από τα παραμύθια μου, φυσικά με ψευδώνυμο, αλλά επειδή μέχρι τώρα τα παραμύθια μου είναι ακόμα αρκετά μεγάλα, δεν πιστεύω ότι έχω και πολλές πιθανότητες επιτυχίας. Θα τα ξαναπούμε, darling.

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Τρίτη 25 Απριλίου 1944

Πολυαγαπημένη μου Κίττυ,

Ο Ντούσσελ σταμάτησε για άλλη μια φορά να μιλάει στον βαν Ντάαν, εδώ και δέκα μέρες περίπου. Κι αυτό γιατί μετά τη διάρρηξη αναγκαστήκαμε να πάρουμε ένα σωρό καινούρια μέτρα ασφάλειας.

Όπως σου είπα ήδη, το ένα από αυτά ήταν ότι δεν επιτρέπεται να κατεβαίνει κάτω το βράδυ. Κάθε βράδυ, στις εννιάμισι, ο Πέτερ κάνει την τελευταία επιθεώρηση μαζί με τον κύριο βαν Ντάαν κι έπειτα δεν επιτρέπεται να κατέβει κάτω κανένας. Μετά τις οχτώ το βράδυ δεν επιτρέπεται να τραβάμε το καζανάκι της τουαλέτας ούτε καν το πρωί στις οχτώ. Το πρωί τα παράθυρα δεν ανοίγουν παρά μόνο όταν ανάψει το φως στο γραφείο του Κούχλερ, και το βράδυ δεν υπάρχει πια περίπτωση να βάλουμε σφήνες για ν' αφήσουμε το παράθυρο μισάνοιχτο. Αυτό το τελευταίο σημείο είναι που προκάλεσε το θυμό του Ντούσσελ. Ισχυρίζεται ότι ο βαν Ντάαν του έβαλε τις φωνές, αλλά υπεύθυνος είναι ο ίδιος. Είπε ότι θα προτιμούσε να μη φάει παρά να του λείπει ο

καθαρός αέρας και πρέπει οπωσδήποτε να βρούμε έναν τρόπο ν' ανοίξουμε τα παράθυρα.

«Ε, λοιπόν, θα πρέπει να μιλήσω εγώ σχετικά μ' αυτό στον κύριο Κούχλερ» μου είπε. Απάντησα ότι αυτά τα πράγματα δεν τα αποφασίζαμε ποτέ με τον κύριο Κούχλερ αλλά από κοινού.

«Ναι, όλα γίνονται πίσω από την πλάτη μου εδώ, θα πρέπει να το κουβεντιάσω με τον πατέρα σου».

Το Σάββατο το απόγευμα και την Κυριακή δεν του επιτράπηκε να εγκατασταθεί στο γραφείο του Κούχλερ, γιατί ο επιστάτης από την Κεχ, αν ερχόταν, θα μπορούσε να τον ακούσει. Παρ' όλα αυτά, ο Ντούσσελ έσπευσε να ξαναπάει εκεί. Ο βαν Ντάαν έγινε έξαλλος από το θυμό κι ο Πατέρας κατέβηκε να του το πει. Φυσικά, σκάρωσε πάλι κι εγώ δε ξέρω τι ιστορία, αλλά αυτή τη φορά το κόλπο δεν έπιασε, ούτε καν με τον Πατέρα. Ο Πατέρας του μιλάει κι αυτός όσο το δυνατόν λιγότερο τώρα πια, γιατί ο Ντούσσελ τον πρόσβαλε, με ποιον τρόπο δεν ξέρω ούτε εγώ ούτε κανένας άλλος, αλλά θα πρέπει να είναι σοβαρό.

Και την επόμενη εβδομάδα είναι τα γενέθλια του ελεεινού αυτού τύπου. Το να γιορτάζει τα γενέθλιά του, να μην ανοίγει το στόμα, να κρατάει μούτρα και να πάρει δώρα, πάνε αυτά μαζί;

Η υγεία του κυρίου Βόγκουγκελ χειροτερεύει ραγδαία, ήδη εδώ και δέκα μέρες έχει σχεδόν σαράντα πυρετό. Ο γιατρός κρίνει την κατάστασή του απελπιστική, πιστεύουν ότι ο καρκίνος έκανε μετάσταση στον πνεύμονα. Τον καημένο! Θα θέλαμε τόσο να τον βοηθήσουμε, αλλά στην περίπτωση αυτή μόνο ο Θεός μπορεί να τον βοηθήσει.

Έγραψα ένα όμορφο παραμύθι, λέγεται *Μπούρι ο εξερευνητής*, κι οι τρεις ακροατές μου το βρήκαν πολύ καλό.

Εξακολουθώ να έχω έν άγριο κρύωμα και κόλλησα και τη Μάργκοτ και τον Πατέρα και τη Μητέρα. Φτάνει να μη το αρπάξει κι ο Πέτερ, επέμεινε να τον φιλήσω και με αποκάλεσε *Ελ Ντοράντο* του, δεν αποκαλείς έναν άνθρωπο έτσι, ανόητο παιδί! Αλλά είναι, έτσι κι αλλιώς, αξιολάτρευτος.

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Πέμπτη 27 Απριλίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Αυτό το πρωινό η κυρία βαν Ντ. ήταν κακοδιάθετη. Το μόνο που έκανε ήταν να γκρινιάζει, πρώτα γιατί είχε κρύωμα, γιατί δεν είχε καραμέλες, γιατί είχε βαρεθεί να φυσάει συνέχεια τη μύτη της. Έπειτα για τον ήλιο που δεν λάμπει. Για την απόβαση που δε γίνεται. Γιατί δεν μπορεί να κοιτάξει από το παράθυρο κτλ. Μας έκανε να γελάσουμε μέχρι δακρύων και δεν θα πρέπει να ήταν και τόσο άσχημα, γιατί άρχισε κι η ίδια να γελάει μαζί μας.

Η συνταγή μας για kugel πατάτας, τροποποιημένη όπως ακολουθεί επειδή δεν υπάρχουν κρεμμύδια:

Παίρνετε καθαρισμένες πατάτες, τις περνάτε από το μύλο των λαχανικών, προσθέτετε λίγο στεγνό αλεύρι δελτίου και αλάτι. Αλείφετε τις κατσαρόλες ή τα ταψιά με παραφίνη ή στεαρίνη, ψήνετε επί δυόμισι ώρες. Σερβίρετε με σάπια κομπόστα φράουλα (κρεμμύδια δεν βρίσκονται, και δεν υπάρχει λίπος ούτε για τη φόρμα ούτε για τη ζύμη!).

Αυτή την περίοδο διαβάζω το Αυτοκράτορας Κάρολος Ε', που έγραψε ένας καθηγητής του Πανεπιστημίου του Γκέτιγκεν. Ο άνθρωπος αυτός δούλεψε επί σαράντα χρόνια πάνω σ' αυτό το βιβλίο. Σε πέντε μέρες διάβασα πενήντα σελίδες, είναι αδύνατον να διαβάσει κανείς περισσότερο. Το βιβλίο έχει 598 σελίδες – μπορείς να υπολογίσεις πόσο καιρό θα χρειαστώ για να το διαβάσω, δίχως να λογαριάσουμε το δεύτερο τόμο! Αλλά... πολύ ενδιαφέρον!

Είναι τρελό για πόσα πράγματα πρέπει να κάνει μέσα σε μια μέρα μια μαθήτρια, ας πούμε εγώ για παράδειγμα. Πρώτα, μετέφρασα από τα ολλανδικά στ' αγγλικά ένα κομμάτι από την τελευταία ναυμαχία του Νέλσονα. Έπειτα, μελέτησα τη συνέχεια του πολέμου της Νορβηγίας (1700- 1721), με το Μεγάλο Πέτρο, τον Κάρολο ΙΒ', τον Αύγουστο τον Ισχυρό, τον Στανισλάς Λετζίτσκι, τον Μαζέππα, τον Φον Γκερτς, το Μπράντεμπουργκ, τη

δυτική Πομερανία, την ανατολική Πομερανία και τη Δανία, συν τις απαραίτητες ημερομηνίες. Στη συνέχεια, προσγειώθηκα στη Βραζιλία, διάβασα σχετικά με τον καπνό στη Μπαχία, την υπεραφθονία καφέ, το 1,5 εκατομμύριο κατοίκους του Ρίο Ντε Τζανέιρο, του Περναμπούκ και του Σάο Πάουλο, δίχως να ξεχνάμε τον Αμαζόνιο. Για τους νέγρους, τους μιγάδες, τους λευκούς κι επιπλέον το 50% των αναλφάβητων και τη μαλάρια. Καθώς μου έμενε ακόμα λίγος καιρός, διάβασα στα γρήγορα ένα γενεαλογικό δέντρο: Ιωάννης ο Ηλικιωμένος, Γουλιέλμος Λουδοβίκος, Ερνέστος Καζιμίρ Α', Ερρίκος Καζιμίρ Α', ως τη μικρή Μαγκρίτ Φρανσίσκα (που γεννήθηκε το 1943 στην Οτάβα).

Μεσημέρι: στη σοφίτα, η εκμάθηση συνεχίζεται με τους προκαθημένους, τους ιερείς, τους πάστορες, τους πάπες και... ουφ! ως τη μία η ώρα.

Μετά τις δύο το καημένο το παιδί (χμμμ! χμμμ!) είχε στρωθεί ξανά στη δουλειά. Ήταν η σειρά των πιθήκων με τη μεγάλη μουσούδα και τη στενή μουσούδα. Λουπόν, Κίττυ, πες μου πόσα δάχτυλα έχει ένας υποπόταμος; Έπειτα, έρχεται η Βίβλος, η Κιβωτός του Νώε, ο Σημ, ο Χαμ κι ο Ιαφέθ. Στη συνέχεια, ο Κάρολος Ε'. Στου Πέτερ, *Ο Συνταγματάρχης*, στ' αγγλικά, του Θακερέι. Απαγγελία γαλλικών λέξεων, κι έπειτα σύγκριση του Μισσιτσιπιπύ με τον Μιζούρι!

Αρκετά για σήμερα, αντίο!

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Παρασκευή 28 Απριλίου 1944

Ποτέ μου δεν λησμόνησα το όνειρό μου με τον Πέτερ Σιφ (βλέπε αρχές Ιανουαρίου). Όταν το σκέφτομαι, νιώθω ακόμα το μάγουλό του πάνω στο δικό μου, μ' εκείνη την υπέροχη αίσθηση που τα έκανε όλα να φαίνονται τόσο καλά. Με τον Πέτερ, τον εδώ, είχα επίσης μερικές φορές αυτή την αίσθηση, αλλά ποτέ τόσο έντονα, ως τη στιγμή που... καθόμασταν μαζί χτες το βράδυ, όπως συνήθως στο ντιβάνι, αγκαλιασμένοι, και τότε ξαφνικά η συνηθισμένη Άννα εξαφανίστηκε κι αντικαταστάθηκε από τη

δεύτερη Άννα, αυτή την Άννα που δεν είναι ούτε πληθωρική ούτε διασκεδαστική, αλλά που θέλει μόνο ν' αγαπήσει και να είναι τρυφερή. Ήμουν σφιγμένη πάνω του κι ένιωθα τη συγκίνηση να φουντώνει μέσα μου, τα δάκρυα ξεπήδησαν από τα μάτια μου, από το αριστερό μου μάτι το δάκρυ έπεσε πάνω στη φόρμα του, από το δεξί κύλησε κατά μήκος της μύτης μου στο κενό, κι έπειτα κι αυτό στη φόρμα του. Λες να το αντιλήφθηκε; Καμιά χειρονομία δεν έδειξε κάτι τέτοιο. Να ένιωθε άραγε το ίδιο μ' εμένα; Δεν είπε σχεδόν τίποτα. Να υποπτεύεται ότι υπάρχουν δυο Άννες μπροστά του; Ένα σωρό ερωτήσεις χωρίς απάντηση.

Σηκώθηκα στις οχτώμισι, πήγα στο παράθυρο, εκεί αποχαιρετιόμαστε πάντα, έτρεμα ακόμα, ήμουν ακόμα η Άννα νούμερο δύο, με πλησίασε, πέρασα τα χέρια μου γύρω από το λαιμό του και του έδωσα ένα φιλί στο αριστερό του μάγουλο, ετοιμαζόμουν να κάνω το ίδιο και στο δεξί, όταν το στόμα του συνάντησε το δικό μου και τα πιάσαμε το ένα πάνω στο άλλο. Νιώθοντας ίλιγγο, σφιγγόμασταν ο ένας πάνω στον άλλο, ξανά και ξανά, για να μη σταματήσουμε ποτέ, αχ!

Ο Πέτερ έχει ανάγκη από τρυφερότητα, για πρώτη φορά στη ζωή του ανακάλυψε μια κοπέλα, για πρώτη φορά είδε ότι και τα κορίτσια που είναι τα μεγαλύτερα πειραχτήρια έχουν κι αυτά μια εσωτερική ζωή και μια καρδιά κι ότι αλλάζουν μόλις βρίσκονται μόνα μαζί σου. Για πρώτη φορά στη ζωή του έδωσε τη φιλία του και δόθηκε κι ο ίδιος. Ποτέ ακόμα, ποτέ πριν, δεν είχε φίλο ή φίλη. Τώρα συναντηθήκαμε, ούτε κι εγώ τον γνώριζα, ούτε κι εγώ είχα ποτέ κάποιον να εμπιστευόμαι, και να πού καταλήξαμε...

Και ιδού πάλι αυτή η ερώτηση που δεν μ' εγκαταλείπει. «Είναι σωστό;» Είναι σωστό να υποχωρήσω έτσι γρήγορα, να είμαι έτσι παθιασμένη, να νιώθω τόσο πάθος και τόσους πόθους, όσο κι ο ίδιος ο Πέτερ; Έχω το δικαίωμα εγώ, ένα κορίτσι, ν' αφήνομαι έτσι;

Μόνο μία απάντηση γνωρίζω: «Το θέλω τόσο πολύ... Εδώ και πολύ καιρό νιώθω τόσο μόνη και βρήκα επιτέλους μια παρηγοριά».

Το πρωί είμαστε φυσιολογικοί, το απόγευμα και πάλι, εκτός

από κάποιες στιγμές, αλλά το βράδυ ο πόθος που έχει συσσωρευτεί μέσα στη μέρα, η ευτυχία κι η υπέροχη αίσθηση απ' όλες τις προηγούμενες φορές επικρατούν ξανά, και δεν σκεφτόμαστε πια παρά ο ένας τον άλλον.

Κάθε βράδυ, μετά το τελευταίο φιλή, θα ήθελα να το βάλω στα πόδια τρέχοντας, να μην τον κοιτάζω πια βαθιά μέσα στα μάτια, να φύγω, να φύγω, στο σκοτάδι κι ολομόναχη! Και τι με περιμένει όταν έχω κατέβει δεκατέσσερα σκαλιά; Το γυμνό φως, ερωτήσεις εδώ και γέλια εκεί, πρέπει να φέρομαι φυσιολογικά και να μην αφήνω να φανεί τίποτα. Η καρδιά μου είναι ακόμα υπερβολικά τρυφερή για να διώξει αμέσως ένα σοκ σαν το χτεσινό, η Άννα η γλυκιά έρχεται υπερβολικά σπάνια, κι ακριβώς γι' αυτό δε μ' αφήνει να τη διώξω αμέσως. Ο Πέτερ με άγγιξε πιο βαθιά απ' ό,τι με είχαν αγγίξει ποτέ στη ζωή μου, με εξαίρεση στο όνειρο μου! Ο Πέτερ με άρπαξε και με αναστάτωσε εσωτερικά, δεν είναι φυσιολογικό για οποιοδήποτε ανθρώπινο ον να νιώσει έπειτα την ανάγκη κάποιας ηρεμίας, για να ξαναβάλει σε τάξη τις σκέψεις του; Ω, Πέτερ, τι μου έκανες; Τι περιμένεις από μένα; Πού μας οδηγεί αυτό; Ω, τώρα καταλαβαίνω την Μπεπ, τώρα, τώρα που περνάω τα ίδια, τώρα καταλαβαίνω τις αμφιβολίες της.

Αν ήμουν μεγαλύτερη κι ήθελε να με παντρευτεί, τι θ' απαιτούσα; Άννα, να είσαι ειλικρινής! Δε θα μπορούσες να τον παντρευτείς, αλλά να τον παρατήσεις είναι τόσο δύσκολο.

Ο Πέτερ δεν έχει ακόμα χαρακτήρα, δεν έχει θέληση, δεν έχει κουράγιο και δύναμη. Είναι ακόμα ένα παιδί, όχι πολύ μεγαλύτερο από μένα, βαθιά μέσα του δεν ψάχνει παρά τη γαλήνη και την ευτυχία. Είμαι στ' αλήθεια μόνο δεκατεσσάρων χρονών; Δεν είμαι παρά μόνο μια χαζή μαθητριά; Είμαι πραγματικά ακόμα τόσο άπειρη στα πάντα; Έχω μεγαλύτερη πείρα από τους άλλους, έχω ζήσει κάτι που κανείς, ή σχεδόν κανείς, δε γνωρίζει στην ηλικία μου.

Φοβάμαι τον ίδιο μου τον εαυτό, φοβάμαι ότι παρασυρμένη από τον πόθο θα εγκαταλειφθώ υπερβολικά γρήγορα, τι θα γίνει αργότερα με άλλα αγόρια; Ω, είναι δύσκολο, βρίσκεται κανείς

ανάμεσα στη φωνή της καρδιάς και τη φωνή της λογικής, η καθεμιά πρέπει να μιλήσει στην ώρα της, αλλά είμαι αληθινά σίγουρη ότι διάλεξα σωστά αυτή την ώρα;

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Τρίτη 2 Μαΐου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Το Σάββατο το βράδυ ρώτησα τον Πέτερ αν πιστεύει ότι πρέπει να μιλήσω για μας στον Πατέρα, κι αφού το κλωθογύρισε λίγο, βρήκε ότι πρέπει. Χάρηκα γιατί αυτό δείχνει την ποιότητα των αισθημάτων του. Μόλις κατέβηκα ξανά κάτω, πήγα να φέρω νερό με τον Πατέρα, ήμασταν ακόμα στη σκάλα όταν του είπα: «Πατέρα, είμαι σίγουρη ότι καταλαβαίνεις πως, όταν ο Πέτερ κι εγώ είμαστε μαζί, δεν καθόμαστε ο ένας ένα μέτρο μακριά από τον άλλον, είναι κακό αυτό, νομίζεις;». Ο Πατέρας δεν απάντησε αμέσως, έπειτα είπε: «Όχι, δεν το βρίσκω κακό αυτό, αλλά εδώ, σ' αυτόν τον περιορισμένο χώρο, πρέπει να είσαι προσεκτική, Άννα». Πρόσθεσε και κάτι άλλο μέσα στο ίδιο πνεύμα, έπειτα ανεβήκαμε πάλι επάνω.

Την Κυριακή το πρωί με φώναξε και μου είπε: «Άννα, ξανασκέφτηκα αυτά που μου είπες (αχ, όχι, καταλάβαινα τι επακολουθούσε!). Εδώ, στο Κρησφύγετο, δεν είναι και τόσο καλή ιδέα, για να πούμε την αλήθεια, πιστεύα ότι είστε απλώς φίλοι, ο Πέτερ είναι ερωτευμένος;»

«Με κανέναν τρόπο» απάντησα.

«Ναι, ξέρεις ότι σας καταλαβαίνω πολύ καλά, αλλά πρέπει να κρατήσεις τις αποστάσεις σου, μην πηγαίνεις πολύ συχνά εκεί πάνω και μην τον ενθαρρύνεις περισσότερο απ' ό,τι χρειάζεται. Στις υποθέσεις αυτές ο άντρας είναι πάντα το ενεργό στοιχείο, η γυναίκα μπορεί να τον συγκρατήσει. Έξω, όταν είναι κανείς ελεύθερος, είναι εντελώς διαφορετικό, βλέπεις κι άλλα αγόρια ή κι άλλα κορίτσια, μπορείς να βγεις, να κάνεις σπορ κι ό,τι άλλο θέλεις, αλλά εδώ, αν είστε πολύ συχνά μαζί και θέλεις να φύγεις, δεν μπορείς, βλέπεστε συνέχεια, και μάλιστα ασταμά-

τητα. Να είσαι προσεκτική, Άννα, και μην παίρνεις πολύ στα σοβαρά την υπόθεση!»

«Δεν το κάνω, Πατέρα, αλλά ο Πέτερ είναι καλοαναθρεμμένος, είναι πολύ ευγενικό αγόρι!»

«Ναι, αλλά έχει αδύνατο χαρακτήρα, μπορείς εύκολα να τον επηρεάσεις προς τη σωστή κατεύθυνση αλλά και προς τη λανθασμένη, ελπίζω, για χάρη του, ότι θα νικήσει το καλό, γιατί είναι από καλή πάστα!»

Συνεχίσαμε να μιλάμε για λίγο και συμφωνήσαμε ότι θα του μιλούσε κι ο Πατέρας. Την Κυριακή το απόγευμα, στο μπροστινό μέρος τη σοφίτας, με ρώτησε:

«Λοιπόν, Άννα, μίλησες στον πατέρα σου;»

«Ναι» απάντησα «θα σου τα πω. Ο Πατέρας δεν το βρίσκει κακό, αλλά λέει ότι εδώ που είμαστε τόσο πολύ στριμωγμένοι θα μπορούσαν εύκολα να υπάρξουν συγκρούσεις».

«Ωστόσο είχαμε συμφωνήσει να μην τσακωθούμε, κι εγώ σκοπεύω να κρατήσω την υπόσχεσή μου».

«Κι εγώ το ίδιο, Πέτερ, αλλά ο Πατέρας δεν το ήξερε αυτό, πίστευε ότι είμαστε απλοί φίλοι, πιστεύεις ότι δεν είναι δυνατόν;»

«Εγώ, ναι, εσύ;»

«Κι εγώ το ίδιο. Είπα επίσης στον Πατέρα ότι σου έχω εμπιστοσύνη. Σου έχω εμπιστοσύνη, Πέτερ, τόσο απόλυτα όσο και στον Πατέρα, και πιστεύω ότι είσαι άξιος της εμπιστοσύνης αυτής, έτσι δεν είναι;»

«Το ελπίζω». (Ήταν σαστισμένος και κατακόκκινος).

«Πιστεύω σ' εσένα, Πέτερ» συνέχισα «πιστεύω ότι έχεις καλό χαρακτήρα κι ότι θα βρεις το δρόμο σου στον κόσμο».

Στη συνέχεια μιλήσαμε για άλλα πράγματα, έπειτα του είπα πάλι: «Αν βγούμε από δω μέσα, ξέρω καλά ότι δεν θ' ασχοληθείς άλλο μαζί μου!». Θύμωσε. «Δεν είναι αλήθεια, Άννα, α, όχι, δεν έχεις το δικαίωμα να σκέφτεσαι έτσι για μένα!» Τη στιγμή εκείνη μας φώναζαν.

Ο Πατέρας του μίλησε, μου το είπε τη Δευτέρα.

«Ο πατέρας σου πιστεύει ότι αυτή η συντροφικότητα θα μπο-

ρούσε να καταλήξει σε έρωτα, αλλά απάντησα ότι φρενάρουμε ο ένας τον άλλον».

Ο Πατέρας θέλει να πηγαίνω λιγότερο συχνά εκεί πάνω το βράδυ, εγώ δεν θέλω, όχι μόνο γιατί μου αρέσει να είμαι με τον Πέτερ, αλλά είπα ότι του είχα εμπιστοσύνη, και θέλω να του αποδείξω επίσης και τη δική μου εμπιστοσύνη, και δεν θα μπορούσα ποτέ να το κάνω αν μένω κάτω από δυσπιστία.

Όχι, ανεβαίνω!

Στο μεταξύ, η υπόθεση του Ντούσσελ τακτοποιήθηκε. Το Σάββατο το βράδυ, στο τραπέζι, ζήτησε συγγνώμη με ωραίες ολλανδικές φράσεις. Ο βαν Ντάαν ξαναβρήκε αμέσως την ευγένειά του, ο Ντούσσελ σίγουρα πέρασε όλη τη μέρα μαθαίνοντας το μάθημά του.

Η Κυριακή, ημέρα των γενεθλίων του, πέρασε ήσυχα. Του κάναμε δώρο ένα μπουκάλι καλό κρασί του 1919, οι βαν Ντάαν (που αυτή τη φορά μπορούσαν να δώσουν το δώρο τους) ένα βάζο picalilly κι ένα μικρό πακέτο ξυραφάκια, ο Κούχλερ ένα δοχείο σιρόπι λεμόνι (για να κάνει λεμονάδα), η Μιήπ ένα βιβλίο, το *Μικρό Μάρτιν*, η Μπεπ ένα φυτό. Κέρασε τον καθένα μας από ένα αυγό.

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Τετάρτη 3 Μαΐου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Πρώτα, τα νέα της βδομάδας!

Η πολιτική πήγε διακοπές, δεν υπάρχει τίποτα, αλλά πραγματικά τίποτα, οφείλω να σημειώσω. Τελικά άρχισα να πιστεύω κι εγώ ότι θα γινόταν η απόβαση, δεν μπορούν ν' αφήσουν τους Ρώσους να τα βγάλουν πέρα ολομόναχοι, εξάλλου ούτε κι αυτοί κάνουν τίποτα για την ώρα.

Ο κύριος Κλάιμαν άρχισε πάλι να έρχεται κάθε πρωί στο γραφείο. Μας έδωσε ένα καινούριο ελατήριο για το ντιβάνι του Πέτερ κι ο Πέτερ θα πρέπει τώρα ν' αρχίσει να το φτιάχνει. Δεν έχει καθόλου όρεξη να το κάνει, πράγμα που το καταλαβαίνω. Ο

Κλάιμαν μας έδωσε επίσης και σκόνη για τις ψείρες. Σου έχω πει ότι ο Μόφνι μας δεν είναι πια εδώ; Εξαφανίστηκε χωρίς ν' αφήσει κανένα ίχνος από την περασμένη Πέμπτη. Θα πρέπει να είναι εδώ και καιρό στον παράδεισο των γάτων, ενώ κάποιος ζωόφιλος μαγειρέψε ένα καλό μπουτάκι. Ίσως μια πλούσια κοπέλα να φτιάξει ένα καπελάκι με τη γούνα του. Ο Πέτερ έχει στενοχωρηθεί πολύ μ' αυτή την υπόθεση.

Εδώ και καμιά δεκαπενταριά μέρες παίρνουμε το πρωινό μας το Σάββατο στις έντεκα και μισή το πρωί. Πρέπει λοιπόν ν' αρκούμαστε σε ένα ζεστό φλυτζάνι νιφάδες βρόμης. Από αύριο θα γίνεται το ίδιο κάθε μέρα, έτσι θα κάνουμε οικονομία σ' ένα γεύμα. Εξακολουθεί να είναι δύσκολο να βρεθούν πράσινα λαχανικά, το μεσημέρι φάγαμε βραστό σάπιο μαρούλι. Μαρούλι, σπανάκι, και βραστό μαρούλι, δεν υπάρχει τίποτα άλλο. Όλα αυτά συνοδευμένα από σάπιες πατάτες, ένας συνδυασμός όνειρο!

Είναι δύο μήνες τώρα που δεν μου είχε έρθει περίοδος. Επιτέλους μου ήρθε από την Κυριακή. Παρά τον πόνο και τις μικροενοχλήσεις, είμαι ευχαριστημένη που δεν άργησε περισσότερο.

Όπως μπορείς να υποθέσεις, συχνά αναρωτιόμαστε με απελπισία: «Ποιο είναι το νόημα αυτού του πολέμου, γιατί οι άνθρωποι δεν μπορούν να ζήσουν ειρηνικά, γιατί πρέπει να καταστρέψουν τα πάντα;».

Το ερώτημα είναι κατανοητό, αλλά κανείς μέχρι τώρα δεν βρήκε κάποια ικανοποιητική απάντηση.

Γιατί φτιάχνουν στην Αγγλία αεροπλάνα όλο και πιο μεγάλα, βόμβες όλο και πιο βαριές και ταυτόχρονα χτίζουν καινούρια σπίτια για την ανοικοδόμηση; Γιατί ξοδεύουν κάθε μέρα εκατομμύρια για τον πόλεμο κι ούτε δεκάρα για την ιατρική, για τους καλλιτέχνες, για τους φτωχούς; Γιατί οι άνθρωποι πρέπει να υποφέρουν από την πείνα, ενώ σε τόσα άλλα μέρη του κόσμου τα τρόφιμα αφθονούν και πετιούνται στις χωματερές; Μα, γιατί οι άνθρωποι είναι τόσο ανόητοι; Ποτέ δε θα με πείσουν ότι ο πόλεμος είναι έργο μόνο των πολιτικών και των καπιταλιστών. Όχι, και οι κοινοί άνθρωποι έχουν μέσα τους το ένστικτο της καταστροφής, μεθάνε από τη βία, τους αρέσει εξίσου να πο-

λεμάνε, να καταστρέφουν, να δολοφονούν, αλλιώς οι λαοί θα είχαν εξεγερθεί εδώ και καιρό ενάντια σ' όλα αυτά. Κι όσο ολόκληρη η ανθρωπότητα, χωρίς εξαίρεση, δεν υφίσταται μια ριζική μεταμόρφωση, ο πόλεμος θα απλώνεται, ό,τι έχει φτιαχτεί, καλλιεργηθεί, ό,τι έχει αναπτυχθεί, θα καταστραφεί και θα εξαφανιστεί, για να ξαναρχίσουν στη συνέχεια από την αρχή!

Συχνά νιώθω τόσο πεσμένη, αλλά ποτέ απελπισμένη, αντιμετωπίζω την παρανομία μας σαν μια επικίνδυνη περιπέτεια, ρομαντική και ενδιαφέρουσα. Στο ημερολόγιό μου αντιμετωπίζω την κάθε στέρηση σαν πηγή διασκέδασης. Κι αυτό επειδή έχω στο μυαλό μου την προοπτική να ζήσω διαφορετικά από τις άλλες κοπέλες και αργότερα διαφορετικά από τις συνηθισμένες νοικοκυρές. Αυτό είναι μια καλή αρχή για μια ενδιαφέρουσα ζωή κι είναι ο λόγος, ο μοναδικός λόγος, για τον οποίο τις πιο επικίνδυνες στιγμές δεν μπορώ να μη γελάω με το γελοίο της κατάστασης.

Είμαι νέα κι έχω πολλά προσόντα κρυμμένα μέσα μου, είμαι νέα και δυνατή και ζω αυτή τη μεγάλη περιπέτεια, είμαι ακόμα απόλυτα βυθισμένη μέσα της και δε θέλω να περνάω τις μέρες μου γκρινιάζοντας που δεν μπορώ να διασκεδάσω! Έχω πολλά πλεονεκτήματα, χαρούμενο χαρακτήρα, ευθυμία και δύναμη. Κάθε μέρα νιώθω ότι αναπτύσσομαι εσωτερικά, νιώθω την απελευθέρωση να πλησιάζει, την ομορφιά της φύσης, την καλοσύνη των ανθρώπων του περιβάλλοντός μου, νιώθω πόσο ενδιαφέρουσα και διασκεδαστική είναι αυτή η περιπέτεια!

Γιατί λοιπόν ν' απελπίζομαι;

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Παρασκευή 5 Μαΐου 1944

Αγαπημένη μου μου Κίττυ,

Ο Πατέρας είναι δυσαρεστημένος μαζί μου. Θεωρούσε ότι μετά την συζήτησή μας την Κυριακή θα σταματούσα μόνη μου ν' ανεβαίνω πάνω κάθε βράδυ. Δε θέλει ν' ακούσει λέξη γι' αυτά τα "*knutscherei*" – "χαϊδολογήματα". Δεν ανέχομαι αυτή τη λέξη, ήταν ήδη αρκετά δύσκολο να μιλήσω γι' αυτό, γιατί πρέπει να με στενοχωρεί κι από πάνω; Θα του μιλήσω σήμερα. Η Μάργκοτ μου 'δωσε μια καλή συμβουλή, να περίπου τι σκοπεύω να του πω:

«Πιστεύω ότι περιμένεις μια εξήγηση από μένα, Πατέρα, θα σου τη δώσω. Σε απογοήτευσα, περίμενες να είμαι πιο συγκρατημένη, σίγουρα θα θέλεις να είμαι όπως πρέπει να είναι μια κοπέλα δεκατεσσάρων χρονών, αλλά στο σημείο αυτό κάνεις λάθος! Από τότε που ήρθαμε εδώ, από τον Ιούλιο του 1942 μέχρι πριν από μερικές βδομάδες, πραγματικά η ζωή μου δεν ήταν εύκολη. Αν ήξερες πόσο έκλαιγα το βράδυ, πόσο απελπισμένη και δυστυχισμένη ήμουν, πόσο ένιωθα μόνη, τότε θα καταλάβαινες την επιθυμία μου ν' ανεβαίνω πάνω! Δεν κατάφερα από τη μια μέρα στην άλλη να νιώσω αρκετά δυνατή, ώστε να μπορώ να ζήσω δίχως μητέρα και δίχως στήριγμα απ' οποιονδήποτε. Μου στοίχισε πολύ, πολλές μάχες και δάκρυα, για ν' αποκτήσω την ανεξαρτησία που έχω σήμερα. Μπορείς να γελάς και να μη με πιστεύεις, αδιαφορώ, ξέρω ότι είμαι ένα αυτόνομο άτομο και δεν αισθάνομαι καμιά ευθύνη απέναντί σας. Αν σου τα είπα όλα, το έκανα μόνο επειδή φοβόμουν ότι αλλιώς θα μ' έβρισκες πολύ ανειλικρινή, αλλά δεν έχω να δώσω λογαριασμό για τις πράξεις μου παρά μόνο στον εαυτό μου.

Όταν είχα προβλήματα, εσείς οι δύο –κι εσύ επίσης– σφαλίσατε τα μάτια σας και σκεπάσατε τ' αυτιά σας, δεν με βοήθησες, αντίθετα, το μόνο που μου δώσατε ήταν προειδοποιήσεις να μην είμαι τόσο θορυβώδης. Δεν ήμουν θορυβώδης παρά μόνο για να μην είμαι συνέχεια λυπημένη. Ήμουν πληθωρική για να μην ακούω

διαρκώς αυτή την εσωτερική φωνή. Έπαιξα θέατρο επί ενάμισι χρόνο, τη μια μέρα μετά την άλλη, δεν παραπονέθηκα, δεν εκδηλώθηκα, όχι, τίποτα απ' όλα αυτά, και τώρα, τώρα σταμάτησα να παλεύω. Θριάμβευσα! Είμαι ανεξάρτητη στο σώμα και στο πνεύμα, δεν χρειάζομαι πια μητέρα, όλος αυτός ο αγώνας μου έδωσε δύναμη! Και τώρα, τώρα που κέρδισα, που ξέρω ότι ο αγώνας τελείωσε, τώρα θέλω να συνεχίσω το δρόμο μου μόνη μου, το δρόμο που θεωρώ σωστό. Δε μπορείς και δεν πρέπει να θεωρείς ότι είμαι δεκατεσσάρων χρονών, όλες αυτές οι δοκιμασίες μ' έκαναν να ωριμάσω, δεν θα μετανιώσω για τις πράξεις μου, θα φερθώ όπως νομίζω ότι μπορώ να το κάνω!

Δεν μπορείς να με εμποδίσεις να πηγαίνω εκεί πάνω με το καλό, ή θα μου τα απαγορεύσεις όλα ή θα μου δείξεις εμπιστοσύνη, λοιπόν άσε με ήσυχη!»

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Σάββατο 6 Μαΐου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Χτες, πριν από το φαγητό, έχωσα το γράμμα μου στην τσέπη του. Αφού το διάβασε, είχε ένα πολύ πεσμένο ύφος όλο το βράδυ, κατά τα λεγόμενα της Μάργκοτ (εγώ ήμουν πάνω κι έπλενα τα πιάτα). Καημένε Πιμ, θα 'πρεπε να είχα προβλέψει την εντύπωση που θα έκανε το γράμμα αυτό! Είναι τόσο ευαίσθητος! Αμέσως είπα στον Πέτερ να μην πει ούτε να ζητήσει πια τίποτα. Ο Πιμ δεν μου ξαναμίλησε για την υπόθεση, μήπως απλώς το αναβάλλει; Εδώ όλα πάνε και πάλι λίγο καλύτερα. Αυτά που ο Γιαν, ο Κούχλερ κι ο Κλάιμαν μας πληροφορούν για τις τιμές και τους ανθρώπους έξω είναι σχεδόν εξωφρενικά. Ένα τέταρτο του κιλού τσάι στοιχίζει 350 φιορίνια, ένα τέταρτο του καφέ 80 φιορίνια. Το βούτυρο 35 φιορίνια το μισό κιλό, ένα αυγό 1,45 φιορίνια, πληρώνουν τα βουλγάρικα τσιγάρα 14 φιορίνια τα εκατό γραμμάρια! Όλοι κάνουν μαύρη αγορά, κάθε υπαλληλάκος έχει κάτι να σου προτείνει. Ο υπάλληλος του φούρναρη μας προμηθεύει μεταξένια κλωστή για μαντάρισμα, 0,90 φιορίνια για ένα

τόσο δα μασουράκι, ο γαλατάς βρίσκει παράνομα δελτία τροφίμων, ένα γραφείο κηδειών πουλάει τυρί. Κάνουν διαρρήξεις, δολοφονούν και κλέβουν κάθε μέρα, οι αστυνομικοί κι οι νυχτοφύλακες δεν μένουν πίσω και τα καταφέρνουν εξίσου καλά με τους επαγγελματίες κλέφτες, όλοι θέλουν να βάλουν κάτι στο χέρι και, καθώς απαγορεύονται οι αυξήσεις των μισθών, οι άνθρωποι αναγκάζονται να καταφύγουν στο λαθρεμπόριο. Η αστυνομία ανηλίκων κάνει συνέχεια έρευνες, κοπέλες δεκαπέντε, δεκάξι, δεκαεφτά, δεκαοχτώ ετών και παραπάνω εξαφανίζονται καθημερινά. Θα προσπαθήσω να τελειώσω το παραμύθι της Ελέν, της νεράιδας. Έτσι για πλάκα, θα μπορούσα να το χαρίσω στον Πατέρα για τα γενέθλιά του, δωρίζοντάς του όλα τα πνευματικά δικαιώματα.

Στο επανιδείν (στην πραγματικότητα δεν είναι σωστό, στις γερμανικές εκπομπές του αγγλικού ραδιόφωνου λένε: “*aut wiederhoren*” (κυριολεκτικά «στο επανακούειν») εγώ που γράφω θα πρέπει να λέω στο επαναγράφειν.

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Κυριακή πρωί 7 Μαΐου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Ο Πατέρας κι εγώ, χτες το απόγευμα, κάναμε μια μεγάλη κουβέντα, έκλαψα πολύ και το ίδιο κι εκείνος. Ξέρεις τι μου είπε, Κίττυ; «Έχω πάρει πολλά γράμματα στη ζωή μου, αλλά αυτό εδώ είναι το πιο άσχημο! Εσύ, Άννα, που πήρες τόση αγάπη από τους γονείς σου, γονείς που είναι πάντα στη διάθεσή σου, που πάντα σε υπερασπίστηκαν, σε κάθε περίπτωση, εσύ λες ότι δεν νιώθεις καμιά ευθύνη! Εσύ νιώθεις ότι σε προσβάλαμε και σ’ εγκαταλείψαμε, όχι, Άννα, ήταν μεγάλη αδικία αυτό που μας έκανες. Ίσως να μην είχες τέτοια πρόθεση, αλλά όπως το διατύπωσες, όχι, Άννα, “εμείς” δεν είμαστε τόσο αξιόμεμπτοι!»

Ω, πραγματικά δε στάθηκα στο ύψος μου, σίγουρα αυτή είναι η πιο σοβαρή πράξη που έκανα στη ζωή μου. Ήθελα μόνο να παραστήσω την ενδιαφέρουσα με τα δάκρυστά μου και τα κλάμα-

τά μου, να παραστήσω τη μεγάλη, για να τον κάνω να με αντιμετώπισει με σεβασμό. Είναι βέβαιο, έχω στενοχωρηθεί πολύ κι όλα όσα αφορούν στη Μητέρα είναι αληθινά, αλλά να κατηγορήσω έτσι τον καλό Πιμ, αυτόν που πάντα έκανε και κάνει τα πάντα για μένα, όχι, ήταν υπερβολικά μοχθηρό. Είναι πολύ καλό το ότι έπεσα από το δυσπρόσιτο ύψος μου, το ότι ράγισε λίγο η περηφάνια μου, γιατί και πάλι είχα αποκτήσει μεγάλη έπαρση. Αυτό που κάνει η δεσποινίδα Άννα απέχει ακόμα πολύ από το να είναι πάντα σωστό! Κάποιος που προκαλεί τέτοια λύπη σε κάποιον άλλο, ενώ ισχυρίζεται ότι τον αγαπάει, κι επιπλέον το κάνει επίτηδες, βρίσκεται ακόμα χαμηλά, πολύ χαμηλά!

Αλλά αυτό που με κάνει να ντρέπομαι περισσότερο είναι ο τρόπος που με συγχώρησε ο Πατέρας. Θα πετάξει το γράμμα μου στη σόμπα κι είναι τόσο καλός μαζί μου τώρα, που θα 'λεγε κανείς ότι εκείνος ήταν που φέρθηκε άσχημα. Όχι, Άννα, έχεις ακόμα πολλά να μάθεις, ξεκίνα λοιπόν από κει, αντί να μειώνεις τους άλλους με την ανωτερότητά σου και να τους κατηγορείς! Πέρασα μεγάλες στενοχώριες, αλλά και ποιος δεν έχει περάσει στη ηλικία μου; Έπαιξα πολύ θέατρο, αλλά ούτε καν το συνειδητοποιούσα, ένιωθα μόνη, αλλά δεν ήμουν σχεδόν ποτέ απελπισμένη. Όπως ο Πατέρας, που περπατούσε στο δρόμο μ' ένα μαχαίρι πάνω του για να τελειώνει αν χρειαστεί, όχι, ποτέ δεν προχώρησα τόσο πολύ. Θα 'πρεπε να πεθαίνω από ντροπή και πεθαίνω από ντροπή. Δεν μπορώ να σβήσω αυτό που έγινε, αλλά μπορώ ν' αποφύγω καινούρια σφάλματα. Θέλω να ξαναρχίσω από το μηδέν και σίγουρα δε θα είναι δύσκολο αφού τώρα έχω τον Πέτερ. Αφού θα υπάρχει αυτός να με υποστηρίζει, είμαι ικανή να το κάνω! Δεν είμαι πια μόνη, μ' αγαπάει, τον αγαπώ, έχω τα βιβλία μου, το βιβλίο που γράφω και το ημερολόγιό μου, δεν είμαι υπερβολικά άσχημη, είμαι από τη φύση μου χαρούμενη και θέλω ν' αποκτήσω ένα καλό χαρακτήρα!

Ναι, Άννα, καλά κατάλαβες ότι το γράμμα σου ήταν υπερβολικά σκληρό κι ότι δεν ήταν αληθινό, αλλά εξακολουθούσες να καμαρώνεις γι' αυτό. Το μόνο που έχω να κάνω είναι να πάρω ξανά για παράδειγμα τον Πατέρα και θα βελτιωθώ.

Δευτέρα 8 Μαΐου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Δε μου λες, σου έχω μιλήσει για την οικογένειά μας; Πιστεύω ότι όχι, γι' αυτό θα στρωθώ στη δουλειά δίχως άλλη καθυστέρηση. Ο Πατέρας γεννήθηκε στη Φρανκφούρτη από πάμπλουτους γονείς. Ο Μίχαελ Φρανκ είχε τράπεζα, πράγμα που του επέτρεψε να γίνει εκατομμυριούχος, κι η Αλίς Στερν είχε πολύ αριστοκρατικούς και πλούσιους γονείς. Στα νιάτα του ο Μίχαελ Φρανκ δεν ήταν καθόλου πλούσιος, αλλά οπωσδήποτε ανέβηκε κοινωνικά. Στα δικά του νιάτα ο Πατέρας έζησε πραγματική ζωή πλούσιόπαιδου, κάθε βδομάδα δεξιώσεις, χοροί, γιορτές, ωραίες κοπέλες, βαλς, δείπνα κτλ. Όλα αυτά τα λεφτά εξανεμίστηκαν μετά το θάνατο του παππού, μετά τον παγκόσμιο πόλεμο και τον πληθωρισμό δεν έμενε πια τίποτα.

Ωστόσο, ως τον πόλεμο, είχαμε ακόμα αρκετά πλούσιους συγγενείς. Έτσι, ο Πατέρας πήρε μια πρώτη τάξεως μόρφωση, και χτες γέλασε σαν τρελός, γιατί στα πενήντα πέντε του χρόνια ήταν η πρώτη φορά στη ζωή του που έξυνε το τηγάκι στο τραπέζι.

Η Μητέρα δεν ήταν τόσο πλούσια, αλλά, παρ' όλα αυτά, πολύ ευκατάστατη και γι' αυτό μπορώ να χάσκω με το στόμα ανοιχτό όταν αφηγείται για αρραβώνες με διακόσιους πενήντα καλεσμένους, ιδιωτικούς χορούς και δείπνα.

Πλούσιοι δεν μπορούμε να πούμε ότι είμαστε με κανέναν τρόπο, αλλά έχω ελπίδες για μετά τον πόλεμο, σε διαβεβαιώνω ότι δεν μου 'χει πάρει καθόλου τα μυαλά αυτή η τιποτένια ζωούλα, όπως της Μητέρας και της Μάργκοτ. Θα ήθελα να περάσω ένα χρόνο στο Παρίσι κι ένα χρόνο στο Λονδίνο, για να μάθω τη γλώσσα και να μελετήσω την ιστορία της τέχνης, δεν έχεις παρά να με συγκρίνεις με τη Μάργκοτ, που θέλει να γίνει βρεφοκόμος στην Παλαιστίνη!

Η φαντασία μου είναι ακόμα γεμάτη με ωραία ρούχα κι ενδιαφέροντες ανθρώπους, θέλω να δω λίγο τον κόσμο και να ζήσω

μερικές εμπειρίες, σου το 'χω πει πολλές φορές, και λίγα λεφτά σίγουρα δεν κάνουν κακό!

Η Μιήπ, σήμερα το πρωί, μας έκανε μια περιγραφή των αρραβώνων της ξαδέρφης της, στους οποίους πήγε το Σάββατο. Αυτή η ξαδέρφη έχει πλούσιους γονείς κι ο αρραβωνιαστικός είναι ένα αγόρι με ακόμα πιο πλούσιους γονείς. Η Μιήπ μας έκανε να μας τρέχουν τα σάλια, περιγράφοντάς μας το γεύμα που τους παρέθεσαν: σούπα λαχανικών με κομματάκια κρέας, τυριά, σαντουϊτσάκια με λεπτές φέτες κρέας, ορντέβρ με αυγά και ψητό κρέας, ψωμάκια με τυρί, μοσχοβίτικο γλυκό, κρασί και τσιγάρα, και μπορούσες να φας όσο ήθελες. Η Μιήπ ήπие δέκα ποτήρια σναπς και κάπνισε τρία τσιγάρα, και μου παριστάνει την αντιαλκοολική! Αν η Μιήπ ήπие τόσο, αναρωτιέται κανείς πόσο να ήπие ο άντρας της! Φυσικά, μέθυσαν κι οι δυο λιγάκι σ' αυτή τη γιορτή. Ήταν εκεί και δυο πράκτορες από το εγκληματολογικό της αστυνομίας, που τράβηξαν φωτογραφίες του ζευγαριού. Καταλαβαίνεις ότι η Μιήπ δεν μπορεί να ξεχάσει ούτε μια στιγμή την τύχη των παρανόμων, γιατί αμέσως κράτησε το όνομα και την διεύθυνση των αστυνομικών αυτών, για την περίπτωση που θα συνέβαινε κάτι και θα χρειαζόμασταν καλούς Ολλανδούς.

Μας έκανε τόσο πολύ να μας τρέχουν τα σάλια, εμάς που για πρόγευμα είχαμε φάει μόνο δυο κουταλιές νιφάδες βρόμης και που η κοιλιά μας γουργούριζε από την πείνα, εμάς που, μέρα με τη μέρα, δεν τρώμε παρά μισοβρασμένο σπανάκι (για τις βιταμίνες!) και σάπιες πατάτες, εμάς που δεν αποθηκεύουμε στα άδεια μας στομάχια παρά μόνο μαρούλι, βραστό μαρούλι, σπανάκι, σπανάκι, και πάλι σπανάκι. Ίσως να καταλήξουμε μια μέρα να γίνουμε δυνατοί σαν τον Ποπάν, μόνο που δεν βλέπω ακόμα πολλά τέτοια σημάδια!

Αν η Μιήπ μας είχε πάρει μαζί της σ' αυτούς τους αρραβώνες, δε θα είχαν μείνει καθόλου ψωμάκια για τους άλλους καλεσμένους. Αν είχαμε πάει σ' αυτή τη γιορτή, σίγουρα θα τα είχαμε λεηλατήσει όλα και δεν θα είχαμε αφήσει ούτε τα έπιπλα στη θέση τους! Μπορώ να σου πω ότι ρουφούσαμε τα λόγια της Μιήπ,

ότι την είχαμε περιστοιχίσει λες και ποτέ στη ζωή μας δεν είχαμε ακούσει να μιλάνε για ωραία πράγματα ή για κομψούς ανθρώπους! Ορίστε λοιπόν οι εγγονές του περίφημου εκατομμυριούχου! Σίγουρα, περίεργα πράγματα συμβαίνουν στον κόσμο!

Δική σου, Άννα Φρανκ

Τρίτη 9 Μαΐου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Το παραμύθι με την Έλεν, τη νεράιδα, τέλειωσε. Το αντέγραψα σε όμορφο επιστολόχαρτο, το διακόσμησα με κόκκινο μελάνι κι έραψα τα φύλλα του. Το σύνολο έχει αρκετά καλή εμφάνιση, αλλά αναρωτιέμαι μήπως είναι κάπως μικρό. Η Μάργκοτ κι η Μητέρα έγραψαν η καθεμιά από ένα ποίημα γενεθλίων.

Ο κύριος Κούχλερ ανέβηκε σήμερα το απόγευμα για να μας αναγγείλει ότι από τη Δευτέρα η κυρία Μπροκς θέλει να έρχεται εδώ κάθε απόγευμα στις δυο να παίρνει τον καφέ της. Το φαντάζεσαι; Κανένας δεν θα μπορεί πια ν' ανεβαίνει, δεν θα μπορούν πια να μας φέρνουν πατάτες, η Μπεπ δεν θα έχει να φάει, δεν θα μπορούμε να πηγαίνουμε στην τουαλέτα, δεν θα επιτρέπεται να κουνηθούμε κι ένα σωρό άλλες αναποδιές! Κάναμε διάφορες προτάσεις για να την αποθαρρύνουμε. Ο βαν Ντάαν πρότεινε ότι ένα καλό καθαρτικό στον καφέ της ίσως ν' αρκούσε. «Α, όχι» απάντησε ο Κλάιμαν «οτιδήποτε εκτός απ' αυτό, δεν θα μπορούσαμε πια να την κάνουμε να βγει από την καλλιόπη!»

Τρανταχτά γέλια. «Την καλλιόπη;» ρώτησε η κυρία βαν Ντ. «Τι θα πει αυτό;» Ακολούθησε η εξήγηση. «Και μπορώ να χρησιμοποιώ αυτή τη λέξη ελεύθερα;» ρώτησε τότε με αφέλεια. «Για φαντάσου» έσκασε στα γέλια η Μπεπ «αν ρωτούσατε στο Μπάγιενκορφ πού είναι η καλλιόπη, ούτε καν θα καταλάβαιναν τι τους λέτε!»

Ο Ντούσσελ τώρα εγκαθίσταται στην “καλλιόπη” –για να τιμήσουμε την έκφραση– ακριβώς στις δώδεκα και μισή. Σήμερα το απόγευμα με μεγάλη γενναιότητα πήρα ένα κομμάτι ροζ χαρτί κι έγραψα πάνω “Ωράριο απασχόλησης της τουαλέτας από τον κύριο Ντούσσελ”:

Πρωίνα: 7.15 με 7.30 π.μ.

Απογεύματα: από τη 1 μ.μ.

Υπόλοιπες ώρες: κατά βούληση!

Στερέωσα το σημείωμα αυτό στην πράσινη πόρτα της τουαλέτας ενώ ήταν ακόμα μέσα. Θα μπορούσα να είχα προσθέσει: “Οι παραβάτες θα τιμωρούνται με εγκλεισμό!” Γιατί η τουαλέτα μας κλείνει κι από μέσα κι απ’ έξω.

Τελευταίο ανέκδοτο του βαν Ντάαν:

Εμπνευσμένο από τα μαθήματά του στη Βίβλο για τον Αδάμ και την Εύα, ένα δεκατριάχρονο αγόρι ρωτάει τον πατέρα του: «Πες μου, Πατέρα, πώς ακριβώς γεννήθηκα;».

«Να σου πω» απαντάει ο πατέρας του «Ο πελαργός σε ανέσυρε από τον ωκεανό, σε άφησε στο κρεβάτι δίπλα στη Μητέρα και της έριξε μια τέτοια τσιμπιά στο πόδι που της προκάλεσε αιμορραγία και χρειάστηκε να μένει ξαπλωμένη περισσότερο από μια βδομάδα».

Για να μάθει περισσότερες λεπτομέρειες, το αγόρι κάνει την ίδια ερώτηση στην μητέρα του. «Πες μου, Μητέρα» ρωτάει «πώς γεννήθηκες και πώς γεννήθηκα κι εγώ;»

Η μητέρα του του διηγείται ακριβώς την ίδια ιστορία κι έπειτα απ’ αυτό το αγόρι, για να πάρει την τελική απάντηση στο θέμα αυτό, πηγαίνει και στον παππού του.

«Πες μου, παππού, πώς γεννήθηκες εσύ και πώς γεννήθηκε η κόρη σου;»

Και για τρίτη φορά ακούει την ίδια ιστορία.

Το βράδυ γράφει στο ημερολόγιό του: «Αφού συγκέντρωσα πολύ ακριβείς πληροφορίες, είμαι υποχρεωμένος να παρατηρήσω ότι στην οικογένειά μας δεν υπήρξαν καθόλου σεξουαλικές σχέσεις επί τρεις γενιές!».

Ακόμα δεν έχω μελετήσει κι είναι ήδη τρεις η ώρα.

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Υ.Γ. Καθώς σου μίλησα ήδη για την καινούρια καθαρίστρια, θέλω απλώς να προσθέσω ότι αυτή η κυρία είναι παντρεμένη, εξήντα χρονών και βαρήκον! Πολύ συμπαθητική, αν λάβει κανείς υπόψη του τους πιθανούς θορύβους που θα μπορούσαν να κάνουν οχτώ παράνομοι.

Αχ, Κιτ, έχει τόσο ωραίο καιρό, μακάρι να μπορούσα να βγω έξω!

Τετάρτη 10 Μαΐου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Χτες το απόγευμα ήμασταν στο πατάρι και κάναμε γαλλικά, όταν άκουσα ξαφνικά πίσω μου νερό να τρέχει, ρώτησα τον Πέτερ τι ήταν αυτός ο θόρυβος, αλλά, δίχως καν να μου απαντήσει, έτρεξε στη σοφίτα όπου βρισκόταν η εστία της καταστροφής και χωρίς τσιριμόνιες ξανάβαλε στη σωστή θέση τον Μουσκή, ο οποίος περιφρονώντας το κουτί του, που ήταν υπερβολικά υγρό, είχε σταθεί ακριβώς πλάι. Ακολούθησε μεγάλη φασαρία κι ο Μουσκή, που στο μεταξύ είχε τελειώσει το κατούρημα, κατρακύλησε από τις σκάλες.

Για να βρει λίγη άνεση που να του θυμίζει το κουτί του, ο Μουσκή είχε εγκατασταθεί πάνω σ' ένα μικρό σωρό από ροκανίδια πάνω από μια χαραμάδα στο διάτρητο πάτωμα της σοφίτας. Η λίμνη διέσχισε αμέσως το ταβάνι ανάμεσα στη σοφίτα και το πατάρι και δυστυχώς έσταξε ακριβώς πάνω στο βαρέλι με τις πατάτες μας και λίγο στο πλάι. Το ταβάνι έσταξε και, καθώς το πάτωμα της σοφίτας έχει κι αυτό τρύπες, διάφορες κίτρινες σταγόνες διέσχισαν το ταβάνι του δωματίου κι έπεσαν ανάμεσα σε μια στοίβα κάλτσες κι ένα βιβλίο που ήταν τοποθετημένο πάνω στο τραπέζι.

Ήμουν διπλωμένη στα δύο από τα γέλια, η σκηνή ήταν υπερβολικά αστεία, πρέπει να το ομολογήσω, ο Μουσκή κουλουριασμένος κάτω από μια καρέκλα, ο Πέτερ να προσπαθεί να τα καθάρσει με νερό, σκόνη χλωρίου και σφουγγαρίστρα κι ο βαν

Ντάαν να προσπαθεί να ηρεμήσει τα πνεύματα. Το ατύχημα επανορθώθηκε, αλλά είναι γνωστό ότι τα τσίσα των γάτων βρωμάνε φριχτά κι οι πατάτες το απέδειξαν περίτρανα χτες, καθώς και τα ξύλα που κατέβασε ο Πατέρας μ' έναν κουβά για να τα κάψει.

Καημένη Μουσκή! Πώς κατάλαβες ότι δε βρίσκουμε πια τύρφη για το κουτί σου;

Άννα

Πέμπτη 11 Μαΐου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Νέα κωμική σκηνή που θα σε κάνει να γελάσεις:

Ο Πέτερ επρόκειτο να κόψει τα μαλλιά του, και ως συνήθως το ρόλο της κομμώτριας θα έπαιζε η μητέρα του. Στις εφτά και είκοσι πέντε ο Πέτερ εξαφανίστηκε στο δωμάτιό του, στις εφτά και μισή ακριβώς βγήκε τσίτσιδος, με εξαίρεση ένα γαλάζιο μαγιό και τ' αθλητικά του παπούτσια.

«Έρχεσαι;» ρώτησε τη μητέρα του.

«Ναι, μια στιγμή να βρω το ψαλίδι!»

Ο Πέτερ τη βοήθησε να ψάξει κι άρχισε να σκαλίζει άτσαλα στο συρταράκι της τουαλέτας της κυρία βαν Ντ. «Σταμάτα να μου τ' ανακατεύεις όλα, Πέτερ» γκρίνιαξε εκείνη. Δεν κατάλαβα την απάντηση του Πέτερ, οπωσδήποτε θα πρέπει να ήταν αναιδής, γιατί η κυρία βαν Ντ. του έδωσε ένα χτυπηματάκι στο μπράτσο, εκείνος της το ανταπέδωσε, τον χτύπησε με όλη της τη δύναμη κι ο Πέτερ τράβηξε το μπράτσο του κάνοντας μια κωμική γκριμάτσα. «Άντε, έλα, κυρά μου!»

Η κυρία βαν Ντ. έμεινε ακίνητη εκεί, ο Πέτερ την άρπαξε από τους καρπούς και την έσυρε σε όλο το δωμάτιο, η κυρία βαν Ντ. έκλαιγε, γελούσε, βλαστημούσε και χοροπηδούσε αλλά μάταια, ο Πέτερ παρέσυρε την αιχμάλωτή του ως την άκρη της σκάλας της σοφίτας, όπου αναγκάστηκε να την αφήσει. Η κυρία βαν Ντ. γύρισε στο δωμάτιο και σωριάστηκε σε μια καρέκλα βγάζοντας ένα βαθύ αναστεναγμό.

«Die Entführung der Mutter»(*) είπα για αστείο.

«Ναι, αλλά με πόνεσε».

Πλησίασα να δω και δρόσισα με λίγο νερό τους φλογισμένους και κόκκινους καρπούς της. Ο Πέτερ, πάντα στην άκρη της σκάλας, άρχισε πάλι ν' ανυπομονεί και γύρισε στο δωμάτιο κρατώντας στο χέρι τη ζώνη του σαν θηριοδασαστής. Αλλά η κυρία βαν Ντ. δεν τον ακολούθησε, έμεινε καθισμένη μπροστά στην τουαλέτα ψάχνοντας ένα μαντίλι. «Πρέπει πρώτα να μου ζητήσεις συγγνώμη!» «Ωραία, καλά, σου ζητώ συγγνώμη, αλλιώς θα χάσουμε κι άλλο καιρό!» Άθελά της, η κυρία βαν Ντ. έβαλε τα γέλια, σηκώθηκε και κατευθύνθηκε προς την πόρτα. Εκεί αισθάνθηκε την υποχρέωση να μας δώσει πρώτα κάποιες εξηγήσεις. (Εμείς, δηλαδή ο Πατέρας, η Μητέρα κι εγώ, εκείνη την ώρα πλέναμε τα πιάτα).

«Στο σπίτι, δεν ήταν έτσι» είπε «θα του έδινα ένα τέτοιο χα-
στουκι, που θα τον πέταγα κάτω από τις σκάλες(!), ποτέ δεν
ήταν έτσι αυθάδης, έχει φάει πολύ ξύλο, αυτή είναι η μοντέρνα
διαπαιδαγώγηση, τα σημερινά παιδιά, εγώ δε θ' άρπαζα έτσι τη
μητέρα μου, έτσι φερόσασταν εσείς στη δική σας μητέρα, κύριε
Φρανκ;» Ήταν αναστατωμένη, περπατούσε πάνω-κάτω, έκανε
ένα σωρό ερωτήσεις, έλεγε ένα σωρό πράγματα και στο μεταξύ
εξακολουθούσε να μην ανεβαίνει πάνω. Τελικά εξαφανίστηκε.

Πριν περάσουν καλά καλά πέντε λεπτά, κατρακύλησε ξανά
τη σκάλα, με τα μάγουλα φουσκωμένα, πέταξε την ποδιά της, κι
όταν την ρώτησα αν είχε κιόλας τελειώσει, απάντησε ότι κατέ-
βαινε για μια στιγμή, ύστερα κατρακύλησε σαν σίφουνας όλα τα
πατώματα, κατά πάσα πιθανότητα για να πέσει στην αγκαλιά
του Πούτι της. Δεν ξανανέβηκε ως τις οχτώ, τη συνόδευε ο άντρας
της, πήγαν να φέρουν τον Πέτερ από τη σοφίτα, του τα 'ψαλαν
για τα καλά, μερικές βρισιές, ανάγωγε, άχρηστε, αγενή, κακό
παράδειγμα, η Άννα είναι, η Μάργκοτ κάνει, δεν έπιασα περισ-
σότερα. Σήμερα, κατά πάσα πιθανότητα, τα έχουν ξαναφτιάξει!

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

(*) Η απαγωγή της μητέρας.

Υ.Γ. Την Τρίτη και την Τετάρτη το βράδυ η αγαπημένη μας βασίλισσα μίλησε, κάνει διακοπές για να μπορέσει να ξαναγυρίσει στην Ολλανδία με ανανεωμένες δυνάμεις. Είπε πράγματα όπως: «Σε λίγο, όταν θα γυρίσω, γρήγορη απελευθέρωση, ηρωισμός και βαριές δοκιμασίες».

Την ομιλία της ακολούθησε μια ομιλία του Χερμπράντ. Ο άνθρωπος αυτός έχει παιδική φωνούλα και ψευδίζει τόσο πολύ, που η Μητέρα άθελά της έκανε “ω”. Ένας πάστορας, που η φωνή του μοιάζει με του κύριου Έντελ, έκλεισε τη βραδιά παρακαλώντας το Θεό να προστατεύει τους Εβραίους, τους ανθρώπους που βρίσκονται στα στρατόπεδα συγκέντρωσης, τις φυλακές και τη Γερμανία.

Πέμπτη 11 Μαΐου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Ξέχασα πάνω ολόκληρη την “εργαλειοθήκη” μου και κατά συνέπεια το στυλογράφο μου, και δεν επιτρέπεται να ενοχλήσω τους μεγάλους όσο κοιμούνται (δυόμισι ώρες), θα πρέπει ν’ αρκεστείς αυτή τη φορά σ’ ένα γράμμα γραμμένο με μολύβι.

Πνίγομαι στη δουλειά αυτή την εποχή, κι όσο παράξενο κι αν φαίνεται, δεν έχω το χρόνο να διεκπεραιώσω όλο αυτόν τον όγκο δουλειάς. Θέλεις να σου περιγράψω με δυο λόγια όλα όσα έχω να κάνω; Λοιπόν, μέχρι αύριο πρέπει να τελειώσω τον πρώτο τόμο της ιστορίας της ζωής του Γαλιλαίου, γιατί πρέπει να επιστραφεί στη βιβλιοθήκη. Τον άρχισα χτες, έχω φτάσει στη σελίδα 220 κι έχει 320 σελίδες, επομένως θα καταφέρω να το τελειώσω. Την επόμενη βδομάδα πρέπει να διαβάσω το *Παλαιστήνη στο σταυροδρόμι* και το δεύτερο τόμο του *Γαλιλαίου*. Επιπλέον, τέλειωσα χτες το πρώτο μέρος της βιογραφίας του αυτοκράτορα Κάρολου Ε΄ και πρέπει οπωσδήποτε να καθαρογράψω τις σημειώσεις και τα γενεαλογικά δέντρα, που ήταν άφθονα στο βιβλίο αυτό. Στη συνέχεια, έχω τρεις σελίδες γεμάτες ξένες λέξεις που έχω πάρει από διάφορα βιβλία, τις οποίες πρέπει να σημειώσω και να μάθω. Το νούμερο τέσσερα είναι ότι όλοι μου οι

κινηματογραφικοί αστέρες είναι σε μια απερίγραπτη ακαταστασία και το μόνο που ζητάνε είναι να τους τακτοποιήσω, αλλά, καθώς μια τέτοια τακτοποίηση θα χρειαζόταν πολλές μέρες κι η καθηγήτρια Άννα, όπως σου είπα, έχει ψοφήσει από τη δουλειά, το χάος θα παραμείνει χάος. Κι έπειτα, ο Θησέας, ο Οιδίπους, ο Πηλέας, ο Ορφέας, ο Ιάσων κι ο Ηρακλής περιμένουν κι αυτοί να ξαναμπούν σε τάξη, γιατί ορισμένα από τα κατορθώματά τους έχουν μπερδευτεί μέσα στο μυαλό μου σαν τις πολύχρωμες κλωστές σ' ένα φουστάνι, ο Μύρων κι ο Φειδίας πρέπει κι εκείνοι να τακτοποιηθούν οπωσδήποτε, για να μην ξεφύγουν από το πλάισιό τους. Το ίδιο συμβαίνει με τους πολέμους των Εφτά και των Εννέα ετών, για παράδειγμα. Έτσι όπως τα μελετάω τα μπερδεύω όλα. Αλλά και με τη μνήμη που έχω τι θες να κάνω! Φαντάσου τι θα γίνει στα ογδόντα μου!

Α, και το άλλο! Η Βίβλος. Πόσος καιρός θα χρειαστεί ακόμα πριν φτάσω στην ιστορία της λουομένης Σωσάννας; Και τι εννοούν όταν λένε για τα Σόδομα και τα Γόμορα; Ω, υπάρχουν ακόμα τόσα πολλά πράγματα που πρέπει να ρωτήσω και να μάθω. Και την *Καρλότα στο Παλάτι* στο μεταξύ την έχω εγκαταλείψει σε κρίσιμο σημείο.

Βλέπεις πόση πολλή δουλειά έχω, Κίττυ;

Κάτι άλλο τώρα. Ξέρεις από καιρό ότι η μεγαλύτερή μου επιθυμία είναι να γίνω μια μέρα δημοσιογράφος κι αργότερα διάσημη συγγραφέας. Αν θα πραγματοποιήσω ποτέ αυτές τις μεγαλειώδεις ιδέες (ή αυτή την τρελή φιλοδοξία!), θα μας το δείξει το μέλλον, αλλά ως τώρα δε μου λείπουν τα θέματα. Μετά τον πόλεμο θέλω οπωσδήποτε να δημοσιεύσω ένα βιβλίο που θα το λένε *Το Κρησφύγετο*, δεν μένει παρά να δούμε αν θα τα καταφέρω, αλλά το ημερολόγιό μου μπορεί να μου φανεί χρήσιμο.

Πρέπει επίσης να τελειώσω τη *Ζωή της Κάντυ*. Σκέφτηκα την συνέχεια της ιστορίας ως εξής: Η Κάντυ, μετά την θεραπεία της στο санаторίο, γυρίζει πίσω και συνεχίζει την αλληλογραφία της με τον Χανς. Είμαστε στο 1941, δεν αργεί ν' ανακαλύψει ότι ο Χανς συμπαθεί τους Ναζί και, καθώς η Κάντυ είναι βαθιά συγκινείται από τα πάθη Εβραίων και της φίλης της Μαριάν-

νας, απομακρύνονται κάπως ο ένας απ' τον άλλον. Η ρήξη έρχεται έπειτα από μια συνάντηση, στη διάρκεια της οποίας στην αρχή είχαν συμφιλιωθεί, αλλά μετά την οποία ο Χανς τα 'φτιαξε με μια άλλη κοπέλα. Η Κάντυ γίνεται κομμάτια, αλλά, για να έχει τουλάχιστον μια καλή δουλειά, σπουδάζει νοσοκόμα. Ακολουθώντας την παρότρυνση φίλων του πατέρα της πηγαίνει στην Ελβετία, βρίσκει μια θέση νοσοκόμας σ' ένα σανατόριο για ψυματικούς. Στις πρώτες διακοπές της πάει στη λίμνη του Κόμο, όπου συναντάει τυχαία τον Χανς. Εκείνος της λέει ότι παντρεύτηκε πριν από δυο χρόνια με την κοπέλα που αντικατέστησε την Κάντυ, αλλά ότι η γυναίκα του αυτοκτόνησε σε μια κρίση νευρασθένειας. Μόνο πλάι στη γυναίκα του είχε συνειδητοποιήσει πόσο πολύ είχε αγαπήσει τη μικρή Κάντυ κι αυτή τη φορά της ξαναζητάει το χέρι της. Η Κάντυ αρνείται, μόλο που εξακολουθεί να τον αγαπάει άθελά της, αλλά την συγκρατεί ο εγωισμός της. Πάνω σ' αυτό ο Χανς φεύγει, και πολλά χρόνια αργότερα η Κάντυ μαθαίνει ότι γύρισε στην Αγγλία, και ότι η υγεία του δεν είναι και πολύ καλή.

Όσον αφορά την Κάντυ, παντρεύεται στα είκοσι εφτά της χρόνια με έναν πλούσιο επαρχιώτη, τον Σίμον. Τον αγαπάει πολύ, όχι όμως όσο τον Χανς. Κάνει δυο κόρες κι ένα γιο, τη Λίλιαν, την Ιουδήθ και τον Νίκο. Ο Σίμον κι εκείνη είναι ευτυχισμένοι μαζί, αλλά η Κάντυ εξακολουθεί να σκέφτεται τον Χανς, μέχρι που ένα βράδυ τον βλέπει στο όνειρό της και τον αποχαιρετά...

Δεν πρόκειται για συναισθηματική ανοησία. Βασίστηκε στην ιστορία της ζωής του Πατέρα.

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Σάββατο 13 Μαΐου 1944

Πολυαγαπημένη μου Κίττυ,

Χτες ήταν τα γενέθλια του Πατέρα, η δέκατη ένατη επέτειος του γάμου του Πατέρα και της Μητέρας, μέρα που έλειπε η καθαρίστρια... κι ο ήλιος έλαμπε όπως δεν έχει λάμψει ποτέ πριν το 1944.

Η καστανιά μας είναι ολάνθιστη. Είναι γεμάτη φύλλα και πολύ πιο όμορφη από πέρσι.

Ο Πατέρας έλαβε δώρα, από τον Κλάιμαν μια βιογραφία του Λινναίου, ο Κούχλερ κι εκείνος ένα βιβλίο για τη φύση, ο Ντούσσελ *Το Αμστερνταμ πάνω στο νερό*, οι βαν Ντάαν ένα τεράστιο κουτί, πακεταρισμένου τόσο επιδέξια λες και ήταν από επαγγελματία, που περιείχε τρία αυγά, ένα μπουκάλι μπίρα, ένα βάζο γιαούρτι και μια πράσινη γραβάτα. Το δικό μας δώρο, ένα βάζο μελάσα, φαινόταν λίγο φτωχικό σε σύγκριση με τα υπόλοιπα, Τα τριαντάφυλλά μου μυρίζουν εξάίσια, σε αντίθεση με τα κόκκινα γαρίφαλα της Μιήπ και της Μπεπ. Θα 'λεγα ότι τον παραχαϊδψαμε.

Ο Σίμονς, ο φούρναρης, μας έστειλε πενήντα ωραιότατα γλυκάκια! Εξάλλου ο Πατέρας μας κέρασε κέικ, μπίρες για τους κυρίους και γιαούρτι για τις κυρίες,. Όλα ήταν υπέροχα!.

Άννα Μ. Φρανκ

Τρίτη 16 Μαΐου 1944

Πολυαγαπημένη μου Κίττυ,

Έτσι γι' αλλαγή (γιατί είναι κάτι που έχουμε πολύ καιρό να κάνουμε) θα σου αναφέρω μια μικρή συζήτηση που έγινε χτες το βράδυ ανάμεσα στον κύριο και την κυρία βαν Ντ.

Κυρία βαν Ντ.: «Οι Γερμανοί είχαν άφθονο χρόνο για να ενισχύσουν όσο περισσότερο γίνεται το τείχος του Ατλαντικού, σίγουρα θα κάνουν ό,τι περνάει από το χέρι τους για ν' αντισταθούν στους Άγγλους. Είναι απίστευτο πόσο ισχυροί είναι οι Γερμανοί!»

Κύριος βαν Ντ.: «Ω, ναι, απίστευτο!»

Κυρία βαν Ντ.: «Ναι, ναι!»

Κύριος βαν Ντ.: «Πάω στοίχημα ότι οι Γερμανοί θα κερδίσουν τελικά τον πόλεμο, ε, τόσο δυνατοί που είναι».

Κυρία βαν Ντ.: «Δεν αποκλείεται, δεν έχω ακόμα πειστεί για το αντίθετο».

Κύριος βαν Ντ.: «Προτιμώ να μην απαντήσω».

Κυρία βαν Ντ.: «Τότε γιατί απαντάς, δεν μπορείς ν' αντισταθείς».

Κύριος βαν Ντ.: «Καθόλου, οι απαντήσεις μου περιορίζονται στο ελάχιστο».

Κυρία βαν Ντ.: «Παρ' όλα αυτά, απαντάς και πρέπει πάντα να έχεις δίκιο! Αλλά οι προβλέψεις σου ποτέ δε βγαίνουν αληθινές!»

Κύριος βαν Ντ.: «Μέχρι τώρα οι προβλέψεις μου βγήκαν αληθινές».

Κυρία βαν Ντ.: «Δεν είναι αλήθεια, η απόβαση θα είχε γίνει πέρσι, οι Φινλανδοί θα είχαν ήδη ειρήνη, η εκστρατεία της Ιταλίας θα είχε τελειώσει το χειμώνα, οι Ρώσοι θα είχαν πάρει το Λέμπεργκ, όχι, δεν έχω καθόλου εμπιστοσύνη στις προβλέψεις σου».

Ο Κύριος βαν Ντ. (σηκώνεται): «Και βούλωσε το μεγάλο σου στόμα τέλος πάντων, θα σου αποδείξω ότι έχω δίκιο, θα σε κανονίσω εγώ μια φορά, βαρέθηκα να σ' ακούω να γκρινιάζεις, θα σου τις δώσω να τις φας τις εκνευριστικές σου ηλιθιότητες!»

Τέλος πρώτης πράξης.

Πραγματικά, σφιγγόμουν να μην ξεσπάσω σε τρελά γέλια, τη Μητέρα το ίδιο, κι ο Πέτερ δάγκωνε κι αυτός τα χείλια του. Ω, αυτοί οι ηλίθιοι μεγάλοι, δεν κοιτάζουν καλύτερα να διορθωθούν οι ίδιοι πριν κάνουν τόσες επιπλήξεις στα παιδιά!

Από την Παρασκευή ανοίγουμε και πάλι τα παράθυρα το βράδυ.

Δική σου, Άννα Φρανκ

Τα κέντρα ενδιαφέροντος της οικογένειας του Κρησφύγετου. (Συστηματική καταγραφή των θεμάτων μελέτης και ανάγνωσης):

Κύριος βαν Ντάαν. Δε μαθαίνει τίποτα· αναζητά συχνά πληροφορίες στο *Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό Κνάουρ*. Του αρέσει να διαβάσει αστυνομικά μυθιστορήματα, βιβλία ιατρικής, είτε συγκλονιστικές είτε ασήμαντες ερωτικές ιστορίες.

Κυρία βαν Ντάαν. Μαθαίνει αγγλικά με μαθήματα δι' αλληλογραφίας· της αρέσει να διαβάζει μυθιστορηματικές βιογραφίες και περιστασιακά κάποια μυθιστορήματα.

Κύριος Φρανκ. Μαθαίνει αγγλικά (Ντίκενς!), επιπλέον λίγα λατινικά, δεν διαβάζει ποτέ μυθιστορήματα, αλλά του αρέσουν οι σοβαρές και λιτές περιγραφές ατόμων και χωρών.

Κυρία Φρανκ. Μαθαίνει αγγλικά με μαθήματα δι' αλληλογραφίας· διαβάζει απ' όλα, εκτός από αστυνομικά μυθιστορήματα.

Κύριος Ντούσσελ. Μαθαίνει αγγλικά, ισπανικά και ολλανδικά, χωρίς ορατό αποτέλεσμα· διαβάζει απ' όλα· συμφωνεί με τη γνώμη της πλειοψηφίας.

Πέτερ βαν Ντάαν. Μαθαίνει αγγλικά, γαλλικά (δι' αλληλογραφίας), ολλανδική στενογραφία, αγγλική στενογραφία, γερμανική στενογραφία, αγγλική εμπορική αλληλογραφία, ξυλογλυπτική, πολιτική οικονομία και καμιά φορά μαθηματικά· διαβάζει σπανίως, μερικές φορές γεωγραφία.

Μάργκοτ Φράνκ. Μαθαίνει αγγλικά, γαλλικά, λατινικά με μαθήματα δι' αλληλογραφίας, αγγλική στενογραφία, γερμανική στενογραφία, ολλανδική στενογραφία, μηχανική, τριγωνομετρία, στερεομετρία, φυσική, χημεία, άλγεβρα, γεωμετρία, αγγλική φιλολογία, γαλλική φιλολογία, γερμανική φιλολογία, ολλανδική φιλολογία, λογιστικά, γεωγραφία, σύγχρονη ιστορία, βιολογία, οικονομία· διαβάζει απ' όλα, ιδιαίτερα ό,τι έχει σχέση με τη θρησκεία και την ιατρική.

Άννα Φράνκ. Μαθαίνει αγγλικά, γαλλικά, γερμανικά, ολλανδική στενογραφία, γεωμετρία, άλγεβρα, ιστορία, γεωγραφία, ιστορία της τέχνης, μυθολογία, βιολογία, ιστορία της Βίβλου, ολλανδική λογοτεχνία, της αρέσει πολύ να διαβάζει βιογραφίες, βαρετές ή συναρπαστικές, ιστορικά βιβλία (μυθιστορήματα και μερικές φορές ελαφρά αναγνώσματα).

Παρασκευή 19 Μαΐου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Ήμουν πολύ άρρωστη χτες, εμετούς και –ασυνήθιστο για την Άννα– πονοκέφαλο, πονόκοιλο, ό,τι κακό μπορείς να φανταστείς! Σήμερα πάω καλύτερα, πεινάω πολύ, αλλά προτιμώ να μην αγγίξω τα κόκκινα φασόλια που θα φάμε.

Όλα πάνε καλά ανάμεσα στον Πέτερ και σ' εμένα, το καημένο το παιδί έχει ακόμα μεγαλύτερη ανάγκη από τρυφερότητα απ' ό,τι εγώ, κοκκινίζει ακόμα κάθε φορά που τον φιλάω για να τον καληνυχτίσω και ζητιανεύει απλώς ένα δεύτερο φιλί. Μήπως είμαι μόνο μια καλή αντικαταστάτρια του Μόφου; Δε με πειράζει αυτό, είναι τόσο ευτυχισμένος που ξέρει ότι κάποιος τον αγαπάει. Μετά τη δύσκολη κατάκτησή μου, αρχίζω να βλέπω λίγο πιο ψύχραιμα την κατάσταση, αλλά μη νομίζεις ότι δεν τον αγαπάω πια, ο Πέτερ είναι γλυκούλης, αλλά έκλεισα πάλι γρήγορα το μυστικό μου κήπο, αν θέλει να σπάσει και πάλι την κλειδαριά, θα χρειαστεί έναν πιο ισχυρό λοστό!

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Σάββατο 20 Μαΐου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Χτες μόλις κατέβηκα από τη σοφίτα και μπήκα στο δωμάτιο, είδα το όμορφο βάζο με τα γαρίφαλα πεσμένο κάτω, τη Μητέρα γονατιστή να σφουγγαρίζει και τη Μάργκοτ να ψαρεύει τα χαρτιά μου από το πάτωμα.

«Τι συνέβη;» ρώτησα φοβισμένη και, δίχως να περιμένω την απάντησή τους, διαπίστωσα από μακριά τις ζημιές. Ο φάκελός μου με τα γενεαλογικά δέντρα, τα τετράδιά μου, τα βιβλία μου, όλα ήταν μουσκεμένα.

Ήμουν έτοιμη να βάλω τα κλάματα κι ήμουν τόσο αναστατωμένη, που άρχισα να μιλάω γερμανικά. Δεν θυμάμαι πια καθόλου τι μονολογούσα, αλλά η Μάργκοτ είπε ότι είπα κάτι σαν

unübersehbarer Schaden, schrecklich, entsetzlich, nie zu ersetzen(*) κι άλλα ακόμα. Ο Πατέρας ξέσπασε σε γέλια, η Μητέρα κι η Μάργκοτ τον μιμήθηκαν, αλλά εμένα μου 'ρχόταν να κλάψω που πήγαινε χαμένη όλη αυτή τη δουλειά που είχα κάνει κι όλες οι λεπτομερείς σημειώσεις που είχα κρατήσει.

Όταν το κοιτάξα καλύτερα, το *unübersehbarer Schaden*, το ανυπολόγιστο κακό δεν ήταν και τόσο τραγικό. Στο πατάρι έβαλα προσεκτικά σε τάξη τα χαρτιά που είχαν κολλήσει το ένα με το άλλο και τα χώρισα. Στη συνέχεια τα κρέμασα από σπάγκους, το ένα πλάι στο άλλο, για να στεγνώσουν. Ήταν ένα αστείο θέαμα και άθελά μου γελούσα, η Μαρία των Μεδίκων πλάι στον Κάρολο Ε΄, ο Γουλιέλμος της Οράγγης πλάι στη Μαρία Αντουανέττα.

«Είναι *rassenschande*»(**), γέλασε ο κύριος βαν Ντάαν.

Εμπιστεύτηκα στον Πέτερ τη φροντίδα των χαρτιών μου, και κατέβηκα ξανά κάτω.

«Ποια είναι τα βιβλία που δε θα μπορέσουμε να σώσουμε;» ρώτησα τη Μάργκοτ, που επιθεωρούσε το θησαυρό των βιβλίων μου. «Το βιβλίο της άλγεβρας» είπε. Πλησίασα γρήγορα, αλλά κι αυτό δυστυχώς δεν ήταν ιδιαίτερα κατεστραμμένο. Θα ήθελα να είχε πέσει μέσα στο βάζο, ποτέ δε μίσησα τόσο ένα βιβλίο όσο αυτό το βιβλίο της άλγεβρας. Στην πρώτη σελίδα διαβάζει κανείς τουλάχιστον είκοσι ονόματα κοριτσιών που το είχαν πριν από μένα, είναι παλιό, κιτρινισμένο, γεμάτο μουντζούρες, σβησίματα και διορθώσεις. Μια μέρα, αν δεν κρατηθώ, θα το σκίσω σε κομματάκια!

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Δευτέρα 22 Μαΐου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Στις 20 Μαΐου, ο Πατέρας έχασε πέντε βάζα γιαούρτι που είχε βάλει στοίχημα με την κυρία βαν Ντάαν. Πραγματικά, η απόβαση δεν έγινε ακόμα. Μπορώ να δηλώσω μετά βεβαιότητας ότι σ' όλο το Άμστερνταμ, σ' όλη την Ολλανδία και σ' ολό-

(*) Ζημιές τεράστιες, τρομακτικές, φρικτές, ανεπανόρθωτες

(**) Φυλετικό έγκλημα.

κληρη τη δυτική ακτή της Ευρώπης ως την Ισπανία, η απόβαση είναι μέρα-νύχτα πηγή συζητήσεων, διαπληκτισμών, στοιχημάτων και... ελπίδας.

Η ένταση φτάνει σε σημείο παροξυσμού: αυτοί που θεωρούμε “καλούς” Ολλανδούς δεν συνεχίζουν με κανέναν τρόπο να έχουν όλοι εμπιστοσύνη στους Άγγλους, η μπλόφα των Άγγλων απέχει πολύ από το να θεωρείται, απ’ όλο τον κόσμο, τακτική που χαρακτηρίζεται από μαεστρία, όχι! Τώρα ο κόσμος θέλει επιτέλους να δει πράξεις, μεγάλες, ηρωικές πράξεις.

Κανένας δεν μπορεί να δει πέρα από τη μύτη του, κανένας δεν αντιλαμβάνεται ότι οι Άγγλοι πρέπει να πολεμήσουν για τους εαυτούς τους και για την ίδια τους τη χώρα πρώτα, όλοι θεωρούν ότι είναι υποχρεωμένοι να σώσουν την Ολλανδία όσο πιο γρήγορα και καλύτερα γίνεται. Ποιες είναι λοιπόν οι υποχρεώσεις των Άγγλων; Τι έκαναν οι Ολλανδοί για ν’ αξίζουν τη μεγαλόψυχη βοήθεια που με τόση βεβαιότητα περιμένουν; Όχι, σίγουρα οι Ολλανδοί κάνουν πραγματικά λάθος. Παρά τη μπλόφα τους, οι Άγγλοι δε φέρθηκαν χειρότερα απ’ όλες τις άλλες μικρές ή μεγάλες χώρες που σήμερα είναι κατεχόμενες. Οι Άγγλοι σίγουρα δεν θα μας ζητήσουν συγγνώμη, κοιμούνται ενώ η Γερμανία οπλιζόταν, αλλά κι όλες οι άλλες χώρες, οι χώρες που γειτόνευαν με τη Γερμανία, κοιμούνται κι εκείνες. Η πολιτική της στρουθοκαμήλου δεν οδηγεί πουθενά, η Αγγλία κι ο υπόλοιπος κόσμος το αντιλήφθηκαν, και κάθε χώρα πρέπει τώρα να πληρώσει το τίμημα, η Αγγλία το ίδιο βαριά όσο και οι άλλες.

Καμιά χώρα δεν είναι έτοιμη να θυσιάσει τους ανθρώπους της για το τίποτα, και κυρίως όχι για το συμφέρον των άλλων, η Αγγλία δεν ξεφεύγει από τον κανόνα. Η απόβαση, η απελευθέρωση κι η ελευθερία θα έρθουν μια μέρα, ωστόσο η Αγγλία είναι εκείνη που μπορεί ν’ αποφασίσει τη στιγμή κι όχι τα κατεχόμενα εδάφη, ακόμα και όλα μαζί.

Για μεγάλη μας λύπη και βαθιά απελπισία, μάθαμε ότι τα αισθήματα πολλών ανθρώπων απέναντι σ’ εμάς τους Εβραίους αλλάζουν. Ακούσαμε να λένε ότι ο αντισημιτισμός έχει επεκταθεί σε κύκλους για τους οποίους παλιότερα κάτι τέτοιο ήταν αδια-

νόητο. Το γεγονός αυτό μας σοκάρισε βαθιά και τους οχτώ. Η αιτία για το μίσος αυτό ενάντια στους Εβραίους είναι κατανοητή, καμιά φορά ακόμα και ανθρώπινη, αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι είναι σωστή. Οι Χριστιανοί προσάπτουν στους Εβραίους ότι μαρτυρούν υπερβολικά πολλά πράγματα στους Γερμανούς, προσδίδοντας τους προστάτες τους, ότι από δικό τους λάθος πολλοί Χριστιανοί υφίστανται τρομακτικά αντίποινα. Όλα αυτά είναι αλήθεια. Αλλά, όπως και για καθετί, οι Χριστιανοί πρέπει επίσης να σκεφτούν και το αντίστροφο, εκείνοι θα φέρονταν άραγε διαφορετικά αν ήταν στη θέση μας; Ένας άνθρωπος, είτε Εβραίος είτε Χριστιανός είναι, μπορεί να κρατήσει το στόμα του κλειστό όταν έρθει αντιμέτωπος με τα μέσα που χρησιμοποιούν οι Γερμανοί; Όλοι ξέρουν ότι είναι σχεδόν αδύνατον, γιατί λοιπόν να απαιτούν το αδύνατον από τους Εβραίους;

Ανάμεσα στους αντιστασιακούς ψιθυρίζεται ότι στους Εβραίους που είχαν μεταναστεύσει στην Ολλανδία πριν τον πόλεμο και βρίσκονται τώρα στην Πολωνία δε θα επιτραπεί να γυρίσουν στην Ολλανδία —είχαν εκεί κατοχυρωμένο δικαίωμα ασύλου— αλλά θα πρέπει να γυρίσουν στη Γερμανία όταν θα φύγει ο Χίτλερ.

Όταν ακούει κανείς παρόμοια πράγματα, δεν είναι λογικό ν' αναρωτηθεί τι νόημα έχει αυτός ο μεγάλος και οδυνηρός πόλεμος; Ωστόσο συνέχεια μας λένε ότι παλεύουμε όλοι μαζί για την ελευθερία, την αλήθεια και τη δικαιοσύνη! Κι αρκεί να εμφανιστεί μια διχόνοια στη διάρκεια μιας μάχης, για να θεωρηθούν και πάλι οι Εβραίοι κατώτεροι από τους άλλους! Πόσο θλιβερό, πραγματικά θλιβερό είναι να διαπιστώνει κανείς ότι για πολλοστή φορά επαληθεύεται το παλιό ρητό: ένας Χριστιανός είναι ο μόνος υπεύθυνος για τις πράξεις του, ένας Εβραίος φορτώνει σε όλους τους άλλους Εβραίους τις συνέπειες των πράξεών του. Ευλικρινά, δεν καταφέρνω να καταλάβω πώς υπάρχουν Ολλανδοί, άνθρωποι που ανήκουν σ' αυτόν τον τόσο καλό, τόσο τίμιο και τόσο δίκαιο λαό, που έχουν μια τέτοια άποψη για μας, μια τέτοια άποψη για το λαό που δίχως άλλο είναι ο πιο καταπιεσμένος, ο πιο δυστυχισμένος κι ο πιο αξιολύπητος σ' όλη

τη γη. Ένα πράγμα ελπίζω μόνο, ότι αυτό το μίσος για τους Εβραίους θα είναι προσωρινό, ότι οι Ολλανδοί τελικά θ' αποδείξουν ποιοι είναι, ότι το αίσθημα της δικαιοσύνης δε θα εξασθενήσει ούτε σήμερα ούτε ποτέ σ' αυτούς, γιατί αυτό είναι άδικο! Κι αν αυτή η φρίκη αποδειχτεί αληθινή, η μικρή χούφτα από Εβραίους που μένουν στη Ολλανδία θα φύγει. Κι εμείς επίσης θα φτιάξουμε τα μπογαλάκια μας, θα συνεχίσουμε το δρόμο μας και θα εγκαταλείψουμε την όμορφη αυτή χώρα, που τόσο μεγαλόψυχα μας πρόσφερε μια στέγη και που τώρα μας γυρίζει την πλάτη.

Αγαπώ την Ολλανδία, σε κάποια δεδομένη στιγμή ήλπιζα ότι η χώρα αυτή θα γινόταν πατρίδα μου, σ' εμένα την απάτριδα, το ελπίζω ακόμα!

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Πέμπτη 25 Μαΐου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Η Μπεπ αρραβωνιάστηκε! Το γεγονός αυτό καθαυτό δεν είναι εκπληκτικό, αν και κανένας μας δεν χάρηκε ιδιαίτερα γι' αυτό. Ο Μπέρτους σίγουρα είναι ένας γερός, ευγενικός και γυμνασμένος άντρας, αλλά η Μπεπ δεν τον αγαπάει και, κατά τη γνώμη μου, ο λόγος αυτός αρκεί για να τη συμβουλέψει κανείς να μην παντρευτεί. Η Μπεπ καταβάλλει κάθε δυνατή προσπάθεια για ν' ανέβει κοινωνικά κι ο Μπέρτους την τραβάει προς τα κάτω. Είναι ένας εργάτης που δεν ενδιαφέρεται για τίποτα και δεν φιλοδοξεί να φτάσει κάπου, γι' αυτό δεν πιστεύω ότι η Μπεπ θα μπορεί να αισθάνεται ευτυχισμένη μαζί του. Καταλαβαίνει κανείς γιατί η Μπεπ έδωσε τέλος σ' αυτήν την όχι πολύ ικανοποιητική σχέση. Εδώ και τέσσερις βδομάδες είχε διακόψει πάλι μαζί του, αλλά επειδή ένιωθε όλο και πιο δυστυχισμένη, του έγραψε ένα συμφιλιωτικό γράμμα κι ορίστε η κατάληξη, τώρα αρραβωνιάζεται.

Πολλοί παράγοντες έπαιζαν ρόλο στους αρραβώνες αυτούς. Πρώτον, η αρρώστια του πατέρα της, που συμπαθεί πολύ τον Μπέρτους, δεύτερον, είναι η μεγαλύτερη απ' όλες τις κόρες Βό-

γκουγκελ κι η μητέρα της την πειράζει που μένει χωρίς σύζυγο, τρίτον, η Μπεπ μόλις έκλεισε τα είκοσι τέσσερα κι αυτό την απασχολεί πολύ.

Η Μητέρα είπε ότι θα προτιμούσε να ζήσει πρώτα η Μπεπ για λίγο μαζί του, δεν ξέρω, λυπάμαι την Μπεπ και καταλαβαίνω ότι ένιωθε τόσο μόνη. Για γάμο, όπως και να 'χει, δεν τίθεται θέμα πριν από το τέλος του πολέμου, αφού ο Μπέρτους είναι στην παρανομία, ή μάλλον αποφεύγει την αναγκαστική εργασία, κι επιπλέον ούτε ο ένας ούτε ο άλλος έχουν λεφτά στην άκρη, ούτε καμιά προίκα. Τι θλιβερή προοπτική για την Μπεπ, στην οποία ευχόμαστε όλοι τόση ευτυχία! Ελπίζω ότι ο Μπέρτους θα επηρεαστεί από την Μπεπ και θ' αλλάξει ή ότι η Μπεπ θα βρει άλλο σύζυγο, έναν καλό άνθρωπο που να την εκτιμάει όπως πρέπει!

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Την ίδια μέρα.

Κάθε μέρα κάτι καινούριο. Σήμερα το πρωί συνελήφθη ο κύριος βαν Χούβεν, έκρυβε δυο Εβραίους στο σπίτι του. Είναι σκληρό πλήγμα για μας, γιατί όχι μόνο οι κακόμοιροι αυτοί Εβραίοι βρίσκονται τώρα στο χέιλος της αβύσσου, αλλά γιατί είναι φριχτό για τον βαν Χούβεν. Εδώ ο κόσμος έχει γυρίσει ανάποδα, στέλνουν τους πιο ευνομήσιμους πολίτες σε στρατόπεδα συγκέντρωσης, σε φυλακές, στην απομόνωση, και βασιλεύουν οι αλήτες, στους νέους ή τους γέρους, τους φτωχούς ή τους πλούσιους. Άλλοι συλλαμβάνονται εξαιτίας της μαύρης αγοράς, άλλοι εξαιτίας των Εβραίων ή άλλων παρανόμων, κανένας δεν ξέρει τι θα συμβεί αύριο αν δεν είναι φίλος των Ναζί.

Και για μας ο βαν Χούβεν είναι μεγάλη απώλεια. Η Μπεπ δε θέλει και δεν πρέπει να κουβαλάει τόσες πολλές πατάτες, δε μένει παρά να τρώμε λιγότερο. Το πως θα τα καταφέρουμε θα σου το πω, αλλά αυτό δε θα διευκολύνει καθόλου την κατάσταση. Η Μητέρα λέει ότι δεν θα τρώμε πια καθόλου πρόγευμα το πρωί, ότι θα τρώμε νιφάδες βρόμης και ψωμί το μεσημέρι, πατάτες σοταρισμένες το βράδυ και πιθανόν, μια ή δυο φορές τη βδομάδα,

λαχανικά ή σαλάτα, δε θα έχουμε τίποτα άλλο.

Θα πεινάσουμε, αλλά τίποτα δεν είναι χειρότερο από το να σε ανακαλύψουν.

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Παρασκευή 26 Μαΐου 1944

Πολυαγαπημένη μου Κιττυ,

Επιτέλους, βρήκα καιρό να καθίσω ήσυχα στο μικρό μου τραπέζι, μπροστά στο μισάνοιχτο παράθυρο, και να σου τα διηγηθώ όλα, όλα όσα θέλω να σου πω.

Είχα μήνες να αισθανθώ τόσο δυστυχισμένη, ακόμα και μετά τη διάρρηξη δεν ήμουν τσακισμένη, σωματικά και πνευματικά, σε τέτοιο σημείο. Από τη μια ο κύριος βαν Χούβεν, το πρόβλημα των Εβραίων, το οποίο συζητάμε διεξοδικά σ' όλο το σπίτι, η απόβαση που δε γίνεται, η κακή διατροφή, η ένταση, η αποθάρρυνση γύρω μας κι η απογοήτευση σε σχέση με τον Πέτερ, από την άλλη οι αρραβώνες της Μπεπ, η γιορτή της Πεντηκοστής, τα λουλούδια, τα γενέθλια του Κούχλερ, τα γλυκά, οι ιστορίες των τραγουδιστών, των φιλμ και των κοντσέρτων. Το χάσμα, αυτό το πελώριο χάσμα είναι πάντα παρόν, τη μια μέρα γελάμε με το κωμικό της υπόθεσης, αλλά την επόμενη και πολλές άλλες μέρες φοβόμαστε, η αγωνία, η ένταση κι η απόγνωση είναι ζωγραφισμένα στο πρόσωπό μας. Η Μιήπ κι ο Κούχλερ σηκώνουν το μεγαλύτερο μέρος του βάρους που αντιπροσωπεύουμε εμείς, όπως κι όλοι οι παράνομοι, η Μιήπ στη δουλειά της κι ο Κούχλερ γιατί καμιά φορά δυσκολεύεται ν' αντέξει την κολοσσιαία ευθύνη της επιβίωσης και των οχτώ μας και προσπαθεί τόσο πολύ να ελέγξει τα νεύρα του και την αγωνία του, που δεν μπορεί σχεδόν να μιλήσει. Ο Κλάιμαν κι η Μπεπ μας φροντίζουν πολύ κι αυτοί, και μάλιστα πολύ καλά, αλλά συμβαίνει να ξεχνάνε το Κρησφύγετο, ακόμα κι αν είναι μόνο για μερικές ώρες, μια μέρα ή ίσως και δύο. Έχουν τις δικές τους έννοιες, ο Κλάιμαν ανησυχεί για την υγεία του, η Μπεπ για τους αρραβώνες της, που η προοπτική τους δεν είναι και πολύ ευχάριστη, και πέρα από τις έννοιες

αυτές έχουν τις εξόδους τους, τις προσκλήσεις τους, ολόκληρη τη ζωή των φυσιολογικών ανθρώπων, γι' αυτούς η ένταση εξαφανίζεται καμιά φορά, ακόμα κι αν είναι μόνο για μια σύντομη στιγμή, για μας δεν εξαφανίζεται ποτέ, κι αυτό εδώ και δυο χρόνια. Πόσο καιρό θα συνεχίσει να μας επηρεάζει έτσι ασφυκτικά, όλο και πιο αποπνικτικά;

Οι σωλήνες της αποχέτευσης είναι ακόμα βουλωμένοι, δεν μπορούμε να ανοίξουμε τη βρύση παρά μόνο σταγόνα-σταγόνα, δεν πρέπει να χρησιμοποιούμε την τουαλέτα, ή αλλιώς πρέπει να παίρνουμε τη βούρτσα, το βρώμικο νερό το βάζουμε μέσα σ' ένα μεγάλο κουβά από ψαμμίτη. Σήμερα θα τα καταφέρουμε, αλλά τι θα κάνουμε αν ο υδραυλικός δεν τα καταφέρει μόνος του, οι δημοτικές υπηρεσίες δεν μπορούν να έρθουν πριν από την Τρίτη.

Η Μιήπ μας έστειλε ένα κέικ με σταφίδες με την επιγραφή "ΧΑΡΟΥΜΕΝΗ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΗ". Θα 'λεγε κανείς ότι σχεδόν μας ειρωνεύεται, η διάθεσή μας κι οι αγωνίες μας κάθε άλλο παρά "χαρούμενες" είναι.

Φοβόμαστε ακόμα περισσότερο μετά τα νέα σχετικά με τον βαν Χούβεν, και πάλι ακούμε συνέχεια "σουτ" απ' όλες τις πλευρές, όλα γίνονται πιο σιωπηλά. Η αστυνομία παραβίασε την πόρτα κάτω, κι έτσι ούτε κι εμείς είμαστε πια προστατευμένοι! Αν κι εμάς μια μέρα... όχι, δεν επιτρέπεται να τελειώσω αυτή τη φράση, δεν καταφέρνω ωστόσο ν' απομακρύνω αυτό το ερώτημα σήμερα, αντίθετα αυτός ο φόβος, που ήδη έζησα, ξαναγυρίζει στο μυαλό μου σε όλη του τη φρίκη.

Αναγκάστηκα να πάω ολομόναχη στην τουαλέτα στις οχτώ σήμερα το βράδυ, δεν υπήρχε κανένας κάτω, άκουγαν όλοι ραδιόφωνο, θέλησα ν' αποδείξω το θάρρος μου, αλλά ήταν δύσκολο. Εδώ πάνω νιώθω πάντα περισσότερο ασφαλής απ' ό,τι σ' αυτό το μεγάλο σιωπηλό σπίτι, με μοναδική συντροφιά τους πνιχτούς και μυστηριώδεις θορύβους από ψηλά και τα κλάζον από το δρόμο, τρέμω όταν δεν προχωράω αρκετά γρήγορα ή όταν σκέφτομαι την κατάσταση για μια στιγμή.

Η Μιήπ είναι πολύ πιο καλή και μεγαλόψυχη μαζί μας από τότε που συζήτησε με τον Πατέρα. Αλλά δε σου το είπα ακόμα. Η

Μιήπ ήρθε ένα απόγευμα και με κατακόκκινο πρόσωπο ρώτησε στα καλά καθούμενα τον Πατέρα αν πιστεύαμε ότι είχαν κολλήσει κι αυτοί αντισημιτισμό. Ο Πατέρας έπεσε από τα σύννεφα κι έκανε τα πάντα για να της βγάλει αυτή την ιδέα από το μυαλό, αλλά οι υποψίες της Μιήπ δεν εξαφανίστηκαν εντελώς. Μας φέρνουν περισσότερα πράγματα, ενδιαφέρονται περισσότερο για τις δυσκολίες μας, ακόμα κι αν δεν επιτρέπεται με κανέναν τρόπο να τους ενοχλούμε μ' αυτά τα πράγματα. Ω, είναι πραγματικά καλοί άνθρωποι!

Αναρωτιέμαι αδιάκοπα αν θα ήταν καλύτερα για μας να μην κρυβόμαστε, αν είχαμε πεθάνει σήμερα, για να μην αναγκάζομαστε ν' ανεχόμαστε όλη αυτή την αθλιότητα, και κυρίως για να γλιτώσουμε τους άλλους. Αλλά αυτή η σκέψη μας κάνει όλους να τρέμουμε, αγαπάμε ακόμα τη ζωή, δεν έχουμε ξεχάσει ακόμα τη φωνή της φύσης, διατηρούμε ακόμα ελπίδες, ελπίδες για τα πάντα.

Αρκεί να συμβεί κάτι γρήγορα, ακόμα και πυροβολισμοί αν χρειαστεί, δεν θα μας τσακίσουν περισσότερο απ' αυτή την ανησυχία, αρκεί να έρθει το τέλος, ακόμα κι αν είναι δύσκολο, τουλάχιστον να μάθουμε αν επιτέλους θα κερδίσουμε ή θα πεθάνουμε.

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Τετάρτη 31 Μαΐου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Σάββατο, Κυριακή, Τρίτη και Τετάρτη έκανε τόση ζέστη, που δεν κατάφερνα να κρατήσω το στυλογράφο μου στο χέρι, γι' αυτό μου ήταν αδύνατον να σου γράψω. Την Παρασκευή οι σωλήνες αποχέτευσης ήταν βουλωμένοι, το Σάββατο τους επισκεύασαν, η κυρία Κλάιμαν ήρθε να μας δει το απόγευμα και μας διηγήθηκε ένα σωρό πράγματα για τη Γιόπι, ανάμεσα στ' άλλα ότι είναι μαζί με τη Ζακ βαν Μάαρσεν σε μια λέσχη χόκεϊ. Την Κυριακή η Μπεπ ήρθε να δει μήπως έχει γίνει καμιά διάρρηξη κι έμεινε για το πρόγευμα, τη Δευτέρα (Δευτέρα της Πεντη-

κοστής) ο κύριος Γκις έπαιξε το ρόλο του φύλακα των παρανόμων και την Τρίτη μπορέσαμε επιτέλους ν' ανοίξουμε τα παράθυρα. Σπάνια έχουμε δει τόσο ωραίο και ξεστό καιρό, θα μπορούσαμε μάλιστα να πούμε χωρίς υπερβολή ότι κάνει ακόμα και καύσωνα για τέτοια εποχή.

Η ζέστη εδώ στο Κρησφύγετο είναι ανυπόφορη. Για να σου δώσω μια ιδέα για τα αναρίθμητα παράπονα που ακούγονται, θα σου περιγράψω με συντομία τις μέρες της ζέστης.

Σάββατο: «Τι υπέροχος καιρός» λέγαμε όλοι το πρωί. Κι έπειτα το απόγευμα, όταν έπρεπε να μείνουν κλειστά όλα τα παράθυρα: «Μακάρι να έκανε κάπως λιγότερη ζέστη!».

Κυριακή: «Αυτή η ζέστη είναι ανυπόφορη, το βούτυρο λιώνει, δεν υπάρχει ούτε μια δροσερή γωνιά σ' όλο το σπίτι, το ψωμί ξεραίνεται, το γάλα κόβει, αδύνατον ν' ανοίξεις έστω κι ένα παράθυρο, εμείς, οι κακόμοιροι παρίες, σκάμε εδώ από τη ζέστη, ενώ οι άλλοι άνθρωποι έχουν πάει διακοπές για την Πεντηκοστή» έλεγε η κυρία βαν Ντ.

Δευτέρα: «Με πονάνε τα πόδια μου, δεν έχω ελαφριά ρούχα, είναι αδύνατον να πλύνω τα πιάτα με τέτοια ζέστη». Κλαψουρίσματα από το πρωί ως το βράδυ, ήταν ιδιαίτερα οδυνηρό. Εξακολουθώ να μην ανέχομαι τη ζέστη, χαίρομαι που σήμερα ο άνεμος φυσάει δυνατά κι ωστόσο έχει ήλιο.

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Παρασκευή 2 Ιουνίου 1944

«Όποιος ανέβει στο πατάρι πρέπει να εξοπλιστεί με μια μεγάλη ομπρέλα, κατά προτίμηση αντρική!» Αυτό για να προστατευτεί από τη νερόπτωση που προέρχεται από κει πάνω. Υπάρχει ωστόσο μια παροιμία που λέει: «Στεγνός από ψηλά, ασφαλής στα χαμηλά». Αλλά οπωσδήποτε δεν ισχύει σε καιρό πολέμου (όπλα) και για τους παρανόμους (το κουτί του γάτου). Πραγματικά, κατά κάποιο τρόπο ο Μουσκέ απέκτησε τη συνήθεια να κάνει την ανάγκη του πάνω σε εφημερίδες ή σε μια χαραμάδα του πατώματος κι έτσι έχουμε λόγους ν' ανησυχούμε όχι μόνο

για τις διαρροές, αλλά ακόμα περισσότερο για τη φριχτή δυσοσμία. Όταν ξέρουμε επιπλέον ότι ο καινούριος Μαυρούλης του μαγαζιού υποφέρει από την ίδια αρρώστια, οποιοσδήποτε είχε να εκπαιδεύσει ένα γάτο μπορεί πολύ καλά να φανταστεί το είδος της βρώμας που πλανιέται στο κτίριό μας, πέρα από τη μυρωδιά του πιπεριού και του θυμαριού.

Επίσης, έχω μια αποκλειστική θεραπεία για τους πυροβολισμούς: σε περίπτωση βίαιων εκτυρσοκροτήσεων, ορμάς προς την πιο κοντινή ξύλινη σκάλα, κατεβαίνεις και ανεβαίνεις ξανά τη σκάλα και φροντίζεις επαναλαμβάνοντας την κίνηση αυτή να πέσεις μαλακά τουλάχιστον μια φορά. Με τις γρατσουνιές, το θόρυβο που κάνουν τα βήματα, καθώς και την πτώση, είσαι τόσο απασχολημένος, που δεν ακούς τους πυροβολισμούς ούτε τους σκέφτεσαι. Η υπογράφουσα εφάρμοσε αυτή τη θεραπεία με απόλυτη επιτυχία!

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Δευτέρα 5 Ιουνίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Καινούρια προβλήματα στο Κρησφύγετο, διένεξη ανάμεσα στον Ντούσσελ και τους Φρανκ σχετικά με τη μοιρασιά του βούτυρου. Συνθηκολόγηση του Ντούσσελ. Μεγάλη φιλία ανάμεσα στην κυρία βαν Ντάαν και τον τελευταίο, φλερτ, φιλία και φιλικά χαμόγελα, ο Ντούσσελ αρχίζει να νιώθει την ανάγκη μιας γυναίκας. Οι βαν Ντάαν δεν θέλουν να ετοιμάσουν κέικ για τα γενέθλια του Κούχλερ, γιατί δεν τρώμε ούτε κι εμείς. Τι μικροψυχία! Επάνω, φριχτή ατμόσφαιρα. Η κυρία βαν Ντ. είναι συναχωμένη. Τσακώσαμε τον Ντούσσελ με χάπια μαγιάς της μπίρας, ενώ εμείς δεν έχουμε τίποτα.

Κατάληψη της Ρώμης από την 5η στρατιά, ούτε λεηλάτησαν ούτε βομβάρδισαν την πόλη. Σπουδαία προπαγάνδα για τον Χίτλερ!

Ελάχιστα λαχανικά και πατάτες, μουχλιασμένο ψωμί. Ο Τζίτζιφιόγκος (το όνομα του καινούριου γάτου στο μαγαζί) δεν αντέ-

χει το πιπέρι. Νομίζει ότι το κουτί του είναι κρεβάτι και το χαρτί περιτυλίγματος τουαλέτα. Αδύνατον να τον κρατήσουμε.

Καιρός άσχημος. Συνεχείς βομβαρδισμοί στο Πα-ντε-Καλέ και τη δυτική ακτή της Γαλλίας. Είναι αδύνατον να μετατρέψει κανείς δολάρια, ακόμα περισσότερο χρυσάφι, το μαύρο κιβώτιο με τα λεφτά έχει σχεδόν αδειάσει, με τι θα ζήσουμε τον επόμενο μήνα...

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Τρίτη 6 Ιουνίου Ι 944

Πολυαγαπημένη μου Κίττυ,

«This is D-day» είπε το εγγλέζικο ραδιόφωνο το μεσημέρι, και πραγματικά έφτασε αυτή η μέρα, η απόβαση άρχισε.

Σήμερα το πρωί, στις οχτώ, οι Άγγλοι ανήγγειλαν ισχυρούς βομβαρδισμούς στο Καλέ, τη Βουλώνη, τη Χάβρη και το Χερβούργο, καθώς επίσης και στο Πα-ντε-Καλέ (όπως συνήθως). Στη συνέχεια οι κανόνες ασφαλείας για τα κατεχόμενα εδάφη, όλα τα άτομα που κατοικούν έως τριάντα πέντε χιλιόμετρα από την παραλία πρέπει να περιμένουν βομβαρδισμούς.

Οι Άγγλοι θα προσπαθήσουν να ρίξουν προκηρύξεις μια ώρα πριν από την επίθεση. Σύμφωνα με τις γερμανικές ειδήσεις, Άγγλοι αλεξιπτωτιστές προσγειώθηκαν στη γαλλική ακτή.

«Εγγλέζικα αποβατικά μάχονται ενάντια σε γερμανικές ναυτικές μονάδες», ανήγγειλε το BBC.

Συμπέρασμα του Κρησφύγετου στις εννιά, στο πρόγευμα: πρόκειται για δοκιμή, όπως στη Διέπη εδώ και δυο χρόνια.

Ανακοίνωση του αγγλικού ραδιόφωνου στις δέκα, στα γερμανικά, τα ολλανδικά, τα γαλλικά και σε άλλες γλώσσες: «The invasion has begun!». Επομένως η “αληθινή” απόβαση.

Ανακοίνωση από το αγγλικό ραδιόφωνο στις έντεκα η ώρα, στα γερμανικά: Ομιλία του αρχιστρατήγου Ντουάιτ Αϊζενχάουερ.

Ανακοίνωση στο αγγλικό ραδιόφωνο το μεσημέρι, στα αγγλικά: «This is D-day».

Ο στρατηγός Αϊζενχάουερ απευθύνθηκε στο γαλλικό λαό ως

εξής: «Stiff' fighting will come now, but after this the victory. The year 1944 is the year of the complete victory, good luck» – “Θ’ ακολουθήσουν σκληρές μάχες, αλλά έπειτα απ’ αυτό θα έρθει η νίκη. Η χρονιά του 1944 θα είναι η χρονιά της ολοκληρωτικής νίκης, καλή τύχη”.

Ανακοίνωση στο αγγλικό ραδιόφωνο στη μία, στ’ αγγλικά (μετάφραση): 11.000 αεροπλάνα έχουν ξεκινήσει, πηγαиноέρχονται αδιάκοπα για να ρίχνουν με αλεξίπτωτα στρατιώτες και να βομβαρδίζουν τα μετόπισθεν. 4.000 πλοία, καθώς και μικρότερα πλοιάρια, πηγαиноέρχονται το ένα μετά το άλλο ανάμεσα στο Χερβούργο και τη Χάβρη, ο αγγλικός κι ο αμερικάνικος στρατός βρίσκονται ήδη στην καρδιά της μάχης.

Ομιλίες του Χερμπράντ, του Βέλγου πρωθυπουργού, του βασιλιά Χάακον της Νορβηγίας, του Ντε Γκωλ για τη Γαλλία, του βασιλιά της Αγγλίας, δίχως να ξεχνάμε τον Τσώρτσιλ.

Το Κρησφύγετο είναι ανάστατο. Μήπως έφτασε επιτέλους η απελευθέρωση που τόσο περιμέναμε, αυτή η απελευθέρωση για την οποία τόσο έχουμε μιλήσει, αλλά που είναι ακόμα υπερβολικά όμορφη, υπερβολικά θαυμαστή για να συμβεί στ’ αλήθεια κάποια μέρα; Η χρονιά αυτή, το 1944, θα μας φέρει άραγε τη νίκη; Για την ώρα δεν ξέρουμε ακόμα, αλλά η ελπίδα είναι αυτή που μας κάνει να ζούμε, μας ξαναδίνει κουράγιο, μας ξαναδίνει δύναμη. Γιατί θα χρειαστεί κουράγιο για ν’ αντέξουμε τις πολλαπλές αγωνίες, στερήσεις και ταλαιπωρίες, τώρα πρέπει να διατηρήσουμε την ψυχραιμία μας και να επιμείνουμε, είναι προτιμότερο να χώσουμε τα νύχια μας στη σάρκα μας παρά να φωνάζουμε! Η Γαλλία, η Ρωσία, η Ιταλία, καθώς κι η Γερμανία, μπορούν όλες να φωνάζουν από απελπισία, αλλά εμείς δεν έχουμε ακόμα το δικαίωμα να κάνουμε κάτι τέτοιο! Ω, Κιτ! Το πιο όμορφο με την απόβαση είναι ότι έχουμε την εντύπωση ότι πλησιάζουν φίλοι. Οι φριχτοί αυτοί Γερμανοί μας καταπίεσαν και μας έβαλαν το μαχαίρι στο λαιμό τόσο καιρό, που οι φίλοι κι η απελευθέρωση είναι το παν για μας! Δεν πρόκειται πια για τους Εβραίους μόνο, πρόκειται για την Ολλανδία, τις Κάτω Χώρες κι

όλη την κατεχόμενη Ευρώπη. Ίσως, είτε η Μάργκοτ, το Σεπτέμβριο ή τον Οκτώβριο να μπορέσω να ξαναγυρίσω στο σχολείο.

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Υ.Γ. Θα σε κρατάω ενήμερη σχετικά με τις τελευταίες πληροφορίες. Σήμερα το πρωί, αλλά και το βράδυ, σκιάχτρα και κούκλες προσγειώθηκαν πίσω από τις γερμανικές θέσεις. Ανατινάζονταν μόλις άγγιζαν το έδαφος. Επιπλέον πολλοί αλεξιπτωτιστές προσγειώθηκαν, ήταν όλοι βαμμένοι μαύροι για να μην τραβήξουν την προσοχή. Το πρωί, στις έξι, άρχισε η απόβαση από τα πρώτα πλοία, ενώ η παραλία βομβαρδιζόταν όλη τη νύχτα με πέντε εκατομμύρια κιλά βόμβες. Είκοσι χιλιάδες αεροπλάνα πετούσαν σήμερα. Τα παράκτια πυροβολεία των Γερμανών είχαν ήδη καταστραφεί τη στιγμή της απόβασης, σχηματίστηκε ήδη ένα μικρό προγεφύρωμα, όλα πάνε καλά παρά την κακοκαιρία. Ο στρατός κι ο πληθυσμός δεν είναι παρά one will and one hope – μία θέληση και μία ελπίδα.

Παρασκευή 9 Ιουνίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Η απόβαση εξελίσσεται υπέροχα. Οι Σύμμαχοι πήραν το Μπαγιέ, ένα μικρό χωριό στη γαλλική ακτή, και τώρα πολεμούν για να πάρουν την Καν. Προφανώς ο στόχος είναι ν' απομονώσουν τη χερσόνησο στην οποία βρίσκεται το Χερβούργο. Κάθε βράδυ οι πολεμικοί ανταποκριτές μιλάνε για τις δυσκολίες, για το κουράγιο και το ζήλο του στρατού, διηγούνται επίσης αφάνταστες πράξεις ηρωισμού – τραυματίες που ήδη γύρισαν στην Αγγλία μίλησαν κι αυτοί από το μικρόφωνο. Παρά τον απαίσιο καιρό, οι πτήσεις συνεχίζονται με θάρρος.

Μάθαμε από το BBC ότι ο Τσώρτσιλ είχε την πρόθεση να πάρει μέρος στην απόβαση με το στρατό, και μόνο κάτω από την πίεση του Αϊζενχάουερ και των άλλων στρατηγών δεν εκτέλεσε το σχέδιό του. Φαντάζεσαι το θάρρος του ηλικιωμένου αυτού κυρίου, θα πρέπει να είναι εβδομήντα χρονών.

Εδώ ο ενθουσιασμός καταλάγιασε κάπως. Ωστόσο ελπίζουμε ότι ο πόλεμος θα τερματιστεί στο τέλος του χρόνου, θα ήταν καιρός. Τα κλαψουρίσματα της κυρίας βαν Ντάαν γίνονται αφόρητα. Τώρα που δεν μπορεί πια να μας εκνευρίζει με την απόβαση, μας δηλητηριάζει όλη μέρα με την κακοκαιρία, έτσι μου 'ρχεται να τη βάλω στη σοφίτα μέσα σ' έναν κουβά με κρύο νερό!

Όλο το Κρησφύγετο, με εξαίρεση τον βαν Ντάαν και τον Πέτερ, διάβασε την τριλογία *Ουγγρική Ραψωδία*. Το βιβλίο αυτό ασχολείται με τη ζωή του συνθέτη, πιανίστα και παιδιού-θαύμα, Φραντς Λιστ. Το βιβλίο είναι πολύ ενδιαφέρον, αλλά, κατά τη γνώμη μου, μιλάει κάπως υπερβολικά για γυναίκες. Ο Λιστ δεν ήταν μόνο ο μεγαλύτερος και γνωστότερος πιανίστας της εποχής του, αλλά και ο μεγαλύτερος γυναικάς μέχρι και τα εβδομήντα του χρόνια. Είχε δεσμούς με την κόμισσα Μαρί ντ' Αγκού, την πριγκίπισσα Καρολίν Σάιν-Βιτγκενστάιν, τη χορεύτρια Λόλα Μοντέζ, την πιανίστα Άγκνες Κίγκσουερθ, την πιανίστα Σόφι Μέντερ, την Κιρκασιανή πριγκίπισσα Όλγα Γιανίνα, τη βαρόνη Όλγα Μέγιεντερφ, την ηθοποιό Λίλα κι-εγώ-δεν-ξέρω-τι κτλ., και τελειωμό δεν έχει. Τα κεφάλαια του βιβλίου που μιλάνε για τη μουσική και τις άλλες τέχνες είναι πολύ πιο ενδιαφέροντα, στο βιβλίο συναντάει κανείς τον Σούμαν και την Κλάρα Βικ, τον Εκτόρ Μπερλιόζ, τον Γιοχάννες Μπραμς, τον Μπετόβεν, τον Ρίχαρντ Βάγκνερ, τον Χανς φον Μπύλοφ, τον Αντόν Ρουμπινστάιν, τον Φρεντερίκ Σοπέν, τον Βίκτορα Ουγκό, τον Ονορέ ντε Μπαλζάκ, τον Χίλλερ, τον Χούμμελ, τον Τσέρνυ, τον Ροσσίνι, τον Κερουμπίνι, τον Παγκανίνι, τον Μέντελσον κτλ.

Ο Λιστ ήταν πραγματικά πολύ συμπαθητικός άνθρωπος, πολύ μεγαλόψυχος, μετριόφρων σε ό,τι τον αφορούσε, αλλά εξαιρετικά ματαιόδοξος, βοηθούσε όλο τον κόσμο, δεν είχε μεγαλύτερο πάθος από την Τέχνη, λάτρευε το κονιάκ και τις γυναίκες, δεν άντεχε τα δάκρυα, ήταν τζέντλεμαν, δεν ήξερε να αρνηθεί χάρη σε κανέναν, δεν έδινε καμιά σημασία στο χρήμα, αγαπούσε τη θρησκευτική ελευθερία και τον κόσμο.

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Πέμπτη 13 Ιουνίου 1944

Αγαπημένη μου Κιτ,

Ξανάρθαν τα γενέθλιά μου, επομένως τώρα είμαι 15 χρονών. Πήρα αρκετά δώρα, το πεντάτομο βιβλίο για την ιστορία της Τέχνης του Σπρίνγκερ, ένα σετ εσώρουχα, δύο ζώνες, ένα μαντίλι, δύο γιαούρτια, ένα βάζο μαρμελάδα, δύο μπισκότα μελιού (μικρό μέγεθος), ένα βιβλίο βοτανικής από τον Πατέρα και τη Μητέρα, ένα επίχρυσο βραχιόλι από τη Μάργκοτ, ένα έλμπουμ με αυτοκόλλητα που μου χάρισαν οι βαν Ντάαν, βιομαλτίνη και μοσχομπίζελα από τον Ντούσσελ, καραμέλες από τη Μιήπ, καραμέλες και τετράδια από την Μπεπ και, το καλύτερο απ' όλα, το βιβλίο *Μαρία Τερέζα* και τρεις λεπτές φέτες τυριού με διπλή κρέμα, από τον Κούχλερ. Από τον Πέτερ πήρα ένα όμορφο μπουκέτο παιωνίες. Το καημένο το παιδί κουράστηκε τόσο πολύ για να βρει κάτι, αλλά δεν τα κατάφερε.

Η απόβαση εξακολουθεί να εξελίσσεται καλά, παρά την κακοκαιρία, τις αμέτρητες καταιγίδες, τις μπόρες και τη φουρτουνιασμένη θάλασσα. Ο Τσώρτσιλ, ο Σματς, ο Αϊζενχάουερ κι ο Άρνολντ επισκέφθηκαν χτες τα γαλλικά χωριά που κατέκτησαν κι απελευθέρωσαν οι Άγγλοι. Ο Τσώρτσιλ ήταν σ' ένα τορπιλοβόλο που βομβάρδιζε την ακτή. Ο άνθρωπος αυτός, όπως και τόσοι άλλοι, μοιάζει να μην ξέρει τι θα πει φόβος. Πόσο τον ζηλεύω!

Από το Κρησφύγετό μας είναι αδύνατον να κρίνουμε το ηθικό που βασιλεύει στην Ολλανδία. Σίγουρα όλοι χαίρονται που αυτή η οκνηρή(!) Αγγλία, ανασκουμπώθηκε επιτέλους. Οι άνθρωποι δεν καταλαβαίνουν πόσο άδικη είναι η σκέψη τους, όταν λένε και ξαναλένε ότι δε θέλουν εδώ μια αγγλική κατοχή. Με άλλα λόγια, λένε ότι οι Εγγλέζοι πρέπει να πολεμήσουν, να παλέψουν και να θυσιάσουν τους γιους τους για την Ολλανδία και τ' άλλα κατεχόμενα εδάφη. Οι Εγγλέζοι δεν επιτρέπεται να μείνουν στην Ολλανδία, πρέπει να ζητήσουν συγγνώμη απ' όλες τις κατεχόμενες χώρες, πρέπει να ξαναδώσουν τις Ινδίες στους

πρώτους κατόχους τους και μπορούν να γυρίσουν, φτωχοί κι αδυναμωμένοι, στην Αγγλία! Θα πρέπει να 'ναι κανείς ηλίθιος για να φαντάζεται τέτοια πράγματα, κι ωστόσο ανάμεσα σ' αυτούς τους ηλίθιους υπάρχουν πολλοί Ολλανδοί. Τι θα γίνονταν, αναρωτιέμαι, η Ολλανδία κι οι γειτονικές χώρες, αν η Αγγλία είχε υπογράψει με τους Γερμανούς την ειρήνη που τόσο συχνά της πρότειναν; Η Ολλανδία θα είχε γίνει γερμανική κι αυτό είναι όλο! Όλους τους Ολλανδούς που περιφρονούν ακόμα τους Άγγλους, που αποκαλούν υβριστικά την Αγγλία και την κυβέρνηση της "γηραιούς κυρίου", που χαρακτηρίζουν τους Εγγλέζους δειλούς, κι ωστόσο σιχαίνονται τους Γερμανούς, θα 'πρεπε να τους τραντάξει κανείς πολύ δυνατά, όπως τινάζουν τα μαξιλάρια, ίσως το μπερδεμένο μυαλό τους να ερχόταν τότε στη θέση του!

Οι επιθυμίες, οι σκέψεις, οι κατηγορίες κι οι επιπλήξεις συνωστίζονται βασανιστικά στο μυαλό μου. Οπωσδήποτε δεν έχω τόσες ψευδαισθήσεις όσες θέλουν να πιστεύουν οι άλλοι, ξέρω τ' αμέτρητα λάθη μου και τα ελαττώματά μου καλύτερα από οποιονδήποτε, με μια διαφορά: ξέρω επίσης ότι θέλω να βελτιωθώ, ότι θα βελτιωθώ κι ότι έχω ήδη βελτιωθεί πολύ!

Πώς γίνεται τότε, αναρωτιέμαι συχνά, να με βρίσκουν όλοι τόσο ψηλομύτα και τόσο λίγο μετριοφρονα; Είμαι στ' αλήθεια τόσο ψηλομύτα; Αυτά αφορούν μόνο εμένα ή μήπως αφορούν και τους άλλους; Ίσως αυτό να φαίνεται γελοίο, το καταλαβαίνω, αλλά δε θα διαγράψω την τελευταία μου φράση, γιατί δεν είναι τόσο γελοία. Η κυρία βαν Ντάαν κι ο Ντούσσελ, οι κυριότεροι κατήγοροί μου, είναι κι οι δυο γνωστοί για την απόλυτη έλλειψη εξυπνάδας που τους διακρίνει και, ας μην φοβόμαστε τις λέξεις, για τη "χαζομάρα" τους! Οι χαζοί άνθρωποι συχνά δεν μπορούν να χωνέψουν το γεγονός ότι άλλοι τα καταφέρνουν καλύτερα απ' αυτούς, το καλύτερο παράδειγμα μας το δίνουν πραγματικά αυτοί οι δυο ηλίθιοι, η κυρία βαν Ντάαν κι ο Ντούσσελ.

Η κυρία βαν Ντ. με βρίσκει χαζή, γιατί δεν υποφέρω απ' αυτό το κακό όσο κι εκείνη, βρίσκει ότι μου λείπει η μετριοφροσύνη,

γιατί εκείνη είναι πολύ χειρότερη, βρίσκει τα φουστάνια μου πολύ κοντά, γιατί τα δικά της είναι ακόμα κοντύτερα, κι ακριβώς για τον ίδιο λόγο με βρίσκει ψηλομύτα, δηλαδή γιατί εκείνη μιλάει δυο φορές περισσότερο από μένα για θέματα για τα οποία δεν καταλαβαίνει απολύτως τίποτα – το ίδιο ισχύει και για τον Ντούσσελ.

Αλλά σύμφωνα με ένα από τα αγαπημένα μου αποφθέγματα, “σ’ όλες τις επιπλήξεις υπάρχει πάντα κάποια δόση αλήθειας”, παραδέχομαι ευχαρίστως ότι είμαι ψηλομύτα. Ο χαρακτήρας μου παρουσιάζει ένα πρόβλημα: κανένας δε μου κάνει περισσότερες παρατηρήσεις και δε με προσβάλλει περισσότερο από μένα την ίδια. Αν επιπλέον η Μητέρα προσθέτει τις δικές της συμβουλές, τα κηρύγματα συσσωρεύονται σε μια πελώρια στοίβα, με αποτέλεσμα να με πιάνει απελπισία και να πιστεύω ότι δεν θα καταφέρω ποτέ να τα βγάλω πέρα, να γίνομαι αναιδής και ν’ αρχίζω να της αντιμιλάω, και τότε η παλιά γνωστή έκφραση της Άννας εμφανίζεται ξανά: κανένας δεν με καταλαβαίνει!

Η έκφραση αυτή είναι ριζωμένη μέσα μου, κι ακόμα κι αν φαίνεται ψεύτικη, περιέχει κι αυτή κάποια αλήθεια. Οι επιπλήξεις που κάνω στον εαυτό μου παίρνουν συχνά τέτοιες διαστάσεις, που λαχταράω ν’ ακούσω μια παρηγορητική φωνή που θα τις έκανε να σταματήσουν και που θα ενδιαφερόταν επίσης για τις βαθιές μου ανησυχίες, αλλά, αλίμονο, όσο κι αν ψάχνω, δεν τη βρήκα ακόμα.

Ξέρω ότι σκέφτεσαι τον Πέτερ, σωστά, Κιτ; Πραγματικά, ο Πέτερ μ’ αγαπάει, όχι σαν ερωτευμένος αλλά σαν φίλος, η στοργή του μεγαλώνει μέρα με τη μέρα, αλλά αυτό το μυστηριώδες πράγμα που μας συγκρατεί και τους δυο δεν το καταλαβαίνω ούτε κι εγώ.

Καμιά φορά σκέφτομαι ότι η τρομερή επιθυμία που μ’ έσπρωχνε προς αυτόν ήταν υπερβολικός, αλλά σίγουρα δε συμβαίνει κάτι τέτοιο, γιατί όταν τυχαίνει να μην ανέβω εκεί πάνω για δυο μέρες, νιώθω και πάλι αυτή την επιθυμία εξίσου έντονα όσο και παλιότερα. Ο Πέτερ είναι ευγενικός και καλός, ωστόσο –δεν μπορώ να το αρνηθώ– πολλά πράγματα με απογοητεύουν. Αυτά που

μ' ενοχλούν κυρίως είναι η απέχθειά του για τη θρησκεία, οι συζητήσεις του για το φαγητό και γι' άλλα πράγματα εξίσου αλλοπρόσαλλα. Πάντως είμαι πεισμένη ότι, σύμφωνα με την ειλικρινή μας υπόσχεση, δε θα τσακωθούμε ποτέ, ο Πέτερ είναι ένα πλάσμα γαλήνιο, με κατανόηση και πολύ ανεκτικό. Με αφήνει να του λέω πολύ περισσότερα πράγματα απ' ό,τι επιτρέπει στη μητέρα του να του πει, προσπαθεί με ιδιαίτερη επιμονή να σβήσει τις μελανιές από τα βιβλία του και να έχει τα πράγματά του τακτοποιημένα. Γιατί όμως κρατάει τις σκέψεις του μέσα του και δεν μου δίνει ποτέ το δικαίωμα να τις πλησιάσω; Είναι πολύ πιο κλειστός από μένα, είναι αλήθεια. Αλλά ξέρω, κι αυτή τη φορά μου το δίδαξε η πείρα, (θυμήσου την έκφραση "η Άννα η θεωρητική" που επανέρχεται αδιάκοπα) ότι ακόμα και τα εσωστρεφή άτομα νιώθουν σε κάποια δεδομένη στιγμή εξίσου ή και περισσότερο την ανάγκη ενός έμπιστου φίλου.

Ο Πέτερ κι εγώ περάσαμε κι οι δυο χρόνια περισυλλογής στο Κρησφύγετο, μιλάμε συχνά για το μέλλον, το παρελθόν και το παρόν, αλλά, όπως είπα ήδη, μου λείπει το κυριότερο, κι ωστόσο είμαι σίγουρη ότι υπάρχει!

Μήπως επειδή έχω τόσο καιρό να βγω έξω είναι που νιώθω τέτοιο ενθουσιασμό για οτιδήποτε έχει σχέση με τη φύση; Θυμάμαι πολύ καλά ότι ένας υπέροχος γαλάζιος ουρανός, τα κελαηδήματα των πουλιών, το φεγγαρόφωτο και τα λουλούδια που άνθιζαν δεν τραβούσαν και πολύ την προσοχή μου. Το ενδιαφέρον αυτό μεταμορφώθηκε εδώ. Την Πεντηκοστή, για παράδειγμα, που έκανε τόση ζέστη, κατάφερα να κρατήσω τα μάτια μου ανοιχτά ως τις έντεκα και μισή, για ν' απολαύσω μια φορά ολομόναχη το φεγγάρι, κοιτάζοντας από το ανοιχτό παράθυρο. Δυστυχώς η θυσία μου πήγε χαμένη, γιατί το φεγγάρι έλαμπε τόσο πολύ, που δεν μπορούσα να διακινδυνεύσω ν' ανοίξω το παράθυρο. Μια άλλη φορά, εδώ και πολλούς μήνες, βρέθηκα κατά τύχη επάνω το βράδυ και το παράθυρο ήταν ανοιχτό. Δεν κατέβηκα πριν τελειώσει η ώρα του αερισμού, το σκοτεινό και βροχερό βράδυ, η καταιγίδα, τα σύννεφα με κρατούσαν καθηλωμένη, για πρώτη φορά έπειτα από ενάμιση χρόνο έβλεπα τη

νύχτα ολομόναχη. Έπειτα από κείνο το βράδυ ήθελα τόσο πολύ να παρακολουθήσω το ίδιο θέαμα, που δε φοβόμουν ούτε τους κλέφτες ούτε το σκοτεινό, γεμάτο αρουραίους σπίτι ούτε μια πιθανή επίθεση. Κατέβαινα μόνη για να κοιτάξω από το παράθυρο του ιδιαίτερου γραφείου και της κουζίνας. Πολλοί είναι αυτοί που θαυμάζουν την ομορφιά της φύσης, που κοιμούνται καμιά φορά στο ύπαιθρο, που στις φυλακές ή στα νοσοκομεία περιμένουν με ανυπομονησία τη μέρα που θα μπορέσουν ν' απολαύσουν ξανά ελεύθεροι τη φύση, αλλά λίγα άτομα νιώθουν πλημμυρισμένη από τέτοια νοσταλγία, τόσο αποκομμένα κι απομονωμένα απ' αυτό που προσφέρεται το ίδιο απλόχερα στο φτωχό και στον πλούσιο.

Δεν είναι ιδέα μου όταν λέω ότι η θέα του ουρανού, των σύννεφων, του φεγγαριού και των αστεριών με ηρεμεί και μου δίνει ελπίδα. Το γιατρικό αυτό είναι πολύ πιο αποτελεσματικό από τη βαλεριάνα ή το βρομιούχο άλας, η φύση με κάνει παιδί και μου δίνει το θάρρος ν' αντιμετωπίσω όλα τα σκληρά χτυπήματα!

Η μοίρα θέλησε να μην έχω δικαίωμα να βλέπω τη φύση παρά μόνο σε σπάνιες περιπτώσεις, μέσα από παράθυρα σκεπασμένα μ' ένα παχύ στρώμα σκόνης και κρυμμένα με βρώμικες κουρτίνες, και δε νιώθω πια καμιά απόλαυση να κοιτάζω μέσα απ' αυτές, η φύση είναι το μοναδικό πράγμα που δεν έχει υποκατάστατο!

Πολλές φορές ήδη μια από τις πολυάριθμες ερωτήσεις που κάνω στον εαυτό μου ήρθε να βασανίσει τη σκέψη μου: γιατί στο παρελθόν, αλλά συχνά και σήμερα, η θέση της γυναίκας στην κοινωνία ήταν λιγότερο σημαντική από του άντρα; Μπορεί όλοι να λένε ότι είναι άδικο, αλλά αυτό εμένα δε μου φτάνει, θα ήθελα πολύ να μάθω την αιτία της μεγάλης αυτής αδικίας! Μπορεί να καταλάβει κανείς ότι ο άντρας, χάρη στη μεγαλύτερη σωματική του δύναμη, από την αρχή ασκούσε την κυριαρχία του πάνω στη γυναίκα. Ο άντρας κερδίζει τη ζωή του, ο άντρας κάνει τα παιδιά, ο άντρας έχει δικαίωμα να κάνει τα πάντα... Πρέπει να πει κανείς ότι οι γυναίκες είναι ηλίθιες που, χωρίς ν' αντιδράσουν, άφησαν να τους επιβάλουν μέχρι πρόσφατα αυτόν τον

κανόνα, γιατί όσο περισσότερο διαιωνίζεται μέσα από τους αιώνες τόσο περισσότερο ριζώνει. Ευτυχώς οι γυναίκες άνοιξαν λίγο τα μάτια χάρη στο σχολείο, την εργασία και την εξέλιξη. Σε πολλές χώρες οι γυναίκες κέρδισαν ισότητα δικαιωμάτων. Πολλοί άνθρωποι, γυναίκες κυρίως αλλά και άντρες, αντιλαμβάνονται τώρα σε ποιο σημείο αυτή η διαίρεση του κόσμου, που υπάρχει εδώ και τόσο καιρό, ήταν άδικη, κι οι σύγχρονες γυναίκες απαιτούν δικαιώματα, έτσι ώστε να φτάσουν σε μια απόλυτη ανεξαρτησία!

Αλλά αυτό δεν αρκεί, αυτό που περιμένουμε ακόμα είναι σεβασμός για τη γυναίκα. Γενικά, σε όλα τα μέρη της υφηλίου, ο άντρας προκαλεί το θαυμασμό. Γιατί η γυναίκα δεν έχει δικαίωμα ν' απολαύσει κατά προτεραιότητα ενός μέρους του θαυμασμού αυτού; Τιμούμε τους στρατιώτες και τους ήρωες του πολέμου, οι εφευρέτες χαίρουν αιώνιας φήμης, σεβόμαστε τους μάρτυρες, αλλά απ' όλη την ανθρωπότητα πόσοι είναι εκείνοι που αντιμετωπίζουν και τη γυναίκα επίσης σαν στρατιώτη;

Στο βιβλίο *Μαχητές της ζωής* ένα κομμάτι μού έκανε μεγάλη εντύπωση. Λέει περίπου ότι οι γυναίκες υφίστανται γενικά περισσότερες κακουχίες, αρρώστιες κι αθλιότητα απ' οποιονδήποτε ήρωα του πολέμου, ακόμα κι αν δεν κάνουν τίποτα άλλο από το να φέρνουν τα παιδιά τους στο κόσμο. Και τι εισπράττει η γυναίκα σε αντάλλαγμα για όλο τον πόνο που υπέστη; Την κρατάνε σε μια γωνία αν μείνει ανάπηρη στη γέννα, σε λίγο τα παιδιά της παύουν να της ανήκουν και χάνει την ομορφιά της. Οι γυναίκες είναι στρατιώτες που παλεύουν και υποφέρουν για την επιβίωση της ανθρωπότητας, πολύ πιο γενναίες, πολύ πιο θαρραλέες απ' όλους αυτούς τους ήρωες της ελευθερίας με τα μεγάλα λόγια!

Δεν εννοώ με κανέναν τρόπο ότι οι γυναίκες πρέπει ν' αρνηθούν να κάνουν παιδιά, αντίθετα, έτσι είναι η φύση και σίγουρα αυτό είναι το σωστό. Κατηγορώ απλώς τους άντρες κι όλη τη λειτουργία του κόσμου που ποτέ δε θέλησαν να συνειδητοποιήσουν το σημαντικό ρόλο, δύσκολο αλλά σε τελική ανάλυση υπέροχο, που παίζει η γυναίκα στην κοινωνία. Ο Πάουλ ντε Κράουφ,

ο συγγραφέας του βιβλίου που ανέφερα παραπάνω, έχει την απόλυτη έγκρισή μου όταν λέει ότι οι άντρες πρέπει να μάθουν ότι μια γέννα έπαψε να είναι κάτι φυσικό κι απλό στις περιοχές του κόσμου που λέγονται πολιτισμένες. Οι άντρες την έχουν καλά, δεν είναι και δε θα είναι ποτέ υποχρεωμένοι να υποστούν τους πόνους που γνωρίζουν οι γυναίκες!

Πιστεύω ότι η αντίληψη σύμφωνα με την οποία η γυναίκα έχει καθήκον να φέρνει παιδιά στον κόσμο θα τροποποιηθεί στην διάρκεια του επόμενου αιώνα και θα δώσει τη θέση της στο σεβασμό και το θαυμασμό για κείνη που, δίχως να στραβομουτσονιάζει και να λέει μεγάλα λόγια, σηκώνει τέτοια βάρη στους ώμους της!

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Παρασκευή 16 Ιουνίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Πάλι προβλήματα: η κυρία βαν Ντ. έχει πέσει σε κατάθλιψη, μιλάει για πυροβολισμό στο κεφάλι, για φυλακή, για κρεμάλα και για αυτοκτονία. Ζηλεύει που ο Πέτερ εμπιστεύεται εμένα κι όχι εκείνη, εκνευρίζεται που ο Ντούσελ δεν αντιδρά αρκετά στις γλύκες της, φοβάται ότι όλα τα λεφτά από το γούνινο παλτό πάνε στα τσιγάρα του άντρα της, τσακώνεται, βρίζει, κλαίει, παραπονιέται, γελάει κι έπειτα αρχίζει ξανά να τσακώνεται.

Τι στο καλό μπορεί κανείς να κάνει με μια τέτοια περιπτώσά-ρα, μια κλαψιέρα και μια τρελή; Κανένας δεν την παίρνει στα σοβαρά, δεν έχει δύναμη χαρακτήρα, παραπονιέται σ' όλο τον κόσμο και περιφέρεται παριστάνοντας την πιτσιρίκα, αυτό το γέρικο σούργελο. Και το χειρότερο είναι ότι ο Πέτερ γίνεται αυθάδης, ο κύριος βαν Ντάαν ευέξαπτος κι η Μητέρα κυνική. Αιμόσφαιρα να σου πετύχει! Δε μένει παρά να θυμάμαι έναν και μόνο κανόνα: να γελάς με όλα και να μην ασχολείσαι με τους άλλους. Ίσως αυτό να φαίνεται εγωιστικό, αλλά στην πραγματικότητα είναι το μόνο γιατρικό γι' αυτούς που μεμψιμοιρούν.

Ο Κούχλερ πρέπει να πάει να σκάψει τέσσερις βδομάδες στο

Αλκμάαρ και προσπαθεί να γλιτώσει την υποχρέωση αυτή με μια ιατρική βεβαίωση κι ένα γράμμα από την Οπέκτα. Ο Κλάιμαν επιθυμεί να κάνει γρήγορα την εγχείριση στο στομάχι. Χτες το βράδυ, στις έντεκα, όλες οι ιδιωτικές τηλεφωνικές γραμμές κόπηκαν.

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Παρασκευή 23 Ιουνίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Εδώ δεν γίνεται τίποτα άξιο λόγου. Οι Άγγλοι άρχισαν τη μεγάλη μάχη του Χερβούργου. Σύμφωνα με τον Πιμ και τον βαν Ντάαν, σίγουρα θα είμαστε ελεύθεροι στις 10 Οκτωβρίου. Οι Ρώσοι παίρνουν μέρος στη μάχη και χτες έκαναν επίθεση στο Βιτέμπσκ, ακριβώς τρία χρόνια μετά τη γερμανική εισβολή.

Το ηθικό της Μπεπ είναι πάντα κάτω από το μηδέν. Δεν έχουμε σχεδόν καθόλου πατάτες, στο μέλλον σκοπεύουμε να τις χωρίζουμε και για τους οχτώ, ο καθένας θ' αποφασίζει τι θέλει να τις κάνει. Η Μιήπ παίρνει μια βδομάδα άδεια από τη Δευτέρα. Οι γιατροί του Κλάιμαν δεν βρήκαν τίποτα στην ακτινογραφία του, διστάζει ανάμεσα στο να χειρουργηθεί ή ν' αφήσει τα πράγματα να πάρουν το δρόμο τους.

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Τρίτη 27 Ιουνίου 1944

Πολυαγαπημένη μου Κίττυ,

Ξαφνική αλλαγή ηθικού, όλα πάνε πολύ καλά. Το Χερβούργο, το Βιτέμπσκ και το Σλόμπιν έπεσαν σήμερα. Σίγουρα θα αιχμαλωτίσαν πολλούς και πολλά εφόδια έπεσαν στα χέρια τους. Πέντε Γερμανοί στρατηγοί σκοτώθηκαν στο Χερβούργο, δύο αιχμαλωτίστηκαν. Τώρα οι Άγγλοι μπορούν να φέρουν ό,τι θέλουν γιατί έχουν λιμάνι. Τρεις βδομάδες μετά την απόβαση όλο το Κοτάντέν είναι στα χέρια των Άγγλων! Σημαντικό κατόρθωμα. Τις τρεις βδομάδες που ακολούθησαν την D-Day δεν πέρασε

ούτε μία μέρα χωρίς βροχή και χωρίς καταιγίδα, τόσο εδώ όσο και στη Γαλλία, αλλά η αναποδιά αυτή δεν εμπόδισε τους Άγγλους και τους Αμερικάνους να δείξουν τη δύναμή τους, και με τι τρόπο! Είναι αλήθεια ότι οι Γερμανοί εκτοξεύουν τώρα αυτό που ονομάζουν θαυμαστό-όπλο τους, αλλά τι σημαίνει το γελοίο αυτό πυροτέχνημα, πέρα από κάποιες ζημιές στην Αγγλία και στήλες ολόκληρες στις εφημερίδες των Γερμαναράδων! Εξάλλου, αν αντιληφθούν στη Γερμανία ότι ο κίνδυνος από τους Μπολσεβίκους τους απειλεί στ' αλήθεια, θα φοβηθούν ακόμα περισσότερο. Όλες οι Γερμανίδες κι όλα τα Γερμανάκια που δεν εργάζονται για τη Βέρμαχτ μεταφέρθηκαν από τις παράκτιες περιοχές προς το Χοόνιγκεν, τη Φρισία και το Γκέλντρε. Ο Μούσσερτ δήλωσε ότι, αν οι στρατιές της απόβασης φτάσουν εδώ, θα φορέσει τη στολή του στρατιώτη. Έχει όρεξη να πάει να πολεμήσει αυτός ο χοντρομπαλάς; Έπρεπε να το είχε κάνει νωρίτερα, στη Ρωσία. Η Φινλανδία αρνήθηκε την πρόταση ειρήνης την εποχή εκείνη, τώρα και σήμερα οι διαπραγματεύσεις πάνω σ' αυτό το θέμα διακόπηκαν, θα το μετανιώσουν αυτοί οι ηλίθιοι!

Τι νομίζεις, σε ποιο σημείο θα βρισκόμαστε στις 27 Ιουλίου;
Δική σου, Άννα Φρανκ

Παρασκευή 30 Ιουνίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Κακοκαιρία ή bad weather from one at a stretch to thirty June – αδιάκοπη κακοκαιρία ως τις τριάντα Ιουνίου. Θαύμασε τη φράση, δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία, ξέρω ήδη καλά αγγλικά. Απόδειξη, διαβάζω το *An ideal husband* - τον *Ιδανικό σύζυγο* του Όσκαρ Ουάιλντ με το λεξικό! Όσον αφορά τον πόλεμο, εκπληκτικό: Μπομπόισκ, Μογκίλεφ, Όρχα έπεσαν. Πλήθος αιχμάλωτοι.

Όλα είναι all right εδώ. Το ηθικό βελτιώνεται, η υπεραισιοδοξία μας θριαμβεύει, οι βαν Ντάαν βουτάνε τη ζάχαρη, η Μπεπ

άλλαξε κόμμωση, κι η Μιήπ πήγε μια βδομάδα διακοπές. Αυτά είναι τα τελευταία νέα.

Υπομένω μια πολύ δυσάρεστη θεραπεία, και μάλιστα σ' ένα από τα μπροστινά δόντια. Πονούσα τόσο πολύ, που ακόμα κι ο Ντούσσελ πίστεψε ότι είχα λιποθυμήσει. Δεν ήθελα και πολύ.

Αμέσως την έπιασε και την κυρία βαν Ντ. πονόδοντος!

Άννα Μ. Φρανκ

Υ.Γ. Έχουμε νέα από τη Βασιλεία, ο ξάδελφος Μπερντ έπαιξε το ρόλο του ξενοδόχου στο *Minna von Barnhelm*. «Καλλιτεχνική ψυχή» λέει η Μητέρα.

Πέμπτη 6 Ιουλίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Το αίμα μου παγώνει όταν ο Πέτερ λέει ότι αργότερα θα γίνει ίσως κακοποιός ή μαυραγορίτης. Ακόμα κι αν το λέει γι' αστείο, έχω την εντύπωση ότι φοβάται κι ο ίδιος την αδυναμία του χαρακτήρα του. Αδιάκοπα ακούω τη Μάργκοτ να μου λέει σαν τον Πέτερ: «Α, αν είχα τη δύναμή σου και το θάρρος σου, αν συνέχιζα τις προσπάθειές μου με τόση θέληση όση εσύ, αν είχα τόση ενεργητικότητα και τόση επιμονή, τότε θα...».

Είναι πραγματικά προσόν το ότι δεν επιτρέπω στον εαυτό μου να επηρεάζεται; Είναι στ' αλήθεια καλό αν ακολουθώ σχεδόν αποκλειστικά το δρόμο που μου υπαγορεύει η συνείδησή μου;

Ευλικρινά, δεν κατορθώνω να καταλάβω πώς μπορεί κάποιος να λέει “είμαι αδύναμος” και να συνεχίζει να παραμένει αδύναμος. Όταν ξέρεις κάτι τέτοιο, γιατί να μην αντιδράσεις, γιατί να μη διαμορφώσεις το χαρακτήρα σου; Πήρα την εξής απάντηση: «Γιατί είναι πολύ πιο εύκολο!». Αυτή η απάντηση με αποθάρρυνε λίγο. Εύκολο; Μια ζωή τεμπελιάς και ψευτιάς είναι αναγκαστικά εύκολη; Ω, όχι, δεν είναι αλήθεια, δεν επιτρέπεται ν' αφήνει κανείς τον εαυτό του να γοητεύεται τόσο εύκολα από την ευκολία κι από το χρήμα. Σκέφτηκα πολύ την απάντηση

που έπρεπε να δώσω, με ποιον τρόπο να κάνω τον Πέτερ να πιστέψει στον εαυτό του και να βελτιωθεί. Δεν ξέρω αν βρήκα το σωστό τρόπο.

Ονειρεύομαι συχνά τι ευτυχία θα ήταν αν κάποιος μου έδειχνε την εμπιστοσύνη του, αλλά τώρα, στο σημείο που έχουμε φτάσει, αντιλαμβάνομαι πόσο δύσκολο είναι να ταυτιστώ με τη σκέψη ενός άλλου και να βρω την απάντηση. Κυρίως επειδή για μένα οι αντιλήψεις της “ευκολίας” και του “χρήματος” είναι πέρα για πέρα ξένες και καινούριες.

Ο Πέτερ έχει αρχίσει να στηρίζεται λίγο πάνω μου, κι αυτό δεν πρέπει να γίνει με κανέναν τρόπο. Στη ζωή είναι από μόνο του αρκετά δύσκολο να πετάει κανείς με τα δικά του φτερά, αλλά είναι ακόμα πιο δύσκολο να είναι ο μόνος που θέλει και που ελπίζει, ο μόνος που κρατάει τη δύναμή του.

Νιώθω λίγο σαν χαμένη, εδώ και μέρες ψάχνω το γιατρικό που θα είναι απόλυτα αποτελεσματικό ενάντια στην τρομερή αυτή λέξη, “ευκολία”.

Πώς να τον κάνω να καταλάβει ότι αυτό που φαίνεται τόσο απλό και τόσο όμορφο θα τον παρασύρει προς το βυθό, το βυθό όπου δε βρίσκει κανείς πια φίλους ούτε στήριγμα ούτε τίποτα όμορφο, το βυθό από τον οποίο είναι πρακτικά αδύνατον να επιστρέψει;

Όλοι είμαστε σ’ αυτή τη ζωή, αλλά δίχως να ξέρουμε για ποιο λόγο και με ποιο σκοπό, όλοι γυρεύουμε την ευτυχία, όλων μας η ζωή είναι διαφορετική, κι ωστόσο ίδια. Ανατραφήκαμε κι οι τρεις μας σ’ ένα καλό περιβάλλον, μπορούμε να μάθουμε, έχουμε τη δυνατότητα να καταφέρουμε κάτι, έχουμε πολλούς λόγους να πιστεύουμε σ’ ένα ευτυχισμένο μέλλον, αλλά... πρέπει να το κερδίσουμε. Έτσι είναι, είναι αδύνατον να τα καταφέρει κανείς με την ευκολία, το να κερδίσει την ευτυχία σημαίνει να δουλέψει, να κάνει το καλό, να μην κερδοσκοπεί και να μην είναι τεμπέλης. Η τεμπελιά μπορεί να φαίνεται ελκυστική, η δουλειά όμως δίνει πραγματική ικανοποίηση.

Δεν καταλαβαίνω τους ανθρώπους που δεν τους αρέσει να δουλεύουν, μα δεν είναι αυτή η περίπτωση του Πέτερ, αυτός δεν

έχει βάλει κανένα συγκεκριμένο στόχο, θεωρεί τον εαυτό του πολύ χαζό και πολύ ανίκανο για να κάνει οτιδήποτε. Καημένο παιδί, δεν ξέρει ακόμα τι σημαίνει να κάνεις τους άλλους ευτυχισμένους και δεν μπορώ να του το μάθω εγώ. Δεν πιστεύει σε καμιά θρησκεία, μιλάει κοροϊδευτικά για τον Ιησού Χριστό και βλασφημεί. Παρόλο που εγώ δεν είμαι ορθόδοξη, στεναχωριέμαι κάθε φορά που διαπιστώνω πόση μεγάλη μοναξιά, περιφρόνηση και στέρηση νιώθει. Οι άνθρωποι που πιστεύουν σε κάποια θρησκεία μπορούν να θεωρούν τους εαυτούς τους ευτυχισμένους, γιατί δεν έχουν όλοι το χάρισμα να πιστεύουν σε υπερφυσικά πράγματα. Δεν είναι καν απαραίτητο να πιστεύει κανείς σε μεταθανάτιες τιμωρίες. Το καθαρτήριο, η κόλαση κι ο παράδεισος είναι ιδέες που πολλοί δεν παραδέχονται, αλλά η θρησκεία, δεν έχει σημασία ποια, κρατάει τουλάχιστον του; ανθρώπους στον ίδιο δρόμο. Το θέμα δεν είναι να φοβάται κανείς το Θεό, αλλά να κρατάει σε υψηλή υπόληψη την τιμή του και τη συνείδησή του. Πόσο όμορφοι και καλοί θα ήταν οι άνθρωποι αν, πριν αποκοιμηθούν κάθε βράδυ, έκαναν μια ανασκόπηση των γεγονότων της μέρας τους κι αναρωτιούνταν αν οι πράξεις τους ήταν δικαιολογημένες ή όχι. Στην περίπτωση αυτή, ακούσια, προσπαθούμε κάθε μέρα να βελτιωθούμε, κι έπειτα από κάποιο διάστημα, δίχως αμφιβολία, κάνουμε μεγάλες προόδους. Όλοι μπορούν να καταφύγουν σ' αυτό το κολπάκι, δεν κοστίζει και τίποτα, κι αποδεικνύεται ιδιαίτερα χρήσιμο. Γιατί αν δεν το ξέρουν, πρέπει να το μάθουν και να το δοκιμάσουν. «Μια ήσυχη συνείδηση δίνει δύναμη!»

Δική σου, Άννα Μ. Φρανκ

Σάββατο 8 Ιουλίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Ο Μπροκς πήγε στο Μπερβέρβαϊκ και βρήκε χωρίς δυσκολία φράουλες που πουλούσαν σε δημοπρασία. Έφτασαν εδώ γεμάτες σκόνη και άμμο, αλλά σε μεγάλη ποσότητα. Όχι λιγότερο από είκοσι τέσσερα κιβώτια για τους ανθρώπους του γραφείου και για μας. Το ίδιο βράδυ κονσερβάραμε τα έξι πρώτα βάζα και φτιάξαμε και οχτώ βάζα μαρμελάδα. Την άλλη μέρα το πρωί η Μιήπ ήθελε να φτιάξει μαρμελάδα για το γραφείο.

Στις δώδεκα και μισή, αμπάρωμα της εξάπορτας, μεταφορά κιβωτίων, υπόκωφοι θόρυβοι του Πέτερ, του Μπαμπά και του βαν Ντάαν στη σκάλα, η Άννα απασχολημένη να παίρνει ζεστό νερό από το θερμοσίφωνα, η Μάργκοτ να ψάχνει για κουβά, όλοι στο κατάστρωμα! Με σφιγμένο στομάχι μπαίνω στην κουζίνα του γραφείου, που είναι γεμάτη κόσμο, η Μιήπ, η Μπεπ, ο Κλάιμαν, ο Γιαν, ο Πατέρας, ο Πέτερ, οι παράνομοι κι η φάλαγγα τροφοδοσίας, πραγματικό πλήθος και μέρα μεσημέρι! Κουρτίνες και παράθυρα ανοιχτά, θόρυβοι από φωνές, πόρτες που χτυπάνε, έτρεμα από τον εκνευρισμό. Κρυβόμαστε ακόμα στ' αλήθεια; Πέρασε η ερώτηση από το μυαλό μου. Άραγε κάπως έτσι θα νιώθει κανείς όταν του επιτρέπεται και πάλι να εκτεθεί στα μάτια του κόσμου; Η κατσαρόλα ήταν γεμάτη, πάνω γρήγορα. Γύρω από το τραπέζι της κουζίνας η υπόλοιπη οικογένεια καθάριζε τις φράουλες, ή τουλάχιστον υποτίθεται ότι το έκανε, περισσότερες κατέληγαν στα στόματα παρά στον κουβά. Σε λίγο χρειάστηκε άλλος κουβάς, ο Πέτερ γύρισε στην κουζίνα, χτύπησαν δύο φορές, ο κουβάς έμεινε εκεί, ο Πέτερ όρμησε πάνω, οι πόρτες της ντουλάπας κλειδώθηκαν. Ανυπομονούσαμε, η βρύση έπρεπε να μείνει κλειστή κι οι μισοπλυμένες φράουλες περίμεναν να μουλιάσουν στο μπάνιο τους, αλλά ο κανόνας της παρανομίας εξακολουθούσε να ισχύει: όταν βρίσκεται κάποιος στο σπίτι, πρέπει να κλείνουμε όλες τις βρύσες εξαιτίας του θορύβου που κάνει το νερό στους αγωγούς.

Στη μία, άφιξη του Γιαν, ήταν ο ταχυδρόμος, ο Πέτερ ξανακατεβαίνει γρήγορα. Ντριν, το κουδούνι, μεταβολή. Πηγαίνω ν' αφουγκραστώ αν έρχεται κάποιος, στην αρχή ως την πόρτα-βιβλιοθήκη, έπειτα στο πάνω μέρος της σκάλας. Τελικά ο Πέτερ κι εγώ σκύβουμε πάνω από την κουπαστή σαν κλέφτες, για ν' ακούσουμε τους θορύβους που έρχονται από κάτω. Δεν είναι άγνωστες φωνές. Ο Πέτερ κατεβαίνει αθόρυβα τη σκάλα, σταματάει στα μισά του δρόμου και φωνάζει: «Μπεπ!». Καμιά απάντηση, λέει ξανά: «Μπεπ!». Ο θόρυβος στην κουζίνα σκεπάζει τη φωνή του Πέτερ. Έπειτα κατεβαίνει ως την άκρη της σκάλας κι ορμάει στην κουζίνα. Γεμάτη αγωνία κοιτάζω κάτω: «Γύρισε ξανά επάνω, Πέτερ, είναι εδώ ο λογιστής, πρέπει να φύγεις». Ήταν η φωνή του Κλάιμαν. Ο Πέτερ ανεβαίνει ξανά επάνω αναστενάζοντας, η πόρτα-βιβλιοθήκη μένει κλειστή. Στη μία και μισή φτάνει επιτέλους ο Κούχλερ: «Χριστέ μου, παντού φράουλες βλέπω, στο πρόγευμα φράουλες, ο Γιαν τρώει φράουλες, ο Κλάιμαν τσιμπάει φράουλες, η Μιήπ βράζει φράουλες, η Μπεπ καθαρίζει φράουλες, παντού μυρίζω φράουλες, κι όταν θέλω να γλιτώσω απ' αυτά τα κόκκινα πράγματα, ανεβαίνω πάνω, και τι πλένουν εδώ;... Φράουλες!».

Τις υπόλοιπες φράουλες τις κονσερβάρουμε. Το βράδυ ανοίγουμε δυο βάζα. Ο Πατέρας τα κάνει γρήγορα μαρμελάδα. Το επόμενο πρωί ανοίγουμε δυο βάζα. Το απόγευμα ανοίγουμε τέσσερα βάζα. Ο βαν Ντάαν δεν τα είχε αποστειρώσει καλά, τώρα ο Πατέρας φτιάχνει μαρμελάδα κάθε βράδυ. Τρώμε νιφάδες βρόμης με φράουλα, γάλα με φράουλα, φέτες ψωμί με φράουλα, φράουλες για επιδόρπιο, φράουλες με ζάχαρη, φράουλες με μπισκότο. Επί δυο μέρες δε βλέπαμε να χορεύουν μπροστά στα μάτια μας παρά μόνο φράουλες, φράουλες, φράουλες, έπειτα το απόθεμα εξαντλήθηκε ή κλείστηκε ξανά στα βάζα.

«Ξέρεις κάτι, Άννα;» λέει η Μάργκοτ. «Η κυρία βαν Χούβεν μας έδωσε αρακά, δέκα κιλά». Απαντάω: «Ευγενικό εκ μέρους της». Είναι αλήθεια ότι είναι ευγενικό, αλλά τι δουλειά... αηδία! «Το Σάββατο το πρωί θα πρέπει να με βοηθήσετε όλοι να καθάρσουμε τον αρακά» αναγγέλλει η Μητέρα στο τραπέζι. Και

πραγματικά, σήμερα το πρωί μετά το πρόγευμα η μεγάλη εμαγιέ κατσαρόλα εμφανίστηκε στο τραπέζι, ξέχειλη από αρακά. Το να καθαρίζεις αρακά είναι εκνευριστική δουλειά, αλλά πού να δοκιμάσεις να βγάλεις και τη φλούδα. Νομίζω ότι οι περισσότεροι άνθρωποι δεν ξέρουν πόσο πλούσιος σε βιταμίνες είναι ο λοβός του αρακά, νόστιμος και τρυφερός, όταν βγάλει κανείς τη μέσα φλούδα. Αλλά και τα τρία πλεονεκτήματα που ανέφερα δεν είναι τίποτα μπροστά στο γεγονός ότι οι μερίδες τροφής τριπλασιάζονται όταν τρώει κανείς και το λοβό κι όχι μόνο τα σπόρια.

Το να βγάζει κανείς τις φλουδίτσες αυτές είναι μια εξαιρετικά ακριβής και σχολαστική δουλειά, που σίγουρα ταιριάζει περισσότερο σε λεπτολόγους οδοντίατρους και ειδικούς στα μπαχαρικά. Για ένα ανυπόμονο κοριτσάκι σαν κι εμένα είναι τρομακτικό. Αρχίσαμε στις εννέα και μισή, στις δέκα και μισή κάθομαι με τους άλλους, στις έντεκα σηκώνομαι πάλι, στις έντεκα και μισή κάθομαι ξανά. Τ' αυτιά μου βουίζουν. Να σπάω την άκρη, να βγάλω τη φλούδα, να τραβάω την κλωστή, να πετάω το λοβό, οι εικόνες αυτές γυρίζουν μπροστά στα μάτια μου, πράσινο, πράσινο, κλωστή, σάπιος λοβός, πράσινο, πράσινο, πράσινο. Μέσα στην απάθεια μου και για να κάνω κάτι τελικά, περνάω το πρωινό να διηγούμαι όλες τις ανοησίες που μπορεί κανείς να φανταστεί, τους κάνω να γελάνε κι εγώ έχω την εντύπωση ότι κοντεύω να πεθάνω από τη βλακεία. Σε κάθε κλωστή που τραβάω, είμαι όλο και περισσότερο βέβαιη ότι ποτέ μα ποτέ δεν θ' αρκεστώ στο ρόλο της νοικοκυράς!

Το μεσημέρι παίρνουμε επιτέλους το πρόγευμά μας, αλλά από τις δωδεκάμισι ως τη μία και τέταρτο πρέπει ν' αρχίσουμε ξανά το καθάρισμα. Νιώθω κάτι σαν ναυτία όταν σταματάω, κι άλλοι το ίδιο, κοιμάμαι ως τις τέσσερις, και μετά το κεφάλι μου είναι ακόμα "κουρκουτιασμένο" εξαιτίας αυτού του αναθεματισμένου αρακά.

Δική σου, Άννα Φρανκ

Σάββατο 15 Ιουλίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Πήραμε ένα βιβλίο από τη βιβλιοθήκη, με τον ερεθιστικό τίτλο *Τι πιστεύετε για τη Σύγχρονη Νέα Κοπέλα*. Σήμερα θα ήθελα να συζητήσουμε αυτό το θέμα.

Η συγγραφέας κριτικάρει “τη σημερινή νεολαία” από την κορφή ως τα νύχια, δίχως βέβαια να βάζει όλους τους νέους στην κατηγορία των “ανέλπιδων περιπτώσεων”. Αντίθετα πιστεύει ότι, η νεολαία έχει τη δύναμη να φτιάξει ένα μεγαλύτερο, καλύτερο και πιο όμορφο κόσμο, αλλά ασχολείται μ’ επιφανειακά πράγματα, δίχως να ρίχνει ούτε μια ματιά σ’ αυτό που είναι πραγματικά ωραίο.

Σε ορισμένα αποσπάσματα είχα την ισχυρή εντύπωση ότι η συγγραφέας απηύθυνε σ’ εμένα τις επιπλήξεις της και γι’ αυτό θέλω επιτέλους να ξεγυμνώσω τελείως την ψυχή μου μπροστά σου και να υπερασπιστώ τον εαυτό μου ενάντια σ’ αυτές τις επιθέσεις.

Έχω ένα ιδιαίτερα έντονο χαρακτηριστικό, που θα πρέπει να εντυπωσιάζει όλους αυτούς που με γνωρίζουν εδώ και κάποιο καιρό: γνωρίζω καλά τον εαυτό μου. Μπορώ να μελετήσω όλες μου τις πράξεις σαν να πρόκειται για μια ξένη. Δίχως καμιά προκατάληψη και δίχως ένα πλήθος από έτοιμες δικαιολογίες, στέκομαι μπροστά στην καθημερινή Άννα και παρατηρώ αυτά που κάνει καλά κι αυτά που κάνει άσχημα. Αυτή η γνώση του εαυτού μου δεν μ’ εγκαταλείπει, και για κάθε λέξη που προφέρω ξέρω ακριβώς τη στιγμή που τη λέω: «Θα ’πρεπε να έχω εκφραστεί αλλιώς». Ή: «Πολύ σωστά το είπες έτσι!». Κρίνω αυστηρά τον εαυτό μου πάνω σ’ ένα σωρό πράγματα κι αντιλαμβάνομαι όλο και περισσότερο πόσο σωστά ήταν τα λόγια του Πατέρα: «Το κάθε παιδί πρέπει ν’ αναθρέψει μόνο του τον εαυτό του».

Οι γονείς μόνο συμβουλές ή καλές υποδείξεις μπορούν να δώσουν, η τελική εξέλιξη της προσωπικότητας ενός ατόμου βρίσκεται στα ίδια του τα χέρια. Πέρα απ’ αυτό, διαθέτω ένα εξαι-

ρετικό θάρρος ζωής, νιώθω πάντα τόσο δυνατή και ικανή ν' αντέξω διάφορα πράγματα, τόσο ελεύθερη και τόσο νέα! Όταν το συνειδητοποιήσα αυτό ένιωσα ευτυχισμένη, γιατί δε νομίζω ότι θα σκύψω γρήγορα το κεφάλι κάτω από τα πλήγματα που υφίσταται ο κάθε άνθρωπος.

Αλλά έχω ήδη μιλήσει πολύ γι' αυτά τα πράγματα, σήμερα θέλω απλώς να θίξω το κεφάλαιο *Ο Πατέρας κι η Μητέρα δε με καταλαβαίνουν*. Ο πατέρας μου κι η μητέρα μου πάντα με χάιδευαν υπερβολικά, ήταν καλοί μαζί μου, με υπερασπίζονταν ενάντια στους επάνω κι έκαναν γενικά ό,τι μπορούσαν σαν γονείς. Ωστόσο για πολύ καιρό ένιωθα τρομερά μόνη, αποκλεισμένη, εγκαταλειμμένη, παρεξηγημένη. Ο Πατέρας προσπάθησε με κάθε δυνατό τρόπο να μετριάσει την εξέγερσή μου, δεν τα κατάφερε, θεραπεύτηκα μόνη μου φέρνοντας τον ίδιο μου τον εαυτό αντιμέτωπο με τα σφάλματα της συμπεριφοράς μου. Πώς γίνεται ο Πατέρας να μην υπήρξε ποτέ στήριγμα στον αγώνα μου, πώς έπεσε εντελώς έξω όταν θέλησε να μου απλώσει το χέρι; Ο Πατέρας δεν χρησιμοποίησε το σωστό τρόπο, πάντα μου μιλούσε σαν σ' ένα παιδί που περνούσε από μια δύσκολη κρίση ανάπτυξης. Είναι αστείο που το λέω, γιατί κανένας πέρα απ' αυτόν δε μου 'δωσε την αίσθηση ότι ήταν λογικός. Ωστόσο παραμέλησε ένα πράγμα, δεν αντιλήφθηκε ότι, στα μάτια μου, ο αγώνας να ελέγξω την κατάσταση κυριαρχούσε πάνω απ' όλα. Δεν ήθελα ν' ακούω να μιλάνε για "άχαρη ηλικία", για "άλλες κοπέλες", για το "όλα θα τακτοποιηθούν στο τέλος", δεν ήθελα να με αντιμετωπίζουν σαν μια κοπέλα όμοια με όλες τις άλλες, αλλά σαν την Άννα όπως είναι, κι αυτό ο Πιμ δεν το καταλάβαινε. Εξάλλου δεν μπορώ να δώσω την εμπιστοσύνη μου σε κάποιον που δε μου δίνει τη δική του και, καθώς δεν ξέρω τίποτα για τον Πιμ, δεν θα μπορούσα να νιώσω οικειότητα μαζί του. Ο Πιμ παίρνει πάντα το ρόλο του ώριμου πατέρα που ένιωσε κι ο ίδιος αυτές τις προσωρινές κρίσεις, αλλά που αντιμέτωπος με τα προβλήματα των νέων δεν μπορεί πια να τοποθετηθεί σε επίπεδο φιλίας, ακόμα κι αν προσπαθήσει πολύ. Γι' αυτό αποφάσισα να μην εμπιστευόμαι πια σε κανέναν πέρα από το ημερολόγιό μου, και κάπου-κάπου

τη Μάργκοτ, τις σκέψεις μου για τη ζωή και τις θεωρίες μου, που έχω σκεφτεί ώριμα. Έκρυψα από τον Πατέρα όλα όσα με ανησυχούσαν, ποτέ δεν του μίλησα για τα ιδανικά μου, επίτηδες και συνειδητά τον έκανα πέρα. Δεν μπορούσα να κάνω αλλιώς, ενήργησα σε απόλυτη αρμονία με τα αισθήματά μου, φέρθηκα εγωιστικά αλλά με τέτοιο τρόπο, ώστε να βρω μια εσωτερική γαλήνη. Γιατί αυτή η γαλήνη κι αυτή η εμπιστοσύνη στον εαυτό μου, που έχτισα σαν έναν ετοιμόρροπο πύργο, θα κατέρρεαν εντελώς αν έπρεπε τώρα ν' αντιμετωπίσω μια κριτική της ημιτελούς μου προσπάθειας. Κι ακόμα και για τον Πιμ, δεν μπορώ να το πάρω απόφαση, όσο σκληρό κι αν φαίνεται αυτό, γιατί όχι μόνο δεν τον άφησα να συμμεριστεί την εσωτερική μου ζωή, αλλά με την εριστικότητα μου τον σπρώχνω συχνά ακόμα πιο μακριά από μένα.

Να ένα σημείο που συχνά με απασχολεί: πώς γίνεται να μ' εκνευρίζει τόσο πολύ μερικές φορές ο Πιμ; Να δυσκολεύομαι όλο και περισσότερο να κάνω τα μαθήματά μου μαζί του, να μου φαίνονται προσποιητά τα χαϊδολογήματά του, να θέλω να με αφήνει ήσυχη και να προτιμώ να μην ασχολείται υπερβολικά μαζί μου, αν πρώτα δεν αισθανθώ σιγουριά μαζί του; Γιατί εξοκολουθεί να μ' ενοχλεί η επίπληξή του σχετικά με το κακό γράμμα που μέσα στον εκνευρισμό μου τόλμησα να του τα πω απερίφραστα. Πόσο δύσκολο είναι να είναι κανείς πραγματικά δυνατός και θαρραλέος απ' όλες τις απόψεις!

Ωστόσο δεν είναι αυτός ο λόγος της μεγαλύτερης απογοήτευσής μου, όχι, πολύ περισσότερο από τον Πατέρα αυτός που με απασχολεί είναι ο Πέτερ. Ξέρω πολύ καλά ότι εγώ ήμουν που κέρδισα την καρδιά του κι όχι το αντίθετο, τον έκανα ένα ειδυλλιακό πρόσωπο, είδα σ' αυτόν το σιωπηλό, ευαίσθητο, ευγενικό αγόρι που έχει τόση ανάγκη από έρωτα και φιλία! Ένιωσα την ανάγκη να δώσω την εμπιστοσύνη μου σ' ένα ζωντανό πλάσμα, θέλησα να έχω ένα φίλο που να με βοηθήσει να ξαναβρώ το δρόμο μου, έκανα όλη τη δύσκολη δουλειά και τα κατάφερα έτσι ώστε, αργά αλλά σίγουρα, να στραφεί σ' εμένα.

Όταν κατάφερα επιτέλους να τον κάνω να νιώσει φιλικά απέ-

ναντί μου, καταλήξαμε άθελά μας σε μια οικειότητα που όταν το σκέφτομαι μου φαίνεται ανήκουστη. Μιλήσαμε για τα πιο μυστικά πράγματα, αλλά κρατήσαμε ως τώρα κρυφά τα πράγματα με τα οποία ήταν, κι ακόμα είναι, γεμάτη η καρδιά μου. Ακόμα δεν έχω καταφέρει ν' αποκτήσω μια γνώμη για τον Πέτερ, είναι επιπόλαιο ή η δειλία του είναι εκείνη που τον κάνει να συγκρατείται ακόμα και μαζί μου; Αλλά πέρα απ' αυτό το ερώτημα, έσφαλα αποκλείοντας οποιοδήποτε άλλο είδος φιλίας και πλησιάζοντάς τον με τόση οικειότητα. Έχει τρομερή ανάγκη από αγάπη και του αρέσω κάθε μέρα όλο και περισσότερο, το καταλαβαίνω πολύ καλά. Οι συναντήσεις μας τον ικανοποιούν απόλυτα. Για μένα, το μόνο που κάνουν είναι να τονίσουν την ανάγκη μου να προσπαθώ ξανά και ξανά, και τελικά ποτέ να μη θίγω τα θέματα που τόσο θα ήθελα να συζητήσω. Προσέγκυσα τον Πέτερ με τη βία, πολύ περισσότερο απ' ό,τι φαντάζεται, τώρα έχει αγκιστρωθεί επάνω μου και δε βλέπω για την ώρα κανέναν ικανοποιητικό τρόπο για να καταφέρω να τον ξεκολλήσω και να τον αφήσω να πετάξει με τα δικά του φτερά. Όταν αντιλήφθηκα (πολύ γρήγορα) ότι δεν μπορούσε να είναι φίλος με την έννοια που εγώ εννοώ, προσπάθησα να τον γιατρέψω τουλάχιστον από τη στενότητα πνεύματος που τον διακρίνει και να τον βοηθήσω να εκδηλωθεί.

“Γιατί κατ' ουσίαν, η παιδική ηλικία είναι πιο μοναχική από τα γηρατειά”. Η φράση αυτή, που δε θυμάμαι σε ποιο βιβλίο τη διάβασα, έχει μείνει στο μυαλό μου και τη βρήκα σωστή.

Είναι άραγε αλήθεια ότι η κατάσταση εδώ είναι πιο οδυνηρή για τους μεγάλους παρά για τους νέους; Όχι, αυτό είναι σίγουρα λάθος. Τα ώριμα άτομα έχουν διαμορφώσει τη γνώμη τους πάνω σε όλα τα θέματα και δεν προχωρούν πια στη ζωή με αβέβαιο βήμα. Εμείς οι νέοι δυσκολευόμαστε πολύ περισσότερο να διατηρήσουμε τις γνώμες μας σε μια εποχή όπου κάθε ιδεαλισμός έχει καταστραφεί κι εκμηδενιστεί, όπου οι άνθρωποι εμφανίζονται με τη χειρότερη όψη τους, όπου αμφιβάλλει κανείς για την αλήθεια, τη δικαιοσύνη και το Θεό.

Όποιος εξακολουθεί να ισχυρίζεται ότι η κατάσταση στο Κρη-

σφύγετο είναι πολύ πιο οδυνηρή για τους μεγάλους, σίγουρα δεν αντιλαμβάνεται τα πελώρια κι αναρίθμητα προβλήματα που μας πολιορκούν, προβλήματα για τα οποία ίσως είμαστε υπερβολικά νέοι, αλλά που ωστόσο επιβάλλονται σ' εμάς ως την στιγμή που –πολύ αργότερα– νομίζουμε ότι έχουμε βρει μια λύση, μια λύση που τις περισσότερες φορές δεν είναι αποτελεσματική μπροστά στα όπλα που την εκμηδενίζουν. Αυτή είναι η δυσκολία της εποχής μας, τα ιδανικά, τα όνειρα, οι όμορφες ελπίδες, πριν καλά καλά προλάβουν να εμφανιστούν, πλήττονται από τη φριχτή αλήθεια και καταστρέφονται τελείως. Είναι αληθινό θαύμα που δεν έχω εγκαταλείψει όλες μου τις ελπίδες γιατί φαίνονται γελοίες και απραγματοποίητες. Ωστόσο τις διατηρώ γιατί πιστεύω ακόμα στην έμφυτη καλοσύνη των ανθρώπων. Μου είναι εντελώς αδύνατο να χτίσω τα πάντα σε μια βάση θανάτου, αθλιότητας και σύγχυσης, βλέπω τον τρόπο που ο κόσμος μεταμορφώνεται αργά σε μια έρημο, ακούω πιο δυνατά, όλο και πιο δυνατά, το μουγκρητό του κεραυνού που πλησιάζει και που θα μας σκοτώσει κι εμάς, νιώθω τον πόνο εκατομμυρίων ανθρώπων, κι ωστόσο, όταν κοιτάζω τον ουρανό, σκέφτομαι ότι τελικά όλα θα τακτοποιηθούν, ότι αυτή η ωμότητα θα πάρει ένα τέλος, ότι η ειρήνη κι η ηρεμία θα βασιλέψουν ξανά στον κόσμο. Στο μεταξύ, πρέπει να κρατάω φυλαγμένες τις σκέψεις μου, ποιος ξέρει, ίσως να βρουν κάποια εφαρμογή μελλοντικά!

Άννα Μ. Φρανκ

Παρασκευή 21 Ιουλίου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

Η ελπίδα επανήλθε, επιτέλους όλα πάνε καλά. Και μάλιστα, όλα πάνε πολύ καλά! Φοβερά νέα! Προσπάθησαν να δολοφονήσουν τον Χίτλερ κι αυτή τη φορά δεν πρόκειται για Εβραίους κομμουνιστές ή Άγγλους κεφαλαιοκράτες, αλλά για ένα Γερμανό στρατηγό από αριστοκρατική οικογένεια, έναν κόμη που επίπλεον είναι ακόμη νέος. Η Θεία Πρόνοια έσωσε τη ζωή του Φύρερ και δυστυχώς κατάφερε να γλιτώσει μόνο με μερικές γρατσου-

νιές και μερικά εγκαύματα. Πολλοί αξιωματικοί και στρατηγοί τού άμεσου περιβάλλοντός του σκοτώθηκαν ή τραυματίστηκαν. Ο κύριος υπεύθυνος για την απόπειρα τουφεκίστηκε. Αυτή είναι ωστόσο η καλύτερη απόδειξη ότι πολλοί αξιωματικοί και στρατηγοί βαρέθηκαν τον πόλεμο και θα ήθελαν να δουν τον Χίτλερ χωμένο στη φυλακή, ώστε να δημιουργήσουν μια στρατιωτική δικτατορία, κι έτσι να κάνουν ειρήνη με τους Συμμάχους, να επανοπλιστούν και να ξαναρχίσουν τον πόλεμο σε καμιά εικοσαριά χρόνια. Ίσως η Θεία Πρόνοια ν' άφησε επίτηδες την κατάσταση να συνεχιστεί για λίγο ακόμα πριν την εξαφανίσει, γιατί είναι πολύ πιο εύκολο και συμφέρον για τους Συμμάχους ν' αφήσουν στους γνήσιους και άσπογους Γερμανούς τη φροντίδα ν' αλληλοσκοτωθούν – οι Ρώσοι κι οι Άγγλοι θα έχουν έτσι λιγότερη δουλειά και θα μπορέσουν ν' αρχίσουν ακόμα πιο γρήγορα την ανοικοδόμηση των δικών τους πόλεων.

Αλλά δεν έχουμε φτάσει ακόμα σ' αυτό το σημείο, και τίποτα δεν μου αρέσει λιγότερο από το να προτρέχω στα ένδοξα αυτά γεγονότα. Ωστόσο μπορείς να διαπιστώσεις ότι αυτό που λέω περιέχει μόνο την αλήθεια κι όλη την αλήθεια. Αυτή τη φορά τουλάχιστον δεν διακηρύττω μεγαλειώδη ιδανικά.

Ο Χίτλερ είχε επίσης την καλοσύνη ν' αναγγείλει στον πιστό κι αγαπημένο λαό του ότι όλοι οι στρατιωτικοί πρέπει από σήμερα να υπακούνε στην Γκεστάπο κι ότι όποιος πολίτης ή στρατιώτης ξέρει ότι ο ανώτερός του πήρε μέρος στη δειλή και περιφρονητέα αυτή απόπειρα έχει το δικαίωμα να τον σκοτώσει!

Φαντάζεσαι τι θα γίνει! Του κυρίου Τάδε του πονάνε τα πόδια από το πολύ περπάτημα, ο αρχηγός του, ο αξιωματικός, τον επιπλήττει, ο Τάδε αρπάζει το όπλο του και φωνάζει: «Ωστε έτσι, θέλησες να σκοτώσεις τον Φύρερ, ορίστε η αμοιβή σου!», Μια εκπυρσοκρότηση, κι ο περήφανος αρχηγός που τόλμησε να καταστιάσει τον Τάδε πέρασε το κατώφλι της αιώνιας ζωής (ή μήπως θα έπρεπε να πω του θανάτου;). Στο τέλος θα δούμε τους κυρίους αξιωματικούς να τα κάνουν επάνω τους κάθε φορά που θα συναντάνε ένα στρατιώτη ή που θ' αναλαμβάνουν τη διοίκηση ενός λόχου, γιατί οι στρατιώτες θα μπορούν να μιλήσουν και θα

έχουν και μεγαλύτερη εξουσία απ' αυτούς.

Μπορείς να με παρακολουθήσεις ή περνάω από το ένα θέμα στο άλλο; Δεν μπορώ να κάνω αλλιώς, χαίρομαι τόσο με τη σκέψη ότι τον Οκτώβριο θα μπορούσα να καθίσω ξανά στα σχολικά θρανία, που είναι αδύνατον να σεβαστώ τους κανόνες της λογικής! Ω, τι ωραία! Δεν είπα μόλις τώρα ότι δεν πρέπει να προτρέχω; Μη μου κρατάς κακία, δεν έχω άδικα τη φήμη ότι είμαι ένα μάτσο αντιφάσεις!

Άννα Μ. Φρανκ

Τρίτη 1 Αυγούστου 1944

Αγαπημένη μου Κίττυ,

“Ένα μάτσο αντιφάσεις” κατέληγε το προηγούμενο γράμμα μου, και είναι οι πρώτες λέξεις σ' αυτό. “Ένα μάτσο αντιφάσεις”. Για εξήγησέ μου σε παρακαλώ τι ακριβώς σημαίνει αυτό; Τι σημαίνει “αντίφαση”; Όπως τόσες άλλες λέξεις (μπορεί κανείς να την ερμηνεύσει με δύο τρόπους) έχει δύο έννοιες: εξωτερική αντίφαση κι εσωτερική αντίφαση. Η πρώτη σημαίνει απλώς να μην ασπάζεσαι τις γνώμες των άλλων, να ξέρεις περισσότερα, να έχεις την τελευταία λέξη, με λίγα λόγια όλα τα φρικτά ελαττώματα που όλοι γνωρίζουν ότι έχω. Η δεύτερη, για την οποία οι άλλοι δε γνωρίζουν τίποτα, είναι το δικό μου μυστικό.

Όπως σου έχω πει πολλές φορές ήδη, είμαι χωρισμένη στα δύο. Από τη μια πλευρά υπάρχει η θορυβώδης ευθυμία μου, η κοροϊδευτική μου ματιά για όλα, η χαρά της ζωής και κυρίως ο τρόπος που τα παίρνω όλα ανάλαφρα. Εννοώ μ' αυτό ότι δεν βλέπω κανένα κακό στο να φλερτάρω, να δώσω ένα φιλί, να σφίξω κάποιον στην αγκαλιά μου, να πω ένα σαχλό αστείο. Η πλευρά αυτή παραμονεύει πιο συχνά και στριμώχνει στην άκρη την άλλη πλευρά, που είναι πολύ πιο όμορφη, πιο αυθεντική και πιο εκλεπτυσμένη. Είναι τελικά η ωραία πλευρά της Άννας, που κανείς δεν γνωρίζει και γι' αυτό τόσο λίγοι άνθρωποι μπορούν να με αντέξουν. Προφανώς, είμαι ένας διασκεδαστικός παλιάτσος για ένα απόγευμα, έπειτα απ' αυτό όλος ο κόσμος έχει πά-

ρει τη δόση του για ένα μήνα. Στην πραγματικότητα, είμαι ακριβώς αυτό που μπορεί να φαίνεται μια μελό ταινία στα μάτια των σοβαρών ανθρώπων: απλή ψυχαγωγία, μια προσωρινή διασκέδαση, κάτι που γρήγορα ξεχνιέται, όχι κακό αλλά ούτε και καλό. Μου είναι πολύ δυσάρεστο που πρέπει να σου το πω, αλλά γιατί να μην το κάνω, αφού ξέρω ότι είναι η αλήθεια; Η ανέμελη, επιφανειακή πλευρά μου θα επισκιάζει πάντα τη βαθιά πλευρά μου και γι' αυτό θα έχει πάντα το πάνω χέρι. Δεν μπορείς να φανταστείς πόσες φορές προσπάθησα να τα καταφέρω, ν' αλλάξω ριζικά, να κρύψω αυτή την Άννα, που είναι μόνο το μισό απ' αυτήν που είναι γνωστή με το όνομα Άννα! Αλλά δεν τα καταφέρνω και γνωρίζω γιατί.

Φοβάμαι μήπως όλοι αυτοί που με γνωρίζουν όπως είμαι συνήθως, ανακαλύψουν την άλλη μου πλευρά, την καλύτερη, την πιο εκλεπτυσμένη πλευρά μου. Φοβάμαι μήπως με κοροϊδέψουν, μήπως με βρουν γελοία, συναισθηματική, μήπως δεν με πάρουν στα σοβαρά. Έχω συνηθίσει να μη με παίρνουν στα σοβαρά, αλλά μόνο η Άννα η “ελαφρόμυαλη” το έχει συνηθίσει και καταφέρνει να το ανεχτεί, η “κρυφή” Άννα δεν έχει την δύναμη να κάνει κάτι τέτοιο. Όταν τυχαίνει πραγματικά ν' αναγκαστώ να φέρω την καλή Άννα στο προσκήνιο για ένα τέταρτο της ώρας, αυτή κλείνεται σαν στρείδι. Μόλις χρειαστεί ν' ανοίξει το στόμα, αφήνει το λόγο στην Άννα νούμερο ένα, κι έχει εξαφανιστεί πριν καν το αντιληφθώ.

Στις παρέες, η γλυκιά Άννα ποτέ μέχρι τώρα, ούτε μια φορά, δεν έχει κάνει την εμφάνισή της, αλλά όταν είμαι μόνη έχει πάντα αυτή το πάνω χέρι. Ξέρω ακριβώς πώς θα ήθελα να είμαι, πώς είμαι στην πραγματικότητα μέσα μου, αλλά δυστυχώς είμαι έτσι μόνο για τον εαυτό μου. Και μάλλον γι' αυτό το λόγο, δηλαδή, σίγουρα γι' αυτό το λόγο, ισχυρίζομαι ότι έχω μια χαρούμενη εσωστρεφή φύση, ενώ οι άλλοι βλέπουν σ' εμένα μια χαρούμενη εξωστρεφή φύση. Εσωτερικά η γνήσια Άννα μου δείχνει το δρόμο, εξωτερικά δεν είμαι τίποτα παραπάνω από μια άτακτη κατσκούλα που λύθηκε από το σκοινί της.

Όπως σου έχω πει ήδη, αυτό που λέω δεν είναι αυτό που νιώ-

θω και γι' αυτό απέκτησα τη φήμη ότι κυνηγάω τ' αγόρια, ότι φλερτάρω, ότι παριστάνω ότι τα ξέρω όλα και ότι διαβάζω ρομάντσα. Η δεν-με-νοιάζει Άννα τα κοροϊδεύει όλα αυτά, απαντάει με αυθάδεια, σηκώνει με αδιάφορο ύφος τους ώμους, παριστάνει ότι δεν την ενδιαφέρει, αλλά δεν είναι καθόλου έτσι. Η σιωπηλή Άννα αντιδρά εντελώς αντίθετα. Για να είμαι εντελώς ειλικρινής, θα σου ομολογήσω ότι αυτό με στενοχωρεί, ότι κάνω φοβερές προσπάθειες για ν' αλλάξω, αλλά ότι πρέπει να δίνω μια αδιάκοπη μάχη ενάντια σε έναν πιο ισχυρό εχθρό.

Μια φωνή μέσα μου λέει με λυγμό: «Βλέπεις την κατάντια σου; Όλοι έχουν αρνητικές γνώμες για σένα, πρόσωπα που σε κοροϊδεύουν ή σε κοιτάζουν καχύποπτα, άτομα που σε βρίσκουν αντιπαθητική, κι όλα αυτά γιατί δεν ακούς τις καλές συμβουλές του καλού μισού που βρίσκεται μέσα σου». Α, μα θα ήθελα πολύ να τις ακούσω, αλλά δεν το κατορθώνω. Όταν είμαι ήρεμη και σοβαρή, όλοι πιστεύουν ότι παίζω πάλι θέατρο και τότε αναγκάζομαι να καταφύγω σε κάποιο αστείο. Για να μην αναφέρω καν την ίδια μου την οικογένεια, που όταν με βλέπουν έτσι πιστεύουν ότι σίγουρα είμαι άρρωστη, με φλομώνουν στις ασπρίνες και τ' αναλγητικά, μου παίρνουν το σφυγμό και μ' ακουμπούν στο λαιμό ή στο μέτωπο για να δουν αν έχω πυρετό, ρωτάνε αν ενεργήθηκα και με μαλλώνουν για την ακεφιά μου, έως ότου δεν αντέχω άλλο να μου δίνουν τόση πολλή προσοχή, και γίνομαι κακότροπη, έπειτα λυπημένη και τελικά αντιστρέφω την κακή πλευρά προς τα έξω και την καλή προς τα μέσα και συνεχίζω να ψάχνω έναν τρόπο για να γίνω όπως θα ήθελα τόσο πολύ να είμαι κι όπως θα μπορούσα να είμαι... Αρκεί να μην υπήρχαν άλλοι άνθρωποι στον κόσμο.

Άννα Μ. Φρανκ

Αυτή ήταν η τελευταία εγγραφή στο ημερολόγιο της Άννας Φρανκ.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

ΤΟ ΠΡΩΙΝΟ της 4ης Αυγούστου 1944, κάπου στις δέκα με δέκα και μισή το πρωί, ένα αυτοκίνητο σταμάτησε μπροστά στο σπίτι της Πρίνσενχραχτ 263. Από μέσα βγήκαν ένας λοχίας των Ες-Ες, ο Κάρλ Γιόζεφ Σιλμπερμπάουερ, με πλήρη στολή, συνοδευόμενος από τουλάχιστον τρεις Ολλανδούς της Κρατικής Ασφάλειας, με πολιτικά αλλά οπλισμένους. Δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι κάποιος κατέδωσε το Κρησφύγετο.

Υποψίες υπήρξαν για τον αποθηκάριο βαν Μάαρεν. Ωστόσο οι δύο έρευνες που έγιναν μετά τον πόλεμο δεν κατέληξαν σε αρκετές αποδείξεις, ώστε να προσαχθεί σε δίκη.

Συνελήφθησαν και οι οχτώ παράνομοι, καθώς επίσης και ο Βίκτορ Κούχλερ και Γιοχάνες Κλάιμαν –αντίθετα η Μιήπ Γκις κι η Ελίζαμπεθ (Μπεπ) Βόσκουγκελ δεν κλήθηκαν στην Αστυνομία– και κατάσχεσαν όλα τα αντικείμενα αξίας, καθώς και όσα χρήματα είχαν απομείνει.

Ο Κούχλερ κι ο Κλάιμαν φυλακίστηκαν την ίδια μέρα στις φυλακές του Αμστελβεενσέβεχ και μεταφέρθηκαν ένα μήνα αργότερα στις φυλακές του Βετεριγκσχάνς στο Άμστερνταμ. Στις 11 Σεπτεμβρίου 1944 τους πήγαν στο στρατόπεδο του Αμερσβόουρτ χωρίς δίκη. Στις 18 Σεπτεμβρίου 1944 ο Κλάιμαν αφέθηκε ελεύθερος για λόγους υγείας. Πέθανε το 1959 στο Άμστερνταμ. Ο Κούχλερ κατάφερε να δραπετεύσει στις 28 Μαρτίου 1945, λίγο πριν από τη μεταφορά του στη Γερμανία για καταναγκαστικά έργα. Μετανάστευσε στον Καναδά το 1955 και πέθανε το 1981 στο Τορόντο.

Η Μπεπ Βάικ-Βόγκουγκελ πέθανε το 1983 στο Άμστερνταμ.

Η Μιήπ Γκις ζούσε μέχρι πρόσφατα στο Άμστερνταμ με το γιο της και το σύζυγό της.

Μετά τη σύλληψή τους οι παράνομοι έμειναν τέσσερις μέρες στη φυλακή Βετεριγκσχάνς στο Άμστερνταμ, πριν μεταφερθούν σ' ένα στρατόπεδο ειδικά διαμορφωμένο για τους Ολλανδοεβραίους στο Βέστερμπορκ. Στις 3 Μαρτίου 1945 ξεκίνησαν για την εξορία με την τελευταία αποστολή προς τα στρατόπεδα εξό-

ντωσης στην Ανατολή, με κατεύθυνση το Άουσβιτς (Πολωνία), όπου έφτασαν τρεις μέρες αργότερα.

Εκεί η Εντίθ Φρανκ πέθανε στις 6 Ιανουαρίου 1945 από πείνα κι εξάντληση. Ο Χέρμαν βαν Πελς (βαν Ντάαν), σύμφωνα με τις διαπιστώσεις του Ολλανδικού Ερυθρού Σταυρού, εκτελέστηκε στο θάλαμο αερίων την ημέρα της άφιξής του στο Άουσβιτς, στις 6 Σεπτεμβρίου 1944. Αλλά, σύμφωνα με τον Όττο Φρανκ, θα πρέπει να εκτελέστηκε μερικές βδομάδες αργότερα, Οκτώβριο ή Νοέμβριο του 1944, λίγο πριν κλείσουν οι θάλαμοι αερίων.

Η Αουγκούστα βαν Πελς (Πετρονέλλα βαν Ντάαν) μεταφέρθηκε από το Άουσβιτς, μέσω Μπέργκεν-Μπέλσεν και Μπούχενβαλντ, στο Τερεζίενστάτ στις 9 Απριλίου 1945. Από κει σίγουρα μεταφέρθηκε κάπου αλλού, όπου υπέκυψε. Ο τόπος κι η ημερομηνία του θανάτου της δεν είναι γνωστά.

Η Μάργκοτ κι η Άννα μεταφέρθηκαν στο τέλος Οκτωβρίου στο στρατόπεδο συγκέντρωσης του Μπέργκεν-Μπέλσεν στο Λίνεμπουργκ. Οι συνθήκες υγιεινής εκεί ήταν φρικτές, το χειμώνα του 1944-1945 ξέσπασε επιδημία τύφου, που στοίχισε τη ζωή σε χιλιάδες αιχμαλώτους, ανάμεσα στους οποίους και η Μάργκοτ και, μερικές μέρες αργότερα, η Άννα Φρανκ. Η ημερομηνία του θανάτου τους εντοπίζεται κάπου ανάμεσα στο τέλος Φεβρουαρίου και τις αρχές Μαρτίου. Τα πτώματα των δύο κοριτσιών σίγουρα βρίσκονται στον ομαδικό τάφο του Μπέργκεν-Μπέλσεν. Στις 12 Απριλίου 1945 το στρατόπεδο συγκέντρωσης απελευθερώθηκε από τον αγγλικό στρατό.

Ο Πέτερ βαν Πελς (βαν Ντάαν) μεταφέρθηκε στις 16 Ιανουαρίου 1945 από το Άουσβιτς στο Μαουτχάουζεν, στην Αυστρία, όπου υπέκυψε στις 5 Μαΐου 1945, τρεις μόλις μέρες πριν από την απελευθέρωση.

Ο Φριτζ Πφέφφερ (Άλμπερτ Ντούσσελ) πέθανε στις 20 Δεκεμβρίου 1944, στο στρατόπεδο συγκέντρωσης Νεουεγκάμμε. Είχε φτάσει εκεί μετά από το στρατόπεδο Μπούχενβαλντ και Σαχσενχάουζεν.

Ο Όττο Φρανκ είναι ο μόνος από τους οχτώ παράνομους που κατάφερε να επιβιώσει από τα στρατοπέδα συγκέντρωσης. Μετά την απελευθέρωση του Άουσβιτς από το ρωσικό στρατό, πήγε στην Οδησσό κι από κει στη Μασσαλία με το πλοίο. Στις 3 Ιουλίου 1945 γύρισε στο Άμστερνταμ, όπου έζησε μέχρι το 1953. Στη συνέχεια εγκαταστάθηκε στην Ελβετία, στη Βασιλεία, όπου ζούσαν η αδελφή του κι η οικογένειά της, καθώς κι ο αδελφός του. Παντρεύτηκε την Ελφρίντε Γκάιριγκερ, από τη Βιέννη, επιζήσασα του Άουσβιτς, αλλά που είχε χάσει τον άντρα της και το γιο της στο στρατόπεδο του Μαουτχάουζεν.

Ως το θάνατό του, στις 19 Αυγούστου 1980, ο Όττο Φρανκ έζησε στο Μπιρσβέλντεν, κοντά στη Βασιλεία, αφιερώνοντας όλο του το χρόνο στο ημερολόγιο της κόρης του, Άννας.

ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΠΟΥ ΕΓΙΝΕ ΤΟ ΚΑΤΑΦΥΓΙΟ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΦΡΑΝΚ, ΣΤΟ ΑΜΣΤΕΡΝΤΑΜ, ΣΤΟ ΠΙΣΩ ΜΕΡΟΣ ΤΟΥ ΚΤΙΡΙΟΥ ΠΟΥ ΣΤΕΓΑΖΕ ΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΠΟΥ ΔΙΗΓΟΥΝΕ Ο ΠΑΤΕΡΑΣ ΦΡΑΝΚ.

“Δεν είμαι πλούσια όσον αφορά τα λεφτά ή τα υλικά αγαθά, δεν είμαι όμορφη, ούτε καμιά διάνοια, αλλά είμαι ευτυχισμένη και θα παραμείνω ευτυχισμένη! Έχω χαρούμενο χαρακτήρα, αγαπάω τους ανθρώπους, τους εμπιστεύομαι, και θα ‘θελα να είναι όλοι ευτυχισμένοι.”

Σάββατο 25 Μαρτίου 1944

Λόγια της Άννας Φρανκ στο ημερολόγιό της, τρεις μήνες πριν συλληφθεί μαζί με την οικογένειά της και σταλεί σε Στρατόπεδο Συγκέντρωσης, όπου και άφησε την τελευταία της πνοή.

ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΤΗΣ ΑΝΝΑΣ ΦΡΑΝΚ

ΑΥΤΟ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ είναι ένα από τα πιο μαρτυρικά ντοκουμέντα του εικοστού αιώνα. Αφότου πρωτοεκδόθηκε το 1947, έχει διαβαστεί από εκατομμύρια ανθρώπους σ' όλο τον κόσμο. Παραμένει, ως σήμερα, μια συγκλονιστική μαρτυρία της ακατάβλητης φύσης του ανθρώπινου πνεύματος. Και δεν είναι μόνον η καθημερινή καταγραφή των γεγονότων και της ζωής ανθρώπων στην παρανομία που προσπαθούν να επιβιώσουν, δεν είναι μόνο μια μαρτυρία της θηριωδίας και της απανθρωπιάς του ναζισμού, αλλά και μια ευαίσθητη ματιά στα όνειρα, τους φόβους και τις προσδοκίες μιας νέας κοπέλας, που κυνηγημένη από έναν αδυσώπητο φασισμό, επιμένει να διακηρύττει την πίστη της στην ανθρωπιά και στην κατά βάση καλοσύνη του ανθρώπου.

Σ' αυτό το Ημερολόγιο γίνεται η καταγραφή των γεγονότων και καταστάσεων μέσα σ' ένα σπίτι όπου κρύβεται η οικογένεια της Άννας και κάποιοι φίλοι. Σε μορφή επιστολών σε κάποια φανταστική φίλη, το ημερολόγιο ξεκινά από το Μάρτιο του 1942 και τελειώνει τον Αύγουστο του 1944, δυο βασανιστικά χρόνια, όπου η Άννα από δεκατριάχρονο κοριτσάκι, γίνεται μια δεκαπεντάχρονη έφηβη, με οξεία κρίση και βαθιά διεισδυτική ματιά.

Δεν υπάρχει ευτυχές τέλος. Η Άννα και η οικογένειά της συλλαμβάνονται και στέλνονται σε στρατόπεδα εξόντωσης. Για όλους τους υπήρξε ένας μαρτυρικός θάνατος. Επιβίωσε μόνον ο πατέρας Φρανκ. Αυτό το βιβλίο (τα χειρόγραφα του οποίου σώθηκαν από πιστούς φίλους) οφείλεται στη δική του ανάγκη να τιμήσει τη μικρή του κόρη, τη μαρτυρία της, και το ακατάβλητο πνεύμα της.